

Holy Bible

Aionian Edition®

Leb-Thur
Thur Bible

AionianBible.org

The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as "The Purple Bible"

Holy Bible Aionian Edition ®
Leb-Thur
Thur Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025
Source text: eBible.org
Source version: 5/9/2025
Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 6/1/2025
100% Free to Copy and Print
TOR Anonymously
<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>
All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Report content and format concerns to Nainoia Inc
Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Thur at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Thur at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēśē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

OLD TESTAMENT

Acaki	11
Nwö C'ik	119

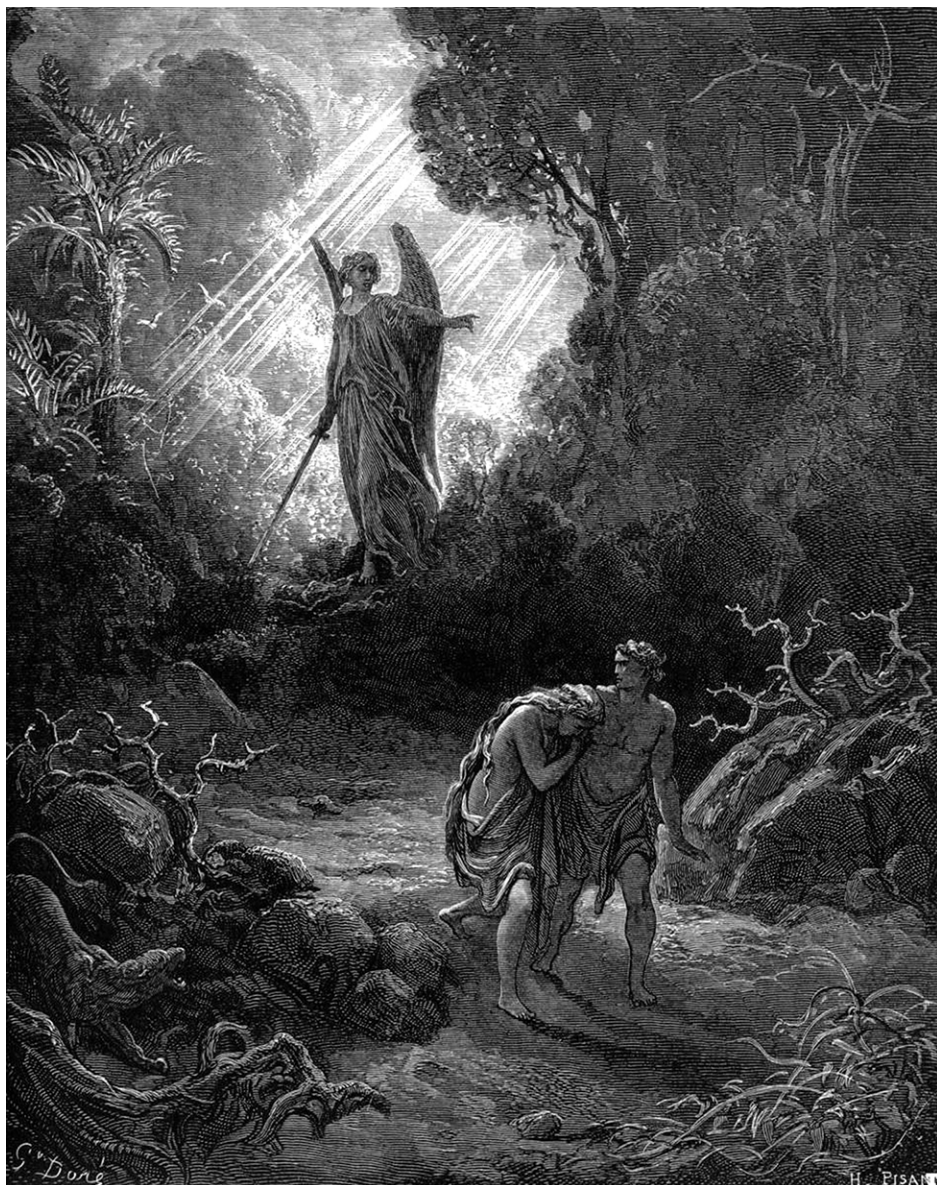
NEW TESTAMENT

Matayo	197
Marako	268
Tic k'Ëkwëna	314
1 Jö Korinti	389
2 Jö Korinti	421
Jö Galatia	441
Jö Epeco	452
1 Jö Tecalonika	463
2 Jö Tecalonika	469
1 Timoteo	473
2 Timoteo	482
Yakobo	488

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

OLD TESTAMENT

Kinge na dong öryëmö dhanö ökö, ën oketho cerubim yo kukidë më pwodho më Eden. Ëka oketho pala abadë na lyël mac, wirë tungi ëka tungi, më gwökö yoo na cidhō yo yath më kwō.

Acaki 3:24

Acaki

1 ĩ acaki Obanga ocweo polo ěka lobo. **2** Lobo onwongo obedo atata na gin mörö ope ĩĕ, pĩny na cöl onwongo oumo pii na tye ĩ nam ěka Tipo k'Obanga onwongo olyero ĩ wi pii. **3** Cĕ Obanga okobo nĩ, “Ěk tar obed na tye,” ěka tar obedo na tye. **4** Obanga önĕnö nĩ tar onwongo bĕr, ěka ĕn opoko tar kĩ ĩ kom pĩny na cöl. **5** Obanga öcakö nyĩng tar nĩ “kiceng,” ěka pĩny na cöl nĩ “kiwor.” Pĩny ocido ěka pĩny oru—manön ninö mẽ acĕl. **6** Cĕ Obanga okobo nĩ, “Ěk gin n'öpĕdhĕrĕ obed na tye ĩ dyere pii na poko pii kĩ ĩ kom pii.” **7** Obanga ocweo gin n'öpĕdhĕrĕ na poko pii na tye pĩny kĩ ĩ kom pii na tye malö. Ěka obedo nĩ kōmanön. **8** Obanga öcakö nyĩng gin n'öpĕdhĕrĕ na poko pii nĩ “polo.” Pĩny ocido ěka pĩny oru—manön ninö mẽ arĭö. **9** Cĕ Obanga okobo nĩ, “Ěk pii na tye ĩ thĕ polo ögürĕ kanya acĕl ĩ kabedo acĕl ĕk ngöm n'öthwö onen.” Ěka obedo nĩ kōmanön. **10** Obanga öcakö nyĩng ngöm n'öthwö nĩ “lobo” ěka pii n'ögürĕ kanya acĕl öcakö nyĩngĕ nĩ “nam.” Ěka Obanga önĕnö onwongo nĩ bĕr. **11** Cĕ Obanga okobo nĩ, “Ěk gin na mar otuu ĩ wi lobo: gin n'ĕpĭdhö na nyakö nyig-gĩ ěka yen na tye ĩ lobo na nyakö nyig-gĩ na kodhi tye ĩĕ, na lübĕrĕ kĩ kothgĩ.” Ěka obedo nĩ kōmanön. **12** Gin na mar öcakö tuu ĩ wi lobo: gin n'ĕpĭdhö na nyakö nyig-gĩ na lübĕrĕ kĩ kothgĩ ěka yen na nyakö nyig-gĩ na kodhi tye ĩĕ na lübĕrĕ kĩ kothgĩ. Ěka Obanga önĕnö onwongo nĩ bĕr. **13** Pĩny ocido ěka pĩny oru—manön ninö mẽ adek. **14** Cĕ Obanga okobo nĩ, “Ěk jami na mĭö tar obed na tye ĩ wi polo mẽ poko kiceng kĩ ĩ kom kiwor, ĕk gin obed na calö anyuth mẽ poko karĕ, ninö ěka mwaka, **15** ĕk obed gĩnĩ tar na ryĕny kĩ ĩ wi polo mẽ mĕnyö wi lobo.” Ěka obedo nĩ kōmanön. **16** Obanga ocweo jami arĭö na thwon na ryĕny—mana thwönĕ mẽ löönö kiceng, ěka mana tĭdĩ mẽ löönö

kiwor. Ĕn thon oketho cĕr. 17 Obanga okethogĭ ĭ wi polo mĕ mĕnyĕ lobo, 18 mĕ lĕĕnĕ kiceng ĕka kiwor, ĕka mĕ poko tar kĭ ĭ kom pĭny na cĕl. Ĕka Obanga ĕnĕnĕ onwongo nĭ bĕr. 19 Pĭny ocido ĕka pĭny oru—manĕn nĭnĕ mĕ angwĕn. 20 Cĕ Obanga okobo nĭ, “Ĕk gin na kwĕ opong ĭ pii mĕ nam, ĕka wĭny ōngwĕc ginĭ malĕ ĭ wi polo.” 21 Obanga ocweo leeni na thwon mĕ nam, gin na kwĕ kĭbĕc na bedo ĭ nam, na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ, ĕka kĭ wĭny na bwomgĭ tye na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ. Ĕka Obanga ĕnĕnĕ onwongo nĭ bĕr. 22 Obanga ōmĭĕgĭ gum ĕka okobo nĭ, “Nywĕl ĭnya unu, ipong unu ĭ pii na tye ĭ nam, ĕka wĭny thon ōnya ĭ wi lobo.” 23 Pĭny ocido ĕka pĭny oru—manĕn nĭnĕ mĕ abic. 24 Cĕ Obanga okobo nĭ, “Ĕk gin na kwĕ obed tye ĭ wi lobo na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ: leeni mĕ pacĕ, leeni na wotho ĭ wi ngĕm kĭ korgĭ, ĕka leeni mĕ thim, acĕlacĕl kĭ kothĕ.” Ĕka obedo nĭ kĕmanĕn. 25 Obanga ocweo leeni mĕ thim na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ, leeni mĕ pacĕ na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ, ĕka leeni na wotho ĭ wi ngĕm kĭ korgĭ na lĕbĕrĕ kĭ kothgĭ. Ĕka Obanga ĕnĕnĕ onwongo nĭ bĕr. 26 Cĕ Obanga okobo nĭ, “Eru ecweu dhanĕ na cal kĭ onu, ĕka ĕmĭgĭ ōlĕĕ rĕc mĕ ĭ nam, wĭny na ngwĕcĕ kĭ malĕ, leeni mĕ pacĕ, wi lobo thĕkĕl, ĕka leeni na wotho ĭ wi ngĕm kĭ korgĭ.” 27 Cĕ Obanga ocweo dhanĕ ĭ cal mĕrĕ kikokome, Obanga ocweogĭ ĭ cal mĕrĕ, ocweo ĕcwĕ ĕka dhakĕ. 28 Obanga ōmĭĕgĭ gum ĕka okobo nĭ, “Nywĕl ĭnya unu, ipong unu lobo ĕka ĭlĕĕ unu. Lĕĕ unu rĕc na tye ĭ nam, wĭny na ngwĕcĕ kĭ malĕ, ĕka gin na kwĕ kĭbĕc na wotho ĭ wi ngĕm.” 29 Cĕ Obanga okobo nĭ, “An amĭĕwu kodhi kĭbĕc mĕ wi lobo thĕkĕl na nyakĕ nyig-gĭ ĕka yen kĭbĕc na nyakĕ nyig-gĭ na kodhi tye ĭ ĭgĭ. Un ibino camĕgĭ. 30 Ĕka leeni kĭbĕc mĕ thim, wĭny kĭbĕc na ngwĕcĕ malĕ, leeni kĭbĕc na wotho ĭ wi ngĕm—jami kĭbĕc na yweo na kwĕ tye ĭ komgĭ—an

amïö jami kibëc na mar më acamagï.” Èka obedo nï kômanön.

31 Obanga önënö jami kibëc na ën ocweo, ëka onwongo nï bër rwök. Pïny ocido ëka pïny oru—manön nïnö më abicël.

2 Cë Obanga otyeko cweno polo ëka lobo kï jami kibëc na tye ië. **2** Ì nïnö më abïrö, Obanga onwongo otyeko tic mërë na ën obedo ka timö, ëka oyweo kï ï kom tic mërë kibëc. **3** Èka Obanga ömiö gum ï kom nïnö më abïrö cë ömiö ödökö na leng, pïën ï nïnö nön ën oyweo kï ï kom tic mërë kibëc më cwec na ën otio. **4** Man ënë kite na polo ëka lobo öcakërë ködë ï karë n'ecweogï. Ì karë na Rwoth Obanga ocweo lobo ëka polo— **5** yath mörö më thim onwongo bara tye ï wi lobo ëka kit lum mörö më thim onwongo bara otuu, pïën Rwoth Obanga onwongo bara ömiö köth ocwe ï wi lobo ëka dhanö mörö onwongo ope na myero opur ngöm, **6** ëntö pii öcakö cwer kï ï ngöm ï wi lobo ëka obido wi ngöm kibëc— **7** cë Rwoth Obanga ocweo dhanö kï ï apua më ngöm, öküdhö yamö më kwö ï ume, ëka dhanö ödökö gin na kwö. **8** Rwoth Obanga oketho pwodho ï Eden, kï kukidë, ëka oketho dhanö na ën ocweo kunön. **9** Èka Rwoth Obanga oketho koth yen kibëc më tuu kï ï ngöm—yen n'onwongo bër kï ï wang jö ëka bër më acama. Yath më kwö ëka yath më ngeo gin na bër ëka gin na rac onwongo tye ï dyere pwodho. **10** Kulo onwongo molo yaa kï ï Eden na kelo pii ï pwodho, ëka kï kany nön pokere ï kulo angwën. **11** Nyïng kulo më acël ënë Picon, ën möl rimo lobo Kabila kibëc, kanya gol nwongere ië. **12** (Gol më lobo nön bër; odok yath n'ecwodo nï bedola ëka kite na welgï tæk n'ecwodo nï onik tye thon kunön.) **13** Nyïng kulo më arïö ënë Gikon, ën möl rimo lobo Kuc kibëc. **14** Nyïng kulo më adek ënë Tigiric, ën möl dök yo kukidë Aciria. Èka kulo më angwën ënë Euparate. **15** Rwoth Obanga ökwanyö dhanö cë oketho ï

pwodho më Eden ëk ën opur ëka ögwökí. **16** Ëka Rwoth Obanga öcükö dhanö nî, "In ïtwërö camö nyig yath mörö këkën na tye ï pwodho, **17** ëntö yath më ngeo gin na bër ëka gin na rac, in myero kür ïcam, piën ï nînö na in ibino camö nyig yath nön, ënë in ibino thöö ködë." **18** Cë Rwoth Obanga döki okobo nî, "Ba bër nî dhanö myero obed kënë. Pî manön, an abino cweno ngat na könyö ën n'opore pîrë." **19** Cë Rwoth Obanga onwongo dong ocweo leeni më thim kibëc kî kom ngöm ëka wîny kibëc na ngwëcö kî malö. Ën okelogî both dhanö ëk önën kite na myero öcak kî nyîng-gî ködë, ëka nyîng mörö na dhanö öcakö kî gin na kwö acëlacël, manön dökö nyîngë. **20** Dhanö öcakö nyîng leeni më pacö kibëc, wîny na ngwëcö kî malö ëka leeni më thim kibëc. Ëntö ngat na myero ököny Adam n'opore pîrë onwongo pod ope. **21** Cë Rwoth Obanga ömïö nînö ömakö wang dhanö rwök, ï karë na ën tye ka nînö, Obanga ökwanyö cogo lak nget dhanö acël ëka ömwönö kakarë kî ringo. **22** Cë Rwoth Obanga ocweo dhakö kî ï kom cogo lak nget na ën ökwanyö kî ï kom dhanö, ëka okelo dhakö both dhanö. **23** Cë Dhanö okobo nî, "Man ënë cogo më cogona ëka ringo më ringo koma, ebino cwodo ën nî 'dhakö,' piën ökwanyö ën kî ï kom dhanö." **24** Pî tyën köp ni ëcwö bino wëkö apap mërë ëka aya mërë cë rîbërë kî dhakö mërë ëka jö ariö bino dökö kom acël. **25** ï karë nön ëcwö kî dhakö mërë onwongo tye gîni kotula ëka lewic onwongo ba makögi.

3 Thwol onwongo obedo lee na ryëk n'obedo jö ököra kî kin leeni më thim na Rwoth Obanga onwongo ocweo. ï nînö mörö acël, thwol obino cë okobo both dhakö nî, "Adyer Obanga okobo nî, 'Un myero kür ïcam nyig yath mörö këkën kî ï pwodho?'" **2** Dhakö okobo both thwol nî, "Wan ëtwërö camö nyig yen kibëc na tye ï pwodho, **3** ëntö Obanga okobo nî, 'Kür ïcam unu nyig

yath na tye i dyere pwodho, ëka kür igud unu; ka icamö unu, ibino unu thöö.” 4 Ëntö thwol okobo both dhakö ni, “Adyer un ba ibino thöö. 5 Piën Obanga ngeo ni ka icamö unu, wangwu bino yabëre, ëka ibino bedo unu calö Obanga, nakun ingeo unu gin na bëre ëka gin na rac.” 6 I karë na dhakö önëno ni nyig yath onwongo bëre më acama, nen na bëre ki i wang jö ëka thon twëro miö ryëkö, dhakö öpüdö ëka öcamö. Ën thon ömiö nökenë both cwörë n'onwongo tye ködë kanya acël cë öcamö. 7 Cë gin jö ariö kibëc wang-gi öyabëre ökö, ëka ongeo gini ni etye gini kotula, gin öcakö kwönö pot ölam kanya acël më umo komgi. 8 Cë gin owinyo Rwoth Obanga ka tye ka woth i pwodho i caa na piny okwe, ëka opono gini ökö ki both Rwoth Obanga i kin yen na tye i pwodho. 9 Ëntö Rwoth Obanga ocwodo Adam ni, “In itye kwene?” 10 Dhanö ögamö ni, “An awinyo ka in itye ka woth i pwodho ëka an abedo na lwor piën onwongo atye kotula, cë an apono.” 11 Ëka Rwoth Obanga okobo ni, “Nga n'okobo ni in itye kotula? In icamö nyig yath na an acikö ni kür icam?” 12 Dhanö okobo ni, “Dhakö na in imiö botha ënë ömia nyig yath ëka acamö.” 13 Cë Rwoth Obanga openyo dhakö ni, “Ngö ene na in itimö?” Dhakö ögamö ni, “Thwol öbwöla ëka acamö.” 14 Rwoth Obanga okobo both thwol ni, “Piën in itimö man, “In elami na löö ki kin leeni më pacö kibëc, ëka leeni më thim kibëc! In ibino ywari ki ii ëka ibino camö apua i karë më kwöni kibëc. 15 An abino ketho adagë i kin in ëka dhakö, ëka i kin ëkwaëni ëka ëkwaë mërë, akwarë bino göönö wi, ëka in ibino tongo opunye.” 16 Cë ën okobo both dhakö ni, “An abino mëdö arem na thwönë rwök i karë më nywöl; in ibino nywölö ëthiö k'arem. Mitini bino bedo i kom cworì, ëka ën bino löönöni.” 17 Ëka okobo both Adam ni, “Piën in iwinyo köp ka dhaköni ëka icamö nyig yath

n'onwongo aciki nĩ, 'In myero kür 'ıcam,' "Ĕlamö ngöm ökö piri ibino tic na tēk k'arem ēka ibino cem pĩ karē mē kwōni kibēc. 18 Ngöm bino cęgö okudhi ēka öcöcök, ěntö in ibino camö ngwedo mē thim. 19 In ibino camö cem kĩ kwok na cwer kĩ ĩ terinyimi, naka ka ibino dök ĩ ngöm, kite na yam ekwanyĩ kĩ ĩ apua, piēn in ibedo apua, ēka ibino dök ĩ apua." 20 Adam öcakö nyīng dhakö mērē Eba, piēn ěn bino dökö aya ka jö na kwö kibēc. 21 Rwoth Obanga öyübö lör lee, ömĩö both Adam ēka dhakö mērē cē oruko gĩnĩ. 22 Ĕka Rwoth Obanga okobo nĩ, "Dhanö dong ödökö ngat na cal kĩ onu, nakun ngeo poko gin na bēr ēka gin na rac. Kür dökĩ ěmĩĩ öryē cīngē mē püdö nyig yath mē kwö ēka öcam cē ökwö pĩ naka naka." 23 Pĩ manön Rwoth Obanga öryēmögĩ ökö kĩ ĩ pwodho mē Eden mē cīdhö puro ngöm na yam ekwanyö ěn kĩ ĩē. 24 Kinge na dong öryēmö dhanö ökö, ěn oketho cerubim yo kukidē mē pwodho mē Eden. Ĕka oketho pala abadē na lyēl mac, wirē tungi ēka tungi, mē gwökö yoo na cīdhö yo yath mē kwö.

4 Adam obedo kĩ dhakö mērē Eba, cē öyac ēka önywölö Kain, nakun kobo nĩ, "Rwoth ökönya ömĩö anwongo athīn n'ēcwö." 2 Kinge ěn önywölö ömĩn mērē Abel. Abel ödökö akwath, ēka Kain ödökö apur pwodho. 3 Kinge karē mörö, Kain okelo cem mörö kĩ ĩ pwodho mērē ömĩö both Rwoth na calö mīc. 4 Ĕntö Abel okelo ěthīn rom mērē n'obedo kaö kĩ dwologĩ. Rwoth cwinye obedo na yom ĩ kom Abel ēka oyeo mīc mērē, 5 ěntö Rwoth ba oyeo Kain kĩ mīc mērē. Cē man ömĩö Kain ökēcö na cwinye ba yom. 6 Cē Rwoth openyo Kain nĩ, "Pīngö in ĩkēcö? Pīngö cwinyi ba yom? 7 Ka in ĩtīmö gin na tye atīr, ba ebino yeeno? Ĕntö ka in ba ĩtīmö gin na tye atīr, bal buto ĩ dholokek na calö lee na ger mē kürö nekoni, ěntö in myero ĩlöö ěn." 8 Kain okobo

both ömîn mërë Abel nî, “Ërö ëcîdhî î pwodho.” Ëka î karë na gîn tye î pwodho, Kain öcakö lwëny î kom ömîn mërë Abel ëka oneko ökö. **9** Cë Rwoth okobo both Kain nî, “Omeru Abel tye kwene?” Ën ögamö nî, “An ba angeo, an abedo ngat na gwökö ömëra?” **10** Rwoth okobo both Kain nî, “Ngö na in ïtîmö? Winy kany! Remo k'omeru tye ka kok botha kî î ngöm. **11** Kobedi dong elami ëka eryemi ökö kî î ngöm, n'ongamo dhögë më madhö remo k'omeru na in iönyö. **12** Ngöm ba dök bino cëgö cem nini ka ipuro. In ibino bedo ngat na lathö alatha na parë ope wi lobo.” **13** Cë Kain okobo both Rwoth nî, “Pwod na in imia pëk na ba arömö dangö. **14** Nën! Tin dong itye ka ryëmöna ökö kî î pwodho, ëka an ba dök abino nen î nyimi. An abino bedo ngat na lathö alatha î wi lobo, ëka ngat mörö këkën na bino nwongona bino nekona.” **15** Ëntö Rwoth okobo bothe nî, “Pathî nî kömanön, ka ngat mörö oneko Kain, ebino cülö kwor î kome wang abirö.” Cë Rwoth oketho alama î kom Kain ëk ka ngat mörö onwongo ën kür onekî. **16** Kain öya ökö kî î nyim Rwoth cë öcîdhö obedo î lobo Nod na tye kukidë më Eden. **17** Kain obedo kî dhakö mërë, ëka öyac cë önywölö Enoka. Kain ögërö pacö na dit ëka öcakö kî nyîng wode Enoka. **18** Enoka önywölö Irad, Irad önywölö Mekujael, Mekujael önywölö Metucael, ëka Metucael önywölö Lamek. **19** Lamek önyömö mon arïö, acël nyîngë Ada ëka nököne ca nyîngë Jila. **20** Ada önywölö Jabal, ën onwongo obedo kwarö ka jö na bedo gîni î këma ëka gwökö leeni më pacö. **21** Ömîn mërë nyîngë onwongo ecwodo nî Jubal, ën onwongo obedo kwarö ka jö kibëc na göö adungu ëka küdhö oletu. **22** Jila thon önywölö wode, Tubal Kain, na ënë obedo athedh jami më tic kibëc më mola ëka nywenyo. Amîn Tubal Kain onwongo ecwodo nî Naama. **23** Ì nînö mörö acël, Lamek

okobo both mon mërë nĩ, “Winya unu, un mon-na, winy unu köpna. An aneko dhanö n’ömia ret, aneko awobi pĩ wanöna. **24** Ka ebino cülö kwor ka Kain wang abirö, cë më ka Lamek bino bedo wang pyer abirö wie abirö.” **25** Adam obedo kĩ dhakö mërë dökĩ, ëka önywölö wode cë öcakö nyینگë Ceth, nakun kobo nĩ, “Obanga ömia athin nökenë dökĩ n’oleo kakar Abel na Kain oneko.” **26** Ceth thon önywölö wode ëka öcakö nyینگë Enoc. Ĩ karë nön jĩ öcakö wörö Rwoth nakun etio kĩ nyینگë.

5 Man ënë cöc na nyutho ëkwaë k’Adam. Ĩ karë n’Obanga ocweo dhanö, ën ocweo na cal ködë. **2** Ĕn ocweogĩ ëcwö ëka dhakö cë ömiögĩ gum. Ĕka ĩ karë na ën ocweogĩ, öcakö nyینگ-gĩ “Dhanö.” **3** Ĩ karë na dong Adam obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 130, ën önywölö wode na cal ködë kikokome, ëka öcakö nyینگë Ceth. **4** Kinge na dong önywölö Ceth, Adam obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 800 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **5** Adam obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 930 kibëc ëka öthöö. **6** Ĩ karë na dong Ceth obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 105, ën obino önywölö Enoc. **7** Ĕka kinge na ën dong önywölö Enoc, Ceth obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 807 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **8** Ceth obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 912 kibëc ëka öthöö. **9** Ĩ karë na dong Enoc obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 90, ën obino önywölö Kenan. **10** Ĕka kinge na ën dong önywölö Kenan, Enoc obino obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 815 nakun önywölö awope nökenë ëka anyira. **11** Enoc obino obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 905 kibëc ëka öthöö. **12** Ĩ karë na dong Kenan obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 70, ën obino önywölö Malalel. **13** Ĕka ĩ karë na ën dong önywölö Malalel, Kenan obino obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 840 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **14** Kenan obino obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 910 kibëc ëka öthöö.

15 Ɔ karë na dong Malalel obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 65, ën obino önywölö Jared. **16** Ɔka kinge na ën dong önywölö Jared, Malalel obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 830 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **17** Malalel obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 895 kibëc ëka öthöö. **18** Ɔ karë na dong Jared obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 162, ën obino önywölö Enoka. **19** Ɔka Ɔ karë na ën dong önywölö Enoka, Jared obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 800 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **20** Jared obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 962 kibëc ëka öthöö. **21** Ɔ karë na dong Enoka obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 65, ën obino önywölö Methucela. **22** Ɔka kinge na ën dong önywölö Methucela, Enoka obino ökwö Ɔ nyim Obanga Ɔ yoo n'opore pĩ mwaka 300 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **23** Enoka obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 365 kibëc. **24** Enoka ökwö Ɔ nyim Obanga Ɔ yoo n'opore ëka obino orwenyo, piën Obanga otero ën ökö. **25** Ɔ karë na dong Methucela obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 187, ën obino önywölö Lamek. **26** Ɔka kinge na ën dong önywölö Lamek, Methucela obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 782 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **27** Methucela obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 969 kibëc ëka öthöö. **28** Ɔ karë na dong Lamek obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 182, ën obino önywölö wode. **29** Cë öcakö nyingë Noa ëka okobo nĩ, “Ën bino kelo nĩwa yweo kĩ Ɔ tic më cingwa na wan eyelere ië Ɔ kom ngöm na Rwoth ölamö.” **30** Kinge na dong önywölö Noa, Lamek obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 595 nakun onwongo önywölö awope nökenë ëka anyira. **31** Lamek obino obedo Ɔ wi lobo pĩ mwaka 777 ëka öthöö. **32** Kinge na dong Noa tye kĩ mwaka 500, ën obino önywölö Cem, Kam ëka Yapec.

6 Ī karē na dhanō öcakō nya ĩ wi lobo ěka önywölö gĩnĩ anyira,
 2 awope k'Obanga önēnō nĩ anyira ka dhanō bēcō, ěka öcakō
 gĩnĩ nyömō mökō kĩ ĩ kin-gĩ na gĩn öyērō. **3** Cē Rwoth okobo nĩ,
 “Tipona ba bino bedo ĩ kom dhanō pĩ naka naka, piēn ēn obedo
 kom na thōō, nĩnō mē kwōgĩ bino bedo mwaka 120 kēkēn.” **4** Jō
 Nepili onwongo tye gĩnĩ ĩ wi lobo ĩ karē nonu—ěka kinge—ĩ karē
 n'awope k'Obanga obedo gĩnĩ k'anyira ka dhanō ěka önywölö
 ködgi ēthinō. Gĩn ēnē onwongo jō na tēk ĩ karē na cōn, ěka jō
 na ngere. **5** Rwoth önēnō nĩ bal ka jō na tye ĩ wi lobo ödōkō na
 thwōnē rwōk, ěka thama mē cwinygi kibēc opong mē timō gin
 na reco kēkēn ĩ karē kibēc. **6** Rwoth cwinye ba obedo na yom pĩ
 cweno dhanō ĩ wi lobo, cē cwinye ocwer rwōk. **7** Ěka Rwoth
 okobo nĩ, “Abino tyeko dhanō na yam acweo ĩ wi lobo—dhanō
 ěka leeni, ěka gin n'ecweo kibēc na wotho ĩ wi ngōm, ěka winy
 na ngwēcō kĩ malō—piēn cwinya ba yom nĩ acweogi.” **8** Ěntō
 Rwoth onwongo tye kĩ cwiny na bēr ĩ kom Noa. **9** Man ēnē
 ěkwaē ka Noa. Noa onwongo obedo dhanō na kite atĩr abonge
 bal mörō kĩ ĩ kin jĩ ĩ karē mērē, ěka obedo kwō ĩ nyim Obanga ĩ
 yoo n'opore. **10** Noa onwongo tye ka awope mērē adek: Cem,
 Kam ěka Yapēc. **11** Lobo onwongo öbal ökō kĩ ĩ nyim Obanga
 ěka opong kĩ tim mē gero. **12** Obanga önēnō kite na lobo öbal
 ködē, piēn jō kibēc na tye ĩ wi lobo onwongo öbalō kwōgĩ ökō.
13 Cē Obanga okobo both Noa nĩ, “An amoko thamana mē tyeko
 gin na kwō kibēc na tye ĩ wi lobo, piēn gĩn ömĩrō lobo opong kĩ
 tim mē gero. An abino tyekogi ökō kanya acēl ěka kĩ wi lobo. **14**
 Pĩ manōn yüb dong yeya kĩ bao mē yath caiprac; pok iē na
 papath, ěka ipu iē ěka kungee k'odok lam. **15** Man ēnē kite na
 myero in iyüb ködē: Bor ka yeya myero obed mita 135, lac mērē
 mita 22 ěka bor mērē yo malō myero obed mita 13. **16** Gēr wi

yeya ëka ityek ökö nakun iwëkö malö mërë dong nucu mita. Keth dholokek i kom yeya kucël ëka ipok ië kör adek—piny, dyere ëka malö. **17** An abino kelo abwal pii i wi lobo më tyeko gin na kwö kibëc na tye i thë polo, gin n'ecweo kibëc na tye ki kwö i komgi. Gin na kibëc na tye i wi lobo bino thöö ökö. **18** Ëntö an abino ketho cikërëna kodi, ëka in ibino dönyö i yeya—in ëka awopeni, dhaköni ëka mon k'awopeni. **19** In myero ikel i yeya jami kibëc na kwö ka ariö ariö, lee n'obedo ëcwö ëka lee n'obedo dhakö, ëk obed gini na kwö kanya acël kodi. **20** Koth winy na papath ariö ëcwö ki dhakö, koth leeni na papath ariö ëcwö ki dhakö ëka gin n'ecweo kibëc na wotho i wi ngöm bino gini bino bothi ëk igwökgi obed na kwö. **21** Ter koth cem na papath më acama ëk igwöki më acamani ëka pi leeni kibëc.” **22** Noa ötimö gin na kibëc kite n'Obanga öcökö ën ködë.

7 Cë Rwoth okobo both Noa ni, “Cidh i öd yeya, in ëka jö më odi kibëc, piën an anwongo ni in ënë kiteni atir ki i kin rok më karë ni. **2** Ter koth leeni n'ëcamö abirö ka ariö ariö, lee n'obedo ëcwö ëka lee n'obedo dhakö, ëka koth leeni na ba ëcamö ka ariö ariö, lee n'obedo ëcwö ëka lee n'obedo dhakö, **3** ëka thon koth winy abirö, winyü n'obedo ëcwö ëka winyü n'obedo dhakö, më gwökö kothgi bedo na kwö i wi lobo kibëc. **4** Cakërë kobedini kinge ninö abirö, an abino miö köth cwe i wi lobo pi ninö pyer angwën kiceng ëka kiwor, ëka an abino tyeko gin na kwö kibëc na tye i wi lobo na an acweo.” **5** Ëka Noa ötimö gin na kibëc na Rwoth öcökö ën më timö. **6** Noa onwongo dong tye ki mwaka 600 i karë n'abwal pii opong i wi lobo. **7** Ëka Noa, awope mërë, dhakö mërë ëka mon k'awope mërë ödönyö gini i yeya më bwöth ki i abwal pii. **8** Leeni n'ëcamö ëka leeni na ba ëcamö ka ariö ariö, winy ëka gin n'ecweo kibëc na wotho i wi ngöm,

9 n'obedo ěcwō ěka n'obedo dhakō obino gīnī both Noa ěka
 ödönyö gīnī ĩ yeya, kite n'Obanga öcīkō Noa kōdē. **10** Ěka kinge
 nīnō abīrō abwal pii opong ĩ wi lobo. **11** ĩ mwaka 600 mē kwō ka
 Noa, ĩ nīnō dwe apar abīrō mē dwe mē ariō—ĩ nīnō nōn wang
 pii kibēc omwoc ěka polo thon öyabērē. **12** Ěka kōth ocwee ĩ
 wi lobo pī nīnō pyer angwēn, kiceng ěka kiwor. **13** ĩ nīnō nōn
 kikokome Noa ěka awope mērē, Cem, Kam ěka Yapec, kanya
 acēl kī dhakō mērē ěka mon k'awope mērē adek, ödönyö gīnī ĩ
 yeya. **14** Gīn ödönyö kanya acēl kī leeni mē thim kibēc na lübērē
 kī kothgī, leeni mē pacō kibēc na lübērē kī kothgī, gīn n'ecweo
 kibēc na wotho ĩ wi ngöm na lübērē kī kothgī ěka wīny kibēc na
 lübērē kī kothgī, gīn na kibēc na tye kī bwomgī. **15** Gīn n'ecweo
 kibēc na tye kī yweo mē kwō ĩ komgī obino gīnī both Noa ěka
 ödönyö gīnī ĩ öd yeya ka ariō ariō. **16** Leeni na papath n'obedo
 cwō ěka mon, kite n'Obanga öcīkō ěn kōdē obino ödönyö gīnī ĩ
 yeya both Noa. Cē Rwoth ocegogī ĩ öd yeya. **17** Kōth obedo
 cwee ĩ wi lobo pī nīnō pyer angwēn, ěka abwal pii opong ĩ wi
 lobo naka otingo yeya malō kī ĩ kom lobo. **18** Kōth ocwee ěka
 ömīō pii ömēdērē rwök ĩ wi lobo naka yeya olyero ĩ wi pii. **19**
 Kōth ocwee rwök ĩ wi lobo naka ömīō pii oumo kite na boco
 kibēc na tye ĩ thē polo. **20** Kōth ömēdērē kī cwee ĩ wi lobo naka
 pii ömwönyö wi kite na kadhō puti pyer ariō. **21** Gīn mörō kēkēn
 na kwō n'onwongo wotho ĩ wi lobo—wīny, leeni mē pacō, leeni
 mē thim, gīn n'ecweo kibēc na wotho ĩ wi ngöm ěka kī jīī kibēc
 öthöō gīnī ökō. **22** Gīn na kibēc na tye ĩ wi ngöm n'onwongo
 tye kī yweo mē kwō ĩ kome öthöō ökō. **23** Gīn na kwō kibēc
 n'onwongo tye ĩ wi lobo etyekogī ökō; dhanō, leeni, gīn n'ecweo
 kibēc na wotho ĩ wi ngöm ěka wīny kibēc na ngwēcō kī malō

etyekogī ökö kī ī wi lobo. Noa ëka jö n'onwongo tye ködë ī yeya
këkën ënë odong. 24 Abwal pii opong ī wi lobo pī nīnō 150.

8 Ëntō Obanga opo ī kom Noa kī leeni më thim kibëc, ëka kī
leeni më pacō n'onwongo tye kanya acël ködë ī yeya, ëka ooro
yamō ī wi lobo, cë pii öcakö dwon ökö. 2 Wang pii na thuth kī ī
ngöm ëka pii na yaa kī ī polo ocung ökö, cë köth kī ī polo ocok
ökö. 3 Pii ömëdërë më dwon kī ī wi lobo. Kinge nīnō 150, pii
onwongo odwon ökö. 4 Ī nīnō dwe apar abirō më dwe më abirō,
yeya obino ocung ī wi kite më Ararat. 5 Pii ömëdërë më dwon
naka ī dwe më apar, ëka ī nīnō më acël më dwe më apar, wi
kite na boco öcakö gīnī nen. 6 Kinge nīnō pyer angwën, Noa
öyabö wang derica n'onwongo ën otuco ī kom yeya, 7 ëka ooro
akürük yökö, cë öcakö ngwëc, nakun wirë tungi kī tungi, naka pii
öthwö ökö kī ī wi lobo. 8 Cë Noa ooro amam më nënō ka pii
dong odwon ökö kī ī wi ngöm. 9 Ëntō amam ba onwongo kanya
myero epye ië, piën pii onwongo pod tye ī wi lobo kibëc. Cë
amam öcakö dök cen both Noa ī yeya. Noa olyao cingë ëka
ögamō amam cë odwongo yo bothe ī yeya. 10 Ën ökürö pī nīnō
abirō nökënë, ëka dökī ooro amam yo yökö kī ī yeya. 11 Ī karë
n'amam ödök bothe ī yeya kothyeno, amam onwongo otingo pot
yath jeituni na thic ī dhögë na ën öpüddö. Cë Noa öniang nī pii
dong otyeko dwon ökö kī ī wi lobo. 12 Cë Noa ökürö pī nīnō
abirō nökënë, ëka dökī ooro amam, ëntō amam ba dök odwogo
bothe. 13 Ī karë na Noa onwongo dong tye kī mwaka 601, ī nīnō
më acël më dwe më acël më mwaka na nyen, pii onwongo dong
odwon ökö kī ī wi lobo. Noa öcakö pudho wi yeya ökö, cë önënō
nī wi ngöm onwongo öthwö ökö. 14 Ī nīnō dwe pyer arīö wie
abirō më dwe më arīö, wi lobo kibëc onwongo öthwö ökö. 15
Cë Obanga okobo both Noa nī, 16 "Donyi yökö kī ī yeya, in

ëka dhaköni, awopeni ëka mon-gi. 17 Kel gin na kwö kibëc na tye ginĩ kanya acël kodi yökö—winy, leeni ëka gin na kibëc na wotho ginĩ kĩ korgi i wi ngöm—ëk önya ginĩ i wi lobo, önywöl ginĩ ëka ömëdërë na pol i wi lobo.” 18 Cë Noa odonyo yökö, kanya acël k'awope mërë, dhakö mërë, ëka mon k'awope mërë. 19 Leeni kibëc, gin na kibëc na wotho kĩ korgi i wi ngöm, ëka winy kibëc—gin na kibëc na wotho i wi lobo—odonyo ginĩ yökö kĩ i yeya, na lübërë kĩ kothgi. 20 Cë Noa ögërö keno tyër both Rwoth ëka ökwanyö koth leeni kĩ winy n'ëcamögi, ëka ötyërö tyër awanga i wi keno tyër. 21 Rwoth ongweo gin na ngwece kur na yomo cwinye, cë Rwoth okobo kĩ i cwinye kënë nĩ, “An ba dökĩ abino lamö lobo pi dhanö, kadĩ bed thama më cwinye opong kĩ bal cakërë kĩ i karë më thino mërë. An ba dökĩ abino neko gin na kwö kibëc kite na yam atimö. 22 “Ka lobo pod tye, karë më cwöc ëka kac, ngicö ëka lyetho, oro ëka cwir, kiceng ëka kiwor, ba bino jik na twal.”

9 Cë Obanga ömiö gum i kom Noa ëka ëthinö awope mërë nakun kobo bothgi nĩ, “Nywöl ñnya unu, ëka ipong unu lobo. 2 Leeni kibëc më thim bino ginĩ lworoni, naka thon winy kibëc na ngwëcö kĩ malö, gin na wotho ginĩ kĩ korgi i wi ngöm, ëka kĩ rëc kibëc na tye i nam; etyeko miögi i cingwu. 3 Gin na kibëc na kwö ëka na wotho, bino bedo cem na mewu. Kite na calö amiö bothwu ngwedo, kobedi dong an amiöwu jami kibëc. 4 “Ëntö kür icam unu ringo na remo pod tye ië, piën remo obedo kwö mërë. 5 Ëka ka öönyö remowu, an abino miö pwod both lee mörö këkën. Ëka both dhanö acëlacël thon, an abino miö pwod pi kwö k'awodhe. 6 “Ka ngat mörö öönyö remo ka dhanö, dhanö thon bino önyö remo mërë; piën Obanga ocweo dhanö i cal mërë. 7 Ëntö pi un, nywöl unu, mëdërë unu na pöl, ëka ñnya unu

ĩ wi lobo.” 8 Cě Obanga okobo both Noa ěka awope mĕrĕ nĭ, 9
 “Nĕn! An amoko cĭkĕrĕna kodwu ěka k’ĕkwaĕwu na bino lŭbŏ
 kŏrwu 10 kĭ gin na kwŏ kĭbĕc n’onwongo tye gĭnĭ kodwu—wĭny,
 leeni mĕ pacŏ ěka kĭ leeni mĕ thim kĭbĕc, gin na kĭbĕc n’odonyo
 yŏkŏ kĭ ĩ yeya kodwu—kĭ gin na kwŏ kĭbĕc na tye ĩ wi lobo. 11
 An amoko cĭkĕrĕna kodwu nĭ abwal pii ba dŏkĭ bino neko gin na
 kwŏ; abwal pii ba dŏkĭ bino bedo na tye mĕ tyeko wi lobo.” 12
 Ěka Obanga okobo nĭ, “Man ěnĕ anyuth mĕ cĭkĕrĕna na an
 aketho ĩ kin an kodwu ěka kĭ gin na kwŏ kĭbĕc na tye kodwu,
 cĭkĕrĕ na bino bedo na twal ĩ rok kĭbĕc. 13 An aketho lŭth kŏth
 na mĕga ĩ edou, ěka bino bedo anyuth mĕ cĭkĕrĕna ĩ kin an ěka
 kĭ wi lobo. 14 Ka an akelo edou ĩ wi lobo ěka lŭth kŏth orire ĩ
 edou, 15 an abino po ĩ kom cĭkĕrĕna na tye ĩ kin an kodwu ěka
 kĭ gin na kwŏ kĭbĕc kĭ kothgĭ. Abwal pii ba dŏkĭ bino bedo na tye
 mĕ tyeko gin na kwŏ kĭbĕc. 16 Ka lŭth kŏth orire ĩ edou, an
 abino nĕnŏ, cĕ abino po ĩ kom cĭkĕrĕ na ba jĭk ĩ kin Obanga ěka
 koth gin na kwŏ kĭbĕc na tye ĩ wi lobo.” 17 Cě Obanga okobo
 both Noa nĭ, “Man ěnĕ anyuth mĕ cĭkĕrĕ na an aketho ĩ kin an kĭ
 gin na kwŏ kĭbĕc na tye ĩ wi lobo.” 18 Awope ka Noa n’odonyo
 gĭnĭ kĭ ĩ yeya ěnĕ Cem, Kam ěka Yapec. (Kam ěnĕ obedo apap
 ka Kanaan.) 19 Man ěnĕ awope adek ka Noa, ěka kĭ ĩ kin-gĭ ěnĕ
 jŏ n’obino ōkĕth gĭnĭ ĩ wi lobo thŭkŭl. 20 Kinge abwal pii, Noa
 obino ōdŏkŏ apur ěka opuro pwodho ōlŏk. 21 ĩ nĭnŏ mŏrŏ acĕl
 ěn ōmadhŏ kŏngŏ ōlŏk cĕ ōmĕr ōkŏ, ěka obuto kotula ĩ ōd kĕma
 mĕrĕ. 22 ĩ karĕ na Kam, apap ka Kanaan, ōnĕnŏ apap mĕrĕ
 na tye kotula, ěn ōcĭdhŏ okobo both omego mĕrĕ n’onwongo
 tye gĭnĭ yŏkŏ. 23 Cě Cem ěka Yapec otero gĭnĭ bŏngŭ cŭka
 n’otingo ĩ wi baagi, cĕ ōcakŏ woth gĭnĭ ayongec, ěka oumo gĭnĭ
 kom apapgĭ n’onwongo tye kotula. Terinyimgĭ onwongo nĕnŏ yo

kanya path, naka ba dök önönö gĩnĩ kom apapgĩ n'onwongo tye kotula. **24** Ĩ karē na Noa oco kĩ ĩ wang nĩnō na kõngō ölökö dong othum ökö kĩ ĩ wie, cē opo ĩ kom gĩn na wode na tĩdĩ ötĩmō ĩ kome, **25** ěn okobo nĩ, “Cen obed ĩ kom Kanaan! Ěn obed opii na rwōm mērē tĩdĩ ĩ kin opii k'omego mērē.” **26** Ěn thon okobo nĩ, “Pak obed both Rwoth, Obanga ka Cem! Ěk Kanaan obed opii mērē. **27** Ěk Obanga ömĩĩ wang lobo ka Yapec obed na lac ěk Yapec obed ĩ kēma ka Cem ěka Kanaan obed opii mērē.” **28** Kinge n'abwal pii opong ĩ wi lobo, Noa obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 350. **29** Noa obino obedo ĩ wi lobo pĩ mwaka 950, cē dong öthöö.

10 Man ěnē cōc na nyutho ěkwaē ka Cem, Kam ěka Yapec awope ka Noa n'obino önywölö gĩnĩ ěthĩnō na pol kinge abwal pii. **2** Awope ka Yapec gĩn ene: Gomer, Magog, Madai, Jaban, Tubal, Mecak ěka Tirac. **3** Awope ka Gomer gĩn ene: Acikenaj, Ripat ěka Togarma. **4** Awope ka Jaban gĩn ene: Elica, Tarcic, Kitim, ěka Rodanim. **5** Jö na tye ĩ dhö nam opokere gĩnĩ ökö kĩ ĩ kom jö nön. Man ěnē ěkwaē ka Yapec kĩ lobogĩ, nakun ngat acēlacēl twakö lēbgĩ, na calö kakagĩ kĩ rokgĩ tye ködē. **6** Awope ka Kam gĩn ene: Kuc, Ejip, Put ěka Kanaan. **7** Awope ka Kuc gĩn ene: Ceba, Kabila, Cabta, Raama ěka Cabteca. Awope ka Raama gĩn ene: Ceba ěka Dedan. **8** Kuc onwongo obedo apap ka Nimrod, n'öcakö bedo alwēny na tēk kĩ ĩ wi lobo. **9** Ěn onwongo obedo thwōn adwar na tēk ĩ nyim Rwoth, ěnē ömĩö ekobo nĩ, “Calö Nimrod n'obedo thwōn adwar na tēk ĩ nyim Rwoth.” **10** Acaki mē löc mērē onwongo obedo ĩ Babel, Erek, Akad ěka Kalne, na tye ĩ lobo Cinar. **11** Cakērē kĩ ĩ lobo nön, ěn öcīdhö naka ĩ Aciria, kanya ěn ögērö ĩē Ninebe, Rekobot Ir, Kala, **12** ěka Recen, n'obedo kabedo na tye ĩ kin Ninebe kĩ Kala,

manön enë pacö na dit. **13** Ejip onwongo obedo apap ka jö Lud, jö Anam, jö Leab, jö Naptuk, **14** jö Patruc, ëka jö Kacluk (man enë kaka na Pilicitain öya gini kî ië) ëka jö Kaptor. **15** Kanaan onwongo obedo apap ka Cidon athin kaö mërë, ëka jö Kit, **16** jö Jebuc, jö Amor, jö Girgac, **17** jö Kibi, jö Arka, jö Cin, **18** jö Abad, jö Jemar, ëka jö Kamat. Kinge, kaka ka jö Kanaan ökëth gini ökö. **19** Wang lobo ka jö Kanaan öcakërë kî i Cidon odok ködë yo kutung Gerar, më thuno ködë naka i Gaja, ëka dök ködë yo Codom, Gomora, Adma ëka Jeboim më thuno ködë naka yo Laca. **20** Man enë awope ka Kam na lübërë kî kakagi ëka lëbgî, i kabedogî ëka i rokgî. **21** Cem ömîn Yapec na dit obino önywölö awope thon, Cem enë onwongo obedo kwarö k'awope ka Eber kibëc. **22** Awope ka Cem gin ene: Elam, Acur, Arpakcad, Lud ëka Aram. **23** Awope ka Aram gin ene: Uj, Kul, Geter ëka Mac. **24** Arpakcad onwongo obedo apap ka Cela, ëka Cela onwongo obedo apap ka Eber. **25** Eber obino önywölö awope ariö: Ngat acël ebino ëcakö nyingë Peleg, pïen i karë mërë enë jö më lobo obino opokere, ömîn mërë ebino ëcakö nyingë Yokotan. **26** Yokotan onwongo obedo apap ka Almodad, Celep, Kajarmabet, Jera, **27** Adoram, Ujal, Dikla, **28** Obal, Abimael, Ceba, **29** Opir, Kabila ëka Jobab. Man enë onwongo obedo gini awope ka Yokotan. **30** Lobo na gin onwongo obedo gini ië öcakërë kî i Meka, ödök ködë yo kutung Cepar i lobo n'otingere malö na tye yo kukidë. **31** Man enë awope ka Cem, na lübërë kî kakagi ëka lëbgî na tye i lobogî ëka rokgî. **32** Man enë kaka k'awope ka Noa, na lübërë k'ëkwaëgî, i kin rokgî. Rok öcakö këth i wi lobo thükül kinge abwal pii.

11 Yam cön jö më wi lobo thükül onwongo twakö gini lëb acël ëka köp acël. **2** I karë na jii öcakö woth nakun ëdök yo kukidë,

g'in onwongo kany mörö n'obedo bar i Cinar ëka obedo g'in
 kunön. 3 G'in öcakö twak kën-gi nï, "Bin unu, ëk ëgöo birik ëka
 ewang na bër." G'in otio ki birik nakaka kidi, ëka odok lam më
 mwönö kin-gi. 4 Cë g'in dökï okobo nï, "Bin unu, ëk ëgër pacö
 onu, ki gedo na bor na thuno malö i wi polo, ëk ëmii nying onu
 ongere ëka kür ëkëth ata i wi lobo kibëc." 5 Ëntö Rwoth oidho
 piny më nönö pacö ëka gedo na bor na jii onwongo tye ka gërö.
 6 Cë Rwoth okobo nï, "Ka g'in na calö jö n'örïbërë acël na twakö
 g'in lëb acël öcakö g'in timö nï köman, cë g'in mörö na g'in bino
 yübö më timö ba bino löönögï. 7 Bin unu, ëcidh piny erurubo
 lëbgï ëk kür ngat acëlacël öñiang i lëb awodhe." 8 Cë Rwoth
 ökëthögï ki kunön i wi lobo thükül, ëka öwëkö g'in gërö pacö
 nön. 9 Manön ënë ömïö ëcakö nyingë nï Babel—piën kany
 nön ënë Rwoth orurubo ki lëb më wi lobo thükül, ëka ki kunön
 ënë Rwoth ökëthögï ködë i wi lobo kibëc. 10 Man ënë ëkwaë
 ka Cem. I karë na Cem onwongo dong tye ki mwaka 100, ën
 önywölö Arpakcad, kinge mwaka arïö n'abwal pii opong ködë i
 wi lobo. 11 Ëka kinge na ën önywölö Arpakcad, Cem obedo i
 wi lobo pi mwaka 500, ëka ën onwongo dong önywölö awope
 nökenë ëka anyira. 12 I karë n'Arpakcad obedo i wi lobo pi
 mwaka 35, ën obino önywölö Cela. 13 Ëka kinge na ën önywölö
 Cela, Arpakcad obedo i wi lobo pi mwaka 403 ëka ën onwongo
 dong önywölö awope nökenë ëka anyira. 14 I karë na Cela
 obedo i wi lobo pi mwaka 30, ën önywölö Eber. 15 Ëka kinge na
 ën önywölö Eber, Cela obedo i wi lobo pi mwaka 403 ëka ën
 onwongo dong önywölö awope nökenë ëka anyira. 16 I karë
 n'Eber obedo i wi lobo pi mwaka 34, ën önywölö Peleg. 17 Ëka
 kinge na ën önywölö Peleg, Eber obedo i wi lobo pi mwaka 430
 ëka ën onwongo dong önywölö awope nökenë ëka anyira. 18 I

karë na Peleg obedo i wi lobo pi mwaka 30, en önywölö Reu. **19** Eka kinge na en önywölö Reu, Peleg obedo i wi lobo pi mwaka 209 eka en onwongo dong önywölö awope nökenë eka anyira. **20** I karë na Reu obedo i wi lobo pi mwaka 32, en önywölö Cerug. **21** Eka kinge na en önywölö Cerug, Reu obedo i wi lobo pi mwaka 207 eka en onwongo dong önywölö awope nökenë eka anyira. **22** I karë na Cerug obedo i wi lobo pi mwaka 30, en önywölö Nakor. **23** Eka kinge na en önywölö Nakor, Cerug obedo i wi lobo pi mwaka 200 eka en onwongo önywölö awope nökenë eka anyira. **24** I karë na Nakor obedo i wi lobo pi mwaka 29, en önywölö Tera. **25** Eka kinge na en önywölö Tera, Nakor obedo i wi lobo pi mwaka 119 eka en onwongo dong önywölö awope nökenë eka anyira. **26** Kinge na Tera obedo i wi lobo pi mwaka 70, en onwongo dong önywölö Abram, Nakor eka Aran. **27** Man enë ekwaë ka Tera. Tera önywölö Abram, Nakor eka Aran. Eka Aran önywölö Lot. **28** I karë na Tera apap k'Aran pod kwö, Aran obino öthöo i Ur n'obedo lobo ka jö Kaldaya. **29** Abram eka Nakor obino onyomo gini. Nying dhakö k'Abram onwongo ecwodo ni Carai eka nying dhakö ka Nakor onwongo ecwodo ni Milca, en onwongo obedo nyaka Aran, apap ka Milca eka Icika. **30** Entö Carai onwongo ope k'athin mörö piën onwongo ba nywöl. **31** Tera ökwanyö wode Abram, akwarë Lot wod ka Aran, eka cii wode Carai, dhakö ka Abram. Gin kibëc öya ökö ki i Ur n'obedo pacö ka jö Kaldaya më cidhö yo lobo Kanaan. Entö i karë na gin othuno i Aran, cë gin kono obedo kany nön. **32** Tera obedo i wi lobo pi mwaka 205, eka öthöo i lobo Aran.

12 Rwoth okobo both Abram ni, “Yaa ökö ki i lobo thurwu, ki i kin jöwu eka jö më öt k'apapni ek icidh i lobo na an abino nyutho nini. **2** “An abino miöni ibedo rok na dit, eka abino miöni

gum; An abino miö nyingi bedo na dit, ëka in ibino bedo dhanö
më gum both jö nökenë. **3** An abino miö gum both jö na bino
miöni gum, ëka ngat mörö këken na bino lamöni an thon abino
lamö; ëka jii kibëc na bedo i wi lobo bino nwongo gini gum na
yaa ki bothi.” **4** Cë Abram öya, kite na Rwoth okobo ninë ködë,
ëka Lot thon owotho ködë. Abram onwongo tye mwaka 75 i karë
na ën yaa ki i lobo Aran. **5** Abram owotho ki dhakö mërë Carai,
Lot wod k'ömin mërë, ki jamigi kibëc n'onwongo gin tye ködë
ëka ki jii na gin onwongo ki i lobo Aran. Gin öya öcïdhö, ëka
othuno gini i lobo Kanaan. **6** Abram owotho i lobo naka othuno i
kabedo na tye i Cekem. Kany nön ën oketho këma mërë i nget
yath na thwönë më More. I karë nön jö Kanaan onwongo tye
gini i lobo nön. **7** Cë Rwoth onen both Abram ëka okobo ni, “An
abino miö lobo ni both ëkwaëni.” Cë ën ögërö keno tyër both
Rwoth n'onen both. **8** Ki kany nön, ën öcakö dak ökö nakun
dök yo kukidë lobo n'otingere më Betel ëka oguro këma mërë
ië, Betel nwongo tye ki kuthö ëka Ai nwongo tye ki kukidë. Ën
ögërö keno tyër kany nön both Rwoth ëka öwörö nyïng Rwoth. **9**
Cë Abram ömëdërë ki woth mërë na cïdhö yo Negeb. **10** Kec
onwongo opodho i lobo Kanaan, ömiö Abram öcïdhö yo Ejip
më bedo kunön pi karë mörö, piën kec onwongo rac rwök. **11**
I karë n'Abram onwongo dong cwök dönyö i Ejip, ën okobo
both dhakö mërë Carai ni, “An angeo ni in ibedo dhakö na leng
rwök. **12** Ka jö më Ejip oneni gini, gin bino kobo ni, ‘Man ënë
dhakö mërë.’ Cë gin bino nekona ökö, ëntö ebino wëköni na
kwö. **13** Kob bothgi ni in ibedo amëra, ëk ömiigi obed köda na
bër pi in ëka kwöna ba ebino neko.” **14** I karë n'Abram obino
i Ejip, jö Ejip onwongo önënö dhakö mërë ni leng rwök. **15** I
karë n'edite ka Parao önënö Carai, gin öpakö ën both Parao,

ëka etero i pacö ka Parao. **16** Parao ögwökö Abram na bër pî Carai. Abram ögamö rom, dhok, kene n'obedo cwö ëka kene na mon, etic n'obedo cwö, etic n'obedo mon, ëka kînaga. **17** Ëntö Rwoth ooro two na reco i kom Parao ëka kî jö më ödë pî Carai dhakö k'Abram. **18** Cë Parao ocwodo Abram ëka okobo nîñë nî, "Ngö na in i'timö i koma? Pîngö in ba ikobo nîna nî Carai obedo dhaköni? **19** Pîngö in ikobo nî ën obedo ameru, ëka i'miö atero ën na calö dhaköna? Dhaköni dong ene, kwany ën ëka i'cidh ökö kî kany!" **20** Cë Parao ömiö twërö both jögë i kom Abram, ëka gîn ömiö ën öcidhö kî dhakö mërë ëka kî jami kibëc n'onwongo ën tye ködë.

13 Abram öya ökö kî Ejip gîn kî dhakö mërë, ëka kî jami kibëc n'onwongo ën tye ködë më cidhö i Negeb, ëka Lot thon owotho ködë. **2** I karë nön, Abram onwongo ölöny kî leeni më pacö, kî ryal ëka kî gol. **3** Ën obedo ka mëdërë kî wowotha nakun yaa kî i Negeb naka othuno i Betel, kanya ën onwongo oguro këma mërë ië cön, i kabedo na tye i kin Betel ëka Ai. **4** Man onwongo obedo kabedo na ën öcakö gërö keno tyër ië, ëka kany nön ëñë Abram öwörö Rwoth ië dökî. **5** Lot, n'onwongo wotho gîn k'Abram onwongo thon tye kî rom, dhok ëka këma. **6** Ëntö ngöm onwongo ope na römö mïögî bedo kanya acël, piën limgî onwongo dwong rwök na mïögî ba römö bedo kanya acël. **7** Dhaa öcakërë i kin ëkwath k'Abram ëka më ka Lot. I karë nön jö Kanaan ëka jö Periji onwongo thon bedo gîni i lobo nön. **8** Abram okobo both Lot nî, "Ba amitö nî dha mörö obed na tye i kin in kî an, onyo i kin ëkwathni ëka mëga, piën onu ebedo utmego. **9** Lobo kibëc tye n'omore i nyimi. Kobedini myero in ipokiri ökö kî botha. Ka in idök yo kucam, an abino dök yo kucem, ka in idök yo kucem an abino dök yo kucam." **10**

Cë Lot öcakö tingo wangë ëka önënö nî lobo n'opwodere më Jordan onwongo opong kî pii na bër, calö pwodho ka Rwoth, ëka calö lobo më Ejip na dök yo Joar. (Man ötimërë na bara Rwoth otyeko Codom ëka Gomora.) **11** Lot öyërö gire kënë, lobo kibëc n'opwodere i Jordan ëka ödök yo kukidë. Man ömïö jö ariö ni opokere. **12** Abram obedo i lobo më Kanaan, nakun Lot obedo i kin peci n'opwodere ëka oguro këma mërë na cwök kî Codom. **13** Jö Codom onwongo obedo gîni jö na kitegî reco ëka balgî onwongo dwong rwök both Rwoth. **14** Kinge na dong Lot opokere kî both Abram, Rwoth okobo both Abram nî, "Ting wangi malö kî kanya in itye ië ëka inën kukuju ëka kukwap, kukidë ëka kuthö. **15** Lobo kibëc na in itye ka nënö an abino miöni ëka both ëkwaëni na twal. **16** An abino miö ëkwaëni bedo calö kwo më dhö nam, ëk ka ngat mörö twërö kwanö kwo më dhö nam, cë ëkwaëni bino kwanërë. **17** Yaa malö, icak lübö bor mërë ëka arii mërë, piën an abino miöni." **18** Cë Abram ökwanyö këma mërë ëka öcïdhö obedo i nget yath na thwönë më Mamre na tye i Kebron, kanya ën ögërö keno tyër ië both Rwoth.

14 I karë nön rwoth Amrapel më Cinar, rwoth Ariok më Elacar, rwoth Kedorlaomer më Elam, ëka rwoth Tidal më Goim, **2** öcïdhö gîni më lwëny i kom rwoth Bera më Codom, rwoth Birca më Gomora, rwoth Cinab më Adma, rwoth Cemeber më Jeboim, ëka rwoth më Bela (manön, Joar). **3** Rwodhi ni kibëc öribö gîni acikarigî kanya acël i Ora më Cidim (Nam më Kadö). **4** Gîn onwongo obedo i thë löc ka Kedorlaomer pî mwaka apar ariö, ëntö i mwaka më apar adek gîn öcakö jëm ökö. **5** I mwaka më apar angwën, rwoth Kedorlaomer ëka kî rwodhi n'onwongo öribërë ködë obino öcakö lwëny ëka ölöö gîni jö Repa kî i Aciterot Karnaim, jö Jujim kî i Kam, jö Emim kî i Cabe Kiriataim

6 ëka jö Kori kî ï kite më Ceir, naka ï El Paran na cwök kî thim. 7
 Cë ödök gîni cen ëka öcïdhö gîni yo En-Micipat (manön, Kadec).
 Gîn öcïdhö ölöo lobo ka jö Amalek, ëka jö Amor n'onwongo
 bedo gîni ï Ajajon Tamar. 8 Cë rwoth më Codom, rwoth më
 Gomora, rwoth më Adma, rwoth më Jeboim ëka rwoth më Bela
 (manön, Joar) öya ëka öyübërë gîni më lwëny ï Ora më Cidim 9
 ï kom rwoth Kedorlaomer më Elam, rwoth Tidal më Goim, rwoth
 Amrapel më Cinar ëka rwoth Ariok më Elacar—rwodhi angwën
 ölwënyö ï kom rwodhi abic. 10 Ora më Cidim onwongo opong
 kî bur odok lam na cöl, ëka ï karë na rwodhi më Codom ëka
 Gomora ngwëcö gîni, jö mökö opodho gîni ïë cë jö nököne
 n'odong öngwëcö gîni ökö yo wi kite. 11 Cë rwodhi angwën
 n'ölöo, öyakö jami kibëc na pîrgî tæk kî cem ka jö Codom ëka
 Gomora, cë öcïdhö gîni ökö. 12 Gîn thon obino otero gîni Lot
 wod k'ömin Abram kî jami mërë, pïën ën onwongo bedo ï lobo
 Codom. 13 Ngat acël n'onwongo öbwöth obino otero köp ni both
 Abram dhanö më Iburu. Abram onwongo bedo na cwök kî yen
 na thwon ka Mamre dhanö më Amor, ömin Ecikol ëka Aner, gîn
 kibëc onwongo ribërë k'Abram. 14 ï karë n'Abram owinyo nï Lot
 wod k'ömin mërë ëmakö ökö, ën ocwodo jö 318 n'opwonyere,
 n'ënywölögi ï parë ëka öcïdhö ölübö kî kör lang naka ï Dan. 15 ï
 kiwor, Abram opoko etic mërë më lwëny ï komgi ëka ölöögi
 nakun ryëmögi naka yo Koba, kukuju më Damaciko. 16 Abram
 odwongo jami kibëc ëka okelo Lot wod k'ömin mërë kî jami
 mërë, kanya acël kî mon ëka kî jö nököne. 17 Kinge n'Abram
 odwogo kî kanya ën ölöo Kedorlaomer ëka rwodhi n'onwongo
 öribërë ködë, rwoth më Codom obino më romo k'Abram ï Ora
 më Cabe (manön, Ora ka Rwoth). 18 Cë rwoth Melkijedek më
 Calem okelo ogati ëka köngö ölöök. Ën onwongo obedo alamdhök

k'Obanga na Malö Rwök, **19** ëka ömïö gum both Abram nakun kobo nï, “Gum k'Obanga na Malö Rwök obed i kom Abram, Obanga n'ocweo polo ëka lobo. **20** Ëka pak obed both Obanga na Malö Rwök, n'ömiö langni i cingi.” Cë Abram ömïö acël më apar më jami kibëc bothe. **21** Rwoth më Codom okobo both Abram nï, “Mia jii ëka in igwök jami obed megì.” **22** Ëntö Abram okobo both rwoth më Codom nï, “An atyeko tingo cinga nakun acikara both Rwoth, Obanga na Malö Rwök, n'ocweo polo ki lobo **23** nï ba abino gamö gin mörö ki bothi, kadï thon wicu, onyo del wör, ëk kür ibin ikob nï, ‘An ënë amiö Abram ölöny.’ **24** An ba abino gamö gin mörö ëntö ngö n'awopena öcamö ëka jami n'obedo më ka jö n'owotho köda yo both Aner, Ecikol ëka Mamre. Miigï oter jamigï n'epoko nigï.”

15 Kinge man, Rwoth ötwak k'Abram i wang lek, nakun kobo nï, “Abram, kür ibed na lwor! An abedo kwot na megì, cül na megì bino bedo na thwönë.” **2** Ëntö Abram ögamö nï, “Rwoth Obanga, ngö na in ibino miöna nakun ape k'athin mörö ëka dhanö na bino leeno jamina ënë Eliejer më Damaciko?” **3** Abram döki okobo nï, “In ba imia athin mörö, ëka atic ni n'enywölö i öda ënë bino leeno jamina.” **4** Cë Rwoth döki ötwak ködë nï, “Dhanö ni ba bino leeno jamini, ëntö wodi kikokome na in inywölö ënë bino leeno jamini.” **5** Cë Rwoth okelo Abram yökö ëka okobo ninë nï, “Nën malö i wi polo ëka ikwan wel cër—ka adyer in irömö kwanögi.” Cë ën okobo ninë nï, “Ëkwaëni thon bino bedo na pol kömanön.” **6** Abram oketho yee mërë i kom Rwoth, ëka ömïö ëkwanö ën nï kite atir. **7** Cë Rwoth döki okobo ninë nï, “An abedo Rwoth na ënë okeli yökö ki i Ur na tye i lobo ka jö Kaldaya, më miöni lobo ni ëk obed megì.” **8** Ëntö Abram ögamö nï, “Rwoth Obanga, an atwërö ngeno ningö nï lobo ni

bino bedo mëga?" **9** Rwoth okobo both Abram nĩ, "Kel nĩna nya raa mörö më mwaka adek, nya dyël më mwaka adek, thwön römö më mwaka adek, akur ëka athĩn amam." **10** Ęn okelo jami ni kibęc both Rwoth, cę ongunguno ģgi arĳo arĳo ëka ęcanęgi na dul acęlacęl kemo awodhe, ęntö wĩny ęn ba ongungunogi. **11** Ka acuth obino më camö ringogi, Abram ryëmogi ökö. **12** Ĭ karę na ceng dong cwök dönyö, nĳnö ömakö wang Abram rwök, ëka pĳny na cöl cuc oumo ęn ökö. **13** Cę Rwoth okobo nĳnę nĩ, "Myero inge atĩr nĩ ëkwaęni bino bedo Erok ĳ lobo na pathĩ mëgi. Ebino mięgi bedo opii ëka ebino yelogi pi mwaka 400. **14** Ęntö an abino miö pwod ĳ kom jö na bino yelogi, ëka kinge giĩn bino yaa ökö ki kunön nakun nwongo tye giĩni ki ĳim na pol. **15** Ęntö in ebino ikoni kanya acęl ki kwereni ki kuc. Ebino ikoni na dong itii. **16** Kinge rok më angwën, ëkwaęni bino dwogo giĩni cen kany pięn bal ka jö Amor bara römö ketho can ĳ komgi." **17** Ĭ karę na ceng dong ödönyö, ëka pĳny ödökö na cöl, agulu na iro dung ki ĳę ki mac na ĳyël ĳ raa onen ëka owok ĳ dyere ringo n'engunguno ki kom lee acęlacęl. **18** Ĭ nĳnö nön ęnę Rwoth oketho ciķerę męrę k'Abram nakun kobo nĩ, "An amiö lobo ni both ëkwaęni, cakęrę ki ĳ kulo më Ejip thuno ködę naka ĳ kulo na thwönę më Euparate, **19** lobo ka jö Keni, jö Keniji, jö Kadmon, **20** jö Kit, jö Periji, jö Repa, **21** jö Amor, jö Kanaan, jö Girgac ëka jö Jebuc."

16 Carai dhakö ka Abram ba önywölö nĳnę ęthĳnö mörö. Ęntö onwongo tye k'atic męrę n'obedo nya jö Ejip na nyĳngę Agar. **2** Carai okobo both Abram nĩ, "Rwoth öjüka ökö më nwongo ęthĳnö, ciđhi ibed k'aticna gwök onyo abino nwongo athĩn mörö ki bothe." Abram oyeo ngö na Carai okobo. **3** Cę kinge na dong Abram obedo ĳ Kanaan pi mwaka apar, Carai ökwanyö atic męrę Agar n'obedo nya jö Ejip ëka ömiö both Abram më bedo dhakö

mërë. **4** Abram obedo k'Agar, ëka öyac. İ karë n'Agar ongeo nı
dong ëyac, ën öcakö caö adit mërë Carai. **5** Cë Carai okobo
both Abram nı, “Can na an atye ka nwongo myero obed İ wi. An
amıö aticna İ cingi ëka kobedini ën ongeo nı ën dong ëyac, cë
öcakö caöna. Ëk Rwoth öngöl İ kin ön nga na rac.” **6** Abram
ögamö nı, “Aticni tye İ cingi, tım gin mörö kékën na in İthamö nı
bër İ kome.” Cë Carai öcakö yelo Agar rwök naka ömıö öngwécö
ökö kİ bothe. **7** Malaika ka Rwoth onwongo Agar İ nget kulo na
tye İ thım na cİdhö yo Cur. **8** Malaika okobo nınë nı, “Agar, atic
ka Carai, in ibino kİ kwene, ëka İcİdhö yo kwene?” Ën ögamö nı,
“An atye ka ngwéc ökö kİ both Carai.” **9** Cë Malaika ka Rwoth
okobo nınë nı, “Dök cen both Carai ëka ibed İ thë löc mërë.” **10**
Cë malaika ömëdërë më kobo nınë nı, “An abino mëdö ëkwaëni
bedo na pol na ba kwanërë.” **11** Malaika ka Rwoth okobo nınë
thon nı, “In kobedini dong İ yac ëka ibino nywölö athın n'ëcwö.
Ibino cakö nyingë Icimael, pİën Obanga owinyo koko më cwer
cwinyi. **12** Ën bino bedo calö kana na ger, ën bino bedo na ger
nakun lwënyö İ kom jö kibëc ëka jö kibëc bino lwëny İ kome,
ëka ën bino bedo kënë kİ both utmego mërë kibëc.” **13** Agar
ömıö nying ni both Rwoth n'ötwak ködë nı, “In ibedo Obanga na
nëna,” pİën okobo nı, “An dong anënö Obanga na nëna.” **14** Ënë
ömıö kulo nön ecwodo nı Beer Lakai Roi. Kulo nön nwongere İ
dyere Kadec ëka Bered. **15** Agar önywölö n'Abram athın n'ëcwö
ëka Abram öcakö nyingë Icimael. **16** Abram onwongo dong tye
kİ mwaka 86 İ karë na Agar önywölö nınë Icimael.

17 İ karë n'Abram dong othuno mwaka 99, Rwoth onen bothe
ëka okobo nı, “An Obanga Won Twër kibëc, kwö İ nyima İ yoo
n'opore abonge bal mörö. **2** An abino moko cİkërëna İ kin an kİ
in ëka abino mıö ëkwaëni bino bedo na pol.” **3** Abram oryebere

piny i ngöm i nyim Obanga, ëka Obanga okobo nïnë nï, **4** “An amoko cïkërëna kodi. In ibino bedo kwarö ka rok na pol. **5** Nyingi ba dökï ebino cwodo nï Abram, ëntö Abraam, pïën an amii idökö kwarö ka rok na pol. **6** An abino miö ëkwaëni bedo na pol; an abino miöni idökö rok na pol, ëka rwodhi bino yaa ki bothi. **7** An abino moko cïkërëna kodi ëka ëkwaëni na bino lüböni, ëka ëkwaëgi kibëc obed cïkërë na bino bedo na twal pi run kibëc. An abino bedo Obangani ëka Obanga k'ëkwaëni na bino lüböni. **8** An abino miö lobo Kanaan kibëc bothi—lobo na in kobedini itye ië na calö arok ëk obed megï na twal ëka ëkwaëni na bino lüböni. An abino bedo Obangagi.” **9** Cë Obanga okobo both Abraam nï, “In myero igwök cïkërëna, in ëka ëkwaëni na bino lüböni i run më anyim. **10** Man ënë cïkërëna kodi ëka ëkwaëni na bino lüböni, cïkërë na myero igwöki: Cwö kibëc na tye i kinwu myero ëlir. **11** Un myero ilir wi del komwu më cwö, ëka man bino bedo anyuth më cïkërë i kin an ëka un. **12** Pi rok na tye ka bino, ëthïnö awope kibëc na tye nïnö aboro myero ëlir, naka thon ëthïnö awope n'ënywölö i kinwu onyo ëwilö ki ciling ki both Erok na ba ënywölögi i kin ëkwaëni. **13** Kono kadï ënywölö i odi onyo iwölö ki cilingni, myero ëlirgi. Cïkërëna na tye i del komwu myero obed cïkërë na bino bedo na twal. **14** Dhanö mörö n'obedo ëcwö na ba ëlirö del wi kome më cwö, ebino kwanyö ökö ki i kin jögë, pïën nwongo ën ötürö cïkërëna.” **15** Obanga thon okobo both Abraam nï, “Dhaköni, in ba dök ibino cwodo ën nï Carai; nyingë bino bedo Cara. **16** An abino miö gum bothe ëka abino miöni athin n'ëcwö na yaa ki bothe. Abino miö gum both Cara ëk obed aya ka rok na pol, rwodhi ka jii bino yaa ki bothe.” **17** Abraam oryebere piny i ngöm, önyërö ëka ötwak kënë nï, “Dhanö na tye ki mwaka 100 twërö nywölö athin? Cara twërö nywölö athin

nakun ën dong tye kî mwaka pyer abungwën?" **18** Ëka Abraam okobo both Obanga nî, "Öma mîi Icimael olee jami na in 'icikö!" **19** Cë Obanga okobo nî, "Pe, ëntö dhaköni Cara bino nywölö nini athîn n'ëcwö, ëka ibino cakö nyingë Icaka. An abino moko cîkërëna ködë na bino bedo na twal ëka ëkwaë mërë na bino lübö ën. **20** Ëka pî Icimael, an awinyo kwacni, adyer an abino mîö ën gum, abino mîö ën nywöl nya na pol rwök. Ën bino bedo kwarö ka rwodhi apar ariö ëka abino mîö ën dökö rok na dit. **21** Ëntö an abino moko cîkërëna kî Icaka, athîn na Cara bino nywölö nini i koth karë ni i mwaka na bino." **22** I karë na ën dong otyeko twak k'Abraam, Obanga öya ökö kî bothe. **23** I nînö nön kikokome Abraam ökwanyö wode Icimael kanya acël kî jö kibëc n'ënywölö i pacö mërë, onyo n'öwîlö kî cîling mërë, jö kibëc n'obedo cwö na tye i pacö mërë ölrögi kite n'Obanga okobo nîñë. **24** Abraam onwongo dong tye kî mwaka më dit mërë 99 i karë n'ëlrö ën, **25** ëka wode Icimael onwongo dong tye kî mwaka apar adek i karë n'ëlrö ën. **26** Abraam ëka wode Icimael ëlrögi i nînö nonu kikokome. **27** Cwö kibëc n'onwongo tye i pacö mërë, ëka cwö kibëc n'ënywölö i pacö onyo n'ëwîlö kî both arok, ëlrögi kanya acël ködë.

18 Rwoth dökî onen both Abraam i nget yen na thwon na tye i Mamre, n'onwongo ën obedo i dholokek më këma mërë i karë na pîny lyeth. **2** Ën otingo wangë, ëka cücüth önëñö jö adek n'ocung ginî kî cecen. I karë na ën önëñögi, öringö kî i dhö këma mërë më romo ködgî, cë oryebere pîny i ngöm. **3** Abraam okobo nî, "Rwothna, ka itye kî cwiny na bër i koma, kür ikadh aticni akadha. **4** Ëk ekel pii mörö na nönök, ilwök unu kî tyënwu, ëka dong iywe unu i thë yath ni. **5** Ëk acîdh akel niwu gin mörö më acama, ëk ömîi inwong unu tükö mörö, ëka dong

ìmédèrè unu kǐ wothwu—kite n'onwongo ibino unu kǒdè botha.”
 Gín ògamö nǐ, “Eyo, tǐm kite na in ikobo kǒdè.” 6 Cè Abraam
 òbũnyö cǐdhö yo both Cara ǐ kēma, okobo nǐnè nǐ, “Kwany mǒkō
 ngano na rǒmō agweti adek pǐöpiö èk ìnyöbǐ, èka ited k'ogati
 mǒrō.” 7 Cè Abraam öringö ǐ öd okul dhok, öyörö wod thwön na
 ringo mērè pod yom na bër, èka ömiö both atic mērè, n'öyübö
 pǐöpiö. 8 ǐ karè na cem dong öcèk, Abraam okelo cak na wac,
 cak na lǐbü, ringo na gín otedo, èka oketho ǐ nyimgǐ. Ën ocung ǐ
 nget yath nakun kürögǐ na gín tye ka cem. 9 Cè gín openyo nǐ,
 “Dhaköni Cara tye kwene?” Abraam ògamö nǐ, “Ën tye ǐ kēma.”
 10 Cè Rwoth okobo nǐ, “Adyer an abino dwogo bothi ǐ mwaka
 na bino ǐ koth karè ni, èka dhaköni Cara nwongo dong tye kǐ
 wode.” Cara onwongo tye ka winyo köpgǐ kǐ ǐ dholokek mē
 kēma, n'onwongo tye ǐ nge Abraam. 11 ǐ karè nön Abraam gín kǐ
 Cara onwongo dong otii gǐnǐ ökö èka mwakagǐ onwongo thon
 thwönè, mwaka ka Cara thon mē nywölö athǐn onwongo dong
 opoth ökö. 12 Cara önyörö kēnè, nakun kobo nǐ, “Kinge na dong
 an atii, èka adwongna thon dong otii ökö, pod dökǐ atwörö bedo
 kǐ miti mē nywölö athǐn?” 13 Cè Rwoth okobo both Abraam
 nǐ, “Pǐngö Cara önyörö nakun kobo nǐ, ‘Adyer an dökǐ atwörö
 nywölö athǐn, na dong atii ökö?’ 14 Tye gín mǒrö na tēk na löö
 Rwoth? An abino dwogo bothi ǐ karè n'opore ǐ mwaka na bino,
 nwongo Cara dong tye kǐ wode.” 15 Ëntö Cara obedo na lwor
 èka okobo twodo nǐ, “An gira ba anyörö.” Ëntö Rwoth ògamö nǐ,
 “Eyo, in ìnyörö.” 16 ǐ karè na wele öya mē cǐdhö ökö, gín ödök
 yo kutung Codom, èka Abraam ökwangögǐ mē nyuthigǐ yoo.
 17 Cè Rwoth okobo nǐ, “Myero an amüng n'Abraam gín na an
 acwök timö? 18 Adyer Abraam bino bedo rok na thwönè, èka na
 tēk, na rok kǐbēc na tye ǐ wi lobo bino nwongo gum na yaa kǐ

bothe? **19** Piën an dong atyeko yëro ën, ëk onyuth n'ëthïnö mërë ëka jö më ödë na bino lübö körë më lübö yoo ka Rwoth nakun tio gĩnĩ gin na tye atĩr. Cë Rwoth bino mĩö Abraam gin na yam ën öcĩkō.” **20** Cë Rwoth okobo nĩ, “Koko ĩ kom Codom ëka Gomora ödökō na thwönë rwök, ëka balgĩ dong rac rwök. **21** An abino cĩdhö bothgĩ ëk acĩdh anën ka adyer gin na gin tye ka tĩmō, na koko mërë othuno botha. Cë ka pe, an abino ngeno.” **22** Cë jö arĩö ölökerë ëka öcakō gĩnĩ woth më cĩdhö yo Codom, ëntō Abraam odong nakun ocung ĩ nyim Rwoth. **23** Abraam önyĩkō na cwök yo bothe ëka okobo nĩnë nĩ, “In ibino tyeko jö na kitegĩ atĩr kanya acël kĩ jö na reco? **24** Cë ka jö na kitegĩ atĩr bino nwongërë pyer abic ĩ pacō nön? Adyer in ibino tyeko kabedo nön ökö ëka ba ibino wëkö pacō nön pĩ jö pyer abic na kitegĩ atĩr na tye gĩnĩ ië? **25** Adyer ba opore in më tĩmō nĩ kōmanön—më neko jö na kitegĩ atĩr kanya acël kĩ jö na reco, nakun ĩmĩö jö na kitegĩ atĩr thon bedo na rom kĩ jö na reco. Adyer ba opore in më tĩmō nĩ kōmanön! Angöl-köp më lobo kībëc ba bino tĩmō gin na tye atĩr?” **26** Rwoth ögamö nĩ, “Ka an anwongo jö na kitegĩ atĩr pyer abic na tye gĩnĩ ĩ Codom, an abino wëkö kabedo nön kībëc pĩrgĩ.” **27** Cë Abraam dökĩ ötwak nĩ, “Kite na dong an atwak both Rwoth kĩ tēk cwiny, kadĩ bed nĩ an ba abedo gin mörö ëntō apua ëka buru. **28** Cë ka jö na kitegĩ atĩr tye pyer angwën wie abic? In ibino tyeko pacō nön kībëc pĩ jö abic n'orem?” Ĕn ögamö nĩ, “Ka an anwongo jö pyer angwën wie abic, an ba abino tyeko.” **29** Ĕka Abraam okobo dökĩ nĩ, “Cë ka ibino nwongo jö pyer angwën kēkēn kunön?” Ĕn ögamö nĩ, “Pĩ jö pyer angwën an ba abino tĩmō gĩn mörö.” **30** Ĕka dökĩ okobo nĩ, “Kür akēmō omaki, in Rwoth, an abino twak dökĩ. Ka cë ibino nwongo kunön jö pyer adek kono?” Cë ën ögamö nĩ, “Ba abino tĩmō ka cë abino

nwongo jö pyer adek kunön.” 31 Abraam döki okobo ni, “Kite na dong an atwak both Rwoth ki tek cwiny, ce ka jö pyer ariö kekën enë bino nwongere kunön?” En ögamö ni, “Pi jö pyer ariö, an ba abino tyeko pacö nön.” 32 Me ajiki Abraam okobo ni, “Rwoth, kür akemö omaki i koma, ek atwak kicel kekën. Ce ka in ibino nwongo jö apar kekën kunön?” En ögamö ni, “Pi jö apar nön, an ba abino tyeko pacö nön.” 33 I karë na dong Rwoth otyeko twak k'Abraam, en öya ökö ëka Abraam ödök i kabedo mërë.

19 I karë n'emalaika ariö othuno gini i Codom kothyeno, gin onwongo Lot obedo i dhö wangkac me pacö. I karë na Lot önëngi, en öya malö me romo ködgi, ëka oryebere piny i ngöm. 2 En okobo ni, “Editena, akwaöwu an aticwu ek ibin unu i pacöna. Ilwök tyënwu ëka inin unu kany, ce dong iya unu kodiko cön me mëdërë ki woth na mewu.” Gin ögamö ni, “Pe, wan ebino ninö i dyere pacö.” 3 Entö Lot ödöggi rwök, ce gin öläkërë ödönyö gini i öde. En otedo cem niggi, otedo ogati abonge thöbi, ëka öcamö gini. 4 Na gin bara öcidhö i kabuto, cwö kibec na tye i pacö me Codom—jö na thinö ëka jö n'otii—obino ce ögürö gini öt. 5 Gin öcakö redo ki nying Lot ni, “Jö n'obino gini bothi woro kothyeno tye gini kwene? Kelgi yökö bothwa kany, ek ebut ködgi.” 6 Lot ödönyö yökö bothgi, ëka oloro dholokek ökö, 7 nakun kobo bothgi ni, “Akwaöwu, utmegona, kür itim unu tim me kipyëde. 8 Nën, an atye k'anyirana ariö na bara ongere gini ki cwö. Ek akelgi bothwu, itim unu gin na un imitö ködgi. Entö kür itim unu gin mörö i kom jö ni, piën gin dong tye i the gwök na mëga.” 9 Gin oredo ni, “Yaa ökö ki i nyimwa!” Eka okobo gini döki ni, “Nyeri obino kany na calö arok ëka kobedini mitö bedo angöl-köp! Wan ebino timö gin na rac i komi na löö gin.” Gin ömëdërë me diö Lot, nakun cidhö gini me türö dholokek. 10

Ěntö emalaika ariö olyao cing-gi yökö, cě öywaö gini Lot i öt
 ěka oloro gini dholokek ökö. **11** Cě gin öbörö wang jö na dito
 ěka jö na thinä n'onwongo tye gini i dholokek mē öt ki thöö
 wang, ěk kür onwong gini dholokek. **12** Emalaika ariö okobo
 both Lot ni, "In itye ki jö mörö nökenē kany n'onyomo i pacöni,
 awope, anyira onyo ngat mörö n'obedo watni? Yaa unu ködgi
 ökö ki kany, **13** piēn wan ěcwök tyeko kabedo ni ökö. Koko na
 tye i kom jö na tye iē ödökö na thwönē i nyim Rwoth, ěka ěn
 oorowa ni ěk etyekgi ökö." **14** Cě Lot ödönyö yökö, ěka ötwak ki
 jö n'onwongo mitö nyömö anyira mērē. Ěn okobo ni, "Yaa unu
 ökö piöpiö ki i kabedo ni, piēn Rwoth cwök tyeko pacö ni ökö."
 Ěntö jö n'onwongo mitö nyömö anyira mērē, öthamö gini ni ěn
 onwongo woco awoca. **15** Kodiko na piny dong ruu, emalaika
 ariö öbünyö gini Lot, nakun kobo gini ni, "Yaa ökö! Kwany
 dhaköni ěka anyirani ariö na tye gini kany, ěk kür etyekwu ökö
 ka ebino pwodo pacö ni." **16** I karē na ěn obedo galērē, emalaika
 ömakö cingē ěka cing dhakö mērē, cing anyira mērē ariö cě
 öpöög i yökö ki i pacö, piēn Rwoth onwongo tye ki kica i komgi.
17 I karē na dong ekelogi yökö, malaika acēl okobo ni, "Ring ilar
 unu kwöwu! Kür inēn unu ngewu, ěka kür icung unu kany mörö i
 ora! Ring unu i wi kite, ěk kür ithöö unu!" **18** Ěntö Lot okobo
 bothgi ni, "Pe, adwongna. **19** An aticni anwongo cwiny na bēr
 rwök i nyimi, ěka inyutho kica na thwönē rwök pi larö kwöna.
 Ěntö ba atwērö ringö yo wi kite, pēkö ni bino podho i koma cě
 abino thöö ökö. **20** Nēn, pacö na cwök na an arömö ringö yo iē,
 ěka tidi mörö. ěk aring yo iē ěntö pacö nōn tidi rwök. Pathi ni
 kömanōn? Cě kwöna twērö bwöth." **21** Malaika okobo ninē ni,
 "Bēr, an awinyo kwacni, ba abino tyeko pacö nōn. **22** Ěntö ring
 yo kunōn piöpiö, piēn an ba abino timö gin mörö na bara ithuno

kunön.” (Manön enë ömïö pacö nön ecwodo nï Joar.) 23 Ì karë na Lot othuno ì Joar, ceng onwongo dong odonyo. 24 Cë Rwoth ooro mac ëka calpa na lyël kî ì polo n'ocwe pïny calö köth ì kom Codom ëka Gomora. 25 Ën otyeko peci nön gîni kanya acël kî ngömgî, ëka jö kibëc na bedo gîni ì peci, ëka thon gin na mar n'otuu kî ì ngöm. 26 Ëntö dhakö ka Lot ogwilo nge, ëka ölökerë ödökö kadö n'ocung kamë wîr. 27 Kodiko mërë Abraam öya cön, cë öcïdhö ì kabedo na en onwongo ocung ië ì nyim Rwoth. 28 Ën önönö Codom ëka Gomora, cë önönö iro na dung kî ì kabedo kibëc na tye ì lobo nön na cal kî mac na lyël kî ì keno. 29 Ì karë n'Obanga otyeko peci na tye ì kabedo na Lot onwongo bedo ië, en opo ì kom cikërë mërë gîn k'Abraam ëka ölarö Lot kî ì kom can na thwönë rwök. 30 Lot ëka anyira mërë öya gîni ökö kî ì Joar, cë öcïdhö obedo gîni ì wi kite, piën onwongo lworo gîni bedo ì Joar. Ën ëka anyira mërë ariö obedo gîni ì rwo. 31 Ì nïnö mörö acël, nyarë na dit öcakö kobo both amïn mërë na tidi nï, “Apap ön dong otii ökö, ëka ecwö mörö ope ì wi lobo na myero obed kî ön kite na cik më wi lobo kibëc mitö. 32 Bin, emïi apap ön ömadh köngö ölö, ëk ebed ködë ëka enwong ëthïnö.” 33 Ì kiwor nön gîn ömïö apapgî ömadh köngö ölö, ëka anyaka na dit ödönyö ì öt cë obedo k'apap mërë. Lot ba ongeo caa na nyarë obedo ködë, ëka caa na en öya ködë malö. 34 Kodiko mërë nyarë na dit okobo both amïn mërë na tidi nï, “Woro kiwor abedo k'apap ön. Ëk döki emïi köngö ölö tin kiwor, ëka in döki icïdh ibed ködë, ëk enwong ëthïnö n'aya kî both apap ön.” 35 Cë gîn ömïö apapgî ömadh köngö ölö ì kiwor nön thon, ëka nyarë na tidi öcïdhö obedo ködë. Ën döki ba ongeo caa na nyarë obedo ködë ëka caa na en öya ködë malö. 36 Manön kite n'anyira ka Lot ariö öyac gîni k'apapgî ködë. 37 Nyarë na dit önywölö athïn

n'ëcwö, ëka öcakö nyïngë Moab. Ënë obedo kwarö ka jö Moab më tin. **38** Nyarë na tidi' thon önywölö athin n'ëcwö, ëka öcakö nyïngë Ben Ami. Ënë obedo kwarö ka jö Amon më tin.

20 Abraam öcakö woth më cïdhö i lobo më Negeb cë ën obedo i dyere Kadec ëka Cur. Ën obedo i Gerar pï karë mörö na nönök na calö arok, **2** ëka kï kunön Abraam öcakö kobo both jö kibëc ni, "Cara obedo amëra." Cë Abimelek, rwoth më Gerar, ooro jögë më cïdhö ömö Cara bothe. **3** Ëntö i kiwor mörö acël, Obanga onen both Abimelek i wang lek ëka okobo nïnë ni, "In itero dhakö na dong ënyömö ökö, ëka pï manön in ibino thöö." **4** Abimelek onwongo bara obedo ködë ëka ën okobo ni, "Rwoth, in ibino neko rok mörö na ba öbalö? **5** Abraam okobo nïna ni Cara obedo amin mërë, ëka Cara thon okobo ni Abraam obedo ömin mërë. An atimö man na cwinya leng, ëka cinga thon ba ötimö gin mörö." **6** Cë Obanga dökï okobo bothe i wang lek ni, "Eyo, angeo ni itimö kömanön na cwinyi leng, ëka manön ënë ömiö an ajuki kï i timö bal i nyima. Manön ënë gin n'ömiö an ba amii ibedo ködë. **7** Kobedini dong dwök dhakö ni both cwörë, pïen cwörë obedo adwarpiny, ëka ën bino lëgö piri cë ibino kwö. Ëntö ka ba idwökö, adyer myero inge ni in kanya acël kï jö më pacöni kibëc ibino unu thöö." **8** Kodiko mërë cön, Abimelek ocwodo etic mërë kibëc, ëka i karë na ën okobo bothgi ngö n'ötimërë, gin obedo kï lworö na thwönë rwök. **9** Cë Abimelek ocwodo Abraam bothe ëka okobo nïnë ni, "Ngö na in itimö i komwa? Ngö na an abalö nini, n'ömiö in ikelo bal na thwönë i koma ëka i kom kerna? In itimö gin n'onwongo myero kür itim i koma." **10** Ëka Abimelek openyo Abraam ni, "Ngö n'ömiö itimö gin ni?" **11** Abraam ögamö ni, "Pïen an athamö ni, 'Ngat mörö ope na lworö Obanga i kabedo ni, ëka gin bino nekona ökö pï dhaköna.'" **12**

Adyer ën obedo amëra kikokome, nyaka apapna kadī bed ba obedo athīn k'ayana, ëka ën ödökö dhaköna. **13** İ karë n'Obanga ökwanya ökö kī ī pacö k'apapna, akobo nīnë nī, 'Man ënë kite na myero in inyuth nīna marni: Kabedo kibëc na ön ebino cīdhö ië, ibino kobo nī, "Ën obedo ömëra.""" **14** Cë Abimelek okelo rom ëka dyegi, dhok, opii na cwö ëka opii na mon cë ömïögī both Abraam, ëka Abimelek ödwökö Cara yo both Abraam. **15** Ëka Abimelek okobo nī, "Nën, lobona ene kibëc; bed kany mörö na in imitö." **16** Ën okobo both Cara nī, "Nën, an amïö omeru cëkël na römö elip acël. Man obedo më cülöni pī bal mörö këkën na an atimö ī komi ëka më nyutho both jö kibëc nī in ba ībalö gin mörö." **17** Cë Abraam ölëgö both Obanga, ëka Obanga öcangö Abimelek, dhakö mërë, ëka opii mërë na mon, ëk dökī önywöl gīnī ëthīnö, **18** piën Rwoth onwongo oloro öd nyodo kibëc kī ī öt ka Abimelek pī köp ī kom Cara, dhakö ka Abraam.

21 Rwoth ömïö gum both Cara kite na ën onwongo okobo cön, ëka Rwoth ötimö kite n'onwongo ën öcīkö. **2** Cara öyac ëka önywölö athīn awobi both Abraam ī karë më tio mërë, ī karë n'Obanga öcīkö ën ië kikokome. **3** Abraam öcakö nyīng athīn na Cara önywölö nī lcaka. **4** İ karë na wode lcaka onwongo dong tye nīnö aboro, Abraam ölirö ën kite n'Obanga onwongo öcīkö ën ködë. **5** Abraam onwongo dong tye kī mwaka mia acël ī karë n'ënywölö wode lcaka. **6** Cara okobo nī, "Obanga ömīa anyërö kī yom cwiny ëka jö kibëc na bino winyo köp ni bino nyërö gīnī köda kī yom cwiny." **7** Ëka ömëdö dökī na kobo nī, "Nga n'onwongo bino kobo both Abraam nī Cara bino dödhö ëthīnö? Nën, an anywölö nīnë athīn awobi ī karë më tio mërë." **8** lcaka ödöngö ëka ëkwanyö ökö kī ī cak. Abraam öyübö karama na thwönë rwök ī nīnö n'ëkwanyö ën kī ī cak. **9**

Kinge na karama othum, Cara önönö awobi na Agar n'obedo dhanö më Ejip önywölö gin k'Abraam tye ka nywarö lcaka. **10** Cë Cara okobo both Abraam nĩ, “Ryëm dhakö ni n'obedo opii gin ki wode ökö piën wod ka dhakö ni ba bino nywakö gin më alea ki woda lcaka.” **11** Köp ni ocwero cwiny Abraam rwök piën Icimael onwongo thon obedo wode. **12** Ëntö Obanga okobo both Abraam nĩ, “Kür imĩi cwinyi ocwer rwök i kom awobi ëka opiini Agar. Tim gin na kibëc na Cara kobo nini, piën ëthinö ka lcaka ënë ebino cwodogĩ nĩ ëkwaëni. **13** An abino miö wod ka dhakö n'obedo opii dökö rok thon, piën ën thon obedo wodi.” **14** Abraam öya kodiko cön, ökwanyö cem mörö ëka ocwe më pii cë ömiögi both Agar. Ën okethogĩ i wi baë, ömiö athin bothe ëka ömiögi öcïdhö. Agar öcïdhö ki yore ëka obedo ka lath i thim më Beerceba. **15** I karë na pii othum ökö ki i ocwe, ën ocibo athin i the bunga mörö acël. **16** Cë ën öcïdhö ëka obedo piny na cwök, na bor mërë röm ki kanya athërö jik ië k'eyuo, piën ën onwongo öthamö nĩ, “Ba amitö nënö athina ka thöö.” Ëka ën obedo kany nön na bobor ködë, cë ën öcakö koko. **17** Obanga owinyo athin ka kok, ëka malaika k'Obanga ocwodo Agar ki i polo cë okobo ninë nĩ, “Agar, ngö na rac? Kür ibed ki lworo, Obanga owinyo koko k'athin ki kanya obuto ië. **18** Yaa malö, iting athin ëka imak cingë, piën an abino miö ëkwaë mërë dökö rok na dit.” **19** Cë Obanga öyabö wang Agar ëka önönö kulo na pii tye ië. Ën öcïdhö ötwömö pii cë öpikö pong ocwe ëka ömiö athin omodho. **20** Obanga onwongo tye k'athin ni na ën tye ka döngö. Ën obedo i thim ëka ödökö adwar. **21** Ën obedo i thim më Paran, ëka aya mërë önyömö ninë nyakö ki i lobo më Ejip. **22** I karë nön Abimelek ëka Pikol adit acikari mërë öcïdhö gin i both Abraam ëka okobo nĩ, “Obanga tye kodi i gin na kibëc

na in itimö. 23 Kobedini kwongiri botha kany i nyim Obanga ni ba ibino bwölöna onyo ethinöna onyo ekwaëna. Nyuth nina ëka lobo na in itye kabedo ië na calö arok, gin na bër na an thon atimö bothi.” 24 Abraam okobo ni, “An akwongara.” 25 Cë Abraam okok both Abimelek pi kulo na pii tye ië n'onwongo etic k'Abimelek ocere gini ökö ië. 26 Entö Abimelek okobo ni, “An ba angeo nga n'otimö gin ni. In ba ikobo nina, ëka an awinyo köp ni tin.” 27 Cë Abraam ökwanyö rom ëka dhok cë ömiögi both Abimelek, ëka jö ariö ni öcikerë i kin-gi. 28 Abraam öyëro nyirom abirö okethogi path, 29 ëka Abimelek openyo Abraam ni, “Pïngö in iketho rom abirö na path ki kom rom nökenë?” 30 En ögamö ni, “Gam rom abirö ni ki i cinga, na calö caden ni an yam akünyö kulo ni.” 31 Manön enë ömiö ecwodo kabedo nön ni Beerceba, piën jö ariö okwongere gini kunön. 32 Kinge na cikere ötimere i Beerceba, Abimelek ëka Pikol adit acikari mere ödök gini i lobo ka jö Pilicitain. 33 Abraam öpidhö yath tamarik i Beerceba, ëka kany nön enë en öwörö Rwoth, Obanga na Bedo Naka. 34 Eka Abraam obedo i lobo ka jö Pilicitain pi karë na lac.

22 Kinge karë mörö, Obanga ötëmö Abraam. En okobo ninë ni, “Abraam!” Abraam ögamö ni, “An enene.” 2 Cë Obanga okobo ni, “Kwany wodi acël këkën lcaka, na in imarö, ëka icidh i lobo më Moria, ëk ityër en kunön na calö tyër awanga i wi kidi mörö acël na an abino kobo nini.” 3 Kodiko cön Abraam öya ëka otweo then më bedo i wi kana mere. En ökwanyö etic mere ariö ëka wode lcaka. I karë na en dong otongo yen më tyër awanga, en öcakö woth më cidhö i kabedo n'Obanga onwongo okobo ninë. 4 I ninö më adek Abraam otingo wangë malö ëka önönö kabedo nön ki kanya bor. 5 Cë Abraam okobo both etic mere ni, “Bed unu kany ki kana nakun an ëka awobi ni ecidhö yo tung ca

më wörö Obanga ëka ebino dwogo bothwu.” 6 Abraam ökwanyö yen më tyër awanga cë oketho i wi wode lcaka, nakun ën ömakö mac ëka pala i cingë. I karë na jö ariö ni tye ka woth kanya acël, 7 lcaka okobo both apap mërë Abraam ni, “Apap!” Apap mërë ögamö ni, “Eyo woda.” lcaka ögamö ni, “Mac ëka yen tye kany, ëntö römö më tyër awanga tye kwene?” 8 Abraam ögamö ni, “Woda, Obanga kikokome bino miö römö më tyër awanga.” Ëka jö ariö ni ömedërë ginï më woth kanya acël. 9 I karë na gin othuno i kabedo n'onwongo Obanga okobo ninë, Abraam ögërö keno tyër kany nön ëka öcanö yen i wie. Ën otweo wode lcaka ëka opyelo i wi keno tyër, i wi yen. 10 Cë Abraam ökwanyö pala ëka otingo cingë malö më neko wode. 11 Ëntö malaika ka Rwoth ocwodo Abraam ki i polo ni, “Abraam! Abraam!” Ën ögamö ni, “An enene.” 12 Ën okobo ni, “Kür iketh cingi i kom awobi nön. Kür itim gin mörö i kome. Kobedi dong an angeo ni in ilworo Obanga, piën in ba itwona wodi, wodi acël këkën.” 13 Abraam otingo wangë, cë önënö römö tye yo kungee na tunge omoko ökö. Ën öcïdhö cë ökwanyö römö ëka ötyërö na calö tyër awanga nakaka wode. 14 Abraam öcakö nyïng kabedo nön ni “Rwoth ënë bino miö.” Ëka naka tin ekobo ni, “I wi kidi ka Rwoth ebino miö.” 15 Malaika ka Rwoth ocwodo Abraam wang më ariö ki i polo. 16 Cë okobo ni, “Rwoth okobo ni, ‘An akwongara ki nyïnga këna, piën in itimö gin ni ëka ba itwona wodi, wodi acël këkën, 17 an abino miöni gum, ëka an abino miö ëkwaëni bedo na pol calö cër na tye i wi polo ëka na calö kwo na tye i dhö nam. Ëkwaëni bino löönö jami më pacö ka lang-gi, 18 ëka ki kom ëkwaëni, rok kibëc na tye i wi lobo bino bedo ki gum, piën in ibedo ki winy i koma.” 19 Cë Abraam odwogo both etic mërë, ëka öcakö cïdhö ginï yo Beerceba kanya Abraam

obedo ië. **20** Kinge karë mörö, ekobo both Abraam nĩ, “Milca thon önywölö ëthĩnö k’omeru Nakor: **21** Uj obedo athĩn kaö, ömĩn mërë Buj, Kemuel (apap k’Aram), **22** Keced, Kajo, Pildac, Jidlap ëka Betuel.” **23** Betuel önywölö Rebeka. Milca önywölö ëthĩnö aboro kĩ Nakor ömĩn Abraam. **24** Nakor onwongo thon tye kĩ dhakö nökenë n’ecwodo nĩ Reuma, n’önywölö thon awope: Teba, Gaam, Taac ëka Maaca.

23 Cara obedo i wi lobo pĩ mwaka 127. **2** Ën öthöö i Kariat Arba (na kobedini ecwodo nĩ Kebron) na tye i lobo Kanaan. Abraam ödönyö i këma më kumo pĩ Cara ëka okoko ën. **3** Cë Abraam öya kĩ i nget lyël ka dhakö mërë ëka öcĩdhö okobo both jö Kit nĩ, **4** “An abedo welo ëka arok i kinwu. Cadh nĩna unu kany mörö më ik ëk aik dhanöna n’öthöö ië.” **5** Jö Kit ögamö dhö Abraam nĩ, **6** “Adwong, winywa. In ibedo ngat na dit i kinwa kany. Ik kom athööni i bur lyël mörö na bër na in iyërö kĩ kin bur lyenewa ni. Ngat mörö ope na bino kwërö nini i bur lyënë më iko athööni ië.” **7** Cë Abraam öya ëka oryebere pĩny i nyim jö Kit. **8** Ën okobo bothgĩ nĩ, “Ka un iye më miöna iko athööna, cë winya unu ëka kwa unu nĩna Epron wod ka Joar **9** ëk öcadh nĩna rwo më Makpela, n’obedo mëgë na tye i ajiki më pwodho mërë. Peny unu ën ëk öcadh nĩna i wel mërë kikokome na römö wĩlö ëk obed na calö kabedo më ik na tye i kinwu.” **10** I karë nön Epron onwongo obedo i kin jö Kit ëka ën ögamö dhö Abraam na jö Kit kībëc tye ka winyo, n’onwongo obino gĩnĩ i kabedo më athuko na tye i dhö wangkac më pacö mërë. **11** Ën okobo nĩ, “Pathĩ nĩ kömanön rwothna, winy köpna. An amiö pwodho bothi, ëka amiö rwo na tye ië. An amii i nyim jö na mëga. Ik jö na megĩ ië.” **12** Abraam döki oryebere i nyim jö Kit **13** ëka okobo both Epron na gĩn tye ka winyo nĩ, “Winy unu köpna, ka un iye. An abino cülö

wel më pwodho. Yee unu nina ëk aik dhaköna n'öthöo kunön.”

14 Epron ögamö dhö Abraam ni, **15** “Winy köpna, rwothna, wel lobo nön römö cëkël më ryal 400, ëntö ngö ënön na tye i kin an ki in? Ik jö na megì n'öthöo ië.” **16** Abraam oye köp ka Epron, cë opimo wel ryal i nyim jö Kit na römö cëkël më ryal 400, nakun pimo ki kidi ratili n'ëcath pimo ki jami i karë nön. **17** Pwodho ka Epron na tye i Makpela, n'onwongo tye kukidë më Mamre—pwodho ëka rwo na tye ië, ëka yen kibëc na tye i wang abakëth më pwodho—onwongo ëmïö ökö **18** both Abraam na calö mëgë i nyim jö Kit n'onwongo obino ginì i dhö wangkac më pacö. **19** Kinge manön Abraam oiko dhakö mërë Cara i rwo na tye i pwodho më Makpela na tye kukidë më Mamre (manön, Kebron) na tye i lobo më Kanaan. **20** Jö Kit ömïö pwodho ëka rwo n'onwongo tye ië both Abraam na calö kabedo më ik.

24 Abraam onwongo dong otii ëka mwaka mërë më tio onwongo pol. Rwoth onwongo ömïö ën gum i gin na kibëc. **2** Abraam okobo both atic mërë na dit na tye i ödë n'onwongo ënë löö gin na kibëc n'onwongo ën tye ködë ni, “Keth cingi i kin ema. **3** An amitö ni in ikwongiri ki nyïng Rwoth, Obanga n'ocweo polo ki lobo, ni in ba ibino nyömö ni woda nyakö ki i kin anyira ka jö Kanaan, na an atye i kin-gi. **4** Ëntö ibino cïdhö i lobo n'ënywöla ië ëka both wedena kikokome cë ñnyöm dhakö ni woda lcaka.” **5** Atic k'Abraam openyo ën ni, “Cë ka dhakö ënë ba oyeo më bino köda i lobo ni? An myero ater wodi i lobo na yam in iya ki ië?” **6** Abraam ögamö ni, “Gwokiri, kür iter woda yo kunön. **7** Rwoth, n'obedo Obanga n'ocweo polo, n'ökwanya ki i öt k'apapna, ki i lobo n'ënywöla ië ëka n'ötwak köda cë öcïkërë botha ki kwong ni, 'Abino mïö ëkwaëni lobo ni,' ën bino oro malaika mërë më cïdhö anyim nini ëk in ñnyöm dhakö ni woda ki kunön. **8** Ëntö ka

dhakö ënë ökwërö më bino kodi, cê in ibino bedo agönya kî kom kwongna ni. Ëntö kür iter woda yo kunön.” 9 Cê atic k'Abraam oketho cîngë î kin em adwong mërë ëka okwongere bothe na lübërë kî köp ni. 10 Cê atic k'Abraam ökwanyö jami kibëc na bëcö n'adwong mërë ömïö bothe ëka otweogî inge kînaga apar k'adwong mërë cê öcakö woth më cidhö yo Aram Naaraim, î pacö kanya Nakor onwongo bedo ië. 11 Î karë na ën othuno kunön, ën ömïö kînaga orumo cöng-gî pîny î nget kulo na tye î nge pacö. Pîny onwongo dong kothyeno caa na mon bwörö ködë yo kulo më cidhö twömö pii. 12 Cê ën ölëgö nî, “Rwoth, Obanga k'adwongna Abraam, mîi gin na abino ië ocobere, ëka inyuth kîcani both adwongna Abraam. 13 An enene, acung î nget kulo, ëka anyira ka jîi na bedo gîni î pacö ni tye ka bino më twömö pii. 14 An abino kobo both nyakö mörö acël nî, ‘Mîa pii amodhi,’ cê okobo nî, ‘Modhi, ëka an abino mïö kînagani thon modho,’ mîi ën obed nyakö na in iyërö pî aticni Icaka. Ëka manön mïö an angeo nî in dong inyutho kîcani both adwongna.” 15 Na bara ën otyeko lëga, nyakö mörö obino n'otingo agulu mërë î wi baë. Nyîngë onwongo ecwodo nî Rebeka. Ën onwongo obedo nyaka Betuel wod ka Milca n'onwongo obedo dhakö ka Nakor ömîn Abraam. 16 Nyakö ni onwongo leng rwök, nyakö na bara ongeö ëcwö, na ngat mörö bara obedo ködë. Ën öcidhö yo kulo, cê ötwömö pii î agulu mërë ëka odwogo cen. 17 Atic k'Abraam öbünyö woth më romo ködë ëka okobo nîne nî, “Öma mîa pii mörö kî î aguluni amodhi.” 18 Nyakö ögamö nî, “Eyo adwongna, modh pii.” Cê ën ökwanyö agulu ökö kî î wi baë otingo atinga î cîngë nakun atic k'Abraam tye ka modho. 19 Kinge na ën dong ömïö pii më amodha, nyakö okobo nî, “An abino twömö pii pî kînagani thon, naka ka gîn otyeko modho.”

20 Cë pïöpïö ën öönyö pii ï öd pwa, ëka öringö ödök cen më twömö pii kï ï kulo pï kinaga mërë kibëc. 21 Atic k'Abraam öling ba okobo gin mörö, ëntö ën obedo ka nënö Rebeka aliling, pïen ën onwongo mitö ngeo ka cë Rwoth ömïö woth mërë ocobere onyo pe. 22 Ì karë na kinaga otyeko ginï modho, atic k'Abraam ökwanyö gwilü um n'obedo gol ëka atëgö ariö cë ömïögi bothe. 23 Cë ën openyo nï, "In ibedo nyaka nga? Öma kob nïna, kabuto mörö tye ï öt k'apapni na wan ëtwërö nïnö ië ï kiwor?" 24 Nyakö ögamö nïnë nï, "An abedo nyaka Betuel, wod ka Milca n'önywölö both Nakor." 25 Ën ömëdërë nï, "Wan etye kï cem na römö, ëka kabuto pï un më nïnö ï kiwor." 26 Cë atic k'Abraam okulo wie piny ëka öwörö Rwoth, 27 nakun kobo nï, "Pak obed both Rwoth, Obanga k'adwongna Abraam, n'ögwökö mar ëka gen mërë na ba lökërë ï kom adwongna. Rwoth ötëla ï wothna yo öt ka wede k'adwongna." 28 Cë Rebeka öringö ëka okobo gin n'ötïmërë kibëc both jö na tye ï öt k'aya mërë. 29 Rebeka onwongo tye k'ömïn mërë n'ecwodo nï Laban, n'öringö më romo k'ëcwö nön ï kulo. 30 Cücüth na ën önënö gwilü um, atëgö kï ï ngut cing amïn mërë, ëka owinyo gin n'onwongo Rebeka ötwakö ï kom ngö n'atic k'Abraam okobo nïnë, ën öcïdhö both atic k'Abraam n'onwongo ocung ï nget kinaga na cwök kï kulo. 31 Laban okobo nïnë nï, "Bin, in na Rwoth ömïö gum ï komi! Pïngö in icung kany? An ayübö öt nini ëka kabedo pï kinaga." 32 Atic k'Abraam öcïdhö yo pacö gin kï Laban, ëka ëgönyö yëc kï nge kinaga cë ëmïögi cem ëka kabuto. Ëmïö pii both atic k'Abraam ëka jö na ën owotho ködë ëk ölwök ginï tyën-gï. 33 Ì karë n'ekelo cem ï nyime, ën okobo nï, "An ba acemo naka ka an akobo gin na myero akob." Cë Laban okobo nï, "Kob niwa." 34 Atic k'Abraam okobo nï, "An abedo atic k'Abraam. 35 Rwoth ömïö

gum na thwönë rwök both adwongna, ëka ën ödökö alönyö. Rwoth ömiö ën rom ëka dhok, ryal ëka gol, etic n'obedo cwö ëka etic na mon, kinaga ëka kene. **36** Cara, dhakö k'adwongna, önywölö nïnë athin n'ëcwö i karë më tio mërë, ëka Abraam ömiö jami kibëc n'obedo mëgë bothe. **37** Ëka adwongna ömiö an akwongo kwong, ëka okobo ni, 'In myero kür inyöm dhakö ni woda ki i kin anyira ka jö Kanaan, i lobo ni na an akwö ië, **38** ëntö cidh i öt k'apapna ëka yo both kakana, cë inyöm dhakö ni woda.' **39** "Cë an apenyo adwongna ni, 'Cë ka dhakö ökwërö woth köda?' **40** "Adwongna ögamö ni, 'Rwoth na an abedo kwö i nyime i yoo n'opore, bino oro malaika mërë wotho kodi ëka miö wothni cobere, ëk in inyöm dhakö ni woda ki i kakana kikokome ëka ki i öt k'apapna. **41** Cë ka in icidhö i kakana, in ibino bedo agönya ki kom kwongna kad i bed gin bino kwërö më mïöni—in ibino bedo agönya ki kom kwongna.' **42** "I karë na an abino i kulo tin, an akobo ni, 'Rwoth, Obanga k'adwongna Abraam, ka in imitö, mii wothna ocobere. **43** An enene, an acung i nget kulo ni; ka nyakö mörö obino më twömö pii ëka an akobo nïnë ni, "Öma mia pii mörö amodhi ki i aguluni," **44** cë ka ën okobo nina ni, "Modhi, ëka an abino twömö pii amiö kinagani thon modho," ëk ën obed nyakö na Rwoth öyërö pi wod k'adwongna.' **45** "Na an bara atyeko lëga ki i cwinya, Rebeka obino n'otingo angulu i wi baë. Ën ödönyö i kulo cë ötwömö pii, ëka an akobo nïnë ni, 'Öma mia pii mörö amodhi.' **46** "Rebeka ökwanyö agulu ki i wi baë pïöpïö ëka okobo ni, 'Modhi, an abino miö kinagani thon modho.' Cë an amodho ëka ën ömiö kinaga thon omodho. **47** "An dong apenyo Rebeka ni, 'In ibedo nyaka nga?' "Ën ögamö ni, 'An abedo nyaka Betuel wod ka Nakor, na Milca önywölö nïnë.' "Cë an aketho gwilü i ume ëka atëgö i ngut

cïngë, 48 cë arumo cönga pïny ëka awörö Rwoth. An apakö Rwoth, Obanga k'adwongna Abraam, n'ötëla ï yoo n'atir më nwongo akwar nyaka ömïn adwongna pï wode. 49 Kobedini dong ka ibino nyutho marni ëka kïcani both adwongna, kob nïna; ëka ka pe, kob nïna, ëk ange gin na myero an atim." 50 Laban ëka Betuel ögamö gïni nï, "Man obedo yüb ka Rwoth; wan ba ërömö kobo gin mörö bothi. 51 Rebeka ene; ter ën ëk öcïdh obed dhakö ka wod k'adwongni, kite na Rwoth onyutho nini ködë." 52 Ï karë n'atic k'Abraam owinyo ngö na gïn okobo, ën orumo cöngë pïny ï nyim Rwoth. 53 Cë atic k'Abraam ökwanyö gol, ryal ëka böng cë ömïö both Rebeka; ën thon ömïö mïc na welgi tøk both ömïn nyakö ëka aya ka nyakö. 54 Kinge man, atic k'Abraam ëka jö na ën owotho ködë ocemo cë öninö gïni kunön. Ï karë na gïn oco kodiko mërë, atic k'Abraam okobo nï, "Yee nïna adök cen both adwongna." 55 Ëntö ömïn nyakö k'aya ka nyakö ögamö gïni nï, "Ëk nyakö obed bothwa pï ninö na römö apar; cë ën twërö cïdhö." 56 Ëntö atic k'Abraam okobo bothgi nï, "Kür ijüka unu, kite na Rwoth dong ömïö wothna ocobere na bër. Wëka unu acïdh ëk adök cen both adwongna." 57 Cë gïn okobo nï, "Eru ecwod nyakö ëk epeny ngö na ën römö kobo." 58 Cë gïn ocwodo Rebeka ëka epeny ën nï, "In ibino woth k'ëcwö ni?" Rebeka ögamö nï, "An abino cïdhö." 59 Cë gïn oye n'amïn-gï Rebeka kanya acël k'atic mërë na dhakö n'ögwökö ën ï karë na ën pod tïdï më cïdhö k'atic k'Abraam ëka kï jö na ën owotho ködë. 60 Ölamö gïni gum ï kom Rebeka ëka ekobo nïnë nï, "Amïnwa, in myero ibed aya ka jö na pol; ëkwaëni myero obed na tøk ëka ölöö gïni lang-gï." 61 Cë Rebeka k'etic mërë n'obedo anyira öyübërë cë obedo gïni ï wi kinaga ëka owotho gïni k'atic k'Abraam. 62 Ï karë nön Icaka onwongo obino kï ï Beer Lakai

Roi, pïen ën onwongo bedo i Negeb. **63** I kothyeno mörö acël, Icaka onwongo tye ka lath i bar, i karë na ën otingo wangë malö, ën önënö kïnaga na pol ka tye ka bino. **64** Rebeka thon otingo wangë malö cë önënö Icaka. Rebeka opye pïny ki i wi kïnaga mërë **65** ëka openyo atic k'Abraam ni, "Ëcwö mënë ca na tye i bar nakun tye ka bino më romo kod onu?" Atic k'Abraam ögamö ni, "Manön adwongna." Cë Rebeka ökwanyö atam ëka oumo ki terinyime. **66** Atic k'Abraam okobo gin na kibëc na ën ëtimö both Icaka. **67** Cë Icaka okelo Rebeka i këma k'aya mërë ëka obedo ködë, ödökö dhakö mërë na ën ömarö. Cwiny Icaka okwe kinge thöo k'aya mërë Cara.

25 Abraam dökï obino önyömö dhakö nököenë na nyïngë Ketura. **2** Ën obino önywölö ninë Yimran, Yokocan, Medan, Midian, Icibak ëka Cuak. **3** Yokocan önywölö Ceba ëka Dedan. Ëkwaë ka Dedan ënë jö Acurit, jö Letuc, ëka jö Leum. **4** Awope ka Midian ënë Epa, Eper, Anok, Abida, ëka Elda. Man kibëc onwongo obedo gïni ëkwaë ka Ketura. **5** Abraam ömïö gin na kibëc na ën onwongo tye ködë both wode Icaka. **6** Ëntö i karë na ën onwongo pod kwö, ën obino ömïö mïc both ëthinö na mon mërë nököenë önywölö ëka ömïögï öcidhö ökö ki both Icaka yo ngöm na tye yo kukidë. **7** Abraam obino obedo i wi lobo pi mwaka 175. **8** Cë öthöo na mwaka mërë dong dit, na dong otengo rwök cë eiko ën kanya acël ki kwere mërë. **9** Awope mërë Icaka ëka Icimael, oiko gïni ën i rwo më Makpela na cwöcwök ki Mamre, i pwodho ka Epron wod ka Joar n'obedo dhanö më Kit, **10** kunön ënë pwodho na yam Abraam öwilö ki both jö Kit ëka eiko ën ki dhakö mërë Cara ië. **11** Kinge na dong Abraam öthöo, Obanga obino ömïö wode Icaka gum, cë Icaka obedo na cwöcwök ki Beer Lakai Roi. **12** Man ënë ëkwaë

ka Icimael wod k'Abraam, na Agar, atic ka Cara n'obedo nya jö Ejip, önywölö both Abraam. **13** Man ënë nyïng awope ka Icimael, na lübërë kî kite n'ënywölögî ködë körë kî körë. Nebayot ënë obedo kaö ka Icimael ëka dong Kedar, Adbel, Mibcam, **14** Micma, Duma, Maca, **15** Adad, Tema, Jetur, Napic ëka Kedema. **16** Man ënë awope ka Icimael, n'onwongo obedo gîni rwodhi më kaka apar ariö na lübërë kî peci ëka këmagî. **17** Icimael obino obedo i wi lobo pi mwaka 137 cë dong öthöö, ëka eiko ën kanya acël kî kwere mërë. **18** Lobo ka jö ka Icimael öcakërë kî i Kabila thuno ködë naka yo Cur, na cwök kî wang lobo më Ejip na dök yo Aciria. Ëka gîn onwongo bedo na dagërë gîni kî utmegogî nökenë kibëc. **19** Man ënë ëkwaë ka Icaka wod ka Abraam. Abraam önywölö Icaka. **20** Icaka onwongo dong tye kî mwaka pyer angwën i karë na ën nyömö Rebeka nyaka Betuel n'obedo dhanö më Aram na tye i Paddan Aram, ëka amîn Laban dhanö më Aram. **21** Icaka obino ölëgö both Rwoth pi dhakö mërë, piën Rebeka onwongo obedo alür. Rwoth ögamö lëga mërë cë dhakö mërë Rebeka obino öyac. **22** Ëthînö obedo ka twomere kën-gî kî ië, cë Rebeka okobo ni, "Pîngö gin ni tye ka timërë i koma?" Cë ën openyo Rwoth. **23** Ëka Rwoth okobo ninë ni, "Rok ariö tye i ii, ëka rok ariö kî bothi bino pokere gîni ökö, rok acël bino bedo na tëk na löö awodhe, ëka athîn na dit bino tic pi athîn na tidi." **24** I karë na caa mërë më nywöl dong örömö, Rebeka obino ongeö ni adyer etye kî rudi i ië. **25** Athîn n'ëcakö nywölö onwongo kwar ëka kome opong yer, cë gin obino öcakö nyïngë Ecau. **26** Kinge, ebino ënywölö ömîn mërë n'ömakö opuny tyën Ecau, cë gin obino öcakö nyïngë Jakob. Icaka onwongo dong tye kî mwaka 60 i karë na Rebeka nywölö ëthînö mërë. **27** Ëthînö awope ödöngö ëka Ecau obino

obedo adwar na tye kī dīrū, ěn onwongo marō woth ī lum, ěntō Jakob onwongo obedo dhanō na ling alīnga na marō bedo pacō.

28 Icaka onwongo marō Ecau rwōk pīēn onwongo marō camō ringo leeni na ěn neko, ěntō Rebeka onwongo marō Jakob. **29** Ī nīnō mōrō acēl Jakob onwongo tye ka tēdo dēk, cē Ecau obino kī ī lum na kec oneko. **30** ěn okobo both Jakob nī, “Mīa dēk nōn mōrō acam pīēn kec oneka rwōk.” (ěnē ōmīō onwongo ecwodo ěn thon nī Edom.) **31** Jakob ōgamō nī, “An abino mīōni ka in īmīa twērōni mē bedo kaō.” **32** Ecau ōgamō nī, “Nēn, an dong acwōk thōō, ngō na twērō mē bedo kaō tīmō nīna?” **33** ěntō Jakob okobo nī, “Kwongiri botha kono.” Cē Ecau okwongere nakun cadhō twērō mērē mē kaō both Jakob. **34** Cē Jakob ōmīō Ecau kwon ēka dēk. ěn ocemo ēka omodho cē ōya ōcīdhō. Manōn ěnē kite n'Ecau ōcadhō kī twērō mērē mē kaō.

26 Ī karē mōrō kec na rac rwōk obino opodho ī lobo n'onwongo Icaka bedo īē na path kī kec na yam opodho ī karē k'Abraam. Icaka obino ōcīdhō ī pacō mē Gerar both Abimelek rwoth mē Pilicitain. **2** Cē Rwoth onen both Icaka ēka okobo nī, “Kūr īcīdh yo Ejip, bed ī lobo na an akobo nī ibed īē. **3** Bed ī lobo nī pī karē mōrō na nōnōk, ēka an abino bedo kodi ēka amii gum. Pī in ēka ēkwaēni an abino mīōwu lobo nī kībēc ēka abino cobo kwong na an acīkara kōdē both apapni Abraam. **4** An abino mīō ēkwaēni bedo na pol calō cēr na tye ī wi polo ēka abino mīōgī lobo nī kībēc, ēka pī ēkwaēni, jō kībēc mē lobo bino nwongo gīnī gum, **5** pīēn Abraam obedo kī winy ī koma, ōtīmō gin na an akobo nīnē nī ōtīm, ōgwōkō kōpna ēka cīkna.” **6** Cē Icaka obino obedo ī Gerar. **7** Ī karē na cwō mē kabedo nōn openyo ěn pī dhakō mērē, ěn okobo nī, “ěn obedo amēra,” pīēn ěn onwongo tye kī lworō mē kobo nī, “ěn obedo dhakōna.” ěn ōthamō nī, “Cwō

më kabedo ni twërö nekona pĩ Rebeka piën ën leng rwök.” 8 Ĩ karë na lcaka obedo kunön pĩ karë na lac, Abimelek rwoth më Pilicitain önëñö lcaka kĩ ĩ wang derica ka tye ka tuko kĩ dhakö mërë Rebeka. 9 Cë Abimelek ocwodo lcaka ëka okobo ninë nĩ, “Ën obedo dhaköni adyer! Pingö in ikobo nĩ ën obedo ameru?” lcaka ögamö ninë nĩ, “Piën athamö nĩ ërömö nekona ökö pirë.” 10 Cë Abimelek okobo nĩ, “Ngö na in itimö ĩ komwa? Ngat mörö acël onwongo römö bedo ökö kĩ dhaköni, ëka in onwongo irömö kelo bal ni ĩ wiwa.” 11 Cë Abimelek öcikö jö kibëc nĩ, “Ngat mörö n'ogudo ëcwö ni onyo dhakö mërë ebino neko ökö.” 12 Ĩ karë na lcaka opuro ĩ mwaka nön, ën ökaö kac na thwönë na kadhö wang mia acël na ën öcwö ökö, piën Rwoth ömiö gum bothe. 13 lcaka obino ölöny, ëka lönyö mërë ömëdërë naka obino obedo thwön alönyö. 14 Ën onwongo tye kĩ rom ëka dyegi, dhok ëka etic na pol naka ömiö jö Pilicitain nyeko ömakögi ökö ĩ kome. 15 Cë kulo kibëc na yam etic k'apap mërë Abraam ogolo ĩ karë k'Abraam, jö Pilicitain obino öcülö ökö, nakun eumo ökö kĩ lobo. 16 Cë Abimelek okobo both lcaka nĩ, “Yaa ökö kĩ bothwa piën in dong idökö na ték rwök na lööwa ökö.” 17 Cë lcaka öya ökö kĩ kany nön ëka öcïdhö oguro këma mërë ĩ ora më Gerar ëka ën obedo kunön. 18 Cë lcaka dökĩ ogolo kulo na yam egolo ĩ karë k'apap mërë Abraam, na jö Pilicitain obino öcülö kinge thöö k'Abraam, ëka öcakö nying-gĩ kite na yam apap mërë Abraam öcakö ködë. 19 Etic ka lcaka ogolo kulo ĩ öd ora ëka onwongo gĩnĩ pii na mit na möl. 20 Ëntö ëkwath më Gerar ödhaa gĩnĩ k'ëkwath ka lcaka nakun kobo gĩnĩ nĩ, “Pii ni obedo mëwa!” Cë lcaka öcakö nying kulo nön Ecek, piën gĩn ödhaa ködë. 21 Cë etic mërë dökĩ ogolo kulo nökenë ëntö manön thon ëdhaa ködgi ië, cë ën öcakö nyingë Citina. 22 Ën öya kĩ kunön ëka ogolo kulo

nökënë, cê ngat mörö ba dökî ödhaa ködgî ië. Ën öcakö nyëng kulo nön Rekobot nakun kobo nî, “Kobedini Rwoth dong ömiöwa kabedo na lac ëka onu ebino löny î lobo nî.” **23** Icaka obino öcïdhö naka yo Beerceba. **24** Î kiwor nön, Rwoth onen bothe ëka okobo nîñë nî, “An abedo Obanga k'apapni Abraam. Kür ibed na lwor pïën an atye kodi. An abino miöni gum ëka abino miö wel ëkwaëni nya dökö na pol pî aticna Abraam.” **25** Icaka ögërö keno tyër kunön ëka öwörö Rwoth. Ën ögërö këma mërë ëka etic mërë ogolo kulo nökënë kunön. **26** Cê Abimelek öya kî î Gerar kanya acël k'amii thama mërë Aujat ëka Pikol n'obedo adit wi acikari mërë cê obino gîni yo both Icaka. **27** Icaka openyogî nî, “Pîngö ibino unu botha nakun îdaga unu ëka îryëma unu ökö?” **28** Gîn ögamö nî, “Wan ënënö kanyalër nî Rwoth onwongo tye kodi, cê ömiö wan ekobo nî, ‘Myero wan ebed kî kwong î kinwa ëka in.’ Ëk wan emok cîkërë kodi **29** ëk kür itim gin mörö na rac î komwa, kite na wan thon ba ebino ëtimö gin mörö na rac î komi, ëntö emii icïdhö kî kuc. Ëka kobedini Rwoth dong ömiö gum bothi.” **30** Icaka dong öcakö yübö nigî karama cê gîn ocemo ëka omedho. **31** Kodiko mërë cön gîn okwongere both ngat acëlacël. Cê Icaka ömiögi öcïdhö kî yorgî ëka gîn öwëkö ën kî kuc. **32** Î nîñö nonu etic ka Icaka obino ëka okobo gîni both Icaka köp î kom kulo na gîn ogolo. Gîn okobo nî, “Wan enwongo pii!” **33** Ën öcakö nyëng kulo nön Ceba, ëka naka tin nyëng pacö nön ecwodo nî Beerceba. **34** Î karë n'Ecau dong tye kî mwaka pyer angwën, ën obino önyömö Judit nyaka Beeri dhanö më Kit ëka thon Bacemat nyaka Elon dhanö më Itite. **35** Gîn obino ömiö cwer cwiny both Icaka ëka Rebeka rwök.

27 Î karë na dong Icaka otii ëka wangë ödökö na görü, na ba dökî römö nënö pîny, ën ocwodo wode na dit Ecau ëka okobo

nënë nī, “Woda.” Ecau ögamö nī, “An enene apap.” 2 Icaka okobo ninē nī, “An dong atii ökö, ëka ba angeo ninö më thööna. 3 Kobedini dong, kwany jamini më dwar—ocwe athërö ëka atum ëk ïcïdh ï lum ïdwar lee mörö nīna. 4 Yüb nīna koth cem na mīt na an amarö ëka ikel nīna acam, ëk amii gumna na bara athöö.” 5 Ì caa nön Rebeka onwongo tye ka winyo ka Icaka twak kī wode Ecau. Ì karē n'Ecau dong öcïdhö ï lum më dwarö lee ëk ekel, 6 Rebeka okobo both wode Jakob nī, “Nën, an awinyo apapni kobo both omeru Ecau nī, 7 ‘Kel nīna ringo lee mörö ëka ïyüb nīna na mīt më acama, ëk an amii gumna ï nyim Rwoth na bara athöö.’ 8 Dong, woda, winy na bër ëka ïtīm gin na an akobo nini. 9 Cïdh ï kin rom kī dyegi ëk ikel nīna nyi dyegi ariö n'öcwëë ëk ayüb n'apapni na mīt kite na ën marö ködë. 10 Cë iter both apapni öcam ëk omii gum mërë na ën bara öthöö.” 11 Jakob okobo both aya mërë Rebeka nī, “Ëntö ömëra Ecau kome opong yer, ëka an koma pwöth. 12 Cë ka apapna oguda? Arömö nen calö ngat na bwölö ën ëka römö kelo cen nakaka gum.” 13 Aya mërë okobo ninē nī, “Woda, ëk cen obin ï koma. Tim gin na an akobo nini kékën, cïdhï ëka ikelgi nīna.” 14 Cë Jakob öcïdhö ëka onwongo dyegi cë okelo both aya mërë, cë Rebeka öyübö cem na mīt kite na Icaka marö ködë. 15 Cë Rebeka ökwanyö böng na bëcö ka wode na dit Ecau n'onwongo tye ï öt, ëka ömiö wode na tïdï Jakob oruko. 16 Ën thon oumo cïngë ëka kanya yer ope ïë kī ï ngute k'adëla dyegi. 17 Cë ën ömiö cem na mīt ëka kwon na ën öyübö both wode Jakob. 18 Jakob öcïdhö both apap mërë ëka okobo nī, “Apapna!” Icaka ögamö nī, “Eyo woda, nga ënön?” 19 Jakob okobo both apap mërë nī, “An abedo Ecau athīn kaöni. An atīmö kite na in ikobo nīna ködë. Yaa malö ibed abeda ëka ïcam ringo leena ëk ïmīa gumni.” 20 Icaka openyo ën

nĩ, "Woda! Inwongo nĩngö pĩöpĩö?" Jakob ögamö nĩ, "Rwoth Obangani ömĩa anwongo." 21 Cě lcaka okobo both Jakob nĩ, "Woda, bin na cwök ěk agudi, ěk ange ka in ibedo woda Ecau adyer onyo pe." 22 Jakob öcĩdhö na cwök both apap mĕrĕ lcaka, cě lcaka ogudo ěn ěka okobo nĩ, "Dwoni cal kĩ dwön Jakob, ěntö cingĩ obedo cĩng Ecau." 23 Ěn ba ongeo Jakob piĕn cĩngĕ onwongo obedo yer calö cĩng ömĩn mĕrĕ Ecau, cě lcaka ömĩö Jakob gum. 24 lcaka döki openyo ěn nĩ, "Adyer in ibedo woda Ecau?" Jakob ögamö nĩ, "An ěnön." 25 Cě ěn okobo nĩ, "Woda, kel ringo leeni nön mörö acam, ěk amii gumna." Jakob okelo bothe cě ěn öcamö ěka okelo thon köngö ölöc mörö cě lcaka ömadhö. 26 Cě apap mĕrĕ lcaka okobo nĩnĕ nĩ, "Bin kany, woda, ěk ĩnödħ lema." 27 Cě ěn öcĩdhö, ěka önödhö lem apap mĕrĕ. ĩ karĕ na lcaka ongweo ngwec böng mĕrĕ, ömĩö ěn gum nakun kobo nĩ, "Eyo, ngwece ka woda cal kĩ ngwece pwodho na Rwoth dong ömĩö gum. 28 Ěk Obanga omii thoi mĕ polo ěka lönyö mĕ lobo bĕl na bũp ěka pig ölöc na nyen. 29 Ěk rok otii nini ěka jĩĩ oryebere pĩny mĕ wöröni. Bed rwoth ĩ nyim utmegoni, ěk awope ka ayani oryebere pĩny mĕ wöröni. Ěk jö na lami, ělamgĩ ěka jö na mii gum, ěmĩgĩ gum." 30 Kinge na lcaka dong otyeko mĩö gum ěka Jakob dong öcĩdhö ökö kĩ bothe, ömĩn mĕrĕ Ecau othuno kĩ ĩ dwar. 31 Ěn thon öyübö cem na mĩt ěka otero both apap mĕrĕ. Cě okobo n'apap mĕrĕ nĩ, "Apapna, yaa malö ibed abeda ěka ĩcam ringo leena ěk ĩmĩa gumni." 32 Apap mĕrĕ lcaka openyo ěn nĩ, "In ĩnga?" Ecau ögamö nĩ, "An wodi Ecau, kaöni." 33 lcaka kome ömyĕl rwök ĩ karĕ na ěn onwongo nĩ Ecau ěnön cě okobo nĩ, "Nga kara n'ödwarö ringo lee ěka okelo nĩna? An pod acamö acama ěka amĩö gum na bara in ibino ěka dong adyer bino bedo kĩ gum!" 34 ĩ karĕ n'Ecau owinyo köp k'apap

mërë, ën oredo kî koko rwök na cwinye cwer nakun kobo both apap mërë nî, "Apapna, mîa an thon gum!" 35 Ëntö Icaka okobo nînë nî, "Omeru obino öbwöla ëka otero gumni ökö." 36 Ecau okobo nî, "Pathî Jakob ënön adyer? Ën dong öbwöla wang ariö. Ën otero twëröna na calö kaö, ëka kobedini döki otero gumna!" Cë ën openyo apap mërë nî, "Ba iwëkö nîna gum mörö?" 37 Icaka ögamö dhö Ecau nî, "An amiö ën obedo rwoth î nyimi ëka amiö wede mërë kibëc obedo etic mërë. Amiö ën kal ëka pig ölöc na nyen. Dong ngö na an arömmö tîmö nini, woda?" 38 Ecau okobo both apap mërë nî, "Apapna, in itye kî gum acël këkën? Apapna, mîa an thon gum!" Cë Ecau okok rwök. 39 Apap mërë Icaka ögamö dhögë nî, "Kabedoni bino bedo na bor kî lobo na cëgö cem, na bor kî thoi më polo na malö. 40 In ibino kwö kî pala abadëni ëka ibino tic pî omeru. Ëntö ka in ibino jëm nînë, in ibino bedo agönya kî bothe." 41 Ecau obedo k'adagë î kom Jakob piën apap mërë ömiö ën gum mërë ökö. Cë okobo ën këne nî, "Nînö më kumo pî thöö ka apapna dong cwök, cë abino neko ömëra Jakob ökö." 42 Î karë n'ekobo both Rebeka ngö na wode na dit Ecau okobo, ën ocwodo Jakob wode na tîdî ëka okobo nînë nî, "Omeru Ecau ödiö cwinye kî thama më nekonî. 43 Kobedini dong, woda, tîm gin na an akobo. Lüü ökö yo both ömëra Laban na tye î Aran. 44 Bed bothe pî karë mörö naka ka omeru cwinye dong okwe. 45 Ka omeru cwinye dong okwe ëka wie dong owil ökö kî î kom ngö na in itîmö î kome, cë an abino oro köp bothi ëk idwogi cen kî kunön. Pingö an amitö rwenyo un jö ariö î nînö acël?" 46 Cë Rebeka okobo both Icaka nî, "An dong adhero kî kit kwö k'anyira ka jö Kit ökö. Ka Jakob bino nyömmö dhakö kî kin mon më lobo nî, kî î kin mon ka jö Kit calö man, cë kwöna dong bino bedo na köny mërë ope."

28 Cē Icaka ocwodo Jakob bothe, ěka omotho nakun cĭkō ěn nĭ, “Kūr ĭnyōm dhakō mōrō kĭ kin anyira mē Kanaan. **2** Yaa ōkō pĭōpĭō ĭcĭdh yo Paddan Aram ĭ ōt ka kwarōni Betuel n'obedo apap k'ayani, ěk ĭnyōm dhakōni kĭ kunōn kĭ kin anyira ka Laban n'obedo ōmĭn ayani. **3** Obanga Won Twēr kĭbēc omii gum, ěk omii ĭnya unu na pol, ěka omii ěkwaēni na pol, ōmēd welwu naka ibed unu jō na pol. **4** Ěk Obanga omii ěka ěkwaēni gum na ěn ōmĭō both Abraam, ěk in ĭgam lobo na kobedini ibedo ĭē na calō arok, lobo na yam Obanga ōmĭō both Abraam!” **5** Cē Icaka ooro Jakob yo Paddan Aram both Laban, wod ka Betuel mē Aram, n'obedo ōmĭn Rebeka n'onwongo obedo aya ka Jakob ěka Ecau. **6** ĭ karē nōn Ecau ōnĭang nĭ Icaka ōmĭō gum both Jakob, ěka ooro ěn mē cĭdhō yo Paddan Aram ěk ōnyōm dhakō kĭ kunōn. Ěka ĭ karē na ěn ōmĭō gum both Jakob, ěn ōcĭkō Jakob nĭ, “Kūr ĭnyōm dhakō mōrō n'obedo dhanō mē Kanaan.” **7** Jakob owinyo kōp k'apap mērē ěka aya mērē, cē ōcĭdhō yo Paddan Aram. **8** Cē Ecau ōnĭang nĭ kite k'anyira mē Kanaan ba oyomo cwiny apap mērē Icaka, **9** cē Ecau ōcĭdhō both Icimael, ěka ōnyōmō Makalat, amĭn Nebayot ěka nyaka Icimael wod k'Abraam, ōmēdō ĭ kom mon mērē n'onwongo ěn tye kōdē cōn. **10** Jakob ōwēkō Beerceba ěka ōcakō cĭdhō yo Aran. **11** ĭ karē na ěn othuno ĭ kabedo mōrō, ōcakō buto kany nōn pĭēn pĭny onwongo dong ocido ōkō. Ěn otingo kidi mōrō acēl ěka otheno kĭ wie, cē ōnĭnō ōkō. **12** Lek obino ĭ wie, nakun tye ka nēnō madala mē idho na tyēnē ocung pĭny ĭ ngōm, na wie othuno malō ĭ wi polo, ěka emalaika k'Obanga onwongo idho pĭny ěka ĭdhō gĭnĭ malō. **13** Ěn ōnēnō Rwoth ocung yo kuwie malō, nakun kobo nĭnē nĭ, “An abedo Rwoth, Obanga k'apapni Abraam, ěka Obanga ka Icaka. An abino mĭōni ěka ěkwaēni ngōm na in ibuto

ïë. **14** Ëkwaëni bino bedo calö kwo më dhö nam, ëka un ibino mëdërë yo kuthö, yo kukidë, yo kukuju, ëka yo kukwap. Jö kibëc më wi lobo bino nwongo gini gum na yaa ki bothi ëka ëkwaëni.

15 An atye kanya acël kodi ëka abino gwököni kanya in ibino cïdhö ïë kibëc, ëka an abino dwongoni cen i lobo ni. An ba abino wëköni ata naka ka acobo gin n'onwongo akobo bothi.” **16** I karë na Jakob ocoo ki i wang ninö mërë, ën okobo ni, “Adyer Rwoth tye i kabedo ni, ëka an onwongo ba angeo.” **17** Cë lwooro ömakö, nakun kobo ni, “Kabedo ni opodho cwinya! Man ënë öt k'Obanga kikokome. Man ënë dholokek më polo.” **18** Kodiko cön Jakob öya malö, otingo kidi n'onwongo otheno ki wie, cë ocibo na calö wir, ëka öönyö möö i wie. **19** Ën öcakö nyiing kabedo nön ni Betel, kadï bed nyiing pacö nön onwongo ecwodo ni Luj.

20 Cë Jakob okwongo kwong nakun kobo ni, “Ka Obanga bino woth köda, nakun gwöka i woth ni, ëka bino miöna cem më acama ki böng më aruka, **21** ëka adwogi naka i öt ka apapna ki kuc, cë Rwoth bino bedo Obangana. **22** Cë kidi ni na an acibo malö na calö wir bino bedo öt k'Obanga, ëka gin na kibëc na in ibino miöna, an abino miöni acël më apar.”

29 Cë Jakob ömëdërë ki woth mërë, ëka othuno i lobo ka jö më kukidë. **2** I karë na ën othuno i kabedo nön, ën önönö kulo na tye i pwodho, ëka öthipan rom adek n'obuto gini piny na cwök ki nget kulo nön, piën rom onwongo modho pii ki i kulo nön. Kidi më dhö kulo onwongo thwönë rwök. **3** I karë n'öthipan rom kibëc güre gini kunön, ëkwath kwanyö gini kidi ökö ki i dhö kulo ëka cakö miö gini rom modho pii. Cë kinge na dong öthipan rom omodho pii, gin dwökö kidi kakarë i dhö kulo. **4** Jakob openyo ëkwath ni, “Utmegona, un iya unu ki kwene?” Gin ögamö ni, “Wan ëya ki i Aran.” **5** Jakob okobo bothgi ni, “Un

ingeo Laban n'obedo akwar Nakor?" G'in ögamö nĩ, "Eyo, wan engeo ěn." 6 Cě Jakob openyogĩ nĩ, "Ěn tye na běr?" G'in ögamö nĩ, "Eyo, ěn tye na běr. Něn, nyarě Racel ěca tye ka kelo rom." 7 Cě Jakob okobo nĩ, "Ceng pod tye malö, ěka man ba obedo caa mě gürö öthipan rom kanya acěl. Mĩi unu rom pii ěk omodhi, ěka itergi ĩ kwath dökĩ." 8 G'in ögamö nĩ, "Wan ba ětwērö miögĩ pii, naka wang na rom kibēc ögürě gĩnĩ kanya acěl, ěka nwongo ěkwanyö kidi ökö kĩ ĩ dhö kulo. Cě wan dong ěcakö miö rom modho pii." 9 ĩ caa n'onwongo ěn pod tye ka twak ködgĩ, Racel obino kĩ rom k'apap mērě, piěn ěn onwongo obedo akwath. 10 ĩ karě na Jakob önönö Racel nyaka Laban, n'obedo nero mērě, ěka kĩ rom ka nero mērě Laban, Jakob öcakö cidhō anyim cě ökwanyö kidi ökö kĩ ĩ dhö kulo ěka ömĩö rom ka nero mērě omodho pii. 11 Cě Jakob önödhö lem Racel, ěka öcakö kok rwök kĩ yom cwinye. 12 ĩ karě na Jakob okobo both Racel nĩ ěn ebodo wat k'apap mērě ěka wod ka Rebeka, cě ěn öringö okobo both apap mērě. 13 Cücüth na Laban owinyo köp ĩ kom Jakob wod k'amĩn mērě, ěn öbünyö ngwēc mě cidhō romo ködē. Öthünö kore ěka önödhö leme, cě otero ěn naka ĩ ödē. Kĩ kunön Jakob okobo kite na ěn ebodo ködē wat both Laban. 14 Cě Laban okobo nĩnē nĩ, "Adyer in ibedo koma kikokome ěka remona." Cě obedo gĩnĩ kanya acěl ködē pĩ dwe acěl. Kinge na Jakob obedo bothe pĩ dwe acěl, 15 Laban okobo both Jakob nĩ, "Myero in itii nĩna tic abonge cül piěn ön ebodo wat? Kob nĩna, kite na myero an aculi ködē." 16 Laban onwongo tye k'anyira mērě ariö, nyarě n'adit nyĩngě onwongo ecwodo nĩ Lea, ěka nyarě na tĩdĩ nyĩngě onwongo ecwodo nĩ Racel. 17 Lea onwongo wangě görü, ěntö Racel onwongo tĩr ěka leng rwök. 18 Jakob onwongo marö Racel rwök, cě okobo nĩ, "An abino tio tic nini pĩ mwaka

abirö pĩ nyari na tĩdĩ Racel.” 19 Laban ögamö nĩ, “Bedo na bẽr ka an amiö ẽn bothi, nakaka miö both ẽcwö mörö nõkẽnẽ. Pĩ manõn, bed botha kany.” 20 Cẽ Jakob obino otio tic pĩ mwaka abirö ẽk ẽmiẽ ẽnyõm Racel, ẽntö karẽ nõn onwongo obedo calö nĩnõ mörö na nõnõk kĩ bothe pĩẽn cwinye onwongo ömarö Racel rwök. 21 Cẽ Jakob okobo both Laban nĩ, “Mĩa dong dhakõna ẽk abed ködẽ, pĩẽn karẽ na õn emoko dong othum ökö.” 22 Cẽ Laban öyübö karama mẽ nyom ẽka ocwodo lwak kibẽc mẽ kabedo nõn. 23 Ẽntö kothyeno na pĩny dong ocido, ẽn okelo nyarẽ Lea ömiö both Jakob, ẽka Jakob obedo ködẽ. 24 (Laban ömiö atic mẽrẽ na nyakö na nyĩngẽ Jilpa both nyarẽ Lea mẽ bedo calö atic mẽrẽ.) 25 Kodiko mẽrẽ na pĩny dong oru, Jakob õnẽnõ nĩ Lea ẽnẽ onwongo tye kanya acẽl ködẽ. Cẽ Jakob okobo both Laban nĩ, “Man ngö na in iĩtimö i koma? An onwongo ba abedo ka tic bothi pĩ Racel? Pĩngö in iĩbwõla?” 26 Laban ögamö nĩ, “Ba obedo thẽkwarõwa kĩ kany mẽ miö nyakö na tĩdĩ mẽ anyõma na bara ẽnyõmõ nyakö na dit. 27 Tyek kono yüb mẽ nyom mẽ cabĩt ka nyara ni, cẽ wan ebino mĩõni nyakö na tĩdĩ thon, ẽntö in myero itii tic nĩna pĩ mwaka abirö nõkẽnẽ.” 28 Ẽka Jakob obino ötimö nĩ kõmanõn. Iĩ karẽ na Jakob otyeko cabĩt acẽl kanya acẽl kĩ Lea, Laban obino ömiö nyarẽ Racel bothe mẽ bedo dhakö mẽrẽ. 29 (Laban obino ömiö atic mẽrẽ na nyakö na nyĩngẽ Bila both nyarẽ Racel mẽ bedo calö atic mẽrẽ.) 30 Jakob obino obedo kĩ Racel thon. Ẽn ömarö Racel rwök na löö Lea, cẽ ẽn obino otio tic both Laban pĩ mwaka abirö nõkẽnẽ. 31 Iĩ karẽ na Rwoth õnẽnõ nĩ Jakob ba marö Lea, cẽ öyabö öd nyodo mẽrẽ, ẽntö Racel onwongo obedo alür. 32 Lea öyac, ẽka önywölö athin n'ẽcwö, cẽ ẽn öcakö nyĩngẽ Reuben, nakun ẽn okobo nĩ, “Pĩẽn Rwoth õnẽnõ can na mẽga, adyer dong

cwōra bino marōna.” **33** Ēka ěn dōkī ōgamō iē, cē ōnywōlō athīn n'ēcwō, ěka okobo nī, “Pīēn Rwoth owinyo nī an ba ěmara, ōmīa dōkī man thon.” Cē ěn ōcakō nyīngē Cimeon. **34** Kinge dōkī ěn ōgamō iē, cē ōnywōlō athīn n'ēcwō, ěka okobo nī, “Kobedini dong cwōra bino moko ī koma, pīēn anywōlō nīnē awope adek.” Manōn ěnē ōmīō ěcakō nyīngē Lebi. **35** Ēka dōkī ōgamō iē, cē ōnywōlō athīn n'ēcwō, ěka okobo nī, “Man ěnē karē na an abino pakō Rwoth iē.” Ēn ōcakō nyīngē Yuda. Cē ěn ocung kono ōkō.

30 Ī karē na Racel ōnēnō nī ba dōk ētwērō nywōlō ēthīnō both Jakob, cē nyeko ōcakō makō ěn ī kom amīn mērē. Ēka ěn okobo both Jakob nī, “Mīa anwong ēthīnō, ka ope cē abino thōō ōkō.” **2** Cē akēmō ōmakō Jakob ī kom Racel, ěka okobo nīnē nī, “An adōkō Obanga, n'ojuki nywōlō ēthīnō?” **3** Cē Racel ōgamō nī, “Aticna na nyakō Bila ene, bed kōdē ěk ōnywōl ēthīnō mōrō nīna, ěk an thon anwong ēthīnō na yaa kī bothe.” **4** Cē Racel ōmīō atic mērē Bila both Jakob na calō dhakō mērē, ěka Jakob obedo kōdē. **5** Bila ōgamō iē, ěka ōnywōlō athīn n'ēcwō kī Jakob. **6** Cē Racel okobo nī, “Obanga otyeko ngōlō nīna kōp n'atir; ěn owinyo kokona, ěka ōmīa athīn n'ēcwō.” Manōn ěnē ōmīō ěn ōcakō nyīngē Dan. **7** Bila atic ka Racel ōgamō iē dōkī, cē ōnywōlō kī Jakob athīn mē arīō n'obedo ěcwō. **8** Cē Racel okobo nī, “An abedo yelara k'amēra rwōk, ěka alōō ěn ōkō.” Cē ěn ōcakō nyīngē Naputali. **9** Ī karē na Lea ōnēnō nī ba dōk ētwērō nywōlō ēthīnō, ěn ōkwanyō atic mērē na nyakō Jilpa, ěka ōmīō both Jakob na calō dhakō mērē. **10** Jilpa, atic ka Lea, ōnywōlō athīn n'ēcwō kī Jakob. **11** Cē Lea okobo nī, “Gum na bēr ōmaka!” Ēka ěn ōcakō nyīngē Gad. **12** Jilpa, atic ka Lea, dōk ōnywōlō athīn mē arīō n'ēcwō kī Jakob. **13** Cē Lea okobo nī, “Kobedini dong an cwinya yom! Ēka mon bino cwodona gīnī nī

ngat na ië yom,” cë ën öcakö nyïngë Acer. **14** Ì karë n'ëcökö cem ki ì pwothi, Reuben öcïdhö ì pwodho cë onwongo mandurek ëka okelo both aya mërë Lea. Ì karë na Racel obino both Lea, okobo nïnë nï, “Mia mandurek ka wodi mörö.” **15** Ëntö Lea ögamö nï, “In ïmaö cwöra ökö ki botha, in ïthamö nï köp nön onwongo tïdï mörö? Ëka kobedini ïmitö kwanyö mandurek ka woda ökö thon?” Racel okobo nï, “Eyo, ën twërö bedo kodi tin kiwor nakaka mandurek ka wodi.” **16** Ì karë na Jakob odwogo ki ì pwodho kothyeno nön, Lea öcïdhö më romo ködë ì yoo, cë okobo nïnë nï, “Myero tin ïdöny ì öda, piën atyeko pangoni ki mandurek ka woda.” Cë Jakob öcïdhö obedo ködë ì kiwor nön. **17** Obanga owinyo lëga ka Lea ëka ögamö ië cë önywölö athïn më abic n'obedo ëcwö ki Jakob. **18** Cë Lea okobo nï, “Obanga dong otyeko cülöna pi miö aticna na nyakö both cwöra.” Pi manön ën öcakö nyïngë Icahar. **19** Lea döki ögamö ië ëka önywölö athïn më abicël n'obedo ëcwö ki Jakob. **20** Cë Lea okobo nï, “Obanga dong otyeko miöna mïc na bër. Kobedini dong cwöra bino miö wörö botha, piën an anywölö nïnë ëthinö na cwö abicël.” Ën öcakö nyïngë Jabulon. **21** Kinge karë mörö, ën obino önywölö nyarë, cë öcakö nyïngë Dina. **22** Cë Obanga opo ì kom Racel; owinyo lëga mërë ëka öyabö öd nyodo mërë. **23** Ën ögamö ië, cë önywölö athïn n'ëcwö, ëka okobo nï, “Obanga ökwanyö lewic ökö ki botha.” **24** Cë öcakö nyïngë Yocepu, ëka okobo nï, “Rwoth myero ömia athïn n'ëcwö nökenë.” **25** Kinge na dong Racel önywölö Yocepu, Jakob okobo both Laban nï, “Yee nïna ëk acïdh dong yo lobo thurwa. **26** Mia mon-na k'ëthinöna, na an atio bothi pïrgi, ëk dong acak cïdhö. In ingeo tic na tük na an atio bothi.” **27** Ëntö Laban okobo nïnë nï, “Ka in ïnënö nï an atye ki cwiny na bër bothi, akwai nï ibedi. An anïang ökö cön nï piri

ënë ömïö Rwoth ömïa gum.” 28 Ĕn ömëdërë më kobo nï, “Kob nïna wel öcarani, ëka an abino cülö gin mörö këkën na in ïmitö.”

29 Jakob okobo nïnë nï, “In ingeo kite na an atio tic nini ëka kï kite na an agwökö kï ïimni ködë. 30 Adyer ïimni onwongo nönök ï karë na an bara abino, ëntö kobedini dong ömëdërë ödökö na pol rwök. Rwoth ömïö gum bothi ï kom jami kïbëc na an atïmö. Ĕntö kobedini, naka awene na an myero atïm gin mörö pï jö më öda?” 31 Laban openyo nï, “In ïmitö nï an amii ngö?” Jakob ögamö nï, “Kür ïmïa gin mörö. Ĕntö ka in ibino yee më tïmö nïna gin mörö acël, cë an abino mëdara më gwökö ïimni.

32 Yee nïna tin ëk acïdh awoth ï kin ïimni kïbëc, ëka ayër rom n'obedo omer onyo okomol kï ï kin-gï, ëka k'ëthïnö rom na cöl gïni kïbëc, kanya acël kï dyegi n'omer gïni. Man bino bedo öcara na mëga. 33 Ĕka adwogi ka gen-na bino nen ï karë më anyim, ka in ibino më nënö nï an atero öcarana na ön eyere ïë. Ka in ibino nwongo dyël mörö këkën na ba obedo omer onyo okomol onyo römö mörö na kome ba cöl, manön ebino kwanö nï gin n'ëkwalö.” 34 Cë Laban oye ëka okobo nï, “Bër, ebino tïmö nï kömanön kite na in ikobo ködë.” 35 Ĭ nïnö acël nön, Laban obino ökwanyö nywogi dyegi n'omer onyo n'okomol, megi dyegi kïbëc n'amer onyo n'akomol (man onwongo ölinga na tar kïbëc) ëka k'ëthïn rom na cöl kïbëc, cë ömïögï ï cïng awope mërë nï ëk ögwökgï. 36 Cë Ĕn obino öyübö woth më nïnö adek ï kin Ĕn kï Jakob, nakun Jakob odong më mëdërë më gwökö ïim ka Laban n'odong. 37 Cë Jakob obino otongo jang yen na thïc na mar kï kom yen adek na papath, ëka öpwöcö pökgï ëk korgï na tar onen. 38 Cë Jakob oketho jang yen n'ëpwöcö ï kabedo kïbëc na rom modho pii kï ïë, ëk obed ï nyim rom ka bino gïni modho. Ĭ karë na rom wapere ka bino gïni modho pii, 39 gïn wapere ï

nyim jang yen, ëka miö nywölö ëthinögi n'obedo okomol, ëka n'omer onyo ölinga. **40** Jakob opoko ëthinö rom na path, ëntö ömiö rom nökenë kibëc okemo rom ka Laban n'okomol ëka man acöl. Cë opoko lim mërë na path nakun ba ribö ki lim ka Laban. **41** Ka karë na megì rom na komgi tèk karëgi örömö më kwarogi, Jakob pyelo jang yen i pii na tye ka möl i nyimgi ëk gin owapere na cwök ki jang yen. **42** Ëntö ka rom na görü tye ka wapere, ën ba pyelo jang yen kany nön. Cë rom na görü bedo më ka Laban ëka rom na komgi tèk bedo më ka Jakob. **43** Manön ömiö Jakob ödökö thwön alönyö na tye ki rom na pol ëka dyegi, etic na mon ëka etic na cwö, kinaga ëka kene.

31 Jakob owinyo ni awope ka Laban onwongo tye ka kobo ni, “Jakob otero jami kibëc n'onwongo apapwa tye ködë ëka onwongo lönyö ni kibëc ki i kom lim k'apapwa.” **2** Ëka Jakob thon önönö ni Laban ba dökì nënë na bër kite n'onwongo tye ködë cön. **3** Cë Rwoth okobo both Jakob ni, “Dök ökö cen i lobo ka kwereni ëka wedeni, cë an abino woth kodi.” **4** Cë Jakob ooro dhanö mörö më cwodo Racel ëka Lea më bino i bar kanya lim mërë onwongo tye ië. **5** Ën okobo bothgi ni, “An atye ka nënö ni apapwu ba tye ka nënöna na bër kite na cön, ëntö Obanga n'apapna wörö obedo ka gwököna. **6** Un ingeo ni an atio tic both apapwu ki tèköna kibëc, **7** ëka apapwu obedo ka bwölöna nakun lökö öcarana wang apar twal. Ëntö Obanga ba oyeo ninë më timö gin mörö na rac i koma. **8** I karë kibëc ka ën okobo ni, ‘Leeni n'enywölö n'obedo ölinga bino bedo cülni,’ cë leeni kibëc nywölö ëthinögi n'obedo ölinga; ëka ka ën okobo ni, ‘Leeni n'enywölö n'obedo omer bino bedo cülni,’ cë leeni kibëc nywölö ëthinögi n'obedo omer. **9** Manön ënë kite n'Obanga ökwanyö lim k'apapwu cë ömiögi botha. **10** “I karë më wapere ka rom ki

dyegi, an anënö kî i lekna nywogi na tye ka kwaro megi dyegi
ëka megi rom na komgi obedo omer ëka okomol onyo ölinga. **11**
Malaika k'Obanga ocwoda i wang lek ni, 'Jakob.' An agamö
ni, 'An ene.' **12** Cë malaika okobo nina ni, 'Ting wangi malö
ëka inën ni nywogi kibëc na tye ka kwaro megi dyegi obedo
omer, okomol onyo ölinga, piën an anënö gin na kibëc na Laban
obedo ka timö i komi. **13** An abedo Obanga më Betel, kanya in
iwiro möö ië i wi kidi ëka kanya in ikwongo kwong ködë botha.
Kobedini dong yaa ökö piöpïö kî i lobo ni ëka idök cen yo lobo
kanya enywoli ië.' **14** Cë Racel ëka Lea okobo both Jakob
ni, 'Wan pod etye kî gin mörö më alea kî i öt k'apapwa? **15**
Ën ba bino nënöwa na calö Erok? Ën ba öcadhöwa këkën,
ëntö öcamö thon lim n'onwongo imiö bothe pirwa. **16** Adyer lim
kibëc na dong Obanga ökwanyö ökö kî both apapwa obedo
mëwa ëka ëthinöwa. Dong itim gin na kibëc n'Obanga okobo
nini.' **17** Cë Jakob oketho ëthinö mërë ëka mon mërë i ngee
kinaga, **18** ën ökölö leeni mërë më pacö kî jami kibëc na ën
onwongo kî i Paddan Aram, ëka öcakö cidhö më dök cen i lobo
Kanaan kanya apap mërë lcaka ökwö ië. **19** I karë na Laban
onwongo öcidhö më nyarö yer rom mërë, Racel ökwälö cal
obanga k'apap mërë gin i öt. **20** Jakob thon öbwölö Laban
dhanö më Aram nakun ba okobo ninë woth mërë. **21** Ën ölüü kî
lim kibëc n'onwongo ën tye ködë, ëka öngölö kulo Euparate,
nakun dök yo lobo n'otingere më Gilead. **22** Kinge ninö adek,
ekobo both Laban ni Jakob ölüü ökö. **23** Laban ökwanyö wede
mërë ölübö kî kör Jakob pi ninö abirö ëka ëmakö ën i lobo
n'otingere më Gilead. **24** Ëntö i kiwor Obanga obino both Laban
dhanö më Aram i wang lek ëka okobo ninë ni, 'Gwokiri, kür
icidh ikob gin mörö na bër onyo na rac both Jakob.' **25** Jakob

onwongo dong oguro këma mërë i lobo n'otingere më Gilead i karë na Laban ömakö ën. Laban ëka wede mërë thon oguro këmagi kany nön. 26 Cë Laban okobo both Jakob ni, “Ngö na in itimö? In ibwöla, ëka itero anyirana na calö jö n'ëmakögi ki i dhö lwëny. 27 Pïngö in ilüü alüa imüng na ba inianga? Pïngö ba ikobo nina ëk amii icidh unu ki yom cwiny nakun iwero unu wer ki bul ëka adungu? 28 In thon ba imia amotho ëkwaëna ëka anyirana. In itimö gin mörö më mingo. 29 An atye ki twër më wanöwu kibëc, ëntö i kiwor n'opoth Obanga k'apapni okobo nina ni, ‘Gwokiri, kür icidh ikob gin mörö na bër onyo na rac both Jakob.’ 30 Man dong iya ökö, piën imitö dök i öt k'apapni. Ëntö pïngö in ikwalö obangana gini?” 31 Jakob ögamö dhö Laban ni, “An onwongo alwor, piën an athamö ni in itwërö gamö anyirani ökö ki botha tètëk. 32 Ëntö ka in inwongo ngat mörö na tye k'obangani gini, ngat nön ba bino kwö. Rang gin mörö këkën n'obedo megi i nyim wede onu ëka ikwany icidh ködë.” Jakob ba ongeö ni Racel onwongo ökwälö cal obanga k'apap mërë gini. 33 Laban ödönyö i këma ka Jakob, i këma ka Lea ëka i këma ka mon ariö n'obedo etic, ëntö ën ba onwongo gin mörö. Kinge na ën odonyo yökö ki öd këma ka Lea, ën ödönyö i këma ka Racel. 34 Ëntö Racel onwongo ökwanyö cal obanga k'apap mërë gini, cë okethogi i gin më bedo i ngee kinaga ëka obedo i wie. Laban örangö jami kibëc na tye i öd këma, ëntö ba onwongo gin mörö. 35 Racel okobo both apap mërë ni, “Adwongna, kür akëmö omaki i koma ka inënö ni ba atwërö yaa malö i nyimi, piën an atye ki two dwena.” Cë Laban ömëdërë ki rangö cal obanga mërë gini ëntö ba onwongo. 36 Akëmö ömakö Jakob, cë öcakö twak ki Laban nakun kobo ni, “Ngö na rac na an atimö?” Ën openyo Laban ni, “Bal ngö na an atimö na

mïö in itye ka lübö köra nwök? 37 Kobedini na dong in ïrangö ï jamina kibëc, inwongo gin mörö n'obedo megï? Keth ï nyim wedeni ëka mëga, cë ïmïigï öngöl köp ï kin ön jö arïö. 38 “An abedo bothi pï mwaka pyer arïö. Megi rom ëka megï dyegini ïgï ba ööny. An thon ba acamö nywogini mörö. 39 Ka lee më thim oneko romni onyo dyegini an ba akelo bothi, an kikoma ënë acülö. Ëka, in ïmïa acülö pï lee mörö n'orwenyo, kadï bed nï ëkwalö kiceng onyo kiwor. 40 Man ënë kite n'onwongo an atye ködë: Ceng wanga kiceng ëka koyo neka kiwor, cë nïnö kwërö wanga ökö. 41 Pï mwaka pyer arïö na an abedo ködë ï pacöni, an atio bothi mwaka apar angwën pï anyirani arïö, ëka pï mwaka abicël pï ïimni. In ibedo ka lökö öcarana wang apar külü! 42 Ka Obanga k'apapna, Obanga k'Abraam ëka Obanga n'apapna lcaka wörö, onwongo ba ögwöka, in onwongo ïtwërö ryëmöna kï cinga nono. Ëntö Obanga önënö kite na an ïimö kï can ködë, tic na tæk na an atimö, ëka ocoki ï kiwor n'opoth.” 43 Laban okobo both Jakob nï, “Lea ëka Racel obedo gïni anyirana, ëthinögï obedo gïni ëkwaëna, ëka ïim kibëc obedo mëga. Gin na in itye ka nënö kibëc obedo mëga. Ëntö ngö na an atwërö ïimö ï kom anyirana tin, onyo ëthinö na gïn önywölö? 44 Bin dong, ëk emok cikërë, in ëka an, ëk obed caden ï kin ön.” 45 Cë Jakob ökwanyö kidi ëka oketho na calö wir. 46 Ën okobo both wede mërë nï, “Cök unu kite mörö.” Gïn öcökö kite ëka eurogï ï athuketh, cë ocemo gïni ï nget athuketh. 47 Laban öcakö nyïng kabedo nön nï Jegar Caduta, ëntö Jakob öcakö nyïngë nï Galeed. 48 Laban okobo nï, “Kite n'euro ni obedo caden më cikërë tin, ï kin in kï an.” Manön ënë gin n'ömïö ecwodo nï Galeed. 49 Onwongo thon ecwodo nï Mijpa, pïën ën okobo nï, “Ëk Rwoth ögwök kin ön ï karë na ngat acëlacël bino bedo na

bor kī both awodhe. **50** Ka in ibino yelo anyirana onyo ka in ibino nyömö mon nökenë më mëdö i kom anyirana, kadī bed nī ngat mörö ope kod onu, myero ipo nī Obanga obedo caden i kin in kī an.” **51** Cë Laban döki okobo both Jakob nī, “Athuketh më kidi ni ene, ëka an aketho wīr ni i kin in kī an. **52** Athuketh ni obedo caden, ëka wīr ni obedo caden, na an ba abino kadhö më bino bothi më wanöni, ëka in ba ibino kadhö athuketh më kidi ni ëka wīr ni më bino wanöna. **53** Ëk Obanga k’Abraam ëka Obanga ka Nakor, Obanga k’Apapgī, öngöl köp i kin ön.” Cë Jakob okwongo kwong kī nying Obanga n’apap mërë lcaka wörö. **54** Jakob oneko lee ëka ötyërö na calö tyër awanga i wi kidi, cë ocwodo wede mërë më bino cem. Kinge na gīn otyeko cem, gīn öninö i wi kidi kunön. **55** Kodiko cön na pīny dong oru, Laban omotho ëkwaë mërë ëka anyira mërë kī nödhö lemgī, ëka ölamö nigī gum. Cë opokere ködgī ëka ödök yo pacö mërë.

32 Jakob ömëdërë kī woth mërë, ëka emalaika k’Obanga oromo ködë. **2** I karë na Jakob önënögī ön okobo nī, “Man önë kabedo k’Obanga!” Cë ön öcakö nying kabedo nön nī Makanaim. **3** Cë Jakob ooro ëkwëna anyim both ömīn mërë Ecau na tye i lobo më Ceir, lobo më Edom. **4** Ön öcīkögī nī, “Man önë ngö na un i’cīdhö kobo both adwongna Ecau: ‘Aticni Jakob okobo nī: An abedo both Laban ëka an abedo bedo kunön naka tin. **5** An atye kī dhok, kene, rom ëka dyegi, etic n’obedo cwö ëka etic n’obedo mon. Kobedini an aoro köp ni yo bothi adwongna, ëk ibed kī cwiny na bër i koma.” **6** I karë n’ëkwëna odwogo gīnī both Jakob, gīn okobo nī, “Wan ëcīdhö both omeru Ecau, ëka ön tye ka bino kī jö mia angwën më romo kodi.” **7** Lworo ömakö Jakob rwök, ëka cwinye thon opodho. Ön opoko jö n’onwongo tye bothe, rom kī dyegi, dhok, ëka kinaga i gurup arīö. **8** Ön öthamö

nĩ, “Ka Ecau obino ěka ocelo kabedo acĕl, cĕ mana odong twĕrĕ bwĕth.” **9** Cĕ Jakob ĕlĕgĕ nĩ, “Aa Obanga k’apapna Abraam, Obanga k’apapna Icaka, Aa Rwoth n’okobo nĩna nĩ, ‘Dĕk cen yo loboni ěka both wedeni, cĕ an abino gwĕkĕni,’ **10** an ba apora kĩ marni kĩbĕc ěka gen-ni na in inyutho both aticni. An onwongo atye kĩ lĩdha mĕ woth ĩ karĕ na an angĕlĕ kulo Jordan, ĕntĕ kobedini an dong atye kĩ lĩm na pol n’opokere ĩ gurup arĩĕ. **11** An alĕgĕ nĩ ĩlara kĩ kom ĕmĕra Ecau, piĕn an atye kĩ lworu nĩ ĕn twĕrĕ bino mĕ celona ěka thon mon-na k’ĕthĩnĕgĩ. **12** Ĕntĕ in ikobo nĩ, ‘An abino gwĕkĕni ěka abino miĕ ĕkwaĕni bedo calĕ kwo mĕ dhĕ nam, na ba bino kwanĕrĕ.’” **13** Jakob ĕnĩnĕ kunĕn, ěka kĩ kom ngĕ na ĕn onwongo tye kĕdĕ, ĕn ĕyĕrĕ ěka ooro both ĕmĩn mĕrĕ Ecau na calĕ mĩc: **14** megĩ dyegi mia arĩĕ ěka nywogi pyer arĩĕ, megĩ rom mia arĩĕ ěka thwoni rom pyer arĩĕ, **15** megĩ kinaga k’ĕthĩnĕgĩ pyer adek, megĩ dhok pyer angwĕn ěka thwoni apar, megĩ kene pyer arĩĕ ěka thwoni kene apar. **16** Jakob ĕmiĕgĩ both etic mĕrĕ, nakun poko gĩnĩ ĩ ĕthĩpan, cĕ okobo both etic mĕrĕ nĩ, “Apĕ unu anyim nĩna ěka kin ĕthĩpan myero obed na lalac.” **17** Ĕn ĕcĩkĕ atic acĕl na tĕlĕ wigĩ nĩ, “Ka ĕmĕra Ecau oromo kodwu ěka openyo nĩ, ‘Un ibedo jĕ ka nga? ĩcĩdhĕ unu yo kwene? Leeni ka nga ene na un itye ka kĕlĕ?’” **18** Cĕ un myero ikob nĩ, ‘Obedo mĕ aticni Jakob. Ĕmiĕ na calĕ mĩc both adwongna Ecau, ěka ĕn tye odong cen ĩ ngewa.’” **19** Jakob thon ĕmiĕ cik ni both atic mĕ arĩĕ, mĕ adek, ěka both jĕ nĕkĕnĕ kĩbĕc n’onwongo tye ka lĩbĕ kĕr ĕthĩpan, nakun kobo nĩ, “Myero ikob unu kĕp na rĕm arĕma both Ecau ka iromo unu kĕdĕ. **20** Myero thon ikob unu nĩ, ‘Aticni Jakob tye ĩ ngewa tye ka bino.’” Piĕn ĕn ĕthamĕ nĩ, “An abino yomo cwinye kĩ mĩc na an atye ka oro anyim. Kinge, ka an anĕnĕ ĕn, cĕ onyo twĕrĕ jĕlĕna.” **21** Cĕ

Jakob ooro mïc öcïdhö anyim nïnë, nakun ën kikome önïnö ökö kanya onwongo ën tye ië i kiwor nön. **22** I kiwor nön Jakob öya malö cë otero mon mërë arïö, etic mërë arïö n'obedo mon, awope mërë apar acël, ëka öngölö i kulo Jabok yo löka tung ca. **23** Ën oterogï ëka ömïögï öngölö i kulo kanya acël kï jami mërë kibëc. **24** Jakob onwongo odong kënë. Cë ëcwö mörö ögamërë ködë naka i caa na pïny dong cwök ruu. **25** I karë n'ëcwö önënö nï ba ërömmö löönö Jakob, ën otwomo wi bam Jakob ëka öwil ökö nakun pod gamërë ködë. **26** Cë ëcwö nön okobo nï, "Wëka acïdh ökö, piën pïny dong cwök ruu." Ëntö Jakob ögamö nï, "An ba abino wëköni i'cïdhö naka wang i'mïa gum." **27** Ëcwö nön openyo nï, "In nyingi nga?" Ën ögamö nï, "Jakob." **28** Cë ëcwö nön okobo nï, "Nyingi ba döki ebino cwodo nï Jakob, ëntö Icarael, piën in igamiri k'Obanga ëka kï jïi naka i'löö." **29** Jakob okobo nï, "Öma kob nïna nyingi." Ëntö ën ögamö nï, "P'ingö ipenyo nyïnga?" Cë ömïö Jakob gum kï kany nön. **30** Jakob okobo nï, "An anënö Obanga wang kï wang, ëka an pod akwö." Cë ën öcakö nyïng kabedo nön nï Peniel. **31** Ceng odonyo malö n'onwongo Jakob tye ka yaa kï i Peniel, ëntö ën onwongo kömö pi bamë n'öwil. **32** Man ömïö naka tin jö më Icarael ba camö gïni ler ringo bam, piën bam Jakob onwongo etwomo na cwök kï ler.

33 I karë na Jakob tye ka yaa kï kany nön, ën otingo wangë ëka önënö Ecau tye ka bino kï jögë mia angwën. Cë ën öcakö poko ëthïnö i kin Lea, Racel ëka etic na mon arïö. **2** Ën oketho etic na mon k'ëthïnögï anyim, Lea k'ëthïnö mërë ölubö körgï, ëka Racel kï Yocepu odong angec. **3** Jakob kikome öcïdhö anyim ëka oryebere pïny wang abirö na ën tye ka cïdhö na cwök k'ömin mërë. **4** Ëntö Ecau öringö më romo kï Jakob ëka öthünö ngute cë önödhö leme. Cë utmego arïö öcakö gïni koko. **5** I karë

n'Ecau otingo wangë ëka önënö mon k'ëthïnö, ën openyo nï,
 "Ëthïnö ka nga ene?" Jakob ögamö nï, "Man ëthïnö n'Obanga
 ömïö both aticni pï kïca mërë." 6 Cë etic na mon k'ëthïnögï
 othuno ëka oryebere gïni pïny. 7 Cë Lea k'ëthïnö mërë obino
 ëka oryebere gïni pïny. Më ajiki Yocepu ëka Racel obino gïni
 anyim cë gïn thon oryebere pïny. 8 Ecau openyo Jakob nï,
 "Gurup na an aromo ködgï thërë nïngö?" Jakob ögamö nï, "Ëk
 ibed kï cwiny na bër i koma, adwongna." 9 Ëntö Ecau okobo nï,
 "An dong atye kï leeni na pol ömëra. Wëk gin na in itye ködë
 obed megï." 10 Ëntö Jakob ökwërö nakun kobo nï, "Ka in inënö
 nï an ayomo cwinyi, cë igam mïc na an amii. Pïën adyer, ka an
 anënö terinyimi, röm nï anënö terinyim Obanga. Pï koth cwiny
 na bër na in ijöla ködë. 11 Öma gam mïc ni na an akelo bothi,
 piën Obanga onyutho kïca mërë i koma ëka an atye kï mëga na
 röma." Jakob ömëdërë kï dïö Ecau naka oye më gamö mïc.
 12 Cë Ecau okobo nï, "Eru ewothu kanya acël, ëka an abino
 tëlö yoo." 13 Ëntö Jakob okobo nïnë nï, "Adwongna ngeo nï
 ëthïnö pod thithïnö, ëka an myero agwök rom kï dhok na dödhö
 ëthïnögï. Ka imïögï owotho na bor rwök kadï pï nïnö acël, leeni
 kibëc bino thöö ökö. 14 Ëk adwongna öcïdh anyim n'atic mërë,
 nakun an awotho momoth n'oporo woth ka leeni n'ötëlö yoo ëka
 më k'ëthïnö, naka ka an abino thuno both adwongna i Ceir."
 15 Cë Ecau okobo nï, "Ëk awëk jö na mëga mökö bothi." Ëntö
 Jakob ögamö nï, "In kür itim nï kömanön. Adwongna bed kï
 cwiny na bër i koma, iwëk dong obed nï kömanön." 16 Cë i nïnö
 nön Ecau öcakö woth mërë më dök cen yo Ceir. 17 Ëntö Jakob
 öcïdhö yo Cukot kanya ën ögërö öt ië ëka öyübö okul pï leeni
 mërë. Manön ënë ömïö ecwodo kabedo nön nï Cukot. 18 Kinge
 na Jakob öya ökö kï Paddan Aram, ën othuno na bër i pacö më

Cekem na tye i Kanaan ëka obedo na cwök ki pacö. **19** Jakob öwölö ngöm na ën oguro këma mërë ië ki both ëthinö ka Kamor, apap ka Cekem, i wel më ciling mia acël. **20** Kany nön ënë ën ögërö keno tyër ëka öcakö nyingë ni El Eloë Icarael.

34 I ninö mörö acël Dina, nyaka Lea na ën önywölö ki Jakob, öcïdhö më limö mon më lobo nön. **2** I karë na Cekem wod ka Kamor dhanö më Kibi, rwoth më kabedo nön, önënö ën cë ömakö obedo ködë tëtëk. **3** Cwinye onwongo ömarö Dina nyaka Jakob. Ën ömarö nyakö nakun twak ködë ki mar. **4** Cekem okobo n'apap mërë Kamor ni, "Nyöm nina nyakö ni obed dhaköna." **5** I karë na Jakob owinyo ni nyarë Dina ebodo ködë tëtëk, awope mërë onwongo tye gin i leeni më pacö i thim. Jakob öling alinga ba okobo gin mörö naka k'awope mërë odwogo pacö. **6** Cë Kamor, apap ka Cekem, öcïdhö më twak ki Jakob. **7** I karë n'awope ka Jakob owinyo gin i thim ngö n'ötïmërë i kom Dina, odwogo gin ökö. Gin onwongo ökëcö rwök ëka akëmö thon ömakögi piën Cekem ötimö gin më lewic na ba bër i Icarael nakun bedo ki nyaka Jakob tëtëk—gin mörö na myero kür ötimërë. **8** Ëntö Kamor okobo bothgi ni, "Woda Cekem tye ki mar gin ki nyari. Öma miï önyöm nyari obed dhakö mërë. **9** Wëk nyom obed tye i kinwa kodwu, miï unu anyirawu bothwa, ëka un thon inyöm anyirawa obed monwu. **10** Un itwërö bedo i kinwa, ibino bedo unu i lobo ni kite na un imitö. Bed unu ië, cadh unu cath ië, ëka inwong unu jami ki ië." **11** Cë Cekem okobo both apap ka Dina ëka utmego mërë ni, "Bed unu ki cwiny na bër i koma, ëka an abino miöwu lim kibëc na un ibino ngölö. **12** Ngöl unu wel lim kite na un imitö ködë, ëka an abino miö gin mörö këkën na un ibino penyona. Ëntö mia unu nyakö ni ëk anyöm obed dhaköna." **13** Awope ka Jakob ögamö gin i

kî yoo më bwöl i karë na gîn ötwak kî Cekem ëka apap mërë
 Kamor piën Cekem obedo k'amîn-gî Dina tètëk. **14** Gîn okobo
 bothgî nî, "Wan ba ëtwërö mïö amînwa both ëcwö na ba ëlirö
 piën bino bedo më lewic bothwa. **15** Wan ëtwërö yee pî tyën köp
 acël: Ka un itwërö yee më bedo kamë wan nakun ilirö unu cwö
 kibëc. **16** Cë wan ebino mïö anyirawa ëka wan ebino kwanyö
 anyirawu më bedo mëwa. Wan ebino bedo i kinwu ëk ebed wat.
17 Ëntö ka un ba ibino yee më lirë, wan ebino kwanyö amînwa
 ëka ëcïdhö ködë ökö." **18** Köpgî oyomo cwiny Kamor ëka wode
 Cekem. **19** Cekem n'onwongo obedo dhanö n'ëwörö kî i pacögî
 ba ögalërë më timö gin n'ekobo ninë piën ën onwongo mitö
 Dina nyaka Jakob rwök. **20** Cë Kamor ëka wode Cekem öcïdhö
 gini i dhö wangkac më pacögî ëka ötwak gini both jö më pacögî
 nî, **21** "Jö ni tye gini na bër kod onu. Eru ewekugî obed i lobo
 onu ëka öcadh gini cath ië, piën lobo tye na lac na römögî. Onu
 ëtwërö nyömö anyiragî ëka gin thon twërö nyömö anyira onu. **22**
 Ëntö gin twërö bedo kod onu na calö wat ka cwö kibëc na tye
 both onu oye më lirë na calö gin. **23** Ëntö ka onu ëtimö man,
 leenigî ëka kî limgî kibëc ba twërö bedo më onu? Gin na myero
 onu ëtim ënë më yee, ëka gin twërö bedo kany kod onu." **24**
 Cwö kibëc n'öcökërë i dhö wangkac oye gini köp ka Kamor
 ëka wode Cekem. Cwö kibëc n'öcökërë gini i dhö wangkac
 ëlirögî. **25** Kinge ninö adek, n'ajemegî onwongo pod lith, awope
 ka Jakob ariö, Cimeon ëka Lebi, utmego ka Dina, ökwanyö gini
 pala abadëgî cë öcïdhö gini i pacö na wegî mërë ba ngeo ëka
 oneko gini cwö kibëc. **26** Gîn oneko Kamor ëka wode kî pala
 abadë, ökwanyö gini Dina kî i öt ka Cekem ëka öcïdhö gini
 ködë ökö. **27** I karë n'awope ka Jakob nökënë obino gini kanya
 lyene tye ië, gin öyakö jami kî i pacö piën amîn-gî onwongo

ebedo ködë tètëk. **28** Gĩn otero rom kĩ dyegĩ, dhok, kene ëka jami kibëc n'onwongo tye ĩ pacö ëka ĩ pwothi. **29** Gĩn otero ĩimgĩ kibëc, mon-gĩ kibëc, ëthĩnögĩ ëka jami kibëc na gĩn öyakö kĩ ĩ udigĩ. **30** Cë Jakob okobo both Cimeon ëka Lebi nĩ, “Un ikelo pëkö ĩ koma ëka ĩmĩa unu adökö dhanö na rac both jö Kanaan ëka jö Periji—both jö na bedo gĩnĩ ĩ lobo ni. Wel onu nök, ëka ka gĩn öribërë më lwëny köda, an ëka jö më öda ebino tyeko ökö.” **31** Ëntö gĩn ögamö nĩ, “Onwongo pore më miö ën bedo k'amĩnwa calö ölaya?”

35 Kinge karë mörö, Obanga okobo both Jakob nĩ, “Yaa malö ĩcĩdh yo Betel ëk ibed kunön, ëka ĩgër keno tyër kunön both Obanga, n'obino onen bothi ĩ karë na in itye ka ngwëc ökö kĩ both omeru Ecau.” **2** Cë Jakob okobo both jö më ödë ëka both jö kibëc n'onwongo wotho ködë nĩ, “Yuu unu obanga nökënë gĩnĩ na tye bothwu ökö. Lönyërë unu ëka ĩlök unu böngwu. **3** Kinge onu ebino yaa ëcĩdhö yo Betel, kanya an abino gërö keno tyër both Obanga, n'owinyo lëgana ĩ karë na an atye ĩ pëkö ëka n'obedo gwököna kĩ kanya an abedo ka woth ĩë.” **4** Cë gĩn ömiö Jakob obanga nökënë gĩnĩ kibëc n'onwongo gĩn tye ködë ëka gwilü n'onwongo tye ĩ ithgĩ. Jakob oikogĩ ĩ thë yath na thwönë na cwök kĩ Cekem. **5** Cë gĩn öcakö woth, ëka lworö n'öya kĩ both Obanga opodho ĩ kom peci kibëc na cwök n'ögürögĩ ëk ngat mörö kür ölüb körgĩ. **6** Kinge nĩnö na nönök, Jakob ëka jö më ödë kibëc othuno gĩnĩ yo Luj (manön, Betel) na tye ĩ lobo Kanaan. **7** Ën ögërö keno tyër kunön, ëka öcakö nyĩng kabedo nön El Betel, piën kany nön ënë Obanga onyuthere ködë bothe ĩ karë na ën tye ka lüü kĩ both ömĩn mërë. **8** ĩ karë na gĩn tye kunön, Debora apidi ka Rebeka na dhakö n'ögwökö ën öthöö ökö ëka eiko ën ĩ thë yath na thwönë na tye ĩ Betel cë

ebino öcakö nyینگë Allon Bacut. **9** Kinge na Jakob odwogo ki i Paddan Aram, Obanga döki onen both Jakob ëka ömiö gum. **10** Obanga okobo bothe ni, “Nyingi obedo Jakob, ëntö in ba döki ebino cwodoni ni Jakob; nyingi bino bedo Icarael.” Cë Obanga öcakö nyینگë Icarael. **11** Cë Obanga okobo bothe ni, “An abedo Obanga Won Twër kibëc, nywöl ëka inya i wel na pol. Rok ëka jö më rok kibëc bino yaa ki bothi, ëka rwodhi bino bedo i kin ëkwaëni. **12** Lobo na an amiö both Abraam ëka Icala an thon amiö yo bothi, ëka an abino miö lobo ni yo both ëkwaëni ki kori.” **13** Cë Obanga öya ökö ki bothe ki i kabedo n'onwongo ën ötwak ködë ië. **14** Jakob oketho kidi n'obedo wir i kabedo kanya Obanga onwongo ötwak ködë ië. Ën öönyö mïc amadha ië, ëka öönyö thon möö ië. **15** Jakob öcakö nyینگ kabedo n'Obanga onwongo ötwak ködë ië ni Betel. **16** Kinge manön, Jakob ki jö më ödë öya gini ökö ki i Betel. I karë na gin pod tye na bobor ki i Eparat, rem më nywöl ögöö Racel ëka rem mërë onwongo tæk. **17** I karë na ën tye ki rem nywöl na tæk, acöl mon okobo bothe ni, “Kür ibed ki lworö, piën in inywölö awobi nökenë.” **18** Ëntö Racel onwongo cwök thöö, ëka na bara öthöö, ën öcakö nyینگ Ben Oni. Ëntö Jakob öcakö nyینگ ni Benjamin. **19** Cë Racel öthöö ëka eiko i yoo n'onwongo etye ka cidhö yo Eparat (manön, Bethelem). **20** Jakob oketho kidi i wi lyël ka Racel, ëka kidi nön pod tye kany nön naka i ninö ni. **21** Jakob, n'ecwodo thon ni Icarael, ömedërë ki woth mërë ëka oguro këma mërë yo nge Migdal Eder. **22** I karë na Jakob tye i lobo nön, Reuben obedo ki Bila n'obedo dhakö k'apap mërë nökenë, ëka Jakob owinyo köp nön. Jakob onwongo tye k'awope apar ariö: **23** Awope ka Lea onwongo obedo: Reuben, athin kaö ka Jakob, Cimeon, Lebi, Yuda, Icahar ëka Jabulon. **24**

Awope ka Racel onwongo obedo: Yocepu ëka Benjamin. **25**
 Awope ka Bila atic ka Racel onwongo obedo: Dan ëka Naputali.
26 Awope ka Jilpa atic ka Lea onwongo obedo: Gad ëka Acer.
 Man onwongo obedo awope ka Jakob n'ënywölögi kî i Paddan
 Aram. **27** Jakob obino odwogo both apap mërë Icaka n'onwongo
 tye i Mamre, na cwök kî Kariat Arba (manön, Kebron), kanya
 Abraam ëka Icaka onwongo obedo gîni ië. **28** Icaka obedo i wi
 lobo pî mwaka 180. **29** Cë öthö na mwaka mërë dong dit, na
 dong otengo rwök cë eiko ën kanya acël kî kwere mërë. Awope
 mërë Ecau ëka Jakob oiko ën.

36 Man ënë ëkwaë k'Ecau (ecwodo thon nî Edom). **2** Ecau
 önyömö mon mërë kî both jö Kanaan: Ada nyaka Elon n'obedo
 dhanö më Kit, ëka Okolibama nyaka Ana akwar Jibeon dhanö
 më Kibi— **3** ën thon önyömö Bacemat nyaka Icimael ëka amin
 Nebayot. **4** Ada önywölö n'Ecau Elipaji, Bacemat önywölö Reuel,
5 ëka Okolibama önywölö Jeuc, Jalam ëka Kora. Man awope
 k'Ecau n'ënywölögi kî i lobo Kanaan. **6** Ecau otero mon mërë,
 ëthinö awope ëka anyira, jö kibëc më ödë, leeni mërë, ëka jami
 kibëc na ën onwongo kî i lobo Kanaan, cë öcïdhö ködë i lobo
 nökökë kî both ömîn mërë Jakob. **7** Pïën jamigi onwongo pol
 rwök na gîn ba römö bedo kanya acël; lobo n'onwongo gîn bedo
 ië onwongo ba römögi pïën leenigi onwongo pol. **8** Cë Ecau
 (manön, Edom) öcïdhö obedo i Ceir i lobo n'otingere malö. **9**
 Man ënë ëkwaë k'Ecau, kwarö ka jö Edom na bedo gîni i lobo
 n'otingere më Ceir. **10** Man ënë nyïng awope k'Ecau: Elipaji, wod
 ka dhakö k'Ecau n'ecwodo nî Ada, ëka Reuel, wod ka dhakö
 k'Ecau n'ecwodo nî Bacemat. **11** Awope ka Elipaji onwongo
 obedo: Teman, Omar, Jepo, Gatam ëka Kenaj. **12** Wod k'Ecau
 n'ecwodo nî Elipaji, onwongo thon tye kî dhakö nökökë n'ecwodo

nĩ Timna n'önywölö nĩnē Amalek. Man onwongo obedo ēkwaē
 ka dhakö k'Ecau n'ecwodo nĩ Ada. **13** Awope ka Reuel onwongo
 obedo: Nakat, Jera, Camma ēka Mija. Man onwongo obedo
 ēkwaē ka dhakö k'Ecau n'ecwodo nĩ Bacemat. **14** Awope ka
 dhakö k'Ecau n'ecwodo nĩ Okolibama nyaka Ana akwar Jibeon,
 na ēn önywölö n'Ecau ēnē: Jeuc, Jalam ēka Kora. **15** Man
 ēnē ēkwaē k'Ecau n'obino ödökö gĩnĩ rwodhi: Awope k'Elipaji
 n'obedo kaö k'Ecau: rwoth Teman, rwoth Omar, rwoth Jepo,
 rwoth Kenaj, **16** rwoth Kora, rwoth Gatam ēka rwoth Amalek.
 Man onwongo obedo rwodhi n'öya kĩ both Elipaji kĩ ĩ lobo Edom;
 gĩn onwongo obedo ēkwaē ka Ada. **17** Man ēnē awope ka Reuel
 wod k'Ecau: rwoth Nakat, rwoth Jera, rwoth Camma ēka rwoth
 Mija. Man ēnē onwongo obedo rwodhi n'öya kĩ both Reuel kĩ ĩ
 lobo mē Edom. Gĩn onwongo obedo ēkwaē ka dhakö k'Ecau
 n'ecwodo nĩ Bacemat. **18** Awope ka dhakö k'Ecau n'ecwodo nĩ
 Okolibama: rwoth Jeuc, rwoth Jalam ēka rwoth Kora. Man ēnē
 onwongo obedo rwodhi n'öya kĩ both dhakö k'Ecau Okolibama
 nyaka Ana. **19** Man ēnē onwongo obedo awope k'Ecau (manön,
 Edom) ēka man ēnē onwongo obedo rwodhigĩ. **20** Man ēnē
 onwongo obedo awope ka Ceir dhanö mē Kori, n'onwongo bedo
 gĩnĩ ĩ lobo nön: Lotan, Cobal, Jibeon, Ana, **21** Dicon, Ejer ēka
 Dican. Man ēnē onwongo obedo rwodhi ka jö Kori, ēkwaē ka
 Ceir mē lobo Edom. **22** Awope ka Lotan onwongo obedo: Kori
 ēka Emam. Timna onwongo obedo amĩn Lotan. **23** Man ēnē
 onwongo obedo awope ka Cobal: Alban, Manaat, Ebal, Cepo
 ēka Onam. **24** Man ēnē onwongo awope ka Jibeon: Aia ēka Ana.
 Man Ana n'obino onwongo pii na lyeth kĩ ĩ thim ĩ karē na ēn tye
 ka kwaö kene k'apap mērē Jibeon. **25** Man ēnē onwongo ēthinö
 ka Ana: Dicon ēka Okolibama nyaka Ana. **26** Man ēnē onwongo

obedo awope ka Dicon: Kemdan, Eciban, Itran ëka Keran. 27 Man ënë onwongo obedo awope ka Ejer: Bilan, Jaaban ëka Akan. 28 Man ënë onwongo obedo awope ka Dican: Uj ëka Aran. 29 Man ënë onwongo obedo rwodhi ka jö Kori: rwoth Lotan, rwoth Cobal, rwoth Jibeon, rwoth Ana, 30 rwoth Dicon, rwoth Ejer, ëka rwoth Dican. Man ënë onwongo obedo rwodhi ka jö Kori, na lübërë kî kite na kakagî tye ködë î lobo Ceir. 31 Man ënë rwodhi n'ölöö ginî löc î lobo më Edom na bara rwoth mörö më Icarael ölöö löc. 32 Bela wod ka Beor obino ödökö rwoth më Edom. Pacö mërë ebino ëcakö nyîngë Dinkaba. 33 Î karë na Bela öthöö, Jobab wod ka Jera n'öya kî î Bojra oleo ka tyënë na calö rwoth. 34 Î karë na Jobab öthöö, Kucam n'öya kî î lobo ka jö Teman oleo ka tyënë na calö rwoth. 35 Î karë na Kucam öthöö, Kadad wod ka Bedad, n'ölöö Midian î lobo më Moab, obino oleo ka tyënë na calö rwoth. Pacö mërë ebino ëcakö nyîngë Abit. 36 Î karë na Kadad öthöö, Camla n'öya kî î Macireka oleo ka tyënë na calö rwoth. 37 Î karë na Camla öthöö, Caul n'öya kî î Rekobot na tye î dhö kulo më Euparate oleo ka tyënë na calö rwoth. 38 Î karë na Caul öthöö, Baal Kanan wod ka Akbor oleo ka tyënë na calö rwoth. 39 Î karë na Baal Kanan wod ka Akbor öthöö, Kadad oleo ka tyënë na calö rwoth. Pacö mërë ebino ëcakö nyîngë Pau, ëka nyîng dhakö mërë onwongo ecwodo nî Meketabel nyaka Matred, nyaka Mejaab. 40 Man ënë rwodhi n'öya kî both Ecau, kî nyîng-gî, na lübërë kî kakagî ëka lobogî: rwoth Timna, rwoth Alba, rwoth Jetet, 41 rwoth Okolibama, rwoth Ela, rwoth Pinon, 42 rwoth Kenaj, rwoth Teman, rwoth Mibjar, 43 rwoth Magdiel ëka rwoth Iram. Man ënë onwongo obedo rwodhi më Edom, na lübërë kî kite na gin obedo ködë î lobo n'obedo mëgî. Man ënë Ecau akwar jö Edom.

37 Jakob obedo i lobo Kanaan, kanya onwongo yam apap mërë obedo ië. **2** Man ënë köp më thëkwarö më öt ka Jakob. I karë na Yocepu dong othuno mwaka apar abirö, ën onwongo kwaö rom ëka dyegi kanya acël ki utmego mërë, awope ka Bila ëka më Jilpa, n'obedo ginï mon k'apap mërë Jakob. Ën okelo köp na rac i kom utmego mërë both apap mërë. **3** Jakob onwongo marö Yocepu rwök na löö awope mërë nökenë piën ënywölö ën i karë na ën dong otii. Ën öyübö ninë böngü na bor na badë boco. **4** I karë na utmego mërë önënö ni apapgï marö Yocepu rwök löögï ökö, gin öcakö dagö ën ëka onwongo ba dökï ëtwak ködë ki yom cwiny. **5** I kiwor mörö acël Yocepu oleko lek cë okobo both utmego mërë, gin ömedërë ki dagö ën rwök. **6** Ën okobo nigï ni, "Winy unu lek na an aleko: **7** Aleko ni onu onwongo etye ka ridhö kal ki i pwodho, cë kal na an atweo öya malö ocung atir, ëka kal na un itweo obino ögürö mëga dyere cë oryebere ginï piny i nyim mëga." **8** Utmego mërë öcakö gamö ninë ni, "In ithamö ni ibino lööwa? In ibino lööwa adyer?" Cë utmego mërë öcakö mëdërë ginï amëda më dagö ën rwök pi lek mërë nön ëka pi köp na ën ötwakö. **9** Cë Yocepu dökï oleko lek nökenë, ëka okobo both utmego mërë ni, "Winy unu, aleko lek nökenë dökï ni ceng, dwe ëka cër apar acël oryebere ginï piny i nyima." **10** I karë na ën okobo lek mërë nön both apap mërë ëka utmego mërë, apap mërë ocoko ën nakun kobo ni, "Koth lek ngö na in ileko nön? In ithamö ni ayani, an ëka utmegoni adyer ebino ryebere piny i nyimi?" **11** Adinga öcakö makö utmego mërë rwök i kome, ëntö apap mërë ökanö köp nön kibëc i cwinye. **12** I ninö mörö acël, utmego ka Yocepu öcïdhö ginï kwaö rom ëka dyegi k'apapgï na cwök ki Cekem, **13** Icarael okobo both Yocepu ni, "Utmegoni öcïdhö ginï yo kukwath na

cwök kî Cekem. Bin êk aori bothgî. "Ën ôgamö nî, "An enene."
 14 Apap mërë okobo nîñë nî, "Cîdh inên ka utmegoni êka rom kî
 dyegi tye gîñî na bër êk idwogi ikob nîna." Ën ooro Yocepu më
 yaa kî î ora më Kebron. Î karë na Yocepu othuno î Cekem, 15
 êcwö mörö onwongo ên tye ka lath î dye bar, cê openyo Yocepu
 nî, "Ngö na in îrangö?" 16 Ën ôgamö nî, "An arangö utmegona.
 In îrömö kobo nîna kanya gîñ kwaö kwath ië?" 17 Êcwö nön
 ôgamö nîñë nî, "Gîñ dong öya ökö kî kany. An awinyo ka gîñ
 kobo nî, 'Eru êcîdh unu yo Dotan.'" Yocepu ôcakö lübö körgî cê
 onwongogî na cwök kî Dotan. 18 Ëntö î karë na utmego mërë
 önënö ên kî kanya bobor, gîñ ôcakö yübö köp më neko ên ökö.
 19 Cê ötwak î kin-gî kên-gî nî, "Won lek êca tye ka bino! 20 Bin
 unu enek ên ökö êk ebol î bur mörö acêl kany, êk ekob nî lee
 mörö na ger êñë omwodo. Cê dong ebino nëñö kite na lek mërë
 gîñî bino cobere ködë." 21 Î karë na Reuben owinyo köp nî, ên
 ötëmö më larö Yocepu ökö kî î cîng-gî nakun kobo nîgî nî, "Eru
 kür enek ên. 22 Kür iöny unu remo mörö. Eru ebol ên î bur
 mörö kany î thim, ëntö kür eketh cîng onu î kome." Reuben
 okobo köp ni pîën ên onwongo öyübërë më kwanyö ên ökö kî
 öd bur êk êdwök ên cen both apap mërë. 23 Î karë na Yocepu
 othuno both utmego mërë, gîñ ôgönyö böngü mërë na ên oruko
 n'onwongo bor êka badë onwongo boco. 24 Gîñ ömakö ên cê
 obolo gîñî î bur. Î bur onwongo tye nono, pii onwongo ope ië. 25
 Cê gîñ ôcakö bedo pîny më cem, î karë na gîñ önënö gurup ka
 jö Icimael n'öya gîñî kî î Gilead. Kîñagagî onwongo öyëö odok,
 möö na kur êka müra nakun tye ka cîdhö gîñî yo Ejîp. 26 Yuda
 ôcakö kobo both utmego mërë nî, "Ngö na onu ebino nwongo ka
 eneko ömîñ onu êka ëmüngö thöö mërë ökö? 27 Bin, êk êcadh
 unu ên ökö both jö Icimael, êk kür eketh cîng onu î kome, pîën

ën obedo ömīn onu, kom onu kikokome.” Utmego mērē oyeo. **28** Cē ĭ karē n'ēcadh wīl mē Midian owok gīnī na cwōk, utmego mērē öywaō Yocepu ökö kī öd bur ēka öcadhō gīnī ěn ökö both jō Icimael pī cēkēl mē ryal pyer ariō cē jō mē Icimael otero Yocepu naka yo Ejip. **29** ĭ karē na Reuben odwogo cen ĭ bur ēka onwongo Yocepu ope ĩē, ěn öyēcō böng mērē ökö kī ĭ kome pī cwer cwiny. **30** ěn ödök cen both utmego mērē ēka okobo nī, “Awobi ni ope kunōn! Ngō na an abino tīmō kobedini?” **31** Cē gīn ökwanyō böngü ka Yocepu ēka öngēnō gīnī kī remo ka dyēl na gīn oneko. **32** Otero gīnī both apapgī ēka okobo gīnī nī, “Wan enwongo böngü ni. Nēn ka obedo böngü ka wodi onyo pe.” **33** ĭ karē na ěn önēnō, okobo nī, “Man böngü k'athīna kikokome. Lee na ger omwodo ěn. Adyer lee ökidhō Yocepu na thīthīnō.” **34** Cē Jakob öcakō yēcō böng mērē ökö kī ĭ kome ēka otweo böng cōla ĭ pyērē, cē okoko wode pī karē na lac. **35** Awope ēka anyira mērē kibēc obino gīnī mē kweo cwinye, ěntō ěn ökwērō ökö nī kür ekwe cwinye. Nakun kobo nī, “Pe, ba obedo nī kōmanōn. An abino lübō kör athīna kī koko naka thon ĭ bur.” Apap mērē obedo koko ěn kōmanōn. (Sheol h7585) **36** Jō Midian otero gīnī Yocepu yo Ejip ēka öcadhō gīnī ěn both Potipa n'obedo adit etic ka Parao nakun ěn ěnē löö acikari kibēc na kürō pīny.

38 ĭ karē nōn, Yuda öya ökö kī both utmego mērē ēka öcidhō mē bedo both ěcwō mörō mē Adulam na nyīngē Kira. **2** Kī kunōn, Yuda önēnō nyaka Cua dhanō mē Kanaan, cē önyömō ēka obedo ködē. **3** Dhakō nōn obino öyac ēka önywölō wode cē öcakō nyīngē Er. **4** ěn dōkī öyac ēka önywölō wode cē öcakō nyīngē Onan. **5** ěn obino öyac dōkī ēka önywölō wode nököñē cē öcakō nyīngē Cela. Gīn onwongo bedo ĭ Kejib ĭ karē na ěn nywölō Cela. **6** Yuda obino onwongo dhakō na nyīngē Tamar,

cë önyömö nĩ kaö mërë Er. 7 Ëntö Er kaö ka Yuda, kwö mërë onwongo rac kĩ ï wang Rwoth, cë Rwoth obino oneko ën ökö. 8 Cë Yuda okobo both Onan ömĩn Er nĩ, “Cĩdh iter dhakö k’omeru ëka icob ticni na calö ömĩn cwörë, ëk ïnywöl ëthĩnö ka wi omeru.” 9 Ëntö Onan ongeö nĩ ëthĩnö ba bino bedo mëgë, cë ï karë na ën bedo kĩ dhakö k’ömĩn mërë, ën wëkö remo mërë öny ökö piny më jükö ëk kür ënywöl ëthĩnö ka wi ömĩn mërë. 10 Gin na ën ötĩmö onwongo rac kĩ ï wang Rwoth, cë ömĩö Rwoth oneko ën ökö thon. 11 ï karë na ën dong öthöö, Yuda okobo both Tamar, dhakö ka wode nĩ, “Cĩdh ibed ï öt k’apapni na calö dhakö na cwörë öthöö naka ka woda Cela ödöngö.” Ën okobo nĩ kōmanōn piën ën onwongo tye kĩ lworö nĩ Cela thon bino thöö ökö kamë utmego mërë. Cë Tamar ödök yo pacögĩ më bedo ï öt k’apap mërë. 12 Kinge karë mörö, dhakö ka Yuda n’obedo nyaka Cua öthöö. ï karë na Yuda otyeko nĩnö më kumo pĩ dhakö mërë ëka cwinye dong okwe, ën öcakö yaa më cidhö yo Timna both cwö mörö n’onwongo nyarö yer rom mërë. Ën owotho kanya acël k’okone mërë Kira dhanö më Adulam. 13 Cë ekobo both Tamar nĩ, “Kwarōni tye ka cidhö yo Timna më nyarö yer rom mërë.” 14 Tamar ögönyö böng mërë më cōla ökö, oumo wangë k’atam ëk ömĩi kür enge ën, ëka öcidhö obedo piny ï nget dhö wangkac na cidhö yo Enaim, na tye ï yoo na cidhö yo Timna. Piën ën ongeö nĩ Cela dong ödöngö ökö ëntö ba ëmĩö ölakö ën calö dhakö mërë. 15 ï karë na Yuda önënö ën ï nget yoo, ën öthamö nĩ ködë obedo ölaya mörö, piën onwongo oumo wangë ökö kĩ böngü. 16 Yuda ba ongeö nĩ dhakö ka wode ënön cë öcidhö bothe ï nget yoo ëka okobo nĩnë nĩ, “Wëk abed kodi.” Tamar openyo ën nĩ, “Ngö na in ibino mĩōna ka an abedo kodi?” 17 Yuda ögamö nĩ, “An abino oro nini athĩn dyël kĩ ï kin dyegina.” Tamar dökĩ

openyo ën nĩ, “Ngö na in ibino jengo pĩ tutunu naka ka ioro athĩn dyël?” 18 Yuda ögamö nĩ, “Ngö na in ìmitö nĩ ajeng nini?” Ën ögamö nĩ, “Mĩa agĩth na nyingi tye ië kĩ thöl mërë, ëka lüth na in ìmakö ì cingi.” Yuda ömiögi bothe cë ën obedo ködë ëka Tamar öyac ökö ködë. 19 Kinge manön, Tamar ödök cen pacö, ökwanyö böng nön ökö kĩ ì kome, ëka öcakö ruko böng cöla më dha thö. 20 Yuda öcĩdhö ëka ooro okone mërë Kira dhanö më Adulam k’athĩn dyël, ëk okel cë ögam jami mërë na ën ejengo both dhakö, ëntö Kira ba obino onwongo ën. 21 Cë ën openyo cwö mörö n’onwongo bedo gĩnĩ kany nön nĩ, “An atwërö nwongo ölaya mörö n’onwongo bedo ì nget yoo na cĩdhö yo Enaim kwene?” Gĩn ögamö nĩ, “Ölaya mörö ope na bedo kany.” 22 Ën ödök cen both Yuda ëka okobo nĩ, “An ba anwongo ën, ëka cwö na bedo kany nön okobo nĩna nĩ, ‘Ölaya mörö ope kany.’” 23 Cë Yuda okobo nĩ, “Ëk ën dong ögwök ngö na ën tye ködë, onyo onu ebino dökö gĩn më anyëra. Ka kömanön, an aoro ninë athĩn dyël ëntö ba inwongo ën.” 24 Kinge dwethe adek, ekobo both Yuda nĩ, “Cii wodi Tamar obedo tic calö ölaya, ëka öyac ökö.” Yuda ömiö twërö nĩ, “Kel unu ën yökö ëka iwang unu ën naka ì thö!” 25 Ëntö ì caa n’etye ka kelo ën yökö, ën ooro köp both kwarö mërë Yuda nĩ, “An ayac k’ëcwö won jami nĩ. Nën ka ìrömö ngeo won agĩth, thöl ëka lüth nĩ?” 26 Yuda ongeö ëka okobo nĩ, “Ën obedo dhanö na kite atĩr na löa ökö, pĩen an ba amiö woda Cela më nyömö ën.” Kinge manön, Yuda ba dökĩ obedo ködë. 27 Ì karë na nĩnö më nywöl ka Tamar örömö, ebino enwongo nĩ ën bino nywölö rudi. 28 Ì caa na ën tye ka nywöl, athĩn acël okelo cingë yökö, cë acöl mon ökwanyö thöl na kwar cë otweo ì ngut cing athĩn ëka okobo nĩ, “Man ënë öcakö bino.” 29 Ëntö ì caa na ën ödwökö cingë ökö, ömĩn mërë odonyo ëka dhakö na

cölö Tamar okobo nĩ, “Man ɛnɛ kite na in idonyo kɔdɛ yɔkɔ!”
Ɛka ɛcakɔ nyĩngɛ Perej. 30 Cɛ ɔmĩn mɛrɛ dong ɛnywɔlɔ kɪ ɪ
nge na thɔl na kwar tye ɪ ngut cĩngɛ, cɛ ɛcakɔ nyĩngɛ nĩ Jera.

39 Ɛ karɛ n'etero Yocepu yo Ejip, Potipa, dhanɔ mɛ Ejip
n'onwongo obedo adit etic ka Parao na lɔɔ wi acikari na kũrɔ
pĩny, ɔwĩlɔ Yocepu kɪ both jɔ Icimael n'otero ɛn kunɔn. 2 Rwoth
onwongo tye kɪ Yocepu ɛka ɔmĩɔ jami kɪbɛc na ɛn tĩmɔ wotho
na bɛr. Ɛn onwongo bedo ɪ ɔt k'adwong mɛrɛ n'obedo dhanɔ mɛ
Ejip. 3 Ɛ karɛ n'adwong mɛrɛ ɔnɛnɔ nĩ Rwoth tye kɪ Yocepu, ɛka
Rwoth ɔmĩɔ jami kɪbɛc na ɛn tĩmɔ wotho na bɛr, 4 ɛn obedo
kɪ cwiny na bɛr rwɔk ɪ kom Yocepu nakun ketho ɛn mɛ bedo
atic mɛrɛ, ɛka ɔmĩɔ ɛn mɛ lɔɔnɔ ɔdɛ ɛka jami kɪbɛc na ɛn tye
kɔdɛ. 5 Cakɛrɛ ɪ karɛ na ɛn oketho Yocepu mɛ lɔɔnɔ ɔdɛ ɛka
jami kɪbɛc na ɛn tye kɔdɛ, Rwoth ɔmĩɔ gum ɪ ɔt ka Potipa pĩ
Yocepu. Gum ka Rwoth onwongo tye ɪ kom jami kɪbɛc na Potipa
onwongo ut kɔdɛ, kɪ ɪ ɔt ɛka kɪ ɪ pwothi thon. 6 Manɔn ɔmĩɔ
Potipa ɔwɛkɔ jami mɛrɛ kɪbɛc na ɛn tye kɔdɛ ɪ thɛ twɛrɔ ka
Yocepu. Bedo ka Yocepu ɪ ɔdɛ ɔmĩɔ ɛn ba dɔkɪ parɔ gin mɔrɔ
kɛkɛn na path kɪ cem na ɛn camɔ. Yocepu onwongo ɔdɔngɔ na
bɛr ɛka leng rwɔk. 7 Kinge karɛ mɔrɔ, dhakɔ k'adwong mɛrɛ
ɔnɪrɔ Yocepu cɛ okobo nɪnɛ nĩ, “Bin ibed kɔda!” 8 Ɛntɔ Yocepu
ɔkwɛrɔ ɔkɔ nakun kobo nĩ, “Nɛn, bedona kany ɔmĩɔ adwongna
ba dɔkɪ parɔ pĩ gin mɔrɔ kɛkɛn na tye ɪ ɔdɛ, ɛka thon ɛn dong
ogena kɪ jami mɛrɛ kɪbɛc na ɛn tye kɔdɛ. 9 Ngat mɔrɔ ope na
dit kɪ ɪ ɔt nɪ na lɔa. Adwongna ɔmɪa twɛrɔ ɪ kom jami kɪbɛc na
ɛn tye kɔdɛ na path kɪ in kɛkɛn, piɛn in ibedo dhakɔ mɛrɛ.
An dɔkɪ arɔmɔ tĩmɔ thwɔn gin na rac kɔman ɛka abalɔ ɪ nyim
Obanga?” 10 Kono kadɪ dhakɔ nɔn obedo ka dɪɔ ɛn nɪnɔ kɪ
nɪnɔ, Yocepu obino ɔkwɛrɔ cidhɔ kɔdɛ ɔkɔ ɪ wi ka buto ɛka thon

më bedo ködë kanya acël. **11** Ì nīnō mōrō acël, n'etic më öt kibëc onwongo ope gīnī ì öt, Yocepu öcīdhō ì öt më tio tic mērë. **12** Cë dhakō ka Potipa ömakō böngü mērë nakun kobo nī, “Bin ibed köda!” Ëntō Yocepu ömwömerë yökō nakun wëkö böngü mērë dong ì cīngë. **13** Ì caa na ën önënō nī Yocepu ömwömerë yökō nakun wëkö böngü mērë dong ì cīngë, **14** ën ocwodo etic na tio ì ödë ëka okobo nīgī nī, “Nën cwōra okelo dhanō më lburu kany më nywarō onu! Ën oduyo ì öt kany më bedo köda tètëk, ëntō an aredo rwök. **15** Cë na ën owinyo nī an aredo rwök, ën ömwömerë yökō nakun wëkö böngü mērë botha.” **16** Ën ögwökō böngü ka Yocepu bothe naka adwong mērë obino pacō. **17** Cë ën okobo gin n'ötīmērë nōn both cwörë nī, “Opīi më lburu na in ikelo kany obino ì öda ëka ötēmō më nywarōna. **18** Ëntō ì caa na an aredo rwök, ën ömwömerë yökō ëka öwëkö böngü mērë botha.” **19** Ì karë n'adwong ka Yocepu owinyo ngō na dhakō mērë okobo ninë, nakun kobo nī, “Man ënë kite n'opiini ötīma ködë,” ën öngō rwök. **20** Cë ömakō Yocepu otero ì buc kanya etweo emabuc ka rwoth ië. Ëntō ì karë na Yocepu tye ì buc kunōn, **21** Rwoth onwongo tye ködë, onyutho kīca mērë bothe ëka ömīö ën obedo kī cwiny na bër ì nyim ngat na löö buc. **22** Ngat na löö buc oketho Yocepu më bedo adit na löö emabuc kibëc ëka kī jami kibëc n'ëtīmō ì buc. **23** Ngat na löö buc onwongo ba dökī parō pī gin mōrō kékën na tye ì thë gwök ka Yocepu, piën Rwoth onwongo tye kī Yocepu ëka ömīö jami kibëc na ën tīmō wotho na bër.

40 Kinge karë mōrō, adit na löö poko köngö ölökö ëka adit na löö tedi ogati ka rwoth më Ejip ötīmō gīnī bal both adwong-gī n'obedo rwoth më Ejip. **2** Parao onwongo öngō ì kom edite tic mērë arīö, adit na löö poko köngö ölökö, ëka adit na löö tedi

ogati, 3 cê oterogî i buc i ôt k'adit na kürö pîny, kanya Yocepu onwongo etweo ië. 4 Adit na löö acikari na kürö pîny ömiögî both Yocepu cê ên ögwökögî. Kinge na gîn dong obedo i buc pî karë mörö, 5 ngat acêlacêl—adit na löö poko köngö ölökö ëka adit na löö tedo ogati ka rwoth më Ejip n'onwongo etweogî i buc—oleko lek mërë i kiwor acêl nön, nakun kör lek ka ngat acêlacêl path. 6 I karë na Yocepu obino bothgî kodiko mërë, ên önënogî na cwinygî ba yom. 7 Cê ên openyo edite tic ka Parao n'onwongo etweogî i buc ködê i ôt k'adwong mërë nî, "P'ingö cwinywu tin ba yom?" 8 Gîn ögamö nî, "Wan kibêc tin eleko lek, ëntö ngat mörö ope na römö gönyö nîwa thërë." Yocepu okobo nigî nî, "Pathî Obanga ênë gönyö kör lek? Kob nîna unu lekwu." 9 Adit na löö poko köngö ölökö öcakö kobo lek mërë both Yocepu nakun kobo nî, "I lekna, an anënö yath ölökö i nyima, 10 ëka i kom yath onwongo tye ië jangë adek, cücüth na pod odhugo më cakö thuro, cê önyakö nyige ëka öcêk ökö. 11 Okopo ka Parao onwongo tye i cînga, cê apüdö nyig ölökö ëka abïö i okopo ka Parao cê amiö i cîngê." 12 Yocepu okobo ninë nî, "Lek nonu ene, jang ölökö adek nyutho nînö adek. 13 I kin nînö adek, Parao bino gönyöni ëka bino dwököni i dhö ticni cê in ibino miö ên okopo i cîngê, kite na yam itîmö ködê cön i karë na in ibedo adit na löö poko köngö ölökö mërë. 14 Ëntö myero ipo pîra ka jami kibêc bino woth na bër kodi, akwai nî in thon itîm nîna kîca ëka itham pîra, ëk ikob both Parao köp i koma ëk ên thon ögönya ökö kî i öd buc nî. 15 Pîën an ëkwala akwala têték kî both jö lburu ëka thon etwea i buc kany nono na ba abalö gin mörö." 16 I caa n'adit na löö tedo ogati önënö nî ëgönyö lek k'awodhe na bër, ên thon okobo both Yocepu mëgë nî, "An thon aleko lek nî onwongo adoko aditi adek më ogati i wia. 17 I adîta na

malö onwongo tye ië kwa ogati na papath pĩ Parao, ëntö wĩny onwongo tye ka camö ogati kĩ i adĩta na an ayëö i wia.” 18 Yocepu ögamö nĩ, “Lekni nön thërë ene: Aditi adek nyutho nĩnö adek thon. 19 İ kin nĩnö adek Parao bino gönyöni ökö ëka nguno nguti cë ngabö komi i wi yath ëka wĩny bino camö ringo komi ökö.” 20 İ nĩnö më adek onwongo obedo nĩnö na yam ënywölö Parao ië, ëka ën öyübö karama pĩ edite mërë kibëc. Ën öcakö kelo adit na löö poko kõngö öläk ëka adit na löö tedo ogati i nyim edite mërë. 21 Ën ödwökö adit na löö poko kõngö öläk i tic mërë, ëk ën döki ömëdërë kĩ miö okopo i cing Parao, 22 ëntö ën öngabö adit na löö tedo ogati kite na Yocepu ögönyö kĩ lek mërë. 23 Adit na löö poko kõngö öläk ba döki opo pĩ Yocepu; wie obino owil ökö i kome.

41 Kinge mwaka ariö, Parao rwoth më Ejip oleko lek nĩ ën onwongo ecung i lak kulo më Nail. 2 Cë dhok abirö n'oluk ëka n'öcwëë odonyo gini yökö kĩ i kulo ëka öcakö gini camö lum. 3 Cë dhok abirö nökenë n'ölübö kõrgi odonyo kĩ i kulo më Nail na komgi rarac ëka omogere obino ocung gini i nget dhok n'onwongo tye i lak kulo. 4 Cë dhok n'onwongo rarac ëka omogere öcamö dhok abirö n'oluk ëka n'öcwëë ökö. Cë Parao öcakö coo ökö kĩ i wang nĩnö. 5 Ën döki öninö cë oleko lek më ariö mërë. Oleko nĩ ënëno wi kal abirö na komgi yot ëka bër, öcëk nakun tye ka döngö i kom tyen kal acël. 6 Kinge manön, wi kal abirö nökenë n'oner ödöngö na rarac ëka yamö na lyeth më oro onerogĩ ökö. 7 Cë wi kal abirö na rarac öcakö mwönyö wi kal na bëcö ökö. Parao ocoo kĩ i wang nĩnö cë onwongo nĩ eleko lek döki. 8 Kodiko na piny dong oru, cwinye onwongo ba yom, cë ömiö ën ooro köp më cwodo ajwogi ëka ëryëkö kibëc më Ejip. Parao öcakö kobo nigĩ lek mërë, ëntö ngat mörö ope n'onwongo

twërö gönyö nîñë lek nön. 9 Cë adit na löö poko köngö ölökö okobo both Parao nî, “An tin dong apo i kom balna. 10 I karë n'onwongo Parao cwinye öwang i kom etic mërë, cë otweowa k'adit na löö tedom ogati i öt k'adwong na löö kürö piny. 11 Cë i nîñö mörö acël wan kibëc ebino eleko lek i kiwor acël, ëka lek acëlacël onwongo tyën köp mërë papath. 12 Awobi mörö më lburu onwongo tye ködwa i buc. Ën onwongo obedom atic k'adit na kürö piny. Wan ebino ekobo nîñë lekwa ëka ën obino ögönyö nîwa, nakun gönyö lek ka ngat acëlacël n'opore kî lek mërë. 13 Ëka kite na ën ögönyö kî lekwa, obino ocobere kömanön. An ebino ëdwöka i dhö ticna, ëka adit na löö tedom ogati ebino ëngabö kome i wi yath.” 14 Parao öcakö oro më cwodo Yocepu, cë ekelo ën pïöpïö kî i buc. Ëmïö ölyëlö wie, ölökö böng mërë ëka obino i nyim Parao. 15 Parao okobo both Yocepu nî, “An aleko lek ëka ngat mörö ope na twërö gönyö tyën köp mërë. Ëntö an awinyo köp i komi nî in ka iwinyo lek itwërö gönyö tyën köp mërë.” 16 Yocepu ögamö dhö Parao nî, “Pathî an, ëntö Obanga bino mïö Parao agam na yomo cwinye.” 17 Cë Parao okobo both Yocepu nî, “I lekna, an onwongo acung i lak kulo më Nail, 18 ëka dhok abirö n'öcwëë na komgî oluk odonyo kî i kulo ëka öcakö gîñi camö lum. 19 Kî körgî, dhok abirö nökenë dökî odonyo kî i kulo na komgî rarac, ëka n'omogere rwök. Koth dhok na rarac nön anaka yam bara anënö i lobo më Ejip. 20 Dhok n'onwongo omogere na komgî rarac, öcakö camö dhok abirö n'öcakö donyo n'öcwëë na komgî oluk. 21 Ëntö kadî kinge na gîñ dong öcamö dhok n'öcwëë nön, gîñ mörö ope na nyutho nî gîñ öcamö dhok n'öcwëë nön ökö, pïën onwongo gîñ pod omogere ëka komgî rarac calö kite n'onwongo gîñ tye ködë cön. Na dong atyeko lek nön, cë acoo ökö kî i wang nîñö. 22 “An thon anënö

wi kal abirö n'ödöngö i tyen kal acël n'öcek na bër. **23** Ki körgi, anenö wi kal abirö na reco, n'önwäng na yamö na lyeth më oro onero. **24** Wi kal n'önwäng ömwönyö wi kal abirö na bécö ökö. Akobo lek ni both ajwogi, entö ngat mörö onwongo ope na twerö gönyö tyen köp märe nina." **25** Cë Yocepu okobo both Parao ni, "Lek ka Parao tye acël këkën. Obanga onyutho both Parao gin na en cwök timö. **26** Dhok abirö na bécö nyutho mwaka abirö ëka wi kal abirö na bécö nyutho thon mwaka abirö. Lek nön tyen köp märe tye acël këkën. **27** Dhok abirö n'omogere na komgi rarac n'obino ki körgi, ëka wi kal abirö na yamö na lyeth më oro onero nyutho mwaka abirö më kec. **28** "Obedo kite na an akobo both Parao: Obanga otyeko nyutho both Parao ngö na en ecwök timö. **29** Pi mwaka abirö, cem bino cek na bup i lobo Ejip kibec. **30** Entö kinge manön, mwaka abirö nökenë bino lubö na kec bino bedo na tye ië, wi jii bino wil ökö i kom cem na yam öcek nig i Ejip. Eka kec nön bino balö lobo rwök. **31** Cem na bup n'onwongo öcek i lobo ba doki ebino po ië, pien kec na bino lubö manön bino bedo na rac rwök. **32** Lek ka Parao na en oleko ariö nön nyutho ni Obanga enë omoko köp nön ëka Obanga bino mio cobere i karë na cwöcwök. **33** "Dong pi manön, Parao myero orang dhanö mörö na ryek na niang ek oketh olöo lobo Ejip kibec. **34** Parao myero oketh edite na löo lobo, ek gin öcök acël më abic më cem na bino cek i lobo Ejip pi mwaka abirö na cem bino cek na bup. **35** Myero gin öcök cem kibec i mwaka na cem bino cek ië na bup, ek egwök i dere më kanö cem na tye i the löc ka Parao. **36** Cem nön ebino gwökö pi loboni, më kürö mwaka abirö na kec bino podho i Ejip, ek kür kec onek jö më lobo ni ökö." **37** Parao ëka edite märe kibec onenö ni thama ni bër. **38** Parao okobo both etic märe ni, "Etwerö nwongo dhanö

nökënë na cal kî dhanö ni, na tye kî cwiny k'Obanga?" 39 Cê Parao okobo both Yocepu ni, "Kite na dong Obanga onyutho köp ni kibëc bothi, ngat mörö ope na ryëk ëka na wie tio calö in. 40 In ënë ibino löönö öda ëka jöga kibëc bino bedo i thë löcni. An abino löönöni pî then na an atye ië këkën." 41 Parao okobo both Yocepu ni, "An kobedini dong akethi më bedo alöc më Ejip kibëc." 42 Cê Parao öwödhö agïth mërë n'eketho anyuth ië kî i nya cingë ëka örëpö i nya cing Yocepu. Ën thon oruko Yocepu kî böng na mîmîla na bëcö ëka ömiö oruko nyör n'ëyübö kî gol i ngute. 43 Parao ömiö Yocepu öngwëcö kî gadigadi na calö alübkörë më arïö kî löc, nakun jîi kibëc wöö kî redo i nyime ni, "Rum cöngwu pîny!" Manön ënë kite n'eketho kî Yocepu më bedo alöc më lobo Ejip kibëc. 44 Cê Parao okobo both Yocepu ni, "An Parao, dhanö mörö ope na bino tingo cingë onyo tyënë i lobo Ejip kibëc abonge twëröni." 45 Parao ömiö nyïng both Yocepu ni Japenat Panea ëka ömiö ën önyömö Acenat nyaka Potipera, n'onwongo obedo alamdhök më On, më bedo dhakö mërë. Cê Yocepu öcakö wowotha më rimo lobo Ejip kibëc. 46 Yocepu onwongo dong tye kî mwaka pyer adek i karë na ën dönyö i tic ka Parao rwoth më Ejip. Ëka Yocepu öya ökö kî i nyim Parao cê öcakö wowotha i lobo më Ejip kibëc. 47 I mwaka abirö, cem obino öcëk na büp rwök. 48 Yocepu öcökö cem n'öcëk i lobo Ejip pî mwaka abirö nonu cê ökanö i dërö më kanö cem na tye i kabedo kibëc i peci. I pacö acëlacël, ën oketho cem n'öya kî i pwothi kibëc n'ögürö kany nön. 49 Yocepu ökanö cem na büp rwök i dere më kanö cem, naka onwongo dong cal kî kwo na tye i dhö nam, cê ömiö ën öwëkö pimo ökö piën onwongo dwong rwök na ba römö pimere. 50 Na mwaka më kec bara othuno, Yocepu onwongo dong tye k'ëthïnö awope arïö

n'Acenat nyaka Potipera, alamdhök më On, önywölö. 51 Yocepu öcakö nying kaö mërë Manace nakun kobo nĩ, "Piën Obanga ömïö wia owil ökö kĩ ĩ can-na ëka kĩ ĩ öt k'apapna kibëc." 52 Athin më arïö ën öcakö nyingë Epraim, nakun kobo nĩ, "Piën Obanga ömïa anywöl ĩ lobo na an anënö can ië." 53 ĩ karë na mwaka abirö më cem na büp dong ojik ĩ lobo Ejip, 54 cë mwaka abirö më kec öcakërë, kite na Yocepu yam okobo ködë. Kec onwongo ömakö lobo kibëc, ëntö ĩ lobo më Ejip kibëc cem onwongo tye ië. 55 ĩ karë na dong cem othum ökö kĩ ĩ lobo Ejip kibëc, jïi öcakö koko both Parao pĩ cem. Cë Parao okobo both jö më Ejip kibëc nĩ, "Cidh unu both Yocepu ëk itim unu ngö na ën bino kobo niwu." 56 ĩ karë na kec onwongo örömö lobo kibëc, Yocepu öyabö dere më kanö cem ëka öcakö cadhö cem both jö më Ejip, piën kec onwongo dong tye na rac ĩ lobo Ejip kibëc. 57 Jö më lobo nökenë thon obino gini yo Ejip më wilö cem kĩ both Yocepu piën kec onwongo dong tye na rac rwök ĩ wi lobo thükül.

42 ĩ karë na Jakob owinyo nĩ cem tye ĩ Ejip, ën okobo both awope mërë nĩ, "Pingö inënerë unu anëna kenwu?" 2 Cë ën okobo nĩ, "An awinyo nĩ cem tye ĩ Ejip. Cidh unu yo kunön ëk iwil unu cem mörö pĩ onu ëk ëkwö ëka kür ëthöö." 3 Cë utmego ka Yocepu apar öcidhö gini yo Ejip më wilö cem. 4 Ëntö Jakob ba ooro Benjamin ömin Yocepu ködgi, piën ën onwongo tye kĩ lworö nĩ onyo gin mörö na rac römö timërë ĩ kome. 5 Cë awope ka Jakob onwongo tye ĩ kin jö n'öcidhö gini wilö cem, piën kec onwongo thon tye ĩ lobo më Kanaan. 6 Yocepu onwongo dong obedo alöc më lobo Ejip ëka ën ënë onwongo cadhö cem both jögë. Cë ĩ karë na utmego mërë othuno, gin oryebere gini piny ĩ nyime na terinyimgi gudo ngöm. 7 ĩ karë na Yocepu önënö utmego mërë, ën ongeogi ëntö ötimö na calö ën ebedo arok ëka

ötwak ködgī kī gero nakun penyogī nī, “Un ĩya kī kwene?” Gīn
 ögamö nī, “Wan ĩya kī ĩ lobo Kanaan mē bino wilö cem.” 8
 Utmego ka Yocepu ba ongeo gīnī ĩn, ĩntö Yocepu ongeogī.
 9 Cē ĩn opo ĩ lek mērē ĩ komgī ĩka okobo nīgī nī, “Un ibedo
 ĩröth pīny! Un ibino unu mē nēnö kanya ba etye ka gwökö kī ĩ
 lobowa.” 10 Gīn ögamö nī, “Pe, adwongna, eticni obino mē wilö
 cem. 11 Wan kībēc ebeto awope ka dhanö acēl. Eticni obedo
 jö na genere, pathī ĩröth pīny.” 12 Yocepu okobo nīgī nī, “Pe,
 Un ibino unu mē nēnö kanya ba etye ka gwökö kī ĩ lobowa.”
 13 ĩntö gīn ögamö nī, “Eticni onwongo tye utmego apar ariö,
 awope ka dhanö acēl, na bedo ĩ lobo mē Kanaan. Athīn na tīdī
 odong both apapwa, ĩka acēl dong ope.” 14 Yocepu okobo nīgī
 nī, “Obeto kite na an akobo niwu ködē: Un ibedo ĩröth pīny!
 15 ĩka man ĩnē kite n'ebino tēmöwu ködē: An akwongara kī
 nyīng Parao, un ba ibino wēkö kany naka ka wang n'öminwu na
 tīdī obino kany. 16 Or unu ngat acēl öcīdh ööm öminwu, un jö
 kībēc ebino gwököwu ĩ buc, ĩk köpwu ĩtēm mē nēnö ka ikobo
 unu köp adyer. Cē ka ope, adyer ka Parao pod kwö, un ibedo
 ĩröth pīny!” 17 ĩka ĩn okethogī kībēc ĩ buc pī nīnö adek. 18 ĩ
 nīnö mē adek, Yocepu okobo nīgī nī, “An abeto ngat na lworö
 Obanga, tīm unu köman ĩk ibed unu na kwö. 19 Ka un ibedo
 jö na genere, wēk unu öminwu acēl odong kany ĩ buc ĩk un
 kībēc iter unu cem pacö pī jöwu na kec tye ka nekogī. 20 ĩntö
 myero ikel unu öminwu na tīdī yo botha, ĩka ĩniang ĩ köpwu ĩk
 ömīi kür ĩthöö unu.” Cē gīn ötimö kite na ĩn okobo ködē. 21
 Gīn öcakö twak ĩ kin-gī kēn-gī nī, “Adyer onu etye ka nwongo
 pwod pī ömin onu. Onu ĩnēnö pēkö n'onwongo ĩn tye ködē ĩ
 caa na ĩn dweko onu pī kwö mērē, ĩntö onu ba ewinyo; ĩnē
 ömīö pwod ni tye ka bino ĩ kom onu.” 22 Reuben ögamö nī, “An

ba akobo niwu ni kür itim unu bal i kome? Entö un ba iwinyo! Kobedini dong onu myero ecül remo mërë.” 23 Gïn ba ongeon ni Yocepu onwongo römö nïang i köpgi, piën onwongo egönyö köp mërë agönya. 24 Cë Yocepu öya ökö ödönyö yökö ki bothgi ëka öcakö koko, cë odwogo cen bothgi ëka dök ötwak ködgi. Ën ömïö ëmakö Cimeon ki i kin-gi ëka etweo i nyimgi na gïn nënö. 25 Yocepu ömïö twërö ni ëpik cem pong puku ka ngat acëlacël, ëdwök ciling ka ngat acëlacël i puku mërë, ëka myero ëmïigi gin mörö më acama i yoo. Manön kibëc ëtimö nigï. 26 Gïn otweo cem i nge kenegi ëka öcakö ginï woth. 27 I karë na gïn othuno kanya gïn mitö buto ië, ngat acël ki i kin-gi öyabö wi puku ëk ëkwany cem ni kana mërë, ën önënö ciling mërë ut i puku i wi cem. 28 Cë okobo both utmego mërë ni, “Cilingna edwongo! Enene tye i pukuna.” I caa na gïn owinyo, cwinygi opodho rwök nakun ngat acëlacël lökërë both awodhe na kome myël amyëla nakun kobo ni, “Ngö ene n'Obanga tye ka timö i kom onu?” 29 I karë na gïn othuno both apapgi Jakob i lobo më Kanaan, gïn okobo ninë ngö n'ötimërë kibëc i komgi ni, 30 “Ëcwö n'obedo rwoth më Ejip ötwak ködwa ki gero ëka oterowa na calö jö na tye ka röthö piny. 31 Entö wan ekobo ninë ni, ‘Wan ebedo jö na genere, wan ba ebedo ëröth piny. 32 Onwongo wan etye utmego apar ariö, awope ka dhanö acël. Acël dong ope, ëka athin na tidi odong both apapwa i lobo më Kanaan.’ 33 “Cë ëcwö n'obedo rwoth më lobo nön okobo niwa ni, ‘Man ënë kite na an abino ngeo ka onyo un ibedo jö na genere: Wëk ömïnwu acël odong botha kany, ëk iter unu cem më könyö jö më pacöwu na kec tye ka nekogi. 34 Entö kel unu ömïnwu na tidi yo botha, ëk ömïi an ange ka un ba ibedo ëröth piny ëntö jö na genere. Cë abino miö ömïnwu cen bothwu, ëka un ibino woth i lobo ni

abonge ayela mörö.” 35 Ī karē na g’in öönyö cem kī ĩ pukigī, ngat acēlacēl onwongo ocwe mērē mē cīlīng n’eketho ĩ puku mērē. Ī karē na g’in ēka apapgī önēnō ocwe kī cīlīng ĩē, lworō ömakögī. 36 Cē apapgī Jakob okobo nigī nī, “Īmīa unu arwenyo ēthīnōna ökö. Yocepu dong ope, Cimeon dong ope ēka kobedini dōki ĩmitō unu tero Benjamin. Man kibēc can mērē bino podho ĩ koma!” 37 Cē Reuben okobo both apap mērē nī, “Ībino neko ēthīnō awopena arīö ökö ka ba adwongo ěn cen bothi kany. Wēk an agwök ěn, ēka an abino dwongo ěn cen bothi.” 38 ěntō Jakob okobo nī, “Woda ba bino cīdhō kunōn kodwu, pīēn ömīn mērē dong öthōö ökö ēka ěn kēkēn ěnē dong odong. Ka gin mörō na rac bino timērē ĩ kome ĩ wothwu, cwer cwiny na un ĩbino mīōna bino nekona ökö.” (Sheol h7585)

43 Kec onwongo pod tye na rac ĩ lobo Kanaan. 2 Ī karē na g’in otyeko camō cem n’onwongo ěwīlō kī ĩ Ejip ökö, apapgī okobo nigī nī, “Dök unu yo Ejip ěk ĩwīl unu cem mörō nīwa.” 3 ěntō Yuda okobo nīnē nī, “Dhanō ca öcīkōwa nī, ‘Ba ĩbino unu nēnō wanga ka ömīnwu ope ĩ kinwu.’ 4 Ka onwongo ĩrōmō oro ömīnwa kōdwa, wan ebino cīdhō mē wīlō cem nini. 5 ěntō ka ba ioro ěn kōdwa, wan ba ebino cīdhō, pīēn dhanō ca okobo nīwa nī, ‘Ba ĩbino unu nēnō wanga ka ömīnwu ope ĩ kinwu.’” 6 Jakob ögamō nī, “Pīngō ikelo unu pēkö ni ĩ koma mē kobo both dhanō nōn nī itye unu k’ömīnwu nōkēnē?” 7 G’in ögamō nī, “Dhanō nōn openyowa peny na pol na makō komwa ēka kī jō mē pacōwa. ěn openyowa nī, ‘Apapwu pod kwō? Itye unu k’ömīnwu nōkēnē?’ Wan ěgamō peny mērē. Cē wan onwongo ětwērō ngeo nīngō ka ěn bino kobo nī, ‘Kel unu ömīnwu kany?’” 8 Cē Yuda okobo both apap mērē İcrael nī, “Or awobi ni kōda ēka wan ebino cīdhō ökö pīöpīö, ěk wan, ĩn ēka ēthīnōwa ebed na kwō ěk kūr ēthōö.

9 An kikoma abino gwökö ën; in ibino maköna ië ka ba akelo ën bothi i nyimi kany. Cë bal mërë bino bedo i wia i karë më kwöna kibëc. **10** Kite na tye ködë, kono wan ba ëgalërë, kono wan dong ëcïdhö ëka edwogo wang kiriö. **11** Cë apapgï Icarael okobo nigï ni, "Ka onwongo twërë, cë tîm unu köman. Keth unu nyig yen mökö na bëcö na un iyërö më lobowa kany i pukiwu, ëka iter unu both dhanö nön calö mïc. Ter unu möö na kur na nönök ëka möö kic na nönök, odok yath ki müra ëka nyig yen mökö n'ëcamö. **12** Ter unu thon cïling na römö wilö wil wang ariö, piën myero idwök unu cïling n'onwongo eketho i wi pukiwu. Caa nökenë onwongo ba öthëna ginï athëna. **13** Ter unu ömînwu thon ëka idök unu piöpiö both dhanö nön. **14** Ëka wëk Obanga Won Twër kibëc ömîiwu kica i nyim dhanö nön ëk öwëk ömînwu nökenë ca ëka Benjamin odwog cen kodwu. Na calö ki botha, ka abino rwenyo ëthïnöna, cë wëk obed ni kömanön." **15** Gin öcakö yaa më woth nakun nwongo tero ginï mïc ëka cïling na kadhö mana canga wang ariö, kanya acël ki Benjamin. Öcïdhö ginï naka yo Ejip ëka ocung ginï i nyim Yocepu. **16** I karë na Yocepu önënö Benjamin kanya acël ki utmego mërë, ën okobo both atic mërë na gwökö ödë ni, "Ter jö ni i öda, ngöl lee ëka iyüb cem, piën gin bino cem köda tin kiceng." **17** Atic ötimö kite na Yocepu okobo ninë ködë ëka oterogï i öt ka Yocepu. **18** Lworo ömakö utmego mërë rwök i caa n'ekelogï i öt ka Yocepu. Gin öthamö ni, "Ekelo onu kany pi cïling n'onwongo eketho i puki onu i karë na onu ëcakö bino kany. Ënë ömïö ekelo onu i öt ni, ëk enwong köp mörö i kom onu, ëmak onu ëk ebed opii mërë ëka ëma kene onu ökö." **19** Cë gin öcïdhö naka both atic na gwökö öt ka Yocepu ëka ötwak ginï ködë ki i dholokek ni, **20** "Öma adwong, wan ebino kany i ninö më acël më wilö cem. **21** Ëntö i kabedo

na wan ëcïdhö ecung më buto ië, ngat acëlacël öyabö puku mërë ëka onwongo wel ciling mërë kikokome i wi puku mërë. Cë wan edwongo. **22** Wan thon ekelo ciling nökenë i kom manön më wilö cem. Wan ba engeo nga ënë oketho cilingwa i pukiwa.”

23 Atic ka Yocepu ögamö nï, “Ayela ope, kür ibed unu ki lworö. Obangawu, n'obedo Obanga k'apapwu, ënë oketho cilingwu i pukiwu. An abino agamö cilingwu.” Cë ën okelo Cimeon yökö yo bothgi. **24** Atic na gwökö öt otero utmego i öt ka Yocepu, ömïögï pii më lwökö tyën-gï ëka ömïö kenegï cem. **25** Gïn öyübö micgï më miö both Yocepu ka bino dwogo kiceng, piën onwongo ekobo nigï nï gïn bino cem kanya acël ködë. **26** I karë na Yocepu obino pacö, gïn ömïö ën mic na gïn okelo ëka oryebere ginï piny i nyime. **27** Ën openyogï kite na gïn tye ködë ëka döki openyogï nï, “Apapwu na un ikobo nï otii tye ningö? Ën pod tye na kwö?”

28 Gïn ögamö nï, “Aticni apapwa pod kwö ëka tye na bër.” Ëka gïn oryebere piny më nyutho wörö bothe. **29** I karë na Yocepu önënö ömïn mërë Benjamin, wod ka aya mërë kikokome, cë openyo nï, “Man ënë ömïnwu na tidi na un ikobo nina?” Cë ën okobo nï, “Ëk Obanga omii gum, woda.” **30** Yocepu ödönyö yökö piöpiö, piën cwinye onwongo myël i kom ömïn mërë. Ën öcïdhö örangö kany mörö na myero ekok ië. Cë ödönyö i öt kabuto mërë ëka okok ië. **31** Kinge ën ölwökö wangë, oduyo yökö ëka ödiö cwinye cë okobo nï, “Wëk epok cem.” **32** Epoko cem i mëja mërë këne, më utmego mërë i mëjagi kën-gï. Jö Ejip na cemo ködë thon i mëjagi kën-gï. Jö Ejip ba cemo kanya acël ki jö lburu piën manön obedo gin më kwer both jö Ejip. **33** Utmego mërë obedo i nyime na lübërë kit n'ënywölögi ködë, cakërë ki both kaö naka both athin na tidi; ëka ngat acëlacël obedo nënö awodhe ki ur. **34** I karë n'epoko nigï cem ki i mëja ka Yocepu,

epoko më ka Benjamin na kadhö më ka jö nököñë kibëc wang abic. Gîn ocemo ëka omedho gîni abonge ayela mörö ködë.

44 Kinge na karama othum, Yocepu öcökö atic mërë na gwökö ödë nî, "Pîk cem opong puki ka jö nön na gîn twërö tingo, ëka iketh cîlîng ka ngat acëlacël î dhö puku mërë. 2 Cë iketh ekopo ryalna î dhö puku k'awobi na tîdî, kanya acël kî cîlîng më wîlö cem mërë." Ën ötimö kite na Yocepu okobo nîñë ködë. 3 Kodiko mërë na pîny dong oru, ëmîögî öcîdhö kî yorgî yökö kanya acël kî kenegî. 4 Gîn onwongo bara öcîdhö na bor kî î pacö î karë na Yocepu okobo both atic na gwökö jami mërë nî, "Lüb kör jö nön pïöpïö, ëka ka îmakögî, cë ikob bothgî nî, 'Pîngö un îcülö gin na bër kî gin na rac? 5 Pathî ekopo ni ëñë adwongna modho ködë ëka thon tio ködë më thyeth? Un îtimö gin na rac rwök." 6 Î karë n'atic ka Yocepu ömakögî î yoo, ën önwö köp ni bothgî. 7 Gîn okobo nîñë nî, "Adwongwa, ngö n'ömiö in îtwakö koth köp nön? Wan ebeto eticni myero kür ëtim koth tim na calö manön! 8 Nën, cîlîng na wan enwongo î dhö pukiwa, wan edwongo ökö bothi anaka kî î lobo Kanaan. Cë pîngö wan myero ëkwal ryal onyo gol kî î öt k'adwongni? 9 Ka ebino nwongo tye both ngat mörö kî î kinwa, ëk ëñë öthöö. Wan kibëc ebino bedo opii k'adwongni." 10 Ën ögamö nî, "Wëk unu obed nî kömanön kite na un ikobo ködë. Ngat n'ebino nwongo ekopo bothe ëñë bino bedo opiina; jö nököñë ebino wëkögî cîdhö." 11 Cë ngat acëlacël öcakö cibo puku mërë pîny pïöpïö ëka öyabö dhögë. 12 Cë atic ka Yocepu öcakö rangö î puki cakërë kî both ngat na dit naka both ngat na tîdî. Ekopo ebino enwongo î puku ka Benjamin. 13 Utmeogo ka Yocepu öyëcö böng-gî pî cwer cwiny. Cë gîn kibëc otweo yëcgî î nge kenegî ëka ödök gîni yo pacö. 14 Î karë na Yuda ëka utmeogo mërë obino gîni î öt ka Yocepu, gîn onwongo ën pod tye

kany nön, cë opodho gĩĩ pĩny oryebere ĩ nyime. **15** Yocepu okobo bothgĩ nĩ, “Man ngö na un onwongo ĩmitö timö? Un ba ingeo unu nĩ dhanö na calö an twërö ngeo jami nĩ kĩ thyeth?” **16** Ĕka Yuda okobo nĩ, “Onu ebino kobo ngö both adwongna? Ngö na onu ebino twakö? Onu ebino kwanyö bal kĩ kom onu nĩngö? Obanga otyeko nwongo bal ĩ kom aticni. Wan dong ëdökö opii k'adwongna—onu ëka ngat n'enwongo okopo kĩ bothe.” **17** Ĕntö Yocepu okobo nĩ, “An ba atwërö timö nĩ kōmanön! Ĕntö ngat n'enwongo ekopo bothe, ënë bino bedo opiina. Un jö nökënë kibëc ĩtwërö unu dök both apapwu kĩ kuc.” **18** Cë Yuda öcīdhö bothe ëka okobo nĩnë nĩ, “Akwai adwongna, ëk an atwak köp mörö kodi. Kür ĩwëk akēmōni obed na lyeth ĩ koma, piën in ĩröm kĩ Parao kikokome. **19** Adwongna openyo etic mërë nĩ, ‘Un itye k'apapwu, onyo ömīnwu nökënë?’ **20** Ĕka wan ekobo both adwongna nĩ, ‘Wan etye k'apapwa na dong otii ëka ömīnwu na tīdī n'ënywölö ĩ karë n'apapwa onwongo dong otii ökö. Ömīn mërë öthöö ökö, ëka ën këkën ënë wod k'aya mërë n'odong, ëka apap mërë marö ën rwök.’ **21** “Cë in ikobo both eticni nĩ, ‘Kel unu botha, ëk anën ën kĩ wanga.’ **22** Wan ekobo both adwongna nĩ, ‘Awobi ni ba twërö wëkö apap mërë. Ka ën öwëkö; apap mërë bino thöö ökö.’ **23** Ĕntö in ikobo both eticni nĩ, ‘Ka ömīnwu na tīdī ba owotho kodwu kanya acël, un ba ibino nënö wanga dōki.’ **24** ĩ karë na wan ëdök yo both aticni, apapna, wan ebino ekobo nĩnë köp n'adwongna okobo. **25** “Cë apapwa okobo nĩ, ‘Dök unu yo Ejip ëk ĩwīl unu cem mörö nīwa.’ **26** Ĕntö wan ekobo nĩ, ‘Wan ba ebino cīdhö yo kunön. Ka ömīnwu na tīdī bino cīdhö ködwa, cë wan ebino cīdhö yo kunön, piën wan ba ebino nënö wang dhanö ca, thwara ka ömīnwu na tīdī tye ĩ kinwa.’ **27** “Apapna okobo nīwa nĩ, ‘Un ingeo nĩ dhakōna önywölö ëthīnö awope arīö. **28**

Acël kī kin-gī öwëka ökö, cë an akobo nī, “Adyer lee na ger ökidhö ën ökö na thithinö.” An ba dök anënö ën na twal. **29** Ka ikwanyö unu man ökö kī botha, ëka gin na rac opodho i kome, cë cwer cwiny na un ibino miöna bino nekona ökö.’ (Sheol h7585)

30 “Pī manön adwongna, an ba arömö dök both apapna abonge awobi ni. Kwö k’apapwa ocung i kom kwö k’awobi ni. **31** Ka ën önënö nī awobi ni ope i kinwa, cwer cwiny bino mīö apapwa thöö ökö. (Sheol h7585) **32** Adwongna, an abino acikara both apapna nī an abino gwökö awobi ni. An akobo nīnë nī, ‘Ka an ba abino dwongo ën bothi, cë bal mërë bino dwogo i wia i nyim apapna i karë më kwöna kibëc.’ **33** “Cë kobedini akwai nī itīm bër iye aticni odong kany na calö opii k’adwongna nakaka awobi ni, ëk imiī awobi ni ödök pacö kanya acël kī utmego mërë. **34** An atwërö dök both apapna nīngö ka awobi ni ba owotho köda? An ba amītö nënö gin na rac ka podho i kom apapna.”

45 Cë Yocepu ba dök ödiö cwinye i nyim etic mërë kibëc n'onwongo ocung i ngete, ëka oredo kī koko nī, “Mīī unu jö kibëc öya öcīdh gīnī ökö kī botha!” Ngat mörö onwongo ope both Yocepu i karë na ën nyuthere both utmego mërë. **2** Eka ën oredo kī koko rwök naka jö më Ejip owinyo gīnī. Jö më öt ka Parao owinyo gīnī thon. **3** Yocepu okobo both utmego mërë nī, “An ënë Yocepu! Apapna pod tye na kwö?” Entö utmego mërë onwongo ba twërö gīnī gamö köp mërë, piën onwongo tye gīnī kī lworo i nyime. **4** Yocepu okobo both utmego mërë nī, “Bin unu na cwök botha.” Cë gīn obino na cwök bothe ëka okobo nīgī nī, “An ënë ömīnwu Yocepu, ngat na un yam icadhö i Ejip! **5** Kür dong ibed unu kī cwer cwiny, kür ikëc unu i komwu kenwu pī cadhöna kany, piën Obanga ënë yam oora kany i nyimwu ëk alar kwö ka jīī. **6** Pī mwaka ariö n'opoth këc onwongo tye i lobo, ëka

pĩ mwaka abic na tye ka bino, pur kĩ kac ba bino bedo na tye. 7
 Ěntö Obanga oora ĩ nyimwu ěk agwök jö na bino dong ĩ wi lobo,
 ěka mẽ larö kwöwu kĩ yoo mẽ aura ni. 8 “Pĩ manön, pathĩ un
 ěnë iora unu kany, ěntö Obanga. Ěn ömiö an adökö amiĩ thama
 ka Parao, adwong na löö ödë kibęc ěka alöc mẽ Ejip kibęc. 9
 Kobedini dong dök unu both apapna ěka ikob unu nĩnë nĩ, ‘Man
 ěnë ngö na wodi Yocepu ököbö: Obanga ömiö abedo ngat na löö
 Ejip kibęc. Bin botha kany; kür iru. 10 In ibino bedo ĩ lobo Gocen,
 ěka ibino bedo na cwök köda—in, ěthĩnönĩ ěka ěkwaëni, romni
 ěka dhok, ěka jami kibęc na in itye ködë. 11 An abino gwököni kĩ
 kunön piën mwaka abic mẽ kec pod odong anyim, ěk in kĩ jö mẽ
 pacöni, ěka jö kibęc na tye bothi kür onwong gĩnĩ can.” 12 Cë
 Yocepu okobo nĩ, “In ěka ömëra Benjamin ĩtwërö unu nēnō kĩ
 wangwu nĩ an ěnë atye ka twak kodwu. 13 Myero un ikob both
 apapna wörö kibęc n'eketho ĩ koma ĩ Ejip ěka gin na kibęc na un
 ĩnēnō. Ěntö kel unu apapna kany pĩöpĩö.” 14 Cë ěn öthünö ngut
 ömĩn mërë Benjamin ěka okok. Benjamin thon öthünö ngute ěka
 öcakö koko. 15 Cë Yocepu önödhö lem utmego mërë kibęc
 nakun kok. Kinge manön utmego mërë ötwak ködë. 16 ĩ karë na
 köp owinyere ĩ pacö ka Parao nĩ utmego ka Yocepu obino gĩnĩ,
 cwiny Parao ěka etic mërë obedo na yom rwök. 17 Parao okobo
 both Yocepu nĩ, “Kob both utmegoni nĩ, ‘Tĩm unu ni köman: Twe
 unu yēc ĩ nge kenewu, ěka ĩdök unu ĩ lobo Kanaan, 18 ěk ikel
 unu apapwu kĩ jöwu obin gĩnĩ botha. An abino miöwu lobo na
 bër rwök na tye ĩ Ejip ěka ibino unu camö cem na bër na tye ĩ
 lobo.’ 19 “In thon cĩkgĩ nĩ, ‘Tĩm unu nĩ köman: Ter unu gadigadi
 kĩ ĩ Ejip pĩ ěthĩnöwu ěka monwu, ěk ikel unu apapwu obin. 20
 Kür ĩpar unu pĩ jamiwu, piën gin na bęcö kibęc mẽ lobo Ejip bino
 bedo mewu.” 21 Awope ka Icarael ötĩmö gĩnĩ kite na ěn okobo

ködë. Yocepu ömïögi gadigadi kite na Parao öcïkö, ëka ömïögi jami na mitërë më wothgi. 22 Ömïö both ngat acëlacël böng na nyen më aruka. Ëntö ömïö Benjamin böng na bëcö abic më alöka ëka cëkël më ryal mia adek. 23 Ën ooro n'apap mërë jami ni: Kene apar n'öyëö gïni jami na bëcö më Ejip, kene na mon apar n'öyëö kal ki cem, ëka jami nökenë na mitërë pi woth k'apapgi. 24 Cë ën ömïö utmego mërë öcïdhö. Na gin dong tye ka yaa, ën okobo nigï ni, "Kür ibed unu ka dha i yoo." 25 Cë gin öya ökö ki i Ejip, cë odwogo gïni i lobo Kanaan both apapgi Jakob. 26 Gin ököbö bothe ni, "Yocepu pod tye na kwö, ëka ënë obedo alöc më Ejip kibëc." Cë twak ölöö Jakob ökö piën ba oye ngö na ën owinyo. 27 Ëntö i karë n'ekobo ninë gin na kibëc na Yocepu okobo, ëka na ën önënö gadigadi gïni na Yocepu ömïö më tingo ën, cë tipo kom apapgi Jakob öcakö dwogo. 28 Cë Jakob okobo ni, "Adyer an dong aye! Woda Yocepu pod tye na kwö. An abino cïdhö më nënö ën na pod bara athö."

46 Cë Icarael öcakö woth ki jami mërë kibëc. I karë na ën othuno i Beerceba, ën ömïö tyër awanga both Obanga k'apap mërë Icaka. 2 Obanga ötwak ki Icarael i wang lek i kiwor nakun kobo ni, "Jakob, Jakob!" Ën ögamö ni, "An enene!" 3 Obanga okobo ni, "An Obanga, Obanga k'apapni, kür ilwor cïdhö yo Ejip, piën an abino miöni idökö rok na dit ki kunön. 4 An abino cïdhö kodi naka i Ejip, ëka an abino dwököni cen dökï. Cë Yocepu bino önyö ngöm i wii." 5 Cë Jakob öcakö woth ki i Beerceba, ëka awope mërë otero apapgi, ëthïnögi ëka mon-gi i gadigadi na Parao ooro më tero ën. 6 Gin otero leenigi ki jami na gin onwongo ki i lobo Kanaan. Jakob ëka ëthïnö mërë kibëc öcïdhö gïni yo Ejip. 7 Ën öcïdhö i Ejip k'awope mërë ëka anyira mërë—k'ëkwaë mërë kibëc. 8 Man ënë nyïng awope ka

Icrael (Jakob ëka ëkwaë mërë) n'öcïdhö gïni yo Ejip: Reuben athin kaö ka Jakob. 9 Awope ka Reuben gin ene: Kanok, Pallu, Kejeron ëka Karmi. 10 Awope ka Cimeon gin ene: Jemuel, Jamin, Okad, Jakin, Jokar ëka Caul (n'obedo wod ka dhakö më Kanaan). 11 Awope ka Lebi gin ene: Gercon, Kokat ëka Merari. 12 Awope ka Yuda gin ene: Er, Onan, Cela, Perej ëka Jera (ëntö Er ëka Onan obino öthöö gïni ökö i lobo Kanaan). Awope ka Perej gin ene: Kejeron ëka Kamul. 13 Awope ka Icakar gin ene: Tola, Puwa, Jacub ëka Cimron. 14 Awope ka Jabulon gin ene: Cered, Elon ëka Jaleel. 15 Man ënë onwongo awope ka Lea na ën önywölö ki Jakob i Paddan Aram, kanya acël ki nyarë Dina. Awope ëka anyira mërë kibëc onwongo tye pyer adek wie adek. 16 Awope ka Gad gin ene: Jipon, Kagi, Cuni, Ejibon, Eri, Arodi ëka Areli. 17 Awope ka Acer gin ene: Imna, Iciba, Icibi ëka Beria. Amïn-gi onwongo nyingë Cera. Awope ka Beria gin ene: Keber ëka Malkiel. 18 Man ënë onwongo awope ka Jilpa na ën önywölö ki Jakob, na Laban ömiö both nyarë Lea. Ën önywölö ëthinö apar abicël kibëc. 19 Awope ka Racel dhakö ka Jakob gin ene: Yocepu ëka Benjamin. 20 i lobo Ejip, Yocepu önywölö Manace ëka Epraim ki Acenat, nyaka Potipera alamdhök më On. 21 Awope ka Benjamin gin ene: Bela, Beker, Acibel, Gera, Naaman, Eki, Roc, Mupim, Kupim ëka Arud. 22 Man ënë awope apar angwën kibëc na Racel onwongo önywölö ki Jakob. 23 Wod ka Dan ene: Kucim. 24 Awope ka Naputali gin ene: Jajeel, Guni, Jejer ëka Cilem. 25 Man ënë onwongo awope ka Bila na Laban ömiö both nyarë Racel. Ën önywölö ki Jakob ëthinö abirö kibëc. 26 Jö kibëc n'öcïdhö ki Jakob yo Ejip n'onwongo obedo ëkwaë mërë kikokome, na ba ëkwanö mon k'awope mërë, onwongo tye pyer abicël wie abicël. 27 Ka

ëkwanö awope arïö na Yocepu onwongo önywölö i Ejip, wel jö më öt ka Jakob n'öcïdhö gini yo Ejip onwongo tye pyer abirö kibëc. **28** Jakob ooro Yuda më cïdhö anyim ninë both Yocepu ëk onyuth ninë yoo na cïdhö yo Gocen. I karë na gin othuno i lobo më Gocen, **29** Yocepu onwongo öyübö gadigadi mërë më cïdhö romo k'apap mërë Icarael i Gocen. I karë na Yocepu othuno bothe, ën öthünö ngut apap mërë ëka okok pi caa na lac. **30** Icarael okobo both Yocepu ni, "An dong atwërö thöö, piën dong anënö wangi ëka aniang ni in pod ikwö." **31** Cë Yocepu okobo both utmego mërë ëka jö më öt k'apap mërë ni, "An abino cïdhö both Parao ëk akob ninë ni, 'Utmegona ëka jö më öt k'apapna n'onwongo bedo gini i lobo Kanaan obino gini botha. **32** Jö ni obedo gini ëkwath ëka gwökö gini leeni. Gin okelo rom ki dyegi ëka dhok ki gin na kibëc na gin tye ködë.' **33** Ka Parao ocwodowu ëka openyowu ni, 'Tic ngö na un itio?' **34** Un myero igam ni, 'Wan eticni ebedo ëkwath cakërë i karë më thinowa thuno ködë naka tin, kite na kwerewa onwongo timö ködë.' Cë ebino yeo niwu më bedo i lobo më Gocen, piën ëkwath kibëc obedo gini gin më kwer both jö më Ejip."

47 Yocepu öcïdhö ëka okobo both Parao ni, "Apapna ëka utmegona obino gini ki i lobo më Kanaan ki rom ki dyegigi ëka dhok ki jamigi kibëc na gin tye ködë. Kobedini dong gin tye i lobo më Gocen." **2** Ën öyërö utmego mërë abic ëka onyuthogi both Parao. **3** Parao openyo utmego ka Yocepu ni, "Tic ngö na un itio?" Gin okobo both Parao ni, "Wan, eticni, ebedo ëkwath kite na kwerewa onwongo obedo ködë." **4** Gin thon okobo both Parao ni, "Wan ebino më bedo kany pi karë na nönök, piën kec tye na rac rwök i Kanaan ëka lum ope pi rom k'eticni. Kobedini dong wan ëkwaö ni imii eticni obed gini i lobo më Gocen." **5**

Parao okobo both Yocepu nĩ, “Apapni ěka utmegoni obino gĩnĩ bothi. 6 Lobo Ejip tye ĩ cingi; keth apapni ěka utmegoni ĩ lobo na bĕr. Mĩĩgĩ obed ĩ lobo Gocen, ěka ka ingeo jŏ mŏrŏ kĩ kin-gĩ na ryĕk, cĕ ikethgĩ mĕ bedo jŏ na lŏŏ leenina.” 7 Cĕ Yocepu okelo apap mĕrĕ Jakob ěka onyutho ěn ĩ nyim Parao. Kinge Jakob ōlamŏ gum ĩ kom Parao. 8 Parao openyo ěn nĩ, “In itye kĩ mwaka adi?” 9 Ěka Jakob okobo both Parao nĩ, “An dong akwŏ ĩ wi lobo pĩ mwaka mia acĕl kĩ pyer adek. Ěntŏ mwaka mĕ wowothana obedo na nŏnŏk ěka opong kĩ pĕkŏ; mwaka mĕ kwŏna ba rŏm kĩ mwaka mĕ wowotha ka kwerena.” 10 Cĕ Jakob ōlamŏ gum ĩ kom Parao dŏkĩ, ěka ōya ōkŏ kĩ ĩ nyime. 11 Cĕ Yocepu ōmĩŏ apap mĕrĕ ěka utmego mĕrĕ kabedo ĩ lobo Ejip ěka ōmĩŏgĩ jami ĩ ngŏm na bĕr na tye ĩ Ramecec, kite na Parao okobo nĩnĕ kŏdĕ. 12 Yocepu thon opoko cem both apap mĕrĕ ěka utmego mĕrĕ kĩ jŏ kĩbĕc mĕ ōt k’apap mĕrĕ, nakun lŭbŏ wel ěthĩnŏgĩ. 13 ĩ karĕ nŏn cem onwongo ope ĩ lobo kĩbĕc piĕn kec onwongo rac rwŏk; jŏ mĕ lobo Ejip kĩ jŏ mĕ lobo Kanaan ōdŏkŏ gĩnĩ na gŏrŭ pĩ kec n’ōdĩŏgĩ. 14 Yocepu ōcŏkŏ cĩlĩng kĩbĕc n’onwongo tye ĩ lobo Ejip ěka Kanaan mĕ cŭlŏ cem n’onwongo gĩn wĩlŏ ěka okelo ĩ pacŏ ka Parao. 15 ĩ karĕ na cĩlĩng ka jŏ mĕ Ejip ěka Kanaan dong othum, jŏ Ejip kĩbĕc ōcĩdhŏ gĩnĩ both Yocepu ěka okobo gĩnĩ nĩ, “Mĩiwa cem, piŋŏ in ĩmitŏ nĩ wan ěthŏŏ ĩ wangi? Cĩlĩngwa dong othum ōkŏ.” 16 Cĕ Yocepu ōgamŏ nĩ, “Kel unu leeniwu, an abino cadhŏ niwu cem nakun alŏkŏ kĩ leeniwu, kite na dong cĩlĩngwu othum ōkŏ.” 17 Cĕ gĩn okelo leenigĩ both Yocepu. Ěn ōmĩŏgĩ cem nakun ělŏkŏ k’angolegĩ, romgĩ, dyegigĩ, dhokgĩ, ěka kenegĩ. Ěn ōmĩŏgĩ cem pĩ mwaka nŏn nakun ělŏkŏ kĩ leenigĩ kĩbĕc. 18 Kinge na mwaka nŏn othum, gĩn obino both Yocepu ĩ mwaka nŏkĕnĕ ěka okobo gĩnĩ nĩ, “Wan ba ětwĕrŏ kanŏ kŏp mŏrŏ kĩ

bothi adwongwa, kite na cīlīngwa dong othum ökö kibēc ëka leeniwa obedo megi. Gin mörö ope n'odong pī adwongwa na path kī komwa ëka ngömwa. **19** Pīngö imītö nī wan ëthöö ī wangi na in inēnō, wan kanya acēl kī ngömwa? In iwīlwa ökö kanya acēl kī ngömwa nakun ilökö kī cem, ëk wan ëka ngömwa ebed opii ka Parao. Mīiwa kodhi ëk ebed na kwö kür ëthöö ëka ngöm kür odong nono.” **20** Pī manön Yocepu öwīlō lobo kibēc mē Ejip pī Parao. Jö Ejip kibēc öcadhō gīnī pwothigī ökö piēn kec onwongo rac rwök bothgī. Cē lobo ödökö mē ka Parao. **21** Yocepu ömīö jö kibēc ödökö opii cakērē kī ajiki lobo mē Ejip kucēl, naka othuno ködē yo kucēl. **22** Ēntö ēn ba öwīlō lobo k'ëlamdhök piēn gīn onwongo nwongo cemgī kī both Parao. Manön ēnē ömīögī ba öcadhō ngömgī. **23** Yocepu okobo both lwak nī, “Kobedini dong kite na an dong awīlōwu ëka ngömwu pī Parao, kodhi dong ene. Gam unu ëk ipur unu. **24** Ēntö ka icökö unu cem, mīi unu acēl mē abic both Parao. Angwēn mē abic bino bedo mewu mē kodhi mē apura ëka mē acamawu kanya acēl kī jö mē udiwu.” **25** Gīn okobo nī, “In ilarö kwöwa, adwong ëk ebed kī cwiny na bēr ī nyimi. Wan ebino bedo opii ka Parao.” **26** Cē Yocepu oketho n'obedo cīk na makö ngöm ī lobo Ejip—naka tin pod tye—nī acēl mē abic mē cem, obedo mē ka Parao. Ngöm k'ëlamdhök kēkēn ēnē ba ödökö mē ka Parao. **27** Jö Icarael obedo gīnī ī Ejip, ī lobo mē Gocen. Gīn onwongo jami kī kunön, önywöl gīnī ëka welgī ömēdērē na pol rwök. **28** Jakob obedo ī lobo mē Ejip pī mwaka apar abirö, ëka mwaka mē kwö mērē onwongo mia acēl kī pyer angwēn wie abirö. **29** Na karē mē thöö ka Jakob onyingo na cwök, ēn ocwodo wode Yocepu, ëka okobo ninē nī, “Ka an atye kī cwiny na bēr ī nyimi, cē iketh cingi, ī kin ema ëka icikiri nī in ibino nyutho nīna kīca ëka gen-ni.

Kür iika i lobo Ejip, **30** ëntö an amïtö nï eika kanya kwerena tye ië; tinga ökö kï i Ejip, cë iika i kabedo n'eikogï ië." Yocepu okobo nï, "An abino timö kite na in ikobo ködë." **31** Jakob okobo nï, "Kwongiri botha nï in ibino timö nï kömanön." Cë Yocepu okwongere bothe ëka Jakob okulo wie pïny i wi kabuto mërë.

48 Kinge karë mörö ekobo both Yocepu nï, "Apapni two." Cë ën otero awope mërë ariö, Manace ëka Epraim. **2** I karë n'ekobo both Jakob nï, "Wodi Yocepu obino bothi," Icarael öcükërë öya malö ëka obedo i wi kabuto mërë. **3** Jakob okobo both Yocepu nï, "Obanga Won Twër kibëc onen botha i Luj i lobo Kanaan, ëka kï kunön ën ömïa gum. **4** Ën okobo nïna nï, 'An abino miöni ïnya ëka abino mëdö welwu. An abino miöni idökö rok ka jö na pol, ëka an abino miö lobo ni both ëkwaëni na bino lüböni më bedo mëgi na twal.' **5** "Ëka kobedini, awopeni ariö na in ïnywölögï i lobo Ejip n'onwongo bara abino bothi kany, ebino cwodogï nï mëga. Epraim ëka Manace bino bedo mëga kite na Reuben ëka Cimeon obedo ginï mëga. **6** Ëthinö mörö këkën n'ebino nywölögï kï körgï ebino cwodogï nï megï; ebino kwanögï kï nyïng utmegogï i karë na gin poko lobo më alea. **7** I karë n'onwongo an atye ka dwogo kï i Paddan, gin n'ocwero cwinya ënë nï ayani Racel öthöö nïna ökö i lobo Kanaan na pod etye i yoo, n'onwongo dong acwök kï Eparata. Cë aiko ën kunön i nget yoo na cïdhö yo Eparata" (manön ënë Bethelem). **8** I karë na Icarael önëno awope ka Yocepu, ën openyo nï, "Man jö mënë?" **9** Yocepu okobo n'apap mërë nï, "Gin ënë awopena n'Obanga ömïa kï kany." Cë Icarael okobo nï, "Kelgi botha kany, ëk alam gum i komgi." **10** I karë nön Jakob onwongo ba dökï nënö pïny na bër piën onwongo dong otii. Cë Yocepu okelo awope mërë na cwök bothe cë önödhö lemgï ëka öthünögï. **11** Jakob okobo

both Yocepu nĩ, “Onwongo athamö nĩ ba dök abino nēnō wangi, ěka kobedini Obanga ömĩa anēnō ěthĩnōni thon.” 12 Cē Yocepu ökwanyögĩ kĩ ĩ cōng apap mērē Icarael ěka oryebere pĩny cē okulo wie ĩ ngöm. 13 Yocepu otero gĩn kibēc, Epraim ĩ cīngē kucem n'okemo cīng Icarael kucam, ěka Manace ĩ cīngē kucam n'okemo cīng Icarael kucem, ěka okelogĩ na cwök bothe. 14 Ěntō Icarael olyao cīngē kucem ěka oketho ĩ wi Epraim, n'obedo athĩn na tĩdĩ, ěka olyao cīngē kucam arii cē oketho ĩ wi Manace n'obedo kaö. 15 Cē ölamö gum ĩ kom Yocepu ěka okobo nĩ, “Ěk Obanga na kwarōwa Abraam ěka Icaka obedo gĩnĩ ka lübö cĩk mērē, Obanga n'onwongo obedo akwathna ĩ kwōna kibēc naka tin, 16 malaika n'ölara kĩ kom gĩn na rac —ömiĩ gum both awope ni. Ěk ecwodgĩ kĩ nyĩnga, ěka kĩ nyĩng kwarōwa Abraam ěka Icaka, ěka gĩn myero ömēdērē na pol rwök ĩ wi lobo.” 17 ĩ karē na Yocepu önēnō nĩ apap mērē oketho cīngē kucem ĩ wi Epraim, cwinye ba obedo na yom. Cē ökwanyö cīng apap mērē ökö kĩ ĩ wi Epraim ěka oketho ĩ wi Manace. 18 Yocepu okobo nĩnē nĩ, “Pathĩ nĩ kōmanōn apapna, man ěnē obedo kaö; keth cingi kucem ĩ wie.” 19 Ěntō apap mērē ökwērö ökö ěka okobo nĩ, “An angeo, woda, an angeo. Ěn thon bino bedo rok, ěka ěn thon bino bedo na dit. Ěntō ömĩn mērē na tĩdĩ bino bedo na dit na löö ěn, ěkwaē mērē bino dökö rok na pol.” 20 Ölamö gum ĩ komgĩ ĩ nĩnō nōn, nakun kobo nĩ, “Jö mē Icarael bino lamö gum kĩ nyingi nĩ, ‘Ěk Obanga omii ibed calö Epraim ěka Manace.’” Cē Jakob oketho nyĩng Epraim ĩ nyim nyĩng Manace. 21 Cē Icarael okobo both Yocepu nĩ, “An dong acwök thöö, ěntō Obanga bino bedo kodwu, ěka ěn bino dwököwu ĩ lobo ka kwerewu. 22 Na calö ngat acēl na löö utmegoni, an amiö bothi kor kidi na an amaö kĩ both jö Amor kĩ pala abadē ěka atumna.”

49 Cē Jakob ocwodo awope mērē ēka okobo nī, “Cōkērē unu kanya acēl, ēk akob niwu ngō na bino tīmērē ī komwu ī karē mē anyim. **2** “Gūrē unu ēka iwiny unu, un awope ka Jakob; winy unu apapwu Icarael. **3** “Reuben, in ēnē ibedo athīn kaōna, tēkōna, ēka acaki tēkō koma, in ēnē ilōō kī wōrō, ēka kī tēkō kom. **4** In īcal kī pii na kelo bal, ēka ba ibino dōngō, piēn in ibuto ī kabuto k’apapni, ibedo kī dhakōna ēka ilino kabutona. **5** “Cimeon ēka Lebi obedo gini utmego— pala abadēgī ēnē obedo jami mē lwēny. **6** Ba abino bedo ī athukogī, ēk an kūr aribara ī athukogī, piēn oneko gini jī k’akēmōgī, ēka otongo gini odon thwoni kite na īgī mītō. **7** Myero cen obed ī kom akēmōgī, piēn ger, ēka akēmōgī, gwaū rwōk! An abino kēthō ēkwaēgī ī kin jō ka Jakob ēka abino kēthōgī ōkō kī ī Icarael. **8** “Yuda, utmegoni bino pakōni; cingi bino makō ngut langni; awope k’apapni bino ryebere gini pīny ī nyimi. **9** Yuda, in īcal k’athīn kibwor, īya kī mwodo lee, athina. Calō kibwor n’ōnywōngō ēka obuto pīny, calō mīn kibwor—nga na twērō ero ēn? **10** Lūth mē lōc ba bino yaa kī both Yuda, onyo lūth k’alōc ba bino yaa kī kin tyēnē, naka ka won mērē obino, ēka rok kībēc bino wōrō ēn. **11** Ēn bino tweno kana mērē ī kom yath ōlōk, ēka athīn kana ī kom jang ōlōk n’ēyērō; ēn bino lwōkō bōng mērē ī kom kōngō ōlōk, bōng mērē ī kōngō ōlōk na kwar. **12** Wangē bino bedo na cōl na lōō kōngō ōlōk, lakē bino bedo na tar na lōō cak. **13** “Jabulon bino bedo ī dhō nam, ēka ēn bino bedo ka cungo ka mel, wang lobo mērē bino mēdērē yo Cidon. **14** “Icakar cal kī kana na tēk, buto pīny ī dyere aditi mē yēc. **15** Ka ēn ōnēnō kite na ka yweo mērē bē, ēka kī kite na lobo mērē yomo cwinye, ēn bino lōkō ngee ī kom yēc na pēk ēka dōkō opii ī kom tic na tēk. **16** “Dan bino ngōlō kōp atīr pī jōgē na calō kaka acēl mē Icarael. **17** Dan cal

kī thwol na tye ī nget gudo, ororo na tye ī nget yoo, na tongo
 opuny angole gīnī, cē mīō ngat na ngwēcō kōdē podho pīny. 18
 “An akūrō lar na megī, Aa Rwoth. 19 “Ēyak bino yakō Gad, ěntō
 ěn bino lōkērē ěka ryēmō kōrgī. 20 “Cem ka Acer bino cēk na
 bēr; ěn bino mīō cem na mīt n'opore pī rwoth. 21 “Naputali cal kī
 lee thim na ngwēcō abonge gin mōrō na jūkō, na iē opong kī
 kōp na bēcō. 22 “Yocepu obedo jang ōlōk na nyak, jang ōlōk na
 cwōk kī wang pīi, na jangē īdhō kor ōt malō. 23 Lang bino lwēny
 ī kome, gīn bino celo ěn ěka ělwēnyō ī kome. 24 Ēntō atum
 mērē bino cung na ba yengere, cīngē ōdōkō na tēk, piēn pī cīng
 ngat na Thwōnē ka Jakob, piēn pī Akwath, Kidi mē Icarael, 25
 piēn pī Obanga k'apapni na konyi, piēn pī gum na Won Twēr
 ěnē mīi, kī gum na yaa kī malō ī polo, gum na yaa kī kanya thut
 na tye pīny, gum mē thuno ěka īc. 26 Gum k'apapni lōō gum ka
 kite na bedo na twal, nakaka mwaka mē kite na pol. Ēk man
 kībēc obed ī wi Yocepu, ī kom terinyime, n'obino ōdōkō atēla ka
 utmego mērē. 27 “Benjamin cal k'orudi na ger, ěn camō lee
 n'oneko kodiko, kothyeno ěn poko gin na ěn ōyakō.” 28 Man ěnē
 kaka apar ariō mē Icarael. Man ěnē kōp n'apapgi okobo bothgī
 ī karē na ěn lamō gum ī komgī. Ēn ōlamō gum n'opore both
 ngat acēlacēl. 29 Cē ěn ōmīōgī cīk nī: “An dong acwōk cīdhō
 ōkō both jōga. lika unu kī kwerena ī ōd rwo na tye ī pwodho ka
 Epron dhanō mē Kit. 30 Rwo na tye ī pwodho mē Makpela, na
 cwōk kī Mamre ī Kanaan, n'Abraam ōwīlō mē bedo ngōm mē ik
 kī both Epron dhanō mē Kit, kanya acēl kī pwodho. 31 Kunōn
 ěnē eiko Abraam kī dhakō mērē Cara, ěka Icaka kī dhakō mērē
 Rebeka iē. Kany nōn ěnē an thon aiko Lea iē. 32 Pwodho ěka kī
 rwo na tye iē onwongo ěwīlō kī both jō Kit.” 33 ī karē na Jakob

otyeke cīkō awope mērē, ɛn ɔdōlō tyēnē malō ī wi kabuto, cē ɔthōō ɛka ɔdōk both jōgē.

50 Cē Yocepu opodho ī kom apap mērē, okok ɛka ɔnōdhō leme. **2** Cē Yocepu okobo both etic mērē n'obedo daktae mē wiro kom apap mērē kī yath ɛk kūr ɔbal, cē daktae owiro kom Icarael. **3** Gīn otyeko nīnō pyer angwēn, pīēn manōn ɛnē nīnō na mītērē pī wiro kom dhanō kī yath mē talō kome. Jō Ejip okoko gīnī Jakob pī nīnō pyer abīrō. **4** Ī karē na nīnō mē kwero cōla opoth ɔkō, Yocepu okobo both edite ka Parao nī, “Ka itye unu kī cwiny na bē ī koma, twak unu both Parao na kakara. Kob unu nīnē nī, **5** ‘Apapna ɔmīa akwongo kwong ɛka okobo nī, “An dong acwōk thōō. Ter koma ī lobo Kanaan ɛka iika ī bur lyēl na an akūnyō pī lyēna.” Kobedini dong ɛk acīdh aik apapna; cē an abino dwogo.” **6** Parao okobo nī, “Cīdh iik apapni, kite na ɛn omii ikwongo kwong.” **7** Cē Yocepu ɔcīdhō mē iko apap mērē. Edite ka Parao kībēc owotho kōdē—edite mē ɔd pido ɛka edite kībēc mē lobo Ejip— **8** kanya acēl kī jō kībēc mē ɔt ka Yocepu, utmego mērē ɛka jō mē ɔt k'apap mērē. ɛntō ɔwēkō gīnī ɛthīnōgī kēkēn, rom kī dyegi ɛka dhok ī lobo mē Gocen. **9** Yocepu ɔcīdhō kī gadigadi ɛka wegī angole. ɛn owotho kī jō na pol rwōk. **10** Ī karē na gīn othuno ī larū moo mē Atad, na tye na cwōk yo lōka Jordan, cē gīn okok kunōn kī cwer cwiny ɛka kī kumo na thwōnē. Yocepu okwero cōla k'apap mērē pī nīnō abīrō. **11** Ī karē na jō Kanaan n'onwongo bedo gīnī ī lobo nōn ɔnēnōgī kwero cōla ī larū moo mē Atad, gīn okobo nī, “Man ɛnē kwero cōla mē cwer cwiny na thwōnē rwōk both jō Ejip.” Manōn ɛnē ɔmīō kabedo nōn na cwōk kī Jordan ecwodo nī, Abel Micraim. **12** Cē awope ka Jakob obino ɔtīmō gīnī kite n'ɛcīkōgī kōdē. **13** Gīn otingo lyēnē yo lobo Kanaan, ɛka eiko ī ɔd rwo

na tye i pwodho më Makpela, na cwök kî Mamre, n'Abraam onwongo öwîlô na calö kabedo më ik kî both Epron dhanö më Kit kanya acël kî pwodho. 14 Kinge iko apap mërë, Yocepu ödök yo Ejip kanya acël kî utmego mërë, ëka kî jö nökenë kibëc na ën onwongo öcîdhö ködgi më iko apap mërë. 15 İ karë na utmego ka Yocepu önënö gîni nî apapgi dong öthöö ökö, gin okobo nî, "Gwök onyo Yocepu bino kelo köp mörö i kom onu, ëka cülö kwor pî gin na rac kibëc na onu ëtimö i kome." 16 Cë gin ooro dwön-gî both Yocepu nakun kobo gîni nî, "Apapni öcîköwa kî cik ni n'onwongo ën bara öthöö: 17 'Man ënë ngö na myero ikob unu both Yocepu: An akwai më timö kîca both utmegoni pî bal ëka tim na rac na gin ötimö i komi.' Öma tim kîca i kom bal k'etic k'Obanga k'apapni." İ karë na köp ni othuno bothe, Yocepu okok. 18 Cë utmego mërë thon obino ëka oryebere gîni pîny i nyime nakun kobo gîni nî, "Wan enene, ebedo opiini." 19 Ëntö Yocepu okobo nigî nî, "Kür ibed unu kî lworö. An atye nakaka Obanga? 20 Un ithëna unu athëna më timö gin na rac i koma, ëntö Obanga ömîö man ötimërë pî larö kwö ka jö na pol, na calö un itye ka nënö tin. 21 Pî manön, kür ibed unu kî lworö. An abino gwököwu k'ëthînöwu kibëc." Cë ën okweo cwinygi ëka ötwak kî mwolo bothgi. 22 Yocepu obedo i Ejip, kanya acël kî jö më öt k'apap mërë kibëc. Ën obedo i wi lobo pî mwaka mia acël k'apar. 23 Yocepu önënö ëkwaë ka Epraim naka othuno ködë i kom ëkwaë më run më adek mërë. Ën thon önënö ëthînö ka Makir wod ka Manace; n'onwongo etero na calö obedo mëgë. 24 Cë Yocepu okobo both utmego mërë nî, "An dong acwök thöö. Ëntö Obanga bino könyöwu, ëka bino kwanyöwu ökö kî i lobo ni, dwököwu yo lobo na ën onwongo okwongo both Abraam, Icaka ëka Jakob." 25 Ëka Yocepu ömîö ëthînö ka Icarael okwongo gîni

kwong ëka okobo nĩ, “Obanga bino kõnyöwu. Cë un myero iting
cogona ökö kĩ kany.” 26 Cë Yocepu öthöö na mwaka më dit
mërë tye mia acël k’apar. Kinge na gĩn owiro kĩ yath më talö kom
ëk kür öbal, ebino epyelo kome ĩ canduk lyël kĩ ĩ Ejip.

Nwö C'ik

1 Man ënë köp na Muca ötwakö both jö Icarael kibëc i löka kulo Jordan ki kukidë i karë na gin tye i thim, i Araba n'opimere ki Cup, i kin Paron ki Topel, Laban, Kajerot ëka Dijabu. **2** (Tero ninö apar acël më woth, yaa ki i Koreb më c'idhö yo Kadec Barnea nakun ewok ki i yoo më Kidi Ceir.) **3** I ninö dwe acël më dwe më apar wie acël, i mwaka më pyer angwën, ënë Muca okobo both jö Icarael cik kibëc n'onwongo Rwoth ömïö bothe na makö komgi. **4** Man ötimëre kinge na ën ölöö Cikon rwoth ka jö Amor, n'onwongo löö löc i Kecbon, ëka Og rwoth më Bacan, n'onwongo löö löc i Acitarot ëka Edrei. **5** I löka kulo më Jordan ki kukidë më lobo më Moab, Muca öcakö gönyö tyën cik ni nakun kobo ni: **6** Rwoth Obanga onu ötwak kod onu ki i Koreb ni, "Un dong ibedo i thë kidi ni pi karë na lac. **7** Yaa unu ëk icak unu wothwu, ic'idh unu yo lobo n'otingere ka jö Amor, ëka jö kibëc na cwök ködgi na tye i Araba, i kite, ki kuthö thë kite, i Negeb ëka i lobo n'ögürö dhö nam, i lobo ka jö Kanaan ëka i Lebanon, naka i kulo na thwönë, n'obedo kulo më Euparate. **8** Nën! An dong atyeko miöwu lobo ni. C'idh unu ëk igam unu lobo na Rwoth okwongere ni ebino miö both kwaröwu Abraam, Icaka, Jakob ëka ëkwaëgi na bino lübögi." **9** I karë nön, Muca okobo bothgi ni, "An ba döki arömö cobo pëköwu këna. **10** Rwoth Obangawu dong ömïö inya unu na pol rwök, ënë ömïö tin ipol unu calö cër na tye i polo. **11** Eë Rwoth, Obanga ka kwerewu, ömïiwu imëdëre tyën elip acël ëka ömïiwu gum kite na ën öc'ikö ködë! **12** Entö an atwerö cobo pëköwu këna ningö nakun dong idökö unu yëc na pëk rwök, ëka ki köp kibëc na tye i kinwu? **13** Yër unu jö mökö na ryëk, na niang ëka jö n'ëwörögi ki i kom kakawu acëlacël, ëka an abino kethogi na calö ëtëlawu." **14** Un ibino

igamö nina nĩ, “Gin na in ikobo tye na bër na wan myero ëtĩm.”

15 Cë an akwanyö ëtëla më kakawu, ëryëkö ëka jö n'ëwörögí. An akethogí më bedo kĩ löc í komwu na calö edite ka jö elip, edite ka jö mia acël, edite ka jö pyer abic, edite ka jö apar ëka na calö ëtëla më kaka. **16** Í karë nön an acikö ëngöl-köpwu nĩ: Winy unu pido na tye í kin utmegowu ëka ñngöl unu köp n'atĩr, kadĩ köp tye í kin omego n'obedo dhanö më lcarael onyo arok mörö na bedo bothe. **17** Kür ilengere unu í ngölö-köp; un ibino winyo köp ka ngat na tĩdĩ ëka më ka ngat na dit na röm aröma. Kür ibed unu kĩ lworo í kom ngat mörö, piën ngölö-köp obedo më k'Obanga. Kel unu köp mörö na tæk rwök kĩ bothwu ëka an abino winyo. **18** Í karë nön an aciköwu í kom jami kibëc na un onwongo myero itĩm. **19** Cë wan ëya ökö kĩ í Koreb kite na Rwoth Obangawa öcököwa ködë. Wan ewok í thim na lac na un ñnëno ëka ëcĩdhö yo lobo n'otingere ka jö Amor cë ethuno í Kadec Barnea. **20** Cë an akobo bothwu nĩ, “Un ithuno í lobo ka jö Amor n'otingere, na Rwoth Obanga onu tye ka mĩö both onu. **21** Nën, Rwoth Obangawu ömĩöwu lobo. Cĩdh unu ëk igam unu lobo kite na Rwoth Obanga, Obanga ka kwerewu, okobo niwu. Kür ibed unu kĩ lworo; kür cwinywu thon opodhi.” **22** Cë un kibëc ibino unu botha ëka ikobo unu nĩ, “Eru eor cwö mörö më cĩdhö anyim ëk öcĩdh öröth gĩnĩ lobo nĩ onu ëka odwongi gĩnĩ köp both onu í kom yoo na onu myero ëlübĩ ëka peci na onu ebino dönyö ië.” **23** An athamö nĩ man obedo thama na bër; cë an ayërö jö apar arĩö, ëcwö acël kĩ í kaka acëlacël. **24** Gĩn obino öya ëka öcĩdhö gĩnĩ í lobo n'otingere, cë obino gĩnĩ naka í ora më Ecikol ëka öröthö gĩnĩ. **25** Gĩn ökwanyö nyig yen mökö më lobo nön ëka okelo gĩnĩ bothwa. Gĩn odwongo köp bothwa nakun kobo gĩnĩ nĩ, “Lobo na Rwoth Obanga onu cwök mĩö both onu obedo lobo na

bër.” 26 Ěntö un onwongo ba ĩmĩtö unu cĩdhö yo malö; un ĩjem ĩ kom cĩk ka Rwoth Obangawu. 27 Un ĩngũngũta kĩ ĩ kēmawu nakun ikobo unu nĩ, “Rwoth dagwa; ěn ökwanyöwa kĩ ĩ Ejip mẽ miöwa ĩ cĩng jö Amor ěk otyekwa ökö. 28 Wan ebino cĩdhö yo kwene? Utmegowa ömiöwa erwenyo genwa ökö. Ğĩn kobo nĩ, ‘Jö mẽ lobo nön tẽk ěka boco ğĩnĩ na lööwa ökö; peci tye na döngö, na cẽl mẽrẽ tye naka malö ĩ wi polo. Wan thon ěnẽnö jö Anak kunön.” 29 Cẽ an akobo bothwu nĩ, “Kür ibed unu kĩ myěl kom; kür ilwor unugĩ. 30 Rwoth Obangawu, na ěnẽ tẽlö nyimwu, ěnẽ bino lwěny pĩrwu, kite na un ĩnẽnö ěn ötĩmö ĩ Ejip, 31 ěka ĩ thim. Kunön un ĩnẽnö kite na Rwoth Obangawu ögwököwu ködẽ, na calö kite n’apap tingo kĩ wode. Ěn ötĩmö man ĩ kabedo kibęc na un ĩcĩdhö yo ĩẽ naka ithuno unu ĩ kabedo nĩ.” 32 Ěntö kĩ kom ğĩn na kibęc n’Obanga ötĩmö un pod ĩkwěrö mẽ bedo kĩ gen ĩ kom Rwoth Obangawu, 33 n’obino ötẽlö nyimwu ĩ wothwu, kĩ mac ĩ kiwor ěka kĩ pöl ĩ kiceng, mẽ nwongo kabedo niwu ěk ibed unu ĩẽ ěka mẽ nyutho niwu yoo na myero ĩlũb unu. 34 ĩ karẽ na Rwoth owinyo köp na un ikobo, ěn obedo k’akēmö ěka okwongo kwong ni: 35 “Ngat mörö mẽ run nĩ na rac ope kadĩ k’acẽl na bino nẽnö lobo na bẽr na an akwongara mẽ miö both kwerewu, 36 na path kĩ Kaleb wod ka Jepune. Ěn bino nẽnö lobo nön. An abino miö ěn ěka ěkwaẽ mẽrẽ lobo na ěn bino nyönö kĩ tyẽnẽ, piẽn ěn obedo ka lübö Rwoth kĩ cwinye kibęc.” 37 Akēmö obino ömakö Rwoth thon ĩ koma pĩrwu. Ěn okobo nĩna nĩ, “In thon ba ibino dönyö kunön. 38 Ěntö Yocua wod ka Nun n’obedo alüb kori ěnẽ bino dönyö. Dĩi cwinye, piẽn ěn bino tẽlö jö Icarael mẽ gamö lobo nön.” 39 Cẽ Rwoth okobo both onu kibęc nĩ, “Ěthinöwu na pod thĩthĩnö ğĩnĩ na un ikobo nĩ ebino terogĩ ĩ opii ěka na bara ngeo ğĩnĩ poko ğĩn na bẽr kĩ kom ğĩn na rac, ğĩn ěnẽ

bino dönyö kunön. An abino mĩögĩ ěka gĩn bino gamö. 40 Ęntö un, lökĕrĕ ěka ĩdök unu ĩ thim ĩ yoo na cĩdhö yo Nam na Kwar.”

41 Cĕ un ĩgamö nĩna nĩ, “Wan ěbalö ĩ nyim Rwoth. Wan ebino cĩdhö ěka ělwĕnyö kite na Rwoth Obangawa öcĩköwa ködĕ.” Cĕ ngat acĕlacĕl oruko jami mĕ lwĕny nakun thamö nĩ cĩdhö yo lobo n’otingere obedo gin na yot. 42 Ęntö Rwoth okobo nĩna nĩ, “Kob nĩgĩ, ‘Kür ĩcĩdh unu malö mĕ lwĕny pĩĕn an ba abino woth kodwu ěka langwu bino löönöwu.” 43 An atwak kodwu, ěntö un ba iwinyo. Un ĩjĕm ĩ kom cĩk ka Rwoth ěka pĩ awakawu un ĩcĩdhö ĩ lobo n’otingere. 44 Jö Amor n’onwongo bedo ginĩ kanya otingere nön obino ĩ komwu; gĩn öryĕmö körwu calö kic ěka ölwĕnyö ĩ komwu kĩ ĩ Ceir naka othuno ĩ Korma. 45 Cĕ un idwogo ěka ikok unu ĩ nyim Rwoth, ěntö ĕn ba owinyo kokowu ěka ba olengo ithe ĩ köpwu. 46 Pĩ manön, un idong ĩ Kadec ninö na pol—pĩ karĕ kĩbĕc na un ibedo kunön.

2 Cĕ wan ělökĕrĕ ěka ěcĩdhö ĩ thim, ĩ yoo na dök yo Nam na Kwar, kite na Rwoth öcĩka ködĕ. Wan ebido ka wirĕ ĩ lobo mĕ Ceir n’obedo lobo n’otingere pĩ karĕ na lac. 2 Cĕ Rwoth okobo nĩna nĩ, 3 “Un dong ibedo ka wirĕ ĩ lobo ni n’otingere pĩ karĕ na lac; kobedini dong lökĕrĕ unu yo kukuju. 4 Mĩi jĩi cĩk ni ginĩ: ‘Un ĩcwök unu wok ĩ lobo ka utmegowu n’obedo ĕkwaĕ k’Ecau, na bedo ginĩ ĩ lobo Ceir. Gĩn bino bedo kĩ lworo ĩ komwu, ěntö myero ĩgwökĕrĕ unu rwök. 5 Kür ĩcak unu lwĕny ĩ komgĩ, pĩĕn an ba abino mĩö lobogĩ mörö bothwu, kadĩ thon kany mörö na dhanö twĕrö cung ĩĕ. An amĩö lobo n’otingere mĕ Ceir both Ecau na calö mĕgĕ. 6 Un ibino wilö cem mĕ acama ěka pii mĕ amodha kĩ bothgĩ.” 7 Rwoth Obangawu ömĩöwu gum ĩ kom tic kĩbĕc mĕ cĩngwu. Ęn ögwököwu ĩ wothwu ĩ thim ni na lac. ĩ mwaka pyer angwĕn ni Rwoth Obangawu obedo ka gwököwu,

ëka gin mörö ope n'orem kī bothwu. 8 Cē wan ëcīdhō ëkadhō utmegowa n'obedo ëkwaë k'Ecau, na bedo gīnī ī Ceir. Wan ëlökërē kī ī yoo mē Araba na yaa kī ī Elat ëka Ejion Geber, cē ëcīdhō ī yoo na dök yo thim mē Moab. 9 Cē Rwoth okobo nīna nī, “Kūr īcīdh unu both jō mē Moab kī gero onyo īcak unu lwēny ī komgī, piēn an ba abino miōwu lobogī mörö. An atyeko miō Ar both ëkwaë ka Lot na calō mēgī.” 10 (Jō Emim onwongo bedo gīnī kunōn cōn; gīn obedo jō na tēk ëka pol gīnī rwök nakun boco gīnī calō jō Anak. 11 Jō ni ëkwanōgī ī kom jō Repa calō jō Anak, ëntō jō Moab cwodogī nī jō Emim. 12 Jō Kori onwongo cōn bedo gīnī ī Ceir, ëntō ëkwaë k'Ecau obino öryēmōgī ökö. Gīn otyekogī ökö kibēc kī ī nyimgī ëka obedo gīnī ī kabledogī kite na jō Icarael ötimō ködē ī lobo na Rwoth ömīōgī na calō mēgī.) 13 Eka Rwoth okobo nī, “Kobedini dong yaa unu malō, īngöl unu ora mē Jered.” Cē wan ëngölō ora. 14 Cakërē ī karē na wan ëya ködē kī ī Kadec Barnea naka ëngölō ī ora mē Jered, onwongo dong römō mwaka pyer adek wie aboro. ī karē nōn cwō kibēc mē run nōn n'onwongo obedo gīnī ëlwēny obino öthōō gīnī ökö, kite na Rwoth onwongo okwongere ködē bothgī. 15 Cīng Rwoth onwongo tye ī komgī naka otyeko jō mē run nōn kibēc kī ī kabledogī. 16 ī karē na jō kibēc n'onwongo obedo gīnī ëlwēny öthōō othum ökö, 17 Rwoth okobo nīna nī, 18 “Tin myero iwok unu kī ī wang lobo mē Moab na cwök kī pacō mē Ar. 19 Eñtō ka ibino unu na cwök kī jō Amon, kūr īcīdh unu bothgī kī gero onyo īcak unu lwēny ī komgī, piēn an ba abino miōwu lobo mörö n'obedo mē ka jō Amon. An dong atyeko miō both ëkwaë ka Lot na calō mēgī.” 20 (Manōn thon onwongo ecwodo nī lobo ka jō Repa, n'onwongo bedo gīnī kunōn; ëntō jō Amon cwodogī nī jō Jamjumim. 21 Gīn onwongo obedo jō na tēk

ëka pol gîni rwök nakun boco gîni calö jö Anak. Rwoth obino
 otyekogî kibêc kî i nyim jö Amon, n'oryëmögî ökö ëka obedo
 gîni i lobogî. **22** Man ënë kite na Rwoth ötimö ködê thon i kom
 ëkwaë k'Ecau n'onwongo obedo gîni i Ceir, i karê na ën otyeko
 jö Kori ökö kî i nyimgî. Cê ëkwaë k'Ecau ögamö lobogî ëka oleo
 gîni na pod bedo gîni ië naka tin. **23** Ëka pî jö Abi n'obedo gîni i
 peci na thithinö naka othuno i Gaja, jö Kaptor n'obino gîni kî i
 Kaptor otyekogî ökö ëka obedo gîni i kabedogî.) **24** “Kinge na
 dong onu ewok i Moab, Rwoth okobo both onu nî, ‘Yaa malö,
 icak unu dong ngölö ora më Arnon. Nën! An atyeko miö Cikon
 dhanö më Amor, rwoth më Kecbon, kanya acël kî lobo mërê i
 cingwu. Cidh unu anyim ëk ilwëny unu i kome ëka igam unu
 lobo. **25** I nîno na tin, an abino miö koyo öny i kom rok kibêc na
 bedo i wi lobo nakun lworok makögî. Gîn bino winyo köp i komwu
 ëka komgî bino myël nakun cwinygî podho pîrwu.’ **26** “Cê an
 aoro jîi i thim më Kedemot both Cikon rwoth më Kecbon kî köp
 më kuc, nakun akobo nîne nî, **27** ‘Yee niwa më wok i loboni.
 Wan ebino wok nakun ëlübö yoo këkën. Wan ba ebino lökêrê yo
 kucem onyo yo kucam. **28** Cadh niwa cem më acama ëka pii më
 amodha kî wel më ryal. Yee niwa ewok kî tyënwa këkën— **29**
 kite n'ëkwaë k'Ecau na bedo gîni i Ceir ëka jö Moab na bedo gîni
 i Ar ötimö ködê—naka wan ëngölö kulo Jordan yo lobo na Rwoth
 Obangawa tye ka miöwa.’ **30** Ëntö Cikon rwoth më Kecbon
 ökwêrö ökö nî wan kür ewok na cwök ködê piën Rwoth Obanga
 onwongo ömiö ën obedo kî cwiny na nwang ëka kî cwiny na
 tæk ëk ëmiï ën i cingwu kite na dong ötimö ködê. **31** “Rwoth
 okobo nîna nî, ‘Nën, an dong acakö miö Cikon ëka kî lobo mërê
 bothwu. Cak unu dong gamö lobo mërê na calö mewu.” **32** I
 karê na Cikon ëka acikari mërê kibêc obino gîni më lwëny i

komwa kɪ ɪ Jakaj, **33** Rwoth Obangawa ɔcakö mïö ɛn ɪ cɪngwa ɛka eneko ɛn kanya acɛl k'awope mɛrɛ ɛka k'acikari mɛrɛ kɪbɛc. **34** ɪ karɛ nɔn wan ɛgamö peci mɛrɛ kɪbɛc. Etyekogɪ—cwö, mon ɛka ɛthɪnɔ. Ngat mörö ope n'öbwöth na kwö. **35** Wan etero lɪm na kwö na wan ɛyakö ɛk ɔdök mɛwa, kanya acɛl kɪ jami nökɛnɛ n'ɛyakö kɪ ɪ peci kɪbɛc na wan ɛmaögɪ. **36** Cakɛrɛ kɪ ɪ Aroer na tye ɪ nget ora mɛ Arnon ɛka kɪ ɪ pacö na tye ɪ ora, mɛ thuno ködɛ naka ɪ Gilead, pacö mörö ope na tɛk n'ɛgɛrö malö rwök na maö ɔlööwa. Rwoth Obangawa ɔmïögɪ kɪbɛc ɪ cɪngwa. **37** Ɛntö un ba ibino iwok unu na cwök kɪ lobo ka jö Amon, kadɪ lobo na tye ɪ dhö kulo mɛ Jabok onyo peci mörö na tye ɪ lobo n'otingere, onyo kanya Rwoth Obangawa ɔjüköwa kɪ ɪɛ.

3 Cɛ wan döki ɛlökɛrɛ, ɛdök malö ɪ yoo na cidhö yo Bacan; Og rwoth mɛ Bacan obino ɪ komwa k'acikari mɛrɛ kɪbɛc mɛ bino lwɛny ködwa ɪ Edrei. **2** Ɛntö Rwoth okobo nɪna nɪ, “Kür ibed kɪ lworö ɪ kome, piɛn an atyeko mïö ɛn bothi k'acikari mɛrɛ kɪbɛc ɛka kɪ lobo mɛrɛ. In ibino tɪmö ɪ kome kite na yam ɪtɪmö ɪ kom Cikon rwoth ka jö Amor n'onwongo löö Kecbon.” **3** Cɛ Rwoth Obanga onu thon ɔmïö Og rwoth mɛ Bacan k'acikari mɛrɛ kɪbɛc ɪ cɪngwa. Wan enekogɪ kɪbɛc na ngat mörö ba ɔbwöth na kwö. **4** ɪ karɛ nɔn wan ɛmaö peci mɛrɛ kɪbɛc. Pacö mörö ope kɪ ɪ peci pyer abicɛl na wan ba ɛmaö kɪ bothgɪ—lobo kɪbɛc mɛ Argob na tye ɪ thɛ löc ka Og rwoth mɛ Bacan. **5** Peci ni kɪbɛc onwongo ɛcɛlö kɪ cɛl na tɛk n'otingere malö rwök ɛka dhö wangkac gɪnɪ n'eloro kɪ lote n'obedo nyweny, mɛd kɪ peci na thɪthɪnɔ na pol na ba ɛcɛlögɪ. **6** Wan ebino etyeko peci kɪbɛc, kite na wan ebino ɛtɪmö ɪ kom Cikon rwoth mɛ Kecbon—neko cwö kɪbɛc, mon ɛka ɛthɪnɔ. **7** Ɛntö lɪm na kwö ɛka jami kɪbɛc na wan ɛyakö kɪ ɪ pecigɪ, wan eterogɪ ɛk obed mɛwa. **8** Cɛ ɪ karɛ nɔn wan

ëkwanyö lobo nön ki i cing rwodhi arïö ka jö Amor na tye kukidë
 më kulo Jordan, cakërë ki i ora më Arnon naka othuno ködë
 i kidi më Kermon. **9** (Jö Cidon cwodo Kermon ni Cirion; ëka
 jö Amor cwodo ni Cenir.) **10** Wan ëmaö peci kibëc na tye i
 lobo n'otingere malö n'öpëdhërë, lobo Gilead kibëc ëka Bacan
 naka othuno ködë yo Caleka ëka Edrei, peci na tye i thë löc ka
 Og rwoth më Bacan. **11** (Og rwoth më Bacan ënë onwongo
 odong kënë ki kin jö Repa. Ëka ëtana mërë onwongo ëyübö ki
 nywenyo. Bor mërë tye mita angwën ëka lac mërë mita arïö. Pod
 tye i Raba i pacö ka jö Amon.) **12** I karë nön na onu ëmaö lobo
 ni, an abino amiö lobo na tye kukuju më Aroer both jö Reuben
 ëka jö Gad, na tye i ora më Arnon, ki nucu lobo n'otingere më
 Gilead, kanya acël ki peci mërë. **13** Lobo Gilead n'odong ëka
 lobo Bacan kibëc, na ënë lobo ka rwoth Og, an abino amiö both
 nucu kaka ka Manace. (Lobo kibëc më Argob na tye i Bacan
 n'onwongo ecwodo ni lobo ka jö Repa. **14** Jair, akwar Manace,
 ökwanyö lobo Argob kibëc na cïdhö naka i wang lobo ka jö
 Gecur ëka jö Maakat; ebino ëcakö ki nyingë, ëk naka tin Bacan
 ecwodo ni Kabot Jair.) **15** Ëka an amiö Gilead both Makir. **16**
 Ëntö both jö ka Reuben ëka jö ka Gad amiö lobo n'öcakërë
 ki i Gilead cïdhö ködë naka i ora më Arnon (dyere kulo ënë
 obedo wang apoki mërë) naka othuno ködë i kulo më Jabok,
 na ënë wang apoki lobo ka jö Amon. **17** Wang apoki mërë ki
 kuthö onwongo tye i kulo Jordan na tye i Araba, cakërë ki i
 nam më Kineret naka othuno ködë i nam më Araba (nam më
 Kadö) na tye i lobo na tye i kor kidi më Piciga na tye ki kukidë.
18 I karë nön an acïköwu nakun akobo ni: "Rwoth Obangawu
 ömiöwu lobo ni ëk igam unu obed mewu. Ëntö jö na mewu
 kibëc na tük i lwëny myero öngöl gini Jordan nakun nwongo

orukere gĩĩ kĩ jami lwěny mẽ cĩdhō kōdē lōka ĩ nyim utmegowu jō Icarael. 19 Ēntō monwu, ēthĩnōwu, ēka ĩmwu na kwō na pol twērō dong gĩĩ ĩ peci na an amĩōwu. 20 Myero ĩlwěny unu naka ka Rwoth ōmĩō utmegowu yweo kite n'ōmĩōwu kōdē, na gĩn thon onwongo lobo na Rwoth Obangawu bino mĩōgĩ ĩ lōka kulo Jordan. Kinge manōn, ngat acēlacēl twērō dōk cen ĩ lobo mērē na dong amĩōwu.” 21 ĩ karē nōn, an acĩkō Yocua nĩ, “In ĩnēnō kĩ wangi gĩn na kībēc na Rwoth Obangani ōtīmō ĩ kom rwodhi ariō ni. Rwoth bino tīmō nĩ kōmanōn thon ĩ kom lōc kībēc na un ibino thuno ĩē ka ipoth unu yo kanya un itye ka cĩdhō ĩē. 22 Kūr ilworgĩ; Rwoth Obangawu kikokome bino lwěny pĩrwu.” 23 ĩ karē nōn an akwaō Rwoth nĩ, 24 “Rwoth Obanga, in ĩcakō nyutho both aticni dit na megĩ ēka kĩ tēkōni. Obanga mēnē na tye ĩ wi polo onyo ĩ wi lobo na twērō tio tic mẽ aura kite na in itio kōdē? 25 Wēk acĩdh anēn lobo na bēn na tye yo lōka kulo Jordan, lobo na bēn n'otingere ēka kite mẽ Lebanon.” 26 Ēntō Rwoth ōkēcō ĩ koma pĩrwu ēka onwongo ba dōk twērō winyona. Cē Rwoth okobo nĩ, “Manōn ōrōmō, kūr dōkĩ ĩtwak kōda ĩ kom kōp ni. 27 Apē ĩidh malō ĩ wi kidi mẽ Piciga, cē ĩnēn yo kuthō ēka kukuju, kukwap ēka kukidē. Nēn lobo kĩ wangi, piēn in ba ibino ngōlō kulo Jordan. 28 Ēntō cĩk Yocua, ĩdĩĩ cwinye ēka ĩmĩĩ ēn tēk cwiny; piēn ēnē bino poth yo lōka ca nakun tēlō jō ni, cē bino mĩōgĩ gamō lobo na in ibino nēnō.” 29 Cē wan ebedo ĩ ora na cwōk kĩ Bet Peor.

4 Kobedini un jō Icarael, winy unu cĩk kībēc na an abino pwonyowu. Gwōkgĩ ēk ibed unu na kwō ēk ĩdōny ēka ĩgam unu lobo na Rwoth, Obanga ka kwerewu, tye ka mĩōwu. 2 Kūr ĩmēd unu kōp mōrō ĩ kom cĩk na an acĩkōwu ēka kūr ĩkwany unu kōp mōrō kĩ ĩē, ēntō gwōk unu cĩk ka Rwoth Obangawu kite na an

amïöwu ködë. **3** Un ïnënö kï wangwu gin na Rwoth ötimö ï Baal Peor. Rwoth Obangawu obino otyeko jö kibëc na wörö Baal më Peor kï ï kinwu. **4** Ëntö un kibëc na pod iketho genwu ï kom Rwoth Obangawu pod itye unu na kwö naka tin. **5** Nën! An dong atyeko pwonyowu cïk kibëc kite na Rwoth Obangana öcïka ködë, ëk ïgwök unugi ï lobo na un ïcwök dönyö ïë më gamö dökö mewu. **6** Gwök unu na bër, piën manön ënë bino nyutho ryëkö ëka ngecwu both rok, na bino gïni winyo cïk ni kibëc cë kobo nï, “Adyer, rok na dit ni obedo gïni jö na ryëk rwök ëka niang gïni.” **7** Rok mënë na dit na tye k’obangagi na cwök ködgï, kite na Rwoth Obanga onu bedo na cwök kod onu ï karë kibëc na onu ëlëgö bothe? **8** Rok mënë nökenë na dit, na tye kï cïk n’atïr gïni na calö man na tin an atye ka ketho ï nyimwu? **9** Ëntö gwökërë unu na bër, kür ïmïi wiwu owil ökö kï kom gin na un ïnënö kï wangwu, onyo kür ïmïigi orweny ökö kï ï cwinywu pï karë më kwöwu kibëc. Pwony unu cïk ni both ëthinöwu ëka both ëthinögi thon. **10** Po unu ï kom nïnö na un icung ï nyim Rwoth Obangawu ï Koreb, ï karë na ën okobo nïna nï, “Gür lwak ï nyima ëk owiny gïni köpna ëk opwony gïni kite më wöröna pï karë na gin pod tye na kwö ï wi lobo ëk opwony gïni both ëthinögi.” **11** Un ibino na cwök ëka icung unu ï tyën kidi, nakun wi kidi lyël kï mac naka ï polo, k’edou n’ocido na cöl ëka pïny na cöl cuc. **12** Cë Rwoth ötwak kodwu kï ï mac. Un iwinyo köp ëntö ba ïnënö unu kome; dwön këkën ënë owinyere. **13** Ën okobo niwu cïkërë mërë, cïk apar, na ën öcïköwu më gwökö ëka öcöögï ï kom kite ariö n’apada. **14** Ëka Rwoth öcïka ï karë nön më pwonyowu kï cïk kibëc na ën öcïka ködë, ëk ïgwök unu ï lobo na un ïcidhö gamö më bedo mewu. **15** Myero ïgwökërë unu rwök piën ba ïnënö unu cal gin mörö ï karë na Rwoth ötwak

kodwu i Koreb ki i mac na lyel. 16 Kür ibal unu me yübö cal
 jwök pirwu kenwu, cal gin mörö kékén na un iyübö, kadí eyübö
 na cal k'ëcwö onyo dhakö, 17 onyo na cal ki lee mörö na bedo i
 wi lobo onyo winyü mörö na ngwécö malö i wi yamö, 18 onyo
 gin mörö na kwö na wotho i wi ngöm onyo rëc mörö na tye i öd
 pii piny. 19 Èka ka itingo wangi malö i polo cë inënö ceng, dwe
 ëka cër—ki jami kibéc na tye i polo—kür imii gin mörö öywa
 thamawu me ryeberë piny i nyimgi ëka me wörö jami na Rwoth
 Obangawu ömïö pi rok kibéc nökenë na tye i the polo. 20 Èntö
 Rwoth ölaröwu ëka ökwanyöwu ökö ki i lobo Ejip, n'onwongo cal
 ki keno theth, me bedo jögë na pïrgi ték kite na un itye ködë
 kobedini. 21 Akëmö ömakö Rwoth i koma pirwu, cë okwongere
 ni an ba abino ngölö kulo Jordan ëka dönyö i lobo na bër na
 Rwoth Obangawu bino miöwu me bedo mewu. 22 An abino thöö
 i lobo ni; an ba abino ngölö kulo Jordan; èntö un icwök ngölö
 kulo yo löka ëka ibino unu gamö lobo na bër me bedo mewu. 23
 Gwökërë unu ëk kür wiwu owil ki cikërë ka Rwoth Obangawu na
 ën öcikërë kodwu. Kür iyüb unu cal jwök mörö pirwu na cal ki
 gin mörö na yam Rwoth Obangawu öcikö ni kür itim unu. 24
 Pïën Rwoth Obangawu cal ki mac na wangö piny, ën obedo
 Obanga na nyek. 25 I karë me anyim, ka dong inywölö unu
 ëthinö ëka ëkwaëwu cë ibedo unu i lobo pi karë na lac, kür ibal
 unu ki yübö cal jwök mörö kékén. Man obedo gin na rac i wang
 Rwoth Obangawu ëka bino miö akëmö makö ën i komwu. 26 An
 tin acwodo polo ëka lobo me bedo caden i komwu ni ibino unu
 thöö piöpiö ki i lobo na un itye ka ngölö kulo Jordan me gamö.
 Un ba ibino bedo kunön pi karë na lac èntö ebino tyekowu ökö.
 27 Rwoth bino këthöwu ökö i kin rok na papath. Jö na nönök
 kékén ënë bino dong na kwö i kin rok na Rwoth bino terowu ië.

28 Kĩ kunön un ibino wörö obanga na dhanö öyübö ayüba kĩ cingë kĩ i kom yen ëka kite, na ba römö neno, ba winyo köp, ba cemo ëka ba ngweo gin mörö. **29** Ëntö ibino unu rangö Rwoth Obangawu kĩ kunön, ibino unu nwongo ën ka irangö unu kĩ cwinywu kibëc ëka kĩ tipowu kibëc. **30** Ka itye unu i pëkö na jami ni kibëc ötimërë i komwu, cë kinge, ibino unu dwogo both Rwoth Obangawu ëka ibino bedo unu kĩ winy i kome. **31** Piën Rwoth Obangawu obedo Obanga na nyakica; ën ba bino wëkö onyo tyekowu onyo wie ba bino wil kĩ cïkërë mërë kĩ kwerewu, na ën omoko bothgi kĩ kwong. **32** Kobedini peny unu pi karë n'opoth anged, na bara ënywölöwu, cakërë i karë n'Obanga ocweo dhanö i wi lobo; cak penyö kĩ i acaki lobo naka i ajiki. Tye gin mörö na dit rwök na calö man n'ötimërë, onyo gin mörö na cal ködë n'obino owinyere? **33** Tye rok mörö na yam owinyo dwön Obanga na twak kĩ i mac kite na un iwinyo ködë ëka pod tye gin i na kwö? **34** Onyo obanga mörö tye n'ötëmö kwanyö rok mörö më bedo mëgë kënë, kĩ i kin rok nökënë nakun tëmö cwinygi k'anyuth më tango ëka gin më aura gin i, kĩ lwëny, kĩ tëkö ëka kĩ twërö, kĩ thwön lworö na dwong na röm kĩ gin na Rwoth Obangawu ötimö niwu i lobo Ejip nakun un itye ka nënö kĩ wangwu? **35** Enyutho jami ni bothwu ëk inge unu ni Rwoth ënë Obanga; ba dök tye Obanga mörö nökënë. **36** Ën ömiö iwinyo unu dwönë kĩ i polo ëk opwonywu. Ëka onyutho niwu mac mërë na thwönë i wi lobo cë iwinyo unu köp mërë kĩ i mac. **37** Piën ën ömarö kwerewu ëka öyërö ëkwaëgi na gin önywölö, ën ökwanyögi ökö kĩ lobo Ejip kĩ tëkö mërë na dit nakun ën kikome tye kodwu. **38** Ën öryëmö rok na döngö ëka na tük lööwu ökö kĩ i nyimwu, ëk ekelwu i lobogi më miö lobogi bedo mewu kite na tye ködë tin. **39** Tin dong myero inge unu ëka iketh unu i

cwinywu nĩ Rwoth  n  Obanga na tye   wi polo  ka p ny   wi lobo. Ba d k tye obanga m r  n k n . **40** P  man n, myero  gw k unu c k m r  k b c na an atye ka c k wu k d  tin,  k nyimwu  ka  kwa wu obed na leng,  k ikw  unu p  kar  na lac   lobo na Rwoth Obangawu bino m  wu p  kar  k b c. **41**   kar  n n Muca opoko peci adek yo kukid  kulo Jordan **42**  k ka ngat m r  oneko dhan   r ng yo kun n, ka ba  th na ath na m  neko awodhe akaka, na k p m r  ope   kin-g  c n.  n tw r  r ng    pac  m r  ac l  ka gw k  kw  m r . **43** Peci n n g n enene: Bejer na tye   thim n'otingere mal  n' p dh r , p  j  ka Reuben; Ramot na tye   Gilead p  j  ka Gad,  ka Golan na tye   Bacan p  j  ka Manace. **44** Man  n  c k na Muca  mi  both j  Icarael. **45** Man  n  c k k b c na Muca  mi  bothg    kar  na g n  ya k    lobo Ejip. **46** G n onwongo tye   ora na cw k k  Bet Peor na tye kukid  m  kulo Jordan, na tye   lobo ka Cikon rwoth ka j  Amor, n'onwongo l   Kecbon na Muca  ka j  Icarael obino  l     kar  na g n dong  ya  k  k    lobo Ejip. **47** G n  gam  lobo m r   ka lobo ka Og rwoth m  Bacan, rwodhi ar   ka j  Amor na bedo g n    l ka kulo Jordan yo kukid . **48** Lobo ni  cak r  k    pac  Aroer na tye   lak kulo m  Arnon c dh  k d  naka   kidi Cirion (man n, Kermon), **49** kanya ac l k'Araba k b c na tye kukid  m  Jordan, na d k k d  yo nam m  Araba na tye   th  kidi m  Piciga.

5 Muca ocwodo j  Icarael k b c c  okobo bothg  n : Un j  Icarael, winy unu c k k b c na an acw k kobo niwu tin. Pwony unu  ka  gw k r  unu m  l b g . **2** Rwoth Obanga onu  c k r  kod onu   Koreb. **3**  n ba oketho c k r  ni k  kwere onu  nt  oketho c k r  kod onu k b c, na pod etye na kw  tin. **4** Rwoth  twak kodwu wang k  wang k    mac   wi kidi. **5**   kar  n n, an

acung i kin Rwoth ëka un më kobo niwu köp ka Rwoth, piën un onwongo ilworo mac ëka ba i'cidhö unu malö i wi kidi. Ëka ën okobo ni: 6 "An ënë Rwoth Obangawu n'okelowu ki i lobo Ejip, lobo më opii. 7 "Kür ibed unu k'obanga nökenë na path köda. 8 "Kür iyüb cal jwök mörö na megì, onyo cal gin mörö na tye malö i wi polo, onyo na tye piny i wi lobo onyo na tye i the pii. 9 Kür iryebiri piny i nyimgi më wörögì. Piën an, Rwoth Obangani, abedo Obanga na nyek, ëka abino pwodo ëkwaë ka jö na daga pi bal ka kweregì naka thuno ködë i kom ëkwaë më adek ki më angwën. 10 Ëntö an abino nyutho mar na ba lökërë both jö elip ki elip na mara ëka gwökö cìkna gini. 11 "Kür icwod nying Rwoth Obangani atata, piën Rwoth bino miö köp löö ngat na cwodo nyingë atata. 12 "Gwök ninö më Cabit ëk obed na leng, kite na Rwoth Obangani ociki ködë. 13 Tii tic pi ninö abicël nakun ityeko ticni kibëc, 14 ëntö ninö më abirö ënë Cabit ka Rwoth Obangani. Ninö nön kür igud tic mörö, kadì in kikomi, onyo wodi onyo nyari, onyo aticni n'ëcwö onyo na dhakö, onyo thwoni pur, onyo kanani onyo leenini mörö këkën, onyo arok mörö na bedo i peciwu, ëk aticni n'ëcwö onyo na dhakö myero oywe thon calö in. 15 Po unu ni un onwongo ibedo opii i Ejip ëka Rwoth Obangawu ënë ökwanyöwu ökö ki kunön ki thwön tükö. Manön ënë ömiö Rwoth Obangawu öcìkö ni igwök unu ninö më Cabit. 16 "Wör apapni ëka ayani, kite na Rwoth Obangani ociki ködë, ëk ibed i wi lobo pi karë na lac ëka nyimi obed na leng i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu. 17 "Kür ineki. 18 "Kür idöny i elomi. 19 "Kür ikwal. 20 "Kür ikob köp më twodo i kom ngat mörö. 21 "Kür inir dhakö ka ngat nökenë. Kür inir öt ka ngat mörö, onyo ngöm, onyo etic mërë na cwö onyo na mon, thwön më pur onyo kana mërë, onyo gin mörö këkën

n'obedo më ka ngat nökenë." 22 Man ënë cïk na Rwoth ötwakö kï dwön na longo i athukowu kibëc kï i mac na lyël i wi kidi, kï i edou ëka pïny na cöl cuc cë ën ba ömëdö köp mörö nökenë. Ën öcöo cïk ni gïni i kom kite n'apada ariö ëka ömiögi botha. 23 I karë na un iwinyo dwön n'odonyo kï i pïny na cöl, nakun wi kidi tye ka lyël kï mac, ëtëla kibëc më kakawu ëka edongwu obino gïni botha. 24 Ëka un ikobo nï, "Rwoth Obanga onu onyutho nï onu dheo ëka dit mërë cë onu ewinyo dwönë kï i mac. Tin onu ënënö nï dhanö twërö bedo na kwö kadï bed nï Obanga twak ködë. 25 Ëntö kobedini, pïngö onu myero ëthöo? Mac na thwönë nön bino camö onu ökö ëka onu ebino thöo ka ëmëdërë më winyo dwön Rwoth Obanga onu. 26 Ngat mörö tye na tye kï kom na naka yam owinyo dwön Obanga na kwö nakun twak kï i mac, kite na onu ewinyo ködë, ëka pod tye na kwö? 27 In icïdh na cwök ëk iwiny köp kibëc na Rwoth Obangawa kobo. Cë ikob niwa gin mörö këkën na Rwoth Obangawa bino kobo nini. Wan ebino winyo ëka ëlübö." 28 Rwoth owinyo köp na un ikobo botha cë okobo nïna nï, "An awinyo köp kibëc na lwak okobo bothi, köp kibëc na gin okobo tye kakarë. 29 Ka onwongo gin mëdërë më bedo kï cwiny n'obedo nï kömanön i karë kibëc, më lworona ëka më gwökö cïkna kibëc, ëk jami kibëc owoth na bër ködgi ëka ëkwaëgi na twal. 30 "Cïdh ikob nigï nï ödök gïni i këmagï. 31 Ëntö in idong botha kany ëk an akob nini cïkna kibëc, na in myero ipwonygi ködë, ëk öcïdh ölüb gïni i lobo na an atye ka miögi më bedo mëgi." 32 Pi manön, gwökërë unu ëk itim unu kite na Rwoth Obangawu öcïköwu ködë; kür ingël unu yo cingwu kucem onyo kucam. 33 Lüb unu yoo kibëc na Rwoth Obangawu öcïköwu, ëk ibed unu na kwö, nyimwu obed na leng ëka ibed unu pi karë na lac i lobo na un ibino gamö më bedo mewu.

6 Man ënë cîk kibëc na Rwoth Obangawu öcîka nî ëk apwonywu më lûbö î lobo na un îcidhë ngölö kulo Jordan më gamö bedo mewu, **2** ëk un, ëthînöwu ëka ëkwaëgî na bino lûbögî obed gîni kî wörö î kom Rwoth Obangawu pî karë më kwöwu na un îgwökö cîk mëre kibëc na an amîöwu. Man bino mîöwu bedo na kwö pî karë na lac. **3** Pî manön, winy unu jö Icarael, gwökëre unu më lûbögî ëk nyimwu obed na leng ëka thon înya unu na pol rwök î lobo na mio na cak kî möö kic möl kî îë, kite na calö Rwoth, Obanga ka kwerewu, öcîkö ködë. **4** Winy unu jö Icarael, Rwoth Obangawa, ën kënë ënë Rwoth. **5** Mar Rwoth Obangani kî cwinyi kibëc, kî tiponi kibëc ëka kî tüköni kibëc. **6** Cîk ni gîni na an tin acîköwu ködë myero obed î cwinywu. **7** Pwony unu ëthînöwu kî cîk nön gîni. Twak unu pîrgî ka ibedo unu pacö ëka ka iwotho unu î yoo, ka ibuto unu pîny ëka ka îyaa unu malö. **8** Twegî na calö anyuth gîni më po wiwu î ngut cîngwu ëka î ter nyimwu. **9** Cöögî î kom yen dholokek më udiwu ëka î kom dhö wangkacwu. **10** Rwoth Obangawu bino kelowu î lobo na ën öcîkëre kî kwong both kwaröwu Abraam, Icaka ëka Jakob. Lobo nön tye kî peci na lac na bër rwök, na pathî un ënë îgërö, **11** udi n'opong kî jami kibëc na bëcö na un ba iketho gin mörö îë, kulo na un ba igolo, pwothi ölöc ëka yen jeituni na un ba îpidhë cë ka îcamö unu ëka iyeng unu, **12** gwökëre unu ëk kür wiwu owil ökö î kom Rwoth n'okelowu kî î Ejip, lobo më opii. **13** Wör Rwoth Obangawu, tii unu ninë këkën ëka ikwong unu kwong na mewu kî nyîngë. **14** Kür îwör unu obanga nököënë, obanga ka rok na tye î ngetwu, **15** pîën Rwoth Obangawu, na tye î kinwu, obedo Obanga na nyek ëka akëmö mëre bino podho î komwu cë bino tyekowu ökö kî î wi lobo. **16** Kür îtëm unu Rwoth Obangawu kite na un îtîmö ködë kî î Maca. **17** Myero îgwök unu cîk ka Rwoth

Obangawu kibéc na én öcüköwu. **18** Tím unu gin na tye atir éka na bér i nyim Rwoth ek nyimwu obed na leng éka icidh igam unu lobo na bér na Rwoth yam öcükéré ki kwong both kwerewu, **19** éka Rwoth bino ryëmö langwu ökö ki i nyimwu kite na én okobo. **20** I karé më anyim, ka ëthïnöwu openyowu ni, “Pïngö Rwoth Obangawa öcüköwa më lübö cik ni kibéc?” **21** Un ibino kobo both ëthïnöwu ni, “Wan onwongo ebedo opii ka Parao i lobo më Ejip, ëntö Rwoth ökwanyöwa ökö ki kunön ki tükö më cingé. **22** Rwoth obino otio anyuth më tango éka gin më aura gin—na döngö éka na reco rwök—i kom jö Ejip, i kom Parao éka i kom jö më ödë kibéc na wan ënënö ki wangwa. **23** Ëntö én obino ökwanyöwa ökö ki kunön më kelowa kany, ek ëmiiwa lobo na én okwongere ni ebino miö both kwerewa. **24** Rwoth öcüköwa më lübö cik ni kibéc éka më wörö Rwoth Obanga onu, ek ebed na bér i karé kibéc éka ebed na kwö, kite na tye ködë tin. **25** Ka onu ëgwökéré më wörö cik ni kibéc i nyim Rwoth Obangawa, kite na én öcükö onu ködë, cë ebino bedo jö na kitegi atir.”

7 Ka Rwoth Obangawu bino kelowu i lobo na un itye ka dönyö ië më gamö bedo mewu, nakun ryëmö rok na pol ökö ki i nyimwu—jö Kit, jö Girgac, jö Amor, jö Kanaan, jö Periji, jö Kibi éka jö Jebuc—rok abirö na pol éka tük gin na lööwu ökö **2** éka ka Rwoth Obangawu ömïögí i cingwu cë ilöö unugi, myero ityek unugi ökö. Kür imok unu cikéré ködgi, éka kür thon inyuth kica mörö bothgi. **3** Kür ïnyöméré unu ködgi. Kür imii anyirawu both awopegí më anyöma onyo kür ïnyöm unu anyiragi n'awopewu, **4** pïen gin bino miö ëthïnöwu lökéré ökö ki botha cë cakö gin wörö obanga nökenë, éka akëmö ka Rwoth bino bino i komwu cë tyekowu ökö pïöpïö. **5** Man ëné gin na myero un itim i komgi: Tütürö unu keno tyërgi ökö piny, rëdh unu kite na gin ocibo më

awöra ökö piny, tong unu yen n'ëpïdhö kanya gïn wörö obangagi na dhakö ië n'ecwodo ni Acera ëka i'wang unu cal jwogigi ökö ki mac. 6 Pïen un ibedo jö na leng both Rwoth Obangawu. Rwoth Obangawu otyeko yëröwu ki kin lwak kibëc na tye i wi lobo më bedo jögë na pïrgi tæk. 7 Rwoth ba oketho mar mërë i komwu ëka öyëröwu, pathi ni un onwongo ipol unu na löö rok nököënë, pïen un ënë onwongo itye unu na nönök na löö ki kin rok kibëc. 8 Ëntö pïen Rwoth onwongo ömaröwu ëka ögwökö kwong mërë na ën okwongo both kwerewu, ënë ömiö ën ökwanyöwu ökö ki tækö më cingë ëka ökököwu ki i lobo më opii, ki i tækö ka Parao rwoth më Ejip. 9 Myero dong inge unu ni Rwoth Obangawu ënë Obanga; ën obedo Obanga na genere, na gwökö cikërë mërë më mar both wang rok elip ki elip na marö ën ëka gwökö gïni cik mërë. 10 Ëntö jö na dag Rwoth, ën bino cülö kwor i komgi ki tyekogi; ën ba bino galërë më cülö kwor i kom jö na dag ën. 11 Pi manön, myero igwökërë unu më lübö cik kibëc na an amiöwu tin. 12 Ka iwinyo unu cik ni gïni ëka ilübö unu na bër, cë Rwoth Obangawu bino mëdërë më gwökö cikërë më mar mërë kodwu kite na ën okwongo ködë both kwerewu. 13 Ën bino maröwu, miöwu gum ëka mëdö welwu. Ën bino miö gum both ëthinö na un ibino nywölö, gin na bino cëk i pwothiwu—kalwu, köngö öläk na nyen ëka möö jeituni—ëthin dhok na mewu ëka ëthin rom ki dyegiwu i lobo na ën yam okwongere both kwerewu ni ebino miöwu. 14 Ebino miöwu gum na löö rok nököënë; ngat mörö ope ki i kin cwö onyo mon na mewu na bino bedo abonge athin, onyo leeniwu mörö ope na bino bedo abonge athin mërë. 15 Rwoth bino gwököwu ki i kom two kibëc. Ën ba bino miö two na reco na un ingeo ki i lobo Ejip maköwu, ëntö ën bino miö makö jö kibëc na dagwu. 16 Myero ityek unu rok kibëc na Rwoth

Obangawu bino miö i cingwu. Kür kica ömakwu i komgi ëka kür iwör unu obangagi gini, piën manön bino bedo calö pawaka më maköwu. 17 Ka un ithamö kenwu ni, "Rok ni tük lööwa ökö. Wan ebino ryëmögi ningö?" 18 Entö kür ibed unu ki lworö i komgi; po unu i gin na Rwoth Obangawu ötimö i kom Parao ëka jö më Ejip kibëc. 19 Un inënö ki wangwu atëmatëma na döngö, anyuth më tango ëka gin më aura gini, cing na tük ëka ki twërö mërë na Rwoth Obangawu okelowu ködë. Rwoth Obangawu bino timö ni kömanön i kom rok kibëc na un kobedini ilworö. 20 Rwoth Obangawu bino oro lworö i kin-gi naka thon jö n'ökwö n'opono gini ki bothwu ebino tyekogi ökö. 21 Kür ibed unu ki lworö i komgi, piën Rwoth Obangawu na tye i kinwu, ën obedo Obanga na dit ëka ngat na myero elwor. 22 Rwoth Obangawu bino ryëmö rok nön gini ökö ki i nyimwu momoth. Ba ebino yeo niwu më tyekogi ökö wang acël, piën wel leeni na ger römö mëdërë ëka twërö yelowu. 23 Entö Rwoth Obangawu bino miögi i cingwu, ën bino miögi rubere rwök naka ibino unu tyekogi ökö. 24 En bino miö rwothigi i cingwu, ëka ibino unu rwenyo nying-gi ökö ki i wi lobo. Ngat mörö ope na bino cung i nyimwu; ibino unu tyekogi ökö. 25 Myero iwang unu cal obangagi gini ki mac. Kür inir unu ryal onyo gol na tye i komgi, ëka kür ikwany më bedo mewu onyo bino dökö pawaka më maköwu, piën obedo gin më kwer both Rwoth Obangawu. 26 Kür ikel unu gin mörö më kwer i udiwu na miö etyekowu ökö calö gin. Myero ikwër ëka idag unu gin nön, piën obedo gin na myero etyek ökö.

8 Gwökërë unu më lübö cik kibëc na an atye ka miöwu tin, ëk ibed unu na kwö ëka inya unu na pol, icidh idöny unu i lobo na Rwoth öcikërë ki kwong both kwerewu. 2 Myero ipo unu kite na Rwoth Obangawu ötélöwu ködë ki i thim pi mwaka pyer

angwën, më miöwu bedo na mwol ëka më tëmöwu ëk enge gin n'onwongo tye i cwinywu, ka onyo ibino unu gwökö cïk mërë onyo pe. **3** Ën ömïö idökö unu na mwol, ömïö kec onekowu, cë öpïdhöwu kï mana, na un onyo kwerewu onwongo ba ongeo, më pwonyowu nï dhanö ba kwö kï cem kékën ëntö kwö kï köp kibëc na donyo kï i dhö Rwoth. **4** Böngwu ba obino otii kï i komwu ëka tyënwu ba obino okwot i mwaka pyer angwën ni kibëc. **5** Myero dong inge unu kï i cwinywu nï kite na calö dhanö pwonyo athin mërë, Rwoth Obangawu thon pwonyowu. **6** Myero igwök unu cïk ka Rwoth Obangawu, nakun iwotho unu i yoo mërë ëka ilworö unu ën. **7** Pïën Rwoth Obangawu tye ka kelowu i lobo na bër—n'opong kï ora, kulo më pii ëka wang pii na möl i ora ëka wi kite; **8** lobo na tye kï ngano ëka cayiri, ölöc ëka yen ölam, okwer pomegranat, lobo na möö jeituni ëka möö kic möl kï ië; **9** lobo na cem ba nönök ië ëka gin mörö ope na bino rem kï bothi; lobo na kite mërë obedo nywenyo ëka itwëro künyö mola kï i kite. **10** Ka icemo ëka iyeng unu, pak unu Rwoth Obangawu pï lobo na bër na ën ömïöwu. **11** Gwökërë unu ëk kür wiwu owil ökö i kom Rwoth Obangawu, na nwongo ba igwökö unu cïk mërë kibëc na an atye ka miöwu tin. **12** Ka icemo ëka iyeng unu, ka igërö unu udi na bëcö më bedo ië, **13** ka dhok, rom kï dyegiwi önya ödökö na pol, ka ryalwu ëka gol ömëdërë ëka kï jami kibëc na un itye ködgï önya, **14** cë cwinywu cakö wakërë ëka wiwu bino wil ökö i kom Rwoth Obangawu n'ökwanyöwu kï i lobo Ejip, lobo më opii. **15** Ën ötëlöwu kï i thim na lac ëka na lik, lobo më öriö na pii ope ië, na thwone ëka ith tye ginï ië. Ën ömïöwu pii n'öya kï i lëla. **16** Ën öpïdhöwu kï mana kï i thim, gin mörö na kwerewu ba ongeo anaka yam, më miöwu bedo na mwol ëka më tëmöwu ëk i ajiki nyimwu obed na leng.

17 Gwökërë unu êk kür ikob kenwu nĩ, “Tëkõna êka twërö më cinga ênë ömĩa anwongo lönyö ni.” 18 Ëntö po unu i kom Rwoth Obangawu, piën ên ênë mĩö tëkö më nwongo lönyö, êk omok cïkërë mërë na ên okwongo both kwerewu, kite na tye ködë tin. 19 Ka wiwu bino wil ökö i kom Rwoth Obangawu, cë ilübö unu obanga nökënë, iwörö êka iryebere unu piñy i nyimgi, an akobo bothwu tin nĩ ebino tyekowu ökö. 20 Ebino tyekowu ökö calö rok nökënë na Rwoth otyekogi ökö ki i nyimwu, cë ebino tyekowu ökö pi kwërö winyo dwön Rwoth Obangawu.

9 Winy unu, jö Icarael. Un kobedini icwök unu ngölö kulo Jordan yo löka, êk icidh unu më ryëmö rok na tye kunön, jö na tëk na lööwu ökö, na tye ki peci na lac ki cël na thuno naka i polo. 2 Jö nön tëk êka boco gini, jö Anak! Un ingeo köp i komgi, êka iwinyo unu ka ekobo ni: “Nga na twërö cung i nyim jö Anak më lwëny ködgi?” 3 Ëntö myero inge unu tin nĩ Rwoth Obangawu ênë ngat na tye ka woth i nyimwu na calö mac na wangö piñy. Ën kikome ênë bino tyekogi, ên bino löönögi ökö ki i nyimwu. Un ibino ryëmögi êka ibino nekogi piöpiö, kite na Rwoth öcïkërë ködë bothwu. 4 Kinge na Rwoth Obangawu öryëmögi ökö ki i nyimwu, kür ikob unu köp ki i cwinywu nĩ, “Rwoth okela kany më gamö lobo ni piën an kitena atir.” Manön obedo pi tim na reco më rok ni ênë ömĩö Rwoth bino ryëmögi ökö ki i nyimwu. 5 Pathi pi kite atirwu onyo pi leng cwinywu nĩ un icidhö më gamö lobogi; ëntö pi tim na reco më rok ni gini, Rwoth Obangawu bino ryëmögi ökö ki i nyimwu, êk ocob gin na ên okwongo both kwaröwu Abraam, Icaka êka Jakob. 6 Myero iniang unu nĩ pathi pi kite atirwu ênë ömĩö Rwoth Obangawu tye ka miöwu lobo ni na bër êk igam unu obed mewu, piën un jö na ngutwu nwang. 7 Po unu i köp ni êka kür imi wiwu owil kite na un imiö akëmö

ömakö Rwoth Obangawu kî ï thim. Cakërë ï nîñö na un ïya kî
 Ejip naka ithuno unu ï kabedo ni, un ibedo jëm ï kom Rwoth. 8 ï
 kidi më Koreb, un ïmïö Rwoth obedo k'akëmö, cë ömïö akëmö
 ömakö ën rwök ï komwu më tyekowu. 9 ï karë na an aïdhö
 malö ï wi kidi më gamö kite n'apada, kite n'apada më cïkërë
 na Rwoth oketho kodwu, an abino abedo ï wi kidi pï nîñö pyer
 angwën kiceng ëka kiwor, nakun ba acemo ëka ba amodho pii.
 10 Rwoth ömïa kite ariö n'apada n'Obanga onwongo öcöö kî
 cïngë. Cïk kïbëc onwongo tye ï komgï na Rwoth ötïtö bothwu kî
 ï mac na lyël ï wi kidi ï nîñö më athuko. 11 Kinge nîñö pyer
 angwën kiceng ëka kiwor, Rwoth ömïa kite ariö n'apada, kite
 n'apada më cïkërë. 12 Cë Rwoth okobo nîna nî, "Yaa malö kî
 kany ïcïdh yo pïny pïöpïö, pïën jogi na in ikelogï kî ï Ejip ötïmö
 gïñi bal. Gïn ölökërë gïñi ökö pïöpïö kî ï kom gin na an acïkögï
 ëka öyübö gïñi cal jwök n'obedo nywenyo." 13 Rwoth okobo
 nîna nî, "An anënö jö ni ëka obedo gïñi jö na ngutgï nwang
 rwök! 14 Wëka an këna, ëk atyekgï ëka ajwa nyïng-gï ökö kî ï
 thë polo. An abino mïöni ïdökö rok na tæk ëka ïnya unu na pol na
 löögï." 15 Cë an alökara, aidho yo pïny kî ï wi kidi, nakun kidi tye
 ka lyël kî mac. Ëka kite ariö n'apada më cïkërë onwongo tye ï
 cïnga gïñi. 16 ï karë na an anënö, anënö nî ïbalö unu ï kom
 Rwoth Obangawu; un ïyübö cal jwök na cal kî wod thwön pïrwu.
 Un ïlökërë ökö pïöpïö kî ï yoo na Rwoth onwongo öcïköwu. 17
 Cë an amakö kite ariö n'apada ëka abologï ökö pïny kî ï cïnga
 gïñi, angënyö ökö na thïthïñö ï nyimwu. 18 Kinge dökï abuto
 pïny aryeba cwiny ï nyim Rwoth pï nîñö pyer angwën kiceng ëka
 kiwor; an ba acemo ëka ba amodho pii pïën pï bal kïbëc na un
 ïtïmö, nakun ïtïmö unu gin na rac ï wang Rwoth n'ömïö akëmö
 ömakö ën. 19 An abedo kî lworo ï kom akëmö ka Rwoth na tæk,

pïen akëmö onwongo ömakö ën rwök i komwu më tyekowu ökö. Ëntö Rwoth döki obino owinya. 20 Akëmö ömakö Rwoth rwök i kom Aron më neko ën, ëntö i caa nön an alëgö pïrë thon. 21 An thon akwanyö gin më balwu nön, wod thwön na un iyübö, cë awangö ökö ki mac. Cë angïngïnyö ëka amiö ödökö buru na pwöth calö apua, cë aönyö apua mërë i kulo na möl piny ki i wi kidi. 22 Un thon imiö akëmö ömakö Rwoth ki i Tabera, i Maca ëka i Kibrot Ataaba. 23 Ëka i karë na Rwoth oorowu ki i Kadec Barnea ën okobo ni, "Cïdh unu malö ëka igam unu lobo na an amiöwu," ëntö un ibino ijëm unu i kom Rwoth Obangawu. Un ba ibedo ki gen i kome ëka ba iwinyo unu ën. 24 Un ibedo jëm i kom Rwoth anaka i ninö na an angeowu ködë. 25 An abuto aryeba cwiny i nyim Rwoth pi ninö pyer angwën nön kiceng ëka kiwor pïen Rwoth onwongo okobo ni ebino tyekowu ökö. 26 Cë an alëgö both Rwoth ëka akobo ni, "Rwoth Obanga, kür ityek jogi, jö na megï na pïrgi tæk na in ikökögï ki tæköni ëka ikwanyögï ki i Ejip ki tækö më cingi. 27 Po i kom aticni Abraam, Icaka, ëka Jakob. Kür ibed ka thamö pi ngut na nwang, tïmgï na reco ëka balgi. 28 Pi manön lobo na in ikwanyöwa ki ië bino kobo ni, 'Rwoth onwongo ba römö terogi i lobo na ën öcïkërë ködë bothgi, ëka pïen ën onwongo dag-gï, ën ökwanyögï ëk enekgi ökö i thim.' 29 Ëntö gin obedo jogi na pïrgi tæk na in ikwanyögï ki tæköni ëka ki twëroni."

10 i karë nön Rwoth okobo nina ni, "Yüb kite ariö n'apada calö më acël ca ëka ibin yo botha i wi kidi malö. Yüb thon canduk më bao. 2 An abino cöönö i kom kite n'apada köp n'onwongo tye i kom kite n'apada më acël ca, na in ibino ingënyögï ökö. Cë in myero ikethgi i canduk." 3 Cë an ayübö canduk ki i kom yath alwii ëka an ayübö kite ariö n'apada calö më acël ca ginii.

Ēka an acīdhō malō ī wi kidi kī kite arīō n'apada ī cīnga gīnī. **4**
 Rwoth ōcōō ī kom kite n'apada ni ngō na ēn onwongo ōcōō
 cōn, cīk apar na ēn onwongo ōtītō bothwu kī ī mac, ī nīnō na
 un īcōkērē ī tyēn kidi. Rwoth ōmīōgī botha. **5** Cē an adwogo
 pīny kī ī wi kidi ēka aketho kite n'apada ī canduk n'onwongo an
 ayūbō kite na Rwoth ōcīka kōdē ēka pod tye gīnī kunōn. **6** (ī
 karē nōn jō Icarael ōya gīnī kī ī Beerot Bene Jakan cē ōcīdhō
 gīnī ī Mocera. Kī kunōn Aron ōthōō ēka eiko, cē wode Eleajar
 oleo ka tyēnē na calō alamdhōk. **7** Gīn ōya kī kunōn, cē ōcīdhō
 gīnī yo Gudugoda ēka yo Jotbata, lobo na pii dwong iē. **8** ī karē
 nōn Rwoth opoko kaka ka jō Lebi path mē tingo canduk mē
 cīkērē ka Rwoth, mē cung ī nyim Rwoth mē tio tic ēka mē lamō
 gum kī nyīngē, kite na gīn pod tīmō kōdē tin. **9** Manōn ēnē ōmīō
 jō Lebi ba tye gīnī kī dul lobo mōrō n'obedo mēgī ī kin utmegogī;
 Rwoth ēnē obedo gin n'epoko nīgī kite na Rwoth Obangawu
 okobo bothgī kōdē.) **10** An abedo ī wi kidi pī nīnō pyer angwēn
 kiceng ēka kiwor, kite na an abedo kōdē ī mē acēl ca. Rwoth
 obino owinyo lēgana ī karē nōn thon cē Rwoth oyeo nī ba ebino
 tyekowu. **11** Rwoth okobo nīna nī, “Yaa malō, ītēl wi jīī ēk ōdōny
 ēka ōgam gīnī lobo na an akwongara mē mīō both kweregī.” **12**
 Kobedini dong, un jō Icarael, ngō na Rwoth Obangawu mītō kī
 bothwu? Gin na Rwoth Obangawu mītō kī bothwu ēnē nī lwor
 unu Rwoth Obangawu, īlūb unu yodhi mērē kībēc, īmar unu
 ēn, ēka itii unu both Rwoth Obangawu kī cwinywu kībēc ēka kī
 tipowu kībēc. **13** Gwōk unu cīk ka Rwoth kībēc na an atye ka
 mīōwu tin pī bēr bedowu. **14** Nēn, kadī jami kībēc na tye malō ī
 wi polo rwōk, lobo ēka jami kībēc na tye iē obedo mē ka Rwoth
 Obangawu. **15** Ēntō Rwoth oketho cwinye ī kom kwerewu ēka
 ōmarōgī cē obino ōyērōwu, ēkwaēgī, kī ī kin rok kībēc, kite na

tye ködë tin. **16** Pī manön, bed unu kī winy both Rwoth ëka ïwëk unu bedo jö na ngutgī nwang. **17** Piën Rwoth Obangawu ënë obedo Obanga na löö obanga nököënë gīnī ëka Rwoth ka rwodhi nököënë. Ën obedo Obanga na dit, na tye kī tēkö ëka Obanga na myero elwor. Ën ba lengere ī ngölö köp ëka ba wīlērë kī līm. **18** Ën ngölö köp n'atir ī kom athin kic ëka ī kom dha thöö. Nyutho mar mērë both Erok ëka mīögi cem kī gin mē aruka. **19** Un myero ïmar Erok, piën un thon onwongo ibedo unu Erok ī lobo Ejip. **20** Wör Rwoth Obangawu, tii unu nīnë kēkën ëka ikwong unu kwong na mewu kī nyīngë. **21** Ën obedo Obanga na myero ïpak unu; ën obedo Obangawu, n'ötīmō niwu jami na döngö ëka tango mē aura na un ïnēnō kī wangwu. **22** Kwerewu n'obino öcīdhö gīnī ī Ejip onwongo tye pyer abirö kibëc, ëka Rwoth Obangawu ömīöwu ïdökö na pol na calö cēr na tye ī polo.

11 Myero ïmar unu Rwoth Obangawu ëka ïtīm unu gin na ën mītö; gwök unu cīk mērë kibëc, ëka gin na ën öcīkö ī karë kibëc. **2** Po unu tin ī kom pwony na Rwoth Obangawu opwonyowu ködë, an ba atye ka twak k'ëthīnōwu ëntö kodwu piën un ingeo ëka ïnēnō unu dit mērë, cīngë na tēk ëka twērö mērë. **3** Gīn ba önēnō tango ëka gin mē aura na ën ötīmō ī Ejip both Parao rwoth mē Ejip ëka ī lobo mērë kibëc; **4** gin na ën ötīmō ī kom acikari mē Ejip, ī kom angole ëka gadigadigī, ī karë na ën ömīö pii mē Nam na Kwar ömwönyögi ökö nakun onwongo gīn tye ka ryēmö körwu, ëka kī kite na Rwoth otyekogī ködë. **5** Gīn ba önēnō gin na ën ötīmō niwu ī thim na un bara ithuno ī kabedo ni, **6** onyo gin na ën ötīmō ī kom Datan ëka Abiram, ëthīnō k'Eliab wod ka Reuben, ī karë na Rwoth ömīö ngöm öyabērë kī kanya jö Icarael onwongo bedo ïë, cē ömwönyögi ökö kī jö kibëc mē dholokekgī, këmagī ëka gin na kwö kibëc n'onwongo obedo

mëgĩ. 7 Ęntö un ęnė ģnėnö kĩ wangwu jami na dōngö ni kibęc na Rwoth otio. 8 Pĩ manön, myero ģgwök unu cĩk kibęc na an atye ka miöwu tin, ęk ibed unu kĩ tękö mẽ cidhö dōnyö ģe ęka gamö lobo na un itye ka ngölö kulo Jordan mẽ bedo mewu, 9 ęk ibed unu pĩ karę na lac ģ lobo na Rwoth okwongo mẽ miö both kwerewu ęka both ękwaęģĩ, lobo na mio na cak kĩ möö kic möl kĩ ģe. 10 Lobo na un itye ka dōnyö ģe mẽ gamö ba obedo calö lobo Ejip, kĩ kanya un ģya unu kĩ ģe, kanya un ģpidhö kodhiwu ęka ģönyö unu pii ģe kĩ cĩngwu calö pwodho ngwedo. 11 Ęntö lobo na un itye ka cidhö mẽ ngölö kulo Jordan mẽ gamö ęk obed mewu, obedo lobo n'obedo kitekite ęka ora ģĩnĩ, lobo na köth dwong ģe. 12 Obedo lobo na Rwoth Obangawu gwökö; wang Rwoth Obangawu tye ģe ģ karę kibęc, cakęre ģ acaki mwaka naka ģ ajiki męre. 13 Cę ka un ibino lübö unu cĩk kibęc na an atye ka miöwu tin—mę marö Rwoth Obangawu ęka mẽ tic nĩnė kĩ cwinywu kibęc ęka kĩ tipowu kibęc— 14 cę ęn bino miö köth cwe ģ lobowu ģ karę męre kikokome, köth mẽ cwĩr ęka köth mẽ oro, ęk ģcök unu cemwu, köngö ölöc na nyen ęka möö jeituni. 15 Ęn bino miö lum pĩ dhok na mewu, ęka ibino unu cem cę iyeng unu. 16 Gwökęre unu ęk kür ģmiĩ thamawu öbwölwu mẽ lökęre ökö mẽ wörö obanga nöķęnė ģĩnĩ ęka ryebere pĩny ģ nyimģĩ. 17 Ka ģĩmö unu nĩ kömanön, akēmö bino makö Rwoth ģ komwu, cę jükö köth ökö ęka miö köth ba cwe. Lobo ba bino cęgö cem ęka ebino tyekowu ökö kĩ ģ lobo na bęr na Rwoth tye ka miöwu. 18 Keth unu köpna ni ģ cwinywu ęka ģ thamawu; twe unugĩ na calö anyuth ģ ngut cĩngwu ęka irukugĩ ģ terinyimwu. 19 Pwony unu ęthĩnöwu kĩ cĩk nön, twak köp nön bothģĩ ka in itye pacö, ka in itye iwoth ģ yoo, ka ibuto pĩny ęka ka in ģya malö kĩ ģ kabuto. 20 Cöögĩ ģ kom yen dholokek mẽ udiwu ęka ģ kom dhö wangkacwu,

21 ěk nĩnõwu ěka mẽ k'ěkwaĕwu obed na pol ĩ lobo na Rwoth okwongere mẽ miõ both kwerewu, pĩ karĕ kibĕc na polo pod bino bedo kōdĕ malõ ĩ wi ngõm. 22 Ka ĩgwōkō unu cĩk ni kibĕc na an atye ka miõwu ěk ĩlũb unu—mẽ marõ Rwoth Obangani, ĩlũb unu yodhi mĕrĕ kibĕc ěka mẽ moko ĩ kome— 23 cĕ Rwoth bino ryĕmõ rok ni kibĕc na tye ĩ nyimwu ěka un ibino ryĕmõ rok na dito ěka na tĕk na lõõwu. 24 Kabedo kibĕc na tyĕnwu bino nyõnõ bino bedo mewu. Wang lobowu bino cakĕrĕ kĩ ĩ thim thuno kōdĕ yo Lebanon ěka cakĕrĕ kĩ ĩ kulo mẽ Euparate naka yo nam Mediterenian. 25 Ngat mōrõ ope na bino cung ĩ nyimwu. Rwoth Obangawu bino miõ jĩĩ podho cwiny ěka lworõ pĩrwu ĩ kom lobo kibĕc na un ibino cĩdhõ yo ĩĕ, kite na ĕn õcĩkõ kōdĕ. 26 Nĕn, tin an atye ka ketho ĩ nyimwu gum ěka cen— 27 gum ka ĩlũbõ unu cĩk ka Rwoth Obangawu na an atye ka miõwu tin; 28 ĕntõ cen bino makõwu ka un ĩkwĕrõ lũbõ cĩk ka Rwoth Obangawu ěka ĩlõkĕrĕ unu kĩ ĩ yoo na an acĩkõwu tin nakun ĩwõrõ unu obanga nõkĕnĕ gĩnĩ na un ba ingeo. 29 Ka Rwoth Obangawu dong okelowu ĩ lobo na un ibino dõnyõ ĩĕ mẽ gamõ bedo mewu, myero ĩlam unu gum ĩ wi kidi Gerijim ěka cen ĩ wi kidi Ebal. 30 Kite na un ingeo kōdĕ nĩ kite arĩõ ni tye gĩnĩ yo kuthõ kulo Jordan, nakun cwõk kĩ yen mẽ More ĩ lobo ka jõ Kanaan nõn na bedo gĩnĩ ĩ Araba n'opimere kĩ Gilgal. 31 Un ĩcwõk ngõlõ kulo Jordan mẽ dõnyõ gamõ lobo na Rwoth Obangawu tye ka miõwu. Ka ĩgamõ unu ěka ibedo unu kunõn, 32 gwõkĕrĕ unu mẽ lũbõ cĩk kibĕc na an atye ka pwonyowu tin.

12 Man ĕnĕ cĩk kibĕc na myero ĩlũb unu na bĕr ĩ karĕ kibĕc na un ibino bedo ĩ lobo na Rwoth, Obanga ka kwerewu, õmiõwu mẽ gamõ. 2 Un myero imuk kabedo kibĕc, kanya Erok na un ĩryĕmõ kĩ ĩ lobogĩ wõrõ obangagĩ ĩĕ. Kabedo na tye malõ ĩ wi

kite na boco ëka i the yen na potgi mar. 3 Un myero imumuko keno tyërgi, nginginyö unu kitegi na gin wöör ëka iwang unu yen n'ëpïdhö kanya ëwöör obangagi na dhakö ië n'ecwodo ni Acera; tong unu cal jwogi obangagi ëka imiï unu nying-gi orweny ökö ki i kabedo nön gini. 4 Un myero kür iwör Rwoth Obangawu i kite na gin wöör k'obangagi ködë. 5 Ëntö Rwoth Obangawu bino yëro kany mörö ki i kakawu kibëc. Kanya ebino wöör nyingë ië. Kabedo nön ënë un myero icidh ëka iwör unu Rwoth Obangawu ië. 6 Kunön ënë un myero iter tyër awanga na mewu, tyërwu, acël më apar na mewu, mïc na pïrë tæk, gin na in ikwongo akwonga më miö, mïc na cwinyi öpwöyö, ëka kaö më dhokwu ëka rom ki dyegiwu. 7 Kunön, un ibino cem i nyim Rwoth Obangawu, kanya acël ki jö më udiwu ëka ibino bedo unu ki yom cwiny i kom jami kibëc na un iketho cingwu ië piën Rwoth Obangawu ömïöwu gum. 8 Un myero kür itim kite na onu ëtimö ködë tin kany, na ngat acëlacël timö gin na ën nënö ni bër ninë, 9 piën un bara ithuno i kabedo na myero iywe unu ië ëka lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu. 10 Ëntö un ibino ngölö kulo Jordan ëka ibedo unu i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu. Ën bino miöwu iyweo ki i kom langwu kibëc n'ögüröwu ëk ibed unu abonge pëkö mörö. 11 Cë un myero ibin unu i kabedo acël na Rwoth Obangawu öyëro më wöör nyingë ië. Kunön ënë un myero ikel jami kibëc na an aciköwu ië: tyër awanga na mewu, tyërwu, acël më apar na mewu, ëka mïc na pïrë tæk na un ikwongo akwonga më miö both Rwoth. 12 Un ibino bedo ki yom cwiny i nyim Rwoth Obangawu, kanya acël k'awopeni, anyirani, etic na cwö, etic na mon ëka jö Lebi na bedo gini i peciwu; po ni jö Lebi ba ebino poko nigï lobo mörö onyo gin mörö më bedo mëgi.

13 Gwökërë unu êk kür ïtyër tyër awanga na mewu ï kabedo mörö kékën na un ïnënö; **14** ëntö ibino unu tyërö tyër awanga ï kabedo na Rwoth bino yërö kï ï kakawu mörö acël. Kunön ënë un ibino ïmō jami kībēc na an acïkōwu. **15** Ëntö un ïtwërö neko leeniwu mē pacō mē acamawu kï ï peciwu mörö kékën kite na cwinywu mītō na lübërë kï gum na Rwoth Obangawu mīōwu. Jō kībēc na cïk ögëngö onyo na cïk ba ögëngö twërö camō gīnī ringo nōn, calō ringo egwethe onyo pura. **16** Ëntö kür myero ïcam unu remo; öny unu ökö pīny calō pii. **17** Kür myero ïcam kï ï peciwu acël mē apar mē kalwu, onyo köngö ölökwu na nyen, onyo möö jeituniwu, onyo ëthīnō kaō mē rom, dyegi ëka dhok, onyo gin mörö kékën na in ikwongo mē mīō, onyo mīc na cwinywu öpwōyō, onyo mīc na pīrgī tēk. **18** Ëntö un ibino cem ï nyim Rwoth Obangawu ï kabedo na ën bino yërö. Un, awopewu ëka anyirawu, eticwu na cwō ëka eticwu na mon, ëka jō Lebi kï ï peciwu. In myero ibed kï yom cwiny ï nyim Rwoth Obangani ï jami kībēc na in ibino ketho cingi ïë. **19** Myero ïgwökërë unu kür ïwëk unu jō Lebi ata ï karë kībēc na un ibedo ï lobowu. **20** Ka Rwoth Obangawu önyaō wang lobowu kite na ën öcïkōwu ködë, cë cwinyi ömītō ringo ëka ikobo nī, “An amītō camō ringo,” cë in ïtwërö camō ringo kite na cwinyi mītō ködë. **21** Ka kabedo n'ëwörö nying Rwoth Obangawu tye na bor kï kanya un itye ïë, cë un ïtwërö neko leeni kï ï kom rom, dyegi ëka dhokwu na Rwoth ömīōwu, kite na an acïkōwu ködë. Un myero ïcam ringo kite na cwinywu mītō ködë kï ï peciwu. **22** Ngat mörö kékën, kadī obedo dhanō na cïk ögëngö onyo na cïk ba ögëngö twërö camō ringo nōn, kite na un ïcamō kï ringo egwethe onyo pura. **23** Ëntö myero kür ïcam unu remo, pīën kwō tye ï remo ëka kür myero ïcam unu kwō kanya acël kï ringo. **24** Kür myero ïcam

unu remo; öny unu ökö piny calö pii. **25** Kür icam unu remo, ëk nyimwu k'ëthinöwu na bino lübö körwu obed na leng, piën nwongo itimö unu gin na tye atir i wang Rwoth. **26** Entö kwany jamini na leng kibëc ëka gin mörö këkën na in ikwongiri më miö, ëka icidh i kabedo na Rwoth bino yëro. **27** Mii unu tyër awanga na mewu i wi keno tyër ka Rwoth Obangawu, ringo kanya acël ki remo. Remo më tyërwu myero ëöny i kom keno tyër ka Rwoth Obangawu, entö un itwëro camö ringo ökö. **28** Gwökëre unu më lübö cik ni gini kibëc na an atye ka miöwu, ëk nyimwu obed na leng i karë kibëc, k'ëthinöwu na bino lübö körwu, ka un ibino timö gin na bër ëka na tye atir i wang Rwoth Obangawu. **29** Rwoth Obangawu bino tyeko rok ökö ki i kabedo na un itye ka cidhö më gamö lobogi, ka dong igamö unu, ëka ibedo unu ië, **30** kinge na dong etyekogi ökö ki i nyimwu, gwökëre unu ëk kür imok unu i owico më penyo pi obanga na gin wöro ëka ikob unu ni, "Rok ni wöro obangagi ningö? Wan thon ebino timö ni kömanön." **31** Un myero kür iwör unu Rwoth Obangawu kite na gin wöro k'obangagi ködë, piën i wöro obangagi, gin timö jami kibëc më kwer na Rwoth ba mitö. Gin thon tyëro awope ëka anyiragi i wi keno tyër i nyim obangagi. **32** Myero ilüb unu gin na kibëc na an aciköwu ködë. Kür imëd onyo ikwany mörö ki ië.

13 Ka adwarpiny onyo ngat mörö na leko lek onen i kinwu cë onyutho niwu anyuth më tango onyo gin më aura, **2** ëka ka anyuth onyo gin më aura ötimëre, cë adwarpiny okobo ni, "Eru ewör obanga nökenë" (obanga na un bara ingeo) "ëka eru ewörgi." **3** Un myero kür iwiny köp k'adwarpiny onyo alek nön. Rwoth Obangawu tye ka temöwu më nënö ka un imarö ën ki cwinywu kibëc ëka ki tipowu kibëc. **4** Myero ilüb unu Rwoth Obangawu nakun ilworo unu ën. Gwök unu cik mërë kibëc ëka

ïwör unu ën; tii unu nïnë ëka imok unu ï kome. **5** Adwarpïny onyo alek nön myero enek ökö piën ën opwonyo pwony më jëm ï kom Rwoth Obangawu, n'ökwanyöwu ökö kï ï lobo Ejip ëka ökököwu ökö kï ï lobo më opii. Adwarpïny onyo alek nön ötëmö më lököwu kï ï yoo na Rwoth Obangawu öcïköwu më lübö. Un myero ïkwany gin na rac ökö kï ï kinwu. **6** Ka omeru, onyo wodi onyo nyari, onyo dhakö na in ïmarö, onyo okoneni na cwök kodi obwoli ïmüng nakun kobo ni, "Ërö ëcïdhï ëwör obanga nököne gïni" (obanga na kwereni onyo in ba ingeo, **7** obanga ka jö n'oguri, kadï tye gïni na cwök onyo na bor, yaa kï ï ajiki më thwok lobo naka ï thwok lobo nököne), **8** in myero kür iyee onyo kür iwiny köp mërë. Kür kica omaki ï kome ëka kür ïmüng nïnë. **9** In myero inek ën ökö. In ënë myero ïcak tingo cingi më neko ën ëka jö kibëc bino tingo cing-gï më neko. **10** Un ibino celo ën kï kite naka ï thöö, piën ën ötëmö më lököwu ökö kï ï yoo ka Rwoth Obangawu, n'ökwanyöwu ökö kï ï lobo Ejip, n'obedo kabedo më opii. **11** Cë jö Icarael kibëc bino winyo ëka bedo gïni kï lworo, ëka ngat mörö ba döki bino timö gin na rac na cal kï man ï kinwu. **12** Ka iwinyo unu kï ï pacöwu mörö acël, na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo ië, ni **13** jö mökö na kitegi reco öya kï ï kinwu ëka öywaö thama ka jö na bedo ï pacö nön nakun kobo gïni ni, "Eru ëcïdhï ëka ëwör obanga nököne gïni" (obanga na un bara ingeo). **14** Cë myero ipeny unu körë na bër ëka ïrang unu kï ryëkö. Ka adyer inwongo unu ni tye atir ëka enwongo ni gin më kwer ni ötëmërë ï kinwu, **15** cë myero inek unu jö na bedo ï pacö nön kibëc kï pala abadë. Tyekugi ökö kibëc, jö kibëc na tye ië ëka ïim kibëc na kwö myero enekgi ökö. **16** Cök unu jami kibëc na un ïyakö ï dyere pacö kanya jïi güre ië, ëka ïwang unu pacö nön kï jami kibëc na tye ië na calö

tyēr awanga both Rwoth Obangawu. Pacō nōn bino bedo wi obur na twal na ba dōkī ebino gērō. 17 Un myero kūr ikwany unu gin mōrō n'onwongo ētyērō ökö. Cē Rwoth bino kwanyō akēmō mērē na ger rwök ökö, ēka bino tīmō niwu kīca, nakun nyutho cwiny mē kīca ī komwu. Cē bino mīō welwu nya na pol, kite na ēn öcīkērē ködē kī kwong both kwerewu. 18 Pī manōn myero iwiny unu Rwoth Obangawu, mak unu cīk mērē kībēc na an atye ka miōwu tin ēka itīm unu gin na tye atīr ī nyime.

14 Un ibedo ēthinō ka Rwoth Obangawu. Kūr īngöl unu komwu onyo īlyēl unu terinyimwu pī kwero cōla pī jō n'ōthōō. 2 Pīēn un ibedo jō na leng both Rwoth Obangawu. Ēn öyērōwu kī kom jō kībēc na bedo gīnī ī wi lobo ēk ibed unu jōgē na pīrgī tēk. 3 Kūr icam unu gin mōrō mē kwer. 4 Man ēnē leeni na un itwērō camōgī: dhyang, rōmō, dyēl, 5 aburi, egwethe, rūda, pura, dyegi kī rom na bedo ī wi kite. 6 Un itwērō camō lee mōrō kēkēn n'obokoro tyēnē opokere iē arīō ēka na dwongo lum cē nyamō dōkī. 7 Ēntō leeni na dwongo lum cē nyamō dōkī, onyo n'obokoro tyēn-gī opokere iē arīō, na un ba ibino camō ēnē: kīnaga, apwōū ēka oduka. Kadī bed nī gīn dwongo lum cē nyamō dōkī, gīn ope k'obokoro tyēn-gī n'opokere iē arīō. Gīn obedo gin na cīk ögēngō kī bothwu. 8 Pūnō thon obedo gin na cīk ögēngō; kadī bed obokoro mērē opokere iē arīō, ēn ba dwongo lum cē nyamō dōkī. Un myero kūr icam ringogī onyo gudo komgī n'ōthōō. 9 Kī kom gin na kwō kībēc na bedo gīnī ī pii, itwērō unu camō mōrō kēkēn na tye k'oguro na bīth ī komgī ēka pōk komgī. 10 Ēntō gin mōrō kēkēn na ba tye k'oguro na bīth ī komgī ēka pōk komgī, kūr icam unu; pīēn obedo gin na cīk ögēngō niwu mē camō. 11 Un itwērō camō wīnyū mōrō kēkēn na cīk ba ögēngō. 12 Ēntō man ēnē wīny na un myero kūr icam:

jür, acuth, acuth na cöl, **13** ocucu, koth okolokol kibëc, **14** koth akürük kibëc, **15** udo, tula, awëwët, koth ölwithölwith kibëc, **16** tula na thithinö, tula na döngö, tula na tar, **17** tula më thim, jür na döngö, koth winy më kulo kibëc, **18** okolokol, öthëba kori ëka olikolik. **19** Kudi kibëc na tye ki bwomgi obedo gin na cik ögëngö ki bothwu; kür icamugi. **20** Ëntö gin mörö kékën na cik ba ögëngö na tye ki bwomgi, un itwëro camö. **21** Kür icam unu gin mörö na in inwongo öthö kënë. Un itwëro miö both arok mörö na bedo i pacöwu ëk ën öcam; onyo itwëro unu cadhö both welo mörö. Un ibedo jö na leng both Rwoth Obangawu. Kür ited unu ringo athin dyël ki cak k'aya mërë. **22** Myero iketh unu acël më apar më cem n'öcëk ki i pwothiwu thenge mwaka ki mwaka. **23** Cam unu acël më apar më kalwu, köngö ölökwu na nyen, möö jeituniwu ëka ëthin kaö më rom ki dyegi ëka dhokwu i nyim Rwoth Obangawu i kabedo na ën bino yëro më wörö nyingë ië. Ëk ipwony unu kite më lworo Rwoth Obangawu i karë kibëc. **24** Ëntö ka kabedo nön tye na bor ëka Rwoth Obangawu ömiöwu gum, ëka ba irömö unu yëö acël më apar na mewu (piën kabedo na Rwoth Obangawu bino yëro më wörö nyingë ië tye na bor), **25** cë icadh unu acël më apar ëk ilök unu obed ciling ëka iter unu ciling i kabedo na Rwoth Obangawu bino yëro. **26** Tii unu ki ciling më wilö gin mörö kékën na un imitö: dhok, rom, köngö ölökwu onyo kit köngö mörö na këc, onyo gin mörö kékën na in imitö. Cë in kanya acël ki jö më odi ibino cem unu kunön i nyim Rwoth Obangawu ki yom cwiny. **27** Kür iwëk jö Lebi na bedo gini i peciwu ata; piën gin ba tye ki lobo mörö onyo gin mörö n'obedo mëgi. **28** I ajiki më mwaka adek adek, kel unu acël më apar më gin n'öcëk bothwu kibëc ëk ikan unu i peciwu, **29** cë jö Lebi (n'ope gini ki lobo mörö n'obedo

mëgi), Erok mörö na bedo i kinwu, ëthnë kic, ëka mon thöo na bedo gini i peciwu twëro bino gini ëka cemo cë yeng, ëk Rwoth Obangawu ömiiwu gum i tic kibëc na cingwu bino gudo.

15 I ajiki më mwaka abirö abirö un myero ijal benyiwu ökö. **2** Man ënë kite na myero ëtim ködë: Ngat acëlacël n'ömiö den both awodhe n'obedo dhanö më Icarael bino jalö ökö na twal. Ën ba bino pido banya mërë ki both dhanö më Icarael onyo ömin mërë, piën karë ka Rwoth më jalö benyi etyeko kobo ökö. **3** In itwëro pido banyani ki both arok, ëntö banya na tye both dhanö më Icarael n'obedo awodhi, myero ijal ökö. **4** Acan mörö myero kür obed i kinwu, piën Rwoth bino miöwu gum i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu, **5** ka ibino timö unu gin na Rwoth Obangawu mitö nakun igwökö unu cik ni kibëc na an atye ka miöwu tin. **6** Piën Rwoth Obangawu bino miöwu gum kite na ën öcikö ködë ëka un ibino miö den both rok na pol ëntö ba ibino unu deno gin mörö. Un ibino löönö rok na pol ëntö rok mörö ope na bino löönöwu. **7** Ka ngat mörö n'obedo acan i kin ewodhwu n'obedo jö Icarael tye i pacö mörö acël i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu, kür imii unu cwinywu obed na nwang onyo kür ikwër unu më könyö. **8** Nakaka manön, bed unu ki cwiny na bër ëk imii unu den më gin mörö këkën na ën mitö. **9** Gwokiri kür tham mörö na rac ödöny i cwinyi ëka icak kobo ni, "Mwaka më abirö, n'obedo mwaka më jalö benyi, onyingo na cwök," ëka thamani obed na rac i kom omeru n'obedo acan, cë ikwër miö gin mörö. Ën bino kok i komi i nyim Rwoth, cë in ibino dökö abal. **10** Myero imii köny bothgi abonge cwinyi mörö na rac. Cë Rwoth Obangawu bino miöni gum i kom ticni kibëc ëka jami kibëc na in ibino ketho cingi ië. **11** Piën jö n'obedo ëcan ba bino rwenyo ki i lobowu. Pi manön an aciköwu ni myero iköny

unu utmegowu na tye i lobowu ëka ëcan na mītō kōny abonge cwiny mōrō na rac. **12** Ka omeru onyo ameru, n'obedo dhanō mē lburu awodhi öcadhërë bothi ëka otio tic bothi pī mwaka abicël, i mwaka mē abirō mërë in myero iwëk ën öcïdh kī kuc. **13** Ka in iwëkō ën mē cïdhö, kür imiï öcïdh kī cïngë nono. **14** In ibino miö ën cïdhö kī jami mökö kī i kom romni onyo dyegini, kal ëka kōngö ölök abonge cwinyi mōrō na rac. Miï bothe kite na Rwoth Obangawu ömiöwu kī gum. **15** Myero ipo nī un onwongo ibedo opii i lobo Ejip ëka Rwoth Obangawu ökököwu. Manön ënë ömïö an tin amïöwu cïk ni. **16** Ëntö ka aticni okobo nini nī, “An ba amītö cïdhö kī bothi,” pïën ën mari kī jö mē odi ëka ën tye kī kwö na bër kodi, **17** cë ikwany pïnü ituc kī ithe i dholokek ëka ën bino bedo aticni pī kwö mërë kibëc. Tīm nī kōmanön pī aticni na dhakö thon. **18** Kür imiï obed gin na tæk bothi mē miö ën cïdhö abonge cül mōrō, pïën tic na ën otio bothi pī mwaka abicël kadhö tic ka ngat n'epango wang ariö. Cë Rwoth Obangawu bino miö gum i kom jami kibëc na in ibino tīmö. **19** Ëthïnö kaö kibëc n'ënywölögi i kin dhokni onyo romni kī dyegini, myero un ipok ökö na path pī Rwoth Obangawu. Kür imiï kaö mē dhokni mē tio tic mōrö ëka kür ïnyar yer mē kaö ka romni. **20** In kanya acël kī jö mē odi, ibino camö unu ringogi i nyim Rwoth Obangawu i kabedo na ën bino yërö mwaka kī mwaka. **21** Ëntö ka kany mōrö na rac tye i kom lee, ongwäl onyo wangë öthöö, onyo tye kī kany mōrö na rac i kome, kür myero ïtyër unu both Rwoth Obangawu. **22** Un ibino camö i peciwu, kadï bed jö na cïk ögëngö onyo na cïk ba ögëngö twërö ginï camö, kite na ngat mōrö twërö camö kī ringo egwethe onyo pura. **23** Ëntö kür myero ïcam unu remo; öny unu ökö piny calö pii.

16 Gwök unu dwe më Abib ëka ikwer unu nïnö më Poth ka Rwoth Obangawu; piën i dwe më Abib ënë Rwoth Obangawu ökwanyöwu ködë ki i Ejip i kiwor. **2** Un ibino tyërö lee më Poth ki kom rom onyo dyegiwu both Rwoth Obangawu i kabedo na Rwoth bino yërö ëk nyïngë obed ië. **3** Kür icam unu k'ogati n'erubo ki thöbï, ëntö myero icam unu k'ogati na thöbï ope ië pi nïnö abirö. Man obedo ogati më can na un inënö, piën iya unu ki i lobo Ejip nakun ibünyërë unu abünya. Man bino po wiwu i kom nïnö më Poth na un iya ködë ki i Ejip pi karë kibëc më kwöwu. **4** Myero thöbï mörö kür enwong bothwu i lobowu pi nïnö abirö. Kür imiï unu ringo lee mörö na un ityërö i kothyeno më nïnö më acël odong naka kodiko. **5** Myero kür ityër unu lee më Poth i pacö mörö na Rwoth Obangawu tye ka miöwu, **6** ëntö un myero ityër lee më Poth i kabedo na Rwoth öyërö më wörö nyïngë ië i kothyeno, i caa na ceng dönyö, na ënë karë na un iya ködë ki i Ejip. **7** Ted ëka icam unu i kabedo na Rwoth Obangawu bino yërö. Cë kodiko idök unu i këmawu. **8** Cam unu ogati na thöbï ope ië pi nïnö abicël ëka nïnö më abirö bed unu i cökërë më wörö Rwoth Obangawu. Kür itii unu tic mörö i nïnö nön. **9** Ibino unu kwanö cabit abirö cakërë i karë na un icakö kac. **10** Cë ibino unu kwero Karama më Cabit ginï i nyim Rwoth Obangawu ki mic na cwinywu öpwöyö; ibino miö unu ki kite na Rwoth Obangawu ömiöwu ki gum. **11** Ibino bedo unu ki yom cwiny i nyim Rwoth Obangawu i kabedo na ën bino yërö na calö kabedo n'ëwörö nyïngë ië. In, ëthïnö awopeni ëka anyira, eticni na cwö ëka eticni na mon, jö Lebi na bedo i peciwu ëka Erok na bedo i kinwu, ëthïnö kic ëka mon thöö na bedo ginï i kinwu. **12** Po unu ni un onwongo ibedo unu opii i lobo Ejip ëka myero igwökërë unu më lübö cik ni ginï. **13** Kinge na dong ityeko unu

cökö cemwu ökö kī ī larū mē pwodo kal ēka ībīō unu ōlōkwu, kwer unu Karama mē Bōlō pī nīnō abīrō. **14** Bed unu kī yom cwiny ī karamawu; in, awopeni ēka anyira, eticni na cwō ēka eticni na mon, jō Lebi, Erok na bedo ī kinwu, ēthinō kic ēka mon thōō na bedo ī peciwu. **15** Kwer unu karama pī nīnō abīrō ī nyim Rwoth Obangawu ī kabedo na Rwoth bino yērō. Pīēn Rwoth Obangawu bino mīōwu gum ī kom cemwu kībēc na un īcēgō ēka ī kom tic mē cīngwu cē ibino bedo unu kī yom cwiny rwōk. **16** Cwō kībēc na tye ī kinwu myero obin gīnī ī nyim Rwoth Obangawu wang adek ī mwaka acēlacēl ī kabedo na ēn bino yērō: ī Kwer mē Ogati na Thōbī ope īē, ī Karama mē Cabīt gīnī, ēka ī Karama mē Bōlō gīnī. Ngat mōrō myero kūr obin ī nyim Rwoth kī cīngē nono. **17** Ngat acēlacēl myero okel mīc na lūbērē kī kite na Rwoth Obangawu ōmīō kī gum kōdē. **18** Myero iketh unu ēngōl-kōp ēka edite pī kakawu acēlacēl ī peciwu kībēc na Rwoth Obangawu tye ka mīōwu ēka gīn bino ngōlō kōp ka jīī atīr. **19** Kūr īlōk unu pido ka dhanō na kōp mērē tye atīr onyo inyuth apokapoka mōrō ī kin dhanō. Kūr iye ēwīlwu kī līm, pīēn līm umo wang jō na ryēk ökö cē balō pido ka jō na kōpgī tye atīr. **20** Ngōl unu kōp atīr, ēka kōp atīr kēkēn, ēk ibed unu na kwō ēka ibed unu ī lobo na Rwoth Obangawu tye ka mīōwu. **21** Kūr īpīdh unu yath mōrō mē wōrō obanga na dhakō n'ecwodo nī Acera ī nget keno tyēr ka Rwoth Obangawu na un ibino gērō. **22** Kūr thon icib unu wīr mē kidi mē awōrō, gīn mōrō na Rwoth Obangawu ba mītō.

17 Kūr ītyēr thwōn onyo rōmō mōrō n'ongwal onyo na kany mōrō rac kī ī kome both Rwoth Obangani, pīēn bino bedo mē kwer bothe. **2** Ka ibino unu nwongo ēcwō onyo dhakō mōrō na bedo ī kinwu, na tye ī pacō mōrō acēl na Rwoth Obangawu

ömïöwu, na tïmö gin mörö na rac i nyim Rwoth Obangawu nakun
 türö cïkërë mërë, 3 tio both obanga mörö nököënë ëka wörö ceng
 onyo dwe onyo cër onyo gin mörö këkën na tye i polo na cïk ka
 Rwoth ökwërö. 4 Ka iwinyo unu köp nön, myero ïrang unu körë
 na bër. Ka ïrangö unu ëka imoko unu nï obedo tïm më kwer
 n'ötïmërë i lobo Icarael, 5 myero ikel unu ëcwö onyo dhakö nön
 n'ötïmö tïm na rac ni i dhö wangkac më pacöwu ëka icel unu
 dhanö nön kï kite naka i thöö. 6 Ebino neko dhanö nön pï köp
 më caden ka jö ariö onyo adek, ëntö ba ebino neko ngat mörö pï
 köp më caden ka ngat acël këkën. 7 Ecaden ënë bino cakö yuo
 kite më neko dhanö nön ëka dong jö kibëc kï körgï. Un myero
 ïkwany unu gin na rac ökö kï i kinwu. 8 Ka ekelo pido mörö i
 nyimwu na ngölö tük rwök—twërö bedo önyö remo, adoth onyo
 lwëny—ter unu pido nön ginï yo kabedo na Rwoth Obangawu
 bino yërö. 9 Cïdh both ëlamdhök na gïn ënë jö Lebi ëka both
 angöl-köp na tye i dhö tic i caa nön. Peny kï bothgï cë gïn bino
 ngölö köp nön nini. 10 Myero itïm unu kite na gïn okobo niwu
 ködë i kabedo na Rwoth bino yërö. Gwökërë unu më tïmö gin na
 kibëc kite na gïn okobo. 11 Tii unu kite na gïn opwonyowu ködë
 ëka kite na gïn öngölö niwu. Kür ilökërë unu ökö kï i ngö na gïn
 okobo niwu. 12 Ngat mörö na bino kwërö winyo köp k'angöl-köp
 onyo köp k'alamdhök na tio kunön both Rwoth Obangawu myero
 enek ökö. Myero ïkwany unu gin na rac ökö kï i Icarael. 13 Cë jö
 kibëc bino winyo ëka bino bedo ginï kï lworo na ba bino mëdërë
 ginï döki kï kwërö winyo köp. 14 I karë na un ibino dönyö i lobo
 na Rwoth Obangawu tye ka miöwu ëka igamö unu, ibedo unu
 ië cë ikobo unu nï, “Eru eketh rwoth na bino löö onu calö rok
 nököënë n'ögürö onu,” 15 myero inën nï iketho unu rwoth na
 Rwoth Obangawu ënë öyërö. Dhanö na un ibino ketho myero

obed kī ī kin utmegowu kikome. Kür iketh unu arok mörö më lööwu na ba obedo dhanö më Icarael. **16** Dhanö nön myero kür obed k'angole mërë na pol onyo ömīī jīī ödök gīnī ökö yo Ejip më nwongo angole nököne gīnī, piën Rwoth yam okobo niwu nī, “Un myero kür döki idök unu cen yo kunön.” **17** Ēn myero kür önyöm mon na pol, piën bino mīö thama mërë lökërë ökö na path. Ēn myero thon kür obed kī ryal ëka gol na dwong. **18** Ka ěn dong obedo ī wi then ker mërë, ěn myero öcöö cīk ni ī buk nakun kwanyö kī ī kom më k'ëlamdhök n'obedo jö Lebi. **19** Ēn myero ögwök buk ni bothe ëka ökwan pī karë kibëc më kwö mërë ëk opwony lworö Rwoth Obanga mërë ëka ölüb cīk ni kibëc na bër. **20** Ēn ba bino tingere malö na löö utmego mërë jö Icarael onyo lökërë ökö kī ī cīk. Cë ěn ëka ëkwaë mërë bino bedo ī löc ī ker mërë pī karë na lac ī lobo Icarael.

18 Ēlamdhök n'obedo gīnī Elebi, na gīn ěnë kaka ka Lebi kibëc, ba bino bedo gīnī kī dul lobo mörö n'obedo mëgī kī ī kin jö Icarael. Gīn bino camö tyër awanga n'ëmīö both Rwoth, piën manön ěnë gīn n'obedo mëgī. **2** Gīn ba bino bedo kī dul lobo mörö më bedo mëgī kī ī kin utmegogī; Rwoth ěnë obedo gīn n'epoko nīgī kite na ěn okobo bothgī. **3** Man ěnë bino bedo wang wodhi n'ëlamdhök nwongo kī both jö na bino tyërö gīnī thwön onyo römö: ringo wi bac, ringo lem ëka jamīc kibëc. **4** Un myero īmīīgī acaki kac më kalwu, köngö ölöc na nyen, möö jeituni ëka yer rom n'ëcakö nyarö kī kom rom na mewu. **5** Piën Rwoth Obangawu otyeko yërö jö Lebi kī ī kin kakawu kibëc ëk gīn ëka ëkwaëgī obed jö na tio gīnī kī nyīng Rwoth na twal. **6** Ka Alebi mörö öya kī ī pacö mörö acël na ěn bedo ië na tye kany mörö kī ī Icarael, ëka obino na cwinye öpwöyö yo kabedo na Rwoth bino yërö, **7** ěn twërö tic kī nyīng Rwoth Obanga mërë calö

utmego mërë kibëc n'obedo Elebi na tio kunön i nyim Rwoth. **8** Ën bino nwongo dul më cem na röm ki më ëlamdhök nökenë, kadï bed nï ën onwongo ciling ki kom jami na jö më pacö mërë öcadhö. **9** Ka dong idönyö unu i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu, myero ikwër unu lübö kit tim na reco më kwer na rok na tye kunön timö. **10** Ngat mörö myero kür enwong ki i kinwu na wangö wode onyo nyarë calö tyër awanga, na pwonyo bedo dhanö na thyedho onyo tic më jwöjwök onyo na nënö jamic dyël onyo tim mörö më jwök, **11** onyo alam wör, gagï, onyo ajwök onyo amak tipo onyo na twak ki tipo ka jö n'öthö. **12** Ngat mörö na timö koth tim ni obedo gin më kwer both Rwoth; piën timö koth tim më kwer nön ömiö Rwoth Obangawu tye ka ryëmö rok nökenë ökö ki i nyimwu. **13** Myero ibed unu abonge bal mörö i nyim Rwoth Obangawu. **14** Rok na un icwök gamö lobogï më bedo mewu obedo gini ketho cwinygi i köp ka jö na tio tic më jwöjwök onyo jö na thyedho, ëntö Rwoth Obangawu ba ömiöwu twërö më timö koth tim nön. **15** Rwoth Obangawu bino miöwu adwarpiny ki i kinwu, jö Icarael ewodhwu, na cal köda. Myero iwiny unu ën. **16** Man ënë gin na un ikwaö ki both Rwoth Obangawu i ninö na un icökëre i Koreb. I karë nön un ikobo unu nï, "Kür imiïwa ewiny dwön Rwoth Obangawa dökï, onyo ënën mac mërë na dit rwök piën wan ebino thöö ökö." **17** Cë Rwoth okobo nina nï, "Köp na gin okobo tye na bër. **18** An abino miögï adwarpiny na cal kodi ki i kin jö Icarael ewodhgï, ëka an abino ketho köpna i dhögë. Ën bino kobo nigï köp kibëc na an acikö ën. **19** An kikoma abino penyo ngat mörö na ba bino winyo köpna n'adwarpiny bino kobo ki nyinga. **20** Ëntö adwarpiny na bino poro më twakö gin mörö këkën ki nyinga na an ba akobo, onyo adwarpiny na kobo köp ki nying obanga

nökënë gĩnĩ, myero enek ökö.” 21 Gwök onyo ibino kobo unu kĩ ĩ cwinywu nĩ, “Kara wan ebino ngeo nĩngö nĩ köp nön ba oduonyo kĩ ĩ dhö Rwoth?” 22 Ka adwarpĩny ötĩtö köp mörö kĩ nyĩng Rwoth cẽ köp nön ba ötimërë onyo ocobere, manön ënë köp na ba oduonyo kĩ ĩ dhö Rwoth. Adwarpĩny nwongo ötwakö köp nön kĩ wie kënë, myero kür ilwor unu ën.

19 Ka Rwoth Obangawu otyeko rok na lobogĩ ën tye ka miöwu, ëka ka dong ĩryëmö unugĩ ökö, cẽ ibedo unu ĩ pecigĩ ëka ĩ udigĩ, 2 cẽ ipok unu peci adek na papath pĩrwu ĩ lobo na Rwoth Obangawu bino miöwu më bedo mewu. 3 Ibino unu puro yoo ëka ipoko unu wang lobo na Rwoth Obangawu bino miöwu körë adek më bedo mewu, ëk ka ngat mörö oneko dhanö, ën twërö rĩngö yo ĩë më larö kwö mërë. 4 Man ënë köp na makö ngat n'oneko dhanö ëka rĩngö më larö kwö mërë kunön—ngat oneko awodhe na nwongo ba öthëna athëna ëka adĩnga mörö thon onwongo ope ĩ kin-gĩ cön. 5 Apor mërë, dhanö mörö twërö cidhö ĩ bunga gĩn k'awodhe më ngölö yen, cẽ lëb atong n'ëngölö kĩ yen oore kĩ ĩ pur mërë ëka ögöö wi awodhe oneko ökö, dhanö nön twërö rĩngö ĩ pacö mörö acël kĩ ĩ kin peci adek nön më larö kwö mërë. 6 Ka onwongo pacö më larö kwö tye acël këkën, caa nököënë twërö bedo na bor n'acül kwor pĩ athöö twërö bedo kĩ karë më makö dhanö n'oneko awodhe, kadĩ bed onwongo ba opore më aneka, piën adĩnga mörö onwongo ope ĩ kin-gĩ cön. 7 Man ënë ömiö an aciköwu nĩ myero ipok unu peci adek pĩrwu. 8 Ka Rwoth Obangawu bino nyanö wang lobowu kite na ën öcikö both kwerewu kĩ kwong ëka miöwu lobo kibëc na ën öcikö bothgĩ, 9 un myero ĩmëd peci adek nököënë ĩ kom manön. Ën bino miöwu lobo ni ka cẽ un ĩlübö cik kibëc na an amiöwu—më marö Rwoth Obangawu ëka më lübö yoo mërë. 10 Tĩm unu

man ëk remo na bal mërë ope kür ööny i lobowu na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu, ëk bal më önyö remo kür obed i wiwu. **11** Ëntö ka dhanö mörö onwongo dag awodhe ëka obedo kürö ën më cakö lwëny i kome, ëka oneko ökö cë dhanö nön öringö i pacö mörö acël kî i kin peci ni, **12** edong më pacö mërë bino oro köp më ömö ën kî kunön cë ëmiö ën i cing ngat na myero öcül kwor ëk enek ën thon. **13** Kîca myero kür ömakwu i kome. Myero ikwany unu bal më thöö ka dhanö n'ope kî bal ökö kî i Icarael ëk nyimwu obed na leng. **14** Kür iköb unu wang ngöm k'awodhi na yam edong oketho cön i lobo na un ibino leeno na Rwoth Obangawu bino miöwu më bedo mewu. **15** Köp ba bino löönö ngat mörö pî köp ka caden acël pî kit bal mörö na rac na gwök onyo ën öbalö. Myero ëngöl köp pî köp k'ecaden arïö onyo adek. **16** Ka acaden mörö na cwinye rac ocung ëka odotho ngat mörö n'ötïmö bal, **17** jö arïö na tye kî köp i kin-gî myero obin gîni i nyim Rwoth, i nyim ëlamdhök ëka i nyim ëngöl-köp n'onwongo tye gîni i tic i caa nön. **18** Ëngöl-köp bino rangö kör köp nön na bër rwök, ka gin onwongo ni acaden obedo ngat na twot nakun okelo adoth më twodo i kom ömîn mërë, **19** cë ibino miö unu ën pwod, pwod na röm kî mana ën onwongo mïtö ketho i kom ömîn mërë. Un myero ikwany unu gin na rac ökö kî kinwu. **20** Jö kibëc bino winyo cë bino bedo gîni kî lworo ëka gin na rac na cal kî man ba döki bino timërë i kinwu. **21** Myero kîca kür ömakwu: kwö myero ëcül kî kwö, wang ëcül kî wang, lak ëcül kî lak, cing ëcül kî cing, tyën ëcül kî tyën.

20 Ka icïdhö unu më lwëny i kom langwu cë inënö unu angole gîni, gadigadi ëka mwony na pol na löö mewu ökö, kür ibed unu kî lworo i komgi, piën Rwoth Obangawu, n'ökwanyöwu kî i lobo Ejip, bino woth kodwu. **2** Ka dong icwök unu cïdhö ilwëny,

alamdhök bino bino anyim ëka twak kî mwony. **3** Ën bino kobo nî, “Winy unu, un jö Icarael: Tin ibino unu cîdhö më lwëny î kom langwu. Kür iwëk cwinywu opodhi onyo ibed unu kî lworo; kür komwu ömyël onyo kür ìnyö komwu pî gîn. **4** Pîën Rwoth Obangawu ënë tye ka woth kodwu më cîdhö lwëny pîrwu î kom langwu më miöwu löönögi.” **5** Cë edite na löö jö na cîdhö î dhö lwëny bino kobo bothgi nî, “Ngat mörö tye na pod ögërö ödë na nyen na bara ëlëgö gum ië? Wëk ën ödök ökö pacö, onyo caa nököënë ën bino thöö ökö î dhö lwëny cë ngat nököënë ënë bino dönyö më bedo ië. **6** Ngat mörö tye n’öpîdhö ölökö mërë î pwodho cë pod bara öcakö camö nyige? Wëk ën ödök ökö pacö, onyo caa nököënë ën bino thöö ökö î dhö lwëny cë ngat nököënë ënë bino camö nyige. **7** Ngat mörö tye na pod öcîkërë kî dhakö cë bara önyömö? Wëk ën ödök pacö, onyo caa nököënë ën bino thöö ökö î dhö lwëny cë ngat nököënë ënë bino nyömö dhakö nön.” **8** Cë edite thon bino kobo nî, “Ngat mörö tye na lwor onyo na cwinye podho? Wëk ën ödök yo pacö, ëk acikari ewodhe kür cwinygi opodhi kamë ën.” **9** Î karë n’edite otyeko twak gîni kî jö na cîdhö î dhö lwëny, gîn bino yërö edite na tëlö wigî. **10** Ka îcîdhö unu më celo pacö mörö, un myero kono ìmîi jö më pacö nön karë më penyo pî kuc. **11** Ka gîn oyeo cë öyabö dhö wangkacgi gîni, jö kibëc na tye î pacö nön bino bedo opiiwu ëka bino gîni tio tic na ték pîrwu. **12** Ëntö ka gîn ökwërö më penyo pî kuc cë öyërö gîni më lwëny kodwu, gür unu pacö nön kî mwony na mewu. **13** Ka Rwoth Obangawu ömîögi î cîngwu, myero inek unu cwö kibëc na tye î pacö nön kî pala abadë. **14** Ëntö mon, ëthînö, dhok ëka kî gîn mörö këkën na tye î pacö, ïtwërö unu tero na calö jami n’ëyakö më bedo mewu. Ëka ïtwërö unu tic kî jami n’ëyakö na Rwoth Obangawu ömîöwu kî both

langwu. **15** Man ënë gin na un ibino tîmô i kom peci kibëc na tye na bor kodwu ëka i peci ka rok na ba cwök kodwu gîni. **16** Ëntö i peci k'Erok na Rwoth Obangawu bino miöwu më bedo mewu, kür iwëk unu gin mörö na yweo odong na kwö. **17** Myero ityek unu jö kibëc—jö Kit, jö Amor, jö Kanaan, jö Periji, jö Kibi ëka jö Jebuc—kite na Rwoth Obangawu öcïköwu ködë. **18** Ka iwëkö unu obedo gîni na kwö, cë gîn bino pwoyowu më lübö gin më kwer kibëc na gin tîmô i wörö obangagi ëka bino miö i balö unu i kom Rwoth Obangawu. **19** Ka igürö unu pacö mörö pî caa na lac, nakun ilwënyö unu ëk igam, kür ingöl unu yen k'atong, piën un itwëro camö nyige. Yen thon obedo langwu, na myero ilwëny unu i komgi? **20** Un itwëro ngölö yen na ba nyakö nyig-gi më acama ëka itii unu ködë më yübö madala ëka pem ëk ökönywu më idho i pacö nön na lwënyö i komwu naka ka igamö unu pacö nön.

21 Ka ebino nwongo dhanö mörö obuto n'eneke i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu, cë ba engeo ngat n'oneko ën, **2** edongwu ëka ëngöl-köpwu bino cïdhö gîni yökö më pimo bor pîny cakërë kî i kom lyël naka i peci na cwök kî kany nön. **3** Cë edong na tye i pacö na cwök kî kom dhanö n'eneke bino gîni kelo nya raa na bara otio tic mörö, na bara eketho ayokoth i ngute më ywaö kwër wanu. **4** Edong më pacö nön bino kelo gîni nya raa naka i ora mörö na pige möl, i ora mörö na naka yam ba epuro, kanya ba ëcwö kodhi mörö ië. Gîn bino türö ngut nya raa ökö i ora kunön. **5** Cë ëlamdhök n'obedo Elebi myero obin gîni anyim, piën Rwoth Obangawu öyërgi pî tic mërë ëka më lamö gum kî nyîng Rwoth. Gîn myero otyek köp më pido ëka lwëny kibëc. **6** Edong kibëc më pacö na cwök kî kanya enwongo kom dhanö n'eneke ië bino lwökö cîng-gi i kom

nya raa na gĩn       ngute   ora, 7 c  g n bino kobo n , "C ngwa ba   ny  remo ka dhan  ni, onyo wangwa ba  n n  ka eneko.

8 Rwoth t m k ca   kom j  Icarael na g n  n  j  na meg  na yam       . K r iketh bal m  remo ka dhan  n'ope k  bal   wi lwak na meg ." C    m k ca   kom bal m  remo n'  ny . 9 Ibino unu lw   bal m   ny  remo k    kinwu k man n, ka   m  unu gin na nen n'at r k    wang Rwoth. 10 Ka       unu m  lw ny   kom langwu, c  Rwoth Obangawu         c ngwu  ka itero unu j  n' mak   k  d  lw ny, 11  ka in  n n  dhak  m r  na leng k  kin j  n' mak  k  d  lw ny c  cwinyi  mar , in   w r  tero  n  k obed dhak ni. 12 In myero ikel  n yo pari  ka      wie c   ngad lw t     . 13 G ny b ng m r  n'onwongo  n oruko   kar  n' mak  k d  k    d  lw ny. Kinge na  n dong obedo pari  ka okumo p  apap m r   ka aya m r  p  dwe ac l, c  in   w r  c    bothe m  bedo cw r   ka  n bino bedo dhak ni.

14 Ka inwongo n  cwinyi ba d k m t   n, c    w r  w     n c    yo kanya cwinye m t . In myero k r  cadh  n onyo iter  n na cal  opii, p  n in dong  lan   n    . 15 Ka  cw  m r  tye k  mon a   ,  ka mar  ngat ac l na l   n   n  ca,  ka mon a    ni k b c  nyw l  g n     n  awope n n ,  nt  ath n ka  obedo wod ka dhak  na  n ba mar , 16 ka  cw  ni tye ka poko jami m r  both awope m r , myero  n k r      tw r  k'ath n ka  both wod ka dhak  na  n mar , nakaka wode kikome n'obedo ka , wod ka dhak  na  n ba mar . 17  nt   n myero onyuth ath n ka  ka dhak  m r  na  n ba mar , nakun doko gin n'epoko n n  wang a    k  kom jami na  n tye k d  k b c. Ath n awobi n n  n  obedo acaki m  t    k'apap m r . Tw r  k'ath n ka  obedo m g . 18 Ka dhan  m r  tye k  wode na ngute nwang  ka obedo ngat na j m, na ba winyo d  apap

mërë onyo aya mërë, kadī bed ěgöō ěn kī lūth, ba bino winyogī.
19 Apap mërë ěka aya mërë bino makö ginī ěn ěka etero both edong ī dhö wangkac mē pacö na ěn bedo iē. **20** Gīn bino kobo both edong nī, “Wodwa ni ngute nwang ěka obedo ngat na jēm. ěn ba wöröwa. ěn obedo ngat n'owor ěka amërö.” **21** Cē jö mē pacö nön kibēc bino celo ěn kī kite naka thöō. Un myero ikwany gin na rac ökö kī ī kinwu. Jö Icarael kibēc bino winyo cē bedo ginī kī lworö. **22** Ka dhanö mörö ötimö bal na miö ěn nwongo pwod mē thöō, ěka ĩngabö unu ěn malö ī wi yath, **23** un myero kür iwēk kome öngabērē ī wi yath naka kiwor. Ik unu kome ökö ī nīnö nön, pīēn dhanö mörö n'ēngabö kome ī wi yath bedo dhanö n'Obanga ölamö. Un myero kür ĩbal lobowu na Rwoth Obangawu tye ka mīöwu mē bedo mewu.

22 Ka in ĩnēnö thwön onyo römö k'omeru n'orwenyo ökö ata, kür ĩnēn anēna; myero ĩdwök yo both omeru. **2** Ka won mërë ba bedo na cwök kodi onyo ba ingeo won mërë, cē in myero iter lee n'orwenyo nön yo pari ěka ĩgwök naka ka won mërë obino na tye ka rangö. Cē ĩmīi bothe. **3** In ibino tīmö nī kōmanön ī kom kana mërë, böng mërë, onyo gin mörö kēkēn n'omeru orwenyo ěka in inwongo; in kür ĩnēn anēna. **4** Ka in inwongo kana onyo thwön k'omeru n'opodho pīny ī nget yoo, kür ĩnēn anēna, ěntö köny ěn mē tingo malö ěk ocung kī tyēnē. **5** Dhakö myero kür oruk böng ka cwö, onyo ěcwö kür oruk böng ka mon, pīēn dhanö n'ötīmö kōmanön bedo mē kwer both Rwoth Obangawu. **6** Ka in tye ka woth ī yoo cē icop ī kom öd winyü ī nget yoo, onyo ī wi yath onyo ī ngöm, ěka mīn winyü obuto ī kom ěthīnē onyo ī kom tōngē, kür ĩmak mīn mërë kanya acēl k'ěthīnē. **7** In ĩtwērö tero ěthīnē, cē iwēkö mīn mërë cidhö, ěk nyimwu obed na leng ěka ibed unu na kwö pī karē na lac. **8** Ka in ĩgērö öt na nyen,

myero iketh gin mörö na jükö podho ka dhanö orum wi öt ök kür okel bal më önyö remo i odi ka ngat mörö opodho ki i wi öt. **9** Kür icwö kodhi na papath ariö i pwodho ölöknä, ka icwö, miö gin na kibéc n'öcék ië myero eter i öt k'Obanga, gin na in icwö ië thon naka ki nyig ölok. **10** Kür itwe thwön ëka kana kanya acël më pur. **11** Kür iruk böngü n'obedo yer ëka böngü na pwöth n'ëkwö kanya acël. **12** Myero ikwö töl tacël na lero i twok böngü angwën na in iruko. **13** Ka ëcwö mörö önyömö dhakö cë obedo ködë, cë ökwërö ën ökö, **14** cë okobo köp na rac i kome, na balö nying dhakö nakun kobo ni, "An anyömö dhakö ni, ëntö i karë na an abedo ködë, anwongo gin mörö ope na nyutho ni ën bara ongere k'ëcwö." **15** Cë apap ëka aya ka dhakö nön bino kelo gini gin na nyutho ni ën bara ongere k'ëcwö both edong i dhö wangkac më pacö. **16** Apap mërë bino kobo both edong ni, "An amiö nyara both ëcwö ni ök önyöm ëntö ökwërö nyara ökö. **17** Kobedini ën okelo köp më adoth i kome nakun kobo ni, 'An anwongo gin mörö ope na nyutho ni ën bara ongere k'ëcwö.' **18** Eöntö man ënë gin na nyutho ni nyara bara ongere k'ëcwö." Cë enyodo mërë bino yarö böngü i nyim edong më pacö. **19** Edong më pacö bino tero ëcwö nön ëka epwodo. **20** Gin bino ngölö ninë cül më ryal mia acël. Gin bino miö both apap ka dhakö, piën ëcwö nön öbalö nying nya jö Icarael na bara ongere k'ëcwö. Cë ën bino mëdërë më bedo dhakö mërë; ëka myero kür ökwër dhakö nön pi karë më kwö mërë kibéc. **21** Eöntö ka köp më adoth nön tye atir, ëka gin mörö ope n'enwongo na nyutho ni dhakö nön bara ongere k'ëcwö, **22** cë jö më pacö nön bino kelo dhakö nön i dholokek më öt k'apap mërë ëka ki kunön cwö më pacö nön bino celo ën ki kite naka thöö. **23** Eöntimö gin më lewic i Icarael nakun obedo timö tim më ölyang i karë na ën

bedo i öt k'apap mërë. Un myero ikwany unu gin na rac ökö ki i kinwu. 22 Ka ebino nwongo ëcwö mörö n'obedo ki dhakö ka ngat nökenë, ëcwö n'obedo ködë ëka dhakö nön myero enekgi ökö. Un myero ikwany unu gin na rac ökö ki i Icarael. 23 Ka ëcwö mörö ki i pacö oromo ki nyakö na bara ongere k'ëcwö, n'onwongo öcikerë ki ngat mörö më anyöma cë obedo ködë, 24 un ibino tero jö arïö nön kibëc yökö i dhö wangkac më pacö nön, ëka ecelogi ki kite naka i thöö. Eneko nyakö nön piën ba ögöo oduru ëk ëkönyë ëka eneko ëcwö piën ötürö cik më bedo ki dhakö ka ngat nökenë. Un myero ikwany unu gin na rac ökö ki kinwu. 25 Ëntö ka ëcwö mörö oromo ki nyakö n'öcikerë ki ngat mörö më anyöma i dye thim cë obedo ködë tëtëk, ëcwö këkën n'ötïmö gin ni ënë ebino neko. 26 Kür itim unu gin mörö i kom nyakö; piën ën ba öbalö bal mörö na römö ngölö ninë thöö. Köp ni röm ki köp k'ëcwö n'ölwënyö i kom awodhe cë oneko ökö, 27 piën ëcwö oromo ki dhakö n'ëcikerë ködë më anyöma i thim cë obedo ködë tëtëk ëka dhakö ögöo oduru, ëntö ngat mörö onwongo ope kunön na twërö könyö ën. 28 Ka ëcwö mörö oromo ki nyakö na bara ongere k'ëcwö n'onwongo ba öcikerë më anyöma ëka obedo ködë tëtëk cë engeogi, 29 ën bino cülö apap ka nyakö ryal pyer abic. Ën myero önyöm nyakö nön piën ën ötimö bal i kome. Ën ba bino kwërö dhakö nön pi karë më kwö mërë kibëc. 30 Dhanö mörö kür obed ki dhakö k'apap mërë; ën myero kür ömii lewic i kom apap mërë.

23 Dhanö n'edino onyo n'ëngölö kome më cwö ökö ba bino dönyö i athuko ka Rwoth. 2 Dhanö n'ënywölö i lek ba bino dönyö i athuko ka Rwoth, kadï naka ëkwaëgi më apar mörö ba bino dönyö i athuko ka Rwoth. 3 Ngat mörö n'obedo dhanö më Amon onyo dhanö më Moab ba bino dönyö i athuko ka Rwoth, kadï

naka êkwaëgĩ mē apar, mörö ba bino dönyö ĩ athuko ka Rwoth.

4 Pïen gĩn ba obino mē romo kodwu kĩ cem êka kĩ pii ĩ karē na un itye ka bino kĩ ĩ Ejip. Gĩn obino opango Balaam wod ka Beor kĩ ĩ Petor na tye ĩ Aram Naaraim êk obin ölamwu. 5 Ęntö Rwoth Obangawu ökwērö winyo köp ka Balaam ökö. Ęn obino ölökö köp mē lamöwu ödökö mē gum pĩrwu, pïen Rwoth Obangawu maröwu. 6 Kür ĩtĩm unu gĩn mörö na kelo nĩgĩ kuc kodwu êka lönyö, pĩ karē mē kwöwu kibēc. 7 Kür ĩcaa unu dhanö mörö mē Edom, pïen gĩn obedo wat kodwu. Kür ĩcaa unu dhanö mörö mē Ejip, pïen ibino ibedo unu Erok ĩ lobogĩ. 8 Ęthĩnögĩ na gĩn bino nywölö n'obedo êkwaëgĩ mē run mē adek bino dönyö ĩ athuko ka Rwoth. 9 Ka ĩcĩdhö unu mē lwēny kĩ langwu, gwökērē unu kĩ ĩ kom gĩn mörö na ba leng. 10 Ka ěcwö mörö tye ĩ kinwu na cĩk ögēngö pïen oleko lek mē kiwor, ěn myero öcĩdh yökö êka obed kunön. 11 Ęntö ka pĩny dong yutho ěn myero ölwökērē, êka ka ceng ödönyö ěn twērö dwogo ĩ laĩ. 12 Yüb unu kany mörö yökö ĩ nge laĩ kanya un ibino cĩdhö ĩē mē kõnyērē. 13 Ngat acēlacēl myero obed kĩ gĩn mörö mē künyö pĩny ĩ kin jami mē lwēnywu, êka ka ikonyiri, küny bur êk ium ökö. 14 Pïen Rwoth Obangawu wowotha ĩ dye laĩwu mē gwököwu êka mē miö langwu ĩ cĩngwu. Laĩwu myero obed na leng êk kür önēn gĩn mörö na ba leng cē lökērē ökö kĩ bothwu. 15 Ka opii mörö öřĩngö ökö kĩ both adwong mērē cē opono bothi, kür ĩmĩ ěn ödök both adwong mērē. 16 Mĩ ěn obed ĩ kinwu kany mörö kēkēn na cwinye mĩtö êka ĩ pacö mörö kēkēn na ěn öyērö. Kür ĩdĩĩ ěn. 17 Dhanö mörö mē Icarael n'obedo ěcwö onyo dhakö myero kür obed ngat na tĩmö tĩm mē ölaya ĩ öt wörö jwök. 18 Kür ikel unu cĩlĩng mē cül n'enwongo kĩ kom tĩm mē ölaya n'öya kĩ both dhakö onyo ěcwö ĩ öt ka Rwoth Obangawu mē cülö kwong mörö, pïen jami nön

kibéc obedo gin më kwer both Rwoth Obangawu. **19** Kür imiï dhanö më Icarael awodhi öcül magoba pï ciling, cem onyo gin mörö këkën na twërö kelo magoba na ën odeno. **20** In itwërö miö arok cülö magoba ëntö pathi dhanö më Icarael awodhi. Gwök unu cïk ni ëk Rwoth Obangawu ömiïwu gum i kom gin na kibéc na un ibino ketho cingwu ië i lobo na un itye ka dönyö më gamö bedo mewu. **21** Ka ikwongo kwong both Rwoth Obangani, kür igaliri më cobo, piën Rwoth Obangawu bino penyoni pirë ëka ibino bedo ngat n'ötïmö bal. **22** Ëntö ka ba ikwongo kwong, ba ibino bedo ngat n'ötïmö bal. **23** Ëntö gin mörö këkën na donyo ki i dhogi myero inën ni icobo, piën in ikwongo kwong keni ki dhogi both Rwoth Obangani. **24** Ka idönyö i pwodho ölok k'awodhi, in itwërö camö nyig ölok kibéc na cwinyi mitö, ëntö kür iketh mörö i aditani. **25** Ka idönyö i pwodho kal k'awodhi, in itwërö ridhö kal ki cingi, ëntö kür ikaa kal ki pala.

24 Ka ëcwö mörö önyömö dhakö na ba yomo cwinye piën onwongo gin mörö na rac ködë, ëcwö nön twërö cöö waraga më këthö nyom, cë miö i cingë ëka ryëmö ën ökö ki i ödë. **2** Cë kinge na ën dong öya ökö ki i ödë, ën dökö dhakö k'ëcwö nököne. **3** Ka cwörë më ariö ba mitö ën, ëcwö nön cöö waraga ninë më këthö nyom, cë miö i cingë, ëka ryëmö ökö ki i ödë, onyo ka cwörë më ariö nön öthöö ökö, **4** cwörë më acël n'ökwërö ën ba dök bino nyömö ën më bedo dhakö mërë kinge na ën dong öbal ökö. Manön bino bedo gin më kwer both Rwoth. Kür ikel unu bal i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu më bedo mewu. **5** Ka ëcwö mörö pod onyomo anyoma, myero kür ëmiï öcidhi i dhö lwëny onyo ëmiï tic ka lwak mörö nököne. Ën myero obed mwaka acël nakun bedo parë ëk okel yom cwiny both dhakö na ën önyömö. **6** Kür ikwany pong onyo nya pong rego

na calö gin n'ejengo i den. Pïen manön bino bedo calö kwanyö kwö ka dhanö më bedo gin n'ejengo. 7 Ka enwongo ngat mörö kwalö dhanö më Icarael awodhe, ëka tero na rac na calö opii onyo cadhö ën. Ngat n'ökwalö dhanö nön myero enek ökö. Un myero ikwany gin na rac ökö ki i kinwu. 8 Na makö köp i kom two dhöbü, gwökëre unu rwök ëk ilüb unu gin n'ëlamdhök n'obedo Elebi okobo niwu. Myero ilüb unu na bër ngö na an acikögi. 9 Po unu i kom ngö na Rwoth Obangawu ötimö i kom Miriam ki i wanga yoo kinge na un iya ki i Ejip. 10 Ka imiö gin mörö më adena both awodhi, kür idöny i ödë më kwanyö gin mörö n'ëmiö bothi na calö gin n'ejengo. 11 In myero ibed yökö, ëk dhanö na in imiö gin mörö më adena okel gin na ën ojengo bothi yökö. 12 Ka dhanö nön obedo acan, kür imii böngü na ën ojengo obut bothi. 13 Dwök böngü mërë na ceng bara ödönyö ëk oumere ködë. Cë ën bino pwöyöni ëka ebino kwanö na calö tic n'atir i nyim Rwoth Obangani. 14 Kür idii atic na in ipango n'obedo acan ëka na mitö köny, kono kadï atic nön obedo dhanö më Icarael awodhi onyo arok na bedo i pacöwu mörö acël. 15 In myero imii cül mërë i ninö nön na bara ceng ödönyö, pïen ën obedo acan ëka geno gin nön. Ka ba imiö, ën bino kok i komi both Rwoth, ëka ibino bedo ngat n'ötümö bal. 16 Ba ebino neko enyodo pi bal k'ëthinögi, onyo ba ebino neko ëthinö pi bal k'enyodogi. Ngat acëlacël ebino neko pi bal mërë. 17 Kür ibal pido k'arok onyo k'athin kic mörö, onyo iter böngü ka dha thöo na calö gin n'ejengo. 18 Po unu ni un onwongo ibedo opii i lobo Ejip ëka Rwoth Obangawu obino ökököwu ki kunön. Manön ënë ömiö an aciköwu më lübö cik ni. 19 Ka in itye ka kaö kac ki i pwodhoni, ëka inënö körë mörö na ba ikaö, kür idök cen më cidhö kaö dökï. Myero iwëk odong pi Erok, ëthinö kic ëka

mon thö, ëk Rwoth Obangawu ömïwu gum i kom tic kibëc më cingwu. **20** Ka ipüdö nyig jeitunini ki i wi yath, kür dökï idök cen më püdö man odong i wi yath. Myero iwëk nyig jeituni n'odong pi Erok, ëthinö kic ëka mon thö. **21** Ka ipüdö nyig ölok ki i pwodho ölokni, kür dökï idök cen më püdö man odong. Myero iwëk nyig ölok n'odong pi Erok, ëthinö kic ëka mon thö. **22** Po unu ni un onwongo ibedo opii i lobo Ejip. Manön ënë ömïo an aciköwu më lübö cik ni.

25 Ka jö ariö tye gini ki köp i kin-gi, gin myero oter i nyim okiko ëka ëngöl-köp bino ngölö köp cë gönyö gini dhanö n'ope ki bal ëka ngölö köp i wi dhanö n'öbalö. **2** Cë ka dhanö n'öbalö pore ni myero ëgöö, angöl-köp bino miö ën buto piny ëka ëgöö i nyime ki wel lüth n'oporo bal mërë. **3** Angöl-köp twërö miö ëgöö lüth pyer angwën ëntö kür ökadh manön. Ka ëgöö na kadhö, öminwu ebino lanö i wangwu. **4** Kür itwe dhö thwön ka tye ka nyönö kal më apwoda. **5** Ka utmego na bedo gini kanya acël ëka acël ki kin-gi öthö ökö abonge athin mörö, myero cii athö kür önyömërë ki ngat mörö na ba obedo dhanö më dholokek. Ömin cwörë ënë bino tero ën na calö dhakö mërë ëka cobo tic më bedo cwörë nakaka ömin mërë. **6** Wode na ën bino nywölö më acël ebino cakö nyingë ki nying ömin mërë n'öthö, ëk nyingë kür orweny ökö ki i Icarael. **7** Ëntö ka ömin athö ba mitö tero cii ömin mërë, dha thö bino cidhö i dhö wangkac më pacö both edong ëka kobo ni, "Ömin cwöra ökwërö miö nying ömin mërë nen i Icarael; ën ba mitö cobo tic më bedo cwöra nakaka ömin mërë." **8** Cë edong më pacö mërë bino cwodo ömin athö ëka ëtwak ködë. Ka ocere nakun kobo ni, "An ba amitö tero ën," **9** cii ömin athö bino cidhö bothe i nyim edong cë wödhö wör acël ökö ki i tyen ömin cwörë, ngölö laö dhögë i wangë ëka

kobo nĩ, “Man ẽnẽ gin n'ebino tĩmõ ĩ kom dhanõ mörõ na ba bino nywölõ ẽthĩnõ ka wi õmĩn mērẽ.” **10** Dholokek ka dhanõ nön ebino cwodo kĩ ĩ Icarael nĩ, “Õt ka dhanõ n'ẽwõdhõ wörẽ õkõ kĩ ĩ tyẽnẽ.” **11** Ka cwõ arĩõ tye ka lwẽny ẽka dhakõ ka ngat acël obino mẽ kõnyõ cwörẽ kĩ both ngat na tye ka lwẽny kődẽ, ẽka otero cĩngẽ cẽ õmakõ kome mẽ cwõ, **12** un myero ingun unu cĩng dhakõ nön õkõ. Kür kĩca õmakwu ĩ kome. **13** Kür ibed unu kĩ gin mẽ pimo jami arĩõ ĩ ocwewu—acël na pěk ẽka acël na yot. **14** Kür ibed unu kĩ gin mẽ pimo jami ĩ õdwu—acël na thwõnẽ ẽka acël na tĩdĩ. **15** Myero ibed unu kĩ gin mẽ pimo jami na bẽr, na pimo jami ĩ wangẽ, ẽk ibed unu ĩ lobo na Rwoth Obangawu tye ka miõwu pĩ karẽ na lac. **16** Pĩẽn jõ kibẽc na tĩmõ koth tic nĩ, jõ na tĩmõ gin na ba tye atĩr, gĩn obedo gin mẽ kwẽr kĩ both Rwoth Obangawu. **17** Po unu ĩ kom gin na jõ Amalek õtĩmõ ĩ komwu ĩ yoo ĩ karẽ na un ĩya õkõ kĩ ĩ Ejip. **18** Gĩn õlwẽnyõ ĩ komwu ĩ karẽ na un idhero rwõk na tẽkõ mörõ ope ĩ komwu. Gĩn oneko jõ kibẽc n'onwongo odong cen nakun ba lworõ gĩnĩ Obanga. **19** Pĩ manõn, ka Rwoth Obangawu õmiõwu iyweo kĩ ĩ kom langwu kibẽc n'õgürõwu ĩ lobo na Rwoth Obangawu tye ka miõwu ẽk ĩgam unu mẽ bedo mewu, myero inek unu jõ Amalek kibẽc ẽk ngat mörõ kür dõkĩ opo ĩ komgĩ na twal kĩ ĩ thẽ polo. Kür ĩmiĩ wĩwu owil!

26 Ka un ĩdõnyõ ĩ lobo na Rwoth Obangawu tye ka miõwu na calõ mewu ẽka ĩgamõ unu õkõ cẽ ibedo unu ĩẽ, **2** kwany unu wi cem mõkõ kĩ ĩ kom cem kibẽc n'õcakõ cẽk kĩ ĩ ngõm na Rwoth Obangawu tye ka miõwu ẽka ikethgĩ ĩ adĩta. Cẽ ĩter unu ĩ kabedo na Rwoth Obangawu bino yẽrõ mẽ wörõ nyĩngẽ ĩẽ. **3** In myero ĩcĩdh both alamdhõk na tye ĩ dhõ tic ĩ caa nön ẽka ikob nĩnẽ nĩ, “Tin dong an atuco both Rwoth Obangani nĩ an athuno

ĩ lobo na Rwoth okwongo both kwerewa më miöwa.” 4 Cë
 alamdhök bino gamö adĭta kĭ bothi ěka ketho ĩ nyim keno tyër ka
 Rwoth Obangani. 5 Cë in ibino kobo ĩ nyim Rwoth Obangani nĭ,
 “Kwaröna onwongo obedo dhanö më Aram, n'onwongo wotho
 awotha. Ĕn obino öcĭdhö yo Ejip kĭ jö na nönök ěka obedo kunön
 cë ödökö rok na dit, na tĕk ěka n'önya gĭnĭ na pol. 6 Ĕntö jö Ejip
 obedo ka tic ködwa na rac rwök ěka ömiöwa ělimö can, nakun
 ěmiöwa etio tic na tĕk. 7 Cë wan ekok both Rwoth, Obanga
 ka kwerewa, ěka Rwoth owinyo kokowa cë önönö pĕköwa, tic
 na tĕk n'eketho ĩ komwa ěka kite n'ĕdiöwa ködĕ. 8 Cë Rwoth
 ökwanyöwa ökö kĭ ĩ Ejip kĭ twër më badĕ ěka kĭ tĕkö mĕrĕ, kĭ
 tĭm na kelo lworo na thwönĕ, k'anyuth më tango ěka gin më aura
 gĭnĭ. 9 Ĕn okelowa naka ĩ kabedo ni ěka ömiöwa lobo ni, lobo na
 mio na cak kĭ möö kic möl kĭ ĩĕ. 10 Cë kobedini dong, an akelo
 wi cem n'öcakö cĕk kĭ ĩ ngöm na in Rwoth ĩmĭa.” Cë in myero
 iketh adĭta ĩ nyim Rwoth Obangani ěka ĩwör ĕn. 11 In ibino bedo
 kĭ yom cwiny kanya acĕl kĭ jö Lebi ěka Erok na bedo gĭnĭ ĩ kinwu
 kĭ gin na kibĕc na bĕr na Rwoth Obangani ömiö bothi ěka jö më
 odi. 12 Ka in ityeko miö acĕl më apar më gin n'öcĕk ĩ mwaka më
 adek mĕrĕ, mwaka më miö acĕl më apar, in ibino miö both jö
 Lebi, Erok, ĕthĭnö kic ěka mon thöö ĕk gĭn obed kĭ gin më acama
 na römö miögi yeng kĭ ĩ peciwu. 13 Cë in ibino kobo ĩ nyim
 Rwoth Obangani nĭ, “An dong atyeko kwanyö acĕl më apar ökö
 kĭ ĩ öda ěka amiö both jö Lebi, Erok, ĕthĭnö kic ěka mon thöö
 kite na in ĩcĭka ködĕ. An ba atürö onyo wia ba owil ĩ kom cĭkni
 gĭnĭ. 14 An ba acamö acĕl më apar ĩ karĕ n'onwongo an akwero
 cöla, onyo kwanyö mörö kĭ ĩĕ ĩ karĕ na cĭk ögĕnga, onyo tyĕrö
 both tipo ka ngat n'öthöö. An awinyo köp ka Rwoth Obangana;
 an atĭmö jami kibĕc na in ĩcĭka ĩĕ. 15 Nĕn pĭny kĭ ĩ kabedoni na

leng na tye i polo, mii gum i kom jogi Icarael eka i kom lobo na in imiowa kite na in icikiri kodde ki kwong both kwerewa, lobo na mio na cak ki moö kic mol ki ie.” **16** Tin Rwoth Obangawu öcököwu me lübö cik merë kibëc. Pi manön myero igwökëre unu me lübö ki cwinywu kibëc eka ki tipowu kibëc. **17** Tin dong ituco köp i kom Rwoth ni en obedo Obangani, eka ibino lübö yoo merë nakun igwökö cik merë kibëc, eka ni ibino winyo köp merë. **18** Rwoth otuco köp i komwu ni tin un ibedo jögë na pürgi tæk kite na en öcökëre kodde, eka un myero igwök cik merë kibëc. **19** En otuco ni ebino miöwu bedo rok na tæk na löö rok nökenë kibëc na en eketho eka un ibino miö pak ki wörö i nyingë. Un ibino bedo jo na leng both Rwoth Obangawu kite na en öcökëre kodde.

27 Muca eka edong me Icarael okobo ginii both jii ni, “Gwök unu cik ni kibëc na an tin atye ka miöwu. **2** I ninö na un ibino ngölö ki kulo Jordan me dönyö i lobo na Rwoth Obangawu bino miöwu, un ibino cicibo kite na thwon cë ipu unu komgi ki rangi na tar. **3** Cöö köp kibëc me cik ni i komgi ka ipoth unu yo löka me dönyö i lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu, lobo na mio na cak ki moö kic mol ki ie, kite na Rwoth, Obanga ka kwerewu, öcökëre kodwu. **4** Ka dong ingölö unu kulo Jordan, cicibo unu kite ni i wi Kidi Ebal kit na an atye ka cököwu kodde tin. Myero ipu unu komgi ki rangi na tar. **5** Gër unu keno tyër n'ëyübö ki kite both Rwoth Obangawu kunön. Kür itii unu ki nywenyo mörö me paögi. **6** Myero igër unu keno tyër ka Rwoth Obangawu ki kite na lül eka iryëd unu tyër awanga i wie both Rwoth Obangawu. **7** Ngöl unu thon tyër me kuc nakun icamö unu kunön, kanya un ibino bedo ki yom cwiny i nyim Rwoth Obangawu. **8** Un myero icöö na bër köp kibëc me cik ni i kom kite ni na un icicibo.” **9** Cë Muca eka elamdhök n'obedo Elebi okobo both jo Icarael kibëc

ni, “Ling unu moth, un jo Icarael, ek iwiny unu kop! Un dong idoko jo ka Rwoth Obangawu. 10 Pi manon, un myero dong iwiny unu kop ka Rwoth Obangawu ek ilub unu cik mere kibec na an atye ka miowu tin.” 11 I ninon non kikokome Muca ociko jii ni: 12 Ka ingolo unu kulo Jordan, kaka ka Cimeon, Lebi, Yuda, Icarar, Yocepu eka Benjamin bino cung gini i wi Kidi Gerijim me lamö gum i kom jii. 13 Eka kaka ka Reuben, Gad, Acer, Jabulon, Dan, eka Naputali bino cung gini i wi Kidi Ebal me lamö cen i kom jii. 14 Ce jo Lebi bino redo gini rwok both jo me Icarael kibec ni: 15 “Cen myero ömak dhanö möro na bino yubö cal jwök n’epaö apaa onyo nywenyo n’eliö—n’obedo gin me kwer both Rwoth, n’adirü öyübö ki cingé—eka ocibo i mung me awöra.” 16 “Cen myero ömak dhanö möro na ba bino worö apap mere eka aya mere.” 17 “Cen myero ömak dhanö möro na bino cwarö kidi me wang ngöm k’awodhe.” 18 “Cen myero ömak dhanö möro na bino miö athöo wang lubö yoo na path.” 19 “Cen myero ömak dhanö möro na bino balö pido k’arok, athin kic onyo dha thöo eka miö kop löö.” 20 “Cen myero ömak dhanö möro na bino buto ki cii apap mere, pien nwongo en oketho lewic i kom apap mere.” 21 “Cen myero ömak dhanö möro na bino buto ki lee möro kekén.” 22 “Cen myero ömak dhanö möro na bino buto k’amin mere, onyo amin mere me babö onyo amin mere n’aya mere önywölö k’ecwö nökené.” 23 “Cen myero ömak dhanö möro na bino buto ki marö mere.” 24 “Cen myero ömak dhanö möro na bino neko awodhe i mung.” 25 “Cen myero ömak dhanö möro na bino gamö lim me wilöné i mung ek enek ki dhanö na ba öbalö.” 26 “Cen myero ömak dhanö möro na ba bino moko eka lubö kop kibec na tye i cik ni.”

28 Ka ibino unu winyo köp ka Rwoth Obangawu ëka ïlübö unu cïk mërë kibëc na an tin atye ka miöwu, Rwoth Obangawu bino miöwu ïdökö na tæk na löö rok kibëc na tye ï wi lobo. **2** Gum ni kibëc bino bino ï komwu na thwönë ka iwinyo unu köp ka Rwoth Obangawu: **3** Gum bino bedo ï komwu ï pacö ëka ï pwothiwu. **4** Gum bino bedo ï kom ëthinöwu, ï kom gin na bino cëk ï pwothiwu, ëka ï kom ëthinö limwu na kwö—ëthinö dhokwu ëka ëthin rom kï dyegiwu. **5** Gum bino bedo ï kom aditani ëka ï kom gin më nyöbö ogatini. **6** Ibino bedo unu kï gum ï karë na un ïdönyö ï öt ëka ï karë na un idonyo yökö. **7** Rwoth bino miö ïlöö unu langwu na bino më lwëny ï komwu. Gin bino më lwëny ï komwu kï ï yoo acël ëntö bino ginï ngwëc kï bothwu nakun pokere ginï ï yodhi abirö. **8** Rwoth bino miö gum ï kom derewu ëka ï kom gin na kibëc na cingwu otio. Rwoth Obangawu bino miöwu gum ï lobo na ën tye ka miöwu. **9** Ka ibino unu gwökö cïk ka Rwoth Obangawu kibëc nakun ïlübö unu, Rwoth bino miöwu ibedo jögë na leng kite na ën öcïkërë ködë kï kwong bothwu. **10** Cë jö kibëc më wi lobo bino nënö nï ecwodowu kï nyïng Rwoth ëka bino ginï lworowu. **11** Rwoth bino miöwu jami na pol—ëthinöwu, ëthinö limwu na kwö, ëka cem më pwothiwu bino cëk—ï lobo na yam ën okwongo both kwerewu më miöwu. **12** Rwoth bino yabö niwu polo na ën kanö lönyö mërë ië, më miö köth cwee ï pwothiwu ï karë mërë kikokome ëka më miö gum ï kom tic kibëc na cingwu bino tio. Un ibino miö jami më adena both rok na pol ëntö ba ibino unu deno gin mörö kï both ngat mörö. **13** Rwoth bino miöwu bedo ëtëla, ëka pathï jö n'ëtëlögï. Karë kibëc un ibino bedo anyim nakun ba ibedo unu anged ka iwinyo unu cïk ka Rwoth Obangawu kibëc na an tin acïköwu nakun ïgwökërë unu më lübö. **14** Kür ïlökërë unu ökö kï ï kom

cik na an tin amiöwu, yo cingwu kucem onyo kucam, onyo lübö obanga nökenë gini ëka wörögi. 15 Entö ka un ba ibino winyo unu köp ka Rwoth Obangawu onyo igwökërë unu më lübö cik mërë kibëc na an tin aciköwu, cë cene ni kibëc bino bino i komwu ëka maköwu: 16 Cen bino maköwu i peciwu ëka i pwothiwu. 17 Cen bino bedo i kom aditani ëka i kom gin më nyöbö ogatini. 18 Cen bino bedo i kom ëthinöwu ëka i kom gin na bino cëk i pwothiwu, i kom ëthinö limwu na kwö ëka i kom ëthinö rom ki dyegiwu. 19 Cen bino maköwu i karë na un idönyö i öt ëka i karë na un idonyo yökö. 20 Rwoth bino oro cene i komwu, wiwu bino rubere ëka ebino cokowu ki gero i kom gin na kibëc na un ibino tio, naka ka ithum unu ökö. Ibino thum unu ökö piöpiö pi timwu na reco na un itimö piën iwëka unu ökö. 21 Rwoth bino pwodowu ki twoe na reco naka ka ën otyekowu ökö ki i lobo na un itye ka dönyö ië më gamö më bedo mewu. 22 Rwoth bino pwodowu ki twoe na köbërë, ki lyetho ëka two akwoda, ki lyetho piny ëka ceng bino ryëny. Cemwu bino ner ëka pur ökö. Pwod ni kibëc bino bino i komwu naka ka ithöo unu. 23 Polo na tye i ka wiwu ba bino miö köth cwee, ëka ngöm na tye i thë tyënwu bino bedo na tæk calö nywenyo. 24 Rwoth bino lökö köth më lobowu dökö apua ëka luru; bino yaa ki i polo öny piny i komwu naka tyekowu ökö kibëc. 25 Rwoth bino miö langwu lööwu. Un ibino lwëny i komgi ki i yoo acël entö ibino unu ngwëc ki bothgi nakun ipokere unu i yodhi abirö, ëka jö më lobo kibëc bino bedo gini ki thwön lworö pi gin n'ötimërë i komwu. 26 Lyenewu bino bedo cem ka winy kibëc na ngwëcö ki malö ëka më ka leeni më thim, ëka ngat mörö ope na bino ryëmögi ökö. 27 Rwoth bino pwodowu ki two bür gini më Ejip, bür na ba cang, gwönyü ëka il kom na ba ibino unu cang

kī ië. **28** Rwoth bino pwodowu kī poa, thöo wang ëka bango
 wiwu ökö. **29** Ibino unu thwathwama kiceng calö athöo wang. Ba
 ibino bedo unu kī lönyö i kom gin mörö këkën na un ibino timö.
 Ebino diöwu ëka yakö jamiwu ninö kī ninö, ëntö ngat mörö ope
 na bino kõnyöwu. **30** In ibino cikiri kī dhakö më nyömö, ëntö
 ngat nököënë ënë bino bedo ködë tètëk. In ibino gërö öt, ëntö ba
 ibino bedo ië. In ibino pïdhö ölökö, ëntö ba ibino camö nyige. **31**
 Ebino neko thwön pur na megī na in inënö, ëntö ba ibino camö
 ringo mërë mörö. Ebino tero kanani tètëk kī bothi, ëntö ba ebino
 dwongo. Ebino miö romni both langni, ëntö ngat mörö ope na
 bino kõnyöni më dwongogī. **32** Ebino miö awope ëka anyirani
 both rok nököënë na in inënö ëka wangi bino dhero më nënögī
 ninö kī ninö, ëntö ba ibino bedo kī tēkö më jükögī cïdhö ködgī.
33 Rok na ba ingeo unu bino camö cem na un ipuro i pwothiwu,
 ëka ebino diöwu pī karë kibëc ëntö gin mörö ope na un ibino
 timö. **34** Gin na wangwu bino nënö bino miöwu idökö epoa. **35**
 Rwoth bino pwodoni kī two më congī ëka tyeni kī bür na rem
 rwök na ba bino cang, cakërë kī i tyeni piny naka i wi malö. **36**
 Rwoth bino ryëmöwu kanya acël kī rwoth na un ibino yërö më
 tëlöwu yo both rok na un onyo kwerewu ba ongeö. Ibino unu
 wörö obanga nököënë n'ëyübö kī yen ëka kidi. **37** Ibino unu dökö
 gin na kelo lworö, gin më carolok ëka gin më anyëra i kin rok
 kibëc na Rwoth bino këthöwu ië. **38** Ibino unu cwöönö kodhi na
 dwong i pwothiwu, ëntö ibino unu cökö na nënök, piën bonyo
 bino camö ökö. **39** Ibino unu pïdhö ölökö ëka ibino unu yübögī na
 bër, ëntö ba ibino unu madhö kõngö mërë onyo püdö nyige, piën
 kudi bino camögī ökö. **40** Ibino unu bedo kī yen më jeituni i
 lobowu, ëntö ba ibino unu tic kī möö mërë, piën nyige bino öny
 ökö. **41** Ibino unu nywölö awope ëka anyira, ëntö ba ibino unu

gwökögí, piën ebino terogí ökö í opii. 42 Bonyo bino camö yen ëka cem më lobowu ökö. 43 Erok na bedo í lobowu bino dökö gíní ëlönyö ëka jö na pïrgí tæk rwök, ëntö un ibino dökö ëcan ëka jö na pïrgí ba tæk. 44 Gín bino miöwu den, ëntö un ba ibino miö den bothgí. Gín bino tëlö wiwu, ëntö un ibino dong cen í körgí. 45 Cene ni kibëc bino podho í komwu, bino ryëmö körwu cë maköwu naka ibino thum unu ökö kibëc, piën ba iwinyo unu köp ka Rwoth Obangawu ëka ba imakö unu cík mërë kibëc na ën öcïköwu. 46 Gín bino bedo anyuth ëka tango më aura bothwu ëka both ëkwaëwu naka naka. 47 Piën un ba itio unu both Rwoth Obangawu kí yom cwiny í karë n'onwongo itye unu kí jami na büp, 48 pí manön ibino unu tic both langwu na Rwoth bino orogí í komwu. Kec ëka öríö pii bino nekowu, ibino unu woth kotula ëka can jami kibëc bino maköwu. Rwoth bino ketho ayokoth n'obedo nywenyo í ngutwu naka ka otyekowu ökö kibëc. 49 Rwoth bino kelo rok mörö më lwëny í komwu kí kanya bor, kí í ajiki më lobo, calö jür na bino pïny, rok na ba ibino unu nïang í lëbgí. 50 Rok na ger na ba bino parö pí jö n'otii ëka kica ba bino makögí í kom jö na thïnö. 51 Gín bino camö ëthïnö lïmwu na kwö ëka cem na bino cëk í pwothiwu, naka ka otyekowu ökö. Gín ba bino wëkö niwu kal mörö, köngö ölöc na nyen onyo möö jeituni, ëthïnö dhok onyo ëthïnö rom kí dyegi na mewu naka ka gín otyekowu ökö. 52 Gín bino gürö peciwu kibëc naka ka cëlwu n'ëgërö na bor rwök na un igeno öredhërë pïny. Gín bino gürö peci kibëc na tye í lobo na Rwoth Obangawu tye ka miöwu. 53 Pí can na langwu bino ketho í komwu í karë na gín bino gürö peciwu, un ibino camö ëthïnöwu, ringo kom awope ëka anyira na Rwoth Obangawu ömiöwu. 54 Naka thon ëcwö na kite mërë bër rwök ëka n'obedo nyakíca kí í kinwu bino twono ömïn mërë

cem, onyo dhakö mërë na ën marö, onyo ëthinë na pod kwö. **55**
 Ën ba bino nywakö ködgi ringo kom ëthinë na ën camö. Piën
 ën ope ki gin mörö n'odong nïnë më acama i karë më can na
 langwu bino gürö ki peciwu kibëc. **56** Dhakö na kite mërë bër
 rwök ëka n'obedo nyakica, n'onwongo ba thamö më nyönö piny
 ki tyënë, wangë bino cido i kom cwörë na ën marö, ëka wode
 onyo nyarë. **57** Ën bino kanö byero na yaa ki ië ëka athin na ën
 önywölö, ëk ëcam ën kënë i müng i karë na lang bino güröwu
 ëka can na rac na langwu bino ketho i komwu i peciwu. **58** Ka
 ba igwökërë unu më lübö köp kibëc më cik ni, n'ëcöögï i buk ni,
 ëka ka ba ibedo unu ki lworo i nyïng më dheo na pïrë tək na ënë
 nyïng Rwoth Obangawu, **59** cë Rwoth bino mëdö pwod i komwu
 ëka i kom ëkwaëwu, can na rac rwök ëka odeke na ba cang
 ginï. **60** Ën bino miö two kibëc më Ejip na yam un ilworo rwök
 më maköwu, ëka ba ibino unu cang. **61** Rwoth thon bino miöwu
 koth twoe kibëc ëka can na ba ëcöö i buk më cik ni, naka ka
 etyekowu ökö. **62** Kadï onwongo ipol unu calö cër na tye malö i
 wi polo, welwu bino dökö na nönök rwök, piën ba iwinyo unu
 köp ka Rwoth Obangawu. **63** Dong kite na calö Rwoth cwinye
 obedo na yom më miöwu bedo na bër ëka më miö welwu nya
 na pol, kömanön thon Rwoth cwinye bino bedo na yom më balö
 ëka tyekowu. Ebino kwanyöwu ökö ki i lobo na un itye ka dönyö
 ië më gamö bedo mewu. **64** Cë Rwoth bino këthöwu ökö i kin
 rok kibëc, cakërë ki i ajiki lobo kucël naka tung ca. Ki kunön un
 ibino wörö obanga nökenë ginï—obanga n'ëyübö ki yen ëka
 kidi, na un onyo kwerewu ba ongeö. **65** Ki i kin rok nön ginï,
 ba ibino unu nwongo kuc onyo karë më miö tyenwu yweo. Ki
 kunön Rwoth bino miö cwinywu podho, ba ibino bedo unu ki
 gen ëka tipo komwu bino thöö ökö. **66** Cwinywu bino ngabërë

angaba pī kwōwu mē anyim. Lworo bino makōwu kiwor ēka kiceng abonge gen mōrō pī kwōwu. **67** Kodiko ibino unu kobo nī, “Kono onwongo obed kothyeno!” Ēka kothyeno ibino unu kobo nī, “Kono onwongo obed kodiko!”—piēn pī lworo na bino pong ī cwinywu ēka gin na wangwu bino nēnō. **68** Cē Rwoth bino dwōkōwu yo Ejip kī mel gīnī, ī yoo na an abino akobo niwu nī ba dōkī ibino nēnō unu. Kī kunōn, un ibino mīrē kenwu both langwu mē acadha calō opii n'obedo cwō ēka mon, ēntō ngat mōrō ope na bino wīlōwu.

29 Man ēnē kōp mē cīkērē na Rwoth öcīkō Muca mē ketho kī jō Icarael ī lobo mē Moab, mēd ī kom cīkērē na ēn onwongo oketho kōdgī kī ī Koreb. **2** Muca ocwodo jō Icarael kībēc kanya acēl ēka okobo bothgī: Un īnēnō kī wangwu gin na Rwoth ötīmō ī Ejip ī kom Parao, ī kom edite mērē kībēc ēka ī kom lobo mērē. **3** Un īnēnō kī wangwu atēmatēma na dito gīnī, anyuth mē tango nōn ēka gin mē aura gīnī. **4** Ēntō naka ī nīnō na tin nī Rwoth ba ömīōwu thama mē nīang onyo wang mē neno onyo ith na winyo pīny. **5** An atēlōwu kī ī thim pī mwaka pyer angwēn. Böngwu ba obino otii, onyo wociwu ba obino othum ökö kī ī tyēnwu. **6** Un ba ibino īcamō unu ogati onyo madhō köngö ölök onyo köngö mōrō na kēc. An abino atīmō kōmanōn ēk inge unu nī an abedo Rwoth Obangawu. **7** Ī karē na un ithuno ī kabedo nī, Cikon rwoth mē Kecbon ēka Og rwoth mē Bacan obino gīnī mē lwēny ī kom onu, ēntō onu ēlōögī ökö. **8** Onu ebino ēgamō lobogī ēka ēmīō both jō Reuben, Jō Gad ēka nucu kaka ka Manace na calō lobo na mēgī. **9** Pī manōn, gwōkērē unu mē lübō kōp mē cīkērē nī, ēk gin na kībēc na un ibino tīmō owoth na bēr. **10** Un kībēc icung unu tin ī nyim Rwoth Obangawu—ētēlawu ēka rwodhiwu, edongwu ēka editewu, ēka jō nōkēnē kībēc mē Icarael, **11** kanya

acël k'ëthîñöwu ëka monwu, ëka Erok na bedo gîñî ï kinwu, na ngölö yen ëka na twömö pii niwu. **12** Un icung kany më dönyö ï cîkërë kî Rwoth Obangawu, cîkërë na Rwoth tin moko kodwu ëka moko kî kwong, **13** më moko tin nî un ibedo jögë, ëk ebed Obangawu kite na ën öcîköwu ëka kite na ën okwongo both kwaröwu Abraam, Icaka ëka Jakob. **14** An atye ka ketho cîkërë ni kî kwong mërë, pathî kî un këkën **15** na tin icung unu kany ï nyim Rwoth Obanga onu, ëntö thon kî jö na tin ope gîñî kany. **16** Un kikomwu ingeo unu kite na onu ëkwö ködë ï Ejip ëka kite na onu ewok ködë ï rok na papath më bino yo kany. **17** Un ïñënö unu kî ï kin-gî calgî më kwer, cal jwogi n'ëyübö kî yath ëka kî kidi, kî ryal ëka kî gol. **18** Gwökërë unu ëk kür ëcwö onyo dhakö onyo kaka mörö na tin tye ï kinwu na cwinye bino lökërë ökö kî both Rwoth Obanga onu më cîdhö wörö obanga ka rok nön gîñî; man twërö bedo calö orii na döngö më bedo kwir na këc. **19** Ka koth dhanö nön owinyo köp më kwong ni, ën bino lamö gum ï kome këñë ëka bino thamö nî, “An abino bedo kî kuc, kadî gin mörö na rac ba bino timërë ï koma, kadî bed cwinya nwang më lübö yora këna.” Man bino kelo pwod ï komwu kibëc, jö na bëcö ëka jö na reco. **20** Rwoth ba bino timö kîca both dhanö nön; akëmö ëka nyeko mërë bino wangö dhanö nön calö mac na lyël. Cene kibëc n'ëcöö ï buk ni bino makö ën, ëka Rwoth bino jwaö nyïngë ökö kî ï thë polo. **21** Rwoth bino poko dhanö nön ökö kî ï kin kaka më Icarael ëka bino ketho can ï kome, na lübërë kî cene kibëc më cîkërë n'ëcöö ï Buk më Cîk ni. **22** Ëkwaëwu na bino lübö körwu ëka Erok na bino kî kanya bor bino nëñö can n'opodho ï kom lobo ëka twoe na Rwoth ömïö ömakö lobo nön. **23** Lobo nön kibëc bino wang ökö kî mac calpa ëka kadö—na gin mörö ope n'ëpîdhö ïë, gin mörö ope na tuu kî ïë, gin mörö

ope na döngö kî ië. Bino bedo calö Codom ëka Gomora, Adma ëka Jeboim na Rwoth yam öbalö rwök i karë n'akëmö ömakö. 24 Rok kibëc bino penyo nî, "P'ingö Rwoth ötīmō gin ni i lobo ni? Pingö akēmō ömakö ën rwök?" 25 Ëka agam mërë bino bedo nî, "Gin n'ömiō ötīmō nî kōmanōn, piën jö ni öwëkö gini cïkërë ka Rwoth, Obanga ka kweregï, cïkërë na ën oketho ködgi i karë na ën okelogi kî i Ejip. 26 Gin ölökerë ökö ëka öwörö gini obanga nököne gini nakun ryebere gini piny i nyimgi, obanga na gin ba ngeo, obanga na ën ba ömiögï. 27 Pi manōn akēmō ka Rwoth ömakö lobo ni, ëka ooro ië alem kibëc n'ëcöō i buk ni. 28 Rwoth obino ökwanyögi ökö k'akēmō ëka kî thwōn cwer cwiny na dit kî i lobogi ëka öryëmögi i lobo nököne kite na tye ködë tin." 29 Gin më müng obedo më ka Rwoth Obangawa, ëntö gin na nen obedo më onu ëka kî më ëthinö onu na twal, ëk onu ëlüb köp kibëc më cïk ni.

30 Ka gum ni ëka cene ni kibëc na an aketho i nyimwu opodho i komwu, ëka ipo unu ië kî kanya Rwoth Obangawu ökëthöwu ië i kin rok na papath, 2 ëka ka idwogo unu both Rwoth Obangawu k'ëkwaëwu cë ibedo unu kî winy i köp mërë kî cwinywu kibëc ëka kî tipowu kibëc na lübërë kî köp kibëc na an tin acïköwu ködë, 3 cë Rwoth Obangawu bino bedo kî kica i komwu ëka bino cököwu döki kî i kin rok kibëc na ën yam ökëthöwu ië cë dwongo gum bothwu. 4 Kono kadï bed eterowu i lobo na bor rwök, kî kunōn Rwoth Obangawu bino cököwu kanya acël ëka dwongowu cen. 5 Ën bino kelowu i lobo n'obedo më ka kwerewu ëka un ibino gamö më bedo mewu. Ën bino miöwu jami na pol ëka ibino unu nya na pol na kadhö kwerewu ökö. 6 Rwoth Obangawu bino lökö cwinywu ëka cwiny ëkwaëwu ëk imar unu ën kî cwinywu kibëc ëka kî tipowu kibëc ëk ibed unu

na kwö. 7 Rwoth Obangawu bino ketho pwod ni kibëc i kom langwu na dagwu ëka yelowu. 8 Un ibino winyo köp ka Rwoth döki ëka ilübö unu cïk mërë kibëc na an tin amïöwu. 9 Cë Rwoth Obangawu bino miöwu jami na pol rwök i tic kibëc na un ibino timö ki cingwu, i kom ëthinöwu, i kom ëthinö limwu na kwö ëka i kom cem na bino cëk i pwothiwu. Rwoth ië bino bedo na yom döki më miö jami nya bothwu, kite na ië obedo na yom i kom kwerewu, 10 ëntö ibino unu winyo köp ëka cïk ka Rwoth Obanga onu n'ëcö i buk ni më cïk ëka ilökërë unu both Rwoth Obangawu ki cwinywu kibëc ëka ki tipowu kibëc. 11 Kobedini cïk na tin an aciköwu ködë ba tæk rwök ëka ba tye kanya bor ki bothwu. 12 Ba tye naka yo polo, ëk ömii ipeny unu ni, "Nga na bino idhö malö i polo më ömö ëka titö niwa, ëk ewiny cë dong ëlubi?" 13 Onyo ba tye naka yo löka nam tung ca, ëk ömii ipeny unu ni, "Nga na bino ngölö nam më ömö ëka titö niwa ëk ewiny cë dong ëlubi?" 14 Pe, köp nön tye na cwök bothwu; tye i dhöwu ëka i cwinywu na miö itwëro unu lübö. 15 Nën, an tin aketho i nyimwu gin na bër ëka gin na rac, kwö ëka thöö. 16 Ka ibino unu lübö cïk ka Rwoth Obangawu kibëc na an tin aciköwu, nakun nwongo imarö unu ën ëka igwökö unu cïk mërë kibëc, ibino unu kwö ëka welwu bino mëdërë, cë Rwoth Obangawu bino miöwu gum i lobo na un ibino dönyö ië më gamö bedo mewu. 17 Ëntö ka cwinywu ölokërë ökö ëka ba ibedo unu ki winy, nakun ilökërë unu both obanga nökenë gini ëka iryebere unu piny më wörögi, 18 an tin akobo kanyalër bothwu ni ebino tyekowu ökö. Ba ibino unu bedo pi karë na lac i lobo na un ibino ngölö kulo kulo Jordan më dönyö ië ëka gamö bedo mewu. 19 An tin acwodo polo ëka lobo më bedo caden i komwu ni an aketho i nyimwu kwö ëka thöö, gum ëka cen. Dong kobedini

yër unu kwö ëk un ëka ëthïnöwu ibed unu na kwö. **20** An thon akobo niwu ni ïmar unu Rwoth Obangawu, iwiny unu köp mërë ëka imok unu ï kome. Pïën Rwoth ënë miöwu kwö, ëka ën bino miö ibedo unu na kwö pï mwaka na pol ï lobo na ën okwongere më miö both kwaröwu Abraam, Icaka ëka Jakob.

31 Cë Muca ömëdërë kï twakö köp ni both jö Icarael kibëc ni: **2** “An kobedini dong atye kï mwaka 120 ëka ba dök atwërö tëlöwu. Rwoth okobo botha ni, ‘In ba ibino poth yo löka kulo Jordan.’ **3** Rwoth Obangawu kikokome ënë bino cidhö anyim niwu yo löka ca. Ën bino tyeko rok ni kibëc na tye ï nyimwu, ëka un ibino gamö lobogï më bedo mewu. Yocua thon bino cidhö anyim niwu yo löka ca, kite na Rwoth okobo ködë. **4** Ëka Rwoth bino tïmö bothgï gin na ën obino ötïmö both Cikon ëka Og, n'obedo gïni rwodhi ka jö Amor, na ën obino otyeko kanya acël kï lobogï. **5** Rwoth bino miögï bothwu, ëka un myero itïm unu bothgï gin na kibëc na an aciköwu. **6** Bed unu jö na tæk ëka jö na cwinygï tæk. Kür ibed unu kï lworö mörö, onyo kür ïmiï komwu ömyël ï nyimgï, pïën Rwoth Obangawu bino woth kanya acël kodwu; ën ba bino wëköwu onyo kwëröwu.” **7** Cë Muca ocwodo Yocua ëka okobo bothe ï nyim jö Icarael kibëc ni, “Bed ngat na tæk ëka na cwinye tæk, pïën myero icidh kï lwak ni ï lobo na Rwoth okwongo më miö both kweregï, ëka myero ipok ï kin-gï ëk ögam gïni ödök na calö mëgï. **8** Rwoth kikokome bino cidhö ï nyimwu ëka bino bedo kanya acël kodwu, ën ba bino wëköwu onyo kwëröwu. Kür ibed unu kï lworö, kür cwinywu opodhi.” **9** Cë Muca öcöö cik ni gïni piny cë ömiö both ëlamdhök n'obedo Elebi, n'otingo gïni canduk më cikërë ka Rwoth, ëka both edong kibëc më Icarael. **10** Cë Muca öcikögï ni: “Kinge thum ka mwaka abirö abirö, ï mwaka më jalö banya, ï

karë më kwero Karama më Bölö, **11** ka jö Icarael kibëc bino cökëre gini i nyim Rwoth Obangani i kabedo na en bino yëro, in ibino kwanö cik ni kibëc bothgi na gin tye ka winyo. **12** Gür unu lwak kanya acël—cwö, mon ëka ëthinö, ëka erok na bedo gini i peciwu—ëk owiny gini ëka opwonyere gini kite më lworo Rwoth Obangawu ëka ögwökëre gini më lübö köp më cik ni kibëc. **13** Ëthinögi, na ba ngeo gini cik ni, myero owiny ëka opwonyere gini më lworo Rwoth Obangawu i karë kibëc na un itye ka kwö i lobo na un icidhö ngölö yo löka kulo Jordan më bedo mewu.”

14 Rwoth okobo both Muca ni, “Ninöni më thöo dong cwök. Cwod Yocua ëk ibed unu kanya acël ködë i Këma më Rwatërë, ëk an acik en.” Cë Muca ëka Yocua öcidhö gini yo Këma më Rwatërë. **15** Cë Rwoth onen i Këma na cal ki wir më pöl, ëka wir më pöl ocung malö ka wi dholokek më dönyö i Këma. **16** Cë Rwoth okobo both Muca ni: “In ibino cidhö më yweo kanya acël ki kwereni, ëka jö ni bino cakö wörö obanga nökenë gini, obanga nökenë gini më lobo na gin tye ka cidhö yo ië. Gin bino wëköna ökö ëka bino türö gini cikëre na an aketho ködgi. **17** Cë i ninö nön akëmö bino maköna i komgi ëka abino wëkögi ökö; an abino kanö wanga ökö ki bothgi, ëka ebino tyekogi ökö. Can na pol ëka pëkö bino podho i komgi, ëka i ninö nön gin bino penyo ni, ‘Can ni ba obino i komwa piën Obanga onu ba tye kod onu?’ **18** Ëntö an abino kanö wanga ökö i ninö nön piën pi balgi kibëc më lökëre ökö both obanga nökenë gini. **19** “Kobedini dong cöö wer ni piny ëka ipwony ki jö Icarael cë imiigi ower, ëk obed caden-na i komgi. **20** Ka an dong akelogi i lobo na mio na cak ëka möö kic möl ki ië, lobo na an acikara ki kwong both kweregi, ëka ka gin öcamö cem oyeng cë öcwëë gini, gin bino lökëre both obanga nökenë gini ëka wörögi, nakun

kwëra gĩnĩ ökö ëka türö cĩkërëna. **21** Cë ka can na pol ëka pëkö obino ĩ komgĩ, wer ni bino bedo caden bothgĩ, pĩën ëkwaëgĩ wigĩ ba bino wil ĩë. An angeo yũb më thamagĩ na gĩn öyũbö, kadĩ ĩ karë na an bara akelogĩ ĩ lobo na an acĩkara kĩ kwong më miögĩ.” **22** Cë Muca öcöö wer ni pĩny ĩ nĩnö nön ëka opwonyo kĩ jö Icarael. **23** Rwoth ömiö cĩk ni both Yocua wod ka Nun: “Bed ngat na tẽk ëka na cwinye tẽk, pĩën in kikomi ënë ibino tero jö Icarael ĩ lobo na an acĩkara kĩ kwong më miögĩ, ëka an kikoma abino bedo kodi.” **24** Kinge na Muca otyeko cöö köp më cĩk ni ĩ buk, cakërë kĩ ĩ acaki naka ĩ ajiki, **25** ën ömiö cĩk ni both Elebi n’otingo Canduk më Cĩkërë ka Rwoth: **26** “Ter unu Buk më Cĩk ni ëka iketh unu ĩ nget canduk më cĩkërë ka Rwoth Obangawu. Bino bedo kunön na calö caden ĩ komwu. **27** Pĩën an angeo kite na un ibedo unu jö na jëm ëka jö na ngutgĩ nwang. Ka un ibedo ka jëm ĩ kom Rwoth na an pod atye na kwö kany acël kodwu, cë jëmwu bino bedo na röm kwene ka an dong athöö ökö! **28** Gür unu edong më kakawu ëka editewu kībëc ĩ nyima, ëk akob köp ni bothgĩ na gĩn tye ka winyo ëka acwod polo kĩ lobo më bedo caden ĩ komgĩ. **29** Pĩën an angeo nĩ kinge thööna un ibino tĩmö gĩn na rac ëka ibino unu lökërë ökö kĩ ĩ yoo na an acĩköwu ködë. ĩ karë më anyim, can bino podho ĩ komwu pĩën ibino unu tĩmö gĩn na rac ĩ wang Rwoth nakun ĩmiö unu akëmö makö ën kĩ gĩn na cĩngwu otio.” **30** Cë Muca öcakö wero köp më wer ni kĩ wie na gĩn tye ka winyo cakërë kĩ ĩ acaki naka ĩ ajiki mërë ĩ nyim lwak më Icarael n’ögürë gĩnĩ:

32 Cĩk unu ithwu, un polo ëka lobo, winy unu na bër köp na an abino kobo. **2** Wëk pwonyina ööny ĩ komwu calö köth, ëka köpna bino tön calö thoi, calö köth na ngidho ĩ kom lum na nyen, calö köth na dwong ĩ kom lum na mar. **3** An abino pakö nyĩng Rwoth,

ëka jögë bino kobo pī dit mërë! **4** Ën obedo Lëla, na bal mörö
 ope ī tic mërë, ëka ī yodhi mërë kibëc ën ngölö köp n'atir. Ën
 obedo Obanga na genere na ba timö gin mörö na rac, kite tye
 atir ëka ba lengere. **5** Gin ötimö bal ī kome; ëka gin ba dök
 obedo ëthinö mërë, ëntö obedo ginī rok n'ölökërë ëka n'ogom
 ökö. **6** Man ënë kite na un icülö ki Rwoth, un jö na ming ëka
 n'ope ki ryëkö? Pathi ën ënë Apapwu n'ocweowu ëka ömïöwu
 itye na kwö? **7** Po ī kom karë na cön; tham pī run n'opoth ginī.
 Peny apapni, cë ën bino kobo nini. Peny unu edongwu, ëka gin
 bino niangöwu. **8** İ karë na ën na Malö Rwök ömïö both rok lobo
 n'obedo mëgī, ī karë na ën opoko jö kibëc, ën oketho wang
 lobo ka rok acëlacël na lübërë ki wel awope ka jö Icarael. **9** Jö
 Icarael obedo ginī jö ka Rwoth, ëntö ën öyërö ëkwaë ka Jakob
 obedo mëgë. **10** Rwoth obino onwongo jö Icarael ī thim, ī lobo
 na lik na dhanö ope ië, ögürögī ëka ögwökögī na bër; ögwökögī
 na calö täng wangë. **11** Ën cal ki jür na pwonyo ëthinë ki ngwëc
 malö ëka tängö bwome ī wi ëthinë, na yarö bwome më tingogī
 ëka tingogī ī bwome. **12** Rwoth kënë ënë ötëlögī; obanga mörö
 onwongo ope bothgī. **13** Ën ömïögī öidhö malö ī lobo n'otingere
 malö, ëka öpidhögī ki cem n'öcëk ī pwothi. Ën ömïögī möö kic ki
 ī lëla, ëka ki möö jeituni ki ī lobo n'otingere malö, **14** ki cak na
 wac më dhok ëka ki cak ka rom ëka dyegi ëka ki dwolo ëthinö
 rom ëka dyegi, k'ëthinö rom ka Bacan n'ëyërö, ëka ki mökö
 ngano na pwöth. Un imadhö köngö ölöc na bër. **15** Jecurun
 ödöngö n'öcwëë ëka öjëm; ka icemo iyeng unu, ibino bedo unu
 na pëk ëka na komwu pwöth. un iwëkö Obanga n'ocweowu ëka
 ikwërö unu Lëla n'obedo alarwu. **16** Gin ömïö nyeko ömakö
 Obanga pī wörö obangagi ëka ömïö akëmö ömakö ën ī kom cal
 jwogigī më kwer. **17** Gin ömïö tyërgī both jwogi na ba obedo

Obanga— obanga na gîn onwongo ba ngeo, obanga na pod onen na nyen, obanga na kwerewu ba öwörögí. 18 Un ikwërö Lëla, n'ögwököwu; wiwu owil ökö í kom Obanga n'önywölöwu. 19 Ëntö Rwoth önönö man cë ökwërögí ökö piën awope ëka anyira mërë ömïö akëmö ömakö ën. 20 Ëka okobo nî, “An abino kanö wanga ökö kí bothgí, ëka anën kite na nyimgí bino bedo ködë; piën gîn obedo rok n'ogom, ëthïnö na ba genere. 21 Gîn ömïö nyeko ömaka í kom gin na ba obedo Obanga ëka ömïö akëmö ömaka kí cal jwogigí na köny mërë ope. An abino mïö nyeko makögí í kom jö na ba obedo rok kikokome; an abino mïö akëmö makögí í kom rok na ba nïang gîni. 22 Piën akëmöna dong omoko mac ökö, ëka tye ka wang naka í thë bur lyël na thut. Bino wangö lobo kí gin n'öcëk ië ëka bino cwinyü mac í acaki thë kite. (Sheol h7585) 23 “Abino dhuro can í wigí ëka abino celo athëröna kibëc í komgí. 24 An abino mïö kec dïögí, two odeke na reco bino tyekogí; an abino oro leeni na ger më thim í komgí, ëka thwone na tye kí kwir më tongogí. 25 Pala abadë bino tyekogí ökö kí í yodhi, lworö bino bedo í pecigí. Awope na thïnö ëka anyira na thïnö bino thum ökö, ëthïnö na döth ëka jö na wigí opong lwar. 26 An akobo nî an abino këthögí ëka an abino mïö nyïng-gí rwenyo ökö kí kin jîi. 27 Ëntö an ba amïö lang-gí, më bedo k'awaka, ëka okob gîni nî, ‘Tëköwa dwong; Rwoth ba ötïmö gin mörö.’” 28 Jö më Icarael obedo gîni rok na ba ryëk, nïang mörö ope bothgí. 29 Ka onwongo gîn ryëk, ëka öniang gîni í köp ni, ëka onge gîni gin na bino tïmërë í komgí! 30 Pingö dhanö acël öryëmö jö elip, onyo jö ariö twërö ryëmö jö elip apar? Rwoth, Kidigí ökwërögí ökö; Obangagí më aura öwëkögí ökö. 31 Piën lëlagí ba cal kí Lëla onu. na calö lang onu thon twërö yeo nî kömanön. 32 Jang ölökgí ekelo kí í jang ölökö

ka jö Codom, ëka kî i pwothi ka jö Gomora. Ölökgî opong kî kwir, ëka öbüng nyig-gî këc. **33** Köngö ölökgî cal kî kwir ka thwol, cal kî kwir k'ororo na kelo thöö. **34** Rwoth okobo nî, "Manön kibëc ba obedo gin na an akanö botha ëka amwönö ökö kanya an akanö limna ië? **35** Obedo ticna më cülö kwor; an abino cülö. I karë na tyën-gî bino cër; ninögi më can dong cwök, ëka bino podho i komgi athura." **36** Rwoth bino ngölö köp i kom jögë ëka kica bino makö ën i kom etic mërë, ka ën önönö tükögi dong othum ëka dhanö mörö ba odong, opii onyo ngat na löörë kënë. **37** Cë Rwoth bino kobo nî, "Obangagi tye ginî kwene, lëla na gin obino opono ië, **38** obanga n'obino öcamö möö tyër awangagi ëka ömadhö ginî köngö ölöc më tyër amadhagi? Ëk gin öya malö më könyöwu! Ëk gin obed jö na gwököwu!" **39** Rwoth okobo nî, "Nën dong kobedini an ëka an këna ënë abedo Obanga; obanga nökenë ope i ngeta. An ënë aneko ëka an ënë amïö kwö, An ënë awanö ëka an ënë acangö, ëka ngat mörö ope na twërö larö kî i cinga. **40** Atingo cinga malö yo polo ëka akobo nî: Na calö an Obanga na bedo na twal, **41** ka apakö pala abadëna na mïmïla ëka k'aryëö cinga më ngölö köp cë an abino cülö kwor i kom langna ëka abino ketho can i kom jö na daga ginî. **42** An abino mïö athëröna mër kî remo, nakun pala abadëna bino camö ringo: bino yeng kî remo ka jö n'enekogi kî jö n'ëmakögi, ëka bino tongo wi ëtëla ka lang-gî." **43** Pak unu jögë, un rok kibëc, piën ën bino cülö kwor më remo k'etic mërë; ën bino cülö kwor i kom lang mërë ëka bino kwanyö bal ökö kî i lobo ka jögë. **44** Muca obino gin kî Yocua wod ka Nun ëka ötwakö köp më wer ni kibëc na jïi tye ka winyo. **45** I karë na Muca owero köp ni kibëc kî wie both jö Icarael, **46** ën okobo bothgi nî, "Gwök unu köp ni kibëc i cwinywu na tin an atye ka

kobo bothwu, ëk ïcïk unu k'ëthïñöwu më lübö köp më cïk ni kibëc na bër. 47 Köp ni ba obedo köp na körë ope niwu—gïn obedo kwöwu. Gwök unu cïk ni cë ibino bedo unu pï karë na lac ï lobo na un ï tye ka cïdhö më ngölö kulo Jordan më gamö bedo mewu.” 48 ï nïnö nön kikokome Rwoth okobo both Muca nï, 49 “Cïdh ëk ïïdh malö ï wi kite më Abarim, na tye ï lobo Moab; ïïdh ï wi kidi më Nebo n'opimere kï Jeriko ëka ïnën lobo Kanaan na an acwök mïö both jö Icarael. 50 In ibino thöö ï wi kidi nön na in ïïdhö cë ibino cïdhö nywakö kabedo kï kwereni kite n'omeru Aron öthöö ködë ï wi kidi më Kor cë önywakö kabedo kï kwere mërë. 51 Pïën un kibëc ba ibino ibedo unu kï gen ï koma ï nyim jö Icarael ï dhö pii më Meriba Kadec ï thim më Jin, un ïkwërö wöröna ï nyim jö Icarael na calö Obanga na leng. 52 Pï manön, in ibino nënö lobo nön kï kanya bor; in ba ibino dönyö ï lobo na an abino mïö both jö Icarael.”

33 Man ënë gum na Muca dhanö k'Obanga ölamö ï kom jö Icarael na ën bara öthöö. 2 Ën okobo nï, “Rwoth obino öya kï wi kidi Cinai cë onen bothgï ï Ceir, ën öryëny ï komgï kï ï wi kidi Paran. Ën obino kï jögë na leng elip kï elip kï lëb mac na lyël kï ï cïngë më kucem. 3 Adyer in kikomi ënë ïmarö jïï; jö na leng kibëc tye gïni ï cingi. Gïn kibëc ryebere pïny ï ka tyeni, ëka nwongo gïni pwony kï bothi, 4 cïk na Muca ömïö bothwa, më bedo më ka jö ka Jakob. 5 Ën obino obedo rwoth ï Jecurun ï karë n'edite ka lwak öcökërë gïni, kanya acël kï kaka kibëc më Icarael. 6 “Ëk Reuben obed na kwö ëka kür öthöö, jögë thon kür obed na nönök.” 7 Ëka man ënë gin na ën okobo ï kom Yuda: “Aa Rwoth, winy koko ka Yuda; dwongi ën pacö both jögë. Ën bino lwëny pïrë kënë kï cïngë. Bed ngat na könyö ën ï kom lang mërë!” 8 Ëka ï kom Lebi ën okobo nï: “Mïï both Lebi Tumim ëka

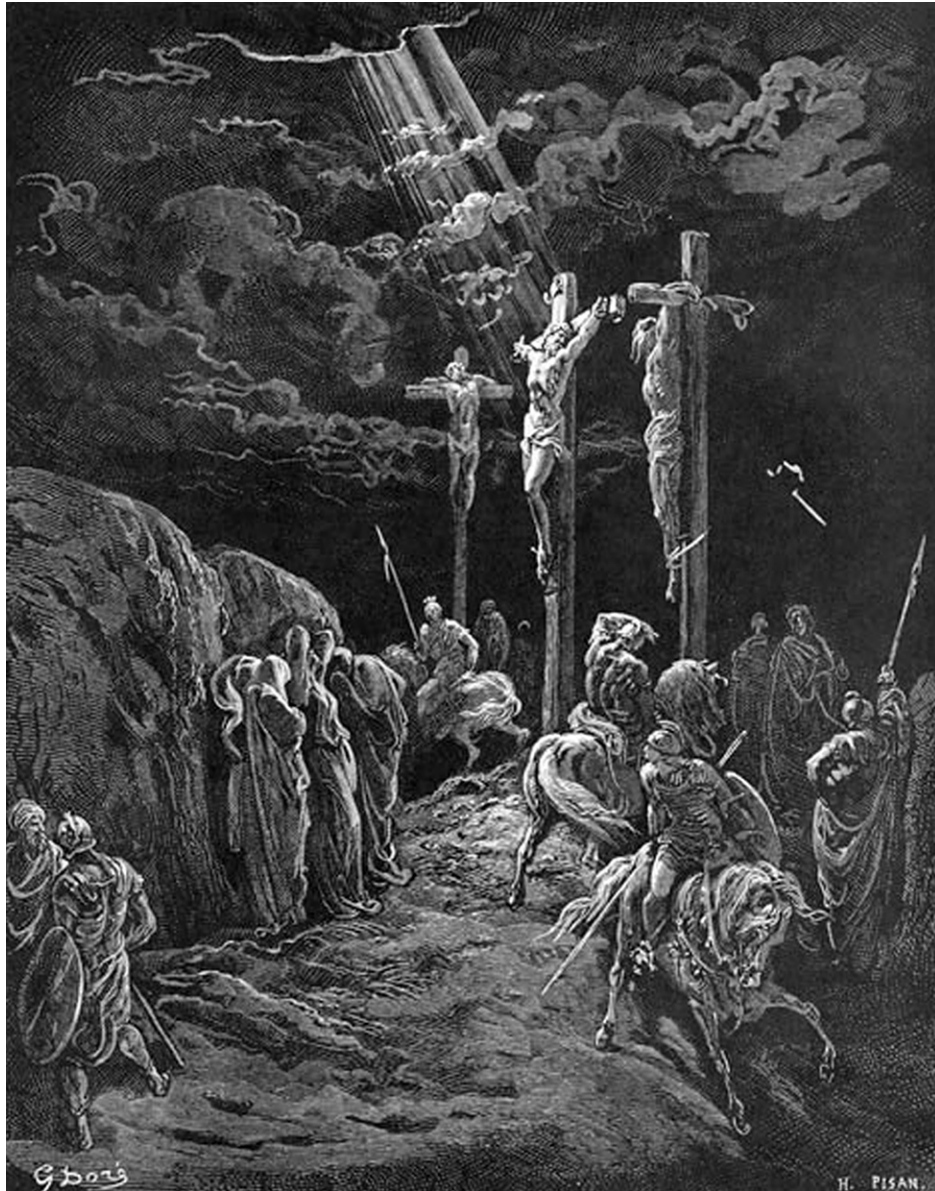
Urim na megi both aticni na in igeno. In itēmō ěn kī ĩ Maca; in ibino itēmō nī ģin tye adyer kī ĩ dhō pii mē Meriba. **9** Lebi okobo ĩ kom apap ěka aya mērē nī, 'An ba aparō pīrgī.' ěn wie ba opo ĩ kom utmego mērē onyo mē ngeo ěthīnō mērē kikokome, ěntō ěn ōgwōkō kōp na megi ěka ōlūbō cīkērēni. **10** Ģin bino pwonyo Jakob kī cīkni ěka cīkni both jō Icarael. ěn bino wangō odok na kur ĩ nyimi ěka tyēr awanga kībēc ĩ wi keno tyērni. **11** Aa Rwoth, mīi gum ĩ kom đirū mērē kībēc, ěka ibed kī yom cwiny ĩ kom ģin na ěn otio kī cīngē. Gōō lang na yaa mē lwēny ĩ kome pīny, gōō lang mērē pīny ěk kūr dōkī ōlwēny ģinī ĩ kome." **12** ěka ĩ kom Benjamin ěn okobo nī: "ěk dhanō na Rwoth marō obed kī kuc ĩ kome, piēn Rwoth gwōkō ěn ĩ karē kībēc, ěka ngat na Rwoth marō yweo ĩ kin wi baē." **13** ĩ kom Yocepu ěn okobo nī: "Rwoth myero ōmīi gum ĩ lobo mērē kī mīc mē thoi na bēcō na yaa kī malō ĩ polo, ěka kī pii na thuth na tye pīny ĩ thē lobo, **14** kī nyig yen na bēcō na nyak kī ceng, ěka kī cem na cēk dwe kī dwe, **15** kī nyig kodhi na bēcō na cēk ĩ wi kite na cōn ěka kī jami na cēk na būp ĩ wi cere na bedo naka naka; **16** kī mīc na bēcō mē ngōm ěka kī ģin na kībēc na cēk ĩ ĩē, ěka kīca ka ngat n'onen kī ĩ bunga na lyēl mac. ěk gum ni kībēc obed ĩ wi Yocepu, ěka ĩ wi ngat n'epoko ōkō kī ĩ kin utmego mērē. **17** ĩ dit mērē kī dheo mērē ěn obedo calō wod thwōn n'obedo kaō; tunge cal ģinī kī tung thwōn na ger. Kī tunge ģinī ěn bino twomo kī rok ģinī, naka jō na tye ĩ thwok lobo kībēc. Man ěnē gumna pī jō Epraim na pol, ěka kī jō ka Manace na rōmō elip kī elip." **18** ĩ kom Jabulon ěn okobo nī: "Cwinyi obed na yom, Jabulon, ka ĩdōnyō yōkō, ěka in, Icarar, ka ibedo ĩ kēmani. **19** Ģin bino cwodo jō kībēc mē cīdhō yo wi kidi ěka kī kunōn ģin bino mīō tyērgī mē kite atīr, ģin bino nwongo lōnyōgī kī ĩ nam, kī ĩ kom lōnyō n'ēkanō ĩ kwo." **20**

1 Ī kom Gad ɛn okobo nĩ: “Gum obed ĩ kom dhanö n'ömĩö wang lobo ka Gad obedo na lac! Gad buto kunön calö kibwor, më yēcö bad lee onyo wie. 21 Ẽn öyörö lobo mërë na bër, pïën nget lobo k'ëtëla onwongo ɛkanö pïrë. Ī karë n'edite wi lwak öcökërë gĩnĩ, ɛn otio gin na Rwoth mītö na tye atĩr, ɛka kĩ ngölö-köp mërë ĩ kom jö Icarael.” 22 Ī kom Dan ɛn okobo nĩ: “Dan cal k'athĩn kibwor, na kīirë kī ĩ Bacan.” 23 Ī kom Naputali ɛn okobo nĩ: “Naputali, in ipong kĩ kica ka Rwoth, ɛka ipong kĩ gum ka Rwoth; gam lobo më kuthö ɛka kukwap.” 24 Ī kom Acer ɛn okobo nĩ: “Ẽk gum obed ĩ kom Acer na löö kaka nökenë, ɛk cwiny utmeo mërë obed na bër ĩ kome, ɛka ölwök tyënë ĩ möö jeituni. 25 Nywenyo më loro dhö wangkac na megĩ bino bedo nywenyo kĩ mola, ɛka tēkö më komi bino bedo na rom kĩ mwaka më ditni. 26 “Ngat mörö ope na cal k'Obanga ka Jecurun, na ngwēcö arii ĩ polo më kõnyöni, ɛka kĩ dheo mërë ĩ kom pöl. 27 Obanga na bedo naka naka ɛnë obedo ka ponowu, ɛka cingë tye pĩny më tingowu malö. Ẽn ryëmö langni ökö kĩ ĩ nyimi, nakun kobo nĩ, ‘Tyekgĩ ökö!’ 28 Pĩ manön Icarael bino bedo kĩ kuc, ɛkwaë ka Jakob bino bedo gĩnĩ abonge ayela mörö ĩ lobo na kal ɛka kõngö ölöc na nyen tye ië, kanya polo miö thoi tön pĩny. 29 Cwinywu obed na yom un jö Icarael! Nga na cal kodwu, rok na Rwoth ölarögi? Ẽn obedo kwotwu ɛka ngat na gwököwu ɛka kĩ pala abadëni më aura. Langwu bino bedo gĩnĩ kĩ myël kom ĩ nyimwu, ɛka tyënwu bino nyönö kabedogi kibëc.”

34 Cë Muca öya kĩ ĩ bar më Moab ɛka öidhö malö ĩ wi kidi Nebo naka ĩ wi pem më Piciga, n'opimere kĩ Jeriko. Kĩ kany nön Rwoth onyutho nĩnë lobo kibëc—cakërë kĩ ĩ Gilead më thuno ködë naka ĩ Dan, 2 ɛka kĩ lobo ka Naputali kibëc, lobo ka Epraim ɛka Manace, lobo ka Yuda kibëc më thuno ködë

naka yo kuthö nam, **3** Negeb ëka lobo kibëc cakërë kî ï ora më Jeriko, n'obedo pacö më ötît, thuno ködë naka ï Joar. **4** Cë Rwoth okobo both Muca nî, “Man ënë lobo na an acikara kî kwong both Abraam, Icaka ëka Jakob ï karë na an akobo nî, ‘An abino miö both ëkwaëni.’ An amii inënö kî wangî, ëntö ba ibino cidhö yo löka tung ca.” **5** Eëka Muca, atic ka Rwoth, öthöö kunön ï lobo Moab, kite na Rwoth obino okobo ködë. **6** Rwoth oiko ën ï lobo Moab, ï ora n'opimere kî Bet Peor, ëntö naka tin ngat mörö ope na ngeo kanya lyënë tye ië. **7** Muca onwongo tye kî mwaka 120 ï karë na ën thöö, wangë onwongo pod neno na bër ëka kome thon onwongo pod tæk. **8** Jö Icarael okoko gîni Muca kî ï bar më Moab pî ninö pyer adek, naka karë më koko kî kumo othum. **9** Yocua wod ka Nun onwongo opong kî cwiny më ryëkö piën Muca onwongo oketho cingë ï kome. Cë jö Icarael owinyo gîni dhögë ëka ögwökö gîni cîk na Rwoth öcîkö kî Muca. **10** Anaka nön, adwarpiny mörö nökenë ba dök onen na cal kî Muca ï lobo Icarael, na Rwoth ongere ködë wang kî wang, **11** n'otio anyuth më tango nön ëka kî gin më aura gîni na Rwoth ooro ën yo Ejip—both Parao ëka both edite mërë kibëc ëka lobo mërë kibëc. **12** Ngat mörö nökenë ope n'obedo tio tic kî tækö na dit ëka kî gin mökö na kelo lworö kite na Muca obedo ka tio ï nyim jö Icarael kibëc.

NEW TESTAMENT

The Crucifixion

"Jesus said, 'Father, forgive them, for they don't know what they are doing.'

Dividing his garments among them, they cast lots."

Luke 23:34

Matayo

1 Man ɛnɛ kwere ka Yecu Kiricito, akwar Daudi, akwar Abraam:
2 Abraam ɔnywɔlɔ Icaka, Icaka ɔnywɔlɔ Jakob, Jakob ɔnywɔlɔ Yuda ɛka omego mɛrɛ, **3** Yuda kɪ dhakɔ mɛrɛ Tamar ɔnywɔlɔ gɪnɪ Perej ɛka Jera, Perej ɔnywɔlɔ Kejeron, Kejeron ɔnywɔlɔ Ram, **4** Ram ɔnywɔlɔ Aminadab, Aminadab ɔnywɔlɔ Nacon, Nacon ɔnywɔlɔ Calamon, **5** Calamon kɪ dhakɔ mɛrɛ Raab ɔnywɔlɔ gɪnɪ Boaj, Boaj kɪ dhakɔ mɛrɛ Ruth ɔnywɔlɔ gɪnɪ Obed, Obed ɔnywɔlɔ Jece, **6** ɛka Jece ɔnywɔlɔ rwoth Daudi. Daudi ɔnywɔlɔ Colomon, n'onwongo aya mɛrɛ obedo dhakɔ ka Uria **7** Colomon ɔnywɔlɔ Rekoboam, Rekoboam ɔnywɔlɔ Abija, Abija ɔnywɔlɔ Aca, **8** Aca ɔnywɔlɔ Yekocapat, Yekocapat ɔnywɔlɔ Joram, Joram ɔnywɔlɔ Ujia, **9** Ujia ɔnywɔlɔ Yotam, Yotam ɔnywɔlɔ Akaj, Akaj ɔnywɔlɔ Kejekia, **10** Kejekia ɔnywɔlɔ Manace, Manace ɔnywɔlɔ Amon, Amon ɔnywɔlɔ Yocia, **11** ɛka Yocia ɔnywɔlɔ Yekonia ɛka omego mɛrɛ ɪ karɛ n'etero jɔ Icarael ɪ lobo Babilon. **12** Kinge na dong etero jɔ Icarael ɪ lobo Babilon: Yekonia ɔnywɔlɔ Celatiel, Celatiel ɔnywɔlɔ Jerubabel, **13** Jerubabel ɔnywɔlɔ Abiud, Abiud ɔnywɔlɔ Eliakim, Eliakim ɔnywɔlɔ Ajor, **14** Ajor ɔnywɔlɔ Jadok, Jadok ɔnywɔlɔ Akim, Akim ɔnywɔlɔ Eliud, **15** Eliud ɔnywɔlɔ Eleajar, Eleajar ɔnywɔlɔ Mathan, Mathan ɔnywɔlɔ Jakob, **16** ɛka Jakob ɔnywɔlɔ Yocepu cwɔr Maria, n'ɔnywɔlɔ Yecu n'ecwodo nɪ Kiricito. **17** Man ɛnɛ wang rok apar wie angwɛn n'ɛnywɔlɔgɪ kɪbɛc cakɛrɛ kɪ ɪ kom Abraam naka othuno kɔdɛ ɪ kom Daudi, apar wie angwɛn kɪ kom Daudi naka othuno ɪ karɛ n'eterogɪ ɪ Babilon, ɛka apar wie angwɛn kɪ ɪ karɛ n'eterogɪ ɪ Babilon naka othuno ɪ kom Meciya. **18** Man ɛnɛ kite n'ɛnywɔlɔ kɪ Yecu Kiricito: ɪ karɛ na Maria onwongo ɔcɪkɛrɛ mɛ nyɔmɛrɛ kɪ Yocepu, na gɪn bara

örwatërë kanya acël, enwongo nĩ Maria öyac kĩ tēkō ka Tipo Naleng. **19** Yocepu onwongo obedo dhanō na kite atĩr ēka ba ömĩtō nĩ eketh lewic ĩ kom Maria, ěntō onwongo mĩtō nĩ ěkwēr Maria ĩ müng. **20** ĩ karē na Yocepu pod tye ka thamō köp nōn kĩ ĩ cwinye, malaika ka Rwoth onen bothe ĩ wang lek ēka okobo nĩ, “Yocepu akwar Daudi, kür ibed kĩ lworō mē tero Maria mē bedo dhakōni, pĩen ĩc na ěn tye kōdē ögamō kĩ tēkō ka Tipo Naleng. **21** ěn bino nywölō athĩn awobi, ēka in ibino cakō nyĩngē Yecu, pĩen ěn bino larō jögē kĩ ĩ kom balgi.” **22** Man kibēc ötĩmērē ěk köp ka Rwoth ocobere na ěn okobo kĩ ĩ dhō adwarpĩny nĩ: **23** “Nyakō na bara ongere k’ēcwō bino yac ēka bino nywölō athĩn awobi; ebino cakō nyĩngē Emmanuel”—na tyēn köp mērē nĩ, “Obanga tye kōdwa.” **24** ĩ karē na Yocepu ocoo kĩ ĩ wang nĩnō, ěn ötĩmō kite na malaika ka Rwoth öcĩkō ěn kōdē ēka otero Maria obedo dhakō mērē. **25** ěntō Yocepu ba obedo kōdē naka ěnywölō athĩn awobi ēka Yocepu öcakō nyĩngē Yecu.

2 Kinge na dong ěnywölō Yecu ĩ Bethalem na tye ĩ Yudea, ĩ karē n’Erode obedo rwoth, ěryēkō öya kĩ kukidē obino gĩnĩ yo Jerucalem **2** ēka openyo gĩnĩ nĩ, “Athĩn n’ěnywölō mē bedo rwoth k’Eyuda tye kwene? Wan ěnēnō cēr mērē kĩ kukidē cē wan ebino mē wörō athĩn.” **3** ĩ karē na rwoth Erode owinyo köp ni, cwinye opodho rwök, ēka jō mē Jerucalem kibēc cwinygi opodho kanya acël kōdē. **4** Erode ocwodo ělamdhök na dito kibēc ēka epwony cĩk cē openyogi ka kwene n’onwongo ebino nywölō Meciya ĩē. **5** Gĩn ögamō nĩ, “ĩ Bethalem mē Yudea, pĩen man ěnē ngō n’adwarpĩny onwongo öcōō: **6** “ěntō in, Bethalem na tye ĩ lobo mē Yuda, in ba ĩtĩdĩ rwök kĩ ĩ kin kaka mē Yuda; pĩen alōc bino yaa kĩ bothi na ěn bino kwaö jōga mē Icarael.” **7** Cē Erode ocwodo ěryēkō ĩ müng ēka öniang kĩ bothgi karē na

cër onen ië. **8** Cë ën oorogĩ yo Bethelēm nakun kobo nĩgĩ nĩ,
 “C’idh ipeny unu kōp ĩ kom athĩn ni na bër. Ka inwongo unu, cë
 ikel unu kōp nōn botha, ëk an thon ac’idh awör ën.” **9** Kinge na
 dong gĩn owinyo kōp ka rwoth, gĩn öcakö c’idhō k’i yorg’i, ëka cër
 na gĩn onwongo önënö k’i kuk’idë ötëlö nyimg’i naka ocung ĩ wi
 kanya athĩn onwongo tye ië. **10** ĩ karë na gĩn önënö cër, cwinyg’i
 obedo na yom rwök. **11** Gĩn ödönyö ĩ öt ëka önënö g’ini athĩn
 ëka aya mërë Maria, cë orumo cōng-g’i piny ëka ëwörö athĩn.
 Gĩn ögönyö yëcg’i ëka öm’iö g’ini m’ic m’ë gol, odok na ngwece
 kur ëka m’ura. **12** Kinge Obanga öc’ikög’i ĩ wang lek nĩ kür ödök
 g’ini cen yo both Erode, gĩn ödök ĩ lobog’i nakun ewok k’i ĩ yoo
 nökënë. **13** Kinge na dong ëryëkö ödök g’ini ökö, malaika ka
 Rwoth onen both Yocepu ĩ wang lek cë okobo nĩ, “Yaa malö iter
 athĩn gĩn k’aya mërë ëk ĩlüü unu yo Ejip. Bed unu kunön naka ka
 an akobo nini m’ë dwogo, piën Erode bino rangö athĩn ëk enek
 ökö.” **14** Cë Yocepu öya, ökwanyö athĩn gĩn k’aya mërë ĩ kiwor
 ëka öc’idhō yo Ejip, **15** kanya ën obedo ië naka Erode öthöö.
 Man ötimërë ëk kōp ka Rwoth na ën okobo ĩ dhö adwarp’iny
 ocobere kakarë nĩ, “An acwodo woda k’i ĩ Ejip.” **16** ĩ karë n’Erode
 ön’iang nĩ ëryëkö öbwölë, öngöö rwök ëka öm’iö twërö m’ë neko
 ëth’inë awope kibëc k’i ĩ Bethelēm ëka ĩ kabedo kibëc na cwök
 ködë cakërë k’i ĩ mwaka ariö dök ködë piny, na lübërë k’i karë na
 ën ön’iang ködë k’i both ëryëkö. **17** Cë ngö na yam adwarp’iny
 Jeremia okobo ocobere: **18** “Dwön mörö tye ka winyere k’i ĩ
 Rama na kok ëka kumo rwök, Racel tye ka koko p’i ëth’inë, ëka
 ba m’itö nĩ ekwe cwinye, piën ëth’inë öthöö g’ini ökö.” **19** Kinge
 na dong Erode öthöö, malaika ka Rwoth onen both Yocepu ĩ
 wang lek k’i ĩ Ejip **20** ëka okobo nĩ, “Yaa malö, iter athĩn gĩn
 k’aya mërë ëka ĩdök unu ĩ lobo m’ë Icarael, piën jö n’onwongo

mītō kwanyō kwō k'athīn dong ōthōō gīnī ōkō.” 21 Cē Yocepu ōya, ōkwanyō athīn gīn k'aya mērē ēka ōcīdhō gīnī ī lobo mē Icarael. 22 Ēntō ī karē na Yocepu owinyo nī Arkelau ēnē dong lōō Yudea nakaka apap mērē Erode, Yocepu obedo kī lworō mē cīdhō yo kunōn. Cē kinge n'Obanga okobo nīnē ī wang lek, ēn ōya ōcīdhō ī lobo Galilaya. 23 Ēn ōcīdhō obedo ī taun n'ecwodo nī Najaret. Cē kōp n'edwarpīny ōtwakō ocobere: “Yecu ebino cwodo nī dhanō mē Najaret.”

3 Ī karē nonu Jon Abatica obino nakun tītō kōp k'Obanga ī thīm mē Yudea 2 ēka kobo nī, “Ngut unu, pīēn ker mē polo onyingo na cwōk.” 3 Man ēnē ngat n'adwarpīny Icaya ōtwakō pīrē: “Dwōn dhanō mōrō tye ka redo ī thīm nī, ‘Yūb unu yoo pī Rwoth, mīī unu yoo ocung atīr nīnē.” 4 Jon onwongo ruko bōng n'ēyūbō kī kom yer kīnaga, ēka onwongo tweo wang pyērē kī del. Cem mērē onwongo obedo bonyo ēka mōō kic mē thīm. 5 Jīī onwongo yaa kī ī Jerucalem, kī ī lobo Yudea kībēc ēka kī ī lobo kībēc na tye ī nget kulo Jordan mē cīdhō bothe. 6 Gīn onwongo tuco balgī ēka Jon baticagī ī kulo Jordan. 7 Ēntō ka ēn ōnēnō Eparicayo ēka Ecadukayo tye ka bino kanya ēn onwongo tye ka batica jīī īē, ēn okobo bothgī nī: “Un ēthīn ororo! Nga n'okobo niwu nī īrīng unu kī ī akēmō k'Obanga na tye ka bino? 8 Tīī unu dong gīn na nyutho nī ingut unu. 9 Kūr dōk ītham unu mē kobo nī, ‘Wan etye k'Abraam na calō apapwa.’ An akobo niwu nī kī kom kite ni Obanga twērō mīō ēkwaē k'Abraam donyo kī īē. 10 Kobedini dong etyeko ketho atong ī tyēn orīī yen, ēka yath mōrō na ba nyakō nyige na bēr ebino tongo ōkō pīny cē ebolo ī mac. 11 “An abaticawu kī pii mē nyutho nī ingut unu ōkō kī kom balwu, ēntō ngat na bino kī kōra tēk na lōa ōkō, an ba apora mē kōdō wōrē. Ēn bino baticawu kī Tipo Naleng ēka kī mac.

12 Odheru mërë tye i cingë, ëka ën bino yübö larü moo mërë, cë cökö kal mërë ketho i dërö ëka wangö cüngë kî mac na ba thöo.” 13 Cë Yecu öya kî i Galilaya öcïdhö yo kulo Jordan, ëk Jon obatica ën. 14 Ëntö Jon ötëmö kwërö ökö nakun kobo nî, “An amïtö nî in ënë ibatica an, ëntö in dökî ibino nî an abatica in?” 15 Yecu ögamö nî, “Wëk ötimërë nî kömanön kobedini; piën pore nî ön më cobo gin na kibëc më kite atîr.” Cë Jon oyeo. 16 Kinge na dong Yecu ebatica, cë ën oduyo malö kî i pii. Cücüth i caa nön polo öyabërë, ëka ën önënö Tipo k’Obanga ka bino calö amam, cë opye i kome. 17 Cë dwön mörö owinyere kî i polo na kobo nî, “Man ënë Woda na an amarö; na iya yom i kome.”

4 Cë Tipo k’Obanga otero Yecu i thim ëk Catan ötëm ën. 2 Cë Yecu orio kec pî nînö pyer angwën kiceng ëka kiwor, kinge kec oneko ën. 3 Cë Catan obino both Yecu më tëmö ën nakun kobo nî, “Ka in ibedo Wod k’Obanga, kob nî kite ni ëk ölökerë ödök cem.” 4 Yecu ögamö nî, “Ëcöo i Cöc na Leng nî: ‘Dhanö ba kwö kî cem këkën ëntö kwö kî köp kibëc na donyo kî i dhö Obanga.’” 5 Cë Catan otero Yecu yo Jerucalem i pacö na leng ëka ömïö ën ocung malö i wi birübirü më öt k’Obanga. 6 Ën okobo nî, “Ka in ibedo Wod k’Obanga, podh yo pîny. Piën ëcöo nî: “Obanga bino cïkö emalaika mërë më gwököni, ëka gîn bino gamöni kî cing-gî, ëk kür itwom tyeni i kom kidi.” 7 Yecu ögamö nî, “Ëcöo thon nî: ‘Kür itëm Rwoth Obangani.’” 8 Catan dökî otero Yecu yo wi kidi na bor malö rwök cë onyutho nî ker kibëc më wi lobo ëka kî dheogî. 9 Catan okobo nî, “Man kibëc an abino mïöni, ka in ibino rumo congî pîny ëka iwöra.” 10 Yecu okobo nî, “Catan, nyik ökö kî botha! Piën ëcöo nî: ‘Wör Rwoth Obangani ëka itii nî këkën.’” 11 Cë Catan öwëkö Yecu, ëka emalaika obino gîni cë ökönyö ën. 12 I karë na Yecu owinyo

nĩ Jon etweo ƿ buci,  n  d k yo Galilaya. 13 Yecu ba obedo   Najaret,  nt   n  c dh  obedo   Kaperanaum, pac  na tye   nget nam Galilaya, na tye   lobo Jabulon  ka Naputali— 14 m  cobo k p n'adwarp ny  caya okobo: 15 “Lobo m  Jabulon  ka Naputali, yoo na c dh  yo nam, na tye yo l ka kulo Jordan, Galilaya n'obedo lobo n'Erok bedo g n    — 16 j  na bedo g n    p ny na c l,  n n  g n  dong tar na dit; j  na bedo   tipo lobo m  th  , tar dong  ry ny   komg .” 17 Cak r    kar  n n c dh  k d  anyim, Yecu  cak  t t  k p nakun kobo n , “Ngut unu, p  n ker m  polo onyingo na cw k.” 18   n n  m r  ac l, na Yecu onwongo tye ka wok   nget Nam m  Galilaya,  n  n n  utmego ari , Cimon n'ecwodo n  Petero  ka  m n m r  Anderiya. G n onwongo tye ka bolo b     nam, p  n g n onwongo obedo  c k r c. 19 Yecu okobo bothg  n , “Bin,  l b unu k ra  ka an abino m  wu  d k   mak j   nakaka r c.” 20 C c  th g n  w k  b  g   ka  l b  g n  k r Yecu. 21  n  c dh  k  kany n n  ka  n n  utmego ari  n k n , Yakobo g n k' m n m r  Jon, awope ka Jebedayo. G n onwongo tye   yeya kanya ac l k'apapg  Jebedayo, y b  g n  b  g . C  Yecu ocwodog , 22  ka c c  th g n  ya  w k  yeya  ka apapg  c   l b  g n  k r Yecu. 23 Yecu owotho orimo   Galilaya k b c, nakun pwonyo   Cinagogag  k b c, t t  Emuth na B r m  ker k'Obanga,  ka cang  koth twoe k b c k  kom j  . 24 Emuth   kom Yecu  k  th  r m  lobo Ciria k b c. J   okelo bothe j  k b c n'onwongo komg  lith k  twoe na papath, j  na tye k'arem na rac, j  na cen  mak g , j  na two araka  mak g ,  ka j  na komg  okwe, c   n  cang g . 25 Lwak na pol n' ya k    Galilaya, Dekapoli, Jerucalem, Yudea  ka lobo na tye yo l ka kulo Jordan  l b  g n  k r Yecu.

5 ĩ karē na Yecu ōnēnō lwak, ēn ōcīdhō ĩ wi kidi cē obedo pīny. Ēlūbkōrē obino bothe, **2** ēka ēn ōcakō pwonyogī nakun kobo nī: **3** “Komgī gum jō na ngeo nī gīn ebeto ēcan ĩ cwiny, pīēn ker mē polo bino bedo mēgī. **4** Komgī gum jō na kumo, pīēn ebino kweo cwinygī. **5** Komgī gum jō na mwol, pīēn gīn bino leo lobo bedo mēgī. **6** Komgī gum jō na kec ēka ōrīō nekogī pī bedo jō na kitegī atīr, pīēn ebino mīōgī yeng. **7** Komgī gum jō n'obedo ēkīca, pīēn ebino tīmō kīca nīgī. **8** Komgī gum jō na cwinygī leng, pīēn gīn bino nēnō Obanga. **9** Komgī gum jō na kelo kuc, pīēn ebino cwodogī nī ēthinō k'Obanga. **10** Komgī gum jō n'eyelogī pī bedo jō na kitegī atīr, pīēn ker mē polo bino bedo mēgī.” **11** “Komwu gum ka jīi yanyōwu, eyelowu, ēka ekobo kwa kōp na reco kībēc mē twodo ĩ komwu pīra. **12** Bed unu kī yom cwiny, pīēn cūl na mewu tye na dīt ĩ polo. Man ēnē kite na gīn oyelo k'edwarpīny n'ōcakō bedo niwu.” **13** “Un ibedo kadō mē lobo. Ēntō ka kadō orwenyo mīt mērē ōkō, ētwērō mīō dōkō na mīt nīngō dōkī? Kōny mērē nwongo dong ope, myero ēōny ōkō jīi ōnyōn. **14** “Un ibedo tar mē lobo. Pacō n'ēgērō ĩ wi kidi ba twērō kanērē. **15** Ngat mōrō ope na cwīnyū tara ēka ketho ĩ thē agulu. Ēntō eketho kanya oten malō ēka mēnyō jō kībēc na tye ĩ ōt. **16** ĩ yoo acēl nōn, mīi unu tar na mewu ōryēny ĩ nyim jīi, ēk gīn ōnēn ticwu na bēcō, ēka ōpak gīnī Apapwu na tye ĩ polo.” **17** “Kūr ĩtham unu nī an abino mē jūkō Cīk onyo kōp k'edwarpīny; an ba abino mē jūkōgī ēntō mē cobogī. **18** An akobo niwu kōp adyer nī wang na polo ēka lobo othuno ĩ ajiki, nyukuta mōrō acēl na tīdī onyo tōn mōrō acēl mē Cīk ba bino rwenyo, naka ka kōp kībēc ocobere. **19** Dong ka ngat mōrō ōtūrō cīk mōrō acēl kī ĩ kom cīk nī gīnī, nakun pwonyo kī jō nōkēnē mē tīmō nī kōmanōn, ebino cwodo ēn nī dhanō na tīdī ĩ ker mē polo. Ēntō

ngat na ketho i tic ëka pwonyo cïk ni ebino cwodo nï dhanö na dit i ker më polo. **20** Ëntö an akobo niwu nï ka kite atirwu ba ölöo më k'Eparicayo ëka më k'epwony cïk, un ba ibino dönyö i ker më polo.” **21** “Un iwinyo köp na yam ekobo both jö na cön nï, ‘Kür ineki, ëka ka ngat mörö na bino neko dhanö, ebino ngölö-köp ninë.’ **22** Ëntö an akobo niwu nï ngat mörö n'akëmö makö i kom ömïn mëre ebino ngölö-köp ninë. Ngat mörö na bino yanyö ömïn mëre nï, ‘In ibangiri,’ ebino tero i nyim athuko më öd okiko k'edong. Ëntö ngat mörö na kobo nï, ‘In amingo’ ebino bolo i mac më kapiny. (Geenna g1067) **23** “Pï manön, ka ikelo micni i keno tyër më miö both Obanga ëka ipo nï omeru tye kï köp mörö i komi, **24** wëk micni i nyim keno tyër. Cïdh kono both omeru ëk iyüb unu wat na bër i kinwu; cë dong idwogi ëka imiï micni. **25** “Tyek köp pïöpïö kï ngat n'odothi na pod itye unu i yoo më cïdhö i pido, ëk ngat n'odothi kür oteri i nyim angöl-köp, cë angöl-köp bino miöni both acikari, ëka ebino tweoni i buc. **26** An akobo niwu köp adyer nï ba ibino donyo kï i buc naka ka icülö cül kibëc, na wi ciling mörö ba orem.” **27** “Un iwinyo köp na yam ekobo nï, ‘Kür idöny i elomi.’ **28** Ëntö an akobo niwu nï ka ngat mörö önëno dhakö cë öthamö kï i cwinye më bedo ködë nwongo ödönyö i elomi. **29** Ka wangi më kucem ënë mii ipodho i bal, köl iyuu ökö. Bër nini më rwenyo dul komi acël nï löönö bolo komi kibëc i mac më kapiny. (Geenna g1067) **30** Ka cingi më kucem ënë mii ipodho i bal, ngun iyuu ökö. Bër nini më rwenyo dul komi acël nï löönö bolo komi kibëc i mac më kapiny.” (Geenna g1067) **31** “Un iwinyo cïk na kobo nï, ‘Ngat mörö na kwërö dhakö mëre myero ömiï waraga më këthö nyom.’ **32** Ëntö an akobo bothwu nï ka ngat mörö ökwërö dhakö mëre, na path kï köp më tar wang, nwongo ömiö dhakö nön ödökö jö elomi, ëka ngat

mörö na nyömö dhakö n'ëkwërö ökö nwongo ödönyö i elomi.”

33 “Dökī, un iwinyo köp na yam ekobo both jö na cön ni, ‘Kür ikwong kwong nono, ëntö cob kwong na in ikwongo both Rwoth.’

34 Ëntö an akobo niwu, kür ikwong unu kwong mörö na twal, kadī kī polo piën manön obedo then ker k’Obanga; **35** onyo kī nyīng lobo, piën manön obedo then më theno tyënë; onyo kī nyīng Jerucalem, piën manön obedo pacö k’Obanga, Rwoth na Dit. **36** Kür ikwong kwong kī wii, piën in ba itwërö miö yer mörö acël më bedo na tar onyo na cöl. **37** Mii unu köpwu obed ni, ‘Eyo’ obed ‘eyo,’ onyo ‘Pe’ obed ‘pe.’ Köp mörö na kadhö manön nwongo öya kī both ngat na rac.” **38** “Un iwinyo köp na yam ekobo ni, ‘Wang ëcülö kī wang, ëka lak ëcülö kī lak.’ **39** Ëntö an akobo niwu ni kür icül unu kwor i kom ngat mörö n’ötīmö gin na rac i komi. Ka ngat mörö odhongo lemi kucem, lök ninë lemi nököënë thon. **40** Ka ngat mörö mitö pidoni ni ëk eter catini, mii ën thon kotini. **41** Ka ngat mörö odii më yëö yëc mërë pi kilomita acël, woth ködë pi kilomita ariö. **42** Ka dhanö mörö ökwaö gin mörö kī bothi, mii gin nön bothe. Ka ngat mörö mitö deno gin mörö kī bothi, mii ën oden.” **43** “Un iwinyo köp na yam n’onwongo ekobo ni, ‘Mar awodhi ëka idag langöni.’ **44** Ëntö an akobo niwu: Mar unu langwu ëka ilëg unu pi jö na yelowu, **45** ëk ibed unu calö ëthinö k’Apapwu adyer na tye i polo. Piën ën miö ceng mërë ryëny both jö na reco ëka kī jö na bëcö. Ën miö köth both jö na kitegi atir ëka both jö na kitegi ba tye atir. **46** Ka imarö unu jö na maröwu, cül ngö n’Obanga bino cülöwu ködë? Naka thon ëcök ocoro timö gini ni kömanön. **47** Ka imotho unu utmegowu këkën, apokapoka ngö na tye i kinwu kī jö nököënë? Naka thon jö na ba ngeo Obanga timö ni kömanön. **48** Myero

ibed unu jö na bal mörö ope i komgi, na calö Apapwu na tye i polo na bal mörö ope i kome.”

6 “Gwökërë unu ëk kür itii unu ‘ticwu më kite atir’ i nyim jii ëk gin önën. Ka itimö unu, ba ibino unu nwongo cül mörö ki both Apapwu na tye i polo. **2** “Ka ikönyö acan, kür iküdh pelu kite n’etwodo timö i Cinagoga gini ëka i yodhi, ëk jii öwörgi. An akobo niwu köp adyer ni gin dong onwongo cülgï ökö. **3** Ëntö ka ikönyö acan, kür imii cingi më kucam onge gin na cingi më kucem tye ka timö, **4** ëk köny na in imiö both acan obed i müng. Cë Apapwu, na nënö gin n’ëtimö i müng, bino cülöni. **5** “Ka in ilëgö, kür ilëg calö etwodo, piën gin marö lëga nakun nwongo ocung gini i cinagoga gini ëka i nget yodhi ëk jii önën-gi. An akobo niwu köp adyer ni gin dong otyeko nwongo cülgï ökö. **6** Ëntö ka in ilëgö, döny i odi, lor dholokek ëka ilëg both Apapni na kome ba nen. Cë Apapwu, na nënö gin n’ëtimö i müng, bino cülöni. **7** Ka in ilëgö, kür idhur köp na pol calö jö na ba ngeo Obanga, piën gin thamö ni ebino winyo lëgagi pi köpgi na pol. **8** Kür ilëg unu kamë gin, piën Apapwu ngeo gin na mitërë bothwu na bara ipenyo ën. **9** “Man ënë kite na myero ilëg unu ködë: “Apapwa na tye i polo, nyingi myero ëwör, **10** kerni obin, mitini ëtim i lobo kite n’ëtimö ködë i polo. **11** Miiwa tin cemwa më ninö ki ninö. **12** Tim kica i kom balwa, kite na wan thon ëtimö kica i kom jö na balö bothwa. **13** Kür iwëk ëbwölwa, ëntö larwa ki both ngat na rac.’ **14** Ka un itimö kica both jö nökenë ka gin öbalö i komwu, Apapwu na tye i polo thon bino timö kica i kom balwu. **15** Ëntö ka in ba itimö kica both jö nökenë pi bal na gin öbalö, Apapwu thon ba bino timö kica pi bal na in ibalö. **16** “Ka in irio kec, kür imii wangi onen calö wang etwodo, piën gin balö wang-gi ökö ëk jii önën ni gin etye ka rio kec. An akobo niwu köp

adyer, gĩn dong otyeko nwongo cūlgĩ ökö. 17 Ęntö ka in irio kec,
 kur wii, ěka ĩlwök wangi, 18 ěk kür jö nökeně öněn nĩ in itye ka
 rio kec, ěntö both Apapwu kėkėn na ba nen; cě Apapwu na nėnő
 gĩn n'ėtimő ĩ mŭng bino cŭlőni." 19 "Kür ĩkan lõnyöwu ĩ wi lobo,
 kanya nyėnyě ěka nyalĩ balö, ěka kanya ekwoe türö cě kwalö
 gĩnĩ ökö. 20 Ęntö kan unu lõnyöwu ĩ polo, kanya nyėnyě ěka
 nyalĩ ba balö, ěka kanya ekwoe ba türö cě kwalö gĩnĩ ökö. 21
 Piěn kanya lõnyöni tye ĩě ěně cwinyi thon tye ĩě. 22 "Wangi ěně
 obedo tara mě komi. Ka wangi tye na běr, komi kibēc nwongo
 tye kĩ tar n'örömö. 23 Ęntö ka wangi ba tye na běr, komi kibēc
 nwongo opong kĩ cöl pĩny. Ka tar na tye bothi cöl, cöl pĩny nön
 nwongo röm kwene! 24 "Ngat mörö ope na römö tic pĩ rwodhi
 arĩö; piěn ěn bino dagö ngat acėl ěka bino marö nökeně ca;
 onyo ěn bino moko ĩ kom ngat acėl ěka kwөрö nökeně ca. In
 ba ĩrömö tic pĩ Obanga ěka pĩ cĩlĩng thon. 25 "Pĩ manön an
 akobo niwu nĩ, kür ibed unu kĩ par pĩ kwöwu, nĩ ngö na un ibino
 camö onyo madhö; onyo pĩ komwu, nĩ ngö na un ibino ruko.
 Kwöwu pĩrě ba těk lõö cem, ěka kom pĩrě ba těk lõö böng? 26
 Něn unu wĩny na ngwēcö kĩ malö; gĩn ba cwöö kodhi, ba kaö
 gĩnĩ kac, ba cökö gĩnĩ cem ĩ děrö, ěntö Apapwu na tye ĩ polo
 pĩdhögĩ. Un pĩrwu ba těk lõögĩ? 27 Nga kĩ ĩ kinwu pĩ bedo kĩ par
 na twөрö mędö caa acėl ĩ kom kwö mөрě? 28 "Pĩngö ibedo unu
 kĩ par na pol pĩ böng? Něn unu kite n'athure mě thim döngö gĩnĩ
 ködě. Gĩn ba tio tic mörö onyo wĩö wicu. 29 Ęntö akobo niwu nĩ
 kadĩ bed Colomon onwongo orukere kĩ dheo mөрě kibēc, ěn ba
 orukere na běr na cal kĩ mörö acėl ĩ kin-gĩ. 30 Ka Obanga ruko
 lum mě thim, na bedo pĩ nĩnő na tin kėkėn ěka diki ebolo ökö ĩ
 mac, ěn ba bino rukowu na lõö, un jö na yeewu nönök? 31 Dong
 kür ibed unu kĩ par mě kobo nĩ, 'Ngö na wan ebino camö?' onyo

'Ngö na wan ebino madhö?' onyo 'Ngö na wan ebino ruko?' 32
 Piën jami nonu kibëc, jö na ba ngeo gini Obanga ënë yënyögï,
 ëntö Apapwu na tye i polo ngeo gin na kibëc na miterë bothwu.
 33 Ëntö cak unu kono më rangö ker mërë ëka kite atir mërë, cë
 ën bino miöwu jami kibëc na un imitö. 34 Pi manön, kür ibed
 unu ki par na pol pi diki, piën diki bino bedo ki par mërë. Ninö
 acëlacël tye ki can mërë.

7 "Kür ingöl köp i kom jö nökenë, cë in thon ba ebino ngölö köp
 i komi. 2 Piën kite na in ingölö ki köp i kom jö nökenë, ënë
 in thon ebino ngölö ki köp i komi, ëka gin na un ipimo ködë,
 ënë thon ebino pimo niwu ködë. 3 "Pingo inënö cüng kal ki i
 wang omeru ëka ba inënö dul yath na tye i wangi? 4 In itwëro
 kobo n'omeru ningö ni, 'Wëk akwany cüng kal ökö ki i wangi,'
 nakun nwongo caa kibëc dul yath ut i wangi? 5 In atwodo, cak
 kono kwanyö dul yath na tye i wangi ökö, ëka dong inën piny
 na bër më kwanyö cüng kal na tye i wang omeru. 6 "Kür imii
 gwongi jami n'emio both Obanga, kür iyuu jamini na bëcö na wel
 mërë tæk both pün. Ka iyuo, gin bino nyönyönö ökö ki tyën-gi, cë
 lökerë gini më lwëny i komi. 7 "Peny cë ebino miöni; rang cë
 ibino nwongo; dwöng cë ebino yabö nini dholokek. 8 Piën ngat
 acëlacël na peny ebino miö; ngat na rangö bino nwongo; ëka
 ngat na dwöngö ebino yabö ninë dholokek. 9 "Nga ki i kinwu,
 ka athin mërë openyo ogati, ën miö kidi? 10 Onyo ka openyo
 rëc, ën miö thwol? 11 Ka un, dong, na kitewu reco, ingeo unu
 më miö ëthinöwu mic na bëcö, cë dong apapwu na tye i polo
 bino miö mic na bëcö na röm kwene both jö na peny ën! 12
 Gin na kibëc na in itimö, tim both jö nökenë kite na in imitö
 ni ëtim ködë bothi, piën man ënë tyën köp më cik kibëc ëka
 pwoy k'edwarpiny. 13 "Döny ki i dhö wangkac na ding. Piën

dhö wangkac më kapiny lac ëka yoo më cïdhö yo ië lübö yot, ëka jö na pol wok ki ië. 14 Ëntö dhö wangkac më kwö na bedo naka dïng ëka yoo më cïdhö yo ië lübö tøk, jö na nönök ënë wok ki ië. 15 “Gwökërë unu k'edwarpiny na twot. Gin bino bothwu n'orukere ginï calö rom ki yökö ëntö ki igi nwongo ger ginï kamë orudi. 16 Un ibino ngeogï ki nyig-gï. Jïi römö püdö nyig öläk ki kom öküdhö, onyo nyig ölam ki kom öcöcök? 17 Kömanön thon yath na bër nyakö nyige na bër, ëntö yath na rac nyakö nyige na rac. 18 Yath na bër ba römö nyakö nyige na rac, ëka yath na rac ba römö nyakö nyige na bër. 19 Koth yath kibëc na ba nyakö nyige na bër ebino tongo ökö pïny ëka ebolo i mac. 20 Manön ënë kite na un ibino ngeogï ködë ki nyig-gï. 21 “Pathï ngat acëlacël na cwoda nï, 'Rwoth, Rwoth,' ënë bino dönyö i ker më polo, ëntö ngat na timö gin n'Apapna na tye i polo mitö. 22 I nïnö nön, jö na pol bino kobo nïna nï, 'Rwoth, Rwoth, wan yam ëtitö köp ki nyingi, ëka ki nyingi wan ëryëmö cene ëka etio tango na pol.' 23 Cë an abino kobo nigï nï, 'Anaka yam ba angeowu. Cïdh unu ökö ki botha, un ëtim tim na reco!' 24 “Pi manön ngat acëlacël na winyo köpna ëka ketho i tic bino bedo calö dhanö na ryëk n'ögërö ödë i kom lëla. 25 Ka köth ocwe, kilëlë ömö, ëka yamö okudho obuko öt ki tøk, ëntö ba opodho piën nwongo ëgërö i kom lëla. 26 Ëntö ngat na winyo köpna ni cë ba ketho i tic cal k'amingo n'ögërö ödë i kom kwo. 27 Ka köth ocwe, kilëlë ömö, ëka yamö okudho obuko öt ki tøk, cë öt bino rëdhërë na rac.” 28 I karë na Yecu dong otyeko twakö köp nonu kibëc, lwak ouro pwony mërë rwök, 29 piën ën opwonyo calö ngat na ut ki twër, pathï calö epwonyegï më cïk.

8 I karë na Yecu oidho yo pïny ki i wi kidi, lwak na pol ölübö körë. 2 Ëcwö mörö na tye ki two dhöbü obino bothe ëka orumo

cöngë piny i nyime nakun kobo ni, "Rwoth, ka in imitö, irömö miöna dökö na leng." 3 Yecu öryëö cingë cë ogudo ën nakun kobo ni, "An amitö, komi dong obed na leng!" Cë cücüth two dhöbü öcang ökö ki i kome. 4 Cë Yecu okobo ninë ni, "Kür ikob both ngat mörö. Ëntö cïdhï inyuthiri both alamdhök ëka imiï tyër na Muca yam öcïkö, më bedo na calö caden bothgi." 5 I karë na Yecu ödönyö i Kaperanaum, adit wi acikari më Roma mörö obino cë öbakö dhögë bothe ni, 6 "Rwoth, aticna obuto piny i öt, two akwea ömakö ëka ödiö ën rwök." 7 Yecu okobo ninë ni, "An abino cïdhö ëka acangö ën." 8 Adit wi acikari ögamö ni, "Rwoth, an ba apora ni in idöny i öda. Ëntö kob köp acël këkën cë aticna bino cang. 9 Piën an kikoma thon abedo dhanö n'ëlöö alöa, ëka atye k'acikari na an alöögï. An akobo both ngat acël ni, 'Cïdhï,' cë cïdhö; ëka both ngat acël ni, 'Bin,' cë bino. Ka an akobo both aticna ni, 'Tii ticni,' cë timö." 10 I karë na Yecu owinyo köp ni, ën obedo ki ur rwök nakun kobo both jö na tye ka lübö körë ni, "An akobo niwu köp adyer, an bara anwongo dhanö mörö i lobo Icarael na tye ki yee na tøk calö man. 11 An akobo niwu ni jö na pol bino bino gïni ki kukidë ëka kuthö, cë bino bedo gïni piny kanya acël k'Abraam, Icaka, ëka Jakob më camö karama i ker më polo. 12 Ëntö jö n'onwongo myero obed gïni i ker më polo ebino bologï yökö i cöl piny, kunön bino bedo ië koko ëka kaö lak." 13 Cë Yecu okobo both adit wi acikari ni, "Cïdhï! Ebino timö kite na in iyee ködë." Atic mërë öcakö cang ökö i caa nön kikokome. 14 I karë na Yecu ödönyö i öt ka Petero, ën önönö marö ka Petero obuto piny na two lyetho ömakö. 15 Ën ömakö cingë ëka two lyetho öya ökö ki i kome, cë marö ka Petero öya malö ëka öcakö yübö cem ninë. 16 I kothyeno më ninö nön, jö na pol n'onwongo tye gïni ki tipo na

reco i komgi ekelo both Yecu, cē ēn öryēmō tipo na reco ökö kī köp na ēn ötwakö ëka etwoe kibēc öcang. 17 Man ötimërē ëk köp na yam adwarpiny lcaya ötwakö ocobere kakarē nī: “Ēn ökwanyö görüwa ëka öyëö twowa.” 18 İ karē na Yecu önënö lwak na pol n’ögürö ēn dyere, ēn ömïö twërö mē cīdhö yo löka nam tung ca. 19 Cē apwony cīk obino bothe ëka okobo nī, “Apwony, an abino lübö kori kanya kibēc na in ibino cīdhö ië.” 20 Yecu ögamö nī, “Kwee tye kī öd rwo gīnī ëka wīny na ngwēcö kī malö tye kī udi, ëntö Wod ka Dhanö ope kī kany mörö na ēn pyelo wie ië.” 21 Alübkörē nökënë dökī okobo nīnē nī, “Rwoth, wëk an kono acīdh aik apapna.” 22 Ēntö Yecu okobo nīnē nī, “Lüb köra, ëka wëk jö n’öthöo oik jöögī n’öthöo.” 23 Cē Yecu ödönyö i yeya ëka ëlübörē öcīdhö ködë. 24 Cücüth yamö na ger öcakö kudho i nam, ëka pii na tingere malö onwongo dong cwök mïö yeya mē lüny ökö i nam. Ēntö Yecu onwongo önīnö ökö. 25 Ēlübörē öcīdhö ëka ocoo gīnī ēn nakun kobo gīnī nī, “Rwoth, larwa! Wan ëcwök thöo!” 26 Ēn ögamö nī, “Un jö na yeewu nönök, pīngö ilwor unu?” Cē ēn öya malö ocoko yamö ëka pii na tingere malö, cē pīny okwe moth. 27 Ēlübörē ouro gīnī nakun kobo gīnī nī, “Koth ëcwö mēnē ene? Naka thon yamö ëka pii na tingere malö wīnyo ēn!” 28 İ karē na Yecu othuno i löka ca i lobo ka jö Gadara, cwö arïö na tye kī cene n’öya gīnī kī i bur lyene oromo ködë. Gīn onwongo ger rwök na ngat mörö ope na römö wok i yoo nön. 29 Gīn öcakö redo nī, “Wod k’Obanga, ngö na in imītö kī bothwa? In ibino mē pwodowa na karē bara örömö?” 30 Onwongo öthīpan pūn na pol tye ka cem na bobor ködgī. 31 Cene ökwaö Yecu nī, “Ka in iryēmöwa ökö, ryēmwa i kom öthīpan pūn.” 32 Ēn okobo nīgī nī, “Cīdh unu!” Cē gīn odonyo yökö kī i kom cwö nön ëka ödönyö gīnī i kom pūn,

öthipan pün kibëc öngwëcö kî i nget kidi yo i nam ëka öthöö gîni
ökö i pii. 33 Êkwath n'onwongo kwaö pün öngwëcö gîni ökö i
taun ëka okobo gîni gin n'ötîmërë kibëc ëka gin n'ötîmërë i kom
cwö na cene ömakögi. 34 Cë jö na tye i taun kibëc öcîdhö gîni
yökö më romo kî Yecu. I karë na gîn önënö ën, gîn odweko gîni
Yecu më yaa ökö kî i lobogi.

9 Yecu ödönyö i yeya ëka öngölö nam yo löka tung ca, cë obino
yo pacö thurgi. 2 Jö mökö okelo bothe dhanö na kome okwe
n'obuto i ökëka. I caa na Yecu önënö yeegi, ën okobo both
dhanö na kome okwe ni, "Diï cwinyi, woda; balni gîni ëtimö kîca
ökö." 3 Êntö epwony cîk mökö okobo i kin-gî kën-gî ni, "Dhanö
ni tye ka yanyö Obanga!" 4 I karë na Yecu ongeö thamagi, cë
openyogi ni, "Pîngö ibedo unu kî thama na rac i cwinywu? 5
Mënë na yot: më kobo ni, 'Balni gîni dong ëtimö kîca ökö,' onyo
më kobo ni, 'Yaa malö icak woth'? 6 Êntö an abino miöwu ingeo
ni Wod ka Dhanö tye kî twër i wi lobo më timö kîca i kom bal
gîni." Cë ën okobo both dhanö na kome okwe ni, "Ya malö,
kwany ökëkani ëka icîdh yo pacö." 7 Cë dhanö na kome okwe
öya malö ëka öcîdhö yo pacö. 8 I karë na lwak önënö ngö
n'ötîmërë, lworö ömakögi rwök; ëka öpakö gîni Obanga, n'ömiö
koth twërö nön both jîi. 9 I karë na Yecu öya ökö kî kunön, ën
önënö ëcwö mörö n'obedo acök ocoro na nyîngë Matayo obedo
kanya onwongo ëcökö ocoro ië. Yecu okobo ninë ni, "Lüb köra,"
cë Matayo öya malö ëka ölübö körë. 10 Na Yecu ëka ëlübkörë
tye gîni ka cem i öt ka Matayo, ëcök ocoro na pol ëka ëbal obino
cë ocemo gîni ködë. 11 I karë n'Eparicayo önënö gin na tye ka
timërë, gîn openyo ëlübkörë ni, "Pîngö apwonywu cemo kanya
acël k'ëcök ocoro ëka ëbal?" 12 I karë na Yecu owinyo köp ni,
ën okobo ni, "Pathî jö na komgi yot ënë mîtö daktar, ëntö jö na

two. 13 Ēntō cīdh ipwonyere unu ī tyēn kōp nī: ‘An amītō kīca, pathī gin mē aryēda.’ Pīēn an ba abino mē cwodo jō na kitegī atīr, ěntō ēbal.” 14 Ī nīnō mōrō acēl ēlūbkōr Jon obino both Yecu ēka openyo gīnī ēn nī, “Pīngō wan ēka Eparicayo erio kec, ěntō ēlūbkori ba rio gīnī kec?” 15 Yecu ōgamō nī, “Wele k’anyom twērō kumo nīngō ka anyom tye kōdgi? Ba twērē! Karē tye ka bino n’ebino kwanyō anyom ōkō kī bothgī; cē gīn dong bino rio kec. 16 “Ngat mōrō ope na dapō bōngū na nyen ī kom bōngū n’otii, pīēn bōngū n’ēdapō bino tēlō bōngū nōkēnē ca ēka yēc ōkō na rac. 17 Dhanō mōrō ope na pīkō kōngō ōlōk na nyen ī ocwe na cōn gīnī. Pīēn ka gīn ōpīkō, ocwe bino mwoc ōkō, kōngō ōlōk thon bino ōny ōkō cē ocwe bino bal gīnī ōkō. Pe, kōngō ōlōk na nyen ēpīkō ī ocwe na nyen gīnī, ēka gīn kībēc ba bino bal.” 18 Ī karē na Yecu tye ka kobo kōp nī, alōc mōrō obino bothe cē orumo cōngē pīny ī nyime ēka okobo nīnē nī, “Nyara pod ōthōō athōa, ěntō bin ēk iketh cingi ī kome, cē bino kwō.” 19 Yecu ēka ēlūbkōrē ōya ēka ōcīdhō kōdē. 20 Cē dhakō mōrō n’onwongo remo obedo ka cwer kī ī kome pī mwaka apar wie arīō obino kī kungee cē ogudo lak bōngū ka Yecu. 21 Ēn okobo kī ī cwinye kēnē nī, “Ka agudo bōngū mērē kēkēn, abino cang ōkō.” 22 Yecu ōlōkērē cē ōnēnō ēn, ēka okobo nīnē nī, “Dīī cwinyi, nyara, yeeni ocangi.” Cē dhakō nōn ōcang ōkō ī caa nōn cūcūth. 23 Ī karē na Yecu ōdōnyō ī dyekal k’alōc cē ōnēnō ewer na wero wer mē kumo ēka lwak na wōō gīnī kī koko, 24 ēn okobo nī, “Dōny unu yōkō. Anyaka nī ba ōthōō ěntō ōnīnō anīna.” Ēntō gīn ōnyērō gīnī ēn. 25 Kinge na lwak dong odonyo ōkō yōkō, ēn ōcīdhō ī ōt kanya epyelo nyakō īē ēka ōmakō cīng anyaka nōn cē ōya malō. 26 Kōp mē emuth nī ōkēth ōrōmō lobo nōn kībēc. 27 Kinge na Yecu dong ōya ōkō kī kany nōn, ēthōō

wang ariö ölübö gini köre nakun redo gini ni, "Kica omaki i komwa, Wod ka Daudi!" 28 I karé na en dong ödönyö i öt, ethöo wang ariö obino gini bothe éka Yecu openyogi ni, "Un iyee unu ni an atwéro miöwu inenö piny?" Gin ögamö ni, "Eyo, Rwoth." 29 Cé en ogudo wang-gi éka okobo ni, "Ek ötimère bothwu kite na yeewu tye köde." 30 Cé wang-gi öyabère. Yecu öcikögi na tek ni, "Kur ikob unu köp ni both ngat möro." 31 Entö gin öcithö éka örwöo gini köp i kom Yecu öromö lobo non kibéc. 32 Na gin dong tye ka yaa me cithö, jii okelo dhanö möro both Yecu n'onwongo cen ömakö éka na ba twak. 33 Kinge na dong Yecu öryemö cen ökö, dhanö non n'onwongo ba twak öcakö twak. Lwak ouro nakun kobo gini ni, "Anaka yam gin möro n'obedo köman bara onen i Icarael." 34 Entö Eparicayo okobo gini ni, "En ryemö cene ki twer k'adwong me cene." 35 Yecu öcithö orimo kin peci kibéc na papath nakun pwonyo i cinagogagi gini, titö Emuth na Bér me ker k'Obanga éka cangö koth twoe kibéc na papath. 36 I karé na en önenö lwak, kica ömakö i komgi rwök, pien onwongo tye gini ki par éka ewökögi ata calö rom n'akwathgi ope. 37 Cé okobo both elübköre ni, "Kac dwong entö etic tye na nonök. 38 Pi manön, peny unu won pwodho ek oor etic i kac i pwodho méré."

10 Yecu ocwodo elübköre apar wie ariö bothe éka ömiögi twéro me ryemö tipo na reco éka me cangö twoe na papath kibéc. 2 Man enë nyiing ekwëna apar wie ariö: me acël, Cimon (n'ecwodo ni Petero) éka öm'in méré Anderiya; Yakobo wod ka Jebedayo, éka öm'in méré Jon; 3 Pilipo éka Batulumayo; Tomaci éka Matayo n'obedo acök ocoro; Yakobo wod k'Alipayo, éka Tadeo; 4 Cimon na mitö löckën éka Yuda Ikariot, n'oketho örörö i kom Yecu. 5 Yecu ooro ekwëna apar wie ariö ki cik ni: "Kur

ĩcĭdh unu both Erok onyo ĩdöny unu ĩ pacö ka jö Camaria mörö.
6 Ęntö cĭdh unu both jö Icarael, na cal gĭnĭ kĭ rom n'orwenyo. **7**
 Ka ĩcĭdhö unu, tĭt unu köp ni: 'Ker më polo dong cwök.' **8** Cang
 unu etwoe, cer unu jö n'öthöö, löny unu jö na tye kĭ two dhöbũ,
 ěka ĩryēm unu cene. Ęmĭöwu nono, ěka un thon mĭi unu nono. **9**
 Kür iwoth unu kĭ gol onyo ryal onyo mola mörö ĩ jĕbawu; **10** kür
 iwoth unu k'ocwe ĩ wothwu, onyo böngũ më alöka, onyo wör,
 onyo lũth më woth; pĭen atic myero ěmĭi cem mĕrĕ. **11** "Pacö
 mörö kĕkĕn na un ibino dönyö ĩĕ, rang unu dhanö na kite mĕrĕ
 bĕr ěka ibed unu ĩ ödĕ naka ka ibino unu yaa. **12** Ka ĩdönyö unu
 ĩ öt, moth unu jö më öt nön kĭ moth më kuc. **13** Ka jö më öt nön
 öjölöwu, wĕk unu kucwu odong ĩĕ; ěntö ka ba öjölöwu gĭnĭ, cĕ
 ĩmĭi kucwu odwog bothwu. **14** Ka ngat mörö ba bino jölöwu onyo
 winyo köpwu, tĕng unu apua më tyĕnwu ka ĩya unu kĭ ĩ öt nön
 onyo pacö nön. **15** An akobo niwu köp adyer, ĩ nĭnö më ngölö-
 köp, Obanga bino tĭmö kĭca na thwönĕ rwök both jö më Codom
 ěka Gomora na löö jö më pacö nön. **16** An arowu kamĕ rom ĩ
 kin orudi. Pĭ manön bed unu na ryĕk calö thwol ěka na mwol
 calö amam. **17** "Ęntö gwökĕrĕ unu ködgi; pĭen gĭn bino mĭöwu ĩ
 cĭng ělöc ěka ebino pwodowu kĭ del ĩ cinagogagi gĭnĭ. **18** Ebino
 terowu ĩ nyim ělöc ěka ĩ nyim rwodhi pĭra na calö ecaden bothgi
 ěka both Erok. **19** Ęntö ka gĭn ömaköwu, kür ibed unu kĭ par ĩ
 kom ngö na un ibino kobo onyo kite na un ibino kobo ködĕ. ĩ caa
 nön ebino mĭöwu ngö na myero ikob unu, **20** pĭen pathĭ un ěnĕ
 ibino twak, ěntö Tipo k'Apapwu ěnĕ bino twak kĭ bothwu. **21**
 "Omego bino mĭö ömĭn mĕrĕ më aneka, ěka apap bino mĭö athĭn
 mĕrĕ më aneka; ěthĭnö bino jĕm ĩ kom enyodogi ěka bino gĭnĭ
 mĭö enekogi. **22** Jö kibĕc bino dagöwu pĭra, ěntö ngat na bino
 cung na tĕk naka ĩ ajiki bino larĕ. **23** Ka eyelowu kĭ ĩ kabedo

mörö acël, lüü unu i kabedo nökënë. An akobo niwu köp adyer, ba ibino unu tyeko woth i peci më Icarael kibëc na bara Wod ka Dhanö obino. 24 “Athiin kwan ba dit löö apwony mërë, onyo atic ba dit löö adwong mërë. 25 Pore both athiin kwan më bedo calö apwony mërë, ëka atic më bedo calö adwong mërë. Ka adit na löö öt ecwodo ni Belijebul, ebino cwodo jö më ödë ki nyiing na rac röm kwene! 26 “Kür ibed unu ki lworu pïrgi. Gin mörö ope n'eumo na ba ebino yabö, onyo gin mörö ope n'opono na ba bino ngere. 27 Köp na an akobo niwu i cöl pïny, twak unu ökö na pïny lër; ëka köp n'ëmwöngö amwöngö i ithwu, red unu ködë i wi bie. 28 Kür ilwor unu jö na neko kom ëntö ba neko tipo. Ëntö lwor unu Obanga na twërö neko tipo ëka kom kanya acël i mac kapïny. (Geenna g1067) 29 Winy na thithinö ariö ba ëcadhögï pï ciling na nyiing? Ëntö mörö ope na twërö podho pïny n'Apapwu ba ngeo. 30 Naka thon yer wiwu kibëc ëkwanö ökö. 31 Dong kür ibed unu ki lworu; pïrwu tæk löö winy na pol ca ökö. 32 “Ngat mörö na bino tuco nyiinga i nyim jii, an thon abino tuco nyiingë i nyim Apapna na tye i polo. 33 Ëntö ngat na bino kwëröna i nyim jii, an thon abino kwërö ën ökö i nyim Apapna na tye i polo. 34 “Kür itham unu ni an abino më kelo kuc i lobo. An ba abino më kelo kuc, ëntö pala abadë. 35 An abino më kelo apokapoka i kin “‘wod ëka apap mërë, nyakö ëka aya mërë, cii wod ëka adha mërë. 36 Langö ka dhanö bino bedo dhanö më ödë kikokome.’ 37 “Ngat mörö na marö apap mërë onyo aya mërë na löa ökö ba opore më bedo mëga; ngat mörö na marö wode onyo nyarë na löa ökö ba opore më bedo mëga; 38 ëka ngat mörö na ba tingo yath ariä mërë cë lübö ki köra ba opore më bedo mëga. 39 Ngat mörö na mitö gwökö kwö mërë bino rwenyo ökö, ëka ngat na rwenyo kwö mërë pira bino larö kwö mërë. 40 “Ngat na bino

jölöwu, nwongo öjöla, ëka ngat n'öjöla nwongo öjölö ngat n'oorä.

41 Ngat mörö na bino jölö adwarpiny piën ën obedo adwarpiny bino nwongo cül n'ëcülö k'adwarpiny, ëka ngat mörö na bino jölö dhanö na kite atir piën ën obedo dhanö na kite atir bino nwongo cül n'ëcülö k'i dhanö na kite atir. **42** Ëka ka ngat mörö ömiö pii na ngic më amodha both ngat mörö acël k'i i kin jö na thinö ni piën ën obedo alübköra, an akobo niwu köp adyer, ën bino nwongo cül mëre."

11 i karë na Yecu otyeko cïkö ëlëbkörë apar wie arïö, ën öya k'i kunön më pwony ëka më tïtö köp i peci më Galilaya. **2** i karë na Jon owinyo k'i i buc ngö na Kiricito onwongo tye ka timö, ën ooro ëlëbkörë **3** më penyo ën nï, "In ënë ngat n'onwongo myero obin, onyo wan myero ëkür ngat nököne?" **4** Cë Yecu ögamö nigï nï, "Dök unu cen icidh ikob unu both Jon gin na un iwinyo ëka gin na un inënö: **5** Ëthöö wang wang-gi öyabëre, engwalo owotho, jö n'onwongo tye k'i two dhöbü ëlönyögï, ëthöö ith owinyo piny, jö n'öthöö ecerogï ökö, ëka Emuth na Bër ëtütö both ëcan. **6** Tye k'i gum dhanö na ba lökëre ökö k'i kom yee mëre pira." **7** i karë n'ëlëbkör Jon tye ka donyo ginï yökö, Yecu öcakö twak k'i lwak köp i kom Jon nï: "Ngö na un icidh më nënö k'i i thim? icidh unu më nënö agada na yamö yengo? **8** Cë ka pe, ngö na un icidh më nënö? Un icidh më nënö dhanö n'oruko böng na bëcö? Pe, jö na ruko böng na bëcö bedo ginï i peci ka rwodhi. **9** Cë ngö na un icidh më nënö? Adwarpiny? Eyo, an akobo bothwu nï un inënö ngat na löö adwarpiny ökö. **10** Man ënë ngat n'ëcö köp i kome: "'An abino oro aorna i nyimi, na ënë bino yübö yoo nini.' **11** An akobo niwu köp adyer: Dhanö mörö ope k'i kin jö na mon önywölögï na pïrë tük na löö Jon Abatica, ëntö ngat na tidi rwök i ker më polo ënë dit löö ën. **12** Cakëre i karë

ka Jon Abatica më thuno kōdē naka tin ker më polo ölimō can
 rwök, ëka jō na ger tēmō gīnī më maō kī tēk. **13** Pīën edwarpīny
 kibēc ëka Cīk ka Muca odwaro gīnī naka othuno kōdē ī karē ka
 Jon; **14** ëka ka ĩmītō unu yeo köpgī, Jon ënē Eliya n'onwongo
 myero obin. **15** Ngat na ithe tye, myero ën owiny. **16** “An abino
 poro rok më karē ni kī ngō? Cal k'ëthinō na bedo ī kabedo më
 cuk gīnī ëka cwodo ewodhgī: **17** “Wan ëküdhō pelu pīrwu, ëka
 un ba ĩmyël; wan ewero wer lyël, ëntō un ba ikumo.’ **18** Pīën Jon
 obino na ba cemo onyo madhō gin mörō, ëka gīn kobo nī, ‘Ën
 tye kī cen.’ **19** Wod ka Dhanō obino na cemo ëka medho, ëka
 gīn kobo nī, ‘Ën obedo ngat n'owor ëka amërō, obedo okone
 k'ëcök ocoro ëka ëbal.’ Ëntō ryëkö ënē moko tic mërē na ën
 tio.” **20** Cē kinge Yecu öcakō twak k'akēmō kī jō më peci nōn
 kanya ën onwongo obedo ka tio tango mërē ië, pīën jō na tye
 ië ökwërō gīnī ngut ökö. **21** “Ibino nēnō can in, Korajin! Ibino
 nēnō can in, Bethecaida! Ka tango n'onwongo ëtimōgī bothwu
 onwongo ëtimō ī Turo ëka Cidon, kono onwongo ongut gīnī cōn,
 nakun ruko gīnī böngü cōla ëka juko gīnī wigī kī buru. **22** Ëntō
 an akobo niwu nī Obanga bino tīmō kīca na thwōnē rwök ī nīnō
 më ngölō-köp both jō më Turo ëka Cidon na lööwu. **23** Ëka in,
 Kaperanaum, ebino tingoni yo malō ī polo? Pathī kōmanōn,
 ebino dwökōni pīny ī kabedo ka jō n'öthōö. Ka onwongo tango
 n'onwongo etio bothi onwongo etio ī Codom, onwongo twërō
 bedo naka ī karē ni. (Hadēs g86) **24** Ëntō an akobo niwu nī
 Obanga bino tīmō kīca na thwōnē rwök ī nīnō më ngölō-köp both
 jō më Codom na lööwu.” **25** ĩ karē nōn Yecu okobo nī, “An apaki
 Apap, Rwoth më polo ëka lobo, pīën ĩkanō jami ni ökö kī both jō
 na ryëk ëka kī both jō na ngeo pīny, ëka inyutho both ëthinō na
 pod thīnō. **26** Eyo, Apap, man ënē kite n'onwongo in ĩmītō nī

ötīmērē kōdē na yomo cwinyi.” 27 “Apapna otyeko mīō jami kibēc ökō botha. Ngat mörō ope na ngeo Wod kono Apap kēkēn, ēka ngat mörō ope na ngeo Apap kono Wod kēkēn ēka both jō na Wod öyērō mē nyutho ēn.” 28 Cē Yecu okobo nī, “Bin unu botha, jō kibēc n'odhero ēka kī jō na yēc önüögī, cē an abino mīōwu yweo. 29 Ting unu ayokothna ēka inwong unu pwoy kī botha, piēn an awör ēka amwol ī cwinya, ēka ibino unu nwongo yweo pī tipowu. 30 Piēn ayokothna yēō yot, ēka yēcna ba pēk.”

12 Ī karē nōn Yecu owok ī pwothi n'epuro bēl iē k'ēlūbkörē ī ceng Cabīt k'Eyuda. Kēc onwongo oneko ēlūbkörē, cē gīn öcakō rīdhō with bēl ēka omwodo gīnī. 2 Ēntō ī karē n'Eparicayo önēnō, cē okobo gīnī both Yecu nī, “Nēn, ēlūbkori tye gīnī ka tīmō gīn na cīk ökwērō nī kūr ētīm ī ceng Cabīt k'Eyuda.” 3 Yecu okobo bothgī nī, “Un ba īkwanō gīn na Daudi ötīmō ī karē na kec oneko ēn kanya acēl k'ewodhe? 4 Ēn ödōnyō ī öt k'Obanga, cē Daudi ēka ewodhe öcamō ogati n'eketho ī nyīm Obanga—n'onwongo cīk ökwērō nī gīn kūr öcam, ēntō pī ēlamdhök kēkēn. 5 Onyo un ba īkwanō kī ī cīk nī ēlamdhök na tye ī öt k'Obanga twērō gīnī tic ī ceng Cabīt k'Eyuda ēka nwongo ba öbalō gīnī? 6 An akobo niwu nī tye gīn mörō kany na dīt na löö öt k'Obanga. 7 Ka cē onwongo ingeo unu tyēn köp nī, ‘An amītō kīca, pathī lee mē atyēra,’ onwongo myero kūr dök īngöl unu köp ī wi jō n'ope kī bal. 8 Piēn Wod ka Dhanō ēnē obedo Rwoth mē Cabīt.” 9 Cē Yecu öya ökō kī kunōn ēka öcīdhō ödōnyō ī cinagogagī, 10 kanya onwongo ēcwō mörō na cīngē ötal tye iē. Eparicayo onwongo tye ka rangō gīnī kite mörō mē dotho Yecu, cē openyo gīnī ēn nī, “Cīk yeo nī ēcang dhanō ī ceng Cabīt?” 11 Yecu okobo bothgī nī, “Ka ngat mörō kī kinwu tye kī rōmō acēl cē opodho ī bur ī ceng Cabīt, in ba īmakō ēka īywaō yökō? 12

Dhanö pîrë tēk rwök löö römö ökö! Pî manön cîk yeo nî ëtîm gin na bër i ceng Cabîr.” 13 Cê ën okobo both ëcwö nön nî, “Ryë badi.” Cê ëcwö nön öryëö badë, ëka badë öcang ökö na bër ödökö calö nökenë ca. 14 Ëntö Eparicayo odonyo yökö cê öyübö gîni köp kite na myero enek gîni kî Yecu. 15 I karë na Yecu ongeö yüb më nekonë, öya ökö kî kunön. Lwak na pol ölübö gîni ën, cê Yecu öcangö jö kibëc n'onwongo two. 16 Ën öcîkögî nî kür okob gîni both jö nökenë köp i kome. 17 Man ötîmërë ëk köp n'onwongo adwarpîny lcaya ötwakö pîrë ocobere: 18 “Man ënë aticna na an ayërö, ngat na an amarö, na cwinya yom i kome. An abino ketho Tipona i kome, ëka ën bino kobo ngölö-köp atîr both erok. 19 Ën ba bino dhaa onyo ba bino redo rwök, ngat mörö ope na bino winyo dwönë i yodhi. 20 Ën ba bino türö agada n'ogom, ëka ba bino neko wicu tara na tye ka dung, naka ka ën okelo ngölö-köp atîr i löc. 21 Lobo kibëc bino bedo kî gen pî nyingë.” 22 Cê ekelo both Yecu ëcwö mörö na cen tye i kome n'onwongo wangë öthöö ëka ba twak. Yecu öcangö ëcwö nön ëk ötwakî ëka önën pîny. 23 Jö kibëc obedo gîni kî ur rwök i kom gin na Yecu ötîmö ëka okobo gîni nî, “Man twërö bedo Wod ka Daudî?” 24 Ëntö i karë n'Eparicayo owinyo gîni köp ni, okobo gîni nî, “Dhanö ni ryëmö cen kî twërö ka Belijebul, na ënë obedo adit ka cene.” 25 Yecu ongeö ngö n'onwongo gin tye ka thamö, cê okobo bothgî nî, “Ker kibëc ka opokere ië arïö bino bal ökö, ëka pacö onyo öt ka opokere ië arïö ba twërö cung. 26 Ka Catan ryëmö Catan, nwongo ën opokere i dul arïö i kome këne. Cê dong ker mërë twërö cung ningö? 27 Ka an aryëmö cen kî twërö ka Belijebul, jöwu dong ryëmö gîni cen kî twërö ka nga? Pî manön, gin ënë dong bino bedo gîni ëngöl köpwu. 28 Ëntö ka an aryëmö cen kî twërö ka Tipo k'Obanga, cê

ker k'Obanga obino dong ökö bothwu. 29 "Dhanö mörö ope na twërö dönyö i öt ka ngat na tæk më yakö jami mërë, thwara ka ën öcakö tweno dhanö na tæk ni ökö ëka dong cakö yakö jami ki i ödë. 30 "Ngat n'ope kukura nwongo ën ba mïta, ëka ngat mörö na ba kõnya më cökö kanya acël köda këthö akëtha. 31 Pï manön akobo niwu, bal kibëc ëka ayeny ëtwërö timö kica ië, ëntö bal më yanyö Tipo Naleng ba ebino timö kica ië. 32 Ngat mörö na twakö köp na rac i kom Wod ka Dhanö ebino timö kica nïnë, ëntö ngat na twakö köp na rac i kom Tipo Naleng ba ebino timö kica nïnë, kadï i karë ni onyo i karë na tye ka bino anyim. (aiön g165) 33 "Yath na bër nyakö nyige na bëcö, ëka yath na rac nyakö nyige na reco, piën yath engeo ki nyige. 34 Un ëthinö ororo, itwërö unu twakö köp na bër nïngö, nakun un jö na reco? Piën köp na tye i cwiny dhanö ënë dhö dhanö twakö. 35 Dhanö na bër kwanyö gin na bër ki kin jami mërë na bëcö na ën ökanö i cwinye, ëka dhanö na rac kwanyö gin na rac ki kin jami na reco na ën ökanö i cwinye. 36 An akobo niwu ni köp kibëc më caröcarö na dhanö twakö na ba gwökëre ginï ië ebino pido pirë i nïnö më ngölö-köp. 37 Piën ki köp na in itwakö ënë bino mïöni ilöö köp, ëka ki köp na in itwakö ënë bino mïö ëngölö köp loi." 38 Cë jö mökö n'obedo Eparicayo ëka epwony cïk okobo ginï both Yecu ni, "Apwony, wan ëmitö nënö anyuth më tango na yaa ki bothi." 39 Ëntö Yecu ögamö ni, "Rok na reco ëka jö na yeegi ope i kom Obanga penyo ginï pi anyuth më tango! Ëntö mörö ope n'ebino mïö na path k'anyuth k'adwarpiny Yona. 40 Piën kite na calö Yona onwongo obedo iï rëc na thwönë nïnö adek, kiceng ëka kiwor, kömanön Wod ka Dhanö bino bedo nïnö adek, kiceng ëka kiwor, i ngöm. 41 Jö më Ninebi bino cung ginï ki rok më karë ni ëka bino ngölö ginï köp i kome; piën ongut ginï i karë

më tītō kōp na Yona onwongo òtītō, ëka kobedini ngat na dit na löö Yona tye kany. 42 Alöc na dhakö na tye yo kukwap lobo bino cung kanya acël kī rok më karë ni ëka ngölö-köp ī kome; piën ën öya kī ī ajiki lobo më winyo ryëkö ka Colomon, ëka ngat na dit na löö Colomon tye kany. 43 “Ka tipo na rac öya ökö kī ī kom dhanö mörö, ën cīdhö rimo kabedo na pii ope ië cë rangö ka yweo ëka ba nwongo kabedo mörö. 44 Cë ën kobo nī, ‘An abino dök ī öt na an aya kī ië.’ Ka othuno, cë nwongo öt tye nono, ëywëö na leng ëka ëyübö ökö na bër. 45 Cë dong cīdhö kelo tipo na reco abirö nökenë gīnī na löö ën ökö, cë dönyö gīnī ië ëka bedo kany nön. Kinge dhanö nön bino bedo na rac na löö kite n'onwongo obedo ködë cön. Manön kite na bino bedo ködë ī kom rok na rac më karë ni.” 46 Ī karë na Yecu onwongo pod tye ka twak kī lwak, aya mërë ëka utmego mërë onwongo ocung gīnī yökö nakun mītö gīnī twak ködë. 47 Cë dhanö mörö okobo both Yecu nī, “Ayani ëka utmegoni ocung gīnī yökö mītö twak kodi.” 48 Yecu ögamö nī, “Ayana ënë nga ëka utmegona ënë ngagi?” 49 Cë Yecu öcimö ëlúbkөрë, cë okobo nī, “Man ënë ayana ëka utmegona. 50 Piën dhanö na tio gin n'Apapna na tye ī polo mītö, manön ënë ömëra, amëra, ëka ayana.”

13 Ī nīnö acël nön Yecu öya ökö kī ī öt, cë öcīdhö obedo ī dhö nam. 2 Lwak na pol rwök öcökëre gīnī bothe, ömīö ën ödönyö ī yeya cë obedo ië, nakun jö kibëc ocung gīnī ī dhö nam. 3 Cë okobo bothgī köp na pol ī carolok, nakun kobo nī: “Apur öcīdhö më cwönö kodhi. 4 Ī karë na ën tye ka cwöc, kodhi mökö ökir ī nget yoo, ëka wīny obino cë öcamö gīnī ökö. 5 Kodhi nökenë ökir kanya obedo kitekite, na ngöm nönök ië. Kodhi ni otuu pīöpö piën ngöm onwongo rép. 6 Ëntö ī karë na ceng öryëny öwangögi rwök, oner gīnī ökö piën oriigi ba ödönyö na thuth. 7

Kodhi nökënë ökir i kin okudhi, cë okudhi ödöngö ëka ödiögï ökö. **8** Kodhi nökënë ökir i kom ngöm na bër, cë önyakö nyig-gï, mökö mia acël, nökënë pyer abicël, ëka mökö pyer adek na kadhö man onwongo ëcwö. **9** Ngat na tye ki ith më winyo myero owiny.” **10** Cë ëlëbkör Yecu obino bothe ëka openyo gini nï, “Pïngö in itwak ki carolok both jii?” **11** Yecu ögamö nï, “Ngec më müng më ker më polo ëmiö ökö bothwu, ëntö ba ëmiö bothgi. **12** Piën ngat na tye ki gin mörö, ebino mëdö bothe, ëka bino bedo ködë na büp. Ngat n'ope ki gin mörö, naka gin na ën tye ködë ebino kwanyö ökö ki bothe. **13** Man ënë ngö n'ömiö an atwak ki carolok both jii: “Kadi bed nënö gini piny, ba neno gini; kadi bed winyo gini, ba winyo onyo niang gini. **14** Köp k'Obanga na yam adwarpiny lcaya odwaro ocobere kakarë i komgi nï: “Un ibino winyo, ëntö ba ibino niang ië; un ibino nënö, ëntö ba ibino unu niang ië. **15** Piën jö ni cwinygi dong ödökö na nwang; ithgi ba winyo köp, ëka oumo wang-gi ökö. Cë wang-gi ba twërö nënö piny, ëka ithgi ba twërö winyo köp, cwinygi ba twërö niang, ëka ba twërö gini lökërë botha, ëk an acang-gi.’ **16** Ëntö wangwu tye ki gum, piën nënö gini piny, ëka ithwu piën winyo gini köp. **17** An akobo niwu köp adyer nï edwarpiny na pol ëka ki jö na kitegi atir öparö gini më nënö ngö na un itye ka nënö, ëntö ba önënö gini, ëka më winyo ngö na un itye ka winyo ëntö ba owinyo gini. **18** “Winy unu dong ngö na carolok i kom acwö kodhi gönyö: **19** Ka dhanö mörö owinyo köp më ker k'Obanga cë ba öniang ië, ngat na rac na nyingë Catan bino ëka kwanyö kodhi n'onwongo ëcwö i cwinye ökö. Man ënë kodhi n'ökir i yoo. **20** Kodhi n'ökir kanya obedo kitekite, cung pi jö na gamö köp k'Obanga piöpiö ki yom cwiny ka gin owinyo. **21** Ëntö kite n'ope k'orii, bedo pi karë mörö na nënök. Ka can onyo ayela

mörö obino pī köp k'Obanga, ën podho ökö pīöpīö. **22** Kodhi n'ökir i kin okudhi, cung pī jö na winyo köp, ëntö parö köp më kwö më lobo ni ëka miti më lönyö dīö köp ökö, cë mīö ba nyak gīnī. (aiōn g165) **23** Ëntö kodhi n'ëcwö ökir i ngöm na bër, cung pī jö na winyo köp ëka nīang gīnī ië. Gīn nyakö nyig-gī, nököënë mia acël, nököënë pyer abicël, ëka nököënë pyer adek.” **24** Yecu dökī okobo bothgī carolok nököënë nī: “Ker më polo cal kī dhanö mörö n'öcwö kodhi na bëcö i pwodho mërë. **25** Ëntö i karë na jö kibëc önīnö gīnī ökö, langö mërë obino cë öcwö nyig döö i kin kal, ëka öcīdhö ökö. **26** I karë na kal n'ëpīdhö otuu ödöngö, kal öngök, cë döö thon öcakö nen. **27** “Etic ka won pwodho öcīdhö gīnī bothe cë openyo gīnī ën nī, 'Adwong, in onwongo ba icwö kodhi na bëcö i pwodhoni? Kara döö dökī öya kī kwene?’ **28** “Won pwodho ögamö nī, 'Langö ënë ötimö kömanön.' “Cë etic openyo ën nī, 'In imītö nī wan ëcīdh epudh döö nön gīnī ökö?’ **29** “Ëntö won pwodho ögamö nī, 'Pe, piën ka itye unu ka pudho döö, un itwërö pudho kal ökö kanya acël kī döö. **30** Wëk unu döö kī kal ödöng gīnī kanya acël naka i karë më kac. I karë nön an abino kobo both ëkac: Cak unu pudho döö ökö ëka itwe unu i dul na papath më awanga; cë icök unu kal ëka iketh unu i dëröna.” **31** Ën dökī okobo bothgī carolok nököënë: “Ker më polo cal kī nyig kodhi karadali, na dhanö otero cë öpīdhö i pwodho mërë. **32** Kodhi karadali obedo kodhi na tīdī rwök kī kin kodhi kibëc, ëntö ka ödöngö dökö na thwönë kī kin jami na tye i pwodho ëka bedo yath, na wīny na ngwëcö kī malö bino gërö udigī i jangë gīnī.” **33** Ën dökī okobo bothgī carolok nököënë: “Ker më polo cal kī thöbī na dhakö mörö ökwanyö cë orubo kī mökö ogati na thwönë, naka ka mökö kibëc oyenyo okwot.” **34** Yecu ötwakö köp ni kibëc kī carolok both lwak; ën ba okobo

gin mörö bothgĩ na ba otio kĩ carolok. **35** Man ötimërë ëk köp na yam adwarpĩny ötwakö ocobere: “An abino twak kodwu kĩ carolok gĩnĩ, an abino kobo jami n’ökanërë cakërë anaka ĩ acaki cweno lobo.” **36** Cë Yecu öwëkö lwak ëka öcĩdhö ödönyö ĩ öt. Ĕlũbkörë obino bothe cë okobo gĩnĩ nĩ, “Göny nĩwa carolok ĩ kom döö na tye ĩ pwodho.” **37** Yecu ögamö nĩ, “Ngat n’öcwö kodhi na bëcö ënë Wod ka Dhanö. **38** Pwodho ënë lobo, ëka kodhi na bëcö cung pĩ jö më ker k’Obanga. Döö ënë ëthinö ka ngat na rac, **39** ëka langö n’öcwö kodhi nön gĩnĩ ënë Catan. Kac ënë ajiki pĩny, ëka ëkac ënë emalaika. (aiön g165) **40** “Kite na calö epudho kĩ döö gĩnĩ ködë ëka ëwangö ökö ĩ mac, bino bedo nĩ kömanön thon ĩ ajiki pĩny. (aiön g165) **41** Wod ka Dhanö bino oro emalaika mërë, ëka bino cökö gĩnĩ kĩ ĩ ker mërë gin na kibëc na kelo bal ëka kĩ jö kibëc na timö gin na rac. **42** Gin bino bologĩ ĩ mac na lyeth, kanya koko ëka kaö lak tye ië. **43** Cë jö na kitegĩ atĩr bino ryëny gĩnĩ calö ceng ĩ ker k’Apapgĩ. Ngat na ithe tye, myero ën owiny. **44** “Ker më polo cal kĩ lönyö n’ëkanö ĩ pwodho. Ka dhanö onwongo, cë iko döki, ëka pĩ yom cwinye mĩö ën cĩdhö cadhö jami kibëc n’onwongo ën tye ködë, cë wilö pwodho nön ökö. **45** “Ker më polo cal döki k’acath na rangö jami na bëcö na wel mërë tøk. **46** Ka onwongo mörö acël na bër rwök, ën cĩdhö cë cadhö jami kibëc n’onwongo ën tye ködë ëka wilö gin nön ökö. **47** “Ker më polo cal döki kĩ böö n’onwongo ëcökö ĩ nam n’ömakö koth rëc kibëc na papath. **48** ĩ karë na böö opong, ëcik rëc öywaö gĩnĩ böö yökö ĩ lak kulo. Cë obedo gĩnĩ pĩny ëka öyërö gĩnĩ rëc na bëcö eketho ĩ adĩta, ëntö eyuo man onwongo tye gĩnĩ na rac ökö. **49** Man ënë kite na bino bedo ködë ĩ karë më ajiki pĩny. Emalaika bino bino gĩnĩ ëka poko jö na reco ökö kĩ kom jö na kitegĩ atĩr, (aiön g165) **50** ëka bologĩ ĩ mac

na lyeth, kanya koko ëka kaö lak tye ië.” 51 Yecu openyogĩ ni, “Un iniang i kom köp ni kibëc?” Gĩn ögamö ni, “Eyo, wan ëniang ië.” 52 Cë Yecu okobo nĩgĩ ni, “Pĩ manön apwony cĩk mörö këkën n'epwonyo kĩ köp i kom ker më polo cal kĩ won öt, na kwanyö jami na nyen ëka jami na cön kĩ kanya ën kanö lönyö mërë ië.” 53 I karë na Yecu otyeko twakö carolok ni gĩni, ën öya ökö kĩ kunön. 54 Cë ën odwogo i lobo thurgĩ ëka öcakö pwonyo jĩi i cinagogagĩ. Jĩi obedo kĩ ur rwök cë okobo gĩni ni, “Dhanö ni onwongo ryëkö ëka tëkö më tango ni gĩni kĩ kwene?” 55 Man ba obedo wod k'apaa bao? Aya mërë pathi Maria, ëka utmego mërë ba gĩn ënë Yakobo, Yocepu, Cimon ëka Yuda? 56 Amege mërë kibëc ba tye gĩni kod onu kany? Cë dhanö ni onwongo köp ni kibëc kĩ kwene? 57 Cë gĩn ökwërö ën ökö. Ëntö Yecu okobo bothgĩ ni, “Adwarpiny ëwörö i kabedo kibëc na path kĩ i lobo thurgĩ ëka kĩ i pacögĩ.” 58 Yecu ba otio tango na pol kunön, piën yeegĩ onwongo ope.

14 I karë nön Erode n'obedo alöc më Galilaya owinyo köp na pol i kom Yecu, 2 ëka ën okobo both etic mërë ni, “Man ënë Jon Abatica, n'ocer ökö kĩ i kin jö n'öthö! Manön ënë ömïö ën tye ka tio koth tango na calö man.” 3 Erode onwongo ömakö Jon ëka otweo ën i buc pi Kerodia dhakö k'ömin mërë Pilipo, 4 piën Jon Abatica onwongo obedo ka kobo both Erode ni, “Cik ba oyeo ni ilök dhakö k'omeru obed megĩ.” 5 Erode onwongo mütö neko Jon ökö, ëntö onwongo lworo jĩi, piën gĩn onwongo yeo ni Jon obedo adwarpiny. 6 Ëntö i karë më po pi nywölö Erode, nyaka Kerodia ömyël i nyim wele cë oyomo cwiny Erode rwök, 7 n'ömiö ën öcikerë nakun kwongere both nyakö nön më miö gin na kibëc na ën bino penyo pïrë. 8 Aya mërë okobo ninë köp na ën myero okobi, cë nyakö nön öcidhö okobo ni, “Mia wi

Jon Abatica i cania kany.” 9 Cë rwoth Erode okumo rwök, ëntö pï kwong na ën okwongo ëka pï wele mërë, ömïö ën öcïkö nï myero ëmïi. 10 Cë Erode ooro acikari mërë më cïdhö nguno ngut Jon ökö kï i buc, 11 ëka oketho ginï wie i cania cë ëmïö both nyakö nön n'otero both aya mërë. 12 Kinge ëlëbkör Jon obino ginï otingo kome ëka oiko ginï. Cë gin öcïdhö okobo both Yecu. 13 I caa na Yecu owinyo gin n'ötïmërë i kom Jon, ën öya ökö kï kunön kï yeya cë öcïdhö yo kanyalik më bedo kënë. I karë na jïi owinyo ginï köp nön, cë ölëbö ginï körë nakun wotho kï tyën-gï kï i peci na papath. 14 I karë na Yecu idho kï i yeya, ën önënö lwak na pol, ëka kïca ömakö ën i komgï, cë öcangö jö n'onwongo two ginï. 15 Ka othuno kothyeno, ëlëbkörë obino bothe cë okobo ginï nï, “Pïny ocido dong ökö ëka kany obedo kanyalik. Mïi jïi öcïdh ginï i kin peci ëk öcïdh öwïl ginï cem më acamagï.” 16 Yecu ögamö nï, “Gïn myero kür öcïdhï ökö, miwugï gin mörö më acama.” 17 Gïn ögamö nï, “Wan etye kany k'ogati abic ëka kï rëc ariö këkën.” 18 Yecu okobo nï, “Kel unugï botha kany.” 19 Cë ën okobo both lwak më bedo pïny i kom lum. Yecu ökwanyö ogati abic ëka rëc ariö cë önënö malö i polo, ën ölëgö gum ëka opoko i ogati ginï. Cë ömïögï both ëlëbkörë, ëka ëlëbkörë ömïögï both jïi. 20 Gïn kïbëc ocemo oyeng ginï. Ëlëbkörë öcökö ginï nginy cem n'odong pong aditi apar wie ariö. 21 Jö n'öcamö ginï cem nön onwongo römö ginï cwö elip abic, na ba ëkwanö mon ëka ëthinö. 22 Cücüth Yecu ömïö ëlëbkörë ödönyö i yeya më cïdhö anyim nïnë yo löka nam tung ca, nakun ën pod odong më miö lwak cïdhö ökö. 23 Kinge na dong Yecu ömïö lwak öcïdhö ökö, ën öcïdhö i wi kidi kënë më lëga. I karë na dong pïny oyutho, ën onwongo tye kënë kunön, 24 ëntö yeya onwongo dong öcïdhö ökö na bor kï i lak nam, pii na tingere

malö onwongo yelo yeya, piën yamö onwongo tye ka kudho bino i komgi. 25 I kin caa abungwën ëka caa apar wie ariö më ruu ka piny, Yecu obino both ëlëbkörë na wotho i wi pii. 26 I karë n'ëlëbkörë önënö ën wotho i wi pii, cë tipo komgi öthöö ökö. Gin oredo rwök pi lwor, nakun kobo gini ni, "Man obedo jwök!" 27 Entö cücüth Yecu okobo nigü ni, "Dii unu cwinywu, an ënön. Kür ilwor unu." 28 Cë Petero ögamö dhögë ni, "Rwoth, ka in ënön, mia abin bothi nakun awotho i wi pii." 29 Yecu okobo ninë ni, "Bin." Cë Petero oidho ökö ki i yeya, owotho i wi pii më bino both Yecu. 30 Entö ka Petero önënö yamö tye ka kudho rwök, ën öcakö bedo na lwor ëka öcakö lüny i pii. Cë okok ni, "Rwoth, lara!" 31 Cücüth Yecu olyao cingë cë ömakö ën ëka okobo ni, "In itye ki yee na titidi. Pingö in ibedo ka kalakala?" 32 I karë na gin dong ödönyö i yeya, cë yamö ocung ökö. 33 Cë ëlëbkör Yecu n'onwongo tye gini i yeya öcakö gini wörö ën nakun kobo gini ni, "Adyer, in ibedo Wod k'Obanga." 34 Kinge na dong gin öngölö nam, othuno gini i lobo Genecaret. 35 I karë na jö na tye i kabedo nön ongeö Yecu, cë ooro gini köp i kabedo kibëc n'ögürö lobo nön. Jii okelo etwoe kibëc both Yecu. 36 Gin ökwaö ën ëk etwoe ogud gini lak böngü mërë kékën, ëka jö kibëc n'ogudo ëcangögi ökö.

15 Kinge karë mörö, Eparicayo mökö ëka epwony cik öya gini ki i Jerucalem obino both Yecu cë openyo gini ni, 2 "Pingö ëlëbkori türö gini cik më thëkwarö k'edong? Gin cemo na ba ölwökö gini cing-gi." 3 Yecu ögamö ni, "Eka pingö un ba ilübö unu cik k'Obanga pi lübö cik më thëkwaröwu? 4 Piën Obanga okobo ni, 'Wör apapni ëka ayani' ëka 'Ngat na bino yanyö apap mërë onyo aya mërë myero enek ökö.' 5 Entö ikobo unu ni ka dhanö mörö okobo both apap mërë onyo aya mërë ni, 'Gin

Matayo

eora both jö Icarael këkën, pïën gïn tye na calö rom n'orwenyo.”

25 Ëntö dhakö ni obino ëka orumo cöngë ï nyim Yecu nakun kobo nï, “Rwoth, kõnya!” 26 Yecu ögamö nï, “Ba bër më yuo cem k'ëthïnö yo both gwongi.” 27 Dhakö nön ögamö nï, “Eyo, Rwoth, ëntö naka thon gwongi camö gïñi ngïny cem na podho kï ï mëja k'editegi.” 28 Cë Yecu ögamö nï, “Dhakö, in itye kï yee na thwönë! Ëk gin na in ïmïtö ötimërë kite na in ïmïtö.” Cë nyarë öcang ökö ï caa nön kikokome. 29 Yecu öya ökö kï kunön ëka oroko nget Nam më Galilaya. Ën öcïdhö yo wi kidi cë obedo pïny. 30 Lwak na pol obino both Yecu nakun ekelo engwalo, ëthöö wang, jö na mulo amula, jö na thë lëbgï otwere, ëka etwoe nököñë na pol, cë gin opyelo ï nyime; ëka Yecu öcangögi. 31 Jïi obedo kï ur rwök ï karë na gïn önënö jö na thë lëbgï otwere ka twak, jö na mulo amula öryërë, jö n'ongwal ka wotho ëka ëthöö wang nënö pïny. Cë lwak öpakö gïñi Obanga ka jö Icarael. 32 Cë Yecu ocwodo ëlëbkörë bothe ëka okobo nï, “Kica ömaka ï kom jö ni; pïën obedo gïñi dong botha kany pï nïñö adek ëka ope gïñi kï gin mörö më acama. An ba amïtö nï öcïdh gïñi na kec onekogï, pïën gïn twërö wilere gïñi kï ï yoo.” 33 Ëlëbkörë ögamö nï, “Onu ëtwërö nwongo cem kï kany n'obedo thim nïngö më pïdhö lwak nï?” 34 Yecu openyogi nï, “Ogati adi na un itye ködë?” Gïn ögamö nï, “Ogati abirö ëka rëc mörö na nënök.” 35 Cë Yecu okobo both lwak ëk obed gïñi pïny ï ngöm. 36 Cë ën ökwanyö ogati abirö kï rëc, ëka kinge na dong ömïö pwöc both Obanga, ën opokogi ëka ömïögï both ëlëbkörë, cë ömïö gïñi both lwak. 37 Gïn kibëc öcamö ëka oyeng gïñi. Kinge cem, ëlëbkör Yecu öcökö gïñi ngïnyë n'odong aditi abirö n'opong. 38 Wel jö n'ocemo gïñi onwongo tye elip angwën, na ba ëkwanö

mon ëka ëthïnö. 39 Kinge na dong Yecu ömïö lwak öcïdhö ökö, ën ödönyö ï yeya ëka öngölö nam öcïdhö ï lobo më Magadan.

16 Eparicayo ëka Ecadukayo obino gïni both Yecu cë ötëmö gïni ën nï onyuth bothgï anyuth n'öya kï ï polo. 2 Yecu ögamö nï, "Ka pïny oyutho, un ikobo nï, 'Pïny bino bedo na bër, piën polo nen na kwar,' 3 ëka ï kodiko cön un ikobo nï, 'Tin yamö bino kudho rwök, piën polo nen na kwar ëka ocido na cöl.' Un ingeo poko kin gin na nen ï pöl, ëntö ba ïtwërö unu poko anyuth më karë gïni. 4 Rok na reco ëka jö na yeegï ope ï kom Obanga penyo gïni pï anyuth më tango, ëntö mörö ope n'ebino miö na path k'anyuth k'adwarpïny Yona." Cë Yecu öya ökö kï bothgï ëka öcïdhö ökö. 5 ï karë n'ëlübör Yecu öngölö gïni nam yo löka tung ca, wigï owil ökö më makö ogati. 6 Yecu okobo bothgï nï, "Gwökërë unu kï ï kom thöbï k'Eparicayo ëka më k'Ecadukayo." 7 Gïn ölarö köp ni ï kin-gï kën-gï cë okobo gïni nï, "Ën tye ka kobo piën onu ba ëmakö ogati mörö." 8 ï karë na Yecu ongeö ngö na gïn tye ka larö, ën openyo nï, "Un jö na yeewu nökö, pïngö itye unu ka twak ï kinwu kenwu nï ba ïmakö unu ogati mörö? 9 Un pod bara ïniang unu? Un ba ipo ï ogati abic pï jö elip abic, ëka aditi adi na un ïcökö? 10 Onyo ogati abirö pï jö elip angwën ëka aditi adi na un ïcökö? 11 Pïngö ba ïniang unu nï an onwongo ba atye ka twakö köp ï kom ogati bothwu? Ëntö bed nï gwökërë unu kï kom thöbï k'Eparicayo ëka më k'Ecadukayo." 12 Cë kinge gïn öniang nï Yecu onwongo ba tye ka kobo bothgï më gwökërë kï kom thöbï n'etio ködë ï ogati, ëntö më gwökërë kï kom pwony k'Eparicayo ëka më k'Ecadukayo. 13 ï karë na Yecu othuno ï lobo na cwök kï Cecaria Pilipi, cë ën openyo ëlübörë nï, "Nga na jïi kobo nï Wod ka Dhanö obedo?" 14 Gïn ögamö nï, "Jö mökö kobo nï in ibedo Jon Abatica; jö nökö kobo nï in

ibedo Eliya; ëka jö nököne pod kobo ni in ibedo Jeremia onyo ngat mörö acël i kin edwarpiny.” 15 Yecu openyogi ni, “Un kono ikobo unu ni an abedo nga?” 16 Cimon Petero ögamö ni, “In ibedo Meciya, Wod k’Obanga na kwö.” 17 Yecu ögamö ni, “In itye ki gum, Cimon wod ka Yona, piën ngat mörö ba onyutho nini köp ni ëntö Apapna na tye i polo ëne onyutho nini. 18 Kobedini an akobo nini ni in ibedo Petero, ëka i wi kidi ni an abino gëro jö n’oye an ië, ëka tükö më thöo ba bino löönö. (Hadës g86) 19 An abino miöni agöny më ker më polo; gin na kibëc na in itweo i wi lobo ebino thon tweo i polo, ëka gin mörö na in igönyö i wi lobo ebino thon gönyö i polo.” 20 Cë Yecu öcükö ëlëbkörë rwök ëk kür okob gini both ngat mörö ni ën ebeto Meciya. 21 Cakërë i karë nön, Yecu öcakö nyutho both ëlëbkörë ni myero ën ëcidh yo Jerucalem ëka ëlim can na pol rwök i cing edong, ëlamdhök na dito ëka epwony cük. Ebino nekonë, ëntö i ninö më adek ebino cero ën ökö. 22 Cë Petero otero Yecu ki cecen ëka öcakö coko nakun kobo ni, “Obanga kür oye, Rwoth! Man myero kür ötimërë i komi!” 23 Yecu ölökerë both Petero cë okobo ni, “Yaa ökö ki botha, Catan! In ibedo orii ökö botha, piën thamani ba obeto më k’Obanga, ëntö më ka dhanö.” 24 Cë Yecu okobo both ëlëbkörë ni, “Ka ngat mörö mitö lübö köra, myero kono ökwërë këne, ëka öcak tingo yath aria mërë cë ölüb köra. 25 Piën dhanö na mitö larö kwö mërë bino rwenyo kwö mërë arwenya, ëntö dhanö mörö na bino rwenyo kwö mërë pira bino nwongo kwö mërë. 26 Ngö na in ibino nwongo ka itye ki jami më lobo ni kibëc cë irwenyo kwöni? Onyo ngö na dhanö twërö miö më lökö ki kwö mërë? 27 Piën Wod ka Dhanö bino dwogo ki dheo k’Apap mërë kanya acël k’emalaika mërë, ëka bino cülö ngat acëlacël na lübërë ki tic na ën otio. 28 An akobo niwu köp adyer, jö mökö n’ocung

kany ba bino bilö thöo na bara önönö gini Wod ka Dhanö ka tye ka bino i ker märe.”

17 Kinge ninö abicel, Yecu otero Petero, Yakobo ëka Jon ömin Yakobo, cë ödihö ködgi i wi kidi malö kanya gin onwongo tye ië kën-gi. **2** Ki kunön kome ölökerë na path i nyimgi. Terinyim Yecu öryeny calö ceng, ëka böng märe ödökö na tar na calö tara ceng. **3** Cë athura Muca ëka Eliya onen bothgi, nakun tye ka twak gini ki Yecu. **4** Petero okobo both Yecu ni, “Rwoth, bër më bedo kany. Ka in imitö, an abino yübö othogo adek—acël na megì, acël pi Muca ëka acël pi Eliya.” **5** I karë na ën pod tye ka twak, pöl na tar oumogì ökö ëka dwön mörö ötwak ki i pöl nakun kobo ni, “Man ënë Woda na an amarö; na ia yom i kome. Winy unu ën!” **6** I karë n'ëlübkör Yecu owinyo köp ni, lworö ömakögi rwök ëka oryebere gini piny. **7** Ëntö Yecu obino bothgi cë ogudogi nakun kobo ni, “Yaa unu malö, kür ibed unu ki lworö.” **8** I karë na gin otingo wang-gi malö, ba önönö gini ngat mörö ëntö Yecu kënë. **9** I karë na gin tye ka idho yo piny ki i wi kidi, Yecu öcökögi ni, “Kür ikob unu both ngat mörö gin na un inönö, naka ka Wod ka Dhanö ecero ökö ki i kin jö n'öthöo.” **10** Cë ëlübörë openyo gini Yecu ni, “P'ingö epwony cik kobo ni Eliya ënë myero öcak bino?” **11** Yecu ögamö ni, “Eliya ënë myero öcak bino adyer, ëka bino dwökö jami kibëc kakarë. **12** Ëntö an akobo niwu, Eliya otyeko dong bino ökö, ëka gin ba ongeö ën, ëntö gin ötimö jami kibëc na gin mitö i kome. I yoo acël nön, Wod ka Dhanö bino limö can i cing-gi ni kömanön.” **13** Cë ëlübörë Yecu öniang gini ni ën onwongo tye ka twakö köp bothgi i kom Jon Abatica. **14** I karë na gin obino both lwak, ëcwö mörö obino both Yecu cë orumo cöngë i nyime, **15** nakun kobo ni, “Rwoth, kica ömakì i kom woda piën two araka ömakö ëka tye ka limö can rwök. Pol

karë two rêdhö ën i mac onyo i pii. **16** An akelo ën both ëlëbkori, ëntö cangö ölöögï ökö.” **17** Yecu ögamö nï, “Un rok më karë ni yeewu ope, kitewu thon öbal ökö, an abino bedo kodwu pï karë na rom kwene? An abino kwö kodwu pï karë na rom kwene? Kel unu awobi nön botha kany.” **18** Yecu ocoko cen, cë odonyo yökö ki i kom awobi nön, ëka i caa nön cücüth awobi öcang ökö. **19** Cë ëlëbkör Yecu obino bothe i müng ëka openyo gïni nï, “Pïngö wan ba ëryëmö cen?” **20** Yecu ögamö nï, “Piën yeewu onwongo tïdï mörö. An akobo niwu köp adyer, ka un itye ki yee na tïdï na calö nyig kodhi karadali, un itwërö kobo nï kidi ni, ‘Mukiri ki kany yo kuca’ ëka bino mukere. Gin mörö ope na bino löönöwu.” **21** (Koth gin na calö man ba twërö donyo yökö, kono ka ki lëga ëka rio kec këkën.) **22** I karë na gin öcökërë kanya acël i Galilaya, Yecu okobo bothgi nï, “Wod ka Dhanö ebino ketho örörö i kome. **23** Gïn bino neko ën ökö, ëka i nïnö më adek ebino cero ën.” Cë ëlëbkör Yecu obedo gïni ki cwer cwiny rwök. **24** Kinge na Yecu ëka ëlëbkörë othuno gïni i Kaperanaum, ëcök ocoro më Öt k’Obanga obino both Petero cë okobo gïni nï, “Apwonywu ba cülö ocoro më Öt k’Obanga?” **25** Petero okobo nï, “Cülö.” I karë na Petero odwogo i öt, Yecu ënë öcakö twak ködë nakun penyo nï, “Ngö na in ithamö Cimon, rwodhi më lobo ni cökö gïni ocoro ki both ëthïnögï onyo ki both jö nökökën?” **26** Cë Petero ögamö nï, “Ki both jö nökökën.” Cë Yecu okobo both Petero nï, “Ka tye nï kömanön cë ëthïnögï ba myero öcül. **27** Ëntö kadï bed nï kömanön, ëk kür onu ëbal bothgi, cïdh i dhö nam ëka ibol göl i pii. Kwany rëc n’öcakö moko; yab dhögë ëka ibino nwongo cëkël ië. Kwany cëkël nön ëk imiigï pï ocorona ëka megï.”

18 I karë nön ëlëbkör Yecu obino bothe cë openyo gïni nï, “Nga ënë löö ki dit ki i ker më polo?” **2** Yecu ocwodo athïn na

tidi cê ömïö ocung i kin-gi, 3 ëka okobo ni, "An akobo niwu köp adyer ni ka ba ilökëre idökö unu calö ëthinö, un ba ibino dönyö i ker më polo. 4 Pï manön, dhanö na mwolere kënë calö athin ni ënë dit i ker më polo. 5 "Dhanö mörö na jölö athin na calö man i nyinga, nwongo öjöla. 6 Ëntö ka dhanö mörö ömïö ngat acël ki kin ëthinö na thinö ni n'oye gini i koma më podho i bal, onwongo bedo na bër ka etweo pong rego na thwönë i ngute cê ebolo ködë i nam na thuth. 7 "Lobo bino nënö can pi gin na miö jii podho i bal. Pïen gin na miö dhanö podho i bal myero obin, ëntö dhanö na kelo gin na miö dhanö podho i bal bino nënö can!

8 Ka cingi onyo tyeni ënë mii ipodho i bal, ngun ibol ökö. Bër nini më dönyö i kwö na cingi kucël ope onyo ni ngwal, bër na löö bedo ki cingi ariö onyo tyeni kibëc cê eboli ködë i mac na ba thö. (aiönios g166) 9 Ka wangi ënë mii ipodho i bal, köl ëka iyuu ökö. Bër nini më dönyö i kwö ki wangi acël ni löönö më boloni ki wangi ariö i mac Kapiny. (Geenna g1067) 10 "Myero inën ni ba i'caö unu ngat mörö acël ki i kin jö na thinö ni. Pïen an akobo niwu ni emalaikagi na tye i polo tye gini i nyim Apapna i karë kibëc. 11 (Pïen Wod ka Dhanö obino më larö jö n'orwenyo.) 12 "Un ithamö ningö ka dhanö mörö tye ki rom mia acël, ëka acël ki kin-gi orwenyo ökö? Ën ba bino wëkö pyer abungwën wie abungwën i wi kidi cê cidhö rangö man orwenyo? 13 An akobo niwu köp adyer ni ka onwongo, cwinye bedo na yom i kom römö n'orwenyo na löö pyer abungwën wie abungwën na ba orwenyo gini. 14 I yoo acël nön, Apapwu na tye i polo thon ba mitö ni jö na thinö ni kür mörö orweny. 15 "Ka omeru öbalö bothi, cidh bothe ëk inyuth ninë bal mërë, i kin in ki ën. Ka ën owinyo köpni, cê nwongo idwongo omeru cen. 16 Ëntö ka ën ba owinyo köpni, kwany dhanö acël onyo jö ariö nökenë owoth kodi, ëk 'köp kibëc

n'ecaden arïö onyo adek ötwakö omok köp kibéc.' 17 Ka ën ökwërö winyo köpgi, kob both jö n'oye Kiricito; ëka ka ökwërö winyo köp ka jö n'oye Kiricito, ter ën na calö ngat na ba ngeo Obanga onyo acök ocoro. 18 "An akobo niwu köp adyer ni gin mörö na un itweo i wi lobo ebino thon tweo i polo, ëka gin mörö na un ibino gönyö i wi lobo ebino thon gönyö i polo. 19 "An akobo niwu dökï ni ka jö arïö ki i kinwu oyere ginï i kom gin mörö këkën na gin openyo pirë, Apapna na tye i polo bino timö nigï. 20 Pïen kanya jö arïö onyo adek öcökërë ginï ië i nyinga, an thon nwongo atye ködgï kany nön." 21 Cë Petero obino both Yecu ëka openyo ni, "Rwoth, wang adi na an myero atim kica both ömëra ka öbalö botha? Wang abirö?" 22 Yecu ögamö ni, "An ba akobo nini ni wang abirö, ëntö wang pyer abirö tyen abirö. 23 "Pi manön, ker më polo cal ki rwoth n'onwongo mitö yübö köp më benyi k'etic mërë. 24 I karë na ën dong öcakö kwanö wel, ekelo ëcwö mörö bothe n'onwongo tye ki banya më ciling na thwönë rwök. 25 Na calö onwongo dong ba römö cülö banya nön, cë adwong mërë öcikö ni myero ëcadh atic nön i opii, ki dhakö mërë, ëthinö mërë ëka gin na kibéc n'onwongo ën tye ködë më cülö banya. 26 "Cücüth atic nön orumo cöngë i nyim adwong mërë nakun kwaö ni, 'Adwong, dii cwinyi i koma, cë an abino cülöni jami kibéc.' 27 Cë adwong kica ömakö i kom atic mërë, ëka ötimö kica cë ögönyö öwëkö öcidhö. 28 "Ëntö i karë n'atic nön ödönyö yökö, ën onwongo atic awodhe n'onwongo tye ki banya mërë na römö denario mia acël. Ën ömakö awodhe na tye ki banya mërë cë ödëö nakun kobo ni, 'Cül banyana!' 29 "Ëntö atic awodhe ni oryebere piny nakun kwaö ni, 'Dii cwinyi i koma, an abino cülö banyani.' 30 "Ëntö ën ökwërö ökö cë ömïö etweo won banya mërë i buc naka ka wang

öcülö banya. **31** İ karë n'etic nökenë ca önënö ngö n'ötümëre, cë cwinygî öwang rwök ëka öcïdhö okobo gîni both adwong-gî gin na kibëc n'ötümëre. **32** “Cë adwong ocwodo atic n'onwongo ën ötümö kïca nïnë ëka okobo nî, ‘In ibedo atic na rac, an awëkö banyani kibëc pïën in ïkwaö nî atïm nini kïca. **33** In onwongo myero kïca omaki ï kom atic awodhi, kite na an thon kïca ömaka ï komi.’ **34** Akëmö ömakö adwong rwök ömïö eketho atic nön ï buc ëk onwong pwod naka ka wang öcülö banya mërë kibëc. **35** “Man ënë kite n'Apapna na tye ï polo bino tïmö ködë ï komwu, ka ngat acëlacël ï kinwu ba ötümö kïca kî ï cwinye both utmego mërë.”

19 İ karë na Yecu otyeko twakö köp ni kibëc, ën öya ökö kî ï Galilaya cë öcïdhö ï lobo më Yudea yo löka kulo Jordan. **2** Lwak na pol ölübö körë, ëka öcangögî kunön. **3** Eparicayo mökö obino bothe, cë öcakö gîni tëmö Yecu. Gîn openyo nî, “Cïk yeo nî ëcwö twërö kwërö dhakö mërë pî tyën köp mörö këkën?” **4** Yecu ögamö nî, “Un ba ïkwanö nî ï acaki Acwec ‘ocweo ëcwö ëka dhakö,’ **5** ëka okobo nî, ‘Pî tyën köp ni ëcwö bino wëkö apap mërë ëka aya mërë cë rïbërë kî dhakö mërë, ëka jö ariö dökö kom acël’? **6** Kömanön gîn ba dökî tye kom ariö, ëntö kom acël. Pî manön gîn n'Obanga öribö, dhanö mörö kür opok kin-gî.” **7** Cë Eparicayo openyo Yecu nî, “Pïngö Muca ömïö cïk nî ëcwö twërö mïö waraga më këthö nyom both dhakö mërë cë ryëmö ökö?” **8** Yecu ögamö nî, “Muca oyeo niwu më ryëmö monwu pïën cwinywu onwongo nwang. Ëntö onwongo ba obedo nî kömanön kî ï acaki. **9** An akobo niwu nî ngat mörö na kwërö dhakö mërë na path kî dönyö ï elomi, cë önyömö dhakö nökenë nwongo ödönyö ï elomi.” **10** Ëlëbkör Yecu okobo gîni bothe nî, “Ka köp ï kom ëcwö kî dhakö tye nî köman, cë thwara kür

enyom.” **11** Yecu ögamö nĩ, “Jö kibęc ba twërö yeo gĩnĩ köp ni, ëntö both jö n'Obanga ömiögĩ kėkėn. **12** Jö mökö ba nywöl piën nwongo ënywölögĩ nĩ kömanön; jö mökö tye kite na jö nököne ötimö ködė i komgĩ; ëka jö mökö öyërö mē bedo abonge nyom pĩ ker mē polo. Ngat na twërö yeo pwony ni myero oye.” **13** Kinge ekelo ëthinö both Yecu nĩ ëk oketh cingė i komgĩ ëka ölēg pĩrgĩ. Ëntö ëlūbkörė ocoko jö n'okelo ëthinö both Yecu. **14** Ëntö Yecu okobo bothgĩ nĩ, “Wėk unu ëthinö obin botha, kür ijukugĩ, piën ker mē polo tye pĩ jö na cal k'ëthinö ni.” **15** İ karė na dong otyeko ketho cingė i komgĩ, ěn öya ökö ki kany nön. **16** İ karė mörö, dhanö mörö obino both Yecu cė openyo nĩ, “Apwony, atĩm ngö na bėr ëk anwong kwö na ba thum?” (aiōnios g166) **17** Yecu ögamö nĩ, “Pĩngö in itye ka penyona pĩ gin na bėr? Dhanö na bėr tye acėl kėkėn. Ka in ĩmitö dönyö i kwö na ba thum, cė ĩlūb cık.” **18** ěn openyo Yecu nĩ, “Cık mēnė?” Yecu ögamö nĩnė nĩ, “Kür ineki, kür ĩdöny i elomi, kür ĩkwal, kür ibed acaden mē twodo, **19** wör apapni ëka ayani, 'ëka 'ĩmar awodhi na calö ĩmarö komi keni.” **20** Awobi ni ögamö nĩ, “Man kibęc an agwökö, ngö na pod odong na an myero atĩm?” **21** Yecu ögamö nĩnė nĩ, “Ka in ĩmitö bedo dhanö na bėr abonge bal, cidh ĩcadh jami na in itye ködė ëk ĩmiĩ ĩm mērė both ěcan, ëka ibino bedo ki lönyö na thwönė i polo. Cė dong ibin ĩlūb köra.” **22** İ karė n'awobi ni owinyo köp ni, öya öcidhö ökö na cwinye cwer rwök, piën ěn onwongo ölöny rwök. **23** Cė Yecu okobo both ëlūbkörė nĩ, “An akobo niwu köp adyer, tėk rwök pĩ alönyö mē dönyö i ker mē polo. **24** Anwö dökĩ akobo bothwu nĩ yot pĩ kinaga mē dönyö ki i wang libira nĩ löönö pĩ alönyö mē dönyö i ker k'Obanga.” **25** İ karė n'ëlūbkör Yecu owinyo köp ni, obedo gĩnĩ ki thwön ur rwök ëka openyo gĩnĩ Yecu nĩ, “Cė nga na dong twërö larė?” **26**

Ēntō Yecu örīpögī cē okobo nī, “Kī both dhanō man ba twērē, ěntō kī both Obanga jami kibēc twērē.” 27 Petero ōgamō dhō Yecu nakun kobo nī, “Wan ěwēkō jami kibēc mē lūbō kori! Ngō na wan ebino nwongo?” 28 Yecu okobo bothgī nī, “An akobo niwu kōp adyer, ī karē n'ebino ketho kī jami na nyen, ka Wod ka Dhanō bino bedo ī then ker mē dheo mērē, un jō na dong īlūbō unu kōra thon ibino bedo unu ī then ker apar wie arīō, nakun īngölō unu kōp ī kom kaka apar wie arīō mē Icarael. 29 Dhanō acēlacēl n'onwongo ōwēkō gīnī udi onyo utmegogī onyo apap onyo aya onyo ēthinō onyo pwothi pī nyīnga, bino nwongo na kadhō tyēn mia acēl ēka ěn bino nwongo kwō na ba thum. (aiōnios g166) 30 Ēntō jō na pol n'ōtēlō anyim bino dong gīnī kī cen, ēka jō na pol n'odong kī cen bino tēlō gīnī anyim.”

20 “Ker mē polo cal kī won pwodho ōlōk n'ōya kodiko cōn mē pango etic mē cīdhō tic ī pwodho ōlōk mērē. 2 Ēn oyere kōdgī mē cūlōgī denario mē tic pī nīnō acēl ēka oorogī mē cīdhō tic ī pwodho ōlōk mērē. 3 “Ēn dōkī ōcīdhō ī kin caa adek cē ōnēnō jō mōkō n'ocung ī kabedo mē cuk na ba tīmō gīnī gin mōrō. 4 Ēn okobo nīgī nī, ‘Un thon cīdh itii ī pwodho ōlōkna, cē an abino cūlōwu cūl n'opore.’ 5 Cē gīn thon ōcīdhō. “Ēn dōkī ōcīdhō ī kin caa abicēl mē kiceng ēka caa abungwēn yōkō cē ōtīmō kōmanōn thon. 6 Ī kin caa apar wie acēl mē kothyeno ěn dōkī ōcīdhō yōkō cē onwongo jō nōkēnē pod ocung gīnī kany nōn. Ēn openyogī nī, ‘Pīngō icung unu acunga kany anaka kodiko naka kothyeno na ba ītīmō unu gin mōrō?’ 7 “Gīn ōgamō nī, ‘Pīēn ngat mōrō ope n'opangowa,’ “Cē ěn okobo nīgī nī, ‘Un thon cīdh itii unu ī pwodho ōlōkna.’ 8 “Ī karē na dong othuno kothyeno, won pwodho ōlōk okobo both atic mērē na lōō etic nī, ‘Cwod etic ēka īmīīgī cūlgī, cakērē kī both ngat n'epango kī cen

naka both ngat n'ëcakö pango.' 9 "Etic n'epangogĩ ĩ kin caa apar wie acël më kothyeno obino ëka ögamö gĩnĩ denario pĩ tic më nĩnö acël. 10 Jö n'ëcakö pangogĩ ĩ pwodho më acël öthamö nĩ ebino cülögĩ na büp na löö më ka jö n'epangogĩ kĩ cen, ëntö gĩn thon ëmïögĩ denario më tic pĩ nĩnö acël. 11 ĩ karë na gĩn dong ögamö cülgi, öcakö gĩnĩ ngüngüta ĩ kom won pwodho öläk nakun kobo gĩnĩ nĩ, 12 'Jö n'epangogĩ ĩ pwodho kĩ cen otio gĩnĩ pĩ caa acël këkën, ëka in ĩcülögĩ na röm aröma ködwa nakun wan eyelere kĩ tic rwök ĩ ceng na lyeth.' 13 "Ëntö ën ögamö nĩ ngat acël kĩ ĩ kin-gĩ nĩ, 'Okona, an ba ateri na rac. In ba iyeo nĩ ibino gamö denario më tic pĩ nĩnö acël? 14 Gam cülñi ëk ĩcïdhĩ. An amïtö cülö dhanö n'epango kĩ cen cül na röm kĩ megĩ. 15 An ba atye kĩ twërö më tic kĩ jamina kite na an amïtö? Onyo wangi ocido pĩ gin na bër na an atïmö më mïö köny?" 16 Cë Yecu ojiko köp mërë nakun kobo nĩ, "Jö n'odong cen bino tëlö anyim ëka jö n'ötëlö anyim bino dong cen." 17 ĩ karë na Yecu onwongo tye ka cïdhö yo Jerucalem, ën ökwanyö ëlúbkörë apar wie ariö thenge kën-gĩ ëka okobo nĩgĩ nĩ, 18 "Onu ëcïdhö yo Jerucalem, ëka Wod ka Dhanö ebino mïö ökö both ëlamdhök na dito ëka both epwony cïk. Gĩn bino ngölö nĩnë köp më thöö 19 ëka ebino mïö ën both erok ëk ëngal, epwod kĩ del ëka egur ĩ kor yath ariä. Ëntö ĩ nĩnö më adek ebino cero ën ökö!" 20 Cë dhakö ka Jebedayo obino both Yecu k'awope mërë ariö, orumo cöngë pĩny ĩ nyime cë ökwaö ën pĩ gin mörö. 21 Yecu openyo ën nĩ, "Ngö ënön na in ĩmïtö?" Ën ögamö nĩ, "Cikiri nĩ ibino mïö awopena ariö ni ëk ngat acël obed ĩ nget cingi kucem ëka acël ĩ nget cingi kucam ĩ kerni." 22 Yecu ögamö nĩgĩ nĩ, "Ba ingeo unu gin na un itye ka penyo. Un ĩtwërö madhö ekopo më can na an abino madhö?" Gĩn ögamö nĩ, "Wan ëtwërö." 23 Cë Yecu okobo

nīgī nī, “Adyer un ibino modho k’ekopo mē can na an abino modho kōdē, ěntō mē bedo ī nget cīnga kucem onyo kucam pathī an ěnē ayērō. Kabedo nōn bino bedo mē jō n’Apapna öyübō pīrgī.” 24 Ī karē na jō apar nōkēnē ca owinyo gīnī kōp nī, gīn ōngōō ī kom omego arīō rwōk. 25 Cē Yecu ocwodogī kanya acēl ēka okobo nīgī nī, “Un ingeo nī ělōc k’erok lōōgī kī tēk ēka editegī ut kī twērō ī komgī. 26 Man myero kūr obed nī kōmanōn ī kinwu. Ka ngat na mītō bedo na dit kī ī kinwu, myero obed aticwu, 27 ēka ngat na mītō bedo dhanō mē acēl myero obed opiiwu— 28 kite na Wod ka Dhanō ba obino nī ěk etii ninē, ěntō mē tic pī jīī, ēka mē mīō kwō mērē mē kōkō jō na pol.” 29 Ī karē na Yecu k’ělūbkōrē onwongo tye ka yaa gīnī kī ī Jeriko, lwak na pol ōlūbō kōrē. 30 Ĕthōō wang arīō onwongo obedo gīnī ī nget yoo, ēka ī karē na gīn owinyo nī Yecu onwongo tye ka wok kany nōn, gīn oredo nī, “Rwoth, Wod ka Daudi, kīca omaki ī komwa!” 31 Lwak ocokogī nakun kobo gīnī nī ěk ōlīng gīnī ōkō, ěntō gīn ōmēdērē kī redo rwōk nī, “Rwoth, Wod ka Daudi, kīca omaki ī komwa!” 32 Yecu ocung ēka ocwodogī, cē openyogī nī, “Ngō na un īmītō nī an atīm niwu?” 33 Gīn ōgamō nī, “Rwoth, wan ěmītō nī wangwa öyabērē.” 34 Kīca ōmakō Yecu ī komgī ēka ěn ogudo wang-gī. Cē cūcūth wang-gī öyabērē ēka ōcakō gīnī lūbō kōrē.

21 Ī karē na Yecu k’ělūbkōrē dong cwōk thuno ī Jerucalem, gīn obino ī Betepage ī kor Kidi mē Jeituni. Cē Yecu ooro ělūbkōrē arīō, 2 nakun kobo nīgī nī, “Cīdh unu ī pacō na tye ī nyimwu, cē cūcūth ibino unu nwongo kana n’etweo kanya acēl k’athīn mērē ī ngete. Göny unu ēka ikel unugī botha. 3 Ka dhanō mōrō okobo niwu kōp mōrō, kob unu ninē nī Rwoth ěnē mītōgī, ēka dhanō nōn bino mīōwu ikelo pīōpīō.” 4 Man ōtīmērē mē cobo kōp na yam adwarpīny ōtwakō nī: 5 “Kob nī jō mē Cion nī, ‘Nēn,

rwothwu tye ka bino bothwu,  n mwol  ka obedo   wi kana   wi ath n kana.” 6  l bk r   c dh   ka  t m  g n  kite na Yecu  c k g  k d . 7 G n okelo kana  ka ath n m r , c   p dh  g n  b ng-g    ngeeg   ka Yecu obedo   wie. 8 Lwak na pol  p dh  b ng-g    dye yoo, nakun j  n k n  tongo jang yen c  p dh  g n    dye yoo. 9 Lwak n’ t l  anyim  ka k  j  n’ l b  k r  onwongo tye ka w   g n  n , “Ocana, Wod ka Daudi!” “Gum obed   kom ngat na tye ka bino k  ny ng Rwoth!” “Ocana na tye mal  rw k!” 10   kar  na Yecu  d ny    Jerucalem, j  k b c k    pac  obedo g n  k’ethime nakun penyo g n  n , “Man  n  nga?” 11 Lwak  gam  n , “Man  n  Yecu, adwarp ny n’ ya k    Najaret na tye   Galilaya.” 12 Yecu  d ny    dyekal  t k’Obanga  ka  ry m  j  k b c n’onwongo cadh   ka wil  g n  wil kun n.  n  l k  m ja ka j  na l k  c l ng atar   ka thene ka j  na cadh  amame. 13  n okobo n g  n , “ c   n , ‘ da ebino cwodo n   t m  l ga,’  nt  un  l k   d k  ‘ka pono k’ekwoe.” 14  th   wang  ka engwalo obino g n  bothe   dyekal  t k’Obanga  ka  n  cang g . 15  nt   lamdh k na dito  ka epwony c k  ng   g n  rw k   kar  n’ n n  g n  tic m  aura na  n onwongo tye ka t m   ka  th n  na w     dyekal  t k’Obanga nakun kobo g n  n , “Ocana Wod ka Daudi.” 16 G n openyo  n n , “In itye ka winyo ng  n’ th n  ni tye ka kobo?” Yecu  gam  n , “Eyo, un anaka bara  kwan  unu n , “K    dh   th n   ka  th n  na d th in ipwonyo  th n  m  mi ni pak?” 17 C   n  ya  w k g   ka  c dh  yo Betania c  obuto kun n. 18 Kodiko c n na Yecu onwongo tye ka d k cen yo pac , kec onwongo oneko  n. 19 Yecu  n n  yath  lam   nget yoo,  n  ng l     nt  ba onwongo  lam m r  na path k’obo  k k n.  n okobo n  yath  lam n , “Ba d k  ibino nyak  nyigi!” C  c c th yath  lam  thw   k . (ai n g165) 20   kar  n’ l bk r 

önönö, ouro ginī ëka openyo ginī nī, “Yath ölam öcakö thwö nningö piöpö?” 21 Yecu ögamö nī, “An akobo niwu köp adyer nī ka iut unu kī yee na ba itye unu ka kalakala, ba ibino unu timö gin na an atimö ī kom yath ölam këkën, ëntö irömö unu thon kobo nī kidi nī nī, ‘Mukiri ëka icidh icibiri ī nam,’ cë bino timërë. 22 Ka in itye kī yee, gin mörö këkën na in ibino kwaö kī lëga ibino nwongo.” 23 Ī karë na Yecu odwogo ī dyekal öt k’Obanga, na ën tye ka pwony, ëlamdhök na dito ëka edong ka lwak obino ginī bothe cë openyo ginī ën nī, “Twërö mënë na in itye ka timö kī gin nī ginī? Ëka nga ënë omii twërö ni?” 24 Yecu ögamö nī, “An thon abino penyowu peny acël. Ka igamö unu nina, cë an abino kobo niwu twërö mënë na an atye ka timö kī gin nī ginī. 25 Batica ka Jon öya kī kwene? Öya kī ī polo onyo kī both dhanö?” Gin öcakö larö köp nön ī kin-gī këngī ëka okobo ginī nī, “Ka onu ekobo nī öya kī ī polo, ën bino penyo nī, ‘P’ingö ba iyee unu ī kom Jon?’ 26 Ëntö ka onu ekobo nī, ‘Öya kī both jii’—cë onu elworo lwak, piën jö kibëc yee nī Jon onwongo obedo adwarpiny.” 27 Cë gin ögamö nī Yecu nī, “Wan ba engeo.” Ëka Yecu okobo nigü nī, “An thon ba abino kobo niwu twërö mënë na an atye ka timö kī gin nī ginī.” 28 “Ngö na un ithamö? Yam ëcwö mörö tye n'onwongo ut k'awope ariö. Ën öcidhö both awobi më acël ëka okobo ninë nī, ‘Woda, cidh itii ī pwodho ölöknä tin.’ 29 “Ën ögamö nī, ‘Ba abino cidhö,’ ëntö kinge ën ölökö thama mërë ëka öcidhö. 30 “Cë apap mërë thon öcidhö both awobi nökenë ca ëka okobo kömanön. Awobi ni ögamö nī, ‘Eyo, apap, an abino cidhö,’ ëntö ën ba obino öcidhö. 31 “Nga kī kin jö ariö nī ënë ötimö gin n'apap mërë mitö?” Gin ögamö nī, “Awobi më acël.” Cë Yecu okobo nigü nī, “An akobo niwu köp adyer nī ëcök ocoro ëka oleye bino cakö dönyö niwu ī ker k’Obanga. 32 Piën

Jon obino më nyutho niwu yoo më kite atir, ëka un ba iyee unu i kome, ëntö ëcök ocoro ëka oleye oyee i kome. Ëka thon kinge na dong inënë unu gin ni, ba ibino ingut ëka iyee unu i kome. **33** “Winy unu carolok nökenë: Yam onwongo tye won pwodho mörö n’öpïdhö ölok. Ën oketho cël ögürö, ökünyö bur ië më biö ölok ëka öyübö pem më kür ië. Cë ën ömïö pwodho ölok both epang pwodho mörö ëka ën öcïdhö ökö i lobo nökenë. **34** Na karë më kac onyingo na cwök, ën ooro etic mërë both epang pwodho më gamö nyig ölok na mëgë. **35** “Epang pwodho ömakö etic mërë, epwodo, eneko nökenë, ëka ecelo nökenë ki kite. **36** Cë ën döki ooro etic nökenë bothgi, na pol na löö më acël ökö ëka epang pwodho oterogi na rac calö më acël ca. **37** Më ajiki mërë ën ooro wode bothgi nakun kobo ni, ‘Gin bino wörö woda.’ **38** “Ëntö i karë n’epang pwodho önënë wod ka won pwodho, cë ötwak i kin-gi kën-gi ni, ‘Man ënë ngat na bino leeno jami. Bin unu, eru enek ën ökö ëka eter jami më alea mërë.’ **39** Cë gin ömakö ën, oyuo gini yökö ki i pwodho ölok ëka eneko ökö. **40** “Pi manön, ka won pwodho ölok obino, ën bino timö ngö i kom epang pwodho?” **41** Gin ögamö ninë ni, “Ën bino neko jö nön na kitegi reco ökö ëka bino miö pwodho ölok më apanga both epang pwodho nökenë, na bino miö ën nyig ölok na mëgë i karë më kac.” **42** Cë Yecu okobo nigü ni, “Un bara ikwanö unu Cöc na Leng: “Kidi n’egedo ökwërö ënë ödökö kidi më gwic öt. Man ënë tic ka Rwoth, ëka obedo gin më aura both onu.’ **43** “Pi manön an akobo niwu ni ker k’Obanga ebino kwanyö ökö ki bothwu ëka ëmïö both jö nökenë na bino nyakö nyige n’opore. **44** Ngat na bino podho i kom kidi ni bino tütüra ngidhërë na thithinö, ëntö ka kidi nön ördhërë i kom ngat mörö, bino nginginyö ökö.” **45** I karë n’ëlamdhök na dito ëka Eparicayo owinyo gini carolok ka

Yecu gĩnĩ, gĩn òñiang nĩ ěn onwongo tye ka twak ĩ komgĩ. **46** Cě gĩn òcakō rangō yoo mē makō ěn, ěntō gĩn onwongo lworō lwak pĩen lwak onwongo ngeo nĩ Yecu obedo adwarpĩny.

22 Yecu òtwak kōdgĩ dōkĩ kĩ carolok gĩnĩ nakun kobo nĩ: **2** “Ker mē polo eporo kĩ rwoth n’òyübō karama mē nyom pĩ wode. **3** Ěn ooro etic mērē mē cĩdhō cwodo jō n’onwongo ecwodogĩ ĩ karama mē bino, ěntō gĩn òkwērō bino òkō. **4** “Cě ěn dōkĩ ooro etic nōkēnē nakun kobo nĩ, ‘Kob both jō n’onwongo ecwodogĩ nĩ an dong ayübō cemna òkō: Thwonina ěka dhok n’òcwē enekogĩ dong òkō, jami kībēc dong tye kakarē. Bin unu ĩ karama mē nyom.’ **5** “Ěntō jō n’ecwodogĩ ĩ nyom òkwērō gĩnĩ winyo kōp nōn, cě òcĩdhō gĩnĩ òkō—ngat acēl òcĩdhō ĩ pwodho mērē ěka ngat nōkēnē òcĩdhō ĩ cath mērē. **6** Jō nōkēnē òmakō etic mērē cě opwodogĩ rwōk ěka onekogĩ òkō. **7** Akēmō òmakō rwoth cě ooro acikari mērē mē neko enek nonu ěka wangō pacōgĩ òkō. **8** “Cě ěn okobo both etic mērē nĩ, ‘Karama mē nyom ěyübō dong òkō, ěntō jō n’onwongo an acwodogĩ ba opore gĩnĩ mē bino. **9** Cĩdh unu ĩ yodhi ěk icwod ngat mōrō kēkēn na un ibino nwongo ěk obin ĩ karama mē nyom.’ **10** Cě etic òcĩdhō ěka ocwodo gĩnĩ jō kībēc na gĩn onwongo ĩ yodhi, jō na bēcō ěka jō na reco cě òt mē nyom opong kĩ wele. **11** “Ěntō ĩ karē na rwoth obino mē nēnō wele, ěn ònēnō dhanō mōrō na ba oruko bōngū na bēr mē nyom kunōn. **12** Cě openyo ěn nĩ, ‘Okona, idonyo kany nīngō na ba iruko bōngū na bēr mē nyom?’ Ěntō ěn òlīng alīnga. **13** “Cě rwoth okobo both etic mērē nĩ, ‘Twe unu cīngē ěka tyēnē ěk ibol unu ěn yōkō, ĩ pĩny na cōl, kanya koko ěka kaō lak bino bedo ĩē.’ **14** “Pĩen jō n’ecwodogĩ pol ěntō jō n’ěyērōgĩ nōnōk.” **15** Cě Eparicayo òcĩdhō òyübō gĩnĩ kōp kite na myero ěmak gĩnĩ kĩ Yecu kĩ kōp mōrō na yaa kĩ ĩ dhōgē. **16** Gĩn ooro ělūbkōrgĩ ěka

jö na cwakö Erode më penyo Yecu nĩ, “Apwony, wan engeo nĩ in ikobo köp adyer ëka ipwonyo köp k’Obanga na lübërë kĩ köp adyer. In ba iparö dhanö mörö, piën ba inënö dhanö kĩ yökö. 17 Kob niwa thamani: Pore më cülö ocoro both Cija onyo pe?” 18 Ëntö Yecu ongeo thamagi ökö cë openyogi nĩ, “Un etwodo, pïngö un itye ka tëmöna? 19 Nyuth unu nina ciiling mörö na nyïng n’ëcülö pĩ ocoro.” Cë gĩn okelo nĩnë denario acël, 20 ëka ën openyogi nĩ, “Cal ëka cöc n’ëcöö ië obedo më ka nga?” 21 Gĩn ögamö nĩ, “Më ka Cija.” Cë ën okobo nĩgi nĩ, “Miĩ unu jami ka Cija both Cija ëka jami k’Obanga both Obanga.” 22 İ karë na gĩn owinyo köp ni, obedo gĩnĩ kĩ ur rwök. Cë öwëkö gĩnĩ ën ëka öcidhö gĩnĩ ökö. 23 İ nĩnö nön kikokome, Ecadukayo na kobo gĩnĩ nĩ cer ka jö n’öthöo ope obino gĩnĩ both Yecu ëka openyo gĩnĩ ën nĩ, 24 “Apwony, Muca yam okobo niwa nĩ ka ëcwö mörö öthöo na ba önywölö ëthinö, ömĩn mërë myero ölak dhakö mërë ëk önywöl ëthinö nakaka ömĩn mërë n’öthöo. 25 Yam onwongo tye utmego abirö i kinwa kany. Dhanö më acël obino önyömö dhakö ëka öthöo ökö na ba önywölö ëthinö, cë ën öwëkö dhakö mërë both ömĩn mërë. 26 Ömĩn mërë më arïö nön thon obino öthöo ëka më adek naka otyeko jö abirö nonu kibëc. 27 İ ajiki mërë, dhakö thon obino öthöo. 28 Cë dong i karë më cer, dhakö nön bino bedo më ka nga kĩ kin jö abirö nonu, nakun dhakö nön onwongo obedo mëgi kibëc?” 29 Yecu ögamö nĩ, “Un irwenyo ökö piën ba ingeo unu Cöc na Leng onyo tükö k’Obanga. 30 İ karë më cer, jĩ ba bino nyom onyo ënyömögi; ëntö gĩn bino bedo calö emalaika na tye i polo. 31 Ëntö köp i kom cer ka jö n’öthöo—un ikwanö ngö n’Obanga okobo niwu nĩ, 32 ‘An abedo Obanga k’Abraam, Obanga ka Icaka ëka Obanga ka Jakob’ Ën ba obedo Obanga ka jö n’öthöo ëntö Obanga ka jö na kwö.”

33 Ī karē na lwak owinyo köp ni, obedo gīnī kī ur rwök ĩ kom pwony mērē. 34 Ī karē n'Eparicayo owinyo nī Yecu otweo dhö Ecadukayo ökö, gīn öcakö cökērē kanya acēl. 35 Ngat acēl kī ĩ kin-gī na ngeo cīk rwök ötēmö ěn kī peny ni: 36 "Apwony, cīk mēnē ěnē dit na löö kī ĩ cīk?" 37 Yecu ögamö nī: "Mar Rwoth Obangani kī cwinyi kibēc, ěka kī tiponi kibēc, ěka kī thamani kibēc.' 38 Man ěnē cīk mē acēl ěka cīk na dit na löö kibēc. 39 ěka cīk mē ariö cal ködē: 'Mar awodhi na calö ĩmarö komi keni.' 40 Cīk kibēc ěka pwony k'Edwarpīny ocung gīnī ĩ kom cīk ariö ni." 41 Ī karē n'Eparicayo öcökērē gīnī kanya acēl, Yecu openyogī nī, 42 "Ngö na un ĩthamö ĩ kom Meciya? ěn obedo wod ka nga?" Gīn ögamö nī, "Wod ka Daudi." 43 ěn okobo nigī nī, "Pīngö Tipo Naleng ömīö Daudi ocwodo ěn nī 'Rwoth'? Pīēn okobo nī, 44 "Rwoth okobo both Rwodha nī, "Bed ĩ nget cīnga mē kucem naka ka an aketho langni ĩ thē tyeni." 45 Ka Daudi cwodo ěn nī 'Rwoth,' ěn twērö bedo wode nīngö?" 46 Ngat mörö ope n'onwongo twērö gamö köp mērē, ěka cakērē ĩ nīnö nōn ngat mörö ope dōkī n'öthamö mē penyö ěn peny mörö gīnī.

23 Cē Yecu okobo both lwak ěka ělūbkörē nī: 2 "Epwony cīk ěka Eparicayo ěnē ěmīögī twērö mē gönyö cīk ka Muca. 3 Cē myero ĩwör unugī ěka ĩtīm unu gīn na kibēc na gīn kobo niwu. ěntö kür ĩtīm unu ngö na gīn tīmö, pīēn gīn ba tīmö ngö na gīn pwonyo. 4 Gīn tweo yēc na pēk ěka ketho ĩ wi ba jīī, ěntö gīn kikomgī ba twērö könyö mē cwarö kī nya cīng-gī. 5 "Gīn na kibēc na gīn tīmö, ětīmö ěk jīī önēn: Gīn ketho ĩ ngut cīng-gī ěka ĩ terinyimgī tyeng mē Cöc na Leng, ěka thöl tacēl na boco ĩ böng-gī; 6 gīn marö bedo ĩ kabedo mē wörö ĩ karama mē cem ěka ĩ thene na pīrgī tēk ĩ cinagoga gīnī; 7 gīn marö nī ěk emothgī kī ĩ kabedo mē cuk gīnī ěka mītö nī ěk ecwodgī nī,

‘Apwony.’ 8 “Ēntō un myero kür ecwodwu nī, ‘apwony,’ pīēn itye unu k’Apwony acēl kēkēn ēka un kībēc ibedo unu utmego. 9 Ēka kür icwod unu ngat mōrō kī ī wi lobo kany nī, ‘apap,’ pīēn itye unu k’Apap acēl kēkēn na tye ī polo. 10 Onyo kür ecwodwu nī, ‘apwony,’ pīēn itye unu k’Apwony acēl kēkēn na ēnē Meciya. 11 Ngat na dit na lōō kī kinwu bino bedo aticwu. 12 Pīēn ngat na tingere malō kēnē ebino dwōkō pīny, ēka ngat na mwolere kēnē ebino tingo malō. 13 “Ibino nēnō unu can, un epwony cīk ēka Eparicayo, un etwodo! Un icego dholokek mē ker mē polo ōkō nī jīī. Un kikomwu ba īdōnyō unu, ēka dōk thon ījūkō unu jīī na mītō dōnyō īē ōkō. 14 (Ibino nēnō unu can un epwony cīk ēka Eparicayo, un etwodo! Pīēn īmaō unu udi ka mon na cwōgī ōthōō, ēka īlēgō unu lēga na boco mē nyuthere both Obanga. Pī manōn kōp n’ebino ngōlō ī wiwu bino bedo na thwōnē rwōk.) 15 “Ibino nēnō unu can, un epwony cīk ēka Eparicayo, un etwodo! Pīēn iwotho unu ī wi lobo ēka ī wi nam pī lōkō dhanō acēl mē dwongo bothwu, ēntō ka dong ōlōkērē, īmīō unu ēn dōkō dhanō na rac rwōk, na cīdhō yo kapīny na bal mērē lōō mewu wang kīrīō. (Geenna g1067) 16 “Ibino nēnō unu can, un jō na pēō ēthōō wang! Un ikobo nī, ‘Ka ngat mōrō okwongo kwong kī ōt k’Obanga, kwong mērē ba makō ēn; ēntō ka ngat mōrō okwongo kwong kī gol mē ōt k’Obanga, kwong mērē makō ēn.’ 17 Un ēthōō wang na mīng! Mēnē ēnē dit na lōō: gol onyo Ōt k’Obanga na mīō gol dōkō na leng? 18 Un thon ikobo nī, ‘Ka ngat mōrō okwongo kwong kī keno tyēr, kwong mērē ba makō ēn; ēntō ka ngat mōrō okwongo kwong kī mīc na tye ī wi keno tyēr, kwong mērē makō ēn.’ 19 Un ēthōō wang! Mēnē ēnē dit na lōō: mīc, onyo keno tyēr na mīō mīc dōkō na leng? 20 Pī manōn, ngat na kwongo kwong kī keno tyēr, kwongo kī keno

tyër ëka kî jami kibëc na tye ië. 21 Ëka ngat na kwongo kwong kî öt k'Obanga, kwongo kî öt k'Obanga ëka kî ngat na bedo ië. 22 Ngat na kwongo kwong kî polo kwongo kî then ker k'Obanga ëka kî ngat na bedo ië. 23 "Ibino nënö unu can, un epwony cîk ëka Eparicayo, un etwodo! Un imiö acël më apar më gin na miö cem bedo na mit, ëntö köp na pîrgî ték rwök më cîk iwëkö unu ökö—ngölö-köp atîr, timö kîca, ëka bedo kî gen. Onwongo myero itim unu jami ni kibëc nakun ba iwëkö unu nökenë ca. 24 Un jö na pëö ëthöö wang! Iliö unu lwangi ökö kî gin na un imadhö ëntö imwönyö unu kinaga. 25 "Ibino nënö unu can, un epwony cîk ëka Eparicayo, un etwodo! Ilwökö unu nge ekopo ëka nge bakuli më bedo na leng ëntö igî opong kî tim më woro ëka kî miti mökö na ba twërö jükërë. 26 In Aparicayo na wangi öthöö! Kono ilwök iï ekopo ëka iï bakuli obed na leng, cë nge thon bino bedo na leng. 27 "Ibino nënö unu can, un epwony cîk ëka Eparicayo, un etwodo! Un icäl kî bur lyene n'epuo na tar, na nen na leng kî yökö ëntö ië opong kî cogo ka jö n'öthöö gîni ëka kî gin na kibëc na ba leng. 28 Un thon itye ni kömanön, inen unu kî yökö both jii na calö jö na kitegî atîr ëntö iwu opong kî twodo ëka kî tim na reco. 29 "Ibino nënö unu can, un epwony cîk ëka Eparicayo, un etwodo! Iyübö unu bur lyene k'edwarpîny ëka idheo unu lyene ka jö na kitegî atîr. 30 Ëka ikobo unu ni, 'Ka onwongo yam wan etye i karë ka kwerewa, kono wan ba ëribërë ködgi i önyö remo k'edwarpîny.' 31 Cë un imiö caden i komwu kenwu ni un ibedo ëkwaë ka jö na yam oneko edwarpîny. 32 Mëdërë unu anyim ëk icob unu bal na yam kwerewu öcakö! 33 "Un thwone! Un ëthîn ororo! Un ibino bwöth nîngö kî ngölö-köp më mac kapîny? (Geenna g1067) 34 Pi manön an atye ka oro niwu edwarpîny, jö na ryëk ëka epwony cîk. Jö mökö kî kin-gî un

ibino neko ëka iguro unu; jö nököñë un ibino pwodo kî del î cinagogawu gîni ëka îryëmö unugi ökö kî î pacö mörö këkën.

35 Pî manön, remo kibëc n'ope kî bal n'ööny î wi lobo obed î wiwu, cakërë kî î remo k'Abel na bal mërë ope thuno ködë naka î remo ka Jakaria wod ka Barakia, na un ineko î kin öt k'Obanga ëka keno tyër. **36** An akobo niwu köp adyer, köp ni kibëc bino bino î kom rok më karë ni. **37** “Jerusalem, Jerusalem, un ineko edwarpîny ëka icelo unu jö n'eoro bothwu kî kite, wang adi na an abedo ka mîtö cökö ëthîñöni kanya acël calö mîn gwënö na gürö ëthîñë î thë bwome, ëntö in îkwërö ökö. **38** Nën, odi dong ëwëkö nini, odong nono. **39** Pîen an akobo niwu nî ba döki ibino nënöna unu, naka ka ibino unu kobo nî, ‘Gum obed î kom ngat na bino kî nyîng Rwoth.’”

24 Yecu öya kî î öt k'Obanga. Na ën tye ka woth, ëlûbkörë obino bothe cë gîni onyutho nîñë gedo më öt k'Obanga. **2** Ën openyogî nî, “Îñënö unu jami ni kibëc? An akobo niwu köp adyer nî ba ebino wëkö kidi mörö acël dong n'ododere î wi awodhe na ba ebino thwaro ökö pîny.” **3** Î karë na Yecu obedo pîny î wi Kidi më Jeituni, ëlûbkörë obino bothe î mûng cë okobo gîni nî, “Kob nîwa, man bino timërë awene, ëka ngö na bino nyutho dwogoni ëka ajiki pîny?” (aiñ g165) **4** Yecu ögamö nî: “Gwökërë unu ëk ngat mörö kür öbwölu. **5** Pîen jö na pol bino bino gîni kî nyînga na bino gîni kobo nî, ‘An ëñë Meciya,’ ëka bino bwölö jö na pol. **6** Un ibino winyo köp î kom lwëny ëka anîi më lwëny, ëntö kür ibed unu kî lworo. Pîen manön myero ötimërë, ëntö ajiki nwongo podi. **7** Rok bino lwëny î kom rok nököñë, ëka ker bino lwëny î kom ker nököñë. Kec ëka oyeyeng bino bedo î kabedo na papath. **8** Man kibëc nwongo pod obedo calö acaki rem më nywöl. **9** “Î karë nën ebino maköwu, eketho ayela î komwu ëka

ebino nekowu. Rok kibëc bino dagöwu pïra. **10** Cë ï karë nön, jö na pol bino lökërë gïñi ökö kï kom yee, bino ketho gïñi örörö ëka adagë ï kin-gï kën-gï. **11** Edwarpïny na twot bino bino na pol ëka bino bwölö gïñi jö na pol. **12** Tim na reco bino mëdërë, ëka mar ka jö na pol bino kwe ökö, **13** ëntö ngat na bino cung na tæk naka ï ajiki bino larë. **14** Ëka Emuth na Bër më ker k'Obanga ebino titö ï wi lobo kibëc më bedo na calö caden both rok kibëc, cë ajiki pïny dong bino. **15** "Un ibino nënö 'gin mörö më kwer na kelo lworö' na yam adwarpïny Daniel okobo. Gin nön bino cung ï kabedo na leng. (Ëk ngat na kwanö öniang ië.) **16** Cë jö na tye ï Yudea myero öring gïñi ökö ï wi kite. **17** Dhanö na tye ï wi ödë kür oidhi pïny më kwanyö gin mörö kï ï öt. **18** Dhanö na tye ï pwodho kür ödök cen më ömö böngü mërë. **19** Mon na yeco ëka mon na dödhö ëthinö bino nënö can ï karë nonu! **20** Lëg unu both Obanga ëk ngwëcwu kür ötimërë ï karë më cwir onyo ï ceng Cabit. **21** Pïen karë nonu bino bedo karë më can na dwong na anaka yam bara onen ï acaki më cweno lobo naka tin ëka ba döki bino nen. **22** Ka ninö nonu onwongo ba ëjükö na cek, ngat mörö onwongo ope na bwöth. Ëntö pï jö n'ëyërogï ninö nonu ebino jükö na cek. **23** ï karë nön ka dhanö mörö okobo niwu nï, 'Nën, Meciya ene,' onyo nï, 'Ën ëca,' kür iyee unu. **24** Pïen jö na kobo nï gïñi ebedo Kiricito ëka edwarpïny na twot bino bino ëka bino tio gïñi anyuth ëka tango na dito ëk ka twërë ëbwöl gïñi naka jö n'ëyërogï. **25** Winy unu, an atyeko dong kobo ökö niwu na karë bara örömö. **26** "Dong ka ngat mörö okobo niwu nï, 'Ën ëca tye ï thim,' kür icidh unu, onyo nï, 'Ën tye kany, ï öt ï thë tyëlö,' kür iyee unu. **27** Pïen kite na lüth köth yaa kï kukidë wil dök yo kuthö, bino ka Wod ka Dhanö thon bino bedo nï kömanön. **28** Kanya lyene tye ië, acuth bino

cökärë gĩnĩ kunön. 29 “Cücũth kinge can na dwong mẽ nĩnõ nonu “ceng bino cido, ěka dwe ba bino miõ tara mërë; cër bino podho kĩ ĩ polo yo pĩny ěka twër kibęc mẽ polo bino yengere gĩnĩ.’ 30 “Ĩ karë nön anyuth ka Wod ka Dhanõ bino nen ĩ polo, ěka rok kibęc mẽ wi lobo bino gĩnĩ kumo. Gĩn bino nẽnõ Wod ka Dhanõ na tye ka bino k’edou mẽ pöl kĩ tẽkõ ěka dheo na dit. 31 Ěn bino oro emalaika mërë kĩ cwodo mẽ buruji na longo, ěka gĩn bino cõkõ jögë n’ëyërögĩ kĩ ĩ wi lobo thũkũl, kĩ ĩ ajiki polo kucël naka yo ajiki polo tung ca. 32 “Nwong unu pwony ni kĩ ĩ kom yath õlam: Ka jangë õcakõ lõth ěka pote oduonyo, un ingeo nĩ oro dong cwõk. 33 Kõmanõn thon ka ĩnẽnõ unu jami ni kibęc, nge unu nĩ karë dong cwõk, tye ĩ dholokek. 34 An akobo niwu kõp adyer, rok mẽ karë ni ba bino poth naka ka jami ni kibęc õtimërë. 35 Polo ěka lobo bino thum õkõ, ěntõ kõpna ba bino thum. 36 “Ngat mörõ ope na ngeo nĩnõ nön onyo caa, kadĩ thon emalaika na tye ĩ polo, onyo Wod, ěntõ Apap kẹkẹn ěnë ngeo. 37 Bino ka Wod ka Dhanõ bino bedo calõ karë ka Noa. 38 ĩ karë nonu n’onwongo abwal pii bara opong ĩ wi lobo, jĩĩ onwongo cemo ěka medho gĩnĩ, awope nyomo ěka anyira ěnyõmögĩ, naka othuno ĩ nĩnõ na Noa õdõnyõ ĩ yeya. 39 Gĩn ba ongeogĩn mörõ na bino timërë naka abwal pii obino õmõl kõdgĩ õkõ kibęc. Bino bedo nĩ kõmanõn ka Wod ka Dhanõ bino dwogo. 40 ĩ karë nön jõ arĩõ bino bedo ĩ pwodho; ebino kwanyõ ngat acël õkõ cẽ ngat acël bino dong. 41 Mon arĩõ bino bedo ĩ rego kĩ pong rego; ebino kwanyõ ngat acël õkõ cẽ ngat acël bino dong. 42 “Pĩ manõn bed unu na wangwu thwolo, piẽn ba ingeo unu nĩnõ mẽnë na Rwothwu bino dwogo kõdë. 43 Ěntõ myero ĩniang unu kõp ni: Ka won õt onwongo ongeogĩn caa na kwo bino bino ĩë, ěn onwongo bedo na wangë thwolo ěka ba miõ ětũrõ

ödë. 44 Pī manön, un thon myero iyübüerë, piën Wod ka Dhanö bino bino i caa na un ba ingeo. 45 “Cë nga dong n'obedo atic na genere ëka na ryëk, n'adwong mërë oketho ën më löönö etic na tye i ödë më miögï cemgi i caa n'opore? 46 Bino bedo na bër both atic nön ka adwong mërë odwogo cë onwongo ën tye ka timö ni kömanön. 47 An akobo niwu köp adyer, ën bino ketho ën më löönö jami mërë kibëc. 48 Ëntö ka atic na rac nön okobo ki i cwinye kënë ni, ‘Adwongna bino bedo yökö pi karë na lac,’ 49 ëka ën cakö pwodo etic ewodhe, cemo ëka medho ki jö na mër. 50 Adwong k'atic nön bino dwogo i ninö ëka i caa na ën ba ngeo. 51 Cë ën bino pwodo ën rwök ëka ketho ën i kabedo kanya acël k'etwodo, kanya koko ëka kaö lak bino bedo tye ië.

25 “I karë nön ker më polo bino bedo calö anyira apar n'obino öcïdhö ginï ki taragi më romo k'anyom. 2 Jö abic ki kin-gï onwongo ming ëka jö abic onwongo ryëk. 3 Anyira abic na ming otero taragi na ba ömakö ginï möö nököënë. 4 Ëntö anyira na ryëk otero ginï möö i cupagi kanya acël ki taragi. 5 I karë n'anyom pod ögalërë, gin kibëc ninö öcakö makö wang-gï, cë öninö ginï ökö. 6 “I karë na dong othuno dingwor, wöö öcakö winyere rwök: ‘Winy unu, anyom othuno ökö! Donyi unu yökö më romo ködë!’ 7 “Cë anyira apar kibëc ocoo ginï cücüth, ëka öyübö ginï taragi. 8 Anyira na ming okobo ginï both anyira na ryëk ni, ‘Miiwa unu mööwu mörö, piën mac tarawa mitö thöö ökö.’ 9 “Ëntö anyira na ryëk ögamö ginï ni, ‘Möö ope na römö onu kibëc. Apë unu both jö na cadhö möö ëk iwil unu mewu.’ 10 “I karë n'anyira na ming öcïdhö ginï më wilö möö, cücüth anyom othuno. Anyira n'onwongo öyübërë ödönyö ginï kanya acël ködë i öt karama më nyom. Cë dholokek eloro ökö. 11 “Kinge anyira nököënë ca obino ginï nakun bakö dhögi ni,

‘Adwong, adwong, yab niwa dholokek!’ 12 “Ēntō anyom ögamö ni, ‘An akobo niwu köp adyer ni an ba angeowu.’” 13 Cē Yecu ojiko köp mērē nakun kobo ni, “Bed unu na wangwu thwolo, piēn ba ingeo unu ninō onyo caa.” 14 “Ker mē polo thon cal ki dhanō mörō na tye ka cīdhō i woth kanya bor. Ēn ocwodo etic mērē kibēc, cē ömīō jami mērē bothgi ēk ögwök gini. 15 Ēn ömīō both atic mērē acēl cīlīng elip abic na nyige, both dhanō nōkēnē ömīō cīlīng elip arīō na nyige, ēka both ngat nōkēnē ömīō cīlīng elip acēl na nyige, ömīō both dhanō acēlacēl na lübērē ki kite na ēn twērō tic kōdē. Cē öya öcīdhō i woth mērē. 16 Dhanō n'onwongo cīlīng elip abic na nyige öcakō tic kōdē ökö piöpīō i cadhō wil mērē, ēka onwongo magoba mē cīlīng elip abic na nyige nōkēnē. 17 Atic n'onwongo tye ki cīlīng elip arīō na nyige ötimō ni kōmanōn thon, cē onwongo magoba mē cīlīng elip arīō na nyige nōkēnē. 18 Ēntō dhanō n'obino ögamö cīlīng elip acēl na nyige öcīdhō ökünyō bur i ngöm, cē ökanō cīlīng k'adwong mērē ökö iē. 19 “Kinge karē na lac, adwong k'etic nonu odwogo, ēka öcakō kwanō lim kanya acēl kōdgi. 20 Dhanō n'obino ögamö cīlīng elip abic na nyige obino okelo cīlīng elip abic na nyige nōkēnē. Ēn okobo ni, ‘Adwong, in ibino imia cīlīng elip abic na nyige. An anwongo cīlīng elip abic na nyige nōkēnē.’ 21 “Adwong mērē ögamö ni, ‘In itimō na bērwök, in ibedo atic na bēr ēka atic na genere! In ibedo ki gen i kom jami na nōnōk; an abino kethoni mē löönō jami na pol. Bin dong ēk inywak yom cwiny k'adwongni!’ 22 “Cē atic n'onwongo ögamö cīlīng elip arīō na nyige thon obino. Ēn okobo ni, ‘Adwong, in onwongo imia cīlīng elip arīō na nyige; nēn, an anwongo cīlīng elip arīō na nyige nōkēnē.’ 23 “Adwong mērē ögamö ni, ‘In itimō na bērwök, in ibedo atic na bēr ēka atic na genere! In ibedo

kī gen ī kom jami na nōnōk; an abino kethoni mē lōōnō jami
 na pol. Bin dong ēk īnywak yom cwiny k'adwongni!' 24 "Cē
 atic n'onwongo ōgamō cīlīng elip acēl na nyige thon obino. Ēn
 okobo nī, 'Adwong, an onwongo angeo nī in ibedo dhanō na
 kite mērē tēk. Īkaō kī kanya ba īcwō kodhi iē, ēka īcōkō thon
 kī kanya ba ipuro. 25 Cē ōmīō abedo kī lworō ēka an acīdhō
 akanō cīlīngni ōkō pīny ī ngōm. Gam cīlīngni ene.' 26 "Adwong
 mērē ōgamō nī, 'In ibedo atic na rac ēka atic na car! In onwongo
 ingeo nī an akaō kī kanya ba acwō kodhi iē, ēka acōkō thon kī
 kanya ba apuro? 27 Cē onwongo myero iter cīlīngna both jō mē
 beng, ēk ka an adwogo, an onwongo atwērō gamō cīlīngna kī
 magoba iē. 28 "Pī manōn kwany unu cīlīng elip acēl na nyige
 ōkō kī bothe, ēk īmīī unu both dhanō na tye kī cīlīng elip apar na
 nyige. 29 Pīēn ngat na tye kī gin mōrō, ebino mēdō bothe, ēka
 bino bedo kōdē na būp. Ngat n'ope kī gin mōrō, naka gin na
 ēn tye kōdē ebino kwanyō ōkō kī bothe. 30 Yuu unu atic na
 kōny mērē ope ī cōl pīny, kanya koko ēka kaō lak bino bedo
 iē.' 31 "Ī karē na Wod ka Dhanō bino dwogo kī dheo mērē, ēka
 k'emalaika kibēc kōdē, cē ēn bino bedo ī then ker mērē mē
 dheo. 32 Rok kibēc bino cōkērē ī nyime, ēka ēn bino poko jīī ī
 gurup arīō, kite n'akwath poko kī rom kī ī kom dyegi. 33 Ēn
 bino ketho rom ī cīngē kucem, ēka dyegi ī cīngē kucam. 34 "Cē
 Rwoth bino kobo both jō na tye ī cīngē kucem nī, 'Bin unu, un jō
 n'Apapna ōmīōwu gum; lee unu ker n'ēyūbō pīrwu anaka ī acaki
 cweo lobo. 35 Pīēn kec onwongo oneka ēka īmīa unu cem,
 ōrīō onwongo oneka ēka īmīa unu pii amodho, an onwongo
 abedo welo ēka ījōla unu, 36 an onwongo awotho kotula ēka
 īmīa unu bōngū aruko, an onwongo atwo, cē īgwōka unu, ēka ī
 karē na an atye ī buc, un ibino mē līmōna.' 37 "Cē jō na kitegī

atir bino gamö nîñe nî, 'Rwoth, wan eneni awene na kec oneki cê wan emii cem, onyo n'örïö oneki cê wan emii pii? 38 Wan eneni awene na in ibedo welo cê wan ejoli, onyo na in iwotho kotula cê wan emii böngü më aruka? 39 Awene na wan eneni na in itwo onyo na in itye i buc cê wan elimi?' 40 "Rwoth bino gamö nî, 'An akobo niwu köp adyer nî gin na un itimö both dhanö acël i kin utmegona nî, manön itimö unu botha.' 41 "Cê ën bino kobo both jö na tye ginî i cingë kucam nî, 'Un jö n'ëcënö, yaa unu ökö kî nyima, idöny unu i mac na ba thöö n'ëyübö pî Catan k'emalaika mërë. (aiönios g166) 42 Pïen kec onwongo oneka ëntö ba imia unu cem më acama, örïö pii oneka ëntö ba imia unu pii më amodha, 43 an onwongo abedo welo ëntö ba ijöla unu, an onwongo awotho kotula ëntö ba imia unu böngü më aruka, an onwongo atwo ëka atye i buc ëntö un ba ibino më gwököna.' 44 "Gin thon bino gamö nî, 'Rwoth, wan eneni awene na kec oneki, onyo n'örïö pii oneki, onyo na in ibedo welo, onyo na in iwotho kotula, onyo na in itwo, onyo na in itye i buc, cê wan ba ekonyi?' 45 "Cê Rwoth bino gamö nigî nî, 'An akobo niwu köp adyer nî gin mörö këkën na un ba itimö both dhanö mörö acël na titidi i kin jö ni, nwongo ba itimö unu botha.' 46 "Cê gin bino cidhö i can na ba thum, ëntö jö na kitegi atir bino cidhö ginî i kwö na ba thum." (aiönios g166)

26 i karë na Yecu otyeko twakö köp ni ginî kibëc, ën okobo both ëlëbkörë nî, 2 "Un ingeo nî odong ninö arïö më thünö i ninö më Poth, ëka Wod ka Dhanö ebino mïö ökö më agura i kor yath aria." 3 Cê ëlamdhök na dito ëka edong ka lwak öcökëre ginî kanya acël i pacö k'Alamdhök na Dit, na nyingë Kayapa. 4 Gin öyübö më makö Yecu i müng ëk enek ën ökö. 5 Ëntö gin okobo nî, "Pathi i ninö më karama, ëk arubaruba kür obed i kin

jii.” 6 I karë na Yecu tye i Betania i öt ka Cimon na yam obedo adhöb, 7 na Yecu onwongo tye ka cem, dhakö mörö obino bothe n’omakö cupa më möö na ngwece kur na wel mërë tük, cë önyö i wie. 8 I karë n’elübkörë önönö, gin öngöö ëka okobo ni, “Pïngö ëbalö möö ni abala ni köman? 9 Möö na kur ni onwongo myero ëcadh acadha i wel na thwönë ëk ciling mërë ëmi both ëcan.” 10 Ëntö Yecu ongeö köp ni, cë okobo bothgi ni, “Iyelo unu dhakö ni pïngö? Ën ötimö gin na bër rwök i koma. 11 Piën un itye kanya acël k’ëcan karë kibëc, ëntö ba ibino unu bedo kanya acël köda karë kibëc. 12 I karë na dhakö ni önyö möö i koma, ën ötimö më yübö koma më aika. 13 An akobo niwu köp adyer ni kanya kibëc n’ebino titö Emuth na Bër ië i wi lobo thükül, gin na dhakö ni ötimö thon ebino kobo pïrë, ëk obed më po pi ën.” 14 I karë nön Yuda Ikariot, na ën dhanö acël i kin ëkwëna apar ariö, öcïdhö both ëlamdhök na dito, 15 cë openyogi ni, “Un ibino miöna ngö ka an amiö ën i cingwu?” Cë gin ökwanö ciling pyer adek na nyige ëka ömiö gini bothe. 16 Cakërë i caa nön cïdhö ködë anyim Yuda öcakö rangö karë na bër na ën ërömö miö ki Yecu i cing-gi. 17 I ninö më acël më Karama më Ogati na Thöbi ope ië, ëlëbkör Yecu obino bothe cë openyo gini ën ni, “In imitö ni wan ëyüb nini kabedo kwene ëk icam cem më Poth ië?” 18 Yecu ögamö ni, “Cïdh unu i pacö both dhanö mörö ëka ikob unu ninë ni, ‘Apwony okobo ni: Karëna dong cwök. An abino kwero ninö më Poth i odi kanya acël k’elëbköra.” 19 Cë ëlëbkör Yecu ötimö kite na ën öcïkögi ködë, ëka öyübö gini cem më Poth kunön. 20 I karë na piny dong oyutho, Yecu onwongo obedo piny i dhö cem kanya acël k’elëbkörë apar wie ariö. 21 I karë na gin tye ka cem, Yecu okobo bothgi ni, “An akobo niwu köp adyer, ngat acël ki kinwu bino ketho örörö i

koma.” 22 Cē ēlūbkörē öcakö kumo, nakun penyere gīnī kēn-gī
nī, “Rwoth, an?” 23 Yecu ögamö nī, “Dhanö na bino ketho örörö
ī koma ēnē ngat n'olutho ogati mērē ī öd bakuli köda. 24 Wod ka
Dhanö bino thöo kite na calö ecöo kī köp ī kome. Ēntö dhanö
n'oketho örörö ī kom Wod ka Dhanö bino nēnō can! Onwongo
twērö bedo na bër ka dhanö nön onwongo ba ēnywölö.” 25
Cē Yuda, ngat n'oketho örörö ī kom Yecu, okobo nī, “Apwony,
adyer pathī an?” Yecu ögamö nī, “Eyo, in ēnön.” 26 Ī karē na gīn
tye ka cem, Yecu ökwanyö ogati, cē ölögö gum ī kome, ēka
öbarö iē, cē ömiö both ēlūbkörē, nakun kobo nī, “Gam ēka icam
unu; man ēnē koma.” 27 Cē ökwanyö okopo, öpwöyö Obanga
ēka ömiö bothgī, nakun kobo nī, “Madh unu man, un kibēc. 28
Man ēnē remona mē cīkērē, n'ēönyö pī jö na pol mē tīmō kīca ī
kom bal. 29 An akobo niwu nī cakērē tin, an ba abino madhö
nyig pig ölökö nī, naka ī nīnō nön ka an abino madhö kodwu ī
ker k'Apapna.” 30 Ī karē na gīn otyeko wero wer mē lēga, öya
öcīdhö gīnī ī wi Kidi mē Jeituni. 31 Cē Yecu okobo nīgī nī, “Ī
kiwor na tin, un kibēc ibino unu wēköna, piēn ecö nī: “An abino
gönö akwath, cē rom bino kēth gīnī ökö ata.” 32 Ēntö kinge ka
an acer ökö, an abino cīdhö anyim niwu yo Galilaya.” 33 Petero
ögamö nī, “Kadī jö kibēc bino wēköni, an ba abino wēköni.” 34
Yecu okobo nīnē nī, “An akobo nini köp adyer nī ī kiwor na tin nī,
na thwön gwēnō bara okok, in ibino kwēröna wang adek.” 35
Ēntö Petero ögamö nī, “Kadī bed nī myero athöo kanya acēl
kodi, an ba abino kwēröni.” Cē ēlūbkörē nököne kibēc okobo
gīnī nī kömanön. 36 Cē Yecu öcīdhö k'ēlūbkörē ī kabedo mörö
na nyīngē Gethcemanē. Ī karē na gīn othuno kunön, ēn okobo
both ēlūbkörē nī, “Bed unu kany, ēk an kono acīdh ī lēga yo
kuca.” 37 Cē ēn ökwanyö Petero k'awope arīö ka Jebedayo mē

woth ködë, ëka cwinye öcakö podho rwök kî thwön kumo na
 dit. **38** Cë Yecu okobo bothgî nî, "Cwinya tye ka cwer rwök,
 mîtö nekona ökö. Bed unu kany ëk ibed unu na wangwu thwolo
 köda." **39** Yecu öcîdhö anyim na nönök, cë opodho pîny, okulo
 wie ëka ölëgö nî, "Apapna, ka twërë, kwany okopo ni ökö kî
 koma, ëntö kür obed kite na calö an amîtö, ëntö obed gin na
 in ïmîtö nî myero ötimërë." **40** Cë ën odwogo both ëlëbkörë
 ëka onwongogî önînö ökö. Ën okobo both Petero nî, "Un ba
 ïtwërö bedo na wangwu thwolo pî caa acël köda? **41** Bed na
 wangwu thwolo ëka ïlëg unu, ëk kür ïdöny unu ï atëmatëma.
 Cwiny mîtö, ëntö kom görü." **42** Ën döki ödök wang më arîö ëka
 ölëgö nî, "Apapna, ka okopo ni ba twërö kwanyërë ökö naka
 ka an amadhö, ëk dong gin na in ïmîtö ötimërë." **43** ï karë na
 ën odwogo, ën döki onwongo ëlëbkörë tye ka nînö, piën nînö
 onwongo ömakö wang-gî rwök. **44** Cë Yecu öwëkögî döki ëka
 öcîdhö ölëgö wang më adek, nakun nwö köp acël nön. **45** Cë
 ën odwogo both ëlëbkörë ëka openyogî nî, "Un pod ïnînö ëka
 itye ka yweo unu? Nën unu, caa onyingo na cwök, ëka Wod ka
 Dhanö ebino mîö ökö ï cîng ëbal. **46** Yaa unu malö! Eru ecidhu!
 Nën, dhanö na bino ketho örörö ï koma dong cwök!" **47** ï karë na
 Yecu pod tye ka twak, Yuda n'obedo ngat acël ï kin ëkwëna
 apar wie arîö othuno. Ën obino kî lwak na pol n'ömakö gîni pele
 abadë ëka ludhi. Ëlamdhök na dito ëka edong ka lwak ënë
 oorogî. **48** Won örörö onwongo otyeko dong yübö anyuth ködgî
 nî: "Ngat na an abino nödhö leme, ën ënön, mak unu ën." **49**
 Cücüth Yuda obino both Yecu ëka okobo nî, "Apwony, itye!" Cë
 önödhö leme. **50** Yecu okobo both Yuda nî, "Okona, tîm gin na
 in ibino më tîmö." Cë gîni obino opodho ï kom Yecu, ëka ömakö
 gîni ën ökö. **51** Ëntö ngat acël n'onwongo tye gîni kî Yecu kanya

acël öryëö cingë cë öwödhö pala abadë mërë, onguno kî ith atic k'Alamdhök na Dit. 52 Cë Yecu okobo bothe nî, "Dwök pala abadëni î kabedo mërë, pïën jö kibëc na makö ginî pala abadë, bino thöö ginî kî pala abadë. 53 Un îthamö nî an ba atwërö lëgö Apapna ëk oor nîna emalaika na löö dul mwony apar wie ariö ökö î caa ni? 54 Ëntö Cöc na Leng na kobo nî myero ötimërë nî köman bino cobere nïngö?" 55 Í caa nön Yecu okobo both lwak nî, "Un ibino botha kî pala abadë ëka ludhi më maköna, na calö ibino unu î kom ayak? Nînö kibëc an abedo î dyekal öt k'Obanga më pwony, ëka un ba imaka unu. 56 Ëntö man kibëc ötimërë ëk köp n'edwarpîny öcöo ocobere." Cë ëlëbkörë kibëc öringö öwëkö ginî ën ökö. 57 Jö n'onwongo ömakö ginî Yecu otero ën yo both Kayapa, Alamdhök na Dit, kanya onwongo epwony cik ëka edong öcökërë ginî ië. 58 Ëntö Petero obedo ka lübö kör Yecu kî cecen, naka othuno î dyekal k'Alamdhök na Dit. Kinge na Petero ödönyö î dyekal, ën obedo pîny kanya acël k'ëkürpîny më nënö gin na bino timërë. 59 Ëlamdhök na dito ëka athuko më öd okiko k'edong kibëc onwongo tye ginî ka rangö caden më twodo î kom Yecu ëk enek ginî ën ökö. 60 Ëntö gin ba onwongo köp mörö, kadî bed ecaden më twodo na pol obino anyim. Më ajiki mërë jö ariö obino ginî anyim, 61 ëka okobo ginî nî, "Dhanö ni okobo nî, 'An atwërö muko öt k'Obanga ëka agërö ökö î nînö adek.'" 62 Cë Alamdhök na Dit öya malö ëka okobo both Yecu nî, "In ba îtwërö gamö köp mörö? Kit caden mënë ene na jö ni okelo k'adoth ködë î komi?" 63 Ëntö Yecu öling alinga. Alamdhök na Dit okobo nîne nî, "An amitö ikwong kwong kî nyïng Obanga na kwö: Kob nîwa ka in ënë Meciya, Wod k'Obanga." 64 Yecu ögamö nîne nî, "Eyo, kite na in ikobo ködë. Ëntö an akobo niwu nî cakërë kobedini un ibino nënö Wod

ka Dhanö n'obedo i nget cing më kucem ka Won Twër ëka na tye ka bino ki pöl gini më polo." 65 Cë Alamdhök na Dit öyëcö böng mërë ëka okobo ni, "Ën ötwakö köp më yanyö Obanga! Pingö onu doki ëmitö caden nökenë? Kobedini un iwinyo ayeny na ën öyanyö k'Obanga. 66 Ngö na un ithamö?" Gin ögamö ni, "Bal mërë römö ninë thö." 67 Cë gin öngülö laö dhögi i wangë ëka ëgöë ën. Jö mökö odhongo ën 68 nakun kobo gini ni, "In ibedo Kiricito. Tuc niwa nga n'ogoi?" 69 Petero onwongo tye yökö, obedo piny i dyekal. Cë atic na nyakö obino bothe ëka okobo ninë ni, "In thon onwongo itye kanya acël ki Yecu më Galilaya." 70 Ëntö Petero ökwërö ökö i nyim jö kibëc. Ën okobo ni, "An ba angeo gin na in itye ka twakö." 71 Cë Petero öcïdhö yökö i dhö wangkac, atic na nyakö nökenë doki önënö ën, cë okobo both jö n'onwongo tye gini kunön ni, "Dhanö ni onwongo tye kanya acël ki Yecu më Najaret." 72 Petero doki ökwërö ökö, nakun kwongere ni: "An ba angeo ëcwö nön!" 73 Kinge caa na nönök, jö n'onwongo ocung gini kany nön obino gini both Petero ëka okobo ni, "Adyer, in ibedo ngat acël i kin-gi, piën kite na in itwak ködë nyutho ökö." 74 Cë i caa nön, Petero öcakö kwongere nakun kobo ni, "Ba angeo ëcwö ni." Cücüth thwön gwënö okok. 75 Cë Petero opo i köp na Yecu ötwakö: "Na bara thwön gwënö okok, in ibino kwëröna wang adek." Cë öcïdhö yökö ëka okok ki cwer cwiny rwök.

27 Kodiko cön na piny tye ka ruu, ëlamdhök na dito kibëc ëka edong ka lwak öyübö gini köp më neko Yecu. 2 Gin otweo Yecu, otero gini ëka ëmiö ën both Pilato n'obedo alöc më Roma. 3 I karë na Yuda, n'oketho örörö i kom Yecu, önënö ni ëngölö köp më thö i wie, ën ongut ëka ödwökö ciling pyer adek na nyige both ëlamdhök na dito ëka edong, 4 nakun kobo ni, "An abalö

më ketho örörö i kom dhanö n'ope kî bal." Gîn ôgamö ninë nî,
 "Manön obedo köpwa? Manön obedo pëköni." 5 Cë Yuda obolo
 ciling piny i öt k'Obanga ëka ödönyö yökö. Cë öcïdhö ödërë ökö.
 6 Ëlamdhök na dito ökwanyö gîni ciling ëka okobo gîni nî, "Cik
 ba yeo nî myero eketh ciling ni i canduk lîm më öt k'Obanga,
 piën obedo ciling më remo." 7 Cë gîn öyübö köp kanya acël,
 ëka otio gîni kî ciling më wilö pwodho k'acwe agulu, ëk obed
 kanya eiko erok ië. 8 Manön ënë ömiö ecwodo pwodho nön nî
 Pwodho më Remo thuno ködë naka tin. 9 Cë köp n'onwongo
 adwarpiny Jeremia ötwakö ocobere: "Gîn otero ciling pyer adek
 na nyige, wel na jö më Icarael onwongo öngölö i kome, 10 cë
 gîn otio ködë më wilö pwodho k'acwe agulu kite na Rwoth öcika
 ködë." 11 Yecu ocung i nyim alöc më Roma n'openyo ën nî,
 "In ënë rwoth k'Eyuda?" Yecu ôgamö nî, "Eyo, kite na in ikobo
 ködë." 12 Ëntö i karë n'ëlamdhök na dito ëka edong odotho gîni
 Yecu, ën ba ôgamö gin mörö. 13 Cë Pilato openyo Yecu nî, "In
 ba itye ka winyo adoth na gîn odothi ködë?" 14 Ëntö Yecu ba
 ôgamö köp mörö, kadî k'adoth mörö acël—man ömiö alöc ouro
 rwök. 15 I karama kibëc më Poth, alöc onwongo gönyö amabuc
 acël both lwak, ngat mörö këkën na gîn mitö. 16 I karë nön
 onwongo tye amabuc mörö n'engeo rwök, na nyingë Baraba. 17
 Cë i karë na lwak öcökërë gîni kanya acël, Pilato openyogî nî,
 "Nga na un imitö nî agöny niwu, Baraba onyo Yecu n'ecwodo nî
 Kiricito?" 18 Pilato onwongo ongeö nî gîn ömiö Yecu bothe pî
 nyeko. 19 I karë na Pilato obedo i wi then më ngölö-köp, dhakö
 mërë ooro köp mörö bothe: "Kür itim gin mörö i kom dhanö nön
 n'ope kî bal, piën tin i wang lek anënö can na dit rwök pîrë." 20
 Ëntö ëlamdhök na dito ëka edong öcüpö gîni lwak më penyo pî
 Baraba, ëk enek Yecu ökö. 21 Alöc döki openyogî nî, "Nga kî

kin jö ariö ni na un imitö nĩ an agöny niwu?" Gĩn ögamö nĩ, "Baraba." 22 Cë Pilato openyogĩ nĩ, "Ngö na an myero dong atĩm kĩ Yecu n'ecwodo nĩ Kiricito?" Gĩn kibęc ögamö nĩ, "Gur ěn ĩ kor yath ariā!" 23 Pilato openyogĩ nĩ, "Pingö? Bal ngö na ěn ötĩmö?" Ěntö lwak öwöö gĩnĩ rwök nĩ, "Gur ěn ĩ kor yath ariā!" 24 ĩ karē na Pilato önēnö nĩ ba dökĩ ěrömö timö gin mörö, ěka wöö onwongo tye ka mēdērē amēda, cē ökwanyö pii, ölwökö kĩ cingē ĩ nyim lwak ěka okobo nĩ, "Bal mē remo ka dhanö ni ba bino bedo ĩ wia, manön bino bedo pēköwu!" 25 Lwak kibęc ögamö nĩ, "Remo mērē obed ĩ wiwa ěka ĩ wi ěthinöwa!" 26 Cë Pilato ögönyö Baraba nĩgĩ. Ěntö ěn ömĩö epwodo Yecu kĩ del, ěka ömĩö ěn bothgĩ ěk egur ĩ kor yath ariā. 27 Cë acikari k'alöc otero gĩnĩ Yecu ĩ Praitorion, ěka ögürö gĩnĩ ěn dyere. 28 Gĩn ögönyö böngü mērē ěka oketho gĩnĩ böngü na kwar ĩ kome. 29 Cë öyübö gĩnĩ tok öküdhö, ěka eketho ĩ wie. Gĩn oketho lüth ĩ cingē mē kucem ěka orumo cöng-gĩ piny ĩ nyime, nakun ěngalö ěn nĩ, "Örēm, rwoth k'Eyuda!" 30 Gĩn öngülö laö dhögĩ ĩ kome ěka ökwanyö gĩnĩ lüth cē ěgöö kĩ wie. 31 Kinge na gĩn dong otyeko ngalö Yecu, cē gĩn ögönyö böngü na kwar ökö kĩ ĩ kome, ěka eketho böng mērē ĩ kome. Cē gĩn otero ěn mē guro ĩ kor yath ariā. 32 ĩ karē n'onwongo gĩn tye ka donyo yökö, oromo gĩnĩ k'ēcwo mörö mē Cirene na nyingē Cimon, cē ödiö gĩnĩ ěn tētēk mē tingo yath ariā ka Yecu. 33 Gĩn othuno ĩ kabedo n'ecwodo nĩ Gölgötha (na gönyö nĩ Kabedo mē Cogo Wic). 34 Acikari ömĩö Yecu köngö ölöc n'erubo kĩ yath na kēc; ěntö kinge na ěn öbĩlö, Yecu ökwērö madhö ökö. 35 Kinge na dong gĩn oguro Yecu ĩ kor yath ariā, obolo gĩnĩ kwir mē poko böng mērē. 36 Cē gĩn obedo piny kunön mē kürö ěn. 37 Oguro gĩnĩ köp mē adoth na gĩn odotho ěn ködē malö ĩ ka wie, n'ēcöö nĩ, "Man ěnē Yecu, Rwoth

k'Eyuda." 38 Ekwoe ariö onwongo eguro kanya acël ködë, ngat acël yo cingë kucem, ëka ngat acël yo cingë kucam. 39 Jö n'onwongo tye ka wok i ngete obedo gini ka yanyö ën, yengo wigi, 40 ëka kobo gini ni, "In ikobo ni ibino muko öt k'Obanga ökö, cë igërö i ninö adek, lari keni ëka idhi piny ki kor yath ariä, ka in ibedo Wod k'Obanga!" 41 Ëlamdhök na dito, epwony cik ëka edong thon önywarö gini Yecu. 42 Gin okobo ni, "Ën ölarö jö nököne, ëntö ën ba twërö larë këne! Ën obedo rwoth më lcarael! Wëk ën obin piny ki i kor yath ariä, cë wan ebino yee ën. 43 Ën geno Obanga ëka kobo ni ën ebedo Wod k'Obanga. Wëk Obanga ölar ën kobedini ka mitö." 44 Ekwoe n'onwongo eguro kanya acël ködë thon öyanyö gini ën. 45 Cakërë caa abicël më kiceng më thuno ködë naka caa abungwën, piny ocido ökö na cöl i wi lobo kibëc. 46 I kin caa abungwën më kothyeno Yecu okok ki dwön na longo ni, "Eloi, Eloi, lama cabaktani?"—na gönyö ni, "Obangana, Obangana, pingö iwëka ni köman?" 47 I karë na jö mökö n'ocung kunön owinyo, gin okobo ni, "Ën tye ka cwodo Eliya." 48 Cücüth dhanö acël öringö ökwanyö amor, cë olutho i köngö ölöc na wac, örwakö i wi lüth, ëka ömiö both Yecu ni ömadhi. 49 Ëntö jö nököne okobo ni, "Wëk unu ën këne! Eru enenu ka Eliya twërö bino më larö ën." 50 Yecu okok dök ki dwön na longo, cë öthöö ökö. 51 I caa nön, böngü katein na tye i öt k'Obanga öyëc opokere ökö i dul ariö cakërë ki malö naka piny. Piny oyengere ëka kite öbarë gini ökö. 52 Lyene öyabërë ökö ëka kom jö na leng na pol n'onwongo öthöö ocer gini ökö. 53 Odonyo gini ökö ki i lyene ëka kinge cer ka Yecu öcïdhö gini i Jerucalem cë onyuthere gini both jö na pol. 54 I karë n'Adit na löö acikari ki jö n'onwongo tye ködë më kürö Yecu önönö gini oyeyeng ëka gin na kibëc n'ötümërë, obedo gini ki lworö rwök,

cë okobo gĩnĩ nĩ, “Adyer, ɛn onwongo obedo Wod k’Obanga!” 55 Mon na pol onwongo tye gĩnĩ kunɔn na neno gĩnĩ kĩ cecen. Gĩn onwongo ɔlũbɔ kɔr Yecu kĩ ɪ Galilaya mɛ kɔnyɔ ɛn. 56 ɪ kin mon nɔn gĩnĩ onwongo tye ɪɛ Maria mɛ Magadala, Maria aya ka Yakobo ɛka Yocepu, ɛka aya k’awope ka Jebedayo. 57 ɪ karɛ na pĩny dong cido, dhanɔ mɔrɔ mɛ Arimataya n’obedo alɔnyɔ na nyĩngɛ Yocepu obino, ɛn thon onwongo obedo alũbkɔr Yecu. 58 ɛn ɔcĩdhɔ both Pilato cɛ ɔkwaɔ kom Yecu ɛka Pilato ɔcĩkɔ nĩ ɛk ɛmĩĩ bothe. 59 Yocepu ɔkwanyɔ kom Yecu, cɛ oboo ɔkɔ kĩ bɔngũ na leng, 60 ɛka opyelo ɪ bur lyɛl mɛrɛ na nyen, na ɛn onwongo ogworo ɪ kidi. ɛn ɔlɔrɔ kidi na thwɔnɛ ɪ dhɔ lyɛl, ɛka ɔya ɔcĩdhɔ ɔkɔ. 61 Maria mɛ Magadala ɛka Maria nɔkɛnɛ ca onwongo obedo gĩnĩ kunɔn n’opimere kĩ lyɛl. 62 Kodiko mɛrɛ, na ɛnɛ nĩnɔ na lũbɔ Nĩnɔ mɛ Yũbɛrɛ, ɛlamdhɔk na dito ɛka Eparicayo ɔcɔkɛrɛ gĩnĩ ɪ nyim Pilato. 63 Gĩn okobo nĩ, “Adwong, wan epo nĩ ɪ karɛ na ɛn pod kwɔ, wan ewinyo ka abwɔl jɔ nɔn kobo nĩ, ‘Kinge nĩnɔ adek an abino cer dɔkĩ.’ 64 Cɛ myero ɪmĩĩ cĩk ɛk ɛgwɔk lyɛl na bɛr naka ɪ nĩnɔ mɛ adek ɛk kũr ɛlũbkɔrɛ ɔcĩdh gĩnĩ ɔkwal kome ɔkɔ, cɛ okob gĩnĩ both lwak nĩ ɛn ocer ɔkɔ kĩ ɪ kin jɔ n’ɔthɔɔ. Bwɔl mɛ ajiki ni bino bedo na rac na lɔɔ bwɔl mɛ acɛl ɔkɔ.” 65 Pilato ɔgamɔ nĩ, “Ter unu acikari n’obedo gĩnĩ ɛkũrpĩny. Cĩdh ɪgwɔk unu na bɛr rwɔk kite na un ɪtwɛrɔ kɔdɛ.” 66 Cɛ ɔcĩdhɔ gĩnĩ mɛ kũrɔ dhɔ lyɛl na bɛr nakun mwɔnɔ gĩnĩ anyuth ɪ kom kidi ɛka eketho ɛkũrpĩny.

28 Kinge Cabĩt k’Eyuda, ɪ kin keko ɪ nĩnɔ na lũbɔ cabĩt k’Eyuda, Maria mɛ Magadala ɛka Maria nɔkɛnɛ ɔcĩdhɔ gĩnĩ mɛ nɛnɔ lyɛl. 2 Athura oyeyeng na dit oyengo pĩny, pĩɛn malaika ka Rwoth n’ɔya kĩ ɪ polo obino pĩny cɛ othwaro kidi ɔkɔ kĩ ɪ dhɔ lyɛl ɛka obedo ɪ wie. 3 Malaika nɔn onen na ryɛny calɔ lũth kɔth, ɛka

böng mërë onwongo tar calö pëë. 4 Ėkürpiny obedo gini ki lworu
 rwök i karë na gin önönö malaika ëka komgi ömyël cë ödökö
 gini calö jö n'öthö. 5 Ėntö malaika okobo both mon ni, "Kür ibed
 unu ki lworu, piën an angeo ni un itye ka rangö Yecu n'onwongo
 eguro i kor yath ariä. 6 Ėn ba tye kany; ën ocer ökö, kite na ën
 okobo. Bin inën unu kanya ën onwongo obuto ië. 7 Cidh unu
 piöpiö ëk ikob unu both ëlëbkörë: 'Ėn ocer ökö ki kin jö n'öthö,
 ëka ën tye ka cidhö anyim niwu yo Galilaya. Un ibino nënö ën ki
 kunön.' Po unu i kom ngö na an akobo niwu." 8 Cë mon öbünyö
 yaa ökö piöpiö ki i wi lyël ki lworu ëka ki yom cwiny na thwönë,
 cë öringö gini më cidhö kobo both ëlëbkörë. 9 Athura Yecu
 oromo ködgi, cë omothogi ni, "Kuc obed kodwu!" Gin obino
 bothe, ömakö gini tyënë cë öwörö gini ën. 10 Cë Yecu okobo
 niggi ni, "Kür ibed unu ki lworu. Cidh ikob unu both utmegona ëk
 öcidh gini yo Galilaya; cë gin bino nënöna ki kunön." 11 I karë
 na mon tye ka woth i yoo, ëkürpiny mökö öcidhö i pacö ëka
 ödwökö gini ripot both ëlamdhök na dito gin na kibëc n'ötimërë.
 12 I karë n'ëlamdhök na dito öcökërë gini kanya acël k'edong, cë
 öyübö gini köp më miö ciling na thwönë both acikari, 13 nakun
 kobo gini bothgi ni, "Kob unu both lwak ni, 'Ėlëbkörë obino gini
 kiwor cë ökwälö gini kome i karë n'onwongo wan ëninö ökö.' 14
 Ka alöc bino winyo köp ni, cë wan ebino kobo ninë, ëk can mörö
 kür opodh i komwu." 15 Cë acikari ögamö gini ciling, ëka ötimö
 gini kite n'ëcikögi ködë. Köp ni obedo këth i kin Eyuda othuno
 ködë naka tin. 16 Cë ëlëbkörë apar wie acël öcidhö gini yo
 Galilaya, i wi kidi na Yecu onwongo okobo bothgi më cidhö ië.
 17 I karë na gin önönö Yecu, öwörö gini ën; ëntö jö mökö obedo
 ka kalakala. 18 Cë Yecu obino bothgi ëka okobo ni, "Twër kibëc
 na tye i polo ëka i wi lobo etyeko dong miö ökö botha. 19 Pi

manön cīdh unu dong ěk ĭlōk unu jō mē rok kībēc ōdōk gīnī
ēlūbkōra, baticagī unu kī nyīng Apap, ěka Wod ěka Tipo Naleng,
20 pwony unugī mē gwōkō gin na kībēc na an atyeko cīkōwu
kōdē. An atye kodwu karē kībēc, naka ĭ ajiki pīny.” (aīōn g165)

Marako

1 Man ënë acaki më Emuth na Bër i kom Yecu Kiricito, Wod k'Obanga. **2** Kite n'ëcöö ködë i buk k'adwarpiny lcaya: "Obanga okobo ni, 'An abino oro aorna i nyimi, na bino yübö yoo nini.'" **3** Dwön dhanö mörö tye ka redo i thim ni, 'Yüb unu yoo pi Rwoth, mi i unu yoo ocung atir ninë.'" **4** Aor ni onwongo obedo Jon Abatica. Ën onwongo tye i thim ëka ötitö ni jii myero ebaticagi më nyutho ni gin dong ongut ökö ki i kom balgi ëka öläkërë gini both Obanga ëk ötim niggi kica. **5** Jö na pol më lobo Yudea ëka Jerucalem obino gini both Jon. Gin onwongo tuco balgi ëka Jon baticagi i kulo Jordan. **6** Jon onwongo ruko böng n'ëyübö ki kom yer kinaga, tweo wang pyërë ki del, camö bonyo ëka mör kic më thim. **7** Jon ötitö both jii ni, "Ngat mörö ute na tye ka lübö köra, ën pïrë tük löa ökö. An ba apora më gungo piny ëka më gönyö thöl wörë. **8** An abaticawu ki pii, ëntö ën bino baticawu ki Tipo Naleng." **9** I karë nonu Yecu öya ki i Najaret i lobo më Galilaya ëka Jon obatica ën i kulo Jordan. **10** Na Yecu pod donyo malö ki i pii, cücüth ën önönö polo öyabërë ëka Tipo Naleng opye i kome na cal k'amam. **11** Ëka dwön mörö öya ki i polo na kobo ni, "In ënë Woda më amara, cwinya yom i komi." **12** Cücüth Tipo Naleng otero Yecu i thim, **13** kanya ën obedo ië pi ninö pyer angwën nakun Catan tëmö ën. Leeni na ger onwongo thon ut kunön ëka emalaika obedo gwökö ën. **14** I karë na dong etweo Jon i buk, Yecu obino yo Galilaya nakun titö köp i kom Emuth na Bër n'öya ki both Obanga. **15** Ën okobo ni, "Karë dong örömö, Ker k'Obanga dong cwök. Ngut unu ëka iyee unu Emuth na Bër!" **16** I ninö mörö acël na Yecu onwongo tye ka woth i nget Nam më Galilaya, ën önönö ëcik rëc ariö, Cimon ëka ömin mërë Anderiya, bolo gini bööggi i pii. **17** Yecu okobo bothgi ni, "Bin

ìlùb unu kōra, ěka an abino mīōwu ìdōkō ěmak jīi nakaka rēc.”
18 Cūcūth gīn ōwēkō bōōgī ěka ōlūbō gīnī kōr Yecu. **19** Ĭ karē
 na ěn ōcīdhō anyim na nōnōk, ōnēnō Yakobo ěka ōmīn mērē
 Jon, ěthīn ka Jebedayo, n'obedo gīnī ĩ yeya yūbō bōōgī. **20** Ěka
 cūcūth Yecu ocwodogī cē ōwēkō gīnī apapgī Jebedayo ĩ yeya
 kī jō n'onwongo epangogī apanga ěka ōlūbō gīnī ěn. **21** Yecu
 ěka ělūbkōrē ōcīdhō gīnī yo Kaperanaum, cūcūth ĩ ceng Cabīt
 k'Eyuda ěn ōdōnyō ĩ cinagoga ěka ōcakō pwony. **22** Jīi obedo kī
 ur ĩ kom pwony mērē, pīēn opwonyo na calō ngat n'onwongo ut
 kī twēr, na path kī kite n'epwony cīk pwonyo kōdē. **23** Cūcūth
 dhanō mōrō onwongo tye ĩ cinagogagī kī tipo na rac ěka ōcakō
 redo nī, **24** “Kara ĩmītō ngō kī bothwa, Yecu mē Najaret? In ibino
 mē tyekowa ōkō? An angeo ngat na in ibedo—ngat na Leng
 n'Obanga ooro.” **25** Ěntō Yecu ocoko nakun kobo nī, “Līng ōkō,
 ěka donyī ōkō kī ĩ kome!” **26** Tipo na rac ōmīō ěn ōryērē ěka
 oredo rwōk cē ōya ōkō kī ĩ kome. **27** Jō kībēc obedo gīnī kī ur
 rwōk nakun penyere gīnī kēn-gī nī, “Man ngō? Pwony na nyen
 na ut kī twēr! Ěn coko naka thon tipo na reco, ěka winyo gīnī
 ěn.” **28** Emuth ĩ kom Yecu ōkēth ōrōmō kabedo n'ōgūrō lobo mē
 Galilaya kībēc. **29** Cūcūth na Yecu dong ōya ōkō kī ĩ cinagoga,
 ōcīdhō gīnī kī Yakobo ěka Jon yo pacō ka Cimon ěka Anderiya.
30 Marō ka Cimon onwongo obuto pīny, na two lyetho ōmakō
 ěka cūcūth gīnī okobo kōp ĩ kome both Yecu. **31** Ěn dong ōcīdhō
 bothe, ōmakō cīngē, ěka otingo malō. Two lyetho ōya ōkō kī ĩ
 kome ěka ōcakō yūbō nīgī cem. **32** Kothyeno nōn na ceng dong
 dōnyō, jīi okelo etwoe kībēc bothe ěka jō na cene ōmakōgī. **33**
 Ěka jō kībēc mē pacō nōn ōgūrē gīnī ĩ dholokek. **34** Cē Yecu
 ōcangō jō na pol n'onwongo ut gīnī kī koth twoe na papath,
 ěka ōryēmō cene na pol, ěn ba oyeo nī cene mē twak pīēn gīn

onwongo ngeo nga na  n obedo. 35 Kodiko c n na p ny pod c l, Yecu  ya c   c dh  yo kanyalik  ka obedo   l ga kun n. 36  nt  Cimon  ka ewodhe  c dh  g n  m  rang   n. 37   kar  na g n onwongo Yecu, g n okobo n n  n , “J  kib c tye ka rang ni.” 38  nt  Yecu okobo n g  n , “Eru  c dh unu   peci n k n   k an thon at t n g  k p. Man n  n  g n n' mi  an abino.” 39 C   n owotho   Galilaya kib c nakun t t  k p   cinagogag   ka ry m  cene. 40  cw  m r  na ut k  two dh b  obino c  orumo c ng  both Yecu, nakun kwa   n n , “Ka  mit ,  tw r  m  na bedo na leng.” 41 K ca  mak  Yecu c   ry   c ng  ogudo  ka okobo n n  n , “An am t , komi dong obed na leng!” 42 C c  th dh b  orwenyo  k  k    kome  ka  mi   d k  na leng. 43 C  Yecu  mi   n  c dh  nakun c k  na t k n , 44 “K r ikob both ngat m r  ng  n' tim r .  nt  c dh  inyuthiri both alamdh k  ka  m  ty r p  bedoni na leng na l b r  k  c k na yam Muca  c k  p  j  n' cang g  k    two dh b . Man bino bedo caden both j  kib c n  in emii  d k  na leng.” 45  nt   n  c dh   ka  rw   ng  n' tim r  both j  kib c. Na cal  adwogi ka ng  n' tim r ,  mi  Yecu ba d k   d ny    pac  na kome nen  nt  obedo y k  kanyalik, c  j  k    kabedo kib c  m d r  g n  m  bino bothe.

2 Kinge n n  na n n k, Yecu d k  odwogo   Kaperanaum, j i owinyo n   n odwogo pac . 2 Lwak na pol  c k r  g n  kanya ac l na kabedo  d k  na d ng naka   dholokek,  ka  n  t t  k p k'Obanga bothg . 3 C  cw  angw n obino n'otingo g n  dhan  na kome okwe bothe. 4 G n onwongo ba r m  tero  cw  ni both Yecu pi n lwak onwongo opong rw k. Otuco g n  wi  t k  mal  n'opimere k  kanya Yecu onwongo ut   . C  g n olwao  cw  na kome okwe n'obuto    k ka p ny   nyim Yecu. 5   kar  na Yecu  n n  yeeg , okobo n' cw  na kome okwe n , “Woda,

balni dong ewëkö ökö.” 6 Ëntö epwonye mökö më cîk ka Muca onwongo obedo kany nön nakun penyere gîni kî i cwinygî kën-gî nî, 7 “Pîngö dhanö ni twak nî köman? Ën tye ka yanyö Obanga! Obanga këkën ënë twërö wëkö bal!” 8 Cücüth Yecu ongeö kî i cwinye ngö n'onwongo gîn tye ka thamö, ëka openyogî nî, “Pîngö ithamö unu köp ni kî i cwinywu? 9 Mënë na yot, më kobo both dhanö na kome okwe nî, ‘Balni dong ewëkö ökö,’ onyo nî, ‘Yaa malö, ikwany ökëkani, ëka icak woth’?” 10 Ëntö an amitö inge unu nî, Wod ka Dhanö ut kî twër i wi lobo më wëkö bal.” Cë Yecu okobo both dhanö na kome okwe nî, 11 “An akobo nini, yaa malö, kwany ökëkani ëka icidh yo pacö.” 12 Ën öya malö, ökwanyö ökëka mërë ëka oduyo yökö na gîn kibëc tye ka nënö. Jö kibëc ouro ëka öpakö gîni Obanga na kobo gîni nî, “Wan anaka yam bara ënënö gin mörö na calö man!” 13 Yecu döki öcïdhö i dhö Nam më Galilaya. Lwak na pol obino bothë ëka ën öcakö pwonyogî. 14 Na Yecu onwongo tye i woth, önënö Lebi wod k'Alipayo obedo i öd cökö ocoro mërë. Yecu okobo nînen nî, “Lüb köra.” Cë Lebi öya malö ëka ölübö körë. 15 Na Yecu onwongo ut i cem i öt ka Lebi, ëcök ocoro ëka ëbal na pol onwongo tye i cem kanya acël ködë ëka ëlübkörë. Jö na pol onwongo tye n'öläbö gîni kör Yecu. 16 I karë n'epwony cîk ka Muca n'obedo Eparicayo önënö gîni ën ka cemo k'ëbal ëka ëcök ocoro, gîn openyo ëlübkör Yecu nî, “Pîngö ën cemo k'ëcök ocoro ëka ëbal?” 17 I karë na Yecu owinyo köp ni, ën okobo nigî nî, “Pathî jö na komgî yot ënë mitö daktar, ëntö etwoe. An ba abino më cwodo jö na kitegî atir ëntö ëbal.” 18 I karë mörö n'onwongo ëlübkör Jon Abatica ëka Eparicayo ut gîni i rio kec, jö mökö obino gîni both Yecu ëka openyo ën nî, “Pîngö ëlübkör Jon Abatica ëka ëlübkör Eparicayo rio gîni kec, ëntö megî ba rio

kec?" 19 Yecu ögamö nĩ, "Wele k'anyom twërö rio kec n'anyom tye ködgi kanya acël?" Ba twërö ginĩ rio kec n'anyom tye ködgi kanya acël. 20 Ëntö karë bino thuno n'ebino kwanyö anyom ökö kĩ bothgi, cë gin dong bino rio kec i nĩnö nön. 21 "Ngat mörö ope na dapö böngü na nyen i kom böngü n'otii, cë ka ötimö, böngü na nyen bino yëcö böngü n'otii ökö cë miö kanya öyëc bedo na thwönë. 22 Ëka ngat mörö ope na pïkö köngö ölöc na nyen i ocwe na cön. Ka öpïkö, cë köngö ölöc bino yëcö ocwe ökö, köngö ölöc bino öny ëka ocwe thon bal ökö. Ëntö köngö ölöc na nyen myero ëpïki i ocwe na nyen." 23 I nĩnö mörö acël më ceng Cabit k'Eyuda, na Yecu onwongo tye ka wok k'ëlübörë i pwodho bël, ëlübörë öcakö ridhö with bël. 24 Eparicayo okobo both Yecu nĩ, "Nën, pïngö gin tye ka türö cïk i ceng Cabit k'Eyuda?" 25 Ëka Yecu okobo nigĩ nĩ, "Un ba ikwanö kĩ i Cöc na Leng ngö na Daudi ötimö i karë na kec oneko ën ëka ewodhe? 26 Ën ödönyö i öt k'Obanga i karë na Abiathar onwongo obedo Alamdhök na Dit ëka öcamö ogati n'ëtyërö both Obanga na yam cïk ökwërö nĩ dhanö mörö kür öcam na path k'ëlamdhök këkën. Ën thon ömiö nökökë both ewodhe." 27 Cë Yecu okobo nigĩ nĩ, "Ceng Cabit onwongo ëyübö pï dhanö, pathi dhanö pï ceng Cabit. 28 Pï manön Wod ka Dhanö obedo Rwoth, naka thon më ceng Cabit."

3 I nĩnö mörö acël më ceng Cabit k'Eyuda, Yecu döki ödönyö i cinagoga ëka ëcwö na badë okwe onwongo ut kunön. 2 Jö mökö onwongo ut ginĩ kunön më nönö ka Yecu twërö cangö ëcwö ni i ceng Cabit ëk enwong ginĩ yoo më dotho ën. 3 Yecu okobo both ëcwö na badë okwe nĩ, "Yaa malö ëk icung i nyim jii." 4 Cë Yecu okobo bothgi nĩ, "Cïk yeo i ceng Cabit nĩ ëtim gin mörö na bër onyo na rac, ëlar kwö onyo enek ökö?" Ëntö gin

öling alinga. **5** Ën önönögi k'akëmö ëka cwinye ocwer pī nwang cwinygi. Yecu okobo n'ëcwö nī, "Ryë badi." Ën öryëö badë cë öcang ökö. **6** Cë Eparicayo odonyo gini yökö cücüth më yübö köp kī jö na cwakö Erode kite na myero enek kī Yecu. **7** Yecu k'ëlübkörë öya cë öcīdhö gini yo dhö nam, ëka lwak na pol n'öya kī i lobo Galilaya, Yudea, **8** Jerucalem, Idemea, kukidë më kulo Jordan, ëka kī i lobo n'örökö Turo kī Cidon ölübö gini körë. I karë na lwak na pol owinyo gini gin na kibëc na ën obedo ka timö, gin obino bothe. **9** Yecu okobo n'ëlübkörë nī öyüb gini yeya ninë, ëk kür lwak ödië. **10** Ën onwongo öcangö jö na pol i ninö nön, cë jö kibëc na two onwongo dirë gini më gudo ën. **11** Ka tipo na reco önönö Yecu, podho gini piny i nyime ëka kok gini nī, "In ibedo Wod k'Obanga." **12** Ëntö Yecu öcīkö tipo na reco nī kür okob gini nī ngat mörö nga na ën ebedo. **13** Kinge manön Yecu öcīdhö i wi kidi ëka ocwodo jö n'onwongo ën mitö woth ködgi ëka obino gini bothe. **14** Ën öyëro jö apar ariö ëka ocwodogi nī ëkwëna ëk owoth ködë kanya acël, ëka eorgi më cīdhö titö köp k'Obanga, **15** ëka më bedo kī twër më ryëmö cene. **16** Man ënë jö apar ariö na ën öyëro: Cimon (na ën öcakö nyینگë nī Petero), **17** Yakobo ëka ömīn mërë Jon, awope ka Jebedayo, (ëntö Yecu ömīögi nyینگ nī, Boanergi, na tyën köp mërë nī, "Jö na mor kamë köth.") **18** Anderiya, Pilipo, Batulumayo, Matayo, Tomaci, Yakobo wod k'Alipayo, Tadeo, Cimon (dhanö na mitö löckën) **19** ëka Yuda Ikariot n'oketho örörö i kom Yecu. **20** Cë Yecu ödönyö i öt ëka lwak na pol obino örökö ën dökī. Ën ëka ëlübkörë onwongo ba twërö gini nwongo caa më cem. **21** I karë na wede mërë owinyo ngö n'ötīmërë, cë obino gini më makö Yecu piën gin öthamö nī, "Ën opo ökö." **22** Epwony cik ka Muca mökö öya kī i Jerucalem na kobo gini nī,

“Ën ut kî Belijebul, adwong ka cene. Kanya ën nwongo tēkō kî ië mē ryēmō cene.” 23 Cē Yecu ocwodogî ëka ötwak ködgî kî carolok nî, “Catan twērō ryēmō Catan nīngō? 24 Ka ker opokere ië arīō, ker nōn ba twērō cung. 25 Ëka ka jō mē öt opokere ië arīō, jō mē öt nōn ba twērō cung. 26 Ëka ka Catan opokere cē ölwēnyō i kome kēnē, ën ba twērō cung, ajiki mērē nwongo dong othuno. 27 Ngat mörō ope na twērō dönyō i öt ka ngat na tēk mē yakō jami mērē, thwara ka ën öcakō tweno dhanō na tēk ni ökö ëka dong cakō yakō jami kî i ödē. 28 An akobo niwu köp adyer nî, bal kibēc na dhanō tīmō ëka ayeny n'ëyanyō k'Obanga ërömō tīmō kīca, 29 ëntō ngat mörō na yanyō Tipo Naleng ba ebino tīmō nīnē kīca pīën nwongo ötimō bal na bedo na twal.”

(aiōn g165, aiōnios g166) 30 Yecu okobo nīgî pīën gīn onwongo tye ka kobo nî, “Ën ut kî tipo na rac.” 31 Cē aya ka Yecu ëka utmego mērē obino gīnî. Gīn ocung yökō ëka eoro ngat mörō both Yecu i öt, ëk obin yökō ötwak ködgî. 32 Lwak onwongo obedo nakun ögürō gīnî Yecu i dyere, cē ekobo nīnē nî, “Ayani ëka utmegoni ocung yökō tye gīnî ka rangōnî.” 33 Yecu ögamō nīgî nî, “Nga ënē obedo ayana ëka utmegona?” 34 Cē önēnō jō n'obedo pīny n'ögürō ën dyere ëka okobo nî, “Man ënē ayana ëka utmegona. 35 Ngat mörō na tīmō ngō n'Obanga mītō, ënē ömēra, amēra, ëka ayana.”

4 Yecu dōkî öcakō pwony i dhō Nam mē Galilaya. Lwak na pol rwök öcökērē bothe, cē ën öïdhō i yeya ëka obedo ië nakun jīi kibēc odong i dhō nam. 2 Yecu opwonyogî kî köp na pol kî carolok nî: 3 “Winy unu! Apur mörō öcïdhō mē cwöönō kodhi mērē. 4 I karē na ën tye ka cwöönō kodhi, kodhi mökö ökir i dye yoo, ëka wīny ödēdēpō ökö. 5 Kodhi nökenē ökir kanya obedo kitekite na ngöm nōnök ië. Kodhi ni otuu pïöpïö pīën

ngöm onwongo rëp. **6** Ëntö ï karë na ceng öryëny öwangögï rwök, oner gïni ökö piën oriigi ba ödönyö na thuth. **7** Kodhi nökenë opodho ï kin okudhi. Okudhi ödöngö ëka ödïögï cë ba önyakö nyige. **8** Kodhi nökenë opodho ï ngöm na bër ödöngö ëka nyige önyak, mökö pyer adek, mökö pyer abicël ëka mökö mia acël.” **9** Cë Yecu okobo ni, “Ngat na tye ki ithe më winyo, myero owiny.” **10** ï karë na Yecu onwongo tye kënë k’ëlübkörë apar ariö ëka jö nökenë, gin openyo ën tyën carolok. **11** Ëka ën okobo nigï ni, “Müng më ker k’Obanga ëmiöwu. Ëntö both jö nökenë an atwak ködgï ki carolok, **12** ëk, “Ka gin önënö, önën ginï ëntö ba bino ginï niang. Ka gin owinyo, owiny ginï ëntö gin ba bino niang ië. Piën ka gin ötimö, gin bino lökërë both Obanga, ëka ën bino timö nigï kica.” **13** Cë Yecu openyogï ni, “Un ba iniang ï tyën carolok ni? Un ibino niang ï carolok nökenë kibëc ningö? **14** Apur cwö kodhi na ënë köp k’Obanga. **15** Kodhi n’opodho ï yoo ocung pi jö na winyo köp k’Obanga, cë cücüth Catan bino kwanyö köp na gin owinyo ökö. **16** Kodhi n’opodho kanya obedo kitekite, ocung pi jö na winyo köp k’Obanga ëka cücüth gamö ginï ki yom cwiny. **17** Ëntö kit na ba ut ginï k’orii n’ödönyö na thuth, ba bedo ginï ape. Podho ginï ökö cücüth ka tye ginï ki pëkö onyo ka eketho ayela ï komgi pi yee köp k’Obanga. **18** Kodhi nökenë n’opodho ï kin okudhi ocung pi jö na winyo köp k’Obanga, **19** ëntö par më kwö më lobo ni, marö lönyö, ëka miti më jami kibëc bino cë diö köp k’Obanga ökö ëka ba nyak ginï. (aiön g165) **20** Ëntö kodhi n’opodho ï ngöm na bër cung pi jö na winyo ëka gamö köp k’Obanga. Gin nyakö nyig-gï pyer adek, mökö pyer abicël onyo mia acël.” **21** Yecu okobo both lwak ni, “Ngat mörö ute na cwinyü tara cë ketho ï thë adita onyo ï thë ëtana ëka ba ketho ï ka cibo tara? **22**

Piën ba tye gin mörö n'ökanërë na ba ebino ngeeno, ëka müng mörö ope na ba ebino kelo kanyalër. 23 Ka ngat mörö tye ki ithe më winyo, myero ën owiny.” 24 Yecu thon okobo nīgi nī, “Gwökërë unu ki kom gin nī winyo unu. Gin na un ipimo ködë, ënë thon ebino pimo niwu ködë, ëka dōki ebino mëdō niwu. 25 Jō na tye ki gin mörö ebino mëdō nīgi, ëka jō n'ope ki gin mörö ebino kwanyō naka thon gin mörö na tīdī na gīn tye ködë ökō.” 26 Yecu ömëdërë më kobo nī, “Ker k'Obanga cal k'apur n'öcwō kodhi i ngöm. 27 Kiceng ëka kiwor, na ën önīnō onyo neno, nyig kodhi tuu ëka döngö, ëntō ën ba nīang kit na nwongo ötimërë ködë. 28 Ngöm mīō nyig kodhi tuu ëka nyakō nyige kënë, më acël pote cakō donyo, cë wie yübërë, ëka ajiki mërë nyige cëk. 29 İ karë na nyige öcëk, apur cakō bino ëka kaō kī pala, piën karë më kac nwongo örömō.” 30 Yecu dōki openyo nī, “Ngō na onu ebino poro kī Ker k'Obanga onyo carolok mënë na onu myero etii ködë? 31 Cal kī nyig kodhi karadali na ënë tīdī rwök kī kin kodhi n'ëpidhō i ngöm. 32 Ëntō ka ëpidhō, döngö na thwönë rwök na löö kodhi nökenë kibëc n'ëpidhō i pwodho. Jangë döngö na boco, ëka wīny na ngwëcō kī malō twërō gërō udigī cë yweo i tipo mërë.” 33 Yecu ötitō köp mërë both lwak nakun tio kī carolok, okobo nīgi kite na gīn twërō nīang ködë. 34 Ën ba okobo gin mörö bothgī na ba otio kī carolok, ëntō ka ën ut kënë k'ëlübörë, ën gönyō nīgi jami kibëc. 35 İ nīnō nōn na pīny dong cido, Yecu okobo both ëlübörë nī, “Eru engolu nam yo löka nam tung ca.” 36 Cë gīn otero Yecu i yeya ëka öcakō gīnī wëkö lwak i ngeegī. Yeya nökenë thon onwongo tye kanya acël ködë. 37 Ëka yamō na ger obino i nam. Pii na tingere malō öcakō dönyō i yeya, ëka yeya öcakō pong kī pii. 38 İ caa nōn, Yecu onwongo tye ka nīnō i ngee yeya n'otheno wie k'athen wic.

Ēlūbkörē ocoo ěn ěk öya malö, na redo gĩnĩ nĩ, “Apwony, in ba iparö nĩ wan ěcwök lüny ökö ĩ pii?” **39** Yecu öya malö ěka ocoko yamö cē okobo nĩ pii na tingere malö nĩ, “Lĩng ökö! Cung moth!” Cücüth yamö ocung ökö, ěka jami kibēc öling moth. **40** Cē Yecu openyo ělūbkörē nĩ, “Pĩngö un ilwor? Un ba itye kĩ yee?” **41** Ēlūbkör Yecu onwongo ödökö gĩnĩ na lwor ökö. Cē öcakö penyere gĩnĩ kēn-gĩ nĩ, “Ēcwö ni ěnē nga, na naka thon yamö ěka pii na tingere malö winyo?”

5 Cē Yecu ěka ělūbkörē öngölö Nam mē Galilaya ěka othuno gĩnĩ yo löka nam mē lobo Gereca. **2** ĩ karē na Yecu donyo yökö kĩ ĩ yeya, dhanö mörö na tye kĩ tipo na rac öya kĩ ĩ wi lyene mē romo ködē. **3** Dhanö ni onwongo bedo ĩ kin lyene ěka ngat mörö onwongo ope na twērö tweno ěn kadĩ kĩ jēgēlē. **4** Pol karē etweo tyēnē kĩ cĩngē ěntö caa kibēc ěn codo jēgēlē ěka türö nywenyo ökö kĩ ĩ tyēnē. Ngat mörö onwongo ope na tēk na twērö löönö ěn. **5** Karē kibēc kiceng ěka kiwor ěn bedo ĩ kin lyene ěka ĩ wi kite nakun kok, ěka ngöngölö kome kēnē kĩ kite. **6** ĩ karē na ěn önēnö Yecu kĩ kanya bobor, öringö bothe cē orumo cōngē ĩ nyime. **7** Ēn öcakö redo rwök nĩ, “Yecu, Wod k’Obanga na Malö Rwök, ngö na in ĩmĩtö kĩ botha? Kwongiri ĩ nyim Obanga nĩ ba ibino pwodona!” **8** Piēn Yecu onwongo okobo nĩnē nĩ, “Yaa ökö kĩ kom ěcwö ni, in tipo na rac!” **9** Cē Yecu openyo tipo na rac nĩ, “Nyingi nga?” Ēn ögamö nĩ, “Nyĩngwa Lejon, piēn wan etye na pol ĩ dhanö ni.” **10** Tipo na reco dök ökwaö Yecu rwök ěk kür öryēmgi ökö kĩ ĩ lobo nön. **11** Öthĩpan pün onwongo tye ka cem ĩ bad kidi. **12** Cē tipo na reco ökwaö gĩnĩ Yecu nĩ, “Or-wa ĩ pün, ěk ědöny ĩ ĩgi.” **13** Cē Yecu oyeo nĩgi, ěka tipo na reco odonyo ěka ödönyö gĩnĩ ĩ pün. Öthĩpan pün onwongo tye na römö elip ariö. Pün öngwēcö gĩnĩ kĩ ĩ bad kidi yo ĩ nam cē pii ömwönyögi

ökö. 14 Ękwath n'onwongo kwaö gini pün öngwęcö gini ökö ěka örwěö gini emuth i pacö na cwök ěka ki lobo n'ögürö kany nön. Jii öbünyö c'idhö mē nēnō ngö n'ötīmērē. 15 Ę karē na lwak obino both Yecu, gin önēnō dhanö n'onwongo tipo na reco opong i kome, obedo piny kunön n'oruko böng mērē ěka wie tye na bër, cē lworö ömakögi kibęc. 16 Ęka jö n'önēnō ngö n'ötīmērē, okobo gini both jö nökenē köp i kom dhanö na tipo na reco opong i kome, ěka i kom pün. 17 Cē lwak öcakö kwaö Yecu ěk öya ökö ki i lobogi. 18 Na Yecu dong tye ka dönyö i yeya, dhanö n'onwongo tipo na reco tye i kome, ökwaö ěn ni ěk ewoth ködē. 19 Ęntö Yecu ba oyeo. Okobo ninē ni, "C'idh yo pacö ěka both jö na megī cē ikob nigī jami kibęc na Rwoth Obanga ötimö ěka kit na ěn ötimö nini kica ködē." 20 Ęn öc'idhö cē öcakö kobo ngö na Yecu ötimö i kome i Dekapoli ěka jö kibęc n'owinyo ngö na ěn okobo, obedo gini ki ur rwök. 21 Ę karē na Yecu döki öngölö nam ki yeya yo löka nam tung ca, lwak na pol öcökērē bothe nakun ěn onwongo tye i nget nam. 22 Cē atēla mörö acēl mē cinagoga, na nyingē Yairo obino. Ę karē na ěn önēnō Yecu, orumo cöngē piny, 23 ěka odweko ěn ni, "Nyara na tidi dong tye ka thöö athöa. Öma! Bin iketh cingi i kome, ěk öcang cē ökwö." 24 Yecu owotho kanya acēl ki Yairo. Lwak na pol ölübö ěn nakun eđiö ěn. 25 Dhakö mörö onwongo tye na remo obedo cwer ki i kome pi mwaka apar ariö na ba cok. 26 Ęn ölimö can na thwönē, ěka öbalö lim mērē kibęc n'onwongo ěn ut ködē mē cülö daktae na pol. Ęntö two mērē ömēdērē amēda na ba öcang. 27 Ę karē na ěn owinyo köp i kom Yecu, obino ki kungee nakun wok ki kin jii ěka ogudo böngü ka Yecu, 28 piēn ěn onwongo öthamö pirē kēnē ni, "Ka atwērö gudo böngü mērē kēkēn, an abino cang." 29 Cücüth remo na cwer ocung ökö, ěka

ongeo kî i kome nî ën ëcang ökö kî kom can mërë. **30** Ì caa nonu cücüth, Yecu ongeo nî tēkö öya kî i kome. Ën ölökerë both lwak cë openyo nî, “Nga n'ogudo böngüna?” **31** Ëlübörë okobo nîne nî, “In inënö lwak tye ka diöni ëka doki ipenyo nî nga n'ogudi?” **32** Ëntö Yecu ölökerë më nënö nga n'ogude. **33** Cë dhakö ongeo ngö n'ötümërë i kome, obino na kome myël kî lworö ëka orumo cöngë i nyim Yecu cë ën okobo köp n'adyer kibëc bothe. **34** Yecu okobo both dhakö nî, “Nyara, yeeni ömiö idökö na bër. Cidh kî kuc ëka icang ökö kî kom twoni.” **35** Na Yecu onwongo pod twak ködë, cwö mörö obino kî i pacö ka Yairo, atëla më cinagoga. Gîn okobo nîne nî, “Nyari dong öthöö ökö. Kür doki iyel apwony.” **36** Ëntö Yecu onwongo owinyo ngö na gîn tye ka kobo ëka okobo both Yairo nî, “Kür ibed kî lworö. Bed kî yee këkën.” **37** Cë Yecu ba oyeo nî ngat mörö më lübö körë na path kî Petero, Yakobo ëka Jon (ömîn Yakobo). **38** Ì karë na gîn obino i pacö k'atëla më cinagoga, Yecu önënö jîi na tye ka wöö kî koko. **39** Ën ödönyö i öt ëka okobo nigî nî, “Pîngö iwöö unu kî koko nî köman? Athîn ba öthöö, ëntö önînö anina.” **40** Lwak önyërö Yecu. Ëntö ën öryëmögî kibëc yökö ëka ödönyö k'apap k'athîn, aya k'athîn ëka ëlübörë adek i öt kanya anyaka nön onwongo obuto ië. **41** Yecu ömakö cîngë cë okobo nîne nî, “Talitha kumi,” na gönyö nî, “Athîn anyaka, yaa malö!” **42** Ëka cücüth anyaka öya malö ëka öcakö woth (ën onwongo tye kî mwaka apar ariö), cë jîi obedo kî thwön ur rwök. **43** Yecu öcökögî rwök nî kür ömîi gîni ngat mörö onge ngö n'ötümërë ëka okobo nigî më miö nyakö nön gin mörö ëk öcam.

6 Yecu öya ökö kî kunön, ödök yo lobo thurgî ëka ëlübörë ölübö ën. **2** Ì ceng Cabîit k'Eyuda, ën öcakö pwony i cinagoga. Jö na pol n'owinyo pwony mërë ouro gîni ëka openyo gîni nî,

“Ēcwō ni onwongo ryēkō ni kibēc kī kwene? Kit ryēkō mēnē
 n'ēmīō ēn? Ēn tio tango ningō? 3 Man pathī apaa bao, wod ka
 Maria ēka ōmīn Yakobo, Yoce, Yuda, ēka Cimon. Amego mērē
 ba kwō ī kin onu kany?” Cē gīn ōkwērō yee ī kome. 4 Cē Yecu
 okobo nīgī nī, “Adwarpīny ēwōrō ī kabedo kibēc na path kī ī lobo
 mē pacō mērē ēka ī kin wede mērē kī jō mē dyekalgī.” 5 Yecu
 onwongo ba twērō tio tango mōrō kunōn, na path kī ketho cīngē
 ī wi etwoe mōrō na nōnōk ēka ōcangōgī. 6 Ēn obedo kī ur rwōk
 pīēn gīn ope kī yee. Cē Yecu owotho ī pacō kī pacō, nakun
 pwonyo jīī. 7 Ēn ocwodo ēlūbkōrē apar ariō kanya acēl ēka
 ōcakō orogī k'ariō ariō nakun mīōgī twēr ī kom tipo na reco. 8
 Yecu okobo nīgī nī kūr owoth gīnī kī gīn mōrō ī wothgī na path kī
 lūth ōgōlē. Kūr ōmak gīnī cem, ocwe ēka cīlīng ī jēba. 9 Ēn
 oyeo nīgī mē ruko wōr, ēntō kūr ōmak gīnī bōngū mē alōka. 10
 Ēn okobo nīgī nī, “Ka īdōnyō unu ī ōt mōrō, bed unu kany nōn
 naka ka ibino yaa unu kī kany nōn. 11 Ēntō ka ba ēgamōwu ī
 kabedo mōrō onyo ewinyowu, ka īya unu, tēng unu apua mē
 tyēnwu ēk obed caden bothgī.” 12 Cē ēlūbkōr Yecu ōcakō cīdhō
 gīnī, nakun tītō gīnī nī jīī myero ongut gīnī kī kom balgī. 13 Gīn
 ōryēmō cene na pol ēka ewiro etwoe na pol kī mōō cē ēcangōgī.
 14 Rwoth Erode owinyo kōp ī kom Yecu pīēn jō kibēc onwongo
 twakō kōp ī kome. Jō mōkō onwongo kobo nī, “Man myero obed
 Jon Abatica n'ocer kī ī lyēl. Manōn ēnē ōmīō ēn tye ka tio koth
 tango nī.” 15 Jō nōkēnē okobo nī, “Ēn obedo adwarpīny Eliya.”
 Jō nōkēnē kobo nī, “Ēn obedo adwarpīny na cal k'edwarpīny
 mōrō na cōn.” 16 Ēntō ī karē n'Erode owinyo kōp ī kom Yecu,
 okobo nī, “Man myero obed Jon! Ēcwō na an anguno ngute ēnē
 dōkī ocer ōkō.” 17 Erode onwongo ooro acikari mē makō Jon
 ēka ketho ēn ī buc pī Kerodia, dhakō k'ōmīn mērē Pilipo, pīēn

Erode onwongo ökwanyö Kerodia më bedo dhakö mërë. **18** Jon obedo ka kobo n'Erode ni, "Cik ka Muca ba yeo ni ikwany dhakö k'omeru ilök ödök megì." **19** Kerodia obedo ki cwer cwiny i kom Jon ëka ömitö më neko ën. Ëntö ba ötwërö, **20** piën Erode onwongo lwo Jon ëka ngeo ni ën onwongo obedo dhanö na bër ëka ëcwö na leng, cë ën ögwökö Jon na bër. Ën onwongo marö winyo twak ka Jon kadì bed wie orubere, caa kibëc ën mitö ni ewiny köp ka Jon. **21** Kerodia onwongo karë na bër i ninö n'Erode öyübö karama më po pi ninö n'enywölë ködë. Ën ocwodo edite mërë, ëtëla wi lwëny ëka edite më Galilaya. **22** I karë na nyaka Kerodia obino ëka ömyël, ën oyomo cwiny Erode ëka wele mërë. Erode okobo both nyakö ni, "Penya gin mörö këkën na in imitö. An abino miöni." **23** Ëka ën okwongere bothe ni, "An abino miöni gin mörö këkën na in ibino penyo ki botha, naka thon nucu më kerna!" **24** Anyaka ni öcìdhö both aya mërë cë okobo ninë ni, "Ngö na myero apeny?" Aya mërë okobo ninë ni, "Peny wi Jon Abatica!" **25** Anyaka ni öbünyö woth pöpöpö ödök cen both Erode ëka okobo ninë ni, "Amitö imia wi Jon Abatica i cania kany i caa ni!" **26** Cë rwoth Erode obedo ki kumo rwök ëntö pi kwong na ën okwongo i nyim wele mërë, ömiö ën ba twërö kwërö na nyaka ni. **27** Cücüth rwoth ooro acikari na kürö piny i buc më cìdhö nguno ngut Jon ëka okel ninë wie. Acikari öcìdhö i buc cë onguno wi Jon **28** oketho i cania, ëka okelo ömiö both nyakö ni. Nyakö ni dong otero both aya mërë. **29** I karë n'ëlübkör Jon owinyo ginì ngö n'ötümërë, obino ginì cë ökwanyö ginì kome ëka ëcìdhö eiko i bur lyël. **30** I karë n'ëkwëna odwogo ginì both Yecu, gin okobo ninë gin na kibëc na gin ötümö ëka opwonyo. **31** Cë Yecu okobo nigì ni, "Eru ecidhu yo kanya jii ope ië ëk eywe na nönök." Ën okobo ni

kōman piēn jīi onwongo tye na pol na bino ēka cīdhō gīnī. Yecu ēka ēkwēna mērē ba obedo gīnī kī caa mōrō mē cem thon. **32** Cē gīn dong ōdōnyō ī yeya ēka ōcīdhō yo kanya jīi ope iē. **33** Ēntō jō na pol n'ōnēnōgī ka cīdhō, ongeogī ēka ōngwēcō gīnī kī tyēn-gī kī kin peci cē ōcakō thuno gīnī anyim nīgī. **34** Ī karē na Yecu donyo yōkō kī ī yeya, ēn ōnēnō lwak jīi na pol ēka kīca ōmakō ēn ī komgī, piēn gīn onwongo cal kī rom n'akwathgī ope. Cē ōcakō pwnyogī kī kōp na pol. **35** Na pīny dong cwōk yutho, ēlūbkōr Yecu obino bothe ēka okobo gīnī nī, "Kany obedo kanyalik, ēka pīny thon tye ka cido. **36** Kob nī lwak ēk ōcīdh gīnī kanya jō mōkō kwō gīnī iē ēka ī kin peci na cwōk ēk ōwīl gīnī cem mōrō mē acama." **37** Ēntō Yecu ōgamō nī, "Miwugī gin mōrō mē acama." Gīn openyo Yecu nī, "In īmītō nī wan ēcīdh ēk etii kī denario mīa arīō mē wīlō ogati mē pīdhōgī?" **38** Cē Yecu openyogī nī, "Ogati adi na un iut kōdē? Cīdh īnēn unu." Gīn odwogo ēka okobo gīnī nī, "Wan eut k'ogati abic ēka rēc arīō." **39** Cē Yecu okobo n'ēlūbkōrē ēk ōmīi jīi obed gīnī pīny ī gurup ī lum na mar. **40** Jīi obedo pīny ī gurup mē mia acēlacēl ēka pyer abicabic. **41** Yecu ōkwanyō ogati abic ēka rēc arīō, ōnēnō malō ī polo, ēka ōlēgō gum. Cē opoko ī ogati ēka ōmīō both ēlūbkōrē ēk opok gīnī both jīi. Ēn thon opoko rēc arīō ī kin-gī kībēc. **42** Gīn kībēc ocemo ēka oyeng gīnī. **43** Ēka kinge, ēlūbkōr Yecu ōcōkō gīnī ngīny ogati ēka rēc n'odong pong aditi apar arīō. **44** Wel cwō n'ōcamō gīnī ogati onwongo tye elip abic. **45** Cūcūth kinge man, Yecu okobo n'ēlūbkōrē ēk ōdōny gīnī ī yeya ēk ōcīdh gīnī anyim yo lōka Bethcaida, nakun ēn kobo both jīi ēk ōdōk gīnī pacō. **46** Kinge na dong omotho jīi, ēn ōcīdhō ī lēga ī wi kidi. **47** Kothyeno na pīny dong ocido, ēlūbkōr Yecu onwongo ut gīnī ī yeya ī dyere nam. Yecu onwongo odong kēnē ī ngōm. **48** Ēn

önönö nĩ ělũbkörẽ onwongo tye gĩnĩ ĩ thwõn can, na yelere gĩnĩ mē miõ yeya cĩdhõ anyim piẽn yamõ onwongo tye ka yelogĩ. Na caa abungwẽn mē kodiko dong römõ, Yecu obino bothgĩ nakun tye ka woth ĩ wi pii. Ěn õthẽna mē poth kalõgĩ, **49** ěntõ ĩ karẽ na gĩn õnönõ Yecu nakun tye ka woth ĩ wi pii kĩ tyẽnẽ, gĩn okok rwõk kĩ lworõ n'õthamõ gĩnĩ nĩ kõdẽ ěn obedo jwõk. **50** Gĩn kibęc onwongo komgĩ õthõõ õkõ ĩ caa na gĩn õnönõ Yecu. Ěntõ Yecu õtwak kõdgĩ cũcũth nakun kobo nigĩ nĩ, "Kũr ibed unu kĩ lworõ, bed unu na cwinywu tẽk! An ěnõn!" **51** Cẽ Yecu õĩdhõ ĩ yeya bothgĩ, ěka yamõ ocung. Gĩn kibęc ouro gĩnĩ rwõk, **52** piẽn gĩn onwongo bara õniang ĩ kom tango mē ogati. Cwinygĩ onwongo nwang rwõk mē niang. **53** Kinge na dong õngõlõ gĩnĩ nam, Yecu ěka ělũbkörẽ ocung gĩnĩ ĩ lõka nam ĩ Genecaret ěka õywaõ gĩnĩ yeya ĩ lak nam. **54** ĩ karẽ na gĩn odonyo yõkõ kĩ ĩ yeya, cũcũth jĩĩ õcakõ ngeno ěn, **55** cẽ õřĩngõ gĩnĩ ĩ kabedo kibęc, na tingo gĩnĩ jõ na two k'õkẽka yo kanya gĩn onwongo owinyo nĩ Yecu ut iẽ. **56** Kanya kibęc na ěn cĩdhõ yo iẽ, ĩ kin peci, peci na dõngõ, onyo ĩ nget lobo, gĩn okelo etwoe yo cuk. Gĩn õkwaõ ěn ěk õmiĩ etwoe ogud lak bõngũ mērẽ, ěka jõ kibęc n'ogudo ebino ěcangõgĩ õkõ.

7 ĩ ninõ mörõ acẽl, Eparicayo mõkõ ěka epwony Cĩk ka Muca n'õya gĩnĩ kĩ ĩ Jerucalem, obino ěka õcõkērẽ gĩnĩ both Yecu. **2** Cẽ õnönõ gĩnĩ ělũbkörẽ mõkõ na ba lübõ cĩk mē kwer mē lwõkõ cĩng jõ na bara ecemo. **3** Eparicayo ěka Eyuda kibęc ba cemo na bara õlwõkõ gĩnĩ cĩng-gĩ kite na cĩk mē thẽkwarõ k'edong mĩtõ kõdẽ. **4** Ěka ka gĩn odwogo kĩ ĩ cuk, ba cemo gĩnĩ na bara õlwõkõ cĩng-gĩ. Gĩn thon lübõ cĩk mē thẽkwarõ nõkẽnẽ na pol na calõ lwõkõ ekopo, aguli, ěka k'aguli mē mola. **5** Eparicayo ěka epwony cĩk openyo gĩnĩ Yecu nĩ, "Pĩngõ ělũbkori ba lübõ gĩnĩ cĩk mē kwer mē thẽkwarõ k'edong ěntõ cemo gĩnĩ kĩ cĩng-gĩ na

ba ëlwökö?" 6 Yecu ögamö nĩ, "Un etwodo! Adwarpĩny lcaya onwongo odwaro köp n'atĩr ĩ komwu kite n'ëcöö ködë nĩ, "Rok ni wöra gĩnĩ kĩ del dhögĩ, ëntö cwinygĩ bor köda. 7 Wöra gĩnĩ nono, pwony na gĩn pwonyo obedo cĩk ka dhanö.' 8 Un ĩkwërö lübö cĩk k'Obanga ëka ĩlübö unu kite ka dhanö." 9 Cë Yecu okobo bothgĩ nĩ, "Itye unu kĩ yodhi na bër më kwërö cĩk k'Obanga, ëk ĩlüb unu kite më thëkwarö na mewu. 10 Muca yam okobo nĩ, 'Wör apapni ëka ayani,' ëka nĩ, 'Ka ngat mörö öyanyö apap mërë onyo aya mërë, myero enek ökö.' 11 Ëntö un ikobo nĩ ka dhanö mörö okobo n'apap mërë onyo aya mërë nĩ, 'Gin n'onwongo myero akonyi ködë ënë ĩm më Korban' (na tyën köp mërë ënë nĩ gin n'ëmiö ökö both Obanga), 12 cë ën kür dökĩ ömĩ ĩm mörö më kõnyö apap mërë onyo aya mërë. 13 ĩ kit yoo ni, un ĩkwërö köp k'Obanga ëka ĩlübö unu kite më thëkwaröwu. Ëka ĩtĩmö unu jami na pol na cal kĩ manön." 14 Cë Yecu ocwodo lwak bothe dökĩ ëka okobo nigĩ nĩ, "Un kibëc winy unu köpna ëka ĩniang unu ĩë. 15 Gin mörö ope na yaa kĩ yökö na dönyö ĩ dhanö na twërö balö ën, ëntö gin na yaa kĩ ĩ dhanö na donyo yökö ënë balö ën. 16 Ngat na tye kĩ ithe më winyo myero ën owiny." 17 ĩ karë na Yecu öwëkö lwak ëka ödönyö ĩ öt, ëlübörë openyo ën tyën köp ĩ kom carolok ni. 18 Cë Yecu openyogĩ nĩ, "Un thon bara ĩniang unu? Ba ingeo unu nĩ gin na kibëc na dönyö ĩ dhanö nakun öya kĩ yökö ba twërö balö ën? 19 Pĩen ba dönyö naka ĩ cwinye, ëntö cidhö ĩ jamië cë donyo yökö." (Na Yecu okobo köp ni, ën onwongo tye ka kobo nĩ cem kibëc opore më acama.) 20 Yecu ömëdërë më kobo nĩ, "Gin na yaa kĩ ĩ dhanö ënë balö ën. 21 Pĩen gin n'öya kĩ ĩ dhanö, n'öya kĩ ĩ cwinye ënë thama na reco, tĩm më ölyang, kwalö kwo, nek, 22 elomi, woro më jami kibëc, tĩm mökö na reco, bwölö jĩi, miti më kom, nyeko, yanyö

jii, awaka, ëka mingo. 23 Tim na reco ni kibëc yaa ki i cwiny dhanö, ëka gin ënë balö dhanö.” 24 Yecu öya ökö ki kunön ëka öcïdhö i lobo Turo. Ën ödönyö i öt mörö ëka ba ömitö ni ngat mörö onge, ëntö ën onwongo ba twërö kanërë. 25 Cë dhakö mörö na nyarë onwongo tye ki tipo na rac i kome, owinyo köp i kom Yecu, cë obino ëka orumo cöngë i nyime. 26 Dhakö ni onwongo obedo jö Girik n'ënywölö i Curopoiniki. Ën ökwaö Yecu më ryëmö tipo na rac ökö ki kom nyarë. 27 Yecu okobo ninë ni, “Ëk kono ëthïnö öcam ngö na gin mitö kibëc, piën ba opore më miö cem k'ëthïnö both gwongi.” 28 Dhakö ögamö ni, “Rwoth ikobo adyer, ëntö gwongi thon na tye i thë mëja camö ginï nginy cem k'ëthïnö n'opodho piny.” 29 Cë Yecu okobo ninë ni, “Pi köp na in ikobo, iromö cïdhö yo pacö, piën tipo na rac dong öya ökö ki kom nyari.” 30 Ën öcïdhö yo pacö ëka onwongo nyarë obuto i wi ëtana, ëka tipo na rac onwongo dong öya ökö ki i kome. 31 Cë Yecu öya ökö ki i lobo Turo ëka owok i Cidon yo Nam më Galilaya na tye i lobo Dekapoli. 32 Ëka lwak okelo ëcwö mörö bothe n'onwongo ithe öthöö ëka ba römö twak. Cë ökwaö ginï Yecu ëk oketh cïngë i kome. 33 Kinge na Yecu otero ën thenge ki kin lwak, oketho nyi cïngë i ithe, ëka öngülö laö dhögë i cïngë cë ogudo lëbë. 34 Yecu önënö malö i wi polo, öcür ëka okobo ni, “Epata,” na tyën köp mërë ni, “Yabiri!” 35 Cücüth ëcwö ni öcakö winyo piny. Thë lëbë thon ögöny ökö ëka öcakö twak na bër. 36 Yecu öcïkö lwak ni, “Kür i cïdh ikob unu both ngat mörö ngö n'ötïmërë.” Ëntö kadï bed öcïkögi ni kömanön, gin ömëdërë amëda më titö ngö n'ötïmërë. 37 Lwak obedo ki ur rwök na kobo ginï ni, “Gin na kibëc na ën ötïmö bër. Ën thon miö ëthöö ith winyo piny ëka jö na thë lëbgï otwere më twak.”

8 ǀ karē nonu, lwak na pol dōkǀ ōgūrē ēka cem onwongo ope
 nīgǀ. Yecu ocwodo ēlūbkōrē bothe ēka okobo nīgǀ nǀ, **2** “Lwak
 othona gǀnǀ rwōk piēn orio gǀnǀ kōda nǀnō adek na gin mōrō mē
 acama ope. **3** Ka aorogǀ pacō na ba ōcamō gǀnǀ gin mōrō, kec
 bino mǀōgǀ wile ǀ yoo piēn jō mōkō kǀ kin-gǀ ōya kǀ kanya bor.” **4**
 Ēka ēlūbkōrē ōgamō nǀ, “Kara wan ētwērō nwongo cem na rōmō
 pǀdhō lwak jō ni kǀ kwene na kany obedo thim?” **5** Yecu openyogǀ
 nǀ, “Ogati adi na un itye kōdē?” Gǀn ōgamō nǀ, “Ogati abirō.” **6**
 Cē Yecu okobo nǀ lwak ēk obed gǀnǀ pǀny. Ēn ōkwanyō ogati
 abirō, ōpwōyō Obanga ēka opokogǀ, cē ōmǀō both ēlūbkōrē ēk
 opok gǀnǀ both lwak. **7** Gǀn thon onwongo tye gǀnǀ kǀ rēc ariō na
 thithinō. Yecu ōpwōyō Obanga ēka okobo n'ēlūbkōrē ēk opokgǀ.
8 Jō kibēc ocemo naka oyeng gǀnǀ. Ēka kinge cem, ēlūbkōr Yecu
 ōcōkō gǀnǀ ngǀny cem n'ōtūtūra pong aditi abirō. **9** Jō n'onwongo
 tye kunōn onwongo rōmō elip angwēn. Cē Yecu okobo nǀ lwak
 ēk ōdōk gǀnǀ pacō kinge cem. **10** Cūcūth, Yecu ōdōnyō ǀ yeya
 k'ēlūbkōrē ēka ōcǀdhō yo lobo Dalmanutha. **11** ǀ karē n'Eparicayo
 mōkō owinyo gǀnǀ nǀ Yecu othuno, gǀn obino ēka openyo gǀnǀ
 Yecu anyuth n'ōya kǀ ǀ polo mē tēmō ēn. **12** ǀ karē na Yecu
 owinyo kōp ni, ōcūr rwōk kǀ ǀ cwinye ēka okobo nǀ, “Pǀngō jō mē
 karē ni mǀtō gǀnǀ anyuth mē tango? An akobo niwu kōp adyer, ba
 abino nyutho nǀ jō mē karē ni koth anyuth mōrō kēkēn.” **13** Cē
 Yecu ōya ōkō kǀ bothgǀ, ōdōnyō ǀ yeya, ēka ōngōlō ǀ nam yo lōka
 tung ca. **14** Ēlūbkōr Yecu onwongo wigǀ owil ōkō mē makō ogati
 ǀ wothgǀ. Gǀn onwongo ōmakō ogati acēl kēkēn ǀ yeya. **15** Cē
 Yecu ōcǀkōgǀ nǀ, “Myero ǀgwōkērē unu kǀ kom thōbǀ k'Eparicayo
 ēka mē k'Erode.” **16** Gǀn ōcakō twak ǀ kin-gǀ kēn-gǀ nǀ, “Ēn tye ka
 kobo kōp ni piēn onu ba ēmakō ogati mōrō.” **17** Yecu ongeō ngō
 n'onwongo gǀn tye ka twakō cē openyogǀ nǀ, “Pǀngō itye unu ka

twak nĩ ba ĩmakö unu ogati mörö? Un pod bara ĩnĕnö onyo ĩniang unu? Cwinywu pod nwan? 18 'Itye unu kĩ wangwu cĕ ba ineno unu. Itye unu kĩ ithwu cĕ ba iwinyo unu pĩny.' Ba ĩtwĕrö unu po ĩ kom gin mörö kĕkĕn? 19 ĩ karĕ na an apĩdhö jö elip abic k'ogati abic, aditi adi mĕ ngĩnyĕ n'odong na un ĩcökö?" Ĕlũbkör Yecu ögamö nĩ, "Apar arĩö." 20 "Ĕka ĩ karĕ na an apĩdhö jö elip angwĕn k'ogati abĩrö, aditi adi mĕ ngĩnyĕ na un ĩcökö?" Cĕ gin ögamö nĩ, "Abĩrö." 21 Ĕka Yecu openyogĩ nĩ, "Un pod bara ĩniang?" 22 ĩ karĕ n'othuno gĩnĩ ĩ Bethecaída, jö mörö okelo athöö wang both Yecu, cĕ gin ökwaö ĕn mĕ gudo athöö wang. 23 Ĕka Yecu ömakö cĩng athöö wang cĕ öpĕö yökö ĩ ngee pacö. Cĕ öngülö laö dhögĕ ĩ wangĕ, oketho cĩngĕ ĩ kome ĕka openyo nĩ, "Itye ka nĕnö gin mörö?" 24 Ĕcwö ni önenö malö cĕ okobo nĩ, "Eyo, atye ka nĕnö jĩĩ, ĕntö gin tye ka nen kamĕ yen na tye ka woth." 25 Cĕ Yecu döki ogudo wang ĕcwö ni ĕka wangĕ öyabĕrĕ cĕ öcakö nĕnö jami kibĕc na bĕr. 26 Yecu okobo ninĕ ĕk öcĩdh yo pacö thurgĩ nakun cikö nĩ, "Kür ĩcĩdh ikob nĩ ngat mörö kĩ ĩ pacö." 27 Yecu ĕka ĕlũbkörĕ öya gĩnĩ kĩ ĩ Galilaya ĕka öcĩdhö gĩnĩ ĩ peci na cwök kĩ Cecaria Pilipi. Na gĩn onwongo tye ĩ woth, ĕn openyogĩ nĩ, "Jĩĩ mönö kobo nĩ an abedo nga?" 28 Gĩn ögamö nĩ, "Jö mökö kobo nĩ in Jon Abatica, mökö kobo nĩ in Eliya, ĕka jö nökenĕ kobo nĩ in ibedo ngat acĕl ĩ kin edwarpiny." 29 Cĕ Yecu openyogĩ nĩ, "Ĕntö un kono, ikobo nĩ an abedo nga?" Petero ögamö nĩ, "In ibedo Meciya." 30 Ĕntö Yecu öcikögĩ nĩ kür okob gĩnĩ nĩ ngat mörö köp ĩ kome. 31 Cĕ Yecu öcakö pwonoyogĩ nĩ Wod ka Dhanö myero ölim can na pol ĕka edong, ĕlamdhök na dito, ĕka epwony cik bino kwĕrö ĕn ökö. Ebino neko ĕn, ĕntö kinge ninö adek ĕn bino cer kĩ ĩ lyĕl. 32 Yecu ötwakö köp ni kanyalĕr both ĕlũbkörĕ. Ĕka Petero ökwanyö ĕn thenge

cë öcakö coko Yecu pî kobo koth köp ni. **33** Ēntö Yecu öwîrë ëka önënö ëlûbkörë, cë ocoko Petero na kobo nî, “Dök î ngea, Catan! Pîen thamani ba lûbö më k'Obanga ěntö më ka dhanö.” **34** Cë Yecu ocwodo lwak ëka ëlûbkörë bothe cë okobo nî, “Ka ngat mörö mîtö bedo alûbköra, myero ěn kono öcak kwërë kënë, oting yath ariä mërë, ëka ölûb köra. **35** Ka ngat mörö mîtö larö kwö mërë, bino rwenyo kwö mërë ökö. Ēntö ka ngat na rwenyo kwö mërë pîra ëka pî Emuth na Bër, bino larö kwö mërë. **36** Ēka ngö na in ibino nwongo ka itye kî jami më lobo ni kîbëc, ěntö irwenyo tiponi ökö? **37** Onyo ngö na dhanö twërö miö më lökö kî kwö mërë? **38** Ka ngat mörö lewic makö î koma ëka kî köpna î karë ni na ba ëwörö Obanga ië ëka më bal, Wod ka Dhanö thon lewic bino makö î kom dhanö nön î karë na ěn bino dwogo ködë kî dheo k'Apap mërë ëka më k'emalaika na leng.”

9 Ēka Yecu okobo bothgî nî, “An akobo niwu köp adyer nî tye jö mökö n'ocung kany na ba bino bîlö gîni thöö naka ka wang n'önënö gîni ker k'Obanga ka bino kî tükö.” **2** Kinge nînö abicël, Yecu ökwanyö Petero, Yakobo, ëka Jon cë öidhö ködgî î wi kidi na bor, kanya onwongo gîni tye ië kën-gî. Na gîni tye ka nënö, kom Yecu ölökerë na path î nyimgî, **3** ëka böng mërë ödökö na tar na ryëny rwök na ngat mörö kî wi lobo ba römö lwökö nî kömanön. **4** Cë Eliya ëka Muca onen bothgî ëka öcakö gîni twak kî Yecu. **5** Petero okobo both Yecu nî, “Apwony, bër nî onu më bedo kany! Ēk ěgër othogo adek, acël na megî, acël më ka Muca, ëka acël më k'Eliya.” **6** Petero onwongo ba ngeo ngö na myero ekobi pîen lworö onwongo ömakögî rwök. **7** Cë edou obino oumogî ökö, ëka dwön ötwak kî î edou nî, “Man ěnë Woda na an amarö. Winy unu ěn.” **8** Athura, î karë na gîni önënö ngetgî, gîni ba dökî önënö ngat mörö na path kî Yecu këkën. **9**

Na gĩn tye ka idho pĩny kĩ wi kidi, Yecu öcĩkögĩ nĩ kũr okob gĩnĩ nĩ ngat mörö ngö na gĩn öñenö, naka wang ka Wod ka Dhanö ocer kĩ i thöö. **10** Gĩn ba okobo ngö n'ötĩmērē both ngat mörö, ěntö obedo penyere gĩnĩ i kin-gĩ kēn-gĩ nĩ, “Ngö na ‘cer kĩ i thöö’ gönyö?” **11** Cē gĩn openyo Yecu nĩ, “Pĩngö epwony cĩk ka Muca kobo gĩnĩ nĩ Eliya myero kono öcak bino?” **12** Yecu ögamö nigĩ nĩ, “Adyer Eliya ěnē cakö bino ěka dwökö jami kibēc kakarē. Cē pĩngö Cöc na Leng kobo nĩ Wod ka Dhanö bino limö can rwök ěka ebino kwērö ökö?” **13** Ěntö akobo niwu nĩ, Eliya dong obino ökö ěka jĩi ötimö gin na kibēc na gĩn mitö i kome, kite na Cöc na Leng kobo nĩ bino timērē ködē.” **14** I karē na Yecu k’elübkörē adek odwogo gĩnĩ yo kanya elübkörē nökenē onwongo ute gĩnĩ iē, gĩn öñenö lwak na pol n’ögürögĩ dyere ěka epwony cĩk ka Muca onwongo tye ka pyem ködgĩ. **15** Na lwak kibēc öñenö Yecu, ouro gĩnĩ rwök ěka öringö gĩnĩ mē motho ěn. **16** Yecu openyo elübkörē nĩ, “Ngö na un itye ka pyem ködgĩ iē?” **17** Dhanö mörö acēl kĩ kin lwak ögamö nĩ, “Apwony, akelo woda bothi, piēn ěn ute kĩ tipo na rac na ba yeo nĩ ěn ötwakĩ. **18** Ěka ka tipo na rac ömakö, rēdhö ěn pĩny na kome myēl amyēla. Cē bwo yenyo kĩ i dhögē, kaö lakē na tēk ěka kome jĩng ökö. Akwaö elübkori mē ryēmö tipo na rac, ěntö ryēmö ölöögĩ ökö.” **19** Yecu okobo nigĩ nĩ, “Un wang rok na yeewu ope i kom Obanga! Abino bedo kodwu naka awene? Abino diö cwinya i komwu naka awene kara? Kel unu awobi nön botha.” **20** Cē gĩn okelo awobi ni bothe. Ěntö i karē na tipo na rac öñenö Yecu, oyuo awobi ni pĩny cũth naka örakērē na lör alöra nakun bwo yenyo kĩ i dhögē. **21** Yecu openyo apap k’awobi nĩ, “Otero karē na röm kwene na gĩn ni obedo ka timērē bothe?” Ěn ögamö nĩ, “Anaka na ěn pod tidi. **22** Tipo na rac rēdhö ěn karē kĩ karē i mac onyo i pii, mē

tēmō neko ɛn ȳkȳ. Ȳntȳ ka ȳtwȳrȳ tȳmȳ gȳn mȳrȳ, kȳca omaki ȳ komwa ȳk ȳkȳnywa.” 23 Yecu okobo n'apap k'awobi nȳ, “Ka in ȳtwȳrȳ! Jami kȳbȳc twȳrȳ tȳmȳrȳ both ngat mȳrȳ kȳkȳn na yee.” 24 Cȳcȳth apap k'awobi okok kȳ redo nȳ, “An ayee, ȳntȳ kȳnya ȳk abed kȳ yee na thwȳnȳ!” 25 ȳ karȳ na Yecu ȳnȳnȳ nȳ lwak tye ka ngwȳc bino yo bothe, ȳn ocoko tipo na rac nȳ, “In tipo na ba mȳȳ awobi ni twak ȳka wȳnyo pȳny, aciki mȳ donyo yȳkȳ kȳ ȳ kom awobi ni ȳka kȳr dȳkȳ ȳdȳny ȳ kome!” 26 Cȳ tipo na rac ȳcakȳ koko, ȳka oyuo awobi ni pȳny naka ȳrakȳrȳ ȳka odonyo yȳkȳ kȳ ȳ kome. Awobi ni onwongo dong cal kȳ lyȳl na jȳ na pol okobo nȳ, “Ȳn ȳthȳȳ ȳkȳ.” 27 Ȳntȳ Yecu ȳmakȳ cȳngȳ ȳka otingo ȳn malȳ cȳ ocung. 28 Kinge na Yecu onwongo tye kȳnȳ ȳ ȳt k'ȳlȳbkȳrȳ, gȳn openyo ȳn nȳ, “Pȳngȳ wan ba ȳryȳmȳ cen?” 29 Yecu ȳgamȳ nȳgȳ nȳ, “Koth tipo na rac na calȳ man, ȳtwȳrȳ ryȳmȳ kȳ lȳga kȳkȳn.” 30 Yecu ȳka ȳlȳbkȳrȳ ȳya gȳnȳ kȳ ȳ kabedo nȳn ȳka owok gȳnȳ ȳ lobo Galilaya. Ȳn onwongo ba mȳtȳ nȳ ngat mȳrȳ onge kanya gȳn onwongo tye ȳȳ, 31 pȳȳn onwongo mȳtȳ pwonyo ȳlȳbkȳrȳ. Yecu okobo bothgȳ nȳ, “Wod ka Dhanȳ ebino ketho ȳrȳrȳ ȳ kome ȳka ebino mȳȳ ȳ cȳng jȳ na bino neko ȳn. Ȳntȳ kinge nȳnȳ adek, ȳn bino cer kȳ ȳ thȳȳ.” 32 Ȳntȳ ȳlȳbkȳrȳ Yecu ba ȳnȳang gȳnȳ ȳ ngȳ n'onwongo ȳn tye ka kobo, ȳka gȳn onwongo lwor mȳ penyo ȳn. 33 Kinge na dong othuno gȳnȳ ȳ Kaperanaum, na gȳn dong tye ȳ ȳt, Yecu openyo ȳlȳbkȳrȳ nȳ, “Ngȳ n'onwongo un itye ka pyem ȳȳ ȳ yoo?” 34 Ȳntȳ gȳn ȳling alȳnga, pȳȳn gȳn onwongo tye ka pyem ȳ wanga yoo nȳ nga ȳnȳ lȳȳ kȳ dit kȳ kin-gȳ. 35 Yecu obedo pȳny, cȳ ocwodo ȳlȳbkȳrȳ apar arȳȳ bothe, ȳka okobo nȳ, “Ka ngat mȳrȳ mȳtȳ bedo dhanȳ mȳ acȳl, ȳn myero obed dhanȳ mȳ ajiki ȳka obed atic ka jȳ kȳbȳc.” 36 Cȳ Yecu ȳkwanyȳ athȳn ȳka oketho ȳ dyeregȳ. Otingo athȳn ȳ

kore, ěka okobo nĩgĩ nĩ, **37** “Dhanö mörö na bino gamö athĩn na tĩdĩ na cal kĩ man kĩ nyĩnga, nwongo ögama. Ěka dhanö mörö na gama, nwongo ba ögama an kėkėn ěntö nwongo ögamö Apapna n'oorā.” **38** Jon okobo both Yecu nĩ, “Apwony, wan ěnėnö dhanö mörö ryemö cene kĩ nyingi, ěntö wan ějũkő ěn piėn onwongo ěn ba tye kukur onu.” **39** Yecu okobo nĩgĩ nĩ, “Kũr ijuku ěn, piėn dhanö mörö ope na tio tango kĩ nyĩnga ěka dőkĩ cakö twakö kőp na rac ĩ koma. **40** Ngat mörö kėkėn na ba dag onu, nwongo obedo akukur onu. **41** Ka ngat mörö ömĩöwu pii mē amodha piėn un ibedo jő ka Kiricito, an akobo niwu kőp adyer, dhanö nön ebino cũlő. **42** “Ka dhanö mörö ömĩö ngat acėl kĩ kin ěthĩnő ni n'oye ĩ koma opodho ĩ bal, bedo na bėr ka etweo pong rego na thwönė ĩ ngute cė ebolo kődė ĩ nam. **43** Cė ka cingi ěnė mii ĩtĩmő bal, ngun ökő. Bedo na bėr rwök mē dőnyö ĩ kwö kĩ cingi acėl kėkėn na lőö mē dőnyö ĩ mac na ba thőö ĩ kapĩny kĩ cingi arĩö. (Geenna g1067) **44** Kunön, kudi na camögĩ ba thőö, ěka mac na wangögĩ ba nekere. **45** Ka tyeni ěnė teri ĩ bal, ngun ökő. Bedo na bėr rwök mē dőnyö ĩ kwö kĩ tyeni acėl na lőö mē boloni ĩ mac kapĩny kĩ tyeni arĩö. (Geenna g1067) **46** Kanya kudigĩ ba thőö kĩ ĩė ěka mac thon ba nekere. **47** Ěka ka wangi ěnė mii ĩtĩmő bal, kől ökő. Bedo na bėr rwök mē dőnyö ĩ Ker k'Obanga kĩ wangi acėl kėkėn na lőö mē bedo kĩ wangi arĩö cė eboli kődė ĩ mac kapĩny. (Geenna g1067) **48** Kanya “kudigĩ ba thőö kĩ ĩė ěka mac thon ba thőö.’ **49** Piėn kadö na bino lőnyö ngat acėlacėl ěnė mac. **50** Kadö bėr, ěntö ka orwenyo mĩt mēřė ökő, ĩtwėrö mĩö dőkő na mĩt nĩngö dőkĩ? Un myero ibed unu kĩ rwöm mē kadö ĩ kinwu ěka ibed unu kĩ kuc kĩ jő nökėnė.”

10 Cė Yecu öya öwėkő Kaperanaum ěka öcĩdhö yo kupĩny ĩ lobo Yudea ěka yo loka kulo Jordan. Lwak jő na pol obino

dōkī bothe, ēka na calō kite n'ōnaa tīmō kōdē, ēn opwonyogī. 2 Eparicayo mōkō obino bothe ēka ötēmō gīnī ēn nakun epenyo nī, “Cīk yeo nī ēk ēcwō ökwēr dhakō mērē?” 3 Yecu ögamō nakun penyogī nī, “Ngö na cīk ka Muca kobo?” 4 Gīn ögamō nī, “Muca ömīö twēr both ēcwō mē cöönö waraga mē kwēr ēka öryēm ēn ökö.” 5 Yecu okobo nīgī nī, “Muca ömīöwu cīk nön pī nwang cwinywu. 6 Ēntō cakērē ī acaki ketho lobo ‘Obanga ocweo ēcwō ēka dhakō.’ 7 ‘Pī tyēn köp ni ēcwō bino wēkö apap mērē ēka aya mērē, cē rībērē kī dhakō mērē, 8 ēka gīn ariö bino dōkö kom acēl.’ Cē gīn ba dök bedo jö ariö, ēntō kom acēl. 9 Pī manön, gīn n'Obanga öribö kanya acēl, dhanö mörö kür opok kin-gī.” 10 Ī karē na gīn onwongo tye ī öt dōkī, ēlūbkör Yecu openyo ēn ī kom köp na ēn okobo. 11 Yecu okobo nīgī nī, “Ka dhanö mörö ökwērö dhakō mērē, cē önyömö dhakō nökenē dōkī, nwongo ēn ödönyö ī elomi. 12 Ēka ka dhakō ökwērö cwörē cē önyömērē k'ēcwō nökenē dōkī, nwongo ēn thon ödönyö ī elomi.” 13 Ī nīnö mörö acēl jö mōkö okelo ēthīnö both Yecu ek ogudgī, ēntō ēlūbkörē ocokogī. 14 Ī karē na Yecu önēnö, öngöö rwök. Ēn okobo nīgī nī, “Wēk unu ēthīnö obin botha ēka kür ijukugī piēn ker k'Obanga tye pī jö na calō man. 15 An akobo niwu köp adyer nī dhanö na ba bino gamö ker k'Obanga na calō athīn, ba bino dönyö iē.” 16 Cē Yecu otingo ēthīnö ī kore ēka oketho cīngē ī wigī cē ölēgö gum ī komgī. 17 Ī karē na Yecu öcakö woth mērē ī yoo, ēcwō mörö öringö ī körē, cē orumo cöngē pīny ī nyime, ēka openyo nī, “Apwony na bër, atīm ngö ek anwong kwö na bedo naka?” (aiōnios g166) 18 Yecu ögamō ninē nī, “Pīngö in icwoda nī abër? Ngat mörö ope na bër, na path k'Obanga kēkēn. 19 In ingeo cīk nī: ‘Kür ineki, kür idöny ī elomi, kür ikwal, kür ibed acaden mē twodo, kür ibür dhanö mörö, wör

apapni ëka ayani.” 20 Ėcwö ni öcakö gamö nĩ, “Apwony, atyeko gwökö cĩk nön kibëc cakërë ĩ wang thinona.” 21 Yecu önënö ėcwö ni, cë ömarö ën, ëka okobo nĩnë nĩ, “Gin mörö acël ënë pod orem kĩ bothi. Apë ëk ĩcĩdh ĩcadh jamini na in iute ködë kibëc ëka ĩmĩĩ ĩĩm mërë both ėcan, ëka ibino bedo kĩ lõnyö na thwönë ĩ wi polo. Cë ibin, ĩlũb kõra.” 22 ĩ karë n'ėcwö ni owinyo Yecu ka ötwak nĩ kõmanön, wangë öcakö lõkërë ökö, cë ödök cen kĩ cwer cwiny, piën ën onwongo tye kĩ lõnyö na thwönë rwök. 23 Yecu öwĩrë cë önënö ëlũbkörë ëka okobo nĩgĩ nĩ, “Bino bedo na tẽk both ëlõnyö mẽ dönyö ĩ ker k'Obanga!” 24 Ėlũbkör Yecu obedo kĩ ur rwök ĩ kõp mërë. Ėntö Yecu okobo döki nĩ, “Ėthĩnõna, bino bedo na tẽk nĩngö mẽ dönyö ĩ ker k'Obanga! 25 Bedo na yot pĩ kĩnaga mẽ dönyö kĩ wang libira nĩ lõönö pĩ alõnyö mẽ dönyö ĩ ker k'Obanga.” 26 Ėlũbkör Yecu dök ouro rwök ëka ötwak ĩ kin-gĩ kën-gĩ nĩ, “Cë nga na dong twërö larë?” 27 Yecu önënögĩ cë okobo nĩ, “Kĩ both dhanö, ba twërë, ėntö kĩ both Obanga, jami kibëc twërë.” 28 Petero okobo both Yecu nĩ, “Wan ëwëkö jami kibëc mẽ lübö kori.” 29 Yecu ögamö nĩ, “An akobo niwu kõp adyer nĩ ngat mörö ope n'öwëkö pacö mërë, onyo utmego mërë onyo aya mërë onyo apap mërë onyo ėthĩnõ mërë onyo pwothi mërë pĩra ëka pĩ Emuth na Bër, 30 na ën ba bino nwongo jami na kadhö manön wang mia acël ĩ karë ni, udi, utmego, ayagĩ, ėthĩnögĩ, ëka jamigĩ kanya acël k'ayela. ĩ karë mẽ ajiki dhanö nön bino nwongo kwö na bedo naka. (aiõn g165, aiõnios g166) 31 Ėntö jö na pol na kobedini obedo mẽ acaki bino ginĩ dong cen, ëka jö n'odong cen bino tẽlõ anyim.” 32 ĩ karë na gĩn tye ka cĩdhö yo Jerucalem, nakun Yecu ënë ötẽlõ anyim, ëlũbkörë ouro rwök ëka jö n'onwongo lübö kõrë obedo ginĩ kĩ lworo. Ėn döki otero ëlũbkörë apar arĩö kĩ thenge ëka

okobo bothgi ngö na bino timëre i kome. 33 Yecu okobo bothgi ni, "Onu ecidhö naka yo Jerucalem, ëka Wod ka Dhanö ebino ketho örörö i kome both ëlamdhök na dito ëka epwony cik ka Muca. Gin bino ngölö thöo i wie ëka ebino miö ën i cing Erok, 34 na bino gini nywarö ën ëka ngülö laö dhögi i kome, pwodo ki del ëka eneko ën ökö. Kinge ninö adek, ën bino cer." 35 Yakobo ëka Jon, awope ka Jebedayo, obino gini both Yecu ëka okobo ninë ni, "Apwony, wan ëmitö ni itim niwa gin mörö këkën na wan ebino penyoni." 36 Yecu openyogi ni, "Ngö na un imitö ni an atim niwu?" 37 Gin ögamö ni, "Wëk ngat acël ki kinwa obed i nget cingi kucem ëka ngat nökenë obed i nget cingi kucam ka in ibino bedo i then ker më dheoni." 38 Entö Yecu okobo niggi ni, "Un ba ingeo ngö na un ipenyo. Un itwëro modho k'ekopo më can na an amodho ködë, onyo itwëro unu batica ki koth batica më can na an abino batica ködë?" 39 Gin ögamö ni, "Wan ëtwëro." Yecu okobo niggi ni, "Okopo na an abino modho ködë, un thon ibino modho ködë ëka kit batica n'ebino batica an ködë, un thon ebino baticawu ködë. 40 Entö köp më bedo i nget cinga kucem onyo kucam, pathi an ënë amiö. Obanga ënë bino miö kabedo nön both jö na ën öyëro." 41 I karë n'ëlübör Yecu apar owinyo köp ni, cwinygi öwang i kom Yakobo ëka Jon. 42 Cë Yecu ocwodogi kibëc bothe ëka okobo niggi ni, "Un ingeo unu ni jö n'engeogi kamë ëlöc k'Erok, löögi ki twëro ëka editegi na malö thon bedo ki twë i komgi. 43 Un kür ibed unu ni kömanön, ëntö ngat na mitö bedo adit ki kinwu, myero obed aticwu. 44 Eka ngat na mitö bedo dhanö më acël, myero obed opii ka jö kibëc. 45 Naka thon Wod ka Dhanö ba obino ni ëk etii ninë ëntö më tic pi jii ëka më miö kwö mërë më kökö jö na pol." 46 Yecu kanya acël k'ëlübörë obino gini i Jeriko. I caa na gin dong

onwongo yaa më wëkö Jeriko, lwak na pol ölübö körgi. Ėcwö na wangë öthö, na nyingë Batulumayo (wod ka Timayo) onwongo obedo i nget yoo kwaö kwac. **47** I karë na ën owinyo ni Yecu më Najaret ënë tye ka wok, ën öcakö redo na kobo ni, "Yecu, Wod ka Daudi, kica omaki i koma!" **48** Jö na pol ocoko ën ni ëk öling ökö, ëntö ën ömedërë ki redo rwök, "Wod ka Daudi kica omaki i koma!" **49** Yecu ocung ëka okobo ni, "Cwod unu ën obin." Cë gin dong ocwodo athö wang na kobo gini ninë ni, "Di cwinyi! Yaa malö! Ėn tye ka cwodoni." **50** Athö wang obolo böng mërë thenge, opye ki tyënë ëka obino both Yecu. **51** Yecu openyo ën ni, "Ngö na in imitö ni atim nini?" Athö wang okobo ni, "Apwony, amitö wanga önën piny." **52** Yecu okobo ninë ni, "Apë cidhi, yeeni ocangi ökö." Cücüth wangë önëno piny ëka öcakö lübö kör Yecu.

11 I karë na Yecu k'ëläbkörë dong cwök thuno i Jerucalem, gin obino i Betepage ëka Betania na cwök ki tyën Kidi më Jeituni. Ėn ooro ëläbkörë ariö, **2** ëka okobo nigü ni, "Apë unu i pacö na tye i nyimwu, ëka cücüth na un idönyö ië, ibino nwongo unu athin kana n'etweo kunön, na ngat mörö bara öidhö i wie anaka yam. Göny unu ëka ikel unu kany. **3** Ka ngat mörö openyowu ni, 'Pingö igönyö unu kana nön?' Kob unu ninë ni, 'Rwoth ënë mitö ëka ebino dwongo ökö piöpiö.'" **4** Ėläbkör Yecu ariö ni öcidhö, ëka onwongo gini athin kana n'etweo yökö i nget yoo i dhö wangkac, cë ögönyö gini. **5** Jö mökö n'onwongo ocung kunön openyogi ni, "Ngö na un itye ka timö, nakun igönyö unu athin kana nön?" **6** Gin ögamö kite na Yecu onwongo okobo nigü ködë, ëka eyeo nigü më tero. **7** Cë gin dong okelo athin kana both Yecu ëka öpëdhö gini böng-gi i dye ngee, ëka ën obedo ië. **8** Jö na pol öpëdhö böng-gi i dye yoo, nakun jö nökenë pëdhö

jang yen na gin ötürö kî i pwothi. **9** Jö n'ötölö anyim ëka jö
 n'ölübö körë oredo ginî kî wöö nî, "Ocana!" "Gum obed i kom
 ngat na tye ka bino kî nyîng Rwoth!" **10** "Gum obed i kom ker ka
 kwarö onu Daudi na tye ka bino!" "Ocana na tye malö i wi polo!"
11 Yecu ödönyö i Jerucalen ëka öcîdhö i dyekal öt k'Obanga. Ën
 önönö jami kibëc, ëntö kite n'onwongo pîny dong cwök cido, ën
 öcîdhö i Betania kanya acël k'ëlübkörë apar ariö. **12** Kodiko
 mërë na gin tye ka yaa wëkö Betania, kec onwongo oneko Yecu.
13 Ën önönö yath ölam kî cecen na pote oluk, Yecu öcîdhö më
 nönö ka ëtwërö nwongo nyige mörö. I karë na ën othuno i thë
 yath, ën ba onwongo gin mörö ëntö pote këkën, pîen karë nön
 ba obedo karë n'ölam nyak ië. **14** Cë Yecu okobo nî yath nî,
 "Ngat mörö myero kür dökî öcam nyigi." Ëka ëlübkörë owinyo ën
 ka kobo. (aiön g165) **15** I karë na gin othuno i Jerucalen, Yecu
 ödönyö i dyekal öt k'Obanga ëka öcakö ryëmö jö n'onwongo tye
 ka cadhö jami ëka ëwil. Ën ölökö mëja ka jö na lökö cîling atarö
 ëka thene ka jö na cadhö amam. **16** Yecu ba oyeo nî ngat mörö
 öngöl dyekal öt k'Obanga kî jami mörö më acadha. **17** Ën okobo
 nigî nî, "Cöc na Leng kobo kanya aleng nî, "Öda ebino cwodo nî
 öt më lëga pî lobo kibëc.' Ëntö un ilökö ödökö kabedo n'ëyak
 pono ië." **18** I karë n'ëlamdhök na dito ëka epwony cîk ka Muca
 owinyo ginî ngö na Yecu ötwakö, gin öcakö rangö kit yoo mörö
 na myero enek kî Yecu ködë. Gin onwongo tye kî lworö i kome,
 pîen lwak onwongo uro pwony mërë. **19** Na pîny dong cido,
 Yecu ëka ëlübkörë öya ginî ökö kî i Jerucalen. **20** Kodiko mërë
 na gin tye ka wok i nget yath ölam na Yecu ölamö, ëlübkör Yecu
 önönö yath ölam na dong ötal ökö anaka kî orii naka malö. **21**
 Wi Petero opo ëka öcakö kobo nî Yecu nî, "Apwony, nën! Yath
 ölam na in ilamö ötal ökö!" **22** Yecu ögamö nî, "Bed unu kî yee i

kom Obanga. 23 An akobo niwu köp adyer, ka ngat mörö okobo ni kidi ni, 'Mukiri, ëk ipodh i nam,' ëka ka ba obedo ka kalakala i cwinye ëntö yee ni ngö na ën ebino kobo bino timërë, ebino timö ninë. 24 Pi manön akobo niwu, gin mörö këkën na un ibino kwaö ki lëga, bed unu ki yee ni ityeko unu nwongo, ëka bino bedo mewu. 25 Ëntö ka un itye ka lëga, më acël tim kica both ngat mörö këkën na köp mörö tye i kinwu ködë, ëk Apapwu na tye malö i wi polo thon ötim niwu kica i kom balwu." 26 "Ëntö ka ba itimö unu ni dhanö kica, cë Apapwu na tye malö i wi polo thon ba bino timö kica niwu i kom balwu." 27 Yecu ëka ëlëbkörë dökï odwogo ginï i Jerucalem. Na Yecu onwongo tye ka woth i dyekal öt k'Obanga, ëlamdhök na dito, epwony cik ka Muca, ëka edong obino ginï bothe. 28 Gin openyo Yecu ni, "Koth twër mënë n'ömïö in itimö jami ni kibëc? Nga n'omii twërö më timögï?" 29 Yecu ögamö nigï ni, "An abino penyowu peny acël. Gam unu nina, ëka an abino kobo niwu koth twërö na an atye ka timö ki jami ni. 30 Twërö ka Jon më batica öya ki i polo onyo ki both dhanö? Gam unu nina!" 31 Gin öcakö larö köp nön i kin-gï kën-gï ëka okobo ginï ni, "Ka onu ekobo ni öya ki i polo, ën bino penyo ni, 'Pïngö ba iyee unu i kom Jon?' 32 Ëntö ka onu ekobo ni, 'Öya ki both dhanö—'" (Gin onwongo lworö lwak, piën jö kibëc ngeo ginï ni Jon adyer onwongo obedo adwarpiny.) 33 Cë gin dong ögamö ni Yecu ni, "Wan ba engeo." Yecu okobo nigï ni, "An thon ba abino kobo niwu koth twër mënë n'ömïö an atio jami ni."

12 Cë Yecu ötwak ködgï ki carolok ni, "Yam onwongo tye dhanö mörö n'öpïdhö ölökö i pwodho mërë. Ën öcëlö pwodho mërë nön ökö ki cël, ökünyö bur ië më biö pig ölökö, ëka ögërö pem më kür ië. Cë ën ömïö pwodho ölökö both epang pwodho

mörö ëka ën öcïdhö ökö i lobo nököënë. 2 Na karë më püdö ölökö
dong öröömö, ën ooro atic mëre both epang pwodho ëk öcïdh
ööm nïnë nyig ölökö mörö n'öcëk. 3 Ëntö epang pwodho ömakö
atic n'onwongo eoro, cë epwodo ëka ëryëmö ödök cen kï cingë
nono. 4 Won pwodho ölökö ooro atic mëre nököënë dökï, ëntö
epang pwodho opwodo ën i wie ëka etio tic më lewic i kome. 5
Won pwodho ölökö ooro atic mëre nököënë dökï, ëka manön gïn
oneko ökö. Ën ooro jö nököënë na pol; mökö kï kin-gï epwodogï,
ëka nököënë enekogï. 6 "Won pwodho onwongo pod odong kï
ngat acël më aora, wode n'onwongo ën marö. Më ajiki mëre ën
ooro wode nakun kobo nï, 'Gïn bino wörö woda.' 7 "Ëntö epang
pwodho ötwak i kin-gï kën-gï nï, 'Man ënë alak jami. Bin unu, ëk
enek ën ökö, ëka jami më alaka bino bedo më onu.' 8 Cë gïn
dong ökwanyö wod ka won pwodho ölökö eneko ökö, ëka ebolo
yökö kï i pwodho ölökö. 9 "Ngö na dong won pwodho ölökö bino
tïmö? Ën bino ëka neko epang pwodho nön ökö kibëc cë miö
pwodho ölökö nön both jö nököënë. 10 Un ba ikwanö unu kï i Cöc
na Leng nï: "Kidi n'egedo ökwërö ënë ödökö kidi më gwic öt. 11
Rwoth ötïmö man, ëka obedo gin më aura kï wang onu'?" 12
Ëtëla k'Eyuda örangö gïni yoo më makö Yecu piën ongeö gïni nï
ën onwongo ötwakö carolok i komgï. Ëntö gïn onwongo lwo
lwak. Cë gïn öya öwëkö Yecu ëka öcïdhö gïni ökö. 13 Kinge,
ëtëla dini ooro gïni Eparicayo mökö ëka jö na cwakö Erode both
Yecu ëk enwong köp mörö kï i dhögë na miö ëtwërö makö ën.
14 Gïn obino bothe ëka okobo gïni nï, "Apwony, wan engeo nï in
ibedo dhanö na kite atïr. In ba iwëkö jö nököënë kobo nini ngö na
myero itïm onyo ikobi. Ëntö in ipwonyo yoo k'Obanga na rwatërë
kï köp na tye adyer. Pore më cülö ooro both Cija onyo pe? 15
Wan myero ëcül ooro onyo kür ëcül?" Ëntö Yecu ongeö ökörägi

nön ökö. Ęn openyogĩ nĩ, “Pĩngö itye ka tēmōna unu? Nyuth nĩna denario ěk aněn.” 16 Ęĩn okelo acěl bothe, ěka Yecu openyogĩ nĩ, “Cal ěka cōc na tye ĩě, obedo mě ka nga?” Ęĩn ögamö nĩ, “Mě ka Cija.” 17 Cě Yecu okobo nĩgĩ nĩ, “Eyo, mĩĩ unu jami ka Cija both Cija, ěka jami k’Obanga both Obanga.” Ęka ģĩn obedo kĩ ur rwök ĩ kom Yecu. 18 Cě Ecadukayo, na kobo ģĩnĩ nĩ cer ka jö n’öthöö ope, obino ģĩnĩ both Yecu kĩ peny. 19 Ęĩn okobo nĩ, “Apwony, Muca yam ömĩöwa cĩk nĩ ka ěcwö mörö öthöö n’öwěkö dhakö měrě na ba önywölö ěthĩnö mörö, ömĩn měrě na kwö myero olak dhakö nonu ěk önywöl ěthĩnö ĩ wi ömĩn měrě. 20 Yam onwongo utmego mörö ute ģĩn abĩrö. Mě acěl měrě onyomo ěka öthöö na ba önywölö athĩn. 21 Ömĩn měrě mě ariö ölakö dhakö nön, ěn thon öthöö ökö na ba önywölö ködě athĩn mörö. Ęka ötiměrě both ömĩn měrě mě adek nĩ kömanön. 22 Utmego abĩrö ni kiběc ölakö ěn ěntö ba önywölö ģĩnĩ ěthĩnö mörö. Mě ajiki měrě, dhakö ni thon öthöö ökö. 23 Dhakö ni dong bino bedo mě ka nga ĩ karě mě cer? Pĩěn utmego abĩrö kiběc onwongo ölakö ěn.” 24 Yecu ögamö nĩgĩ nĩ, “Un ba irwenyo unu pĩ köp ni, pĩěn ba ingeo unu Cōc na Leng onyo těkö k’Obanga. 25 Pĩěn ka jö n’öthöö ocer, ģĩn ba dök nyomo onyo ěnyömögi. Ęĩn bino bedo na calö emalaika na tye ĩ wi polo. 26 “Ěntö kobedini, köp na makö cer ka jö n’öthöö, un bara ĩkwanö unu kĩ kom cōc ka Muca, kĩ köp na makö bunga na lyěl, kite n’Obanga okobo nĩ Muca ködě nĩ, ‘An abedo Obanga k’Abraam, Obanga ka Icaka, ěka Obanga ka Jakob’? 27 Ęn ba obedo Obanga ka jö n’öthöö, ěntö Obanga ka jö na kwö. Un irwenyo unu rwök.” 28 Apwony cĩk ka Muca mörö onwongo ocung kunön winyo ngö n’onwongo etye ka larö. Ęn öniang nĩ Yecu ögamö köp na běr, cě openyo nĩ, “Kĩ kom cĩk kiběc, měně na pĩrě těk rwök?” 29 Yecu ögamö nĩ,

“Cik na pîrë tēk rwök ënë man: ‘Winy unu jö më Icarael! Rwoth Obangawa ënë obedo Obanga acël ëka Rwoth. 30 Ëka myero ïmar Rwoth Obangani kî cwinyi kibēc, kî tiponi kibēc, kî thamani kibēc, ëka kî tēköni kibēc.’ 31 Më ariö mērë pîrë tēk na röm aröma: ‘Mar awodhi na calö ïmarö komi keni.’ Cik mörö nököenë ope na pîrë tēk na löö man.” 32 Apwony cik ka Muca ögamö nî, “Eyo apwony, in ikobo na bër. In ïtwakö köp n'atîr nakun ikobo nî Obanga tye acël këkën ëka obanga nököenë ope. 33 Ëka an angeo nî pîrë tēk më marö ën kî cwinyi kibēc ëka kî thamani kibēc ëka kî tēköni kibēc, ëka më marö awodhi na calö ïmarö komi keni. Man ënë pîrë tēk na löö tyër awanga ëka gin aryëda.” 34 Ì karë na Yecu öniang nî apwony cik ka Muca ögamö kî ryökö, ën okobo nîne nî, “In ba ibor kî ker k'Obanga.” Ëka cakërë ï caa nön ngat mörö ba dök öthamö më penyo Yecu kî peny mörö nököenë. 35 Kinge na Yecu onwongo tye ka pwonyo jîi ï dyekal öt k'Obanga, ën openyogî nî, “Pîngö epwony cik ka Muca kobo nî Meciya obedo akwar Daudi? 36 Daudi kikome ötwakö kî tēkö ka Tipo Naleng, na kobo nî, “‘Rwoth okobo both Rwodha: Bed ï nget cînga më kucem naka ka an aketho langni ï thë tyeni.’ 37 Daudi kikome cwodo ën nî, ‘Rwoth.’ Ën dök twërö bedo wode nîngö?” Jö na pol owinyo köp mērë kî yom cwiny. 38 Ì karë na Yecu tye ka pwony, ën okobo nî, “Gwökërë unu kî kom epwony cik ka Muca. Pîen gin marö woth rimo pîny nakun ruko ginî böng na boco ëka mîtö ginî nî jîi omothgî kî thë cuk, 39 ëka marö ginî bedo ï kabedo na bëcö më dheo ï öt Cinagoga ëka kabedo më wörö ï karama. 40 Gin maö udi ka mon thöö, bedo ginî lëgö lëga na boco më nyuthere. Koth jö ni ebino pwodogî na rac rwök.” 41 Yecu obedo pîny ï nget kanya eketho tyër ië kî ï öt k'Obanga. Ën önënö lwak ka bolo tyër ï canduk lîm. Ëlönyö na pol obolo lîm na

thwönë. 42 Cë dha thöo n'obedo acan obino ëka obolo ciling na nyige gin ariö. 43 Yecu öcakö cwodo ëlëbkörë bothe ëka okobo ni, "An akobo niwu köp adyer, dha thöo ni n'obedo acan ënë obolo tyër i canduk lim na löö jö nököënë kibëc na tye ka miö tyërgi. 44 Piën gin ömiö tyërgi n'ögithö gini ki kom limgi na thwönë, ëntö dha thöo ni n'obedo acan, ömiö jami kibëc n'onwongo tye bothe na myero ën ökwö ködë."

13 Na Yecu onwongo tye ka yaa ki i öt k'Obanga, alëbkörë acël öcakö kobo ni, "Apwony, nën kit na kite ni thwon ködë ëka kit na gedo mëre bëcö ködë!" 2 Yecu okobo ninë ni, "Un inënö gedo na thwon ni? Ba tye kidi mörö kany n'ebino wëkö i wi wadi na ba ebino bolo ökö piny." 3 Kinge, Yecu obedo piny i wi Kidi më Jeituni nakun opimere ki öt k'Obanga, Petero, Yakobo, Jon, ëka Anderiya öcakö gini penyo ën na ut këne ni, 4 "Kob niwa, köp ni bino timëre awene? Eka dökï anyuth mëre ënë ngö na bino nyutho ni köp nön cwök cobere?" 5 Yecu öcakö kobo nigï ni, "Gwökëre unu, ëk ngat mörö kür öbwölu. 6 Piën jö na pol bino bino gini ki nyinga na bino kobo gini ni, 'An ënë ën,' ëka bino miö jö na pol rwenyo ökö. 7 Ka ibino winyo unu pi lwëny ëka anii më lwëny, kür imii cwinywu opodhi, koth jami ni myero ötümëre, ëntö nwongo ajiki piny podi. 8 Rok bino lwëny i kom rok nököënë, ëka ker bino lwëny i kom ker nököënë. Oyeyeng bino yengo kabedo na pol ëka kec thon bino podho. Manön ënë acaki më can na bino podho i wi lobo. 9 "Ka jami ni bino timëre, myero igwökëre unu. Ebino terowu i nyim okiko both ëlöc ëka ebino pwodowu i cinagoga gini. Ibino cung unu i nyim ëlöc ëka i nyim rwodhi pira na calö ecaden bothgi. 10 Më acël Emuth na Bër myero ëtït i wi lobo thükül n'ajiki bara othuno. 11 Ka ëmaköwu, ëka ekelowu i nyim okiko, kür ipar unu ngö ni bino

kobo ëntö kob unu ngö n'ebino miöwu i caa nön, piën pathi un
 ënë ibino twak ëntö Tipo Naleng ënë bino twak. 12 Omega bino
 miö ömîn mërë më aneka, apap bino miö athîn mërë më aneka.
 Ëthinö bino jëm i kom enyodogî ëka miö enekogî. 13 Jö kibëc
 bino dagöwu pi nyînga. Ëntö ngat na bino cung na tæk naka
 i ajiki bino larë. 14 “Ëntö ka inënö unu gin mörö më kwer na
 balö cwiny jö, n'ocung kanya myero kür ocung ië (ëk dhanö na
 kwanö öniang ië), cë jö na tye gini i Yudea myero öring gini i
 wi kite. 15 Dhanö na tye i wi ödë kür oidhi piny, onyo ödöny i
 öt më kwanyö gin mörö. 16 Dhanö na tye i pwodho, kür ödök
 cen më ömö böngü mërë. 17 Mon na yeco ëka mon na dödhö
 ëthinö bino nënö can i karë nonu. 18 Lëg unu ëk köp ni kür
 ötimërë i karë më ngicö, 19 piën karë nön bino bedo thwön can
 na thwönë rwök na naka yam bara ötimërë i wi lobo, cakërë
 i karë n'Obanga ocweo ki lobo naka othuno ködë tin, ëka ba
 bino timërë dökî. 20 Ka Rwoth onwongo ba öngölö ninö nön
 na cecek, onwongo ngat mörö acël thon ba bwöth. Ëntö pi jö
 n'Obanga öyërogî, ënë ömiö ën öngölö wel ninö nonu ödökö na
 nönök. 21 “I karë nön, ka dhanö mörö okobo niwu ni, ‘Nën,
 Meciya ene,’ onyo ni, ‘Nën, ën ëca,’ kür iyee unu. 22 Piën jö na
 kobo ni gin ebedo Kiricito ëka edwarpiny na twot bino bino ëka
 bino tio gini anyuth ëka tango na dito ëk ka twërë ëbwöl gini
 naka jö n'ëyërogî. 23 Gwökërë unu dong, an atyeko dong kobo
 ökö niwu jami kibëc na bino timërë na karë bara örömö. 24
 “Ëntö i karë nonu, kinge can na thwönë nön, “ceng bino cido
 ökö nicuc, ëka dwe thon ba bino ryëny, 25 cër bino podho gini ki
 i wi polo, ëka tækö kibëc më wi polo bino yengere.’ 26 “I karë
 nön jö kibëc bino nënö Wod ka Dhanö na tye ka bino ki i pöl ki
 twër na dit ëka dheo. 27 Ëka ën bino oro emalaika më cökö

jö mërë n'ëyë-rögī kī ī thwok lobo angwën më ajiki lobo naka ī
 ajiki më polo. 28 "Nwong unu pwony ni kī ī kom yath ölam. Ka
 jangë öcakö löth, ëka pote odonyo, un ingeo nī oro dong cwök.
 29 Kömanön thon, ka inënö unu jami ni tye ka timërë, itwërö
 unu ngeo nī dwogo mërë dong cwök, tye ī dholokek. 30 An
 akobo niwu köp adyer, rok më karë ni ba bino poth naka ka
 jami ni kibëc ötimërë. 31 Polo ëka lobo bino rwenyo ökö, ëntö
 köpna ba bino rwenyo. 32 "Ngat mörö ope na ngeo nīnö nön
 onyo caa nön, naka thon emalaika na tye ī wi polo, onyo Wod,
 ëntö Apap kékën ënë ngeo. 33 Gwökërë unu! Bed n'ineno unu!
 Ba ingeo unu awene na karë nön bino römö ködë. 34 Bino ka
 Wod ka Dhanö röm aröma kī dhanö na tye ka cidhö ökö kany
 mörö na bor. Ën ka yaa kī ī pacö, miö twërö both etic mërë,
 ngat acëlacël kī tic na mëgë, nakun cïkö ngat na gwökö dhö
 wangkac nī ëk obed na wangë thwolo. 35 "Un thon, bed unu na
 wangwu thwolo, piën ba ingeo unu awene na won öt bino dwogo
 ködë onyo bino dwogo kothyeno onyo dingwor onyo na thwön
 gwënö kok onyo kodiko. 36 Ka ën bino dwogo athura, kür imiī
 ën onwongwu ininö. 37 Ngö na an akobo bothwu, an akobo nī jö
 kibëc: 'Bed na wangwu thwolo!'"

14 Onwongo odong nīnö ariö më thuno ī Karama më Poth
 ëka Karama më Ogati na Thöbī ope ië. Ëlamdhök na dito ëka
 epwony cïk ka Muca onwongo tye ka rangö gīnī kite na myero
 ëmak kī Yecu ī müng ëka enek ën ökö. 2 Gīn okobo nī, "Kür
 ëmak Yecu ī karë më Karama më Poth, ëk kür ömiī jīi okel wöö."
 3 İ karë na Yecu tye ka cem ī öt ka Cimon n'onwongo obedo
 adhöbü ī Betania, dhakö mörö obino kī cupa möö narad na
 ngwece kur na wel mërë tük. Ën ötürö dhö cupa ëka önyö möö ī
 wi Yecu. 4 Jö mökö n'onwongo tye gīnī kany nön ökëcö gīnī

rwök ëka ötwak kën-gi nî, “Pîngö ëbalö möö ni na ngwece kur abala? 5 Onwongo myero ëcadh i wel na kadhö denario mia adek ëk ëmii both ëcan!” Cë gîn ocoko dhakö nön kî gero. 6 Ëntö Yecu ögamö nigî nî, “Wëk unu dhakö nön kënë. Pîngö kara icoko unu ën? Ën ötimö gin na bër botha. 7 Ëcan itye unu ködgî nînö kibëc ëka caa mörö këkën itwërö unu kõnyögî. Ëntö ba ibino unu bedo köda nînö kibëc. 8 Ën ötimö gin na ën römö ëka owiro koma më aika na caa bara örömö. 9 An akobo niwu köp adyer nî kanya kibëc n'ebino titö Emuth na Bër ië i wi lobo thükül, gin na dhakö ni ötimö thon ebino kobo pîrë, ëk obed më po pî ën.” 10 Cë Yuda Ikariot, na ënë dhanö acël i kin ëlëbkör Yecu apar ariö, öcïdhö both ëlamdhök na dito ëk ëyüb kit na myero ëmii Yecu bothgî. 11 I karë na gîn owinyo ngö na ën onwongo mitö timö nigî, igî obedo na yom, ëka öcikërë ginî më miö Yuda Ikariot ciling. Cë Yuda öcakö rangö karë na bër na ën ërömö miö Yecu bothgî. 12 I nînö më acël më Karama më Ogati na Thöbî ope ië, nînö na yam ëngölö k'athin römö më Poth, ëlëbkör Yecu openyo ginî ën nî, “Ka kwene na in imitö nî wan ëcïdh ëyüb nini cem më Poth ië?” 13 Cë Yecu ooro jö ariö kî kin ëlëbkörë nakun cikögî nî, “Apë unu naka i Jerucalem, ibino unu romo k'ëcwö mörö n'öyëö agulu pii. Lüb unu körë, 14 ëka kob unu both won öt na ën bino dönyö ië nî, ‘Apwony okobo nî öt wele ute kwene ëk ëcam cem më Poth ië k'ëlëbkörë?’ 15 Ën bino nyutho niwu öt na lac na tye malö, n'eketho jami kibëc ië. Kany nön ënë iyüb unu cem na më onu ië.” 16 Ëlëbkör Yecu ariö öcïdhö ginî yo Jerucalem ëka onwongo ginî jami kibëc kite na Yecu okobo nigî ködë. Cë gîn dong öcakö yübö cem më Poth kunön. 17 Na dong othuno kothyeno, Yecu obino k'ëlëbkörë apar ariö. 18 I karë na gîn tye ka cem, Yecu öcakö kobo nigî

nĩ, “An akobo niwu köp adyer nĩ ngat acël kĩ kinwu bino ketho örörö ĩ koma, ngat acël na tye ka cem köda.” 19 Ēlūbkör Yecu öcakö kumo, nakun ngat acëlacël penyo ën nĩ, “Ködë an ba?” 20 Yecu öcakö kobo nĩgĩ nĩ, “Dhanö acël kĩ kinwu jö apar ariö, na tye ka lutho cingë ĩ wal kanya acël köda. 21 Wod ka Dhanö bino cīdhö nĩ kōmanōn kite n'ēcōö ködë ĩ kome. Ēntö dhanö na bino ketho örörö ĩ kom Wod ka Dhanö bino nēnō can! Onwongo bedo na bër ka dhanö nōn ba ënywölö.” 22 ĩ karë na gĩn tye ka cem, Yecu ökwanyö ogati, ölgö gum ĩë, cë opoko ömīö both ëlūbkörë ëka okobo nĩgĩ nĩ, “Gam ĩcam unu. Man ënë koma.” 23 Ēka ökwanyö ekopo, öpwöyö Obanga, cë ömīögĩ, ëka gĩn kībëc ömadhö. 24 Yecu okobo nĩgĩ nĩ, “Man ënë remona më cikërë na nyen, na bino öny pĩ jö na pol. 25 An akobo niwu köp adyer nĩ, ba dök abino madhö pig nyig ölök, naka ĩ nīnō nōn na an abino madhö na nyen ĩ ker k'Obanga.” 26 Na dong gĩn otyeko wero wer, cë öcīdhö gīnĩ ĩ wi Kidi më Jeituni. 27 Yecu okobo bothgĩ nĩ, “Un kībëc ibino unu wëköna ökö, pīën yam ëcōö nĩ, “Abino neko akwath, ëka rom bino këth ata.’ 28 Ēntö kinge cer, abino tëlö nyimwu më cīdhö yo Galilaya.” 29 Petero öcakö kobo nĩ, “Kadĩ bed nĩ jö kībëc bino wëköni ökö, ëntö an ba abino wëköni.” 30 Yecu ögamö nĩ, “Petero, an akobo nini köp adyer, tin ĩ dyewor na thwön gwēnō bara okok wang ariö, in ibino kwërōna wang adek.” 31 Ēntö Petero ocere kĩ tēk na kobo nĩ, “Kadĩ bed nĩ myero athöö kodi, an ba abino kwërōni na twal!” Ēka jö kībëc okwongere nĩ kōmanōn. 32 Gĩn öcīdhö ĩ kabedo n'ecwodo nĩ pwodho më Gethcemane, ëka Yecu okobo both ëlūbkörë nĩ, “Bed unu kany, ëk an kono acīdh alëgĩ.” 33 Ēn ökwanyö Petero, Yakobo ëka Jon cë öcīdhö ködgĩ. Cwinye öcakö podho na līth rwök ëka kĩ kumo. 34 Yecu öcakö kobo nĩgĩ nĩ, “Cwinya cwer

rwök na mitö nekona ökö. Bed unu kany na wangwu thwolo.” 35 Yecu öcïdhö anyim na nönök, cë orumo cöngë piny oryebere ëka ölēgö nī ka onwongo twërë, kono caa nön opoth ökö kī bothe. 36 “Aba, Apap, jami kībēc twërë kī bothi, kwany ekopo ni ökö kī botha, kür obed kite na an amitö, ëntö obed kite na in ënë ïmitö.” 37 Cë ën odwogo cen both ëlúbkörë ëka onwongogī öninö ökö. Yecu okobo both Cimon nī, “Petero, ïninö ökö? Ba ïrömö bedo na wangi thwolo pī caa mörö acël? 38 Bed unu na wangwu thwolo, lëg unu both Obanga ëk kür ïdöny unu ï atëmatëma mörö. Cwiny mitö, ëntö kom görü.” 39 Yecu öwëkögī dökī ëka öcïdhö ölēgö lëga acël nön. 40 ï karë na ën odwogo, ën dökī onwongo ëlúbkörë tye ka ninö, pïen ninö onwongo ömakö wang-gī rwök. Gīn ba ongeö ngö na myero ekob gīnī both Yecu. 41 Yecu odwogo wang më adek mërë, cë okobo nīgī nī, “Un pod ïninö ëka iyweo unu? Dong örömö! Caa dong örömö. Wod ka Dhanö dong ëmiö ökö ï cing ëbal. 42 Yaa unu malö! Eru ecidhu! Nën, dhanö na bino ketho örörö ï koma dong cwök!” 43 Cücüth na Yecu onwongo pod twak, Yuda, ngat acël ï kin ëlúbkör Yecu apar ariö, othuno kī lwak n’ömakö gīnī pele abadë ëka kī ludhi, n’ëlamdhök na dito, epwony cīk ka Muca ëka edong ënë oorogī. 44 Won örörö onwongo otyeko dong yübö anyuth ködgī nī: “Ngat na an abino nödhö leme, ën ënön, mak unu ën ëka iter igwök unu na bër.” 45 Yuda öcakö cïdhö ökö cücüth both Yecu ëka okobo nī, “Apwony!” Cë önödhö leme. 46 Gīn dong öcakö podho ï kom Yecu, ëka ëmakö ën. 47 Ëntö dhanö mörö acël n’onwongo ocung ï nget Yecu öcakö wödhö pala abadë mërë, cë otongo kī ith atic k’Alamdhök na Dit naka onguno ökö. 48 Yecu openyogī nī, “Ibino unu botha kī pele abadë ëka kī ludhi më maköna calö an abedo ayak? 49 Ninö kī ninö an abedo kodwu ï dyekal öt

k'Obanga nakun apwonyo, ngö n'ocerowu maköna? Ëntö jami ni kibëc tye ka timërë më cobo ngö na Cöc na Leng kobo i koma.” 50 Cë ëlëbkör Yecu kibëc öwëkö ën ëka öngwëcö gini ökö. 51 Awobi mörö n'orwao böngü kékën i kome, onwongo tye ka lübö kör Yecu. I karë na lwak ötëmö më makö ën, 52 awobi ni omukere ki ngwëc cë öwëkö böngü mërë i cing-gi ëka öngwëcö kotula. 53 Gin otero Yecu both Alamdhök na Dit, ëka ëlamdhök na dito kibëc, edong ëka epwony cik ka Muca obino gini kanya acël. 54 Petero obedo ka lübö kör Yecu ki cecen naka othuno ködë i dyekal k'Alamdhök na Dit. Ën obedo kanya acël k'ëkürpiny, nakun oo mac. 55 Ëlamdhök na dito, ëka athuko më öd okiko k'edong kibëc onwongo tye gini ka rangö caden mörö na römö miöggi neko Yecu. Ëntö ba onwongo gini gin mörö. 56 Ecaden na pol obedo ka twakö köp twodo i kom Yecu ëntö köpgi ba örwatërë. 57 Më ajiki mërë, jö nököne öya malö cë ötwakö gini caden më twodo ni, 58 “Wan ewinyo ën tye ka kobo ni, ‘An abino muko öt k'Obanga ni n'ëyübö ki cing dhanö, ëka abino gërö nököne pi ninö adek, na ba ëgërö ki cing dhanö.” 59 Kadï bed ni kömanön, köp më caden na gin ötwakö ba örwatërë. 60 Alamdhök na Dit öya malö cë ocung i dyereggi ëka openyo Yecu ni, “Eyo, in ba itwërö gamö köp ni kibëc? Ngö na in itwërö kobo i kom gin n'ekobo i komi?” 61 Ëntö Yecu öling alinga ba ögamö. Cë Alamdhök na Dit döki openyo ën ni, “In ënë ibedo Meciya, Wod k'Obanga n'ëwörö?” 62 Yecu okobo ni, “An ënë ën. Ëka ibino nënö unu Wod ka Dhanö n'obedo i nget cing Won Twër kucem ëka döki tye ka bino ki i pöl më polo.” 63 Alamdhök na Dit öyëcö böng mërë ëka okobo ni, “Pingö onu pod döki ëmitö caden nököne? 64 Un iwinyo unu kite na ën öyanyö k'Obanga ködë. Ithamö unu ningö ië?” Gin kibëc öngölö ni, “Ën

opore më thöö!" 65 Jö nököñë öcako ngülö laö dhögi i kome, nakun eumo wangë ökö cë ëbapö, n'ekobo ninë ni, "In ibedo adwarpiny, tuc niwa!" Eka ëkürpiny ökwanyö Yecu cë epwodo. 66 I karë n'onwongo Petero tye piny i dyekal, atic k'Alamdhök na Dit mörö n'obedo nyakö obino. 67 I karë na ën önënö Petero tye ka oo mac, ën öripö Petero na cwök ëka okobo ni, "In thon onwongo itye ki dhanö nön n'öya ki i Najaret, ën Yecu." 68 Entö Petero ökwërö ökö na kobo ni, "An ba angeo ngö na in itye ka twakö," cë öcïdhö ökö yo dhö wangkac, ëka thwön gwënö öcako kok. 69 I karë na nyakö nön n'obedo atic önënö Petero ocung kunön döki, ën öcako kobo both jö nököñë ni, "Ecwö ni obedo awodhgi acël!" 70 Entö Petero ökwërö ökö döki. Kinge na nönök jö mökö n'onwongo ocung ginï i nget Petero öcako kobo ginï ni, "Adyer in ibedo awodhgi acël, piën in ibedo dhanö më Galilaya." 71 Petero öcako alem i kome këñë nakun kwongere ni, "An ba angeo ecwö ni na un itye ka twakö köp i kome" 72 Eka cücüth thwön gwënö okok wang më ariö. Cë Petero opo i köp na Yecu okobo ninë ni, "Na bara thwön gwënö okok wang ariö, in ibino kwëröna wang adek." Eka öcako koko rwök.

15 Keko cön, ëlamdhök na dito, mëd k'edong, epwony cik ka Muca, ëka athuko më öd okiko k'edong kibëc öyübö ginï köp kanya acël. Gin otweo Yecu cë etero ökö ëka ëmiö both Pilato. 2 Pilato öcako penyo Yecu ni, "In ëñë rwoth k'Eyuda?" Yecu ögamö ni, "Eyo, obedo kite na in ikobo ködë." 3 Elamdhök na dito odotho Yecu ki kwa adoth na pol. 4 Cë Pilato döki openyo Yecu ni, "In ba itwërö gamö peny? Nën lwak köp na pol n'edothi ködë." 5 Entö Yecu ba ögamö gin mörö, ëka Pilato obedo ki ur rwök. 6 I karë më Karama më Poth kibëc, Pilato onwongo marö gönyö amabuc acël na lwak nwongo ökwaö. 7 I karë nön,

ěcwō mōrō onwongo tye na nyīngē Baraba, na yam etweo ī
 buc ī kin jō n'ōjēm n'oneko gīnī jīī ī karē mē jēmgi nōn. 8 Lwak
 ōcakō cīdhō both Pilato mē penyo ěn ěk ōtīm kite na ěn ōnaa
 tīmō kōdē. 9 Pilato openyogī nī, “Un īmītō nī agōny niwu rwoth
 k'Eyuda?” 10 Pilato okobo nī kōmanōn pīēn ěn onwongo ongeō
 nī ělamdhōk na dito okelo gīnī Yecu pī nyeko. 11 Ěntō ělamdhōk
 na dito ōcūpō gīnī lwak ěk ōmīī Pilato ōgōny Baraba nakaka
 Yecu. 12 Pilato ōcakō penyogī nī, “Ngō na myero an atīm kī
 ngat na un icwodo nī rwoth k'Eyuda?” 13 Lwak ōwōō gīnī nī,
 “Gur ěn ī kor yath arīa!” 14 Ěka Pilato dōkī openyogī nī, “Pīngō
 kara, ōtīmō ngō na rac?” Ěntō lwak ōwōō gīnī kī redo rwōk nī,
 “Gur unu ěn ōkō ī kor yath arīa!” 15 Pilato onwongo mītō yomo
 cwiny lwak, cē ōgōnyō Baraba nīgī. Ěn ōmīō twērō nī ěk epwod
 Yecu kī del ěka egur ī kor yath arīa. 16 Acikari otero gīnī Yecu
 naka ī dyekal k'alōc (n'ecwodo nī Praitōrion) ěka ocwodo gīnī
 lwak acikari kībēc kanya acēl. 17 Gīn ōcakō ruko Yecu kī bōngū
 na kwar ěka etweo tok ōkūdhō ōthac, cē ěrwakō ī wie. 18 Cē
 gīn ōcakō motho ěn nī, “Ōrēm ba, rwoth k'Eyuda!” 19 Acikari
 opwodo gīnī wi Yecu kī lūth, ōngūlō gīnī laō dhōgī ī kome, ěka
 orumo gīnī cōng-gī pīny mē wōrō ěn mē anywar. 20 Ī karē na gīn
 dong ōnywarō Yecu, ōkwanyō gīnī bōngū na kwar ōkō kī ī kome
 ěka ědwōkō bōng mērē ī kome. Cē gīn dong otero Yecu yōkō
 ěk egur ī kor yath arīa. 21 Ěcwō mōrō mē Cirene na nyīngē
 Cimon apap k'Alegijanda ěka Rupo, onwongo tye ka wok nakun
 ōya kī kin pacō ěka acikari ōdīō ěn mē tingo yath arīa. 22 Gīn
 otero Yecu ī kabedo n'ecwodo nī Gōlgōtha, na tyēn kōp mērē nī,
 “Kabedo mē Cogo Wic.” 23 Cē acikari ōcakō mīō Yecu kōngō
 ōlōk n'erubo kī yath mūra, ěntō Yecu ōkwērō madhō ōkō. 24
 Gīn oguro Yecu ī kor yath arīa ěka opoko gīnī bōng mērē ī

kin-gĩ nakun ebolo kwir ěk ěněn bōngũ na ngat acēlacēl bino tero. **25** Eguro Yecu ĩ kor yath ariā caa adek mē kodiko. **26** Gin n'ēcōō na nyutho kōp n'edotho ěn ĩē kwanērē nĩ, “RWOTH K'EYUDA.” **27** Eguro Yecu kanya acēl k'ēyak ariō, dhanō acēl kucem ěka acēl kucam. **28** Man ōmīō Cōc na Leng ocobere kakarē nĩ, “Ěkwanō ěn ĩ kin ěbal.” **29** Jō n'onwongo tye ka wok ĩ ngete, obedo gīnĩ ka yanyō ěka nywarō Yecu, nakun yengo wigĩ na kobo gīnĩ nĩ, “Onye, in n'imuko ōt k'Obanga ōkō, cē ĩgērō pĩ nīnō adek kēkēn, **30** larē kenĩ, idhi pīny kī ĩ kor yath ariā!” **31** ĩ kite acēl nōn, ělamdhōk na dito ěka epwony cik ka Muca ōnywarō gīnĩ Yecu ĩ kin-gĩ kēn-gĩ nakun kobo gīnĩ nĩ, “Ěn ōlarō jō nōkēnē, ěntō ba twērō larē kēnē! **32** Wēk Kiricito, Rwoth mē Icarael, oidhi pīny kī ĩ kor yath ariā, ěk ěněn ěka eyee.” Jō n'eguro kī Yecu thon ōcakō gīnĩ yanyō ěn. **33** ĩ caa abicēl mē kiceng, pīny ocido ōkō na cōl nicuc ĩ wi lobo kībēc naka othuno caa abungwēn. **34** Ěka ĩ caa abungwēn, Yecu ōcakō koko kī dwōn na malō nĩ, “Eloi, Eloi, lama cabaktani?” Na gōnyō nĩ, “Obangana, Obangana, pīngō ĩwēka nĩ kōman?” **35** ĩ karē na jō n'ocung na cwōk owinyo, gīn okobo nĩ, “Winy unu, ěn tye ka cwodo Eliya.” **36** Ěcwō mōrō acēl ōcakō ngwēc, ěka ōkwanyō amor, olutho ĩ kōngō ōlōk na wac, cē ōrēpō ĩ wi yath atad ěka ōmīō both Yecu nĩ ěk ōmadhĩ. Ěn okobo nĩ, “Kūr unu, eru ěněn ka Eliya twērō bino kwanyō ěn ōkō pīny!” **37** Yecu dōkī okok kī dwōn na malō cē ōthōō ōkō. **38** Cē bōngũ ěcēngē na tye ĩ ōt k'Obanga ōcakō yēc opokere ĩē ariō, kī malō naka pīny. **39** Adit acikari n'onwongo ocung na cwōk ĩ nyim Yecu, owinyo redo ka Yecu ěka ōnēnō kite n'ōthōō kōdē, cē ěn okobo nĩ, “Adyer dhanō ni onwongo obedo Wod k'Obanga.” **40** Mon mōkō onwongo tye gīnĩ kunōn, nakun rīpō gīnĩ kī cecen. Kī kin-gĩ onwongo obedo

Maria më Magadala, Maria (aya ka Yakobo na tidi ëka Yoce), ëka Calume. **41** Gîn obedo ka lübö kör Yecu anaka ki i Galilaya, ëka gîn obedo ka könyö ën thon. Mon nököne na pol n'onwongo owotho ködë më bino i Jerucalen onwongo thon tye kunön. **42** Onwongo obedo Nînö më Yübere (manön nînö na Cabît k'Eyuda bara örömö.) Na dong piny cwök cido, **43** ëcwö na nyîngë Yocepu më Arimethea obino, ën onwongo obedo dhanö na dit më öd okiko, ëka ën onwongo kürö Ker k'Obanga më bino. Ën öcîdhö both Pilato ki ték cwiny më kwaö kom Yecu. **44** Pilato obedo ki ur më winyo ni Yecu dong öthöö ökö. Ën ocwodo adit acikari, cë openyo ka Yecu öthöö ökö. **45** I karë na Pilato öniang ki both adit acikari ni ötimëre ni kömanön, ën ömiö kom Yecu both Yocepu. **46** Yocepu öwîlö böngü na leng. Cë ökwanyö kom Yecu ökö piny ki kor yath ariä, oboo i böngü, ëka opyelo i bur lyël n'egworo i kidi, cë ölöörö kidi i dhö bur lyël ëka ororo dhögë ökö. **47** Maria më Magadala ëka Maria aya ka Yoce önönö gîni kakwene n'onwongo eiko ën ië.

16 I nînö na lübö Cabît k'Eyuda, Maria më Magadala, Maria aya ka Yakobo, ëka Calume öcîdhö gîni më wîlö möö na ngwece kur ëk ëcîdh gîni më wiro kom Yecu. **2** Kodiko cön i nînö më acël më cabît, kinge na ceng dong odonyo, gîn öcîdhö i lyël. **3** Gîn öcakö penyere gîni këngi ki i wanga yoo ni, "Nga na bino thwaro ni onu kidi ki i dhö bur lyël?" **4** Ëntö i karë na gîn othuno, önönö gîni lyël ëka önönö gîni kidi n'onwongo thwönë, dong ethwaro ökö thenge. **5** Na gîn dönyö i lyël, önönö gîni awobi mörö n'oruko böngü na tar n'obedo ki kucem, ëka obedo gîni ki lworö rwök. **6** Ëntö ën okobo ni, "Kür ibed unu ki lworö, un itye ka rangö Yecu më Najaret, n'onwongo eguro i kor yath ariä. Ën ope kany! Ën ocer ökö ki kin jö n'öthöö! Nën unu, kany ënë

onwongo epyelo kome ië. 7 Ëntö apë ëk ikob unu n'ëlübkörë ëka Petero nî, 'Yecu bino tëlö nyimwu më cïdhö yo Galilaya. Ibino nënö unu ën kî kunön, kite na yam ën okobo niwu ködë.'"

8 Cë mon oduyo yökö kî i lyël, öcakö ginî ngwëc kî myël kom ëka lworö na ba okobo ginî gin mörö both ngat mörö këkën, piën lworö onwongo ömakögî rwök. 9 (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) I karë na Yecu ocer kî i lyël kodiko cön i ninö më acël më cabit, ën öcakö nen both Maria më Magadala, dhakö na ën onwongo öryëmö cene abirö kî i kome. 10 Ën öcïdhö both ëlübkör Yecu n'onwongo tye ka kwero cöla ëka kok ginî. 11 Ëntö i karë na gin owinyo nî Yecu tye na kwö, ëka Maria önënö ën, gin ba oyee köp mërë. 12 Kinge, Yecu onen both ëlübkörë ariö i kite na path n'onwongo gin tye ka cïdhö yo kin pacö. 13 Gin ödök cen më kobo both ëlübkör Yecu nökenë, ëntö ngat mörö ope n'oye köpgî. 14 Kinge, Yecu onen both ëlübkörë apar acël i caa n'onwongo gin tye ka cem. Ën ocokogî piën gin onwongo ope kî gen ëka pî nwang cwinygî piën gin ökwërö yee köp ka jö n'önënö ën kinge cer mërë kî i kin jö n'öthö. 15 Yecu okobo n'ëlübkörë nî, "Apë unu i wi lobo kibëc ëka itit unu Emuth na Bër both dhanö kibëc. 16 Dhanö mörö na bino yee ëka ebatika ën, bino larë, ëntö dhanö na ba bino yee, ebino ngölö ninë köp. 17 Anyuth ni bino nen kî both jö na yee, gin bino ryëmö cene kî nyinga. Gin bino twak kî lëb na nyen. 18 Gin bino makö thwol kî cing-gî, ëka ka gin ömadhö gin mörö na neko dhanö, cë ba bino timögî na rac. Gin bino ketho cing-gî i kom etwoe ëka bino cang ginî." 19 Kinge na Rwoth Yecu ötwak ködgî, ëkwanyö cë etero i wi polo ëka ën obedo i nget cing Obanga kucem. 20 Cë ëlübkör Yecu öcïdhö

ëka ötītö gīnī köp ī kom Yecu ī kabedo kībēc. Rwoth otio ködgī
ëka omoko köp mērē k'anyuth n'ölübö körē.

Tic k'Ėkwēna

1 Adwong Teopilo, i bukna na cōn, acōō iē köp kibēc na yam Yecu öcakö tio ëka pwonyo, **2** naka othuno i nīnō n'etero ěn ködē i polo, kinge miö cīk kī tēkö ka Tipo Naleng both ěkwēna mērē na yam öyērō. **3** Kinge can mērē, Yecu obedo ka nyuthere bothgī wang na pol mē moko nī ěn eut na kwō. ěn obedo ka nen bothgī pī nīnō pyer angwēn nakun twakö köp i kom ker k'Obanga. **4** I karē mörō acēl, na ěn onwongo tye ka cem ködgī, ěn öcīkögī nī, “Kūr iya unu kī i Jerucalem, ěntō kūr unu pī mīc n'Apapna öcīkērē mē miö, na un iwinyo unu an abedo ka twakö. **5** Jon yam obatica kī pii, ěntō odong nīnō na nōnōk na un ebino baticawu kī Tipo Naleng.” **6** I karē n'ěkwēna örwatērē gīnī kanya acēl, openyo gīnī Yecu nī, “Rwoth, i karē ni ěnē in ibino dwökö kī löc both jö mē Icarael?” **7** Yecu okobo bothgī nī, “Ba obedo nī un myero inge karē onyo nīnō n'Apap öyübö kī twēr mērē. **8** ěntō ibino unu nwongo tēkö, ka Tipo Naleng obino i komwu, ëka un ibino bedo ecaden-na i Jerucalem, i Yudea kibēc, i Camaria, ëka i ajiki mē lobo.” **9** Kinge na dong okobo köp ni, etingo Yecu malö na gīn thon nēnō, ëka pöl ökanö ěn ökö kī i wang-gī. **10** Ėkwēna ka Yecu onwongo öcīkö wang-gī malö i pöl na ěn tye ka cīdhö, athura cwö arīö ocung i ngetgī n'oruko gīnī böng na tar. **11** Gīn okobo nī, “Un jö mē Galilaya, pīngö icung unu nakun itye ka nēnō unu malö i pöl? Yecu ni, n'etingo ökö malö i wi polo kī bothwu, bino dwogo döki i yore nōn acēl na un iñēnō ěn tye ka cīdhö ködē i wi polo.” **12** Cē gīn dong öcakö dökyo Jerucalem kī i wi kidi n'ecwodo nī Kidi mē Jeituni, na cwöcwök kī Jerucalem, bor mērē rōm kī woth mē nīnō acēl mē Cabīt k'Eyuda. **13** I karē na gīn othuno, öcakö iñdhö gīnī i öt na malö kanya gīn onwongo bedo gīnī iē cōn. Jö n'onwongo ute gīnī

kany nön enë Petero, Jon, Yakobo ëka Anderiya, Pilipo ëka Tomaci, Batulumayo ëka Matayo, Yakobo wod k'Alipayo, Cimon na yam obedo i kin jö na mītō löckën, ëka Yuda wod ka Yakobo.

14 Gïn kibëc ribërë kanya acël jwijwi ki mon i lëga ëka Maria aya ka Yecu, ëka ki utmego mërë. 15 I karë nön Petero öya ocung i kin jö n'oye i kom Yecu Kiricito (na welgi römö mia acël ki pyer ariö) 16 ëka okobo ni, "Utmegona, Cöc na Leng myero ocobere kakarë na yam cön Tipo Naleng ötwakö pirë ki i dhö Daudi i kom Yuda, n'obino ötélö jö n'ömakö Yecu. 17 Yuda onwongo obedo dhanö acël i kinwa ëka önywakö ködwa tic ni." 18 (Yuda obino öwilo pwodho ki ciling na en onwongo ki kom tim mërë na rac, kanya en opodho acelawic cë ië öbarë ökö ëka jamië oukere yökö kibëc. 19 Köp ni owinyere both jö kibëc na bedo gini i Jerucalem, ëka pwodho nön ecwodo ki lëbgi ni Akeldama, na tyen köp mërë ni, "Pwodho më Remo.") 20 Petero ömedërë nakun kobo ni, "Köp ni ecöo i buk më Jabuli, "Wëk unu pacö mërë ödök wi obur, ngat mörö kür obed ië." Eka dök ni, "Ngat nökenë olee tic mërë më tëla." 21 Dong pi manön bër eyer ki kin jö ni dhanö n'obedo ki onu i karë kibëc na Rwoth Yecu obedo ka wirë i kin onu, 22 cakërë ki i batica ka Jon naka i ninö n'etero ki Yecu malö ki kin onu. Ngat mörö n'ebino yërö bino ribërë ködwa më bedo acaden më cer ka Yecu." 23 Eka dong gin otuco nying jö ariö: Yocepu n'ecwodo ni Barcaba (n'ecwodo thon ni Yucito) ëka Matiya. 24 Cë gin dong öcakö lëga ni, "Rwoth, in ingeo cwiny ngat acëlacël. Nyuth niwa ki kin jö ariö ni ngat na in iyërö 25 më bedo akwëna ëk olee tic ni na Yuda öwëkö ëka öcidhö ödök cen i kabedo mërë." 26 Cë gin dong öcakö bolo kwir, ëka kwir opodho i kom Matiya, emädö en dong i kom ëkwëna apar acël.

2 İ karë na nîñö më Pentekot örömö, ëlëbkör Kiricito kibëc onwongo ögürë gîñi kanya acël. **2** Athura wöö owinyere nakun öya kî ï polo na calö yamö na kudho na ger ëka opong ï öt ökö kibëc kany onwongo gîñ obedo ië. **3** Cë gîñ mörö onen bothgî na cal kî lëb mac n'opokere ëka opye ï wi ngat acëlacël ï kin-gî. **4** Gîñ kibëc opong kî Tipo Naleng ëka öcakö gîñi dhümö lëb nököñë na papath kite na Tipo Naleng ömïögî më twakö. **5** İ caa nön, onwongo Eyuda na bedo gîñi ï Jerucalem, jö n'onwongo wörö gîñi Obanga n'öya kî ï rok kibëc na tye ï wi lobo thükül. **6** İ karë na gîñ owinyo wöö nön, lwak kibëc ögürë na wigî ocung ökö, piën ngat acëlacël onwongo winyogî ka twakö gîñi lëb thurgî kikome. **7** Cë ouro gîñi rwök nakun kobo gîñi nî, "Jö ni kibëc na tye ka twak gîñi ba obedo jö më Galilaya? **8** Cë pîngö onu kibëc etye ka winyogî nakun ngat acëlacël tye ka twak kî lëb thurgî kikome? **9** Wan jö më Parithia, jö më Media, jö më Elam, kî jö na bedo ï Mecopotamia, Yudea kî Kapadokia, Ponto ëka Acia, **10** Perugia kî Pampulia, Ejip kî lobo Libia na cwök kî Cirene, kî wele n'öya gîñi kî ï Roma **11** na gîñ Eyuda kî jö nököñë n'ölökërë gîñi ï diniwa, Kurete kî jö Arab, wan ewinyogî ka tuco gîñi pî tic na döngö më twërö k'Obanga ï lëb onu kikome." **12** Gîñ kibëc ouro na ba twërö gîñi nîang. Gîñ openyere këñ-gî nî, "Man körë ningö?" **13** Ëntö jö nököñë okobo köp më anywar ï komgî nakun kobo gîñi nî, "Jö ni ömër amëra kî köngö." **14** Cë Petero ocung kanya acël k'ëkwëna apar acël, ötwak kî dwön na malö nakun kobo bothgî nî, "Un Eyuda ewodha, ëka un kibëc nî bedo unu ï Jerucalem, bër inge unu köp ni, dök icik ithwu më winyo twak na mëga. **15** Jö ni ba ömër kite na un ithamö ködë, piën caa pod adek këkën më kodiko. **16** Ëntö man köp na yam adwarpîny Joel ötwakö pîrë nakun kobo nî, **17** "Obanga okobo

nĩ, ĩ karẽ mẽ ajiki, abino önyö Tipona ĩ kom jö kibęc. Êthinö awopewu ěka anyirawu bino dwaro adwar, awopewu na thinö bino nẽnö gĩnĩ gin anyutha, jöwu n'otii bino gĩnĩ leko lek. **18** Naka thon eticna, na cwö ěka mon, an abino önyö Tipona ĩ komgĩ ĩ karẽ nõn, ěka gĩn bino dwaro adwar. **19** An abino nyutho gin mẽ aura ĩ wi polo malö ěka anyuth na papath pĩny ĩ wi lobo, remo, mac, ěka iro na dung. **20** Ceng bino cido ökö na cöl cuc, ěka dwe bino lökërẽ dökö na kwar calö remo, na bara ninö na dit ěka ninö mẽ dheo ka Rwoth obino. **21** Êka jö kibęc na bino cwodo nyĩng Rwoth bino larẽ.” **22** Petero ömëdërẽ anyim nakun kobo nĩ, “Un jö mẽ Icarael, winy unu köp ni: Yecu mẽ Najaret onwongo obedo dhanö n'Obanga onyutho bothwu kĩ tio tango, gin mẽ aura, ěka anyuth n'Obanga otio kanya acël ködë ĩ kin onu, na calö un kikomwu ingeo.” **23** Yecu ni ëmiö bothwu kite na yam Obanga onwongo öyübö nakun ngeo gin na bino tĩmërẽ ĩ anyim, ěka un iguro ën ĩ kom yath arĩa, ineko unu kĩ cĩng jö na ba ngeo cĩk k'Obanga. **24** Êntö Obanga ocerö ën ökö kĩ ĩ kin jö n'öthöö nakun gönyö ën ökö kĩ kom arem mẽ thöö, piën thöö onwongo ba twërö moko ĩ kome. **25** Daudi okobo köp ĩ kome: “Ĭ karẽ kibęc an anënö nĩ Rwoth tye köda. Piën ën tye ĩ cĩnga kucem, an ba abino yengara. **26** Pĩ manön cwinya yom ěka thon lëba twak kĩ yom cwiny, koma thon bino bedo kĩ gen, **27** piën in ba ibino wëköna ĩ kin jö n'öthöö, onyo ba ibino wëkö Dhanöni Naleng töp. (Hadës g86) **28** In inyutho nĩna yoo na tera ĩ kwö, in ibino mĩöna abedo kĩ yom cwiny ĩ nyimi.” **29** Petero ömëdërẽ anyim nakun kobo nĩ, “Utmegona, myero akob bothwu köp ĩ kom kwarö onu Daudi atĩr nĩ yam ën öthöö ökö ěka eiko kome, ěka etye kĩ lyënë both onu kany naka tin. **30** Êntö ën yam onwongo obedo adwarpĩny, dök ongeö nĩ Obanga yam okwongo kwong

bothe nĩ ebino ketho dhanö mörö na tye ĩ kin ěkwaě mērē mē
bedo ĩ then mē löc mērē. **31** Ĕn yam önönö gin na bino tĩmērē ĩ
karē mē anyim, ěka ötwakö köp ĩ kom cer ka Meciya, nĩ ěn
onwongo ba ěwěkö ĩ kin jö n'öthöö, kome thon ba ötöp. (Hadēs
g86) **32** Man ěnē Yecu n'Obanga ocerö ökö, onu kibēc ebeto
ecaden ĩ kom köp nön. **33** Etingo ěn malö ĩ nget cing Obanga
kucem, ögamö Tipo Naleng na yam ěcikö kĩ both Apap ěka
öönyö ĩ komwa gin na dong un itye ka nēnö kĩ wangwu ěka
thon iwinyo unu kĩ ithwu. **34** Pĩen Daudi yam ba öcĩdhö ĩ polo,
ěntö ěn okobo nĩ, “Rwoth Obanga okobo both Rwodha: “Bed ĩ
cinga kucem **35** naka ka abino mĩö langni dökö gin mē theno
tyeni.” **36** “Pĩ manön myero jö mē Icarael kibēc onge gĩnĩ rwök
nĩ Obanga otyeko ketho Yecu nĩ, na un iguro ĩ kor yath ariā, mē
bedo Rwoth ěka Kiricito.” **37** ĩ karē na jĩ owinyo köp nĩ, ödönyö ĩ
cwinygĩ rwök, cē openyo gĩnĩ Petero ěka ěkwēna nökenē nĩ,
“Utmegowa, ngö na myero wan ětim?” **38** Petero ögamö nĩ,
“Ngut unu ěk ebaticawu, ngat acēlacēl kĩ kinwu, ĩ nying Yecu
Kiricito ěk ětim kica ĩ kom bal na mewu. Ĕka ibino unu gamö
mĩc ka Tipo Naleng. **39** Pĩen cikērē nĩ ěcikö pĩrwu k'ěthĩnöwu
ěka pĩ jö kibēc na tye gĩnĩ kanya bor, na Rwoth Obanga onu
bino cwodogĩ.” **40** Cē Petero ömēdērē kĩ tĩtö köp nökenē na
pol nakun dwekogĩ nĩ, “Larē unu kenwu ĩya unu ökö kĩ kom
wang rok n'öbal nĩ.” **41** Ĕka jö n'oyeo köp na ěn okobo bothgĩ,
ebaticagĩ ěka ömēdērē ĩ nĩnö nön jö na römö elip adek. **42**
Jö n'oye kibēc ömĩrē kēn-gĩ mē winyo pwony k'ěkwēna, gürē
kanya acēl, poko ĩ ogati, ěka lēga. **43** Ĕkwēna obeto tino tango
ěka anyuth na pol, naka jö kibēc lworo ömakögĩ. **44** Jö n'oye
onwongo cökērē gĩnĩ kanya acēl, nakun nywakö gĩnĩ jami kibēc
kanya acēl. **45** Gĩn öcadhö lönyögĩ ěka jamigĩ, cē gĩn opoko both

jö kibëc kî i kin-gî kite na miti ka ngat acêlacêl tye ködê. **46** Gîn ömëdërê më güre kanya acêl ninö kibëc i dyekal ôt k'Obanga nakun poko gîni i ogati kî i pecigî, n'ëcamö kî yom cwiny ëka kî cwiny na bër, **47** n'ëpakö Obanga, na dhanö kibëc pwöyögi, ëka Rwoth obedo ka mëdö bothgî jö n'ölarê ninö kî ninö.

3 i ninö mörö acêl, Petero ëka Jon öcîdhö gîni i ôt k'Obanga i caa më læga, caa abungwën më kothyeno. **2** Onwongo tye dhanö mörö n'ongwal cakërê i karê n'ënywölö ën ködê, n'etingo atinga i wangkac më Öt k'Obanga n'ecwodo ni Wangkac na Bër, ëk ökwa köny ninö kî ninö kî both jö na dönyö i Öt k'Obanga. **3** i karê na ën önënö Petero ëka Jon tye ka dönyö gîni, angwalo ökwaögi ciling. **4** Petero ëka Jon öcîkö wang-gî i kome. Cê Petero okobo ninê ni, "Nënwa!" **5** Angwalo oketho cwinye më nënögî, nakun geno ni ebino miönê gin mörö. **6** Ëntö Petero okobo ni, "An ba atye kî lim mörö, ëntö an amii ngö na an aute ködê. I nyîng Yecu Kiricito më Najaret, yaa malö icak woth." **7** Cê Petero ömakö cing angwalo më kucem ëka otingo ën malö, cê cücüth odon tyënë ödökö na tæk. **8** Angwalo opye kî tyënë ëka öcakö woth. Cê ödönyö ködgi i Öt k'Obanga nakun wotho, pye, ëka pakö Obanga. **9** i karê na jîi kibëc önënö angwalo ka wotho ëka pakö Obanga, **10** gîn önïang ni ënê dhanö na yam kwaö köny kî i wangkac më Öt k'Obanga n'ecwodo ni Wangkac na Bër. Gîn obedo kî ur rwök i kom ngö n'ötîmërê i kome. **11** Gîn kibëc öngwëcö kanya acêl kî ur i tyën ôt ka Colomon, kanya angwalo onwongo omoko i kom Petero ëka Jon. **12** i karê na Petero önënö köp ni, ën okobo bothgî ni, "Un jö më Icarael, ngö na miöwu iuro unu ngö n'ötîmërê? Pîngö un itye ka ripöwa kömanön calö wan ënê ëtimö kî tæköwa onyo kite na wan elworo k'Obanga ködê ënê ömiö angwalo ni owotho?"

13 Obanga k'Abraam, Icaka ëka Jakob, Obanga ka kwereuwa, oketho dheo mërë i kom atic mërë Yecu. Un imiö i cing Pilato ëk enek ën nakun ikwërö unu ökö i karë na Pilato mütö gönyö ën.

14 Un ikwërö Ngat na Leng ëka na kite Atir, cë ikwaö unu nï ëk ëgöny niwu dhanö n'obedo anak. 15 Un ineko ngat na mïö kwö, ëntö Obanga ocero ën ki i thö. Ëka wan ënë ebedo ecaden më köp ni. 16 Pi yee i nying Yecu, ënë ömïö ëcwö ni onwongo tükö kite na un inënö ëka ingeo. Obedo nying Yecu ëka yee i kome ënë ömïö ën öcang i nyimwu kite na un kibëc itye ka nënö ködë.

17 "Kobedini dong utmegona, an angeo nï yam itimö unu köp ni i karë më kwia piny, kamë ëtëlawu. 18 Ëntö kite na yam Obanga ötwak ki i dhö edwarpiny kibëc nï Kiricito mërë myero ölim can, ëka dong ocobere kakarë nï kömanön. 19 Ngut unu dong, ëka ilökërë unu both Obanga, ëk balwu ëjwa ökö, 20 ëk karë më yweo na yaa ki both Rwoth obin bothwu, ëka ën bino oro Yecu, na ënë Meciya n'ëyërö niwu. 21 Ën myero obed i polo naka ka karë örömö n'Obanga bino dwökö jami kibëc kakarë, kite na yam ën öcükërë ködë k'edwarpiny mërë na leng. (aiön g165) 22 Muca yam okobo nï, 'Rwoth Obangani bino oro adwarpiny mörö niwu, na bino yaa ki i kin utmegowu kite na ën oora ködë. Un ibino winyo unu ën i köp kibëc na ën bino kobo niwu. 23 Ngat mörö na ba bino winyo ën, ebino rwenyo wangë ökö ki kin jö thurgi.' 24 "Cakërë ki i kom adwarpiny Camuel, edwarpiny kibëc ötwakö köp i kom ngö na tye ka timërë i kom karë ni. 25 Un ibedo ëkwaë k'edwarpiny nön, ëka un ënë ekethowu i cükërë k'Obanga both kwereuwa. Piën Obanga okobo both Abraam nï, 'Rok kibëc më wi lobo bino nwongo gum ki both ëkwaëni.' 26 I karë na dong Obanga oketho atic mërë, ën öcakö oro bothwu ëk ömiiwu gum na mïö ngat acëlacël lökërë wëkö timö bal."

4 I karë na Petero ëka Jon onwongo tye ka twak gini ki jii, elamdhök ëka adit acikari më öt k'Obanga ëka Ecadukayo obino gini bothgi. **2** Ètëla ni onwongo öngö gini ni Petero ëka Jon onwongo tye ka pwonyo jii ni, ki twër më nyiing Yecu, jö n'öthöo bino cer gini ökö. **3** Gin ömakö Petero ëka Jon cë ekethogi i buc naka othuno kodiko, piën piny onwongo ocido ökö. **4** Èntö jö na pol n'owinyo köpgi oyee, ëka wel jö n'oye Yecu n'obedo gini cwö ömëdërë othuno elip abic. **5** Kodiko mërë na piny dong oru, ëlöc ëka edong, k'epwony cik öcökërë gini i Jerucalem. **6** Anac Alamdhök na Dit onwongo tye kany nön, ëka Kayapa, Jon, Alegijanda, ëka jö kibëc na tye gini i dholokek k'Alamdhök na Dit. **7** Gin okelo Petero ëka Jon i nyimgi nakun penyogi ni, "Koth tükö mënë na un itye ka tic ködë onyo ki nyiing nga?" **8** Cë Petero, opong ki Tipo Naleng ëka okobo bothgi ni, "Un ëlöc ëka edong ka lwak! **9** Ka tin ipenyowa unu köp i kom tic na bër n'ötümërë i kom angwalo ëka kite na ën öcang ködë, **10** cë dong un kibëc ëka jö më Icarael myero inge unu ni, pi nyiing Yecu Kiricito më Najaret na un iguro i kom yath aña, n'Obanga ocerö ökö ki i kin jö n'öthöo, ënë ëcwö ni ocung i nyimwu n'öcang ökö. **11** Ènë obedo "kidi na un egedo ikwërö unu ökö, n'ölökërë ödökö kidi na pürë tük më gwic öt." **12** Larë ope both ngat mörö nökökë, piën Obanga ba ömiö nyiing mörö nökökë i lobo kany both dhanö na myero onu ëlarë ködë." **13** I karë na jö na tye i öd athuko önënö gini tük cwiny Petero ëka Jon cë öniang gini ni gin onwongo obedo jö na ba ökwanö ëka ba ngeo gini gin mörö. Obedo gini ki ur ëka öniang gini ni cwö ni yam obedo kanya acël ki Yecu. **14** Èntö ka gin önënö ëcwö n'öcang ocung i ngetgi, köp mörö na gin myero okobi ölöög i ökö. **15** Eka ëcikögi më dönyö yökö ki i athuko më öd okiko k'edong, cë öcakö gini yübö

köp kën-gĩ, 16 nakun kobo gĩnĩ nĩ, “Ebino tĩmō jō ni nĩngō? Jō kibēc na bedo gĩnĩ ĩ Jerucalem otyeko ngeeno nĩ gĩn otio anyuth na kome nen, na onu ba ětwerō kwērō. 17 Ēntō mē jūkō ěk kūr ōkēth ōrōm kin jĩ, bē ěcĩkgĩ ěk kūr ōmēdērē gĩnĩ mē kobo nyĩng ni both ngat mōrō kēkēn.” 18 Cē ecwodogĩ mē dwogo cen, ěka ěcĩkōgĩ nĩ kūr ōtwak onyo opwony gĩnĩ köp mōrō kĩ nyĩng Yecu. 19 Ēntō Petero ěka Jon ōgamō gĩnĩ nĩ, “Un ĩngōl köp kenwu ka cē nen na bē ĩ wang Obanga mē winyowu na lōō winyo Obanga, 20 piēn wan ba ětwerō wēkō kobo gin na yam wan ēnēnō ěka ewinyo.” 21 Kinge būrōgĩ, cē gĩn ōwēkōgĩ ōcīdhō, gĩn ba onwongo yoo mē ketho pwod ĩ komgĩ, piēn jĩ kibēc onwongo pakō gĩnĩ Obanga pi ngō n’ōtīmērē. 22 Dhanō na tango mē cangō ōtīmērē ĩ kome, onwongo mwaka mērē kadhō pyer angwēn ōkō. 23 Cūcūth n’ēgōnyōgĩ, Petero ěka Jon ōdōk gĩnĩ both jō n’oye nōkēnē ěka okobo nĩgĩ ngō n’ēlamdhōk na dito ěka edong okobo gĩnĩ. 24 ĩ karē na gĩn owinyo köp ni, jō n’oye kibēc okok gĩnĩ kanya acēl kĩ dwōn na malō mē lēga both Obanga na kobo gĩnĩ nĩ, “Rwoth Obanga won twēr, in iketho polo kĩ lobo ěka nam kĩ jami kibēc na tye ĩē, 25 cōn ĩtwak kĩ dhō kwarōwa Daudi n’obedo aticni kĩ tēkō ka Tipo Naleng n’okobo nĩ, “Pĩngō erok wōō gĩnĩ kanya acēl, ěka pĩngō rok na pol yūbō köp na kōny mērē ope? 26 Rwodhi mē lobo yūbērē gĩnĩ pi lwēny, ěka ēlōc cōkērē kanya acēl ĩ kom Rwoth ěka ĩ kom Ngat n’ewiro.’ 27 Adyer Erode ěka Pontio Pilato k’Erok ěka jō mē Icarael ōgūrē gĩnĩ kanya acēl ĩ pacō ni ĩ kom aticni Yecu na leng na in iwiro. 28 Gĩn ōtīmō ngō na tēkōni ěka mitini omoko nĩ bino tīmērē. 29 Ēka kobedini Rwoth Obanga, winy būragĩ ěka ĩmĩwa eticni, ěk ētīt köpni kĩ tēk cwiny. 30 Ryē cingĩ mē cangō jĩ, ěk anyuth mē tango ěka gin mē aura na pol ōtīmērē kĩ nyĩng

aticni Yecu na leng.” 31 Kinge na dong ölēgö gīnī, kabedo na gīn ögürē iē oyengere. Ēka gīn kibēc opong kī Tipo Naleng, cē ötītō gīnī köp k’Obanga kī tēk cwiny abonge lworō mörō. 32 Jō n’oye kibēc onwongo nöthērē gīnī kanya acēl i cwiny ēka i thama. Ngat mörō ope na kobo nī gīn na ēn etye ködē onwongo obedo mēgē, ēntō gīn önywakō jami kibēc na gīn onwongo tye ködē. 33 Ēkwēna ömēdērē gīnī mē mīō caden mē cer ka Rwoth Yecu kī tēkö rwök, ēka gum na thwönē opodho i komgī kibēc. 34 Onwongo ngat mörō ope na gīn mörō orem bothe, piēn jō n’onwongo tye kī pwothigī onyo udigī öcadhō gīnī ökö, ēka okelo gīnī līm n’öya kī iē, 35 cē ömīō gīnī both ēkwēna ēka mē poko both ngat acēlacēl kite na mītērē ködē. 36 Kömanön Yocepu n’obedo Alebi mē Caiprac, n’ēkwēna cwodo nī Baranaba (na thērē nī, “Wod k’ajing cwiny jō”). 37 Ēn öcadhō pwodho mērē na ēn onwongo tye ködē ēka okelo cīling both ēkwēna.

5 Ēntō ēcwō mörō onwongo tye na nyīngē Anania n’öcadhō pwodho gīn kī dhakō mērē Capira. 2 Ēn okelo nget līm mörō both ēkwēna ēka ökanō līm nököñē nakun dhakō mērē thon ngeo. 3 Cē Petero okobo bothe nī, “Anania, pīngō Catan opong i cwinyi, ömīō itēmō bwölō Tipo Naleng nakun i’kanō nget līm mökö n’öya kī i pwodhoni? 4 Pwodho nön onwongo ba obedo megī n’onwongo bara i’cadhō? Ēka kinge na dong i’cadhō ökö, onwongo cīling nön ba tye i twērōnī? Ngō n’omii i’thamō mē tīmō koth gīn-nī? In ba i’bwölō dhanō ēntō i’bwölō Obanga.” 5 I karē n’Anania owinyo köp nī, ēn opodho pīny ēka öthōō ökö cūth. Cē thwön lworō ömakō jō kibēc n’owinyo ngō n’ötīmērē. 6 Cē ēthīnō awope obino gīnī anyim, eboo kome kī böngü, ēlabō yökō ēka eiko. 7 Kinge caa adek, dhakō mērē obino i öt, nakun ba ngeo ngō n’ötīmērē. 8 Petero openyo ēn nī, “Kob nīna, man ēnē wel

na un k'Anania inwongo unu kī cadhö pwodhowu?" Ēn ögamö nī, "Eyo, wel mērē ēnön." 9 Petero okobo ninē nī, "Un itwērō rībērē kanya acēl mē bwölō Tipo ka Rwoth nīngō? Nēn, kōr tyēn jō n'oiko cworī tye ī dholokek, in thon ebino labōni yökō." 10 Ī caa nōn cūcūth ēn opodho ī ka tyēn Petero cē ōthōō ökö. Cē ēthinō awope nōn obino ödönyō ī öt ēka önēnō gīnī nī ēn ōthōō ökö, gīn otingo ēka ēlabō eiko ī nget cwörē. 11 Thwōn lworō ömakō jō n'oye Kiricito kibēc ēka jō kibēc n'owinyo ngō n'ötīmērē. 12 Ēkwēna otio gīnī anyuth mē tango ēka gin mē aura na pol ī kin jīī. Ēka jō n'oye Yecu kibēc onwongo marō gīnī rībērē kanya acēl ī tyēn öt ka Colomon. 13 Ēntō ngat mörō ope n'öparō mē rībērē ködgi, kadī bed nī jīī onwongo wörōgi rwök. 14 Cē jō n'oye Rwoth welgi ömēdērē, cwō ēka mon. 15 Na calō adwogi mē tic k'ēkwēna, jīī okelo etwoe ī wanga yoo cē epyelogī ī wi ētana ēka ī kom ökēka gīnī, ēk ka Petero wok ī ngetgi, tipo mērē owok ī kom jō mökö kī kin-gī. 16 Lwak thon öcökērē gīnī kī ī peci n'ögürō Jerucalē nakun kelo gīnī etwoe ēka jō na tipo na reco yelogī, cē gīn kibēc öcang ökö. 17 Cē Alamdhök na Dit ēka jō na ēn tio ködē n'onwongo obedo gīnī dul k'Ecadukayo, nyeko ömakōgi rwök. 18 Cē gīn dong ömakō ēkwēna ēka ekethogi ī buc. 19 Ēntō malaika ka Rwoth obino kiwor, öyabō dholokek mē buc, ēka okelo ēkwēna yökō cē okobo nīgi nī, 20 "Apē icung unu ī dyekal öt k'Obanga ēk ikob unu nī jīī köp mē kwō na nyen nī." 21 Ī karē na gīn owinyo köp nī cē ödönyō gīnī ī dyekal öt k'Obanga na pīny dong ruu ēka öcakō gīnī pwonyo jīī. Ī karē n'Alamdhök na Dit ēka jō na tio ködē othuno, gīn ocwodo athuko mē öd okiko k'edong k'Eyuda kibēc, n'ömēdērē k'ētēla ka jō Icarael. Cē gīn ooro jō mökö ī buc mē kelo ēkwēna. 22 Ēntō ī karē na jō n'eorogi othuno ī buc, onwongo gīnī ēkwēna ope. Gīn

ödök cen ëka okobo nî, 23 “Wan enwongo dholokek më buc ocegere, n’acikari ocung gîni yökö, ëntö i caa na wan ëyabö dholokek, enwongo ngat mörö ope ië.” 24 I karë na dit acikari më öt k’Obanga ëka ëlamdhök na dito owinyo köp ni, thamagi ocung ökö nakun uro gîni kite na köp ni kibëc bino thum ködë. 25 Cë ngat mörö othuno ëka okobo nî, “Cwö na un iketho i buc ocung gîni i dyekal öt k’Obanga, tye ka pwonyo gîni jîi.” 26 I caa nön, adit acikari më öt k’Obanga ëka jö na ën tio ködë öcidhö gîni ëka ekelo ëkwëna. Gîn ba otio kî tükö piën gîn onwongo lworö nî jîi twërö celogi kî kite. 27 I karë n’ekelo ëkwëna i nyim athuko më öd okiko k’edong, ëk Alamdhök na Dit openygi. 28 Ën okobo nigî nî, “Wan ëmiöwu cik na tük ëk kür ipwony unu kî nyîng ni. Nën ngö na dong un iitimö! Ibedo unu ka pwony i Jerucalem kibëc, ëka itye unu ka moko më miö remo ka ngat ni bedo i wiwa.” 29 Ëntö Petero ëka ëkwëna nökenë ögamö gîni nî, “Wan myero ewiny Obanga na löö winyo dhanö. 30 Obanga ka kwerewa ocero Yecu na un ineko nakun ingabö unu ën i kor yath ariä. 31 Obanga otingo ën malö i nget cingë kucem i kabedo më dheo na calö Atëla ëka Alar, ëk jö më Icarael onwong gîni karë më ngut, cë ën ötim nigî kica i kom balgi. 32 Wan ebledo ecaden më jami ni ëka Tipo Naleng thon n’Obanga ömiö both jö na winyo ën.” 33 I karë n’edong më öd okiko owinyo köp ni, akëmö ömakögi rwök, cë öthamö gîni më neko ëkwëna. 34 Ëntö Aparicayo n’ecwodo nî Gamaliel, n’onwongo obedo apwony cik, na jîi kibëc onwongo wörö, öya malö i nyim athuko më öd okiko k’edong ëka ömiö twërö nî ëk eter ëkwëna yökö pi caa mörö na nönök. 35 Cë ën öcakö twak ködgi nî, “Jö më Icarael, bër igwökëre unu i ngö na un iimitö timö i kom jö ni. 36 I karë mörö n’opoth angeg, onwongo dhanö mörö tye na nyîngë Teyuda,

n'oporo më bedo ngat mörö na pîrë tēk. Jö na römö mia angwēn obino örībērë ködë, ëntö ebino eneko ën ökö, ëka ëlübörë kibëc obino ökëth gîni ökö cë manön obedo ajiki ka jami kibëc. **37** Kinge manön, Yuda më Galilaya thon obino i karë më kwanö jii. Ën onwongo ëlübörë, ëntö ebino eneko ën ökö, ëka ëlübörë kibëc obino ökëth ökö. **38** Dong pî köp na tye kobedini, amiöwu thama ni, wëk unu jö ni öcïdh gîni, piën ka yüb ni onyo tic ni obedo më ka dhanö, cë bino jik. **39** Ëntö ka öya ki both Obanga, cë un ba irömö unu jükö jö ni, un thon ibino nwongo ni itye ka lwëny unu k'Obanga." Gîn ögamö thama ka Gamaliel **40** ëka ecwodo ëkwëna i öt ëk epwodgi nakun ëcïkögî ni kür dökî ötwak gîni ki nyïng Yecu. Cë ëwëkögî öcïdhö. **41** Ëkwëna öya ki i nyim athuko më öd okiko k'edong na cwinygi yom piën Obanga ökwanögi ni opore gîni më nwongo lewic pî nyïng Yecu. **42** Ninö kibëc gîn onwongo ba kengo pwonyo ëka titö köp më Emuth na Bër i dyekal öt k'Obanga ëka öt ki öt ni Yecu ënë Meciya.

6 I karë nön na wel ëlübör Yecu onwongo tye ka mëdërë, Eyuda n'oyeo Yecu na twakö gîni lëb Girik öcakö gîni ngüngüta i kom Eyuda na twakö lëb Iburu, piën ninö kibëc ka epoko cem mon thöo na mëgi ba ëparö pîrgi. **2** Cë ëkwëna apar ariö ocwodo gîni ëlübör Yecu kibëc ëka okobo gîni ni, "Wan ëkwëna myero ebed i tic më titö köp k'Obanga ëk kür ebed i tic më poko cem. **3** Pî manön utmegona, yër unu jö abirö ki kinwu n'ëwörögi, n'opong gîni ki Tipo Naleng ëka tye gîni ki ryëkö. Wan ebino miögi tic ni. **4** Ëntö wan ebino mirë më lëga ëka titö köp k'Obanga." **5** Ngö na gîn okobo oyomo cwiny jii kibëc, ëka gîn öyërö Citipwano, dhanö n'opong ki yee ëka ki Tipo Naleng, ëyërö thon Pilipo, Porokuro, Nikanori, Timon, Paramena, ëka Nikolac n'obedo dhanö më Antiokia n'ölökërë i dini k'Eyuda. **6**

Ekelo jö abirö ni i nyim ëkwëna, n'ölëgö nakun ketho gini cing-gi i wigi. 7 Cë köp k'Obanga ömëdërë më nya. Wel ëlëbkör Yecu ömëdërë rwök i Jerucalem, ëka ëlamdhök k'Eyuda na pol oyee gini thon. 8 Citipwano, n'Obanga ömiö gum ëka ki tükö, obedo ka tio gin më aura ëka anyuth më tango i kin jii. 9 Ëntö i ninö mörö acël, jö mörö më cinagoga ka jö n'ëgönyögi ki i opii, kanya acël ki jö mökö më Cirene ëka më Alegijandaria ëka jö n'öya ki i lobo më Cilicia ëka Acia, jö ni obedo ka pyem ki Citipwano, 10 ëntö gin onwongo ba twërö pyem ki ryökö ka Citipwano ëka ki Tipo Naleng n'onwongo ën twak ködë. 11 Cë gin öcakö cüpö jii i müng ëk okob gini ni, "Wan ewinyo Citipwano twak nakun kobo köp më ayeny i kom Muca ëka Obanga." 12 Cë gin othuro jii, edong ëka epwony cik më dini. Ëka ëmakö Citipwano cë ekelo ën i nyim athuko më öd okiko k'edong. 13 Gin okelo ecaden n'obedo gini etwodo n'okobo ni, "Karë kibëc ëcwö ni twakö köp na rac i kom kabedo na leng ëka i kom cik ka Muca. 14 Wan ewinyo ën ka kobo ni Yecu ni më Najaret bino balö kabedo ni ökö ëka bino lökö kit më kwö na yam Muca ömiöwa." 15 Jö kibëc n'onwongo obedo gini i athuko më öd okiko k'edong öcökö wang-gi i kom Citipwano, ëka önënö gini terinyime na calö terinyim malaika.

7 Cë Alamdhök na Dit openyo Citipwano ka ngö n'ekobo i kome tye atir. 2 Citipwano ögamö ni, "Utmegona ki jö ka bebena, winya unu! Obanga më dheo onen both kwarö onu Abraam n'onwongo ën pod tye i lobo Mecopotamia, na ën bara obedo i lobo më Aran. 3 Obanga okobo ninë ni, 'Yaa iwëk loboni ëka kakani, ëk icidh i lobo na an abino nyutho nini.' 4 "Cë Abraam öya öwëkö lobo ka jö Kaladea ëka öcïdhö obedo i lobo Aran. Kinge na dong apap mërë öthöö, Obanga ooro Abraam i lobo ni

kanya kobedini ikwö unu ië. 5 Ëntö Obanga ba ömïö ën obedo ki gin mörö më alea kadî ki ngöm mörö na titidî. Ën öcîkërë ködë nî lobo bino bedo mëgë ëka ëkwaë mërë kadî bed ëthïnö mërë pod ope. 6 Obanga thon ötwak k'Abraam nî, 'Ëkwaëni bino bedo wele i lobo na ba obedo mëgî, ëka gîn bino bedo opii n'ebino yelogî pî mwaka mia angwën.' 7 Ëntö Obanga okobo nî, 'Abino ketho pwod i lobo na gîn bino tic ië kamë opii, ëka i ajiki mërë gîn bino donyo yökö ki i lobo nön ëka wöra gini i kabedo ni.' 8 Cë Obanga ömïö cîkërë më lîrë. Ëka Abraam ödökö apap ka lcaka, ën ölîrö lcaka i ninö më aboro kinge nywölö ën. Kinge lcaka ödökö apap ka Jakob, ëka Jakob ödökö apap ka jö apar arïö më kaka jö lcarael. 9 "Adînga obino ömakö ëthïnö ka Jakob i kom ömîn-gî Yocepu, ëka öcadhö gini ën na calö opii both jö më Ejip. Ëntö Obanga onwongo tye ki Yocepu 10 ëka ölarö ën ki kom can kibëc. Obanga ömïö Yocepu gum ëka ryëkö i nyim Parao rwoth më Ejip. Parao thon ömïö Yocepu obedo alöc më Ejip ëka pacö mërë. 11 "Cë kec obino opodho i lobo Ejip kibëc ëka lobo Kanaan, n'okelo thwön can, ëka kwere onu onwongo ba twërö nwongo cem mörö. 12 I karë na Jakob owinyo nî cem tye i lobo Ejip, ën ooro awope mërë n'obedo kwere onu i woth na mëgî më acël. 13 I woth na mëgî më arïö, Yocepu okobo both utmego mërë nga na ën ebedo, ëka Parao ongeö köp i kom wede ka Yocepu. 14 Kinge man, Yocepu okobo nî ëk ekel apap mërë Jakob ëka jö më pacö mërë kibëc, jö pyer abîrö wie abic. 15 Cë Jakob öcîdhö yo kupîny i lobo Ejip, kanya ën ëka kwere onu öthöö ië. 16 Kom lyenegî ebino edwongo cen i Cekem ëka epyelo i bur lyël n'Abraam onwongo öwîlö ki wel cîlîng mörö ki both ëthïnö k'Amor ki i Cekem. 17 "Na calö karë onyingo na cwök n'Obanga myero ocob cîkërë mërë both

Abraam, wel jö onu kî i lobo më Ejip ömëdêrê rwök. 18 Cê rwoth
 nököñê, n'onwongo ba ngeo gin mörö i kom Yocepu, obino
 ödökö alöc më Ejip. 19 Ên ötimö tim na rac i kom jö onu, cê
 ömïö kwere onu ölimö can na thwönê rwök nakun diögi më bolo
 êthîñö na pod ênywölö anywöla êk kür ökwö ginî. 20 "Î karê nön
 êñê ênywölö kî Muca, êñ onwongo obedo athîñ na leng both
 Obanga. Êgwökö êñ pî dwethe adek i öt k'apap mërê. 21 Î karê
 n'ebolo Muca, nyaka Parao ökwanyö êñ ëka ögwökö na calö
 athîñ mërê. 22 Epwonyo Muca kî ryëkö ka jö më Ejip kibêc ëka
 êñ onwongo tæk i twak ëka i tic mërê. 23 "Î karê na dong Muca
 othuno mwaka pyer angwën, êñ öcakö thamö më cîdhö limö
 utmego mërê n'obedo êthîñö më Icarael. 24 Êñ önênö dhanö më
 Ejip acêl ka tye ka makö dhanö më Icarael na rac, cê Muca
 öcîdhö më kõnyö dhanö më Icarael nakun cülö kwor kî neko
 dhanö më Ejip. 25 Muca öthamö nî utmego mërê twërö ngeo
 ginî nî Obanga onwongo tye ka tic ködê më larögi, êntö gin ba
 dök önîang. 26 Î nîñö na lübö manön, Muca obino onwongo jö
 më Icarael ariö tye ka lwëny. Êñ ötëmö më thekogî nakun kobo
 nî, 'Ngö nî mîtö unu wanêrê iê nakun ibedo unu utmego?' 27
 "Êntö ngat n'onwongo ömakö awodhe na rac othwaro Muca
 thenge ëka okobo nîñê nî, 'Nga n'omii nî ibed alöc ëka angöl-
 köpwa? 28 In îmitö nekona kite na woro ineko kî dhanö më
 Ejip ködê?' 29 Î karê na Muca owinyo köp nî, cê öngwécö ökö i
 lobo më Midian, kanya êñ obedo iê na calö arok ëka önywölö
 êthîñö awope ariö. 30 "Kinge na dong mwaka pyer angwën
 opoth ökö, Muca onwongo tye i thim n'onwongo cwök kî Kidi
 Cinai, cê Obanga onen bothe na cal kî malaika i bunga na lyël.
 31 Î karê na Muca önênö gin nön, obedo kî thwön ur rwök ëka
 öcîdhö na cwök i ngete, cê owinyo dwön Rwoth Obanga na

kobo nĩ, **32** 'An abedo Obanga ka kwerenĩ, Obanga k'Abraam, Icaaka ěka Jakob,' cẽ kom Muca ömyěl, Iworo ömakö ěka ba dök ödiö cwinye mẽ nẽnö. **33** "Cẽ Rwoth Obanga okobo both Muca nĩ, 'Göny wör ökö kĩ ĩ tyeni, kabedo na in icung ĩ ĩ ni obedo ngöm na leng. **34** An dong anẽnö kite na jöga tye ka ĩimö can ködē ĩ Ejip, atyeko winyo kokogĩ, ěka atye ka bino dong pĩny mẽ larögĩ. Bin dong ěk aori ĩdök cen yo Ejip.' **35** "Man ěnē Muca na ģin obino ökwērö nakun kobo ģinĩ nĩ, 'Nga n'ömiö nĩ in ibed alöc ěka angöl-köp?' Obanga ooro Muca mẽ bedo alöc ěka alar nakun owok kĩ both malaika n'onen bothe kĩ ĩ bunga. **36** Muca ökwanyögĩ kĩ ĩ lobo mẽ Ejip nakun ĩimö ģin mẽ aura ěka anyuth mẽ tango ĩ lobo Ejip, ĩ Nam na Kwar ěka pĩ mwaka pyer angwēn ĩ thim. **37** "Man ěnē Muca n'okobo both jö mẽ Icarael nĩ, 'Obanga bino oro niwu adwarpĩny na cal köda kĩ kin jö na mewu.' **38** Muca ěnē onwongo tye kanya acēl kĩ jö mẽ Icarael ĩ thim kĩ malaika n'ötwak ködē kĩ ĩ wi Kidi Cinai, ěka kĩ kwere onu, cẽ kĩ kany nön Muca ögamö köp mẽ kwö mẽ köbö both onu. **39** "Ĕntö kwere onu ökwērö ģinĩ winyo ěn. Ģin ökwērö Muca ěka ölökerē ģinĩ mẽ dök cen ĩ lobo mẽ Ejip kĩ ĩ cwinygĩ. **40** Ģin okobo both Aron nĩ, 'Yüb niwa obanga na bino tēlö nyimwa, piēn Muca mörö ni, n'ötēlö onu mẽ yaa kĩ ĩ lobo mẽ Ejip, ba engeo ngö n'ötīmērē bothe! **41** Manön ěnē karē na ģin öyübö kĩ cal jwök n'obedo calö athĩn thwön mẽ awöra. Ģin okelo tyērgĩ both athĩn thwön ni ěka öcakö bedo ģinĩ kĩ yom cwiny ĩ kom ngö na ģin öyübö kĩ cĩng-ģĩ. **42** Ĕntö Obanga ölökerē ökö cẽ ömiögĩ karē mẽ wörö cēr mẽ polo na calö obangagĩ, kite na yam ěcöö ködē ĩ buk k'edwarpĩny nĩ, "Un jö mẽ öt Icarael, yam ĩtyērö unu ģin aryēda mörö mẽ lee botha ěka mic pĩ mwaka pyer angwēn na un itye ĩ thim? **43** Pathĩ nĩ kōmanön, un itingo kēma k'obanga

Molek ëka cër k'obangawu Repan, cal jwogi na un ÿyübö më awöra. Pï manön an abino terowu i opii naka i ngee Babilon.'

44 "Kwere onu yam tye ki këma më caden i thim më nyutho ni Obanga tye i kin-gi. Giñ öyübö i kite n'Obanga onwongo onyutho ni Muca, na lübërë ki kite na ën önënö ködë. 45 Kinge, kwere onu ögamö këma ëka obino giñi ki Yocua i karë na giñ ömaö lobo ki both rok n'Obanga öryëmögi ökö ki i nyimgi. Këma obedo i lobo nön naka i karë ka Daudi. 46 Daudi onwongo gum ki both Obanga ëka ökwaö ni ëk ëmië ëgër öt n'Obanga ka Jakob bedo ië. 47 Ëntö Colomon ënë ögërö öt n'Obanga. 48 "Kadi bed ni kömanön, Obanga na Malö Rwök ba bedo i öt n'ëgërö ki cing jö, kite na yam adwarpiny okobo ni, 49 "Polo ënë kabedo më löcna, ëka lobo ënë ka theno tyëna. Rwoth okobo ni, Koth öt mënë na un ibino gërö niina? Onyo ka yweona bino bedo kwene? 50 Pathi cinga ënë öyübö jami ni kibëc?' 51 "Un jö na ngutwu nwang, ical unu ki jö n'ökwërö Obanga ëka un ba ibino miö cwinywu më winyo köp k'Obanga. Un ical ki kwerewu: Un i karë kibëc i'kwërö unu Tipo Naleng! 52 Adwarpiny mënë na kwerewu ba oyelo? Giñ thon oneko jö na yam okobo köp cön më bino ka Ngat na Kite Atir, na un iketho örörö i kome ëka ineko unu ökö. 53 Un jö n'ëmïöwu cik k'Obanga na yam emalaika okelo giñi, cë ba ilübö unu." 54 I karë n'ëtëla k'Eyuda owinyo giñi ngö na Citipwano okobo, akëmö ömakögi nakun kaö lakgi i kome. 55 Ëntö Citipwano opong ki Tipo Naleng, cë önënö malö i wi polo ëka önënö dheo k'Obanga na ryëny rwök, ëka Yecu n'ocung i nget cing Obanga kucem. 56 Cë Citipwano okobo ni, "Nën unu, anënö polo öyabërë ëka Wod ka Dhanö n'ocung i nget cing Obanga kucem." 57 Jö kibëc oumo ithgi ëka ëcakö wöö ki dwön na malö cë giñ kibëc omukere i kome, 58 ëywaö

Citipwano yökö i ngee pacö ëka ëcakö celo ën ki kite. Ecaden opyelo böng-gi i ka tyën awobi mörö na nyïngë Caulo. **59** I karë n'etye ka celo Citipwano ki kite, ën ölëgö ni, "Rwoth Yecu gam tipona." **60** Cë Citipwano orumo cöngë piny ëka okok ni, "Rwoth kür iketh bal ni i komgi." I karë na ën okobo köp ni, cë öthöö.

8 Ëka Caulo onwongo tye kunön më miö caden i kom thöo ka Citipwano. I ninö nön ayela na dit opodho i kom jö n'oye Kiricito na bedo gini i Jerucalem, ëka gin kibëc ökëth gini ökö ata i lobo më Yudea ëka Camaria cë ëkwëna këkën ënë odong. **2** Jö na wörö Obanga ënë oiko gini Citipwano, nakun kumo gini pirë rwök. **3** Ëntö Caulo onwongo mitö ni etyek jö n'oye Kiricito ökö, nakun wotho i öt ki öt na ywaö cwö thon ki mon më twenogi i buc. **4** Jö n'oye n'onwongo ökëth gini i kabedo kibëc, ötitö gini köp k'Obanga. **5** Pilipo öcïdhö yo kupiny i pacö mörö më lobo Camaria ëka ötitö nigö köp i kom Meciya kunön. **6** I karë na lwak na pol owinyo köp ka Pilipo ëka önënö gini anyuth më tango na ën otio, gin kibëc oketho cwinygi më winyo ngö na ën obedo kobo. **7** Tipo na reco oduyo gini yökö ki kom jö na pol nakun redo gini ki koko rwök, cë jö na pol na two akwea ömakögi ëka engwalo na mulo amula öcang gini ökö. **8** Cë yom cwiny na thwönë obedo i pacö nön. **9** Ëntö i pacö nön onwongo tye ëcwö mörö na nyïngë Cimon n'onwongo tio tic më jwöjwök, na jö Camaria onwongo uro ën rwök. Ën obedo ka wakërë ni ën ebedo ngat mörö na dit. **10** Jö kibëc më rwöm na malö ëka rwöm na piny oketho gini cwinygi i köp na ën kobo nakun kobo gini ni, "Ëcwö ni obedo tükö k'Obanga n'ecwodo ni 'Tükö na Dit.'" **11** Gin obedo ka ketho cwinygi më winyo köp mërë piën pi karë na lac ën obedo miögi uro tic mërë më tango më jwöjwök. **12** Ëntö i karë na gin oye köp më Emuth na Bër na Pilipo ötitö i

kom ker k'Obanga ëka nyïng Yecu Kiricito, cë cwö naka thon kî mon ebaticagî. **13** Cimon thon oye, ëka ebatica ën. Ën öcakö lübö kör Pilipo î kabedo kibëc na cîdhö yo ië nakun bedo kî ur na dit î kom anyuth ëka tango na dito na ën önëno. **14** Î karë n'ëkwëna na tye î Jerucalem owinyo nî jö Camaria oyeo köp k'Obanga, gin ooro Petero ëka Jon bothgî. **15** Î karë na gin othuno, öcakö ginî lëga pîrgî ëk gin onwong Tipo Naleng, **16** piën Tipo Naleng onwongo bara obino î kom ngat mörö kî kin-gî, ëntö yam ebino ebaticagî î nyïng Rwoth Yecu. **17** Cë Petero ëka Jon oketho cîng-gî î komgî, ëka onwongo ginî Tipo Naleng. **18** Î karë na Cimon önëno nî Tipo Naleng ëmïö ka ëkwëna ketho cîng-gî î kom jîi, ën ömïtö mïögî cîlîng ëka okobo nî, **19** "Mia unu thon tēkō ni, ëk ngat mörö na an abino ketho cînga î kome, onwong Tipo Naleng." **20** Ëntö Petero ögamö nî, "Ëk cîlîngni orweny ökö kanya acël kodi, piën in îthamö nî îtwërö wîlö mîc k'Obanga kî cîlîng! **21** In ipe kî gin mörö n'epoko nini î kom köp ni, piën cwinyi ba tye n'atîr î nyim Obanga. **22** Ngut ökö kî kom bal ni ëka îlëg both Rwoth, ëk ka twërë ën bino timö nini kîca pî bedo kî koth thama ni î cwinyi. **23** Piën anëno cwinyi opong kî këc cwinyi rwök, ëka îdökö amabuc më bal." **24** Cë Cimon ögamö nî, "Lëg unu pîra both Rwoth ëk gin mörö na un ikobo kûr opodhi î koma." **25** Î karë na dong otyeko kobo ginî köp më caden ëka kî tîtö köp ka Rwoth, Petero ëka Jon ödök ginî yo Jerucalem, nakun tîtö köp më Emuth na Bër î kin peci na pol ka jö Camaria. **26** Malaika ka Rwoth okobo both Pilipo nî, "Yaa malö îcîdh yo kukwap î gudo thim na yaa kî î Jerucalem lungo pîny yo Gaja." **27** Cë ën öcakö woth ëka oromo k'ëcwö më Ethiopia n'epudho, adit na pîrë tēk na löö lîm ka Kandake kibëc, alöc na dhakö më lobo Ethiopia. Ëcwö ni onwongo öcîdhö yo Jerucalem

më wörö Obanga. 28 İ karë na ën tye ka dök cen yo pacö, ën onwongo obedo İ gadigadi nakun kwanö buk k'adwarpiny Icaya. 29 Cë Tipo Naleng okobo both Pilipo nı, "Apë na cwök, iwoth kİ gadigadi nön." 30 Ėka Pilipo öringö yo gadigadi, cë owinyo ka ën tye ka kwanö buk k'adwarpiny Icaya, ëka Pilipo openyo nı, "In İniang İ ngö nı tye ka kwanö?" 31 Ėn ögamö nı, "An atwëro nıang İë nİngö, ka ngat mörö ope na gönyö nİna?" Ėka ocwodo Pilipo ëk obed kanya acël ködë. 32 Dul na ën onwongo tye ka kwanö kİ İ Cöc na Leng tye nı köman: "Ėpëö calö römö n'etero më angöla, ëka na calö athin römö n'ölİng İ nyim anyar yer, cë ën ba oelo dhögë. 33 Pİ twëro mërë n'ëtürö ökö, ba ëngölö nİnë köp atİr. Nga na twëro twak pİ ëkwaë mërë? Pİen kwö mërë onwongo ëkwanyö ökö kİ wi lobo." 34 Ėcwö n'epudho openyo Pilipo nı, "Öma, kob nİna, nga n'adwarpiny tye ka twak İ kome, tye ka twak İ kome kënë onyo İ kom ngat nökenë?" 35 Cë Pilipo öcakö kİ dul më Cöc na Leng nön ëka okobo nİnë Emuth na Bër İ kom Yecu. 36 Na gİn tye ka woth İ gudo, othuno gİnİ kanya pii tye İë cë ëcwö n'epudho okobo nı, "Nën, pii ene! Ngö na gënga nwongo batica?" 37 Ėka Pilipo okobo nİnë nı, "Ka İyee kİ cwinyi kİbëc cë İtwëro." Ėn ögamö nı, "An ayee nı Yecu Kiricito ënë obedo Wod k'Obanga." 38 Ėka ën ömİö twëro nı ëk gadigadi ocung. Cë gİn kİbëc ödönyö gİnİ İ pii, ëka Pilipo obatica ën. 39 İ karë na gİn donyo malö kİ İ pii, cë Tipo ka Rwoth otero Pilipo ökö athura, ëka ëcwö n'epudho ba dök önënö Pilipo, ëntö ën ömëdëre kİ woth mërë kİ yom cwiny. 40 Ėntö Pilipo onwongo nı etye İ Ajota nakun wowotha më titö köp më Emuth na Bër İ kin peci kİbëc naka othuno İ Cecaria.

9 Ėntö, Caulo onwongo pod büro ëlübör Rwoth nakun mİtö nekogİ. Ėn öcİdhö both alamdhök na dit 2 ëka openyo pİ waraga

më cīdhō kōdē ī cinagoga kībēc na tye ī Damaciko, ěk ka ebino
 nwongo jō na lūbō yoo ka Rwoth kunōn cwō onyo mon, ekelgī
 na calō emabuc yo Jerucalem. 3 Ī karē na ěn tye ka woth,
 na dong cwōk kī Damaciko, cē tar obino kī ī polo athura ěka
 öryēny öcarō kome. 4 Ěn opodho ī ngōm ěka owinyo dwōn na
 kobo nīnē nī, “Caulo, Caulo, pīngō itye ka yelona?” 5 Caulo
 openyo nī, “In īnga Rwoth?” Cē Rwoth ögamō nī, “An Yecu na
 in itye ka yelo. 6 Kobedini yaa malō, īdōny ī pacō, cē ebino
 kobo nini gin na myero ītīm.” 7 Jō n'onwongo tye ī woth kōdē
 ocung gīnī alīling, gīn owinyo dwōn nōn, ěntō ba önēnō gīnī
 ngat mōrō. 8 Caulo öya malō kī pīny, ěntō ī karē na ěn öyabō
 wangē, onwongo ba rōmō nēnō gin mōrō. Cē gīn öpēō ěn apēa
 kī cīngē më tero ī Damaciko. 9 Pī nīnō adek ěn onwongo ba
 rōmō neno, ba cemo onyo ba madhō gin mōrō. 10 Ī Damaciko
 onwongo tye alūbkōr Yecu na nyīngē Anania. Rwoth ötwak kōdē
 ī anyuth nakun cwodo nī, “Anania!” Ěn ögamō nī, “Eyo Rwoth.”
 11 Rwoth okobo nīnē nī, “Cīdh ī öt ka Yuda na tye ī Yoo n'Ocung
 Atīr, ěka ipeny pī ěcwō na nyīngē Caulo më Taruco, ěn kobedini
 tye ī lēga. 12 Ī anyuth ěn önēnō ěcwō mōrō na nyīngē Anania ka
 dōnyō bothe më ketho cīngē ī kome ěk wangē öyabērē.” 13
 Anania ögamō nī, “Rwoth, awinyo köp na pol ī kom dhanō ni ěka
 kī gin na reco na ěn obedo ka tīmō ī kom jō k'Obanga na leng
 na tye ī Jerucalem. 14 Ěka ěn obino kany kī twēr n'öya kī both
 ělamdhök na dito më makō jō kībēc na cwodo gīnī nyingi.” 15
 Ěntō Rwoth okobo both Anania nī, “Cīdhī! Caulo obedo ngat na
 an ayērō më tero nyīnga both Erok kī rwodhigī ěka both jō më
 Icarael. 16 An abino nyutho nīnē can na thwōnē na myero ěn
 ödang pī nyīnga.” 17 Cē Anania öcīdhō ödōnyō ī öt na Caulo tye
 iē, oketho cīngē ī kome ěka okobo nīnē nī, “Ömēra Caulo, Rwoth

Yecu n'onnyuthere bothi i wanga yoo n'onwongo in itye ka bino yo kany, oora bothi ni ek wangi oyabere inen piny doki, eka ipong ki Tipo Naleng.” 18 Cuciuth gin moro na cal ki pok rec opodho ki i wang Caulo ce ocako neno. En oya malö eka ebatika. 19 Kinge camo cem moro ce tekö mere odwogo. Caulo obedo kanya acel k'elubkör Yecu i Damaciko pi ninö na nonök. 20 Ce cuciuth ocako titö i cinagoga kibec ni Yecu obedo Wod k'Obanga. 21 Jo kibec n'owinyo kop mere ouro gini eka openyo gini ni, “Pathi ecwo ni ene yam okelo ayela i Jerucalem i kin jo na cwodo nying Yecu? Eka en ba obino kany me terogi both elamdhok na dito na calo emabuc?” 22 Titö kop ka Caulo omedere ameda me bedo na tek, naka Eyuda na bedo i Damaciko wigi ocung okö, pien en onyutho atir ni Yecu ene Meciya. 23 Kinge na ninö na pol opoth, Eyuda mökö oyubere gini me neko en. 24 Entö Caulo onwongo oniang i kom yub na megä. Kiceng eka kiwor gin obedo ka kürö dhö wangkac me neko en. 25 Entö i kiwor, elubköré otingo en eka elwao piny k'adita ki kany moro na thwolo ki i kom cel. 26 I karé na Caulo othuno i Jerucalem, en otémö me ribere k'elubkör Yecu, entö gin kibec onwongo lworo en nakun ba yee gini ni en dong obedo alubkör Yecu. 27 Ce Baranaba okelo en both ekwena eka okobo nigä kite na Caulo onenö ki Rwoth ködö i wanga yoo me Damaciko. Baranaba okobo nigä thon ngö na Rwoth okobo ni Caulo eka kite na en opwonyo ködö abonge lworo ki nying Yecu i Damaciko. 28 Ce en dong obedo ködgi kanya acel nakun wowotha eka twakö nying Rwoth abonge lworo i Jerucalem. 29 En otwak eka opyem k'Eyuda mökö na twakö leb Girik, entö gin otémö me neko en. 30 I karé na utmego ongeog gini kop ni, gin otero Caulo i Cecaria, eka eoro en yo Taruco. 31 Ce jo n'oye Kiricito kibec na tye i lobo

Yudea, i Galilaya, ëka i Camaria obedo gini ki kuc. Ömedëre gini ki döngö na welgi thon medëre nakun lubö gini yoo me lworö Rwoth, ëka Tipo Naleng obedo jingö cwingi. 32 I karë nön, Petero owotho i kabedo kibëc, ëka i woth mërë nön ën örwatëre ki jö k'Obanga na leng na bedo gini i Lida. 33 Ki kunön ën onwongo ëcwö mörö na nyingë Ainea, n'onwongo tye ki two akwea ëka obedo ka buto abuta i wi ëtana pi mwaka aboro. 34 Petero okobo ninë ni, "Ainea, Yecu Kiricito öcangö twoni ökö, yaa malö, idöl kabutoni." Cücüth, ën öya malö. 35 Jö kibëc n'onwongo bedo gini i Lida ëka Caron önënö gini ën cë ölökerë gini both Rwoth. 36 I Jopa onwongo tye alübkör Yecu na dhakö na nyingë Tabica (na ka ëgönyö i leb Girik tyënë ni Dokac). Ën onwongo obedo ka tio tic na bëcö ëka könyö ëcan. 37 I karë nön, two ömakö cë öthöö ökö. Ëka ëlwökö kome, cë epyelo i öt na malö. 38 I karë n'ëlübkör Yecu owinyo gini ni Petero onwongo tye i Lida na cwök ki Jopa, cë ooro gini jö ariö bothe me cidhö kwaö ën ni, "Tim bër, ibin bothwa piöpö." 39 Cë Petero öya malö ëka öcidhö ködgi. I karë na ën othuno, etero ën i öt na malö. Öt onwongo opong ki mon thöö n'onwongo tye ka kok ëka nyutho gini böng-gi na Dokac obedo ka yübö nigü. 40 Ëntö Petero okobo ni jö kibëc me dönyö yökö, cë ën orumo cöngë piny ëka ölägö. Ën ölökerë both athöö cë okobo ninë ni, "Tabica, yaa malö." Ëka Tabica öyabö wangë! I karë na ën önënö Petero, öya malö cë obedo abeda! 41 Petero ömakö cingë cë otingo ën malö. Ën ocwodo mon thöö ëka jö k'Obanga na leng kibëc cë onyutho ën na kwö bothgi. 42 Emuth ni ökëth öromö lobo Jopa kibëc ëka jö na pol oyee gini i kom Rwoth. 43 Petero obedo i Jopa pi ninö na pol i pacö k'anyöng löö na nyingë Cimon.

10 Yam onwongo ëcwö mörö tye i Cecaria na nyïngë Korinelio, adit më dul acikari n'ecwodo nï më Itali. **2** Ën onwongo ödyërë ëka lworö Obanga kï jö më ödë kibëc. Ën onwongo thon mïö jami na pol më kõnyö ëcan, ëka lëgö both Obanga jwijiwi. **3** I ninö mörö acël i kin caa abungwën më kothyeno, ën önënö malaika k'Obanga i anyuth n'obino bothe ëka okobo nï, "Korinelio!" **4** Korinelio öcïkö wangë bothe kï lworö, cë okobo both malaika nï, "Adwong, kob nïna ngö nï mïtö." Malaika ögamö nï, "Lëgani kï mïc më kõnyö ëcan othuno malö both Obanga, ömïö ën opo piri. **5** Kobedi dong or cwö mörö yo Jopa ëk öcïdh okel ginï ëcwö na nyïngë Cimon n'ecwodo nï Petero. **6** Ën bedo i pacö ka Cimon anyöng löö, na ödë tye i dhö nam." **7** I karë na malaika n'ötwak ködë öcïdhö ökö, Korinelio ocwodo etic mërë arïö ëka acikari acël n'ödyërë kï kin jö na gwökö ën. **8** Ën okobo nïgi köp kibëc n'ötïmërë ëka oorogï yo Jopa. **9** Kodiko mërë na caa abicël dong cwök, n'ëkwëna ka Korinelio tye i wothgi na dong cwök dönyö ginï i pacö, Petero öïdhö i wi öt malö më cïdhö i lëga. **10** Kec öcakö neko ën, nakun mïtö nï ëcam gin mörö, ëntö onwongo pod ëyübö cem ayüba cë öcakö nënö anyuth. **11** Önënö polo öyabërë ëka gin mörö na cal kï cüka na thwönë obino piny nakun tye kï thwoke angwën. **12** I cüka nön onwongo tye ië kwa leeni na tyën-gï angwën, leeni na wotho i ngöm kï korgï, ëka kï wïny na ngwëcö kï malö. **13** Cë dwön mörö obino bothe nakun kobo nïnë nï, "Petero yaa malö, inek, ëka icam." **14** Ëntö Petero ögamö nï, "Rwoth pathï nï kömanön, piën an anaka yam bara acamö gin mörö n'obedo më kwer onyo na ba leng." **15** Dwön döki ötwak ködë wang më arïö, "Kür icwod gin mörö nï ba leng n'Obanga ömïö ödökö na leng." **16** Man ötïmërë wang adek, cë cücüth gin nön ëdwökö ökö i wi polo. **17** I karë na Petero

onwongo pod tye ka uro tyën köp më anyuth na ën önënö, cwö na Korinelio oorogĩ onwongo gĩnĩ öt na Petero tye ië, cë ocung gĩnĩ i dhö wangkac. 18 Gĩn öcakö cwodo, nakun penyo gĩnĩ ka Cimon n'ecwodo nĩ Petero bedo kany nön. 19 I karë na Petero pod tye ka thamö i kom anyuth na ën önënö, Tipo Naleng okobo nĩnë nĩ, "Petero, cwö adek tye ka rangöni. 20 Yaa malö, icidh piny iwoth ködgĩ. Kür ikwër më woth ködgĩ, pïën an aorogĩ." 21 Petero öcakö cidhë piny ëka okobo both cwö nön nĩ, "An ënë ngat na un itye ka rangö. Tyën köp ngö n'ömïö un ibino?" 22 Gĩn ögamö nĩ, "Wan ëya kĩ both Korinelio n'obedo adit acikari më Roma. Ën obedo dhanö na kite atir ëka lworö Obanga, na jö kibëc n'obedo Eyuda wörö. Malaika na leng okobo nĩnë nĩ ëk ocwodi icidh i ödë, ëk ën owiny ngö na in irömö kobo." 23 Cë Petero ocwodogĩ ëka oterogĩ i öt më bedo wele mërë. Kodiko mërë Petero öcakö woth ködgĩ, ëka utmego mökö kĩ i Jopa owotho ködgĩ. 24 I nĩnö na lübö manön gĩn othuno i Cecaria. Korinelio onwongo tye ka kürögĩ ëka onwongo ocwodo wede ëka nyikonei mërë kibëc na cwök ködë. 25 I karë na Petero tye ka dönyö i öt, Korinelio oromo ködë ëka opodho oryebere piny i tyënë më wörö ën. 26 Ëntö Petero otingo ën malö nakun kobo nĩ, "Yaa malö icung, an thon abedo dhanö adhana kamë in." 27 Petero obedo ka twak kĩ Korinelio ëka ödönyö i öt cë onwongo jö na pol n'öcökërë gĩnĩ. 28 Ën öcakö kobo nĩgĩ nĩ, "Un kibëc ingeo nĩ cik ba yeo nĩ ëk Ayuda mörö öribërë k'Arok mörö, kadĩ thon thuno bothe, ëntö Obanga dong otyeko nyutho nĩna nĩ kür acwod dhanö mörö nĩ ba opore onyo nĩ ba leng. 29 I karë n'ecwoda, an abino na ba akwërö. An apenyi, kob nĩna pingö icwoda?" 30 Ëka Korinelio ögamö nĩ, "Ninö angwën n'opoth anged, an onwongo atye i lëga i öda i koth caa ni, caa

abungwën më kothyeno. Athura êcwö mörö n'oruko böng na ryëny ocung i nyima **31** ëka okobo ni, 'Korinelio, Obanga otyeko winyo légani ëka opo pi mïcni na in iimiö both écan. **32** Kobedi dong or jö mörö yo Jopa both Cimon n'ecwodo ni Petero. Ën obedo welo i pacö ka Cimon n'obedo anyöng löö na bedo i dhö nam.' **33** Cë aoro jii ökö cücüth, ëka in thon iitimö bër më bino. Kobedini wan kibëc etye kany i nyim Obanga më winyo köp kibëc na Rwoth öcïkö bothi më kobo niwa." **34** Cë Petero öcakö twak na kobo ni, "An dong aniang adyer ni Obanga kara ba poko kin dhanö **35** ëntö yeo jö kibëc më rok na papath na lworö ën ëka tio gin na tye atir. **36** Un ingeo köp na yam Obanga ooro both jö më Icarael, nakun titö nigï Emuth na Bër më kuc na bino pi Yecu Kiricito na ën Rwoth ka jö kibëc. **37** Un ingeo ngö n'ötïmërë i Yudea kibëc, cakërë ki i Galilaya kinge batica na Jon ötitö **38** kite n'Obanga owiro Yecu më Najaret ki Tipo Naleng ëka tükö. Cë Yecu owotho i kabedo kibëc na tio tic na bëcö ëka cangö jö kibëc n'onwongo Catan yelogi, piën Obanga onwongo tye ködë. **39** "Ëka wan êkwëna ebedo ecaden më jami kibëc na ën ötimö i lobo k'Eyuda ëka i Jerucalem. Gin oneko ën n'eguro agura i kor yath aria, **40** ëntö Obanga ocerö ën ki kin jö n'öthöö i ninö më adek ëka ömïö ën onen, **41** jö kibëc ba önënö ën, ëntö onen bothwa wan jö n'Obanga onwongo öyërö cön më bedo ecaden mërë. Wan ënë jö n'ocemo ëka emedho ködë i karë na ën ocer ki kin jö n'öthöö. **42** Ëka öcïköwa më cidhö titö köp i kabedo kibëc ëka më mïö caden ni Yecu ënë ngat n'Obanga öyërö më bedo angöl-köp ka jii kibëc, jö na kwö ki jö n'öthöö. **43** Edwarpiny kibëc mïö caden i kome ni ngat acëlacël na yee i kome ebino timö kica i balgi ki nying Yecu." **44** Na Petero pod tye ka twakö köp ni, Tipo Naleng opye i kom jö kibëc n'onwongo

tye ka winyo köp mërë. **45** Eyuda n'oye n'ëlirögï n'owotho gini ki Petero obedo ki ur ni mic me Tipo Naleng emio thon both Erok. **46** Piën gin owinyogi ka twakö leb na papath ëka pakö gini Obanga. Cë Petero okobo ni, **47** "Ngat mörö tye na römö jükö ni kür ebatica jö ni ki pii? Gin dong otyeko nwongo Tipo Naleng kite na onu thon enwongo ködë." **48** Cë ën ömiö twërö ni gin myero ebaticagi ki nying Yecu Kiricito. Cë gin ökwaö Petero me bedo bothgi pi ninö mörö na nönök.

11 I karë nön ëkwëna ëka utmego na tye gini i Yudea owinyo gini ni Erok thon oyeo köp k'Obanga. **2** Entö i karë na Petero öcïdhö naka i Jerucalem, dul ka jö n'ëlirögï n'oye Yecu öcakö kobo ni ën ötimö gin na rac **3** nakun kobo gini ni, "In icïdhö both jö na ba ëlirögï ëka icemo ködgi." **4** Cë Petero öcakö kobo nigï ngö n'ötimërë körë ki körë. **5** "I karë n'onwongo atye i lëga i Jopa, anënö gin anyutha. An anënö gin mörö n'obino piny ki wi polo na cal ki cuka na thwönë i wang lek, nakun bino piny na tye ki thwoke angwën, cë obino naka piny i nyima. **6** I karë na an arïpö kom cuka, anënö leeni na tyën-gi angwën, leeni me thim, leeni na wotho i ngöm ki korgi ëka winy na ngwëcö ki malö. **7** Cë awinyo dwön mörö na kobo ni, 'Petero, yaa malö, inek ëka icam.' **8** "Entö an agamö ni, 'Rwoth pathi ni kömanön, piën gin mörö me kwer onyo na ba leng anaka yam bara ödönyö i dhöga.' **9** "Dwön öcakö twak ki i polo wang me ariö ni, 'Kür icwod gin mörö n'Obanga ömiö ödökö na leng ni ba leng.' **10** Man ötimërë wang adek cë jami nön kibëc ëdwökö ökö yo wi polo. **11** "I caa nön cücüth, ënë jö adek n'eorogi ki i Cecaria othuno gini ködë i öt n'onwongo an abedo ië. **12** Tipo Naleng öcakö kobo ni awoth ködgi kür akwër. Utmego abicël thon owotho gini köda ëka wan ëdönyö i öt k'ëcwö nön. **13** Eë okobo niwa kite na ën önënö ki

malaika ka bino bothe i ödë ëka okobo ni, 'Or jö mörö yo Jopa ëk öcïdh ocwod gïni Cimon n'ecwodo ni Petero. 14 Ën bino kelo nini köp na in ëka ki jö kibëc më pari bino larë.' 15 "I karë na an acakö twak, Tipo Naleng opye i komgi kite na cön öcakö pye ködë i komwa i acaki. 16 "Cë apo i kom ngö na Rwoth okobo cön ni, 'Jon yam batica jii ki pii, ëntö un ebino baticawu ki Tipo Naleng.' 17 Ka cë Obanga ömïögï mïc na röm ki man ömïö onu jö n'eyee i kom Rwoth Yecu Kiricito, cë an dökï abedo nga na myero apyem k'Obanga?" 18 I karë n'owinyo gïni köp ni, gin dong öling alinga ëka öcakö gïni pakö Obanga nakun kobo gïni ni, "Wan ënënö ni Obanga oyeo n'Erok thon më ngut ki kom balgi ëka më nwongo kwö." 19 Jö na yam ökëth i karë më ayela n'obino öcakërë kinge thöö ka Citipwano, obino öcïdhö gïni naka i Poiniki, Caiprac ëka Antiokia, nakun pwonyo gïni köp k'Obanga both Eyuda këkën. 20 Ëntö jö mökö ki kin-gï, n'öya ki i Caiprac ëka Cirene obino öcïdhö gïni yo Antiokia cë öcakö gïni twak ki jö Girik nakun titö nigï Emuth na Bër i kom Rwoth Yecu. 21 Tëkö ka Rwoth Obanga onwongo tye ködgi ëka wel Erok na pol oyee cë ölökerë gïni both Rwoth. 22 Emuth ni owinyere both jö n'oye Kiricito na tye gïni i Jerucalem ëka gin ooro Baranaba yo Antiokia. 23 I karë n'othuno ëka önënö tic më kica k'Obanga, ën obedo ki yom cwiny cë öcükö cwinygi më cung na tük i kom Rwoth ki cwinygi kibëc. 24 Baranaba onwongo obedo dhanö na bër n'opong ki Tipo Naleng ëka yee cë ömïö wel jö na pol obino gïni both Rwoth. 25 Cë Baranaba öcïdhö yo Taruco më rangö Caulo. 26 I karë na ën onwongo, öcakö kelo ën yo Antiokia. Baranaba ki Caulo obedo kanya acël ki jö n'oye Kiricito pi mwaka acël külü nakun pwonyo gïni jö na pol. Nyïng ëlübkör Yecu ëcakö cwodo ni Ekiricito ki i Antiokia.

27 ĩ karẽ nõn edwarpĩny mőkõ öya kĩ ĩ Jerucalem obino gĩnĩ
yo Antiokia. 28 Ngat acẽl kĩ kin-gĩ na nyingẽ Agabu ocung cẽ
okobo kõp na Tipo Naleng onyutho nĩnẽ nĩ wang mörõ kec bino
podho ĩ wi lobo thũkũl. (Man õtimẽrẽ ĩ karẽ mẽ lõc ka Kalaudio.)
29 Ĕlũbkõr Yecu õcakõ moko thamagĩ nĩ myero eter kõny both
utmego na bedo gĩnĩ ĩ Yudea, nakun ngat acẽlacẽl miõ na lũbẽrẽ
kĩ tẽkõ mẽrẽ. 30 Gĩn õtimõ nĩ kõmanõn, ěka ooro gĩnĩ Caulo gĩn
kĩ Baranaba mẽ tero mĩcgĩ both edong ka jõ n'oye Kiricito na tye
ĩ Jerucalem.

12 ĩ karẽ nõn rwoth Erode õcakõ makõ jõ mőkõ kĩ kin jõ n'oye
Kiricito. 2 Ĕn oneko Yakobo õmĩn Jon kĩ pala abadẽ. 3 ĩ karẽ na
ẽn dong õnẽnõ nĩ oyomo cwiny Eyuda, ẽn õmẽdẽrẽ kĩ makõ
Petero thon. Man õtimẽrẽ ĩ karẽ mẽ Kwer mẽ Ogati na Thõbĩ
ope ĩẽ. 4 Kinge makõ Petero, oketho ẽn ĩ buc, ěka ẽmiõ ẽn ĩ
cĩng ẽkũrpĩny na tye gĩnĩ jõ angwẽnangwẽn ĩ dul angwẽn. Erode
õthẽna mẽ kelo Petero ĩ nyim lwak ẽk ẽtẽm pido kõp ĩ kome
kinge nĩnõ mẽ Poth. 5 Ĕntõ ĩ karẽ na Petero tye ĩ buc, jõ n'oye
Kiricito obedo ka mẽdẽrẽ gĩnĩ kĩ lẽga both Obanga pĩrẽ. 6 ĩ kiwor
mẽrẽ na dong myero Erode okel ẽn ĩ nyim okiko mẽ atẽma,
Petero onwongo obuto pĩny n'õnĩnõ ĩ kin acikari ariõ, nakun
etweo ẽn kĩ jẽgẽlẽ ariõ, ěka jõ na kũrõ pĩny thon onwongo tye ka
kũrõ dholokek mẽ buc. 7 Athura, malaika ka Rwoth onen ěka tar
õryẽny õcarõ ĩ buc. Ĕn odhongo lak nget Petero ěka ocoo ẽn
õkõ, nakun kobo nĩnẽ nĩ, "Yaa malõ piõpiõ!" Cẽ jẽgẽlẽ opodho
õkõ kĩ ngut cĩngẽ. 8 Cẽ malaika okobo nĩnẽ nĩ, "Ruk bõngũni
ẽka wori." Ĕka Petero õtimõ nĩ kõmanõn. Malaika dõk okobo
nĩnẽ nĩ, "Kac cũkani ĩ komi ěka ĩlũb kõra." 9 Ĕka Petero õcakõ
lũbõ kõrẽ yo yõkõ kĩ ĩ buc, ẽntõ ẽn onwongo ope kĩ thama mörõ
kẽkẽn nĩ gin na malaika tye ka timõ onwongo tye ka timẽrẽ

adyer, ën onwongo thamö nî etye ka nënö gin anyutha i wang lek. 10 Gin ökadhö ëkürpiny më acël ëka më arïö cë obino gini naka i dholokek nywenyo na wok cidhö yo pacö. Dholokek öcakö yabërë kënë nigî, ëka owok gini ki i ië. I karë na gin dong owotho othuno i gudo, malaika öcakö wëkö Petero ökö athura. 11 Eëka Petero öcakö niang kënë nakun kobo nî, "Kobedi dong aniang atir nî Rwoth ooro malaika mërë më laröna ki i cing Erode, ëka ki kom gin na kibëc n'Eyuda önënö gini nî bino timërë i koma." 12 I karë na ën dong öniang na bër, öcakö cidhö i öt ka Maria aya ka Jon n'ecwodo thon nî Marako, kanya jö na pol onwongo öcökërë gini ië, ëka tye gini i lëga. 13 Petero ödwöngö dholokek më wangkac na dönyö i pacö, ëka atic më pacö nön na nyingë Roda obino yo bothe më yabö dholokek. 14 I karë na ën öniang i dwön Petero, cwinye obedo na yom rwök, öcakö ngwëc ödök cen na ba öyabö dholokek ëka okobo nigî nî, "Petero tye ocung i dholokek yökö!" 15 Gin okobo ninë nî, "In wii ba tio." Entö i karë na ën ökwërö nî tye atir, gin öcakö gamö ninë nî, "Manön twërö bedo malaika mërë." 16 Entö Petero ömëdërë ki dwöngö dholokek, ëka na gin öyabö dholokek önënö gini ën, cë gin obedo ki ur rwök. 17 Eëka Petero öcakö jükögî ki cingë nî ëk öling gini ökö, cë öcakö kobo nigî kite na Rwoth ökwanyö ën ködë yökö ki i buc, ëka dök okobo nigî nî, "Kob unu nî Yakobo ëka utmego nökenë ngö n'ötümërë." Cë öcakö yaa öcidhö yo kany ökenë. 18 Kodiko na piny oru, arubaruba obedo tye i kin acikari na rac, pi gin n'ötümërë i kom Petero. 19 Kinge n'Erode ömiö twërö më rangö Petero ki tæk cë ba onwongo, öcakö penyo ëkürpiny ëka ömiö twërö nî ëk enekgi ökö. Cë Erode öya ki i Yudea öcidhö i Cecaria ëka obedo kunön pi karë mörö na nönök. 20 Erode obedo ka dhaa ki jö më Turo ëka Cidon cë

öcökërë gĩnĩ kanya acël më bino twak ködë. Ka gĩn onwongo twërö kĩ both Blacito, atic ka rwoth n'egenö, gĩn openyo Erode nĩ ëmĩtö gĩnĩ kuc, pĩën lobogĩ jengere ĩ kom lobo ka rwothgĩ pĩ cem n'ekelo nĩgĩ. **21** ĩ nĩnö n'emoko, Erode onwongo oruko ruk më ker mërë, cë öcĩdhö obedo ĩ wi then ker mërë ëka öcakö twak kĩ lwak. **22** Lwak öcakö redo kĩ wöö rwök nĩ, "Man ënë dwön obanga, pathĩ më dhanö." **23** Cücüth, malaika ka Rwoth ömĩö ën otwore pĩën ba ömĩö dheo both Obanga ëka kudi öcakö camö kome cë öthöö ökö. **24** Ĕntö köp k'Obanga ömëdërë amëda më nya. **25** ĩ karë na Baranaba gĩn kĩ Caulo otyeko gĩnĩ tic n'eorogĩ ĩë, cë ödök gĩnĩ ĩ Jerucalem, nakun wotho gĩnĩ kanya acël kĩ Jon n'ecwodo nĩ Marako.

13 Jö n'oye Kiricito na tye gĩnĩ ĩ Antiokia onwongo tye k'edwarpĩny ëka epwonye na nyĩng-gĩ: Baranaba, Cimeon n'ecwodo nĩ Niga, Lucio më Cirene, Manaen (n'ödöngö kanya acël k'Erode n'obedo alöc) ëka Caulo. **2** ĩ karë na gĩn tye ĩ lëga më wörö Rwoth ëka kĩ rio kec, Tipo Naleng okobo nĩgĩ nĩ, "Yër nĩna unu Baranaba gĩn kĩ Caulo pĩ tic na an acwodogĩ ĩë." **3** Kinge na gĩn dong otyeko lëga ëka kĩ rio kec, oketho gĩnĩ cĩng-gĩ ĩ komgĩ ëka eorogĩ më cĩdhö tio tic k'Obanga. **4** ĩ karë na Tipo Naleng oterogĩ, gĩn öcĩdhö yo dhö nam ĩ Celecia. Gĩn öya kĩ kunön, ökwang gĩnĩ naka ĩ cula nam më Caiprac. **5** ĩ karë na gĩn othuno ĩ Calamic, ötĩtö gĩnĩ köp k'Obanga ĩ cinagoga k'Eyuda kĩbëc. Gĩn owotho kĩ Jon Marako më könyögĩ. **6** Gĩn owotho öngölö cula nam naka othuno gĩnĩ yo Papoc. Kĩ kunön, oromo gĩnĩ k'ajwoga mörö, n'obedo adwarpĩny na twot n'obedo Ayuda na nyĩngë Bar-Yecu. **7** Ĕn onwongo obedo okone k'alöc lobo na nyĩngë Cerigio Paulu n'onwongo obedo ngat na ryëk. Alöc nön ocwodo Baranaba gĩn kĩ Caulo bothe, pĩën ën onwongo

mitö winyo köp k'Obanga. **8** Ĕntö Elima n'obedo ajwoga (kite na nyĩngě gōnyō kōdē ĩ lēb Girik) öcakö pyem kōdgĩ nakun mitö lökö cwiny alöc ökö kī kom yee mērē. **9** Cē Caulo n'onwongo thon ecwodo nī Paulo, opong kī Tipo Naleng, öcīkö wangē ĩ kom Elima ēka okobo nī, **10** “In ibedo athīn ka Catan, langö ka gin na kibēc na bēcö. In ipong kī köp mē bwöl, k'ökōra na reco. In ba ĩtwērö wēkö lökö köp ka Rwoth Obanga n'atīr mē bedo twodo? **11** Kobedini cīng Rwoth Obanga dong tye ĩ komi, wangi bino thöö ökö, ēka pī karē mörö ba ibino nēnō tara ceng.” Cücūth wangē öcakö thithība kī pii ēka pīny ödökö na cöl ninē. Öcakö tēmö mē rangö ngat mörö ek öpē ěn kī cīngē. **12** ĩ karē n'alöc önēnō ngö n'ötīmērē, ěn oyee piēn ouro rwök kit pwony n'epwonyo ĩ kom Rwoth. **13** Kinge, Paulo k'ewodhe öya gīnī kī ĩ Papoc cē ökwang gīnī kī mel yo Perga ĩ lobo Pampulia. Kī kunön, Jon Marako öwēkögī cē ödök cen yo Jerucalem. **14** Ĕntö Paulo gīn kī Baranaba öya gīnī kī ĩ Perga cē öcīdhö gīnī yo Antiokia mē lobo Picidia. ĩ ninö mē Cabīt k'Eyuda, gīn ödönyö ĩ Cinagoga ēka obedo gīnī pīny. **15** Kinge na dong etyeko kwanö kwan kī ĩ buk mē Cīk ka Muca ēka k'edwarpīny, ëtēla mē Cinagoga ooro köp bothgī na kobo gīnī nī, “Utmego, ka itye unu kī köp mörö mē cūkö cwiny jīi, bin ikob unu.” **16** Paulo öya malö ocung cē öjükögī kī cīngē na kobo nī, “Jö Icarael ēka un Erok kibēc na wörö Obanga, winya unu! **17** Obanga ka jö Icarael öyērö kwere onu, ömīögī önya na pol ĩ karē na gīn bedo ĩ lobo Ejip, kī tēkö na dit, ěn ökwanyögī ökö kī ĩ lobo nön. **18** Ödiö cwinye ĩ komgī ĩ thim pī mwaka na römö pyer angwēn. **19** Ĕn otyeko rok abīrö na tye ĩ lobo Kanaan ēka ömīö lobo nön both jö Icarael mē bedo mēgī. **20** Man kibēc otero mwaka na römö 450. “Kinge man, Obanga obino ömīögī ëngöl-köp mē löönögī naka ĩ karē

k'adwarpĩny Camuel. 21 Cě jĩĩ openyo pĩ rwoth, ěka Obanga obino ömĩögĩ Caulo wod ka Kic na yaa kĩ ĩ kaka ka Benjamin n'obedo ĩ lõc pĩ mwaka pyer angwën. 22 Kinge kwanyö Caulo, Obanga öyērö Daudi mẽ bedo rwothgĩ. Ěn okobo ĩ kome nĩ: 'An anwongo Daudi wod ka Jece, ěnē ngat na yomo cwinya, ěn bino tĩmō jami kībēc na an amītō nĩ ěn ötĩm.' 23 "Kĩ kom ěkwaē ka Daudi, Obanga okelo nĩ jō mẽ Icarael Alar Yecu, kite na ěn öcĩkō kōdē. 24 Na bara Yecu obino, Jon Abatica ötītō köp mẽ ngut ěka batica both jō mẽ Icarael kībēc. 25 ĩ karē na Jon dong cwök tyeko tic mērē, ěn okobo nĩ, 'Un ĩthamō nĩ an anga? An ba abedo ngat na un itye ka kürö pĩrē, ěntō ěn tye ka bino kĩ kōra, na an ba apora mẽ gönyö wör tyēnē.' 26 "Utmegona, un ěkwaē k'Abraam, ěka un Erok na Iworo Obanga, köp mẽ larē ni eoro dong ökö both onu! 27 Ěntō jō na yam bedo gĩnĩ ĩ Jerucalem k'ětēlagĩ onwongo ba öñiang gĩnĩ ĩ kom Yecu, ba öñiang gĩnĩ thon ĩ köp n'edwarpĩny okobo, ěka n'ěkwanö ĩ ceng Cabīt k'Eyuda kībēc. Gĩn ocobo köp k'edwarpĩny nakun ngölö gĩnĩ nĩ köp ölöö Yecu. 28 Kadĩ ba onwongo gĩnĩ bal mörö mẽ ngölö nĩnē thöö, gĩn openyo Pilato ěk oyee mẽ neko ěn ökö. 29 ĩ karē na dong otyeko gĩnĩ cobo köp na yam ěcöö ĩ kome, gĩn ökwanyö ěn ökö kĩ kor yath, cě epyelo kome ĩ bur lyël. 30 Ěntō Obanga ocero ěn ökö kĩ kin jō n'öthöö. 31 Cě ěn obedo nen pĩ nĩnō na pol both jō na yam ěn owotho kōdgĩ kĩ ĩ Galilaya obino yo Jerucalem. Kobedini dong gĩn ěnē ecaden mērē both jō onu. 32 "Ěka wan ětītō niwu emuth na bër nĩ gĩn na yam Obanga öcĩkō both kwere onu, 33 ěn dong ömĩö ocobere pĩ onu, ěkwaēgĩ, kĩ cero Yecu. Kite n'ěcöö kōdē ĩ Jabuli mẽ arĩö nĩ, "'In ibedo woda, tin dong adökō apapni.' 34 Ěka man ěnē gĩn n'Obanga okobo ĩ kom cero ěn kĩ kin jō n'öthöö nĩ ba bino tōp ĩ lyël, ekobo ĩ köp

nĩ: “Abino miõwu gum na leng na genere na yam acikõ both Daudi.’ 35 Dõk ekobo i Jabuli nõkẽnẽ nĩ: “Ba ibino wẽkõ kom Dhanõni Naleng tõp.’ 36 “I karẽ na Daudi otyeko tic na lübẽrẽ kĩ yüb k’Obanga i karẽ mẽrẽ, cẽ ẽn õthõõ, ẽka eiko kome kanya eiko kwere mẽrẽ iẽ cẽ kome õtõp. 37 Ẽntõ ngat n’Obanga obino ocero kĩ i thõõ, kome ba obino õtõp. 38 “Pi manõn utmegona, an amõtõ nĩ inge unu nĩ pi Yecu ẽnẽ õmiõ wan ẽtõtõ niwu kõp mẽ tĩmõ kica i kom bal. 39 Dhanõ acẽlacẽl n’oye Yecu ebino kwanõ nĩ ẽn kite atĩr i nyim Obanga, gin mörõ na cik ka Muca ba twërõ tĩmõ. 40 Gwõkẽrẽ unu dong ẽk kõp na yam edwarpiny okobo kũr õtimẽrẽ i komwu: 41 “Nẽn, un wegĩ angal, ur unu ẽka irweny unu õkõ, piẽn an abino tĩmõ gin mörõ i karẽwu, na un ba ibino yee, kadĩ ngat mörõ kob niwu.” 42 Na Paulo ẽka Baranaba yaa dong kĩ i cinagoga, jĩi õkwaõgĩ nĩ myero gin dõk odwog cen ẽk okob nigĩ kõp na thuth i ceng Cabĩt k’Eyuda na lübõ manõn. 43 I karẽ n’ẽkẽthõ lwak, pol Eyuda ẽka jõ n’õlõkẽrẽ gĩni i dini k’Eyuda n’õmĩrẽ gĩni both Obanga õlübõ gĩni kõr Paulo gin kĩ Baranaba cẽ gin obedo twak kĩ lwak na cũkõ cwinygĩ nĩ myero õmẽdẽrẽ gĩni mẽ bedo i kica k’Obanga. 44 I ceng Cabĩt k’Eyuda na lübõ manõn, pol lwak kĩ i pacõ õcõkẽrẽ gĩni kanya acẽl mẽ winyo kõp ka Rwoth. 45 Ẽntõ i karẽ n’Eyuda mõkõ õnẽnõ gĩni lwak, nyeko õmakõgĩ õkõ, ẽka õcakõ gĩni twakõ kõp mẽ ayeny i kom ngõ na Paulo onwongo tye ka kobo. 46 Cẽ Paulo gin kĩ Baranaba õtwak gĩni kĩ tẽk cwiny abonge lworõ na kobo gĩni nĩ, “Wan onwongo myero ẽcak twakõ kõp k’Obanga bothwu, ẽntõ na calõ dong ikwërõ unu õkõ ẽka ba iparõ unu nĩ ipore unu pi kwõ na ba thum, wan dong ẽwẽkõwu cẽ ẽlõkẽrẽ both Erok. (aiõnios g166) 47 Man ẽnẽ gin na yam Rwoth õcikõwa na kobo nĩ: “An akethi mẽ bedo tar both Erok, ẽk imiĩ larẽ othun

naka i ajiki piny kibéc.” 48 I karë n'Erok owinyo gini köp ni, cwinygi obedo na yom, ëka öcakö gini wörö köp ka Rwoth, cë jö kibéc n'onwongo ëyëroggi pi kwö na ba thum oyee gini. (aiönios g166) 49 Köp ka Rwoth ökëth örömö lobo nön ökö kibéc. 50 Ëntö Eyuda orubo gini cwiny mon na lworo gini Obanga, na tye gini ki rwöm më dito na malö kanya acël k'ëtëla më pacö nön. Cë öcakö gini yelo Paulo gin ki Baranaba ëka ëryëmögi ökö ki i lobogi. 51 Ëntö Paulo ëka Baranaba ötëngö gini apua ki i tyëngi më nyutho ni gin ökwëroggi, cë öcïdhö gini yo Ikonio. 52 Cë ëlëbkör Yecu opong ki yom cwiny ëka ki Tipo Naleng.

14 Na gin dong tye i pacö më Ikonio, ödönyö gini i cinagoga k'Eyuda. Ki kunön gin obedo ka twak ki tæk n'ömiö wel k'Eyuda na pol ëka Erok oyee gini. 2 Ëntö Eyuda n'ökwëro yee orubo gini cwiny Erok nakun miö gini thama na reco i kom utmego. 3 Paulo gin ki Baranaba obedo gini kunön pi karë mörö na lac nakun twakö gini pi Rwoth ki tæk cwiny abonge lworo mörö. Rwoth thon omoko caden më kica mërë nakun miögi tækö më tio anyuth më tango ëka gin më aura. 4 Ëntö lwak më pacö onwongo opokere gini ökö, dul nököne both Eyuda ëka nököne both ëkwëna. 5 Cë Erok ëka Eyuda, kanya acël k'ëtëlagi omoko thamagi më timö gin na rac i komgi ëka ki celogi ki kidi. 6 I karë n'ëkwëna öniang gini i kom köp nön, öcakö lüü gini ökö naka yo Licitra ëka Derube i peci na tye i lobo Likaonia ëka ki lobo n'ögüroggi, 7 kanya gin ömëdërë më titö Emuth na Bër. 8 I karë na gin tye i Licitra, onwongo gini ëcwö mörö na bedo abeda na ba twëro woth. Ën onwongo ongwäl ökö cön ki i aya mërë ëka ba ötëmö woth. 9 Ën obedo winyo ka Paulo twak, cë Paulo öcïkö wangë i kome ëka önönö ni ën tye ki yee na römö miö ën cang. 10 Cë Paulo oredo ki dwön na malö ni, “Yaa malö, icung

atir!” Ēka ěcwō nōn ōcakō pye malō cē ōcakō woth. **11** Ī karē na lwak ōnēnō gīnī ngō na Paulo ōtīmō, ōcakō wōō gīnī kī lēb Likaonia nakun kobo gīnī nī, “Obanga obino gīnī pīny both onu ĩ thē cal ka dhanō!” **12** Cē ōcakō cwodo gīnī Baranaba nī “Jeuc,” ěka Paulo nī, “Ermece,” pīēn ēn onwongo obedo adwong na lōō twak. **13** Cē alamdhōk ka Jeuc, na ōt wōrō jwōkgī tye ĩ ngee pacō, okelo thwoni ěka athure ĩ dhō wangkac mē pacō pīēn ēn ěka lwak onwongo mītō mīō gīnī tyēr both ěkwēna. **14** Ēntō ĩ karē n’ěkwēna Baranaba gīn kī Paulo owinyo gīnī pī kōp nōn, ōcakō yēcō gīnī bōng-gī kī komgī nakun mwōmērē gīnī yōkō kī kin lwak na redo gīnī nī, **15** “Pīngō ĩtīmō unu gīn nī? Wan thon ebeto dhanō adhana calō un. Wan ětītō niwu Emuth na Bēr ěk ĩlōkērē unu ōkō kī kom gīn na kōny mērē ope yo both Obanga na kwō n’ocweo polo kī lobo ěka nam kī jami kībēc na tye ĩē. **16** Ī karē na cōn ēn oyeo nī rok kībēc owoth gīnī ĩ yoo na ĩgī ōmītō. **17** Kadī bed nī kōmanōn, ēn yam ba ōwēkō dhanō abonge caden mērē ěka kī gīn na bēr na ēn tīmō. Ēn mīō kōth cwe niwu kī ĩ polo, ēn mīōwu cem na bup ěka mīōwu ibeto unu kī yom cwiny.” **18** Ēntō naka thon kī kōp nī Paulo ěka Baranaba ba obeto na yot nīgī mē jūkō lwak mē tyērō tyēr bothgī. **19** Cē Eyuda mōkō n’obino gīnī kī ĩ Antiokia ěka ĩ Ikonio ōcūpō gīnī lwak mē dōk kukurgī. Gīn ocelo Paulo kī kidi ěka ōcakō ywanō gīnī ēn yōkō ĩ ngee pacō, nakun thamō gīnī nī ēn dong ōthōō ōkō. **20** Ēntō kinge n’ēlūbkōr Yecu ōcōkērē gīnī bothe, ēn ōya malō ěka ōdōk cen ĩ pacō. Kodiko na pīny oru, owotho gīnī kanya acēl kī Baranaba naka ĩ Derube. **21** Kinge na gīn ōtītō Emuth na Bēr ĩ pacō nōn, gīn ōlōkō jō na pol mē bedo ēlūbkōr Yecu. Cē gīn ōdōk cen ĩ Licitra, Ikonio ěka Antiokia, **22** nakun jīngō gīnī cwiny ēlūbkōr Yecu ěka cūkō cwinygī mē cung ĩ yee

atir nakun kobo gini ni, "Onu myero enwong can na pol me donyo i ker k'Obanga." 23 I karè na Paulo gin ki Baranaba oyero gini edong pi jo n'oye Kiricito ki i kabedo acelacel, gin ocako mio jo non i cing Rwoth na gin yee i kome nakun ocako gini ki lega both Obanga eka ki rio kec. 24 Kinge na gin owok i Picidia, obino gini naka i Pampulia, 25 eka i karè na gin otyeko titò köp k'Obanga i Perga, ce ocidho gini yo Atalia. 26 Ki kany non, gin okwang ki mel yo Antiokia, kanya yam emioği iè i the kica k'Obanga pi tic na gin onwongo dong otyeko. 27 I karè n'othuno gini kunon, ocoko gini jo n'oye Kiricito kanya acel, ce okobo gini gin na kibec n'Obanga otio nakun wok ki bothgi eka kite n'Obanga oyabo ki dholokek me yee both Erok. 28 Eka obedo gini kunon k'elubkor Yecu pi karè na lac.

15 Jo moko oya ki i Yudea obino gini yo Antiokia nakun pwonyo gini utmego ni, "Ka ba eliröwu kite na pwony ka Muca mito köde, un ba itwero larè." 2 Man omio Paulo eka Baranaba obedo ka larö köp ki pyem ködgi na tek. Ce eyero Paulo eka Baranaba ki jo nokene n'oye gini, me cidho naka yo Jerucalem both ekwena eka edong pi köp ni. 3 Lwak jo n'oye Kiricito oorogi eka na gin tye ka woth ngolo i Poiniki eka lobo Camaria, gin okobo kite n'Erok olokerè gini köde. Emuth ni omio utmego kibec obedo ki yom cwiny. 4 I karè n'obino gini yo Jerucalem, jo n'oye Kiricito eka ekwena, k'edong obino ojologgi. Baranaba eka Paulo okobo bothgi gin na kibec n'Obanga otio ködgi. 5 Ce jo n'oye na tye gini i dul k'Eparicayo oya gini malö eka okobo gini ni, "Erok myero elirgi, ek ecikgi me lubö cik ka Muca." 6 Ekwena eka edong ocokerè gini me larö köp ni. 7 Kinge larö köp pi caa na lac, Petero oya malö ce otwak ködgi: "Utmegona, un ingeo ni i karè moro n'opoth anged Obanga obino oyera ki i

kinwu, ëk amiï Erok owiny köp më Emuth na Bër na yaa kî ï dhöga ëka oyee gîni. 8 Obanga, na ngeo cwiny dhanö, onyutho nî ën oyeogî nakun mïögî Tipo Naleng, kite n'ötîmö ködë ï kom onu. 9 Ën ba oketho apokapoka mörö ï kin onu ëka gîn, ëntö ën ömïö cwinygî obedo na leng kî yee. 10 Cë kobedini dong, pîngö itye ka tëmö unu Obanga nakun iketho unu ayokoth ï ngut ëlëbkör Yecu na wan onyo kwere onu ba twërö gîni tingo? 11 Pathî nî kömanön piën wan eyee nî onu kibëc ëlarë ï yoo acël nön pî kîca ka Rwothwa Yecu ï kite na gîn tye ködë nön.” 12 Jö kibëc n'öcökërë öling gîni alînga nakun etye ka winyo Baranaba ëka Paulo ka tye ka kobo gîni köp ï kom anyuth më tango ëka gîn më aura n'Obanga ötîmö ï kin Erok nakun tio ködgî. 13 ï karë na gîn otyeko twak, Yakobo ögamö nî, “Utmegona, winya unu. 14 Cimon okobo both onu kite n'Obanga öcakö nyutho par mërë ï kom Erok nakun kwanyö jîi kî kin-gî ëk obed mëgë. 15 Köp k'edwarpîny örwatërë kî köp na yam ëcöö nî, 16 “Kinge man an abino dwogo ëka agërö öt ka Daudi na yam öredhërë. An abino gërö kanya yam öbal ökö, ëka abino röcö na bër. 17 Ëk jö n'odong örang gîni Rwoth, ëka Erok kibëc n'ecwodogî kî nyînga, man köp ka Rwoth Obanga, na tio jami nî’ 18 n'ömiö ongere anaka yam cön. (aiön g165) 19 “Pî manön thamana dong tye nî onu kür ëmïï obed na tæk pî Erok na tye ka lökërë gîni both Obanga. 20 Nakaka manön, onu myero ëcöö waraga bothgî ëka ekob nigî nî myero kür öcam gîni cem mörö n'ëtyërö both cal jwogi, kür obed gîni jö ölyang, kür öcam gîni ringo leeni n'ëdëö adëa, ëka kür öcam gîni remo. 21 Piën cik ka Muca ebedo ka titö ï peci kibëc cakërë cön ëka ëkwanö ï cinagoga ï ceng Cabît k'Eyuda kibëc.” 22 Cë ëkwëna ëka edong, kî jö kibëc n'oye Kiricito, omoko gîni më yërö cwö mörö n'obedo mëgî ëk eorgî

owoth gĩnĩ kĩ Paulo ěka Baranaba yo Antiokia. Gĩn ȳyȳrȳ Yuda (n'ecwodo nĩ Barcaba) ěka Cila, cwȳ ariȳ n'onwongo obedo gĩnĩ ȳtȳla ĩ kin utmego. **23** Man waraga n'eorogĩ kȳdȳ: Both utmegowa n'obedo Erok n'oye Kiricito na tye ĩ Antiokia, Ciria ěka Cilicia, wan ȳkwȳna ěka edong n'ebedo utmegowu, emothowu. **24** Wan ewinyo nĩ jȳ mȳkȳ ȳya kĩ bothwa kany abonge twȳrȳwa, na tye gĩnĩ ka yelowu kĩ kȳp mȳkȳ na rubo thamawu kĩ ngȳ na gĩn tye ka kobo. **25** Manȳn ȳmiȳ wan emoko kĩ cwinywa acȳl mȳ yȳrȳ cwȳ mȳrȳ ȳk eorgĩ bothwu nakun wotho gĩnĩ kanya acȳl kĩ nyikoneiwa mȳ amara Baranaba ěka Paulo, **26** cwȳ na dong otyeko jalȳ kwȳgĩ pĩ nyĩng Rwoth Yecu Kiricito. **27** Pĩ manȳn wan eoro Yuda ěka Cila mȳ bino kobo niwu kĩ dhȳgĩ ngȳ na wan etye ka cȳȳnȳ. **28** Nen calȳ bȳr both Tipo Naleng ěka wan ȳk kȳr eketh yȳc mȳrȳ na pȳk rwȳk ĩ komwu na kadhȳ kȳp na pĩrgĩ tȳk na wan ȳcȳ pĩny kany: **29** Kȳr ĩcam unu cem n'ȳtyȳrȳ both cal jwogi, kȳr ĩcam unu remo, kȳr ĩcam unu ringo leeni n'ȳdȳȳgĩ adȳa ěka kȳr ĩtĩm unu tĩm mȳ ȳlyang. Ka ĩgwȳkȳrȳ unu kĩ kom jami ni, cȳ ĩbino unu tĩmȳ na bȳr. Bed unu dong na bȳr. **30** ĩ karȳ n'eorogĩ, gĩn ȳcakȳ cĩdhȳ yo Antiokia, kanya gĩn ȳgȳrȳ jȳ n'oye Kiricito kanya acȳl ěka ȳmiȳgĩ waraga. **31** ĩ karȳ na gĩn ȳkwanȳ waraga, obedo gĩnĩ kĩ yom cwiny pĩ kȳp mȳ cȳkȳ cwinygĩ. **32** Cȳ Yuda ěka Cila n'onwongo obedo gĩnĩ edwarpĩny, ȳtwakȳ gĩnĩ kȳp na pol mȳ cȳkȳ cwinygĩ ěka mȳ jĩngȳ yeegĩ. **33** Kinge na dong otyeko gĩnĩ karȳ mȳrȳ na nȳnȳk, cȳ jȳ n'oye ȳmiȳgĩ ȳdȳk cen kĩ gum mȳ kuc both jȳ n'oorogĩ. **34** ȳntȳ Cila ȳthamȳ nĩ bȳr ȳn ebed kunȳn. **35** Cȳ Paulo ěka Baranaba odong gĩnĩ ĩ Antiokia, kanya gĩn kĩ lwak na pol opwonyo ěka ȳtĩtȳ gĩnĩ kȳp ka Rwoth. **36** Kinge karȳ mȳrȳ na nȳnȳk, Paulo okobo both Baranaba nĩ, “ȳrȳ ȳdȳk cen ȳk ȳcĩdh ȳlĩm utmego kĩ ĩ peci

kibéc na onu ebedo ka títö köp ka Rwoth ië êk ênën kite na gîn tye ködê.” **37** Baranaba onwongo mitö nî ewoth gîni kî Jon na nyîngê nökênê ecwodo nî Marako, **38** êntö Paulo ba dök ôthamö na bër më woth ködê piën obino öwëkögi ökö i Pampulia êka ba obino ömëdêrê ködgi i tic. **39** Gîn obedo ka larö köp na gwaü, naka othuno nigî pokere ökö. Baranaba owotho kî Marako cê ökwang gîni yo Caiprac, **40** êntö Paulo öyêrö Cila cê öya gîni êka utmego ömiögi i cîng Rwoth êk pî kîca mërê ögwökgî. **41** Ên owok i Ciria êka i Cilicia nakun jîngö cwiny jö n'oye Kiricito.

16 Paulo dökî othuno naka yo Derube êka Licitra, kunön onwongo tye ië alübkör Yecu na nyîngê Timoteo, n'aya mërê onwongo obedo Ayuda êka dhanö n'oye Yecu, êntö n'apap mërê obedo dhanö më Girik. **2** Utmego na tye gîni i Licitra êka Ikonio ötwakö gîni köp na bër i kom Timoteo. **3** Paulo ömitö nî ewoth ködê i woth mërê, cê ên öliörö Timoteo pî Eyuda na tye gîni kunön piën gîn kibéc onwongo ngeo nî apap mërê onwongo obedo dhanö më Girik. **4** Kite na gîn obedo wowotha i peci na papath, gîn ömiö jö n'oye Kiricito cîk na yam êkwëna êka edong omoko gîni i Jerucalem nî êk ölüb gîni. **5** Kömanön jö n'oye Kiricito öjîng na tæk i kom yeegi êka welgi obedo ka mëdêrê na pol nînö kî nînö. **6** Paulo êka ewodhe owotho gîni i lobo Perugia êka Galatia, piën Tipo Naleng ögëngögi nî kür ötüt gîni köp k'Obanga i lobo Acia. **7** I karê na gîn othuno i wang lobo më Micia, gîn ötëmö cidhö yo Bitinia, êntö Tipo ka Yecu ba oyeo nî gîn öcidh kunön. **8** Gîn dong öcakö wok i Micia, êka öcidh gîni yo Teroa. **9** I kiwor Paulo önënö ecwö mörö më Macedonia i gin anyutha, n'ocung nakun kwaö ên nî, “Kwang nam ibin i Macedonia êk ikönywa.” **10** Kinge na Paulo dong önënö gin anyutha, wan ëyübêrê piöpïö më yaa cidhö yo Macedonia, piën

onwongo ëñiang na bër nĩ Obanga ënë ocwodowa më cĩdhö tĩtö köp më Emuth na Bër bothgĩ. **11** Wan ëcakö kwang kĩ yeya kĩ ĩ Teroa atĩr naka ĩ Camoturake ëka kodiko mërë ethuno ĩ Neapoli. **12** Kĩ kunön wan ëcĩdhö yo Pilipi ĩ pacö na jö Roma löö, na ënë pacö na dit na löö kĩ ĩ lobo Macedonia. Wan ebedo kunön pĩ nĩnö na pol. **13** ĩ ceng Cabit k'Eyuda wan ëcĩdhö yökö ĩ nge wangkac yo lak kulo, kanya wan ëthamö nĩ ëtwërö nwongo kany mörö më lëga. Wan ebedo pĩny më twak kĩ mon n'onwongo ögürë gĩnĩ kany nön. **14** Ngat acël n'obedo winyo twakwa ënë dhakö na nyĩngë Lidia, n'öya kĩ ĩ pacö n'ecwodo nĩ Tuatira. Ĕn onwongo obedo dhakö na cadhö böng na kwar na bëcö më wel ëka na wörö Obanga. Rwoth öyabö cwinye ëka obedo ketho cwinye ĩ köp na Paulo kobo. **15** ĩ karë na ën ëka kĩ jö më ödë ebaticagĩ, ën öjölöwa yo pacö mërë nakun kobo nĩ, "Ka un iyeo nĩ an dong abedo ngat n'oye Rwoth, cë ibin ebed unu ĩ pacöna." Ĕn ödiöwa rwök naka ömïö wan eyeo më woth ködë. **16** ĩ nĩnö mörö acël na wan onwongo etye ka cĩdhö ĩ lëga, wan ërwatërë kĩ nyakö mörö n'obedo opii. Ĕn onwongo tye kĩ tipo mörö na miö ën kobo gin mörö më karë më anyim. Ĕn onwongo kelo lĩm na thwönë both rwodhi mërë kĩ köp na ën kobo. **17** Nyakö ni obedo lübö kör Paulo ëka wan kibëc na redo nĩ, "Cwö ni obedo gĩnĩ etic k'Obanga na Malö Rwök na gin tye ka kobo niwu kit yoo na myero ĩlarë unu ködë." **18** Ĕn obedo ka tĩmö nĩ kōmanön pĩ nĩnö na pol. Më ajiki mërë akëmö ömakö Paulo cë ölökerë okobo nĩ jwök nĩ, "Aciki ĩ nyĩng Yecu Kiricito, donyi ökö kĩ ĩ kome!" ĩ caa nön cücũth tipo na rac öya cë öwëkö ën. **19** Ĕntö ĩ karë na rwodhi mërë önënö nĩ gen më nwongo lĩm öya ökö, ömakö gĩnĩ Paulo ëka Cila cë ëywaögĩ eterogĩ yo cuk ĩ nyim ëlöc. **20** Gĩn okelogĩ ĩ nyim ëngöl-köp cë okobo gĩnĩ nĩ, "Jö ni

obedo Eyuda ëka tye gĩnĩ ka rubo pacõwa 21 nakun pwonyo gĩnĩ kite mōkō na cĩkwa ba yeo nĩ wan ěgam onyo ělũbgĩ, piẽn wan ebeto jō Roma.” 22 Cē lwak ōrībērē gĩnĩ mē lwēny ĩ kom Paulo ěka Cila. Ěngōl-kōp ōcīkō nĩ ěgōny bōng kĩ komgĩ ěka epwodgĩ kĩ lũth. 23 Kinge na dong etyeko pwodogĩ rwōk, cē eterogĩ ĩ buc nakun ěcīkō ngat na gwōkō buc nĩ ěk ōgwōkgĩ na bēr. 24 Ngat na gwōkō buc okethogĩ ĩ ōd buc na tye ĩē ěka etweo tyēn-gĩ ĩ kom yen na pēk. 25 Na dong cwōk rōmō dingwor Paulo ěka Cila onwongo tye gĩnĩ ĩ lēga na wero gĩnĩ wer both Obanga, n'emabuc nōkēnē thon onwongo tye ka winyogĩ. 26 Athura thwōn oyeyeng mōrō oyengo pĩny rwōk naka thē ōt mē buc thon oyengere. Cūcūth dholokek kībēc mē ōt buc ōyabērē ōkō, ěka jēgēlē kībēc n'etweo k'emabuc ōgōny gĩnĩ ōkō. 27 ĩ karē na ngat na gwōkō buc ocoo cē ōnēnō dholokek kībēc mē ōt buc thwolo, ěn ōwōdhō pala abadē mērē ěka onwongo mitō cōbērē kēnē piẽn ongeon nĩ emabuc ōlūū ōkō. 28 Ěntō Paulo oredo nĩ, “Kūr iwaniri keni! Wan kībēc eute kany!” 29 Ngat na gwōkō buc ocwodo mac, ōmwōmērē ĩ ōt, cē ōcīdhō orumo cōngē pĩny na kome myēl amyēla ĩ nyim Paulo ěka Cila. 30 Cē ěn dong okelogĩ yōkō ěka openyo nĩ, “Editena, ngō na myero atīm ěk alarē?” 31 Gĩn ōcakō gamō nĩ, “Yee ĩ kom Rwoth Yecu ěka ibino larē, in kĩ jō mē odi kībēc.” 32 Cē ōtwakō gĩnĩ kōp ka Rwoth bothe ěka kĩ jō kībēc na bedo gĩnĩ ĩ ōdē. 33 ĩ caa nōn mē kiwor ngat na gwōkō buc oterogĩ ěka ōcīdhō ōlwōkō wang retgĩ, cē cūcūth ěn ěka jō mē ōdē kībēc ebaticagĩ. 34 Ngat na gwōkō buc okelogĩ ĩ ōdē ěka ōmīōgĩ cem. Ěn onwongo opong kĩ yom cwiny piẽn ěn kĩ jō mē ōdē kībēc oyee gĩnĩ ĩ kom Obanga. 35 ĩ karē na dong pĩny oru kodiko, ěngōl-kōp ooro acikarigĩ both ngat na gwōkō buc kĩ twērō nakun kobo nĩ, “Gōny unu jō nōn ōcīdh

g'ini." **36** Ngat na gwökö buc okobo both Paulo ni, "Ēngöl-köp öcükö ni, un ki Cila myero egönywu ökö. Kobedini dong itwëro unu c'ihö. Apë unu ki kuc." **37** Ēntö Paulo okobo both acikari ni, "Gin opwodowa i kin lwak na bara engölö niwa köp, kadi bed ni wan ebeto jö më Roma ëka okethowa g'ini i buc. Cë kobedini gin mitö gönyöwa i müng? Pathi ni kömanön! Mitö gin ki komgi obin ek ögönywa g'ini." **38** Acikari ödökö g'ini köp nön both engöl-köp ëka i karë n'owinyo g'ini ni Paulo ëka Cila onwongo obeto g'ini jö më Roma, gin obeto ki lworo. **39** Cë gin obino öbakö dhögi bothgi ëka ökwanyögi ökö, na kwaögi më wëkö pacö nön. **40** Kinge na Paulo ëka Cila oduyo g'ini yökö ki i buc, ëka öc'ihö g'ini i öt ka Lidia, kanya gin örwatërë ki utmego ëka öcükö cwinygi. Cë gin öcakö c'ihö.

17 i karë na gin owok ki Ampipoli ëka Apolonia, obino g'ini i Tecalonika, kany onwongo cinagoga k'Eyuda tye ië. **2** Paulo öduyö i cinagoga kit n'onwongo ën marö timö ködë, ëka pi ceng Cabit k'Eyuda adek ën obeto larö köp ködgi i kom köp na yaa ki i Cöc na Leng. **3** Ēn obeto gönyö köp köre ki köre nakun nyutho ni Meciya myero ölim can ëka ocer ki kin jö n'öthö. Paulo okobo ni, "Yecu ni na an atye ka titö köp i kome bothwu ënë Meciya." **4** Eyuda mökö n'owinyo oyee cë öribërë g'ini ki Paulo ëka Cila. Pol jö Girik na lworo Obanga ëka ki mon na döngö thon oyee g'ini. **5** Ēntö Eyuda mökö onwongo tye g'ini ki nyeko ëka öcakö g'ini cökö jö mökö na kitegi reco ki the cuk, ögürë g'ini kanya acël ëka öcakö g'ini kelo wöo na rac i pacö. Gin öc'ihö i öt ka Jacon më rangö Paulo gin ki Cila, ek ekelgi yökö both lwak. **6** Ēntö i karë na gin ba onwongogi, öywaö g'ini Jacon ëka utmego mökö nökenë i nyim elöc më pacö ki wöo ni, "Jö ni n'obeto g'ini kelo ayela i wi lobo thükül, obino g'ini ködë

naka kany, 7 ëka Jacon ögamögï parë. Gïn tye gïnï ka türö cïk ka Cija nakun kobo gïnï nï rwoth nökenë tye n'ecwodo nï Yecu.” 8 Ì karë na gïn owinyo köp ni, lwak ëka ëlôc më pacö obedo gïnï kï podho cwiny. 9 Cë öcakö gïnï gamö cïling kï both Jacon ëka kï jö mökö cë dong ëwëkögï öcïdhö. 10 Cücüth kiwor nön, jö n'oye ooro gïnï Paulo gïn kï Cila ökö yo Berea. Ì karë na gïn othuno kunön, öcïdhö gïnï Ì cinagoga k'Eyuda. 11 Eyuda më Berea onwongo kitegï bëcö löö Eyuda më Tecalonika, piën ögamö gïnï köp n'etero nïgï kï yom cwiny na bër, ëka nïnö kï nïnö gïn onwongo ripö Cöc na Leng më nënö ka köp na Paulo tye ka pwonyo tye atïr. 12 Eyuda na pol oyee, ëka cwö na pol kï mon na pïrgï tëk n'engeogï n'obedo jö Girik thon oyee gïnï. 13 Ì karë n'Eyuda na bedo Ì Tecalonika öniang gïnï nï Paulo tye ka tïtö köp k'Obanga Ì Berea, gïn thon öcïdhö kunön më rubo jïi ëka kï cüpögï. 14 Cë cücüth jö n'oye otero gïnï Paulo ökö Ì dhö nam, ëntö Cila ëka Timoteo odong gïnï Ì Berea. 15 Jö n'otero Paulo okelo gïnï ën naka Ì Atene. Kï kunön gïn odwogo cen kï köp na Paulo öcïkögï ködë yo both Cila ëka Timoteo nï myero gïn öcïdh bothe pïöpïö ka twërë. 16 Na Paulo onwongo pod tye ka kürö Timoteo ëka Cila Ì Atene, cwinye ocwer rwök më nënö nï pacö nön opong kï cal jwogi. 17 Pï manön, ën obedo larö köp k'Eyuda ëka jö Girik na lworo Obanga Ì cinagoga, ëka kï jö mökö na ën obedo nwongogï Ì thë cuk nïnö kï nïnö. 18 Ëryëkö mökö më dul k'Epikurea ëka Citoik öcakö gïnï larö köp ködë. Jö nökenë openyo gïnï nï, “Ngö na ngat ni na twak atata mïtö kobo kany?” Jö nökenë ögamö nï, “Nen calö ën mïtö twakö köp Ì kom obanga mörö na path.” Gïn okobo kömanön piën Paulo onwongo tye ka tïtö Emuth na Bër Ì kom Yecu ëka cer ka jö n'öthöö. 19 Cë gïn otero ën Ì nyim athuko më Areopago, nakun kobo gïnï nïnë nï,

“Wan ëmitö ngeeno kit pwony na nyen na in itye ka pwonyo. 20
 In itye ka kelo kit pwony mökö na papath i ithwa, ëka wan ëmitö
 niang i tyënë.” 21 I karë nön jö më Atene ki wele na bedo kunön
 onwongo balö karëgi më twakö ëka winyo köp mörö na nyen. 22
 Paulo öya malö cë ocung i nyim athuko më Areopago ëka okobo
 ni, “Un jö më Atene, an anënö ni i yodhi kibëc ibedo unu edini
 rwök. 23 Pïen ka an atye ka wowotha nakun aröpö gin na un
 iwörö, anwongo keno tyër n'ëcöö ni, 'Both obanga na ba ngere.'
 Dong gin na un iwörö na ba ingeo unu ënë an abino më titö
 niwu. 24 “Obanga n'ocweo wi lobo ki jami kibëc na tye ië, ënë
 Rwoth më polo ki lobo ëka ën ba bedo i udi n'ëgërö ki cing jö.
 25 Ëka ën ba mitö ni etii ninë gin mörö n'ëyübö ayüba ki cing
 dhanö, calö ën onwongo mitö gin mörö, pïen ën kikome ënë miö
 kwö, yweo, ëka gin na kibëc. 26 Ën ocweo rok kibëc më wi lobo
 ki kom dhanö acël, ëk obed gini i wi lobo thükül. Ën öyübö karë
 ëka kabedo na myero gin ökwö ië. 27 Obanga ötimö kömanön
 ëk dhanö örangë, ëka onwong ën, othun bothe kadï bed ni ën
 ba bor ki both ngat acëlacël ki kin onu. 28 Pi ën, wan ëkwö i ën,
 ewotho i ën, ebedo i ën, kite na jö mökö thon öcöö gini ki kin
 ëcöcwu ni, 'Wan thon ebedo ëthinë.' 29 “Pi manön, kite na onu
 ebedo ëthin k'Obanga, onu kür dök ëtham ni Obanga cal ki gol
 onyo ryal onyo kidi onyo cal mörö n'ëyübö ki dirü ëka ki thama
 ka dhanö. 30 Obanga yam ba öparö pi dhanö i karë më kwia
 piny, ëntö kobedini ën dong öcökö ni jö më kabedo kibëc myero
 ongut gini pi balgi, 31 pïen ën dong oketho ninö n'ebino ngölö ki
 köp both jö kibëc më wi lobo ki köp atir nakun dong öyërö ngat
 na myero öngöl köp. Ën thon omoko caden both jö kibëc, ki cero
 Yecu ki kin jö n'öthöö.” 32 I karë na gin owinyo köp i kom cer ka
 jö n'öthöö, jö mökö öcakö nywarö ën, ëntö jö nökenë okobo gini

nĩ, “Wan ẽmĩtõ winyo kõp ni dõkĩ ĩ ceng nõkẽnẽ.” **33** Ẽka Paulo òya cẽ òwẽkõ athuko. **34** Jõ mőkõ na nõnõk òrĩbẽrẽ kòdẽ ẽka òdõkõ gĩnĩ jõ n'oye. ĩ kin-gĩ onwongo tye ĩẽ Dionicio dhanõ mẽ Areopago ẽka dhakõ mörõ na nyĩngẽ Damaric, kĩ jõ nõkẽnẽ na pol.

18 Kinge manõn Paulo òya kĩ ĩ Atene ẽka òcĩdhõ yo Korinti. **2** Ẽka ẽn onwongo Ayuda mörõ na nyĩngẽ Akwila, n'ẽnywölõ ĩ lobo Ponto, na pod onwongo odwogo kĩ ĩ lobo Itali gĩn kĩ dhakõ mẽrẽ Piricila. Pĩen Kalaudio òmĩõ twẽrõ nĩ Eyuda òya gĩnĩ òkõ kĩ ĩ Roma. Cẽ Paulo òcĩdhõ mẽ ĩĩmõgĩ **3** ẽka obedo bothgĩ. Ẽn onwongo obedo atic kẽma calõ gĩn ẽka otio kanya acẽl kòdgĩ. **4** ĩ ceng Cabĩt k'Eyuda kĩbẽc ẽn obedo larõ kõp ĩ cinagoga mẽ tẽmõ lõkõ thama k'Eyuda ẽka jõ Girik. **5** ĩ karẽ na Cila ẽka Timoteo obino gĩnĩ kĩ ĩ Macedonia, Paulo òmĩõ karẽ mẽrẽ kĩbẽc mẽ tĩtõ kõp k'Obanga nakun mĩõ caden both Eyuda nĩ Yecu ẽnẽ onwongo obedo Meciya. **6** Ẽntõ ĩ karẽ n'Eyuda opyem gĩnĩ kĩ Paulo ẽka òcakõ yanyõ ẽn, cẽ ẽn òcakõ tẽngõ bõng kome nakun kobo bothgĩ nĩ, “Remowu obed ĩ wiwu! An gira balna mörõ ope. Cakẽrẽ tin cĩdh kòdẽ anyim, an abino cĩdhõ both Erok.” **7** Cẽ Paulo òya òcĩdhõ yo pacõ k'ẽcwõ mörõ na nyĩngẽ Tito Yucito, Arok na wörõ Obanga na òdẽ cwõcwõk kĩ cinagoga. **8** Kiricipac, atẽla na lõõ cinagoga ẽka kĩ jõ mẽ òdẽ kĩbẽc oyee gĩnĩ Rwoth, cẽ jõ na pol mẽ Korinti n'owinyo gĩnĩ ẽn, oyee ẽka ebaticagĩ. **9** ĩ nĩnõ mörõ acẽl ĩ kiwor, Rwoth òtwak kĩ Paulo ĩ anyuth ẽka okobo nĩnẽ nĩ, “Kũr ibed kĩ lworo, ẽntõ bed ka twak, kũr ĩĩĩng. **10** Pĩen an atye kanya acẽl kodi, ẽka ngat mörõ ope na bino tĩmõ gĩn mörõ na rac ĩ komi, pĩen an atye kĩ jõ na pol ĩ pacõ ni.” **11** Cẽ Paulo obedo kunõn mwaka acẽl kĩ dwethe abicẽl, nakun pwonyogĩ kĩ kõp k'Obanga. **12** ĩ karẽ na Galio obedo

alöc më lobo Akaya, Eyuda mökö öcökërë gini kanya acël cë ömakö gini Paulo, ëka etero ën i nyim angöl-köp më apida. **13** Gin okobo ni, “Ëcwö ni tye ka neeno jii më wörö Obanga i yoo na ba rwatërë ki cïkwa.” **14** Ëntö i caa n'onwongo Paulo dong cwök twak, Galio okobo both Eyuda ni, “Winy unu Eyuda, ka onwongo koko ni ocung i kom tim mörö na rac onyo bal mörö na rac, onwongo bedo na bër an më winyo kokowu. **15** Ëntö kit na calö obedo peny na makö köp onyo nyiing mökö na dök i kom cïk na mewu, un kikomwu inën unu kit më cobo. An ba abino bedo angöl-köp i kom köp na calö koth manön.” **16** Cë ën öryëmögi ökö ki i nyim pido. **17** Ëka gin kibëc ölökerë i kom Cocitene, atëla më cinagoga, cë öcakö gini pwodo ën i nyim pido. Ëntö Galio ba oketho cwinye ië. **18** Ëka kinge Paulo obedo i Korinti pi karë mörö na nönök, cë öwëkö utmego ëka ökwang ki mel më cïdhö i lobo Cïria. Ën önywakö gini yoo kanya acël ki Piricila ëka Akwila. Na pod bara öcakö woth, Paulo ölyëlö wie ki i Cenikeria, piën onwongo okwongo kwong. **19** I karë na gin othuno i Epeco, Paulo öwëkö Piricila ëka Akwila kunön, ëntö ën öcïdhö i cinagoga më larö köp kanya acël k'Eyuda. **20** I karë na gin openyo ën ni obed bothgi pi karë mörö, ëntö ën obino ökwërö ökö. **21** Ëntö i caa na ën tye ka yaa öcïkërë ni, “An abino dwogo cen bothwu ka Obanga ömitö.” Cë öcakö kwang ki mel nakun yaa ki i Epeco. **22** I karë na mel othuno i Cecaria, Paulo öcïdhö yo Jerucalen më motho jö n'oye Kiricito ëka öcakö dök cen yo Antiokia. **23** Kinge tero karë mörö i Antiokia, Paulo ödök cen nakun wok ki i Galatia ëka Perugia nakun jingö cwiny ëlëbkör Yecu. **24** I karë nön Ayuda mörö na nyiingë Apolo, n'obedo dhanö më Alegijandaria obino yo Epeco. Ën onwongo obedo ëcwö n'ökwanö rwök, na tye ki ngec na thuth i kom Cöc

na Leng. 25 Ĕn onwongo epwonyo ĩ yoo ka Rwoth, cē obedo twak kĭ tēkō ēka opwonyo kōp ĩ kom Yecu atĭr kadĭ bed nĭ Ĕn onwongo ngeo kōp ĩ kom batica ka Jon kēkēn. 26 Ĕn ōcakō twak kĭ tēk cwiny ĩ cinagoga. ĩ karē na Piricila ēka Akwila owinyo gĭnĭ kōp na Ĕn twakō, gĭn ocwodo Ĕn yo pacōgĭ cē ōmĭō Ĕn ōnĭang ĩ yoo k'Obanga na bĕr rwōk. 27 ĩ karē n'Apolo onwongo mĭtō cĭdhō yo lobo Akaya, utmego ōdĭō cwinye ēka ōcōō gĭnĭ waraga both ēlūbkōr Yecu ēk ōjōl gĭnĭ Ĕn. ĩ karē na Ĕn othuno kunōn, Ĕn obino obedo mē kōny na thwōnē both jō n'onwongo oye gĭnĭ pĭ kĭca k'Obanga. 28 Ĕn obino ōlōō thama k'Eyuda atĭr ĩ nyim lwak nakun nyutho kĭ ĩ kom Cōc na Leng nĭ Yecu onwongo obedo Meciya.

19 ĩ karē n'Apolo onwongo tye ĩ Korinti, Paulo owok ĩ yoo na tye ĩ dyere lobo ēka othuno ĩ Epeco. Ĕn onwongo ēlūbkōr Yecu mōkō kunōn 2 ēka openyogĭ nĭ, "Un yam inwongo unu Tipo Naleng ĩ karē na un iyee Kiricito?" Gĭn ōgamō nĭ, "Pe, wan bara ewinyo nĭ Tipo Naleng thon tye." 3 Cē Paulo openyogĭ nĭ, "Koth batica mēnē na un inwongo?" Gĭn ōgamō nĭ, "Batica ka Jon." 4 Paulo ōgamō nĭ, "Batica ka Jon onwongo obedo batica mē ngut. Ĕn okobo both jĭi mē yee ĩ kom ngat na tye ka bino kĭ kōrē, na manōn ēnē Yecu." 5 ĩ karē na gĭn owinyo kōp nĭ, cē ebaticagĭ ĩ nyĭng Rwoth Yecu. 6 ĩ karē na Paulo oketho cĭngē ĩ komgĭ, Tipo Naleng obino ĩ komgĭ cē gĭn ōcakō twakō lēb na papath ēka dwaropĭny. 7 Wel cwō kĭbēc onwongo rōmō apar arĭō. 8 Paulo ōdōnyō ĩ cinagoga ēka obedo twak kĭ tēk cwiny pĭ dwethe adek, nakun larō kōp ēka ywaō thamagĭ ĩ kom ker k'Obanga. 9 Ĕntō jō mōkō na ba yee n'odhing ōcakō gĭnĭ twakō kōp na reco ĩ kom yoo ka Kiricito ĩ nyim lwak, cē Paulo ōwēkōgĭ ēka ōcĭdhō k'ēlūbkōr Yecu. Ĕn obedo ka larō kōp kōdgĭ nĭnō kĭ nĭnō ĩ ōt

kwan ka Tairana. **10** Man obedo timërë pî mwaka ariö, êk Eyuda êka jö Girik kibëc na bedo gîni î lobo Acia owiny gîni köp ka Rwoth. **11** Obanga otio tango na döngö kî î cîng Paulo, **12** naka thon atame cîng onyo böng n'ogudo ên, onwongo etero both etwoe cê twogî cang ökö êka tipo na reco thon yaa wëkögî. **13** Eyuda mökö n'onwongo rimo pîny nakun ryëmö gîni tipo na reco kî î kom jîi, ötëmö gîni tic kî nyîng Yecu më ryëmö cen kî kom jö na cen ömakögî nakun kobo gîni nî, "An aciköwu î nyîng Rwoth Yecu, na Paulo pwonyo pîrë, më donyo yökö kî î kome!" **14** Awope ka Cekewa abirö, n'onwongo obedo alamdhök na dit k'Eyuda, onwongo thon timö gîni nî kömanön. **15** Êntö î ninö mörö acël tipo na rac ögamö nigî nî, "An angeo Yecu, êka thon an angeo Paulo, êntö un ibedo unu jö mënë?" **16** Cê êcwö n'onwongo tipo na rac tye î kome opye î komgî êka ölöögî ökö. Ên ölwënyö ködgî êka ömïögî öngwécö yökö kî î öt kotula nakun remo cwer kî î komgî. **17** Î karë na köp ni owinyere both Eyuda êka jö Girik na bedo gîni î Epeco, lworö öcakö makögî rwök êka nyîng Rwoth Yecu êwörö î rwöm na malö. **18** Jö na pol n'oye obino gîni nakun tuco kanyalër tim mökö na rac na gîn obedo ka timö. **19** Jö na popol n'onwongo obedo gîni ejwogi okelo gîni bukegî më thyeth kanya acël êka êwangögî î nyim lwak. Î karë na gîn örîbö wel më buke, cê enwongo römö wel cîling na nyîng elip pyer abic. **20** Î kit yoo nî, köp ka Rwoth ömëdërë êka ödöngö kî tükö. **21** Kinge na köp ni kibëc ötimërë ökö, Paulo omoko thama mërë më cîdhö yo Jerucalem nakun wok kî î Macedonia êka Akaya. Ên okobo nî, "Kinge na an abedo kunön, an thon myero alîm Roma." **22** Ên ooro Timoteo êka Eracito, cwö ariö n'onwongo könyö ên më tio tic ka Rwoth yo Macedonia, nakun ên dong më bedo î lobo Acia pî karë mörö na

nönök. 23 Ī karē nön ayela na thwönē öcakerē ĩ kom Yoo ka Kiricito. 24 Ĕcwö mörö na nyīngē Demeterio athedh ryal, ĕn thedho ryal yübö kĭ cal jwök na dhakö na nyīngē Atemi cē kelo kĭ ĩm na thwönē both ĕđĭrū tic cīng. 25 Ĕn ocwodogĭ kanya acēl kĭ jö nökēnē na tio koth tic acēl nön cē okobo bothgĭ nĭ, “Un cwö, ingeo unu nĭ lönyöwa yaa kĭ kom tic nĭ. 26 Kobedi dong un ĩnēnō ĕka iwinyo unu nĭ Paulo mörö ni tye ka neeno jĭi ĕka tye ka miö jö na pol rwenyo ökö kĭ ĩ Epeco kany ĕka rwök mērē ĩ lobo mē Acia thükül. Ĕn tye ka kobo nĭ obanga na dhanö öyübö ayüba ba obedo obanga kikokome. 27 Pathĭ döki cath kēkēn ĕnē tye na rac, ĕntö naka thon öt wörö obanga na pĭrē tēk mē Atemi bino bedo gin mörö na köny mērē ope, ĕka obanga na dhakö n’ĕwörö ĩ lobo Acia ĕka ĩ wi lobo thükül ebino kwanyö dheo mērē ökö.” 28 Ī karē na gin owinyo köp ni, akēmö ömakögĭ ĕka öcakö gĭni redo nĭ, “Atemi ka jö Epeco dit rwök!” 29 Cē arubaruba na thwönē örömo ĩ pacö ökö. Jĭi ömakö Gayo ĕka Aricitako mē Macedonia na yam wotho gĭni kĭ Paulo kanya acēl, ĕka gin kibēc ömwömerē kĭ cwiny acēl ĩ öt tuko. 30 Paulo ömitö dönyö ĩ kin lwak ĕntö ĕlübör Yecu öjüko ĕn ökö. 31 Edite mökö thon mē lobo Acia, nyikonei ka Paulo, ooro gĭni köp nĭ kür ötēm mē dönyö ĩ öt tuko. 32 Athuko obedo k’arubaruba, jö mökö onwongo wöo gĭni ĩ kom gin acēl, jö mökö ĩ kom gin nökēnē. Pol jĭi ba ongeo gĭni thon ngö n’onwongo gin tye ĩē kany nön. 33 Eyuda mökö othwaro gĭni Alegijanda anyim ĕka jö mökö kĭ kin lwak oredo gĭni nakun ekobo nĭ ĕn okob ngö na tye ka ĩmērē. Alegijanda öjükögĭ kĭ cīngē nakun mitö pido mērē ĩ nyim jĭi. 34 Ĕntö ĩ karē na gin öniang nĭ ĕn onwongo obedo Ayuda, lwak kibēc oredo kĭ dwön acēl pĭ caa na römö arĭö nĭ, “Atemi ka jö Epeco dit rwök!” 35 Kinge, karan mē pacö öjüko lwak ĕk öling

gĩnĩ cẽ okobo nĩ, “Un jö mẽ Epeco, nga na ba ngeo kĩ wi lobo nĩ pacõ mẽ Epeco ẽnẽ gwõkõ õt wõrõ Atemi na dit rwõk, ẽka kĩ cal mërẽ na yam opodho kĩ wi polo? **36** Pĩ manõn, kite na pyem mörõ ope ï köp ni, un dong myero ibed unu moth, kür ïtĩm unu gin mörõ k’abũnyẽ. **37** Un ikelo cwõ ni kany, ba öyakõ gĩnĩ gin mörõ kĩ õt wõrõ jwõk onyo yanyõ obanga onu na dhakõ. **38** Ka cẽ Demeterio ẽka ẽdĩrũ tic cĩng ewodhe tye gĩnĩ kĩ köp mẽ adoth ï kom ngat mörõ, õt pido tye n’öyabërẽ ẽka ẽlõc thon tye. Myero gĩn oter ï pido. **39** Ka tye köp nõkẽnẽ na un ïmĩtõ kelo, manõn myero etyeke ï athuko mẽ cĩk. **40** Kit na tye kõdẽ, pẽkõ twërõ podho ï kom onu pĩ arubaruba n’õtĩmërẽ tin. Pĩ köp nõn onu ba ẽtwërõ nyutho tyẽn köp mörõ mẽ wõõ n’õtĩmërẽ.” **41** Kinge na dong õtwaõ köp ni, ẽn õkẽthõ athuko õkõ.

20 28ĩ karẽ na dong wõõ othum, Paulo ocwodo ẽlũbkõr Yecu bothe, kinge cũkõ cwinygĩ ẽka mothogĩ, cẽ õcĩdhõ yo Macedonia. **2** Ẽn obedo ka woth ï lobo nõn nakun cũkõ cwiny jĩĩ kĩ köp na pol, ẽka kinge obino othuno ï lobo Grecia **3** kanya ẽn obedo ïẽ pĩ dwethe adek. Ẽn onwongo tye ka yũbërẽ mẽ kwang kĩ mel mẽ cĩdhõ yo Ciria. Ẽ karẽ na ẽn ongeõ nĩ Eyuda öyũbõ gĩnĩ köp ï kome, cẽ Paulo õlõkõ thama mërẽ mẽ dõk cen nakun wok kĩ ï Macedonia. **4** Ẽn owotho kanya acẽl kĩ Copater wod ka Piro mẽ Berea, Aricitako ẽka Cekondo mẽ Tecalonika, Gayo mẽ Derube ẽka Timoteo, kanya acẽl kĩ Tukiko ẽka Tropimo mẽ lobo Acia. **5** Jõ ni õcĩdhõ anyim ẽka õkürõwa gĩnĩ ï Teroa. **6** Ẽntõ wan ẽkwang kĩ ï Pilipi kinge Kwer mẽ Ogati na Thõbĩ ope ïẽ ẽka kinge ninõ abic ethuno bothgĩ ï Teroa, kanya wan ebedo ïẽ pĩ ninõ abĩrõ. **7** Ẽ ninõ mẽ acẽl mẽ cabĩt, wan ẽcõkërẽ kanya acẽl mẽ poko ï ogati. Paulo obedo twak kĩ jĩĩ, pĩẽn onwongo dong mĩtõ cĩdhõ õkõ kodiko mërẽ, cẽ ẽn obedo twak naka dingwor. **8**

Tara na pol onwongo tye ka lyël i öt na malö na wan ëcökëre ië.

9 Na Paulo onwongo mëdëre amëda ki twak, athin awobi na nyïngë Yutiko onwongo obedo i derica cë ninö ömakö wangë rwök ëka opodho piny ki i derica më öt më adek na malö, cë etingo ën na dong öthöö. 10 Ëntö Paulo oidho piny cë oryebere i kom awobi nön, ëka öthünö cë öcakö kobo ni, "Kür ipar unu, ën pod kwö." 11 Cë Paulo öïdhö ödök i öt na malö, opoko i ogati ëka öcamö ginï kanya acël. Paulo ömëdëre ki twak naka piny oru cë öcakö cïdhö. 12 Jii otero awobi nön na kwö yo pacö ëka na cwinygi yom rwök. 13 Wan ëcïdhö anyim ki mel cë ëkwang naka i Acco, kanya onwongo wan ebino më kwanyö Paulo ki ië. Ën onwongo öyübëre më woth ki tyënë yo kunön. 14 I karë na ën oromo ködwa i Acco, ëkwanyö ën ki mel cë wan ëcïdhö ködë kanya acël naka yo Mitilene. 15 Wan ëcakö kwang ki kunön ëka kodiko mërë ethuno kany mörö n'opimere ki Kioc. Kinge ninö nön wan ëngölö naka yo cula nam më Camoc ëka kinge ninö acël wan ethuno i Mileto. 16 Paulo onwongo omoko thama mërë më kwang kalö Epeco akala, ëk kür ëbal caa i lobo Acia, piën onwongo mitö cïdhö piöpïö ëk ka twërë ebed i Jerucalem i ninö më Pentekot. 17 Ëntö i karë na wan ethuno i Mileto, Paulo ooro köp yo Epeco më cwodo edong ka jö n'oye Kiricito ëk obin ginï bothe. 18 I karë na gin othuno, ën okobo nigï ni, "Un ingeo unu kite na an akwö ködë i kinwu, cakëre i ninö më acël na an abino ködë i lobo Acia. 19 An atio both Rwoth ki mwolo na dit rwök ëka ki pii wanga, kadï bed onwongo atye i atëmatëma na rac n'Eyuda öyübö ginï i koma. 20 Un ingeo ni an ba abedo ki lworo më titö niwu köp mörö na twërö kënyöwu, ëntö an apwonyowu i kin lwak ëka i öt ki öt. 21 An abedo kobo köp n'atir both Eyuda ëka both jö Girik ni myero ongut ginï ki kom bal cë ölökerë ginï

both Obanga ëka obed gĩnĩ kĩ yee ĩ kom Rwothwa Yecu. 22 “Kobedini dong an atye ka cĩdhö yo Jerucalem nakun abedo amabuc ka Tipo Naleng, na ba angeo ngö na bino tĩmërë ĩ koma kĩ kunön. 23 Gin na an angeo kėkėn ěnë nĩ Tipo Naleng öcĩka nĩ ĩ pacö kibęc, buc ëka pėkö tye ka kemo koma. 24 Ěntö kwöna anėnö calö gin mörö na kőny mērë ope kĩ botha, thwara ka atio kődë mē tyeko tic na Rwoth Yecu ömĩa—tic mē mĩö caden mē Emuth na Bēr mē kica k'Obanga. 25 “Kobedini dong an angeo nĩ ngat mörö ope kĩ kin jö na an abedo tītö köp mē Ker k'Obanga bothgĩ na dök bino nėnöna. 26 Pĩ manön, an akobo bothwu tin nĩ, ka kwö ka ngat mörö kĩ ĩ kinwu bino rwenyo, remo mērë ope ĩ wia. 27 Pĩen ba abedo kĩ lworö mē tītö niwu gin na kibęc n'Obanga mītö nĩ inge unu. 28 Gwökėrë unu kenwu ëka kĩ jö kibęc na Tipo Naleng okethowu mē gwökögĩ. Bed unu ěkwath ka jö k'Obanga n'oye Kiricito na ěn öwĩlö kĩ remo ka Kiricito kikome. 29 Angeo nĩ, ka dong ayaa ökö, orudi na ger bino bino ĩ kinwu ëka ba bino wėkö rom. 30 Naka thon jö mökö kĩ kinwu bino gĩnĩ yaa mē lökö köp n'atĩr ökö ěk öywa ělűbkör Yecu ĩ körgĩ. 31 Pĩ manön gwökėrë unu! Po unu nĩ onwongo abedo coko ngat acėlacėl kĩ ĩ kinwu na ba alĩng pĩ mwaka adek kiwor ëka kiceng, nakun akok kĩ pii wanga. 32 “Kobedini dong an amĩöwu ĩ cĩng Obanga ëka kĩ köp mē kica mērë na twērö mĩö ĩdöngö unu, ëka bino mĩöwu inwongo gin na ěn öyűbö mē mĩö both jö kibęc na ěn ölönyögĩ. 33 An ba abedo kĩ miti ĩ kom ryal, gol onyo böngü ka ngat mörö. 34 Un kĩ komwu ingeo unu nĩ an anwongo gin na kibęc na mītērë botha ëka both jö na an atio kődgĩ kĩ tic mē cĩnga. 35 ĩ kom tic kibęc na an dong atio, anyutho niwu nĩ, kĩ tic na tēk myero ěköny jö na görü, nakun epo ĩ kom köp na Rwoth Yecu kĩ kome okobo nĩ: 'Gum na thwönë tye

ĩ miö na löö gamö.” 36 ĩ karë na dong otyeko kobo köp nön, ën orumo cöngë piny ködgi kibëc ëka ölëgö. 37 Gín kibëc okok ki pii wang-gĩ, nakun thünö gini ngut Paulo ëka emotho ën ki moth më mar. 38 Gín n'ocwero cwinygi rwök ënë köp na ën okobo ni gín ba dök bino nënö wangë. Cë ökwangö gini ën ĩ mel.

21 Kinge na dong epokere ködgi, wan ëcakö kwang ki mel atir më cidhö naka ĩ Koc. Kodiko mërë wan ëcidhö naka ĩ Rodec, ëka ëya ki kunön ëcidhö naka ĩ Patara. 2 ĩ karë na wan enwongo mel na cidhö yo Poiniki, ëcakö dönyö ië ëka ëmëdërë ki wothwa. 3 ĩ karë na wan ënënö cula nam më Caiprac ewok ki kukwap mërë, ëka ëkwang naka ĩ lobo Ciria. Wan ethuno ĩ Turo, kanya myero ëkwany yëc ökö ki ĩ mel. 4 ĩ karë na wan etye kunön enwongo ëlëbkör Yecu, ebedo bothgi pi ninö abirö. Tipo Naleng ömiögi öjükö Paulo ni kür öcidhö yo Jerucalem. 5 Ëntö ĩ karë na ninöwa örömö më yaa, wan edwogo ĩ mel. Ëlëbkör Yecu kibëc mëd ki mon ëka ëthinö owotho ködwa më yaa ki ĩ pacö më cidhö ĩ dhö nam ëka ki kunön erumo cöngwa më lëga. 6 Kinge mothogi, wan ëcakö dönyö ĩ mel, ëka gín ödök cen yo pacö. 7 Wan ëmëdërë ki wothwa më yaa ki ĩ Turo, cë ethuno ĩ Ptolemai ëka emotho utmego cë ebedo ködgi pi ninö acël. 8 Kodiko mërë na wan eyaa, ëcidhö ethuno ĩ Cecaria ëka ebedo ĩ öt ka Pilipo atit Emuth na Bër na yam ën ngat acël ĩ kin jö abirö. 9 Ën onwongo tye k'anyira mërë angwën na bara ënyömögi na gín obedo edwarpiny. 10 ĩ karë na wan ebedo kunön pi ninö mörö na popol, adwarpiny na nyingë Agabu obino n'öya ki ĩ Yudea. 11 Ën obino yo bothwa, cë ökwanyö del më wang pyër Paulo, otweo ki cingë ëka tyënë cë okobo ni, “Tipo Naleng okobo ni, ‘Man ënë kite n'Eyuda na tye ĩ Jerucalem bino tweno won del ni ëka ebino miö ën ĩ cing Erok.” 12 ĩ karë na

wan ewinyo köp ni, wan kanya acël kî jö na kunön ëkwaö Paulo ni, “Kür öcïdh yo Jerucalem.” 13 Cë Paulo ögamö ni, “P'ingö ikok ëka ïbalö unu cwinya? An ayübara pathî pî tweco këkën ëntö naka thon më thöö ï Jerucalem pî nyïng Rwoth Yecu.” 14 Ì karë na ën ba oyeo thamawa, wan ëcakö wëkö ën nakun ekobo ni, “Ëk gin na Rwoth mitö ocobere.” 15 Kinge ninö nön ginî, wan ëcakö yübërë më cïdhö yo Jerucalem. 16 Ëlübör Yecu mökö n'öya ginî kî ï Cecaria owotho ködwa naka ï pacö ka Munacon, kanya myero wan ebed ië. Ën onwongo obedo dhanö më Caiprac na yam cön öcakö bedo alübkör Yecu. 17 Ì karë na wan ethuno ï Jerucalem, utmego öjölöwa ginî kî yom cwiny. 18 Kodiko mërë Paulo öcïdhö ködwa both Yakobo, ëka edong kibëc onwongo tye ginî. 19 Kinge mothogî, cë ën okobo bothgî körë kî körë tic n'Obanga otio na pol ï dhö tic mërë ï kin Erok. 20 Ì karë na gin owinyo köp ni, gin öpakö Obanga. Cë okobo ginî both Paulo ni, “Öminwa, in inën, Eyuda elip adi na dong oye ginî, ëka gin kibëc lübö cïk ka Muca rwök. 21 Ëniangögî ni in ipwonyo Eyuda kibëc na bedo ginî ï kin Erok ni ëk öwëk ginî lübö cïk ka Muca ökö, nakun ikobo nigî ni kür ölir ëthïnögî onyo ölub ginî cïkwa. 22 Ngö na myero wan ëtim? Gin bino winyo ni in ibino. 23 Cë dong tim gin na wan ekobo nini. Wan etye kî cwö angwën kany na dong okwongere ginî ökö. 24 Woth kî jö nön ëka ilonyiri kanya acël ködgî, cë icül lim na mitërë, ëk ölyël ginî wigî ökö. Cë jö kibëc bino ngeeno ni köp n'onwongo ebedo ka twakö ï komi obedo twodo, ëntö in kikomi itye ka gwökö cïk. 25 Ëntö pî Erok n'oye, wan etyeko cöönö waraga bothgî kî köp na wan emoko ni, kür öcam ginî cem n'ëtyërö both cal jwogi, kür öcam ginî remo, kür öcam ginî ringo leeni n'ëdëö adëa ëka ökwër ginî tim ölyang ökö.” 26 Kodiko mërë Paulo otero jö nön ëka

ölönyërë kanya acël ködgî. Cë öcîdhö gîni î öt k'Obanga më miö ngec î kom ninö dwe na ninö më lönyërë bino jik ië ëka mic ebino miö pî ngat acëlacël. 27 Î karë na ninö abîrö më lönyërëgî dong cwök thum, Eyuda mökö n'öya gîni kî î lobo Acia önënö gîni Paulo kî î öt k'Obanga. Gîn orubo lwak kibëc ëka ömakö gîni ën, 28 nakun redo gîni na tæk ni, "Un jö më Icarael, kõnywa unu! Man ënë ëcwö na tye ka pwonyo jîi na rac î kabedo kibëc, î kom jö na mëwa, cîk na mëwa, naka kabedo ni. Ëka na dong löö kibëc ën okelo jö Girik î öt k'Obanga, cë öpyëdö kabedo na leng ni." 29 Gîn okobo ni köman piën gîn onwongo önënö Tropimo n'obedo dhanö më Epeco na tye kanya acël kî Paulo î pacö, ëka öthamö ni onyo Paulo ënë okelo ën î öt k'Obanga. 30 Î pacö kibëc orubere ëka jîi obino gîni kî ngwëc kanya acël ëka ëmakö Paulo cë öywaö gîni ën kî î öt k'Obanga, cücüth oloro gîni dholokek ökö. 31 Na gîn dong onwongo mîtö neko ën, köp othuno both adit acikari ni pacö më Jerucalem kibëc onwongo tye ka rubere. 32 Ën öcakö kwanyö edite cücüth ëka acikari cë öngwëcö ködgî yo both lwak. Î karë na lwak önënö gîni adit ëka acikari mërë, gîn öwëkö pwodo Paulo ökö. 33 Adit acikari obino ëka ömakö ën, cë ömiö twërö ni etwe ën kî jëgëlë arïö. Cë openyo lwak ni, "Nga ënön, ëka öbalö ngö?" 34 Jö mökö kî kin lwak oredo gîni nakun köpgî ba rwatërë, jö nökökë kobo man ëka jö nökökë kobo gin na path. Kinge n'adit acikari ba öniang î kom köp kikome pî wöö n'obedo na thwönë, ömiö twërö ni ëk eter Paulo î laï. 35 Î karë na Paulo othuno më îdhö malö, gero ka lwak ömëdërë rwök naka acikari otingo ën atinga î wi baagî. 36 Lwak n'obedo ka lübögi ömëdërë gîni kî wöö nakun redo gîni ni, "Nek ën ökö!" 37 Î karë n'onwongo acikari dong cwök dönyö kî Paulo î laï, Paulo openyo adit acikari ni, "Atwërö twak kodi?"

Ēn ögamö nī, “In ingeo lēb Girik? **38** Pathī in ēnē dhanö mē Ejip na yam öcakö jēm ēka otero enek elip angwēn yökö ī thim?” **39** Paulo ögamö nī, “An abedo Ayuda, dhanö mē Taruco ī lobo Cilicia, anywōlī mē pacö na pīrē tēk rwök. Öma! Akwai imīa atwak kī lwak.” **40** Adit acikari oyeo ēka Paulo öcakö cung malö cē öjükö lwak kī cingē. Ī karē na gīn kibēc dong öling, ēn öcakö twak ködgī ī lēb lburu.

22 “Utmegona ēka jö ka bebena, winy unu pido na an akelo bothwu.” **2** Ī karē na gīn owinyo ka ēn tye ka twak ködgī ī lēb lburu, gīn öcakö ling moth. Cē Paulo okobo nī, **3** “An abedo Ayuda, ēnywōla ī Taruco na tye ī Cilicia, ēntö adöngö ī pacö ni, apwonyana obedo Gamaliel. An epwonya rwök ī kom cīk ka kwarōwa. An abedo kī cwiny mē wörö Obanga kite na un thon itye unu ködē tin. **4** An abedo yelo ēlūbkör Yoo ni naka inekogī, ēka tweo cwö kī mon ī buc. **5** Alamdhök na Dit ēka jö kibēc na bedo ī öd okiko obedo gīnī caden-na. An thon agamö waraga kī bothgī mē cīdhö yo both utmegogī na tye ī Damaciko, ēka acīdhö yo kunön mē kelo jö ni na calö emabuc yo Jerucalem ēk ēmīīgī pwod. **6** “Ī karē na an atye ka woth, na dong acwök kī Damaciko na caa abicēl mē kiceng dong cwök römö, tar na ryēny rwök öya kī wi polo athura ēka ömēnya ögūra dyere. **7** An apodho pīny ī ngöm ēka awinyo dwön mörö na kobo nī, ‘Caulo! Caulo! Pīngö itye ka yelona?’ **8** “An agamö nī, ‘In ĩnga, Rwoth?’ “Ēn ögamö nī, ‘An Yecu mē Najaret, na in itye ka yelo.’ **9** Ewodha önēnō gīnī tar ēntö ba önīang gīnī dwön ngat n'onwongo tye ka twak köda. **10** “Cē an agamö nī, ‘Rwoth ngö na myero atīm?’ “Rwoth okobo nī, ‘Yaa malö ēka ĩcīdh yo Damaciko. Ebino kobo nini gīn na kibēc n'ēmīö nī ēk ĩtīm kī kunön.’ **11** Ewodha öpēa kī cīnga yo Damaciko pīen ryēny ka tar

onwongo oneko wanga ökö. 12 “Ëcwö mörö na nyïngë Anania obino më nënöna. Ën onwongo obedo dhanö na wörö Obanga nakun lübö cïk ka Muca kibëc ëka dhanö n'Eyuda kibëc na bedo kunön wörö. 13 Ën obino ocung i ngeta ëka okobo ni, 'Ömëra Caulo, ëk wangi öyabërë! Ëka i caa nön cücüth wanga öyabërë cë anënö ën. 14 “Cë ën okobo ni, 'Obanga ka kwere onu oyeri ëk inge ngö na ën mitö, inën Ngat na Kite Atir ëka iwiny köp na ën twakö. 15 In ibino bedo acaden mërë both jö kibëc i kom ngö na in inënö ëka iwinyo. 16 Kobedi dong ngö na in itye ka kürö? Yaa malö, ëk ebatika in ëka ëlwök balni nakun icwodo nyïng Rwoth.’ 17 “I karë na an adök yo Jerucalem ëka onwongo atye i lëga i öt k'Obanga, acakö nënö anyuth 18 ëka anënö Rwoth ka tye ka twak na kobo nina ni, 'Yaa ökö pïöpïö iwëk Jerucalem, piën gin ba bino yeo köp më caden-ni na in itye ka kobo i koma.’ 19 “An agamö ni, 'Rwoth, jö ni ngeo ginï ni an abedo ka woth i cinagoga kibëc më pwodo jö n'oye i komi ëka më terogi i buc. 20 Ëka i karë n'eneko acaden-ni Citipwano, an onwongo acung kunön nakun acwakö ngö n'ötümërë ëka agwökö naka thon böng ka jö n'onwongo tye ka neko ën.’ 21 “Cë Rwoth okobo nina ni, 'Apë, an abino oroni yo kanya bor both Erok.’” 22 Lwak obedo ka winyo Paulo naka ën okobo köp ni. Cë gin öcakö redo ki dwön na malö ni, “Nek unu ën ökö! Ën ba opore më bedo na kwö i lobo!” 23 Na gin onwongo tye ka wöo nakun bolo böng-gi ëka ëkirö apua malö, 24 adit acikari ömïö twërö ni ëk eter Paulo i laï. Ën öcïkö ni ëk epwod ki del ëka epeny ën pingö jïi onwongo tye ka wöo i kome ni kömanön. 25 I karë na gin otweo Paulo ëk epwod ki del, ën okobo both adit acikari n'ocung kany nön ni, “Cik yeo ni epwod ngat mörö n'obedo dhanö më Roma na bara ëngölö köp ölöö ën?” 26 I

karë n'adit acikari owinyo köp ni, ën öcïdhö okobo both adit acikari nököñë. Ën openyo ni, "Ngö na in ibino timö? Ëcwö ni obedo dhanö më Roma." 27 Adit acikari öcïdhö both Paulo ëka openyo ni, "Kob nina, in ibedo dhanö më Roma?" Ën ögamö ni, "Eyo, an abedo." 28 Cë adit acikari okobo ni, "An acülö wel na thwönë rwök më bedo dhanö më Roma." Ëntö Paulo ögamö ni, "An ënywöla anywöla ië." 29 Jö n'onwongo öyübërë më penyo ën ojer ginï cen cücüth. Adit acikari thon obedo ki lworö i karë na ën öniang ni Paulo na ën etweo obedo dhanö më Roma. 30 Kodiko mërë, kite n'adit acikari onwongo mitö niang i tyën köp kikokome n'ömiö Eyuda odotho ginï Paulo, ën ögönyö Paulo cë öcïkö ni ëk edite ëlamdhök ëka athuko më öd okiko k'edong kibëc ögürë ginï. Cë ën okelo Paulo ëka ömiö ocung i nyimgi.

23 Paulo öcïkö wangë i kom athuko më öd okiko k'edong n'öcökërë ginï cë okobo ni, "Utmegona, an abedo kwö na cwinya bër i nyim Obanga naka tin." 2 Alamdhök na dit na nyingë Anania ömiö twërö both jö n'ocung i nget Paulo ëk odhong ginï dhögë. 3 Cë Paulo okobo ninë ni, "Obanga thon bino dhongoni, in kor öt n'epuo na tar! In ibedo kany nön më ngölö köp nina na lübërë ki cïk, nakun in kikomi itürö cïk më miö twërö ni myero edhonga!" 4 Jö n'onwongo ocung ginï i nget Paulo okobo ni, "In ba iparö më yanyö Alamdhök na Dit k'Obanga?" 5 Paulo ögamö ni, "Utmegona, an ba angeo ni ën obedo Alamdhök na Dit, piën ëcöö ni, 'Kür itwak gin mörö na rac i kom alöc na löö jö na megï.'" 6 Ëntö ka Paulo öniang ni jö mökö ki kin-gi obedo Ecadukayo ëka jö nököñë obedo ginï Eparicayo, cë ën oredo ki i athuko më öd okiko k'edong ni, "Utmegona, an abedo Aparicayo, wod k'Aparicayo. An acung kany më tëmöna ki pido piën atye ki gen i kom cer ka jö n'öthöö." 7 I karë na ën okobo köp ni,

apokapoka öcakërë i kin Eparicayo k'Ecadukayo ëka athuko opokere ökö. **8** Piën Ecadukayo kobo gini ni cer mörö ope ëka emalaika onyo tipo gini thon ope ëntö Eparicayo yee gini i komgi kibëc. **9** Cë wöö obedo na thwönë rwök ëka epwonye mökö më cïk n'onwongo obedo gini Eparicayo öya malö cë opyem gini na kobo ni, "Wan ba enwongo gin mörö na rac i kom dhanö ni, cë ka tipo onyo malaika ënë ötwak ködë?" **10** Pyem ömëdërë rwök naka adit acikari onwongo dong lwor ni gin römö yëyëcö Paulo na thithinö. Ën ömiö twërö both acikari më cidhö yo piny bothgi ëk ökwany gini Paulo ökö ki bothgi ki tükö ëka ekel ën i lai. **11** Kodiko mërë i kiwor, Rwoth ocung i nget Paulo cë okobo ni, "Diï cwinyi! Kite na in imiö caden i koma i Jerucalem, cë myero in thon imiï caden i Roma." **12** Na dong piny oru, Eyuda mökö öyübö gini köp kanya acël nakun kwongere gini ni gin ba ebino cem onyo madhö gin mörö naka ka wang eneko gini Paulo. **13** Jö n'öyübö gini köp ni welgi onwongo kadhö pyer angwën. **14** Gin öcidhö okobo both ëlamdhök na dito ëka edong ni, "Wan etyeko kwongere na tük ni ba ebino camö onyo madhö gin mörö naka ka wan eneko Paulo. **15** Pi manön un kanya acël k'athuko më öd okiko k'edong myero iter unu köp both adit acikari ëk okel ën i nyimwu na calö pod ibino unu mëdërë më rangö köp mërë na bër. Wan ëyübërë ökö më neko ën na bara ën othuno na cwök kany." **16** Ëntö i karë n'okeo ka Paulo owinyo köp n'ëyübö ni, ën öcidhö i lai cë okobo ni Paulo. **17** Cë Paulo ocwodo adit acikari acël ëka okobo ninë ni, "Ter athin awobi ni both adit acikari na lööwu, ën tye ki köp mörö na ën mitö kobo ninë." **18** Ëka ën otero awobi ni both adit acikari na löögï. Adit acikari okobo ni, "Paulo n'obedo amabuc ocwoda cë ökwa ni ëk akel awobi ni bothi piën ën tye ki köp mörö na ën mitö

kobo nini.” 19 Adit acikari na löögí ömakö cing athin awobi ni cê otero ên thenge êka openyo nî, “Ngö na in imitö kobo nina?” 20 Ên okobo nî, “Eyuda mökö oyere gini dong më penyoni êk ikel Paulo diki i nyim athuko më öd okiko k'edong, na calö gin pod ebino mëdêrê më rangö köp mërê na bër. 21 Êntö in kür iyee nigî piën tye jö na kadhö pyer angwën ki kin-gi na tye ka kürö ên i yoo. Gin okwongere ökö nî ba ebino camö onyo madhö gin mörö naka ka wang n'eneke gini Paulo. Gin dong öyübêrê ökö kobedini, tye gini ka kürö ngö na in ibino kobo i kwacgi.” 22 Adit acikari na löögí ömïö athin awobi ni öcïdhö nakun cïkö ên nî, “Kür ikob both ngat mörö nî in ikobo köp ni botha.” 23 Cê adit acikari na löögí ocwodo edite wi acikari ariö êka okobo nigî nî, “Yüb unu acikari mia ariö, wegi angole pyer abirö êka wegi töng mia ariö êk öcïdh gini yo Cecaria caa adek më kiwor. 24 Yüb unu thon angole nî Paulo öngwéc ködê êk ethun ködê na bër both adit Pilice.” 25 Cê adit acikari na löögí öcöo waraga köman: 26 An Kalaudio Liciac amothi in adit Pilice. 27 Êcwö ni Eyuda ênê ömakö êka onwongo dong cwök neko gini, êntö an acïdhö bothgi k'acikarina cê alarö ên ki i cing-gi, piën onwongo aniang nî ên obedo dhanö më Roma. 28 An onwongo amitö ngeno ngö na gin odotho ên ië, cê akelo ên i nyim athuko më öd okiko k'edong-gi. 29 An anwongo nî edotho ên k'adoth na makö cïkgi, êntö köp mörö onwongo ope na römö mïö ëngölö ninê thöo onyo tweno ên i buc. 30 I karê n'ënianga nî gin öyübö köp më neko êcwö ni, an abünyö oro ên ökö bothi cücüth. An thon acikö jö n'odotho ên më mïöni adothgi na gin odotho ki ên ködê. 31 Cê acikari owotho gini ki Paulo i kiwor naka etero ên yo Antipatiric kite n'ëcïkögi ködê. 32 Kodiko na piny dong oru, gin öcakö dök yo lai êka ewëkö wegi angole më woth ködê. 33 I

karë na wegî angole othuno gîni i Cecaria, gîn ömïö waraga both adit Pilice ëka ömïö gîni Paulo thon bothe. **34** Adit Pilice ökwanö waraga cê openyo Paulo lobo na ën öya kî ië. I karë na ën öniang ni Paulo öya kî i Cilicia, **35** cê ën okobo ni, "An abino winyo pidoni ka jö n'odothi obino gîni kany." Ëka ën dong ömïö twërö ni myero ëgwök Paulo i lai na yam Erode ögërö.

24 Kinge ninö abic alamdhök na dit na nyîngë Anania obino k'edong k'Eyuda ëka apid-köp mörö na nyîngë Terutulo, më mïö adothgi i kom Paulo i nyim adit Pilice. **2** I karë n'ecwodo Paulo, Terutulo öcakö dotho ën i nyim Pilice nakun kobo ni, "Wan ebedo kî kuc pi karë na lac i thë löc na megî ëka neno na megî okelo niwa alökalöka na pol i lobo ni. **3** I kabedo kibëc ëka kî kit yodhi na papath, adwong Pilice, wan iwa yom i komi rwök. **4** Ëntö na bara atero na bor rwök, akwai ëk ibed kî kîca më winyo köpwa na cecek. **5** "Wan enwongo ni dhanö ni obedo ngat na kelo ayela. Ën obedo kelo arubaruba i kin Eyuda na tye i lobo thükül. Ën thon obedo atëla wi dul jö më Najaret, **6** ëka ën thon ötëmö pyëdö naka öt k'Obanga, cê wan ëmakö ën ökö. **7** Ëntö adit acikari na nyîngë Liciac obino bothwa kî gero na thwönë rwök cê ökwanyö ën ökö kî i cîngwa. **8** In itwërö nwongo köp na tîr më adothwa ka in kikomi ipenyo ën." **9** Eyuda öribërë gîni i kom adoth nön ëka omoko gîni ni köp ni kibëc tye atîr. **10** I karë n'adit Pilice öcimö Paulo ni ëk ötwakî, ën ödök ië ni, "Adwong, angeo ni ibedo angöl-köp më rok ni pi mwaka na pol cê an cwinya yom më pido i nyimi. **11** In itwërö nwongo pïöpïö ni an pod athuno i Jerucalen na ninö apar ariö bara opoth më cidhö wörö Obanga. **12** Jö n'odotha ba onwongo gîni ni an atye ka pyem kî ngat mörö i öt k'Obanga onyo rubo lwak i cinagoga kibëc onyo kany mörö nökenë kî i pacö. **13** Ëka gîn ba

twërö moko bothi köp më adoth na gïn kobedini tye ka kobo i koma. 14 Ëntö an aye nĩ an awörö Obanga ka kwere onu na calö alüb kör Yoo, na gïn cwodo nĩ obedo dul mörö. An aye i kom gin na kibëc n'ëcöö i cĩk ka Muca ëka më k'edwarpĩny, 15 ëka an thon atye kĩ gen i kom Obanga, na gïn kikomgĩ thon yeo gĩnĩ nĩ cer ka jö na kitegĩ atĩr ëka kĩ jö na kitegĩ ba tye atĩr bino bedo tye. 16 Pĩ manön ömĩö an i karë kibëc atëmö më bedo na cwinya leng i nyim Obanga ëka dhanö. 17 "Kinge mwaka na pol, an abino acĩdhö yo Jerucalem më tero mĩc both jö na mëga n'obedo gĩnĩ ëcan ëka më miö tyër both Obanga. 18 I karë na an atio tic nĩ, gïn onwonga i dyekal öt k'Obanga na dong atyekö lönyërë. Lwak onwongo ope i ngeta ëka ayela mörö thon ope. 19 Ëntö Eyuda mökö n'öya gĩnĩ kĩ i lobo Acia, n'onwongo myero obed gĩnĩ i nyimi kany ëka okel gĩnĩ adoth, ka gïn tye kĩ köp mörö i koma. 20 Onyo jö ni na dong tye gĩnĩ kany öcak kobo gĩnĩ bal na rac na gïn onwongo i koma i karë na an acung i nyim athuko më öd okiko k'edong, 21 kono ka köp acël ni kékën, na an akok ië i karë na an acung i nyimgĩ, köp na makö cer ka jö n'öthöö ënë ömĩö an tin acung i nyimi më ngölö köp i koma." 22 Cë Pilice n'onwongo tye kĩ ngec n'örömö i kom Yoo ka Rwoth, öjükö pido më mëdërë anyim ëka okobo nĩ, "An abino ngölö köpni ka Liciac adit acikari obino." 23 Ën ömĩö twërö both adit acikari më gwökö Paulo i buc ëntö më miö ën bedo abonge ayela mörö ëka oyeo nĩ nyikonei mërë më miö kõny na mītërë bothe. 24 Kinge karë mörö n'opoth, Pilice obino kĩ dhakö mërë Drucila n'onwongo obedo Ayuda. Ën ocwodo Paulo ëka obedo ka winyo ka ën twak i kom yee i Kiricito Yecu. 25 I karë na Paulo tye ka twakö köp i kom kite atĩr, gwökërë kën ëka ngölö-köp na tye ka bino, lworö öcakö makö Pilice ëka okobo nĩ, "Manön

örömö pī caa ni! In itwērö cīdhö. Ka dök anwongo karē cē abino cwodoni.” 26 Ī caa nön thon ěn obedo kī gen nī Paulo twērö miö ěn ĩm mörö, pī manön ěn obedo ka cwodo Paulo jwijiwi ěka twak ködē. 27 Kinge na mwaka ariö opoth, Poricio Pecito oleo ka tyēn Pilice. Ĕntö Pilice öwēkö Paulo ĩ buc piēn ěn onwongo mitö nī Eyuda öpwö ěn.

25 Ī karē na Pecito obino ĩ lobo n'ěmiö nī ěn ölöö, kinge nīnö adek ěn öya kī ĩ Cecaria öcīdhö yo Jerucalem. 2 Cē ělamdhök na dito ěka ětēla k'Eyuda öcīdhö gīnī bothe ěka okelo gīnī adothgī ĩ kom Paulo. 3 Gīn ökwaö Pecito nī ěk ötīm nīgī bër ěk ěköb Paulo ökö piöpö yo Jerucalem, piēn gīn onwongo öyübērē mē kürö ěn ĩ wanga yoo ěk enek ökö. 4 Pecito ögamö nī, “Etye ka gwökö Paulo ĩ Cecaria, ěka an kikoma thon acwök cīdhö yo kunön. 5 Ĕk jö mökö kī ĩ kin ětēlawu obin owoth gīnī köda ěk oketh adothgī ĩ kome kī kunön ka ěn ötīmö gin mörö na rac.” 6 Kinge tyeko nīnö aboro onyo apar ködgī, ěn ödök cen yo Cecaria, kodiko mērē ěn obedo pīny ĩ öt pido ěka ömiö twērö nī ěk ekel Paulo ĩ nyime. 7 Ī karē na Paulo othuno, Eyuda n'öya gīnī kī ĩ Jerucalem ocung n'ögürö gīnī ěn dyere k'adoth na pol ĩ kome, na gīn ba römö moko nī adoth nön tye atīr. 8 Cē Paulo öcakö pido mērē nī, “An ba abalö gin mörö ĩ kom cīk k'Eyuda, onyo ĩ kom öt k'Obanga, onyo ĩ kom Cija.” 9 Ĕntö Pecito onwongo mitö yomo cwiny Eyuda cē openyo Paulo nī, “In ĩrömö cīdhö yo Jerucalem ěk acīdh angöl köp ĩ kom adoth ni kī kunön?” 10 Paulo ögamö nī, “An dong acung ökö ĩ nyim pido ka Cija, kanya myero ěngöl köpna ĩē. An ba abalö gin mörö ĩ kom Eyuda, kite na in kikomi thon ingeo na bër. 11 Ka an abalö bal mörö na römö ngölö nīna thöö, an ba akwērö mē thöö. Ĕntö ka adoth n'Eyuda ni oketho gīnī ĩ koma obedo köp twodo, ngat

mörö ope kī twērö mē mīōna ī cīng-gī. Adwökö kokona both Cija!" 12 Kinge na dong Pecito otyeko larö köp kanya acël k'ēmīi thama mērē, ēn ögamö nī, "In ikok mē pido ī nyim Cija, ibino cīdhö yo both Cija!" 13 Kinge nīnō na nōnök, rwoth Agiripa ēka Berinice othuno gīnī ī Cecaria mē jölö Pecito. 14 Kite n'onwongo gīn bino tero nīnō na pol kunön, Pecito önywakö köp ka Paulo gīn kī rwoth nakun kobo nī, "Ēcwö mörö tye kany na Pilice obino öwökö na calö amabuc. 15 Ī karē na an acīdhö yo Jerucalem, ëlamdhök na dito ēka edong k'Eyuda okelo gīnī adoth ī kome, ēka openya gīnī mē ngölö nīnē thöö." 16 An akobo nīgī nī, "Ba obedo cīk ka jö mē Roma mē mīö ngat mörö ī cīng jö n'odotho ēn, na bara ëmīö ēn karē mē cung ködgī ī pido, ëk ēn opid pido mērē ködgī pī gīn n'edotho ēn ië. 17 Ī karē na gīn obino köda kany, an ba agalara k'adoth, ëntö kodiko mērē abedo pīny ī öt pido cē amīö twērö nī ëk ekel ēn. 18 Ēntö ī karē na jö n'odotho ēn öya malö mē twak, gīn ba odotho ēn ī kom bal mörö n'onwongo an atye ka thamö. 19 Ēntö obedo gīnī larö köp ī kom dinīgī ēka ī kom ngat mörö na nyīngē Yecu na yam öthöö na Paulo kobo nī kwö. 20 Rangö kör köp nōn ölöa ökö, ömīö apenyo ka ēn römö cīdhö yo Jerucalem ëk ëcīdh ëngöl köp mē adoth nī kī kunön. 21 Ēntö ī karē na Paulo okok nī ëk Alöc na Dit ënē obin öngöl köp mērē, cē amīö twērö nī myero ëgwök ēn ī buc naka ebin eter yo both Cija." 22 Cē Agiripa okobo both Pecito nī, "An kikoma amītö winyo köp ka dhanö nī." Pecito ögamö nī, "Diki kodiko ibino winyo." 23 Kodiko mērē Agiripa gīn kī Berinice obino gīnī kī thwön dheo ēka ödönyö gīnī ī öt mē ngölö-köp kanya acël k'edite acikari mē rwöm na malö ēka ëtëla mē kin pacö. Kī twērö ka Pecito, ekelo Paulo. 24 Cē Pecito okobo nī, "Rwoth Agiripa ēka kī jö kibéc na tye ködwa kany, nēn

unu dhanö ni! Eyuda kibëc öbakö ginî dhögî botha i Jerucalem
ëka i Cecaria kany, na wöö ginî ni ën ba opore më kwö. **25**
An ba anwongo ni ötimö gin mörö na römö ngölö nîñë thöö,
ëntö kite na ën okok pi Alöc na Dit, an thon amoko më tero ën
yo Roma. **26** Ëntö an ape ki gin mörö na myero acöö i kome
both Alöc na Dit më Roma. Pi manön akelo ën i nyimwu kibëc,
cë rwök mërë i nyimi in rwoth Agiripa ëk ka onu epenyo ën,
anwong gin mörö më acöa. **27** Piën anënö ni kõny mërë ope më
tero amabuc mörö ka ba enyutho köp mörö më adoth i kome.”

26 Cë Agiripa okobo both Paulo ni, “In itye ki twërö më twak
piri keni.” Cë Paulo otingo cingë ëka öcakö pido mërë nakun
kobo ni, **2** “Rwoth Agiripa, an tin atye ki gum më cung i nyimi më
gamö adoth kibëc n'Eyuda odotha ginî ië, **3** piën an angeo ni in
ingeo na bër kite më thëkwarö k'Eyuda ëka ki köp mökö na gin
larö i kin-gi. Pi manön, an dong akwai ëk idii cwinyi iwiny köpna.
4 “Eyuda kibëc ngeo ginî kite na an akwö ködë cakërë i karë na
pod abedo athin, anaka i acaki më kwöna i lobona kikome ëka
thon i Jerucalem. **5** Gin öcakö ngenona pi karë na lac ëka gin
twërö moko caden ka mitö ginî, gin ngeo ni an onwongo abedo
Aparicayo, nakun alübö dul më diniwa na cik mërë tæk rwök. **6**
Ëka kobedi dong pi gen-na i kom gin n'Obanga öcikö both jö ka
kwere onu, ëñë ömiö etye ka pidona tin. **7** Man ëñë cikërë na
kaka onu apar ariö tye ginî ki gen më nënö ni ocobere kite na
gin bino tic n'Obanga ki cwinygi kibëc kiceng ëka kiwor. Rwoth
Agiripa, obedo pi gen ni ëñë ömiö Eyuda tye ka dothona. **8**
Pïngö jö mökö ki kinwu ba yee ni Obanga twërö cero jö n'öthöö?
9 “An kikoma athamö ni myero atim gin na kibëc n'onwongo
twërë më jem i kom nying Yecu më Najaret. **10** Man ëñë ngö na
an abino atimö i Jerucalem. An atweo jö k'Obanga na leng na

pol i buc nakun atio ki twero na an anwongo ki both elamdhok na dito eka i karé n'enekogi, an abolo kwir ni myero engöl nigi thöo.

11 Pi karé na pol an amio epwodogi i cinagoga kibéc nakun adiögi mé yanyö nyíng Yecu. An onwongo ager i komgi eka thon acidhö i peci k'erok mé yelogi. **12** "I ninö mörö an onwongo atye ka cidhö yo Damaciko ki twero eka ki or k'elamdhok na dito. **13** Na dong caa abicél cwök römö, Adwong, i caa n'onwongo an atye i wanga yoo, an anenö tar n'öya ki i polo, n'aryeny löö ceng ökö, öryeny öcarö komwa kanya acél ki jö na an awotho ködgi.

14 Wan kibéc epodho piny, eka awinyo dwön mörö na kobo nina i lëb lburu ni, 'Caulo, Caulo, pingö itye ka yelona? Bedo na ték nini mé gwëenö lëb dinö.' **15** "Cé an apenyo ni, 'In inga Rwoth?' "En ögamö ni, 'An Yecu na in itye ka yelo. **16** Kobedi yaa malö eka icung. An anen bothi mé yëroni mé bedo aticna eka mé bedo acaden i kom gin na in inenö ki botha eka gin na an abino nyutho bothi i karé mé anyim. **17** An abino laröni ki both jöwu eka ki both Erok. An aori yo bothgi **18** mé yabö wang-gi eka lökögi ki i cöl piny yo tar, eka ki kom tékö ka Catan yo both Obanga, ek obin onwong gini kica i kom bal eka onwong gini kabedo i kin jö n'Obanga ölönyögi pi yee i koma.' **19** "Cé dong rwoth Agiripa, an ba abino akwero gin anyutha n'öya ki i polo. **20** An atitö köp mé acaki both jö na tye i Damaciko eka thon both jö na tye i Jerucalem naka ki jö kibéc na tye i Yudea eka thon both Erok ni jö kibéc myero ongut gini ki kom balgi eka ölökeré gini both Obanga ek onyuth gini atir ni gin dong ölökeré ki timö tic na bécö na gin tio. **21** Pi köp ni ené ömiö Eyuda mökö obino ömaka gini ki i öt k'Obanga eka ötémö gini mé nekona. **22** Entö Obanga ögwöka naka tin, eka an acung kany mé miö caden cakéré ki both jö na thinö naka both jö na dito. An ba apwonyo

gin mörö na path kī köp n'edwarpīny ëka Muca okobo nī bino tīmērē— **23** Meciya myero ölim can ëka ën bino cakö cer kī kin jö n'öthöö, ën bino kelo tar k'Obanga both Eyuda ëka both Erok.”

24 İ karē na Paulo tye ka mēdērē kī pido mērē, Pecito oredo kī dwön na malö nī, “Paulo, in ipo, kwan rwök ömīö idökö apo.”

25 Ëntö Paulo ögamö nī, “Adwong Pecito an ba apo, gin na an atwakö tye atir ëka obedo mē nīang. **26** Ëka rwoth Agiripa ngeo köp ni kibēc. An atwak abonge lworö piën angeo nī köp ni kibēc ën tye kī ngec ië. Ba tye köp mörö n'ötīmērē İ müng. **27** Rwoth Agiripa, in iyee köp k'edwarpīny? An angeo nī iyee.” **28** Cē Agiripa okobo both Paulo nī, “In ithamö nī İ kom caa na nönök itwērö lököna mē bedo Akiricito?” **29** Paulo ögamö nī, “Kadī bed pī caa na nönök onyo na lac, an alögö both Obanga nī pathī in kēkēn ëntö naka jö kibēc na tye gīnī ka winyo köpna tin ëk obed gīnī calö an, na path kī jëgëlē ni.” **30** Cē rwoth Agiripa, adit Pecito, Berinice ëka kī jö kibēc öya malö ëka öcīdhö gīnī. **31** Na gīn tye ka cīdhö yökö, ötwak kēn-gī ëka oyere gīnī nī, “Ëcwö ni ba ötimö gin mörö na rac na römö ngölö ninē thöö, onyo cīdhö İ buc.” **32** Ëka Agiripa okobo both Pecito nī, “Dhanö ni onwongo myero egöny ökö ka onwongo ën ba okok mē pido İ nyim Cija.”

27 İ karē na dong emoko nī myero wan ëkwang mē cīdhö yo Itali, Paulo ëka emabuc nököne ömīögī İ cīng adit acikari na nyīngē Juliac, na löö nget dul mia acël kī kin dul acikari n'ecwodo nī Augucito. **2** Wan ëdönyö İ mel n'öya kī Adramitio n'onwongo cwök kwang mē cīdhö İ dhö nam mē lobo Acia, ëka wan ëcīdhö İ dhö nam, wan k'Aricitako dhanö mē lobo Macedonia na tye İ Tecalonika. **3** Kodiko mērē wan ethuno İ Cidon, ëka Juliac kī cwinye na bër İ kom Paulo, öwëkö ën mē cīdhö both nyikonei mērē ëk ömīi gīnī ën gin na ën mītö. **4** Kī kunön, wan dök ëya

më kwang cê ewok i nget cula nam më Caiprac piën yamö onwongo yelowa. 5 I karë na dong êkwang ëngölö dye nam na lac n'opimere ki dhö nam më Cilicia ëka Pampulia, wan ethuno i Mira na tye i Licia. 6 Ki kunön adit acikari onwongo mel n'öya ki i Alegijandaria na tye ka cidhö yo Itali, cê ömiöwa ëdönyö ië. 7 Wan êkwang momoth pi ninö na pol, ëka ethuno ki tøk i nget lobo Kuniduc. I karë na yamö öjüköwa ökö më mëdërë atir, wan êkwang eroko nget cula nam më Kurete n'opimere ki Calamone. 8 Wan eroko nget cula nam më Kurete ki tøk cê ethuno i kabedo n'ecwodo ni Kabedo na Bër na mel cung ië, na cwök ki pacö më Lacea. 9 Wan onwongo ëbalö caa na pol ëka kwang thon onwongo ödökö na rac, piën ninö na dit më Rio Kec onwongo opoth ökö. Cê Paulo ötwak k'edite më mel ni, 10 "An anënö ni wothwa ni bino bedo na rac, ëka bino rwenyo jami na pol ki i mel, pathi yec këkën ëntö kwö onu thon." 11 Ëntö adit acikari nakaka winyo ngö na Paulo okobo, ën ölübö thama k'adwö mel ëka më ka won mel. 12 Kite na kanya mel cung ië nön onwongo ba bër i karë më ngicö, jö na pol öthamö ni myero êkwang ëcidh ginï anyim, ki gen më thuno i Poinike ëk etyek karë më ngicö kunön. Man onwongo obedo ka cungo ka mel na tye i Kurete, na nyime okemo kukwap kuthö ëka kukuju kuthö. 13 I karë na yamö n'öya ki kukwap öcakö kudho momoth, gin öthamö ni man dong örwatërë ki ngö n'onwongo gin mitö. Cê öcakö ginï ywanö gin na jükö mel ökö ki i pii, ëka öcakö ginï kwang nakun roko ginï nget cula nam më Kurete. 14 Na bara önyikö na bor, yamö na ger n'ecwodo ni, "Yamö më kukuju kukidë" öcakö kudho ki tøk n'öya ki i cula nam. 15 Yamö ömakö mel ëka opango wie na ba dök twërö kemo kukur yamö cê ëwëkö mel më cidhö kanya yamö mitö terowa ië. 16 Na dong wan eroko nget cula nam na

tidi n'ecwodo ni Kauda, wan etemö ki tek me larö yeya. 17 I karë n'etic me mel öywaö yeya, otingo gini ki i pii cë ekelo i mel, gin öcakö miö thöl owok ki i the mel cë etweo ködë kanya acël. Gin onwongo tye ki lworö ni onyo erömö dönyö gini i kwoo me Ciritic i dhö nam me Libia, cë gin öcakö lyano gin na jükö mel piny ëk ömii mel owoth momoth nakun yamö enë kölö. 18 Kodiko mërë na yamö na ger ömedërë ki kudho rwök, cë etic me mel öcakö gini yuno jami ökö ki i mel i öd pii. 19 I ninö me adek, öcakö gini yuno jami kom mel mökö i öd pii ki cing-gi. 20 Wan ebedo pi ninö na pol na ba enenö wang ceng onyo cër, ëka yamö ömedërë ki kudho na rac. I ajiki mërë wan ejalö gen kibëc me larö kwöwa. 21 Kinge na jö n'onwongo tye i mel obedo gini pi ninö na pol na ba camö gini gin mörö, Paulo öya malö ocung i nyimgi cë okobo ni, "Un onwongo myero iwinya unu ëk kür ëya ki i Kurete, kono ba epodho i can ni ëka ki rwenyo jami. 22 Entö kobedini akwaöwu ni idi unu cwinywu, piën kwö ka ngat mörö ki i kinwu ba bino rwenyo, entö mel enë bino bal ökö. 23 Wono kiwor malaika k'Obanga na an abedo dhanö mërë ëka na an atio pirë, obino ëka ocung i ngeta 24 cë okobo ni, 'Paulo, kür ibed ki lworö. In myero icung i nyim Cija, ëka Obanga otyeko miö kwö ka jö na in iwotho ködgi kibëc bothi.' 25 Dong bed unu na cwinywu tek, piën atye ki yee i kom Obanga ni gin na kibëc bino timërë kite na en okobo nina ködë. 26 Entö wang na mel otwomere ki cula nam mörö." 27 I kiwor me ninö me apar angwën, yamö onwongo pod terowa arii i dyere nam me Adria, cë na dong cwök römö dingwor, etic me mel opimo ni ecwök thuno gini i ngöm. 28 I karë na gin opimo thuth me i nam cë onwongo gini ni römö tyëlö mia acël ki pyer ariö. Kinge na gin dök önyinyikö na nönök, opimo gini cë onwongo ni thuth mërë

römö tyëlö pyer abungwën. 29 Gïn onwongo lworö nĩ mel twërö twomo kidi kĩ öd nam cë öcakö gĩnĩ bolo gin na jükö mel angwën kĩ kungee, ëka öcakö gĩnĩ lëga nĩ ëk pĩny oru. 30 Ì karë n'etic ì mel onwongo tye gĩnĩ ka rangö yoo më lüü ökö kĩ ì mel, gïn otero yeya ì nam na calö mītö gĩnĩ bolo gin na jükö mel kĩ kunyime. 31 Cë Paulo okobo n'adit acikari ëka acikari gĩnĩ nĩ, "Ka etic më mel ba obedo gĩnĩ ì mel onu ba ebino kwö." 32 Cë acikari öcakö gĩnĩ ngölö thöl na makö yeya ëka ëwëkö opodho ì öd pii. 33 Ì karë na pĩny dong mītö ruu, Paulo öcükö cwinygĩ kibëc më cem. Ën okobo nĩ, "Pĩ ninö apar angwën n'opoth, un ibedo kĩ thwön par na dit ëka ba icamö unu gin mörö. 34 Kobedini akwaöwu icam unu cem mörö pĩ bedo na kwö. Ngat mörö ope kĩ kinwa na bino rwenyo yer wie mörö acël." 35 Kinge na dong okobo köp nĩ, ökwanyö ogati, öpwöyö Obanga ì nyimgĩ ëka opoko ië cë öcakö camö. 36 Gïn kibëc cwinygĩ öjĩng ëka öcakö gĩnĩ cem. 37 Jö kibëc na tye ì mel onwongo tye 276. 38 Ì karë na dong ocemo gĩnĩ oyeng, oyuo gĩnĩ ngano kibëc ì öd nam ëk mel obed na yot. 39 Na pĩny dong oru, gïn ba ongeö lobo nön, ëntö önönö gĩnĩ dhö nam n'opong kĩ kwoo, kanya gïn omoko thamagĩ më tero mel ië ka twërë. 40 Öngölö gĩnĩ gin na jükö mel, cë ëwëkö ölüny ökö ì nam, ì caa nön thon ögönyö gĩnĩ thöl na makö gin n'ëdwö kĩ mel. Cë öngabö gĩnĩ böngü na tĩdĩ kĩ kunyime ëk yamö ömakĩ, ëka ëwëkö mel öcīdhö na kemo dhö nam. 41 Ëntö ì karë na gïn othuno kanya pii më nam romo ië, cë nyim mel otwomere kĩ kwoo na tye ì thë pii ëka mel omoko ökö na tēk, thërë thon ötür na thithinö kĩ tēkö ka pii. 42 Acikari öcakö gĩnĩ yübö köp më neko emabuc ëk mörö kür ökwang ölü ökö. 43 Ëntö adit acikari onwongo mītö larö kwö ka Paulo, cë öjükgögi kĩ yübgĩ nön. Ën ömīö twërö nĩ jö na ngeo kwang öcak gĩnĩ pye ì pii më cīdhö ì

lak nam. **44** Jö nökenë ölub körgi i wi bao onyo i wi nginy mel n'ötütüra. Cë öwëkö gin kibëc othuno yo dhö nam na bër.

28 I karë na wan dong ethuno na bër i dhö nam, enwongo ni cula nam nön ecwodo ni Malta. **2** Jö na bedo i cula nam nön obedo gini ki cwiny më kica i komwa, ëka öjölöwa gini na bër. Oobo gini mac piën köth onwongo öcakö cwe ëka piny thon onwongo ngic. **3** Paulo öcökö ridö yen cë obolo i mac, ëka thwol omwomo pi lyetho ka mac cë ödölëre i cingë. **4** I karë na jö na bedo i cula nam nön önënö gini thwol n'ödölëre i ngut cing Paulo, cë öcakö gini twak kën-gi ni, "Adyer ecwö ni myero obed anek. Kadï bed öbüc ki i nam, Angöl-köp atir ba bino yeo ni ninë më bedo na kwö." **5** Entö Paulo ötëngö thwol obolo i mac na ba ötimö ën ki gin mörö na rac. **6** Jii obedo ka kürö nakun thamö gini ni badë cakö kwot onyo mïö ën thöo athura. Entö gin ökürö pi karë na lac ëka önënö gini ni gin mörö na rac ba ötimëre i kome ëka öcakö lökö thamagi ökö cë okobo gini ni ën obedo obanga. **7** I nget nam kany nön onwongo tye pwothi ka Pubilia adit na löö cula nam. En öjölöwa ëka ögwököwa na bër pi ninö adek. **8** I karë nön apap ka Pubilia onwongo kome lith, obuto piny na two lyetho ömakö ëka cadö remo. Paulo öcïdhö bothe më nënö ën, kinge lëga oketho cingë i kome, ëka öcangö ën. **9** Kinge na man dong ötimëre, etwoe nökenë kibëc na tye gini i cula nam obino gini bothe ëka öcang gini. **10** Gin ömiöwa wörö ki mic na pol ëka i karë na wan ëcakö woth, gin döki okelo jami na mitëre më könyöwa i wothwa. **11** Kinge dwethe adek, wan ëmedëre ki wothwa ki mel mörö na dit n'öya ki i Alegijandaria n'obedo i cula nam nön i karë më ngicö na tye ki cal wi rudi k'obanga. **12** Wan ethuno i Cirakuca ëka ebedo kunön pi ninö adek. **13** Eka ki kunön wan ëya ethuno i Regio. Kinge ninö acël

yamö na yaa kî kukwap okudho cê ï ninö më arïö wan ethuno ï Puteoli. **14** Kî kunön wan enwongo utmego mökö n'öjölöwa gîni më bedo bothgi pî cabîi acêl. Kinge wan ëya ëka ethuno ï Roma. **15** Utmego na tye kunön owinyo gîni nî wan etye ka bino, gîi obino naka ï cuk k'Appioc, ëka kabedo n'ecwodo ni Ôt Wele Adek më rwatêrê ködwa. ï caa na Paulo önênögi, öpwöyö Obanga ëka cwinye ödökö na têk. **16** ï karê na wan ethuno ï Roma, gîi oyeo nî Paulo obed ï ödê kênê ëka k'acikari na gwökö ën. **17** Kinge ninö adek, Paulo ocwodo êtêla k'Eyuda kanya acêl. ï karê na gîi öcökêrê, ën okobo bothgi nî, "Utmegona, kadî bed ba atîmö gîi mörö na rac ï kom jö onu onyo ï kom cîk ka kwere onu, an onwongo ëmaka kî ï Jerucalem ëka ëmia ï cîng jö më Roma. **18** Jö më Roma ôtêmö gîni rîpö köp ï koma ëka onwongo mitö gîni gönyöna, piën ba onwongo gîni bal mörö ï koma na römö ngölö nîna thöö. **19** Êntö ï karê n'Eyuda ökwêrö gîni ökö, ömiö an atero kokona më pido both Cija, kadî bed onwongo ape kî miti më ketho adoth ï kom jö na mëga kikome. **20** Pî tyên köp ni, ënê ömiö an akwaö më nënö ëka më twak kodwu ëk akob niwu körê kî körê nî an etwea kî jëgëlê piën an ayee nî gen ka jö Icarael otyeko bino dong ökö." **21** Gîi ögamö nî, "Wan ba enwongo waraga mörö n'öya kî Yudea na makö köp ï komi, ëka ngat mörö ope kî kin utmego n'ömïö ngec onyo n'okobo köp mörö na rac ï komi. **22** Êntö wan ëmitö winyo kite na thamani tye ködê, piën wan engeo nî jö na tye gîni ï kabedo kîbêc twak gîni na rac ï kom dul ni." **23** Gîi öyübö më rwatêrê kî Paulo ï ninö nökenê, ëka jö na pol obino gîni bothe ï öt kanya onwongo ën bedo ië. Cakêrê kodiko naka kothyeno ën obedo moko caden ëka kî gönyö tyên köp më ker k'Obanga ëka ôtêmö më lökö thamagi ï kom Yecu kî cîk ka Muca ëka kî cöc

k'edwarpĩny. 24 Jö nököñě oyeo gĩnĩ köp na ěn ötwakö, ěntö jö nököñě ba obino oyee. 25 Gĩn ba oyere ĩ kin-gĩ kĕn-gĩ ěka öcakö gĩnĩ kĕth kinge köp na Paulo ötwakö nĩ, "Tipo Naleng yam okobo köp n'atĩr both kwerewu nakun wok kĩ dhö adwarpĩny lcaya nĩ, 26 "Apĕ both jö ni ěka ikob nĩgĩ nĩ, "Un ibino winyo ěntö ba ibino nĩang unu ĩĕ. Un ibino nĕnö ěntö ba ibino unu ngeno." 27 Pĩĕn cwiny jö ni ödökö na nwang, ithgĩ odhing ba winyo pĩny, ěka ömĩö wang-gĩ ökö. Cĕ dong wang-gĩ ba nĕnö pĩny, ěka ithgĩ ba winyo, ěka cwinygĩ thon ba nĩang ěka ba römö lökĕrĕ gĩnĩ botha ěk acang-gĩ.' 28 "Pĩ manön amĩtö nĩ inge unu nĩ larĕ ni na yaa kĩ both Obanga dong ěmĩö ökö both Erok, ěka gĩn bino winyo." 29 ĩ karĕ na ěn okobo köp ni, Eyuda öya öcĩdhö gĩnĩ ökö nakun pyem gĩnĩ rwök ĩ kin-gĩ kĕn-gĩ. 30 Pĩ mwaka arĩö Paulo obedo kunön ĩ ödĕ na ěn opango ěka obedo jölö jö kĩbĕc na bino gĩnĩ bothe. 31 ěn obedo ka tĩtö köp mĕ ker k'Obanga ěka pwony ĩ kom Rwoth Yecu Kiricito. ěka ngat mörö ba ötĕmö mĕ jükö ěn.

1 Jö Korinti

1 Waraga ni öya ki both Paulo n'ëyëro ki miti k'Obanga më bedo akwëna ka Kiricito Yecu, ëka ki both ömîn onu Coctene. **2** Wan etye ka cöönö both jö k'Obanga n'oye Kiricito na tye i Korinti, bothwu jö n'Obanga otyeko lönyöwu i Kiricito Yecu, ëka ocwodowu më bedo jö na leng, kanya acël ki jö na tye i kabedo kibëc na cwodo nyîng Rwoth onu Yecu Kiricito n'obedo Rwothgi ëka më onu. **3** Ëk Obanga Apap onu ëka Rwoth Yecu Kiricito ömîiwu kîca ëka kuc. **4** Karë kibëc an amîö pwöc both Obangana pi kîca mërë na ën ömîöwu i Kiricito Yecu. **5** Pi bedowu i Kiricito idökö unu ëlönyö dong i yodhi kibëc. Itye unu dong ki ngec ëka kite më twak kibëc na bër, **6** piën köp na wan epwonyo i kom Kiricito ödönyö na thuth i cwinywu. **7** Kobedi dong un itye ki mîc kibëc më Tipo na un imîtö na calö itye ka kürö unu karë më nyutho Rwoth onu Yecu Kiricito. **8** Ën bino miöwu icung na tæk naka i ajiki ëk gin mörö obed n'ope n'edothowu ködë i nînö na Rwothwa Yecu Kiricito bino dwogo. **9** Obanga, n'ocwodowu më ribërë kanya acël ki Wode Yecu Kiricito Rwoth onu, obedo Obanga na genere. **10** Abakö dhöga bothwu utmegona, ki nyîng Rwoth onu Yecu Kiricito, ni un kibëc myero iyere unu kenwu i köp acël ëk kür imîi unu apokapoka obed tye i kinwu ëntö nöthërë unu i cwiny ëka thama acël. **11** Utmegona, jö mökö n'öya ki i pacö ka Koloe okobo ginî botha ni dha tye i kinwu. **12** Gin na an atye ka kobo ene: Jö mökö ki kinwu tye ka kobo ni, "An abedo dhanö ka Paulo." Jö nököne kobo ni, "An abedo dhanö k'Apolo," onyo ni, "An abedo dhanö ka Kepa," onyo ni, "An abedo dhanö ka Kiricito." **13** Kiricito opokere? Onwongo Paulo eguro i kor yath ariä pirwu? Ngat mörö tye i kinwu n'ebatica ki nyîng Paulo? **14** An apwöyö

Obanga piën yam an ba abatica ngat mörö kî kinwu na path kî Kiricipac ëka Gayo, 15 ëk ngat mörö kür okob nî ebatica ën kî nyînga. 16 (Eyo, an thon abatica jö më pacö ka Citipwanu, ëntö an ba apo nî abatica ngat mörö nökenë.) 17 Piën Kiricito ba oora më batica jîi, ëntö më titö Emuth na Bër, ëka pathî kî ryëkö ka dhanö, ëk kür ömîi thöo ka Kiricito î kor yath ariä obed gin na kõny mëre ope. 18 Köp î kom yath ariä obedo köp më mingo both jö na tye ka rwenyo, ëntö kî both onu jö n'Obanga tye ka larö, obedo tükö k'Obanga. 19 Ëcöo yam nî, "Abino balö ryëkö ka jö na ryëk, ëka abino këthö ngec ka jö na ngeo piny ökö." 20 Cë dong ëryëkö kara ut ginî kwene? Epwony Cîk ka Muca ut ginî kwene? Jö na pyem më karë ni ut ginî kwene? Obanga ba ölökö ryëkö më lobo ni ödökö më mingo? (aiön g165)

21 Pî ryëkö k'Obanga ömîö jîi ba ongeo ën kî ryëkögi, ëntö Obanga otio kî köp më mingo na wan ëtütö më larö jö na yee. 22 Eyuda penyo ginî pî anyuth më tango, ëka jö Grecia rangö ginî ryëkö. 23 Ëntö ka wan ëtütö nî Kiricito onwongo eguro î kor yath ariä, nwongo obedo gin mörö na rac kî both Eyuda, ëka kî both Erok, nwongo obedo köp më mingo. 24 Ëntö both Eyuda ëka Erok n'Obanga ocwodogi më bedo jögë, Kiricito obedo tükö k'Obanga ëka ryëkö k'Obanga. 25 Gin n'ëthamö nî obedo mingo k'Obanga, ryëk löö ryëkö ka dhanö, ëka gin n'ëthamö nî obedo görü k'Obanga, tük löö tükö ka dhanö. 26 Utmegona, tham unu î kom kite n'onwongo itye unu ködë î karë n'ecwodowu. Jö na pol kî kinwu onwongo ba ryëk ginî î kite më lobo ni, polwu onwongo ba obedo wegî twër ëka polwu ba obedo wegî dheo. 27 Ëntö Obanga öyëro jö na jîi kobo nî mîng ginî, më miö lewic both jö na thamö nî gin ëryëk. Obanga öyëro jö na görü më miö lewic both jö na tük. 28 Obanga öyëro jö mökö më rwöm na piny

na jīi caō nī kōnygī ope, naka thon jami mōkō n'ope, ēk etii kōdgī mē dwōkō pīny jami na jīi kobo nī pīrgī tēk, **29** ēk ngat mōrō kūr ōwakērē ī nyim Obanga. **30** Obanga ēnē ōmīōwu īkwō unu ī Kiricito Yecu, n'ōdōkō ryēkō onu n'ōya kī both Obanga. Pī Kiricito, ōmīō Obanga ōkwanō onu nī kite onu atīr, ōmīō onu ebedo jō na leng ēka ōgōnyō onu kī kom bal. **31** Pī manōn, kite n'ēcōō kōdē ī Cōc na Leng nī, “Ngat mōrō na mītō wakērē, myero ōwakērē ī Rwoth.”

2 Ī karē na an abino bothwu, utmegona, an ba abino kī ryēkō onyo twak mōrō na malō mē kobo niwu mūng ī kom Obanga. **2** Pīēn an onwongo ba amītō ngeeno gin mōrō ī karē na an atye ī kinwu, na path kī Yecu Kiricito kēkēn ēka thōō mērē ī kor yath arīa. **3** An abino bothwu na an atye kī görü, kī lworō ēka kī myēl kom rwōk. **4** Twakna ēka tītō kōpna onwongo ba obedo mē ryēkō ēka kōp na ywaō thama, ēntō mē nyutho tēkō mē Tipo, **5** ēk yeewu kūr ocung ī kom ryēkō ka dhanō, ēntō ī kom tēkō k'Obanga. **6** Wan ētwakō kōp mē ryēkō ī kin jō n'otengo ī cwinygī, ēntō pathī ryēkō mē karē nī onyo ryēkō k'ēlōc mē karē nī, na gīn kikomgī dong tye ka rwenyo ōkō. **(aiōn g165)** **7** Ēntō wan ētwakō ryēkō k'Obanga mē mūng, ryēkō n'onwongo ēkanō ōkō ēka ryēkō n'Obanga ōyūbō mē kelo nī onu dheo na bara wi lobo ōcakērē. **(aiōn g165)** **8** Ba tye ēlōc mōrō mē karē nī n'ōñiang iē, kono yam gīn ōñiang, kono ba oguro gīnī Rwoth won dheo ī kor yath arīa. **(aiōn g165)** **9** Ēntō kite n'ēcōō kōdē nī, “Gin na wang ba ōnēnō, ith ba owinyo, thama ka dhanō ba ōgamō gin n'Obanga ōyūbō pī jō na marō ēn.” **10** Ēntō Obanga ōmīō Tipo Naleng otuco both onu. Tipo Naleng rangō jami kībēc, naka thon mūng k'Obanga na thuth. **11** Nga na ngeo thama ka dhanō nōkēnē, na path kī cwiny na tye ī dhanō nōn kēkēn? Ī yoo

acël nön, dhanö mörö ope na ngeo thama k'Obanga, na path kī Tipo k'Obanga kēkēn. **12** Onu ba ēgamö cwiny mē lobo, ěntö ēgamö Tipo Naleng n'öya kī both Obanga, ěk ěñiang ĩ kom mīc n'Obanga ömīö onu nono. **13** Man ěnē ngö na wan ětwakö, wan ba ětwakö köp n'epwonyo kī ryēkö ka dhanö, ěntö köp na Tipo Naleng opwonyowa ködē, nakun pwonyo köp mē Tipo n'atir both jö na tye kī Tipo. **14** Dhanö na ba oye Kiricito, ba twērö gamö ngö na Tipo k'Obanga mīö, pīēn kī bothe obedo gin mörö mē mingö, ěka ěn ba twērö nīang ĩē pīēn koth gin nön ěñiang ĩē kī Tipo. **15** Dhanö na tye kī Tipo nīang jami kibēc, ěntö ěn kikome, ngat mörö ope na twērö nīang ĩ kome. **16** Kite na Cöc na Leng kobo nī, “Nga na twērö ngeo thama ka Rwoth ěk opwony ěn?” ěntö onu etye kī thama ka Kiricito.

3 Utmegona, ĩ karē na an atye bothwu ba atwak kodwu na calö jö na dong tye kī Tipo, ěntö atwak kodwu na calö jö na tye kī kit kwö mē lobo, na calö ěthīnö na töcö ĩ Kiricito. **2** Yam apīdhöwu kī cak, pathī kī cem na tētēk, pīēn onwongo ba ĩtwērö unu cem, kadī thon kobedini pod bara ĩrömö unu camö cem na tētēk, **3** un pod itye kī kit kwö mē lobo. Pīēn un pod itye k'adīnga ĩ kinwu ěka ĩdha unu kenwu, manön ba nyutho nī un pod itye unu kī kit kwö mē lobo? Ba pod itye unu ka lübö kite ka dhanö? **4** Ka jö mökö kī kinwu kobo nī, “An abedo dhanö ka Paulo,” ěka jö nökö nī, “An abedo dhanö k'Apolo,” ba nwongo un pod ibedo unu dhanö adhana? **5** Kara Apolo ěnē nga? Paulo ěnē nga? Wan ěnē etic n'ömīö iyee unu Emuth na Bēr, kite na Rwoth opoko kī tic both ngat acēlacēl. **6** An apīdhö kodhi, Apolo öönyö pii ĩē, ěntö Obanga ömīö ödöngö. **7** Dong kadī ngat n'öpīdhö onyo ngat n'öönyö pii, gīn kibēc ba obedo gin mörö ěntö Obanga kēkēn ěnē mīö jami döngö. **8** Dhanö

n'öp'ıdhö ëka dhanö n'öönyö pii, gın kibëc tio pı gin acël. Ngat acëlacël bino nwongo öcara mërë na röm aröma kı tic na ën otio. **9** Pïen wan ebedo etic kanya acël k'Obanga, un ibedo unu pwodho k'Obanga, ëka thon ibedo unu gedo k'Obanga. **10** Pı gum k'Obanga n'emıa, ömıö yam an acakö the öt calö agedo n'obedo adırü, dhanö mörö nökenë tye ka gedo ı wie. Ëntö dhanö acëlacël myero ögwökërë ı kite na ën gedo ködë. **11** Pïen ngat mörö ope na twërö cakö the öt nökenë na path kı man na dong ëcakö, na ënë Yecu Kiricito. **12** Ëntö ka ngat mörö ogedo ı wi acaki the öt nön kı gol onyo kı ryal, onyo kı kite më wel, onyo yen, onyo lum agada, onyo lum öcıcı, **13** tic ka ngat acëlacël bino nen ökö kanyalër, pïen ninö më ngölö köp bino nen kı mac, na bino tëmö tic ka dhanö acëlacël kite na tye ködë. **14** Ka gedo ka ngat mörö odong n'ëgërö ı kom acaki the öt nön, dhanö nön bino nwongo mıc më pwöc. **15** Ëntö ka ngat na tic mërë öwang ökö, ën ba bino nwongo mıc mörö më pwöc, ën kikome bino bwöth, na calö dhanö n'owok ı mac awoka cë opoth. **16** Un ba ingeo nı ibedo unu öt k'Obanga ëka Tipo k'Obanga thon bedo ı iwu? **17** Dong ka ngat mörö öbalö öt k'Obanga, Obanga thon bino balö ën, pïen öt k'Obanga leng, un kikomwu ibedo unu öt k'Obanga nön. **18** Kür ibwölërë unu kenwu. Ka dhanö mörö kı kinwu thamö nı ën ëryëk kı rwöm më lobo më karë nı, myero ën ödök ngat na mıng, ëk ën ödök na ryëk. (aiön g165) **19** Pïen ryëkö më lobo nı kı ı nyim Obanga obedo gin më mingo. Kite n'ëcöö nı, "Ën makö jö na ryëk ı ököragi më bwölgı kën-gı." **20** Ëka döki nı, "Rwoth ngeo nı thama k'ëryëkö köny mërë ope." **21** Dong, ngat mörö myero kür öwakërë ı kom dhanö, pïen jami kibëc obedo mewu, **22** kadı Paulo, onyo Apolo, onyo Kepa, onyo lobo nı, onyo kwö, onyo thöö, onyo gin mörö na tye, onyo gin mörö

na bino bedo i anyim. Manön kibêc obedo mewu, 23 un thon ibedo më ka Kiricito, ëka Kiricito obedo më k'Obanga.

4 Myero inënwa unu na calö etic ka Kiricito, ëka na calö jö n'ekethogï më gwökö müng k'Obanga. 2 Gin na mitërë kï both ëgwök jami ënë nï gïn myero obed jö na genere. 3 Kï kubotha man köp na tïdï mörö ka ingölö unu köp i koma, onyo okiko mörö më ka dhanö. An thon ba angölö köp i koma këna. 4 Piën kï kubotha an angeo nï cwinya lër, ëntö man ba mïa alöö köp. Rwoth ënë ngölö köpna. 5 Pï manön, kür ingöl unu köp mörö na karë bara örömö, na bara Rwoth odwogo. Ën bino mënyö gin n'opono i pïny na cöl, dök bino nyutho tham na tye i cwiny jö kanyalër. I karë nön Obanga bino pwöyö ngat acêlacêl i kite na mitërë. 6 Utmegona, köp ni bino dwogo i koma këna ëka i kom Apolo pï un, ëk ipwonyere unu i komwa i thë köp n'ekobo nï, "Kür ikadh unu ngö n'ëcöö," ëk ngat mörö kï kinwu kür öwakërë, nakun pakö dhanö acêl ëka caö ngat nökenë. 7 Nga n'ömïö in ibedo ngat na path kï jö nökenë? Ngö na in itye ködë na ba emii amïa? Cë ka emii amïa, pïngö iwakiri ködë na calö ba emii amïa? 8 Dong ityeko unu yeng ökö! İdökö unu dong ëlönyö! İdökö unu rwodhi abonge wan! Ka onwongo amïtö adyer nï İdök unu rwodhi, ëk wan thon ebed rwodhi kanya acêl kodwu! 9 Piën kï kubotha nen calö, Obanga onyuthowa wan ëkwëna i nyim lwak kï cen na calö jö n'ëngölö nïgï köp më thöö, piën wan dong ëdökö gin më anëna both wi lobo thükül, both emalaika ëka both jïi. 10 Wan ëdökö emingo piën eyee i kom Kiricito, ëntö un İryëk unu i Kiricito! Wan ëgörü, ëntö un İtëk unu! Eketho wörö i komwu, ëka wan ëcaöwa! 11 Naka i caa ni kec k'orio nekowa, wan eruko opeki, jïi pwodowa, ëka pacöwa thon ope. 12 Wan etio tic na tëk kï cïngwa. Ka jïi lamöwa, wan ëlamö nïgï

gum. Ka eyelowa, wan ëdangö adanga. **13** Ka ëbalö nyïngwa, wan ëgamö kî mwolo. Wan dong ëcal kî yugi më wi lobo, wan ebedo cilo më jami kîbëc naka tin. **14** An ba atye ka cöönö köp ni më miöwu lewic, ëntö më pwonyowu na calö ëthinöna na an amarö. **15** Piën kadî bed nî itye unu kî jö elip apar na tëlöwu î yoo ka Kiricito, un ba itye kî bebe na pol. An yam adökö apapwu î Kiricito Yecu pî Emuth na Bër. **16** Pî manön an akwaöwu, më poro kitenä. **17** Man ënë ngö n'ömiö aoro Timoteo bothwu. Ën obedo athîin na mëga î Rwoth na an amarö, ëka genere. Ën bino po wiwu î yoo na an alübö î Kiricito Yecu, na an apwonyo kî lwak jö n'oye Kiricito na tye î kabedo kîbëc. **18** Jö mökö kî kinwu tye ka thamö nî an ba abino bothwu, ëka ömiö gin tye ka wakërë. **19** Ëntö ka Rwoth oyeo, an abino thuno bothwu pïöpïö, cë abino nîang î tükö ka jö na wakërë nön, ëntö pathî köp na gin twakö atwaka. **20** Ker k'Obanga ba obedo twak atwaka ëntö më tükö. **21** Ngö na un imitö? Myero abin bothwu kî lüth, onyo abin kî mar ëka kî cwiny më mwolo?

5 Köp owinyere botha adyer nî tim më ölyang tye î kinwu. Tim më ölyang nön ba timërë naka thon î kin jö na ba ngeo Obanga. Dhanö mörö tye n'ömaö apap mërë dhakö. **2** Ëka pod iwakërë unu! Ba itwërö unu thon kumo ëk ngat n'ötümö koth tim nön ëryëm ökö kî kinwu? **3** An kî kubotha, kadî koma ope kunön, an atye kodwu î cwiny. An na calö ngat na tye kunön atyeko ngölö köp ökö î kom dhanö n'ötümö tim na rac nön. **4** Ka igürë unu î nyïng Rwothwa Yecu, ëka an atye kodwu î cwiny ëka tükö ka Rwothwa Yecu ute, **5** miî unu dhanö ni both Catan, ëk onek miti më kwö më anywöli ökö, ëka tipo mërë ölarë î ninö ka Rwoth. **6** Awakawu ba bër. Un ba ingeo nî thöbî na tîdî mörö miö mökö ogati yenyo? **7** Kwany unu thöbî na cön ökö, ëk ibed unu ogati

na nyen na thöbî ope ië na calö itye unu. Pïën athîn römö onu më Poth na ënë Kiricito, ëtyërö dong ökö. **8** Pî manön dong, onu myero kür ekwer karama kî thöbî na cön, na ënë thöbî më rac cwiny ëka tim mökö na reco, ëntö eru ekwer k'ogati na thöbî ope ië, na ënë lër ic ëka kî köp adyer. **9** Yam acöö niwu i waragana nî kür iribërë unu kî jö na timö tim më ölyang. **10** An onwongo ba akobo jö na timö tim më ölyang më lobo ni, onyo eworo më jami ëka ëyak, onyo ewör cal jwogi. I köp nön un myero iya unu ökö kî i lobo ni. **11** Ëntö kobedini an acöö bothwu nî kür iribërë unu kî dhanö mörö na cwodere nî ngat n'oye, ka ën ötimö tim më ölyang onyo ën obedo aworo më jami, onyo awör cal jwök onyo ayany jö, amërö, onyo ayak. Kür thon icem unu kî koth dhanö nön. **12** Manön ba obedo ticna më ngölö köp both jö na ba ngeo gini Yecu. Pathi un ënë myero ingöl unu köp both jö na tye i kinwu? **13** Obanga ënë bino ngölö köp both jö na ba ngeo gini Yecu. "Ryëm unu dhanö na rac ökö kî kinwu."

6 Ka dhanö mörö kî kinwu tye kî köp mörö i kom awodhe, pïngö lewic ba makö ën më pido dhanö nön i nyim jö na kitegi ba tye atir nakaka pido dhanö nön i nyim jö k'Obanga na leng? **2** Un ba ingeo unu nî jö k'Obanga na leng bino ngölö köp both jö më lobo? Ëka ka un ibino ngölö köp both jö më lobo, un ba irömö ngölö köp mökö na thithinö? **3** Un ba ingeo nî onu ebino ngölö köp n'emalaika? Köp na makö kwö na onu etye ië ni kono? **4** Kara ka dong itye unu kî köp më alara, pïngö itero unu i nyim jö na pïrgi ba ték both jö n'oye Kiricito? **5** Akobo man ëk lewic ömakwu. Ngat mörö na ryék ope i kinwu na twërö tyeko köp na tye i kin jö n'oye? **6** Ëntö nakaka timö nî komanön, ngat mörö n'oye dök pidere k'ömin mërë i nyim jö na ba oye Kiricito. **7** Pidere i kinwu kenwu nyutho nî köp ölööwu ökö. Thwara idang

unu gin na rac. Thwara iwëk unu jii obuwu. **8** Nakaka timö nî kômanôn, un ki komwu ibuo unu jö ëka itimö unu gin na rac, naka i kom utmegowu kikome. **9** Un ba ingeo unu nî jö na kitegi ba tye atir, ker k'Obanga ba bino bedo mëgi? Kür imii ëbwölu, kadî jö na timö tim më ölyang, onyo ewör cal jwogi, onyo jö na dönyö gini i elomi, onyo cwö n'obedo gini jö ölyang, onyo cwö na buto ki cwö ewodhgi, **10** onyo ekwoe, onyo eworo më jami, onyo ëmerö, onyo jö na yanyö jii, onyo ëyak—ker k'Obanga ba bino bedo mëgi. **11** Jö mökö ki kinwu yam obedo gini koth jö nön. Ëntö un dong etyeko lwököwu ökö, etyeko lönyöwu më bedo jö na leng, etyeko kwanöwu nî un jö na kitewu atir i nying Rwoth Yecu Kiricito ëka ki Tipo k'Obanga onu. **12** “An atwëro timö jami kibëc,” ëntö ba nyutho nî jami kibëc kënyö. “An atwëro timö jami kibëc,” ëntö ba abino yeo gin mörö më lököna më bedo opii mëre. **13** “Cem tye pi ic, ëka ic tye pi cem.” Ëntö gin ariö nön kibëc Obanga bino tyekogi ökö. Kom ba obedo më tim më ölyang, ëntö tye pi Rwoth, ëka Rwoth tye pi kom. **14** Obanga yam ocerö Rwoth ki kin jö n'öthö, bino cero onu thon ki tükö mëre. **15** Un ba ingeo unu nî komwu obedo dul kom Kiricito? Myero dong akwany dul kom Kiricito alök ödök dul kom ölaya? Ba twëre! **16** Onyo ba ingeo unu nî dhanö na ribëre ki dhanö n'obedo ölaya dökö kom acël köde? Piën yam ecöo nî, “Gin ariö bino dökö kom acël.” **17** Ëntö dhanö n'öribëre ki Rwoth dökö cwiny acël köde. **18** Ring unu ökö ki kom tim më ölyang. Bal nökenë kibëc na dhanö timö ba gudo kome, ëntö dhanö na timö tim më ölyang balö kome këne. **19** Un ba ingeo unu nî komwu ëne obedo öt ka Tipo Naleng na bedo i iwu, n'Obanga ömïöwu? Un ba ibedo unu mewu kenwu. **20** Un ewilöwu awila ki wel. Pi manôn, tii unu ki komwu më ketho dheo i kom Obanga.

7 Kobedini më dök i köp na un icöö waraga ië: Bër ka ëcwö mörö ba obedo ki dhakö. **2** Ëntö pi tim më ölyang, ëcwö acëlacël myero obed ki dhakö mërë ëka dhakö acëlacël obed ki cwörë. **3** Ëcwö myero ocob miti ka dhakö mërë, dhakö thon myero ocob miti ka cwörë. **4** Dhakö ba tye ki twër i kome kënë, ëntö cwörë ënë tye ki twër i kome, kömanön thon ëcwö ba tye ki twër i kome kënë, ëntö dhakö mërë ënë tye ki twër i kome. **5** Kür itwon awodhi komi, kono pi karë mörö na nönök këkën na nwongo iyübö unu ayüba, ëk inwong unu karë më lëga both Obanga. Kinge ribërë unu dök i kanya acël, ëk kür Catan ötëmwu, pi mitiwu na ba jükërë. **6** An akobo man nakun ayeo ayea, ëntö ba amiö na calö cik. **7** Kono twërë, onwongo amitö ni jii kibëc obed calö an. Ëntö dhanö acëlacël tye ki mic mërë na pirë tøk n'Obanga ömiö, dhanö ni tye ki mic ni, dhanö nököënë tye ki maca. **8** Both jö na bara onyomo ëka mon na cwögi öthöö, akobo ni köman, bër ka gin obedo na ba onyomo, kite na an atye ködë. **9** Ëntö ka gin ba twërö gwökërë kën-gi, gin myero onyom, piën nyom bër löö n'ëcwö onyo dhakö më dangö miti më kom. **10** Both jö na dong onyomo, acikögi ni dhakö kür opokere ki cwörë, (ëntö pathi an ënë acikö, Rwoth ënë öcikö). **11** Ëntö ka dhakö opokere ki cwörë, ën myero obed kür önyömërë, onyo odwog cen both cwörë. Ëka ëcwö myero kür opokere ki dhakö mërë. **12** Both jö nököënë kibëc (an ënë akobo, pathi Rwoth), ka omego mörö n'oye Kiricito tye ki dhakö mërë na ba oye Kiricito ëka dhakö nön yeo më bedo ködë, ën myero kür ökwër dhakö mërë. **13** Ëka ka dhakö mörö tye ki cwörë na ba oye Kiricito ëka ëcwö nön yeo më bedo ködë, ën myero kür ökwër cwörë. **14** Piën ëcwö na ba oye Kiricito dökö na leng pi dhakö mërë, ëka dhakö na ba oye Kiricito dökö na leng pi cwörë. Ka onwongo ba

obedo nĩ kōmanōn ēthīnōwu ba bedo na leng, ěntō kite na tye kōdē, gīn dong leng. **15** ěntō ka dhanō na ba oye Kiricito mitō pokere k'awodhe, ěn twērō pokere. ěcwō onyo dhakō n'oye Kiricito ope kī dīc iē, pīēn Obanga ocwodo onu mē bedo kī kuc. **16** In itwērō ngeo nīngō, in dhakō, ka ibino larō cworī? Onyo in ingeo nīngō, in ěcwō, ka ibino larō dhakōnī? **17** Dong dhanō acēlacēl myero ōlūb kit kwō na Rwoth ōmīō ěn, ěka kwō n'Obanga ocwodo ěn iē. Man ěnē ngō na an acīkō both jō kibēc n'oye Kiricito. **18** Tye ngat mōrō n'onwongo ělīrō ī karē n'ecwodo ěn? ěn kūr dōk ōrang yoo mē dwōkō kome ěk obed calō dhanō na ba ělīrō. Tye ngat mōrō n'onwongo ba ělīrō ī karē n'ecwodo ěn? ěn myero kūr ōlīrē. **19** Bedo dhanō n'ōlīrē onyo na ba ōlīrē obedo gīn mōrō na kōny mērē ope. Gwōkō cīk k'Obanga ěnē ngō na pīrē tēk. **20** Dhanō acēlacēl myero obed kite n'Obanga onwongo ěn ī karē n'ecwodo ěn kōdē. **21** In onwongo ibedo opii ī karē n'ecwodi? Kūr ibed kī par, ěntō ka itwērō nwongo yoo mōrō mē yaa ōkō kī ī opii, tii kōdē. **22** Pī ngat n'onwongo obedo opii ī karē na Rwoth ocwodo ěn, ěnē dhanō na Rwoth ōgōnyō ōkō kī ī opii. Kōmanōn thon, dhanō n'onwongo lōōrē kēnē ī karē n'ecwodo ěn, obedo opii ka Kiricito. **23** Un onwongo ěwīlōwu kī wel na malō, kūr ibed unu opii ka dhanō mōrō. **24** Utmegona, dhanō acēlacēl myero obed ī nyim Obanga ī kite na yam ecwodo ěn kōdē. **25** Kōp na makō jō na bara onyomo, ba atye kī cīk mōrō n'ōya kī both Rwoth, ěntō an amīō thamana iē na calō dhanō n'Obanga ōtīmō nīnē kīca ěka ōmīō obedo dhanō na genere. **26** Pī can na kobedini ōdīōwa, an athamō nī bēr ka dhanō mōrō obedo kite na ěn tye kōdē. **27** Ka ibedo dhanō n'onyomo, kūr īrang yoo mē pokere. ěka ka ba inyomo kūr īrang dhakō mē anyōma. **28** ěntō ka inyomo, nwongo ba itīmō bal,

ëka ka nyakö mörö na bara ongeo ëcwö önyömerë, nwongo ba
 ötimö bal. Ëntö jö na nyomo bino nwongo ginï pëkö na pol i kwö
 ni. An amitö nï akwany pëkö ni ökö kï komwu. **29** Utmegona, ngö
 na an atye ka twakö ënë nï karë dong cwök. Cakërë kobedini
 cïdh ködë anyim, jö na tye kï mon myero obed ginï na calö jö
 n'ope kï mon. **30** Jö na kumo, myero obed ginï na calö jö na ba
 tye ka kumo. Jö na ïgi yom myero obed ginï na calö jö na ïgi ba
 yom. Jö na wilö jami myero obed ginï na calö jö n'ope kï gin
 mörö. **31** Jö na tio kï jami më lobo ni myero obed ginï na calö jö
 na ba tye ka tic ködë, piën lobo kite na tye ködë, bino thum ökö.
32 An amitö nï ibed unu abonge par. Dhanö na bara onyomo,
 cwinye parö köp ka Rwoth, kite na myero eyom kï cwiny Rwoth
 ködë. **33** Ëntö dhanö na dong onyomo ökö, parö pï jami më lobo
 ni, kite na myero eyom kï cwiny dhakö mërë, **34** ëka thama mërë
 popoka. Dhakö na bara ënyömö onyo nyakö na bara ongeo
 ëcwö mörö, parö köp ka Rwoth ëk ebed na leng i kome ëka i
 cwinye. Ëntö dhakö na dong ënyömö parö pï köp më lobo ni,
 kite na myero eyom kï cwiny cwörë ködë. **35** An akobo köp ni
 pï könyöwu, pathi më jüköwu, ëntö më mïö jami kibëc owoth
 kakarë, cwinywu thon obed i kom Rwoth na gin mörö ope na
 lökö thamawu thenge. **36** Ka ngat mörö thamö nï kite më bedo
 mërë kï nyakö na ën ëcikërë ködë më nyömö ba tye na bër, ëka
 mwaka ka nyakö nön tye ka bedo na thwönë, ëka ën thamö nï
 myero ënyöm, ën myero ötim kite na ën mitö ködë. Ën nwongo
 ba tye ka timö bal. Gin myero onyom. **37** Ëntö ka dhanö mörö
 cwinye tæk na gin mörö ope na diö ën, na dong otyeko thon yeo
 më wëkö nyakö nön na bara ënyömö, ën nwongo ötimö gin na
 bër. **38** Kömanön thon, dhanö n'önyömö nyakö na ën öcikërë
 ködë nwongo ötimö bër, ëntö dhanö na ba önyömö nyakö na ën

öcükërë ködë nwongo ötümö bër rwök. **39** Cík gëngö dhakö më pokere kî cwörë ka pod kwö, ëntö ka cwörë öthöö ökö, ën dong twërö nyömërë k'ëcwö mörö këkën na ën mītö, ëntö ëcwö nön myero obed dhanö na tye i Rwoth. **40** Ëntö kî thamana ën bino bedo kî yom cwiny ka obedo këñë, ëka an athamö nî atye ka miö ngö na yaa kî i Tipo k'Obanga ka atye ka kobo köp ni.

8 Köp na makö cem n'ëtyërö both cal jwogi, eyo onu engeo nî “onu kibëc etye kî ngec.” Koth ngec nön miö onu ebedo k'awaka ëntö mar ëñë miö onu ecung na tæk. **2** Ka dhanö mörö thamö nî engeo gin mörö, nwongo ba ngeo gin mörö kite n'onwongo myero ën onge ködë. **3** Ëntö ka ngat mörö marö Obanga, Obanga thon ngeo ën. **4** Cë dong köp i kom camö cem n'ëtyërö both cal jwogi, onu engeo nî cal jwök ba obedo gin mörö na tye i lobo, ëka döki nî obanga nököñë ope na path k'Obanga acël këkën. **5** Kadî bed nî gin mökö tye n'ecwodo nî obanga i wi polo onyo i wi lobo, tye “obanga” na pol ëka “rwodhi” na pol, **6** ëntö onu eut k'Obanga acël, na ëñë Apap, na jami kibëc yaa kî bothe, na onu ëkwö pî ën, ëka Rwoth tye acël, Yecu Kiricito, na jami kibëc öya kî bothe ëka onu ëkwö pî ën. **7** Kadî bed nî kömanön, jö kibëc ba tye kî ngec nön. Jö nököñë tye na dong önaa ökö kî cal jwogi naka tin, gîn cemo nakun nwongo pod thamö gîni nî man cem n'ëtyërö both cal jwogi, ëka miö thama na görü na tye i cwinygi na nyuthigi balgi bal ökö. **8** Ëntö cem ba bino miö onu bedo na cwök k'Obanga. Onu ba ebino bedo na rac ka ba ecemo, ëka thon ba ebino bedo na bër ka ecemo. **9** Gwökërë unu, ëk twërö nî ut unu ködë kür ödök gin mörö na miö jö na görü podho gîni i bal. **10** Piën ka dhanö mörö na tye kî thama na görü i cwinye oneni ka in itye ka cem i öt cal jwök nakun in itye kî ngec, ba bino mëdö nîñë tæk cwiny më camö

cem n'ëtyërö both cal jwogi? **11** Ëka dong omeru ni na görü na yam Kiricito öthöö pîrë, ën bino thöö pî ngec na megî. **12** Ka ïbalö unu both utmegowu na yeegî görü, ëka ïwanö unu thama më cwinygî na pod görü, nwongo ïbalö unu ï kom Kiricito. **13** Pî manön ka cem miö ömëra podho ökö ï bal, cë ba abino camö ringo dökî ëk kür amiï ömëra opodh ï bal. (aiön g165)

9 An ba alööra këna? An ba abedo akwëna? An yam ba anënö Rwoth onu Yecu? Un ba ibedo unu adwogi më ticna ï Rwoth? **2** Ka jö mökö ba yeo nî an abedo akwëna, ëntö kî kubothwu an abedo akwëna, piën un kikomwu ibedo unu anyuth nî an abedo akwëna ka Rwoth. **3** Man ënë pidona both jö na ngölö köp ï koma. **4** Wan ba etye kî twër më cem ëka math? **5** Wan ba etye kî twër më miö dhakö n'oye woth ködwa, kamë ëkwëna nököënë ëka utmego ka Rwoth, ëka Kepa? **6** Onyo an ëka Baranaba këkën ënë myero etii pî kwö? **7** Nga na tio kamë acikari, cë cakö cülö öcara mërë kënë? Nga na pïdhö ölökö ï pwodho mërë, na ba camö nyig ölökö n'öcëk kî ië? Nga na kwaö kwath na ba madhö cak n'öya kî kom rom na ën kwaö? **8** An atye ka twakö köp ni ï kite ka dhanö këkën? Cîk kono ba kobo nî kömanön? **9** Piën ï Cîk ka Muca ëcöö nî, "Kür itwe dhö thwön ka tye ka nyönö kal." Obanga onwongo mönö thama mërë ut ï kom thwoni? **10** Ën ba okobo köp nön both onu? ï adyer, köp mërë yam ëcöö pî onu, piën apur myero opur nakun tye kî gen, ngat na pwodo bël thon myero opwod nakun tye kî gen më nwongo gin mörö kî ië. **11** Ka wan ëcwö kodhi më tipo ï kinwu, manön twërö bedo thwön köp mörö na thwönë ka wan ëkaö jami mökö më kom kî bothwu? **12** Ka jö nököënë tye kî twërö më köny nön kî bothwu, cë wan ba ëlöögî ökö kî twërö nön? Ëntö kadî bed nî twërö nön tye bothwa, wan ba etio ködë, wan ëdiö cwinywa ï köp kibëc ëk kür eketh

orii mörö na gëngö kobo köp më Emuth na Bër i kom Kiricito.

13 Un ba ingeo ni jö na tio i öt k'Obanga gin nwongo cemgi ki i öt k'Obanga, ëka jö na tio gini i kom keno tyër epoko nigä tyër n'ëtyërö? **14** Rwoth yam thon öcükö i kit yoo acël nön ni jö na titö köp më Emuth na Bër myero onwong gini gin mörö na gin kwö ködë pi titö köp më Emuth na Bër. **15** Ëntö an ba atio ki twërö ni mörö. Ëka an ba acöö köp ni ëk itim unu i koma ni kömanön. Bedo na bër ka athöö löö na dhanö mörö lökö wakërena dökö gin mörö na ka cungo mërë ope. **16** Ka an atitö köp më Emuth na Bër, myero kür awakara ködë, piën ëdia adia ië. Ka ba atitö köp më Emuth na Bër, cë an abino nënö can. **17** Ka atimö man ki cwinya këna, abino nwongo cül, ëntö ka atimö nakun ba amitö, nwongo atye ka cobo tic n'ëmia. **18** An abino nwongo koth cül mënë? Cül na mëga ënë yom cwiny na an anwongo ki kom titö köp më Emuth na Bër, na ba angölö cül mörö ië both jö na winyo gini, nakun thon ba atio ki twërö na an aute ködë ëk anwong köny mörö ki both jö na an atitö nigä köp i kom Emuth na Bër. **19** Kadä bed ni alööra këna i nyim jö kibëc, ëntö dong atyeko mira më bedo opii ka jö kibëc, ëk anwong-gi na pol. **20** Ka atye both Eyuda, abedo calö Ayuda ëk anwong Eyuda mökö. Both jö na tye i thë cük ka Muca an abedo thon na calö dhanö na tye i thë cük, (kadä bed an ba atye i thë cük), ëk anwong jö na tye i thë cük. **21** Both Erok n'ope i thë cük ka Muca an abedo na calö dhanö n'ope i thë cük, (nakun nwongo ba atye abonge cük k'Obanga, ëntö abedo i thë cük ka Kiricito), ëk anwong jö na ba tye i thë cük. **22** Both jö na görü gini i yeegi, an abedo na calö dhanö na görü thon, ëk anwong jö na görü. An alübö kite kibëc na dhanö tye ködë, ëk ömia alar jö mökö i yoo kibëc. **23** Manön kibëc atio pi köp më Emuth na Bër, ëk an thon

anywak gum mörö na yaa kī ië. **24** Un ba ingeo unu nī jö na pyem kī ngwëc kibëc ngwëcö gīnī, ëntö dhanö acël këkën ënë nwongo mïc më pwöc? Un thon ngwëc unu kōmanön ëk inwong unu mïc më pwöc. **25** Dhanö acëlacël na pyem i tuko myero ögwökërë kënë i yodhi kibëc. Gīn tīmō manön ëk enwong gīnī tok më dheo na ba rii, ëntö onu ëtimö pī nwongo tok më dheo na rii naka naka. **26** An gira angwëcö atir na ba acacapa, ba adhongo piny ata kamë ngat mörö na dhongo yamö nono. **27** Ayelo koma, ëka amïö bedo opiina ëk ka dong atyeko titö köp both jö nökökë, kür abed dhanö na ba ebino miö mïc.

10 Utmegona, amïtö nī inge unu nī kwere onu kibëc yam obedo gīnī i thë pöl, ëka gīn kibëc yam owok i dye nam. **2** Gīn kibëc yam ebatigagī i pöl ëka i nam, ëk obed gīnī jö ka Muca. **3** Gīn kibëc yam öcamö cem acël nön më tipo, **4** gīn kibëc omodho pii acël nön n'öya kī i lëla më tipo n'owotho ködgī, ëka lëla nön onwongo obedo Kiricito. **5** Kadī bed nī kōmanön, Obanga onwongo ië ba yom kī pol jö mökö ëka dong komgī n'öthö onwongo ököth ata i thim. **6** Jami ni ötimërë na calö apor both onu, cīkö onu nī kür dök ebed parö gin na reco, na calö yam gin öparö. **7** Kür ibed unu jö na wörö cal jwogi kite na jö mökö kī kin-gī ötimö ködë. Kite n'ëcö ködë i Cöc na Leng nī, "Lwak obedo piny i cem kī math, cë öya gīnī malö më myël." **8** Onu myero kür ëdöny i tīmō tīm më ölyang, na calö jö mökö kī kin-gī yam ötimö ködë, ëka jö elip pyer ariö wie adek öthö gīnī ökö i ninö acël. **9** Onu kür ëtëm Kiricito, na calö jö mökö yam ötimö ëka thwone onekogī. **10** Eka kür ingüngüta unu na calö jö mökö kī kin-gī yam öngüngüta gīnī ködë, ëka malaika më thöö otyekogī ökö. **11** Jami ni ötimërë bothgī na calö apor both onu. Eëcö jami ni kibëc i Cöc na Leng më pwonyo onu jö n'ëkwö i

karë ni më ajiki. (aiōn g165) 12 Pī manōn ëk ngat mörö na thamō
ni ecung na tēk, ögwökērë ëk kür opodhi. 13 Atēmatēma mörö
ope na makōwu na ba makō jö kibēc. Obanga genere, ëka ën
ba bino yeo ni ëtēm̄wu rwök na löö ngö na un itwērö dangö. Ka
ëtēm̄wu, Obanga bino mīōwu yoo më bwöth ökö, ëk ibed unu
ki tēkö më dangö. 14 Pī manōn, ewodha na an amarö, wëk unu
wörö cal jwogi ökö. 15 An atwak kodwu na calö jö na ryëk, tham
unu kenwu i köp na an atwakö. 16 Ekopo më gum na onu ëlëgö
gum ië, ba obedo rībērë i remo ka Kiricito? Ogati na onu epoko
ië, ba obedo rībērë i kom Kiricito? 17 Pīën ogati tye acël, onu
n'epol ebodo kom acël, pīën onu kibēc ënywakö camö ogati acël
nōn. 18 Tham unu pī jö më Icarael, jö na camö gin n'ëtyērö both
Obanga ba rībērë gīnī më tic i keno tyër? 19 Ngö na an atye ka
kobo? An atye ka kobo ni cem n'ëtyērö both cal jwogi obedo gin
mörö, onyo ni cal jwök obedo gin mörö? 20 Pe, ngö na an atye
ka kobo ënë ni gin aryëda na jö na ba ngeo Obanga ryëdö gīnī,
gīn tyērö both cene, ëntö ba tyērö gīnī both Obanga. An ba
amitö ni rībērë unu ki cene. 21 Ba itwērö unu madhö ekopo
ka Rwoth ëka më cene. Ba itwērö unu cem i mëja ka Rwoth
ëka döki i mëja ka cene. 22 Onu ëmitö ni nyeko ömak cwiny
Rwoth? Un ithamö ni onu ëtëk ëlöö ën? 23 “An atwērö timö
jami kibēc,” ëntö manōn ba nyutho ni jami kibēc könyö. “An
atwērö timö jami kibēc,” ëntö manōn ba nyutho ni jami kibēc
döngö yee ka dhanö. 24 Ngat mörö kür örang gin na könyö ën
këkën, ëntö myero ölüb gin na könyö awodhe. 25 Cam unu gin
mörö këkën n'ëcadhö i cuk më ringo, abonge penyo gin mörö pī
lworö thama më cwinywu. 26 Pīën “lobo ëka jami kibēc na tye ië
obedo më ka Rwoth.” 27 Ka cë dhanö mörö na ba oye Kiricito
ocwodowu icem, ëka imitö unu cidhö cem, cam unu gin mörö

këkën n'eketho i nyimwu abonge penyo gin mörö pï lwo ro thama më cwinywu. **28** Ëntö ka ngat mörö okobo niwu nï, “Man ngö na dong ëtyërö ökö both cal jwök,” cë kür ïcam unu, pï parö ngat na dong okobo köp nön më po wiwu, ëka pï thama më cwinye na nyutho bal. **29** Manön an akobo pï thama na tye i cwiny dhanö nökenë ca, pathi pï thama na ute i cwinyi. Pingö ëgëngö twëröna na an atye ködë më timö gin mörö ni ökö, pï thama na tye i cwiny dhanö nökenë? **30** Ka an acemo nakun apwöyö Obanga, pingö ëyanya pï gin na dong atyeko pwöyö Obanga ökö pirë? **31** Dong ka ïcamö unu cem onyo imadhö unu math, onyo jami kibëc na un itio, tim unu kibëc më miö dheo both Obanga. **32** Kür ïbal unu cwiny Eyuda, kadï thon jö Grecia, onyo jö k'Obanga n'oye Kiricito, **33** kit na calö an atëmö yomo cwiny ngat acëlacël i gin na an atio kibëc. An ba arangö ngö na kõnya këna, ëntö arangö gin na kõnyö jö na pol, ëk ölarë gini.

11 Lüb unu kitena, na calö an thon alübö kite ka Kiricito. **2** Apwöyöwu piën i köp kibëc ipo unu pïra, nakun ilübö unu pwonyina na yam amiö bothwu. **3** Ëntö amitö inge unu nï Kiricito ënë obedo wi ëcwö acëlacël, ëcwö ënë obedo wi dhakö mërë, ëka Obanga ënë obedo wi Kiricito. **4** Ëcwö mörö na lëgö, onyo na titö köp k'Obanga, nakun oumo wie, manön nwongo okelo lewic i wie. **5** Ëntö dhakö na lëgö, onyo na titö köp k'Obanga nakun ba oumo wie, nwongo okelo lewic i wie, piën ba tye apokapoka mörö i kin ën ki dhakö n'ölyëlö wie. **6** Ka dhakö mörö ba umo wie, myero ölyël yer wie ökö, ëka ka obedo më lewic nï dhakö ka ölyëlö wie, onyo önyarö yer wie anyara, ën myero dong oum wie. **7** Ëcwö kür myero oum wie, piën ën obedo cal k'Obanga ëka dheo k'Obanga. Ëntö dhakö ënë dheo k'ëcwö. **8** Piën ëcwö ba öya ki kom dhakö, ëntö dhakö ënë öya ki kom

9 ěcwō onwongo ba ecweo pī dhakō, ěntō dhakō ěnē
 ecweo pī ěcwō. 10 Pī tyēn kōp ni, ěka piēn pī emalaika, dhakō
 myero oruk gin mōrō mē umo wie mē nyutho nī etye ī thē twēr
 ka cwōrē. 11 ěntō ī kin jō ka Rwoth, dhakō ba twērō cung kēnē
 abonge ěcwō, ěka ěcwō ba twērō cung kēnē abonge dhakō. 12
 Piēn na calō dhakō ōya kī kom ěcwō, ī yoo acēl nōn, ěcwō thon
 dhakō ěnē ōnywōlō. ěntō jami kībēc ōya kī both Obanga. 13
 Ngōl unu kōp ni kenwu: Pore nī dhakō mē lēga both Obanga na
 ba oumo wie? 14 Kite n'ēnywōlō onu kōdē thon ba pwonyo onu
 nī ka ěcwō ōmīō yer wie ōlōth na boco ba mīō ěn lewic? 15
 ěntō ka dhakō tye kī yer wie n'ōlōth na boco manōn obedo mē
 dheo mērē, piēn ěmīō ěn yer na boco nōn ěk oumere kōdē. 16
 ěntō ka ngat mōrō mītō kelo pyem iē, wan epe kī kit na calō
 manōn, ope thon ī kin jō k'Obanga n'oye Kiricito. 17 An acīkōwu
 nakun thon atye kī kōp mōkō na an ba abino pwōyōwu iē, piēn
 cōkērēwu gin mōrō ope iē na bē, ěntō kelo bal kēkēn. 18 Kōp
 mē acēl na an atyeko winyo ěnē nī ka un īcōkērē kanya acēl na
 calō jō n'oye Kiricito, apokapoka bedo tye ī kinwu ěka an thon
 aye kōp nōn, 19 piēn apokapoka myero obed tye ī kinwu, ěk jō
 na genere onen ginī ōkō kanya leng. 20 Ka īcōkērē unu kanya
 acēl, nwongo ba obedo cem ka Rwoth ěnē un īcamō adyer, 21
 piēn ngat acēlacēl cakō camō cem mērē ōkō, nakun jō mōkō
 kec nekogī, ěka jō mōkō mēr ōkō. 22 Un ba itye unu kī peciwu,
 kanya un ītwērō cem kī math iē? Onyo īcaō unu jō k'Obanga
 n'oye Kiricito, nakun iketho unu lewic ī kom jō na ba tye kī gin
 mōrō? Ngō na myero akob bothwu? Īmītō unu nī apwōwu? Ba
 abino pwōyōwu pī kōp ni. 23 Piēn pwony na yam apwonyowu
 kōdē, Rwoth ěnē ōmīa, nī, ī kiwor nōn n'eketho ōrōrō ī kome,
 Rwoth Yecu ōkwanyō ogati, 24 ěka ī karē na dong ōpwōyō,

opoko ië, ëka okobo nĩ, “Man ënë koma na tye pĩrwu, tĩm unu nĩ kōman mē po kōdē pĩra.” 25 Kōmanōn ka öcamō gĩnĩ cem mē kothieno othum, ökwanyö ekopo ëka okobo nĩ, “Ekopo ni ënë cĩkērē na nyen i remona. Tĩm unu nĩ kōman i karē kībēc na un imadhō, mē po kōdē pĩra.” 26 Pĩ karē kībēc na un icamō ogati ni, ëka thon ka imadhō unu kĩ i ekopo ni, nwongo itye unu ka tītō köp mē thōō ka Rwoth, naka ka ën bino dwogo. 27 Pĩ manōn, ka dhanō mörō öcamō ogati ni, onyo ömadhō kĩ i ekopo ka Rwoth ni, nakun kite mērē ba opore, nwongo ën ödökō abal mē pyödō kom kĩ remo ka Rwoth. 28 Dhanō acēlacēl myero kono öngirē kēnē, na bara öcakō camō ogati ëka madhō ngō na ute i ekopo nōn. 29 Piën ngat na camō onyo madhō nakun ba öniāng na bër i kom ngō n'ecwodo nĩ kom Rwoth, nwongo ën tye ka kelo ngölō köp i kome kēnē ka cē öcamō onyo ömadhō. 30 Manōn ënë ömĩö jō na pol kĩ kinwu görü ëka two gĩnĩ, jō mökö thon öthōō gĩnĩ ökō. 31 Ëntō ka onu ëtwērō ngölō köp i kom onu kĩ köp n'atĩr, onwongo ba ëngölō köp i kom onu. 32 Dong ka Rwoth ënë ngölō köp i kom onu, ën pwodo onu mē pwonyo onu, ëk kür ëngöl köp ölöō onu kanya acēl kĩ jō mē lobo. 33 Pĩ manōn dong, utmegona, ka un icökērē kanya acēl mē camō cem ka Rwoth onu, ngat acēlacēl myero ökür awodhe. 34 Ka dhanō mörō kec oneko, myero ën kono ocem kĩ i pacō mērē, ëk köp kür ölöōwu ka icökērē unu kanya acēl. Köp nökēnē n'odong an abino yübō ka an athuno bothwu.

12 Kobedi dong utmegona, köp i kom mĩc na Tipo Naleng mĩö, amītō nĩ inge unu na bër. 2 Ingeo unu nĩ, i karē na un onwongo pod ibedo unu jō na ba ngeo Obanga, onwongo irwenyo unu ökō mē wörō cal jwogi na ba twak. 3 Pĩ manōn an amītō iñiāng unu nĩ ngat mörō ope na Tipo k'Obanga mĩö ën kobo nĩ, “Yecu

ëlamö," ëka ngat mörö ope na twërö kobo nĩ, "Yecu ënë Rwoth,"
 na path ka Tipo Naleng ënë miö ën kobo. 4 Mïc tye na kothgĩ
 papath, ëntö Tipo acël nön ënë poko. 5 Tic tye na kothgĩ papath
 n'etio pĩ Rwoth, ëntö etio pĩ Rwoth acël nön. 6 Yodhi më tic tye
 na papath, ëntö Obanga acël nön ënë tio kĩ jĩĩ ĩ yodhi kībēc. 7
 Dhanö acëlacël ëmiö mïc më Tipo më kõnyö jö nökënë. 8 Tipo
 Naleng miö dhanö acël köp më ryëkö, Tipo Naleng nön miö
 dhanö nökënë köp më ngec. 9 Tipo Naleng nön miö yee both
 dhanö nökënë, both dhanö nökënë, Tipo Naleng nön miö mïc
 më cangö jĩĩ, 10 both dhanö nökënë ën miö mïc më tio tango,
 both dhanö nökënë më twakö köp na calö adwarpĩny, both
 dhanö nökënë poko kin cwiny na papath, both dhanö nökënë
 dhümö lëb na papath, ëka both dhanö nökënë më gönyö lëb na
 papath. 11 Ëntö Tipo Naleng nön ënë tio tic kĩ mïc ni kībēc, ën
 poko mïc na papath both dhanö acëlacël kite na ën mītö ködë.
 12 Kom dhanö tye kĩ dul na pol na papath, ëntö dul na papath
 nön bedo dul kom acël. Ënë kom Kiricito. 13 Pïën onu kībēc,
 Eyuda ëka jö Grecia, opii ëka jö na löörë kën-gĩ, onu ebatica
 ëka ëdökö kom acël ĩ Tipo acël nön, onu kībēc ënywakö Tipo
 acël nön. 14 Pïën kom dhanö ba tye ĩë dul acël këkën, ëntö
 tye ĩë dul na pol. 15 Ka onwongo tyën jö kob nĩ, "An ba abedo
 dul kom pïën an ba abedo cing," manön ba miö ën kwërö më
 bedo dul kom. 16 Ka onwongo ith kob nĩ, "An ba abedo dul kom
 pïën an ba abedo wang," manön ba miö ën kwërö më bedo
 dul kom. 17 Ka onwongo kom kībēc obedo wang jö, onwongo
 ëtwërö winyo köp nĩngö? Ka onwongo kom kībēc obedo ith jö,
 onwongo ëtwërö ngweno pĩny nĩngö? 18 Ëntö kite na tye ködë,
 Obanga oketho dul na papath ĩ kom, dul acëlacël kite na ën mītö
 ködë. 19 Ka onwongo gĩn kībēc obedo dul kom acël këkën, kom

onwongo ba twërö bedo tye. **20** Na calö tye ködë, dul kom tye na papath, ëntö kom tye acël. **21** Wang jö ba twërö kobo nĩ cing jö nĩ, “An ba amiti!” Wíc thon ba twërö kobo nĩ tyën jö nĩ, “An ba amiti!” **22** Nakaka manön, dul më kom mökö n'ëthamö nĩ görü ënë dökĩ nwongo mītërë rwök, **23** ëka dul kom mökö n'ëthamö nĩ dheogĩ ope ënë onu ëmïö wörö na pïrë tæk, ëka dul kom na ba nen na bër ënë eruko kĩ ruk na bër, **24** nakun dul kom onu na nen na bër ba dök mütö gin mörö. Obanga öribö dul më kom nakun mïö dheo na thwönë na löö both dul na dheogĩ nök, **25** ëk apokapoka kür obed tye i kom, ëntö ëk dul acëlacël öpar pĩ dul kom awodhe. **26** Ka dul kom mörö acël tye ka rem, dul kom nökënë thon rem kanya acël ködë. Ka ëwörö dul kom acël, dul kom na papath kibëc bedo kĩ yom cwiny ködë. **27** Dong un kibëc ibedo unu kom Kiricito, ëka dhanö acëlacël kĩ kinwu obedo dul kom Kiricito. **28** Obanga oketho jö ni i kin lwak jö n'oye Kiricito, më acël ëkwëna, më ariö edwarpiny, më adek epwonye, ëka jö na tio tango, ëka thon jö na tye kĩ mïc më cangö jii, jö na twërö kõnyö jö nökënë, jö na tye kĩ mïc më tëla ëka jö na dhümö ginĩ lëb na papath. **29** Jö kibëc obedo ginĩ ëkwëna? Jö kibëc obedo ginĩ edwarpiny? Jö kibëc obedo epwonye? Jö kibëc tio tango? **30** Jö kibëc tye kĩ mïc më cangö jii? Jö kibëc dhüm kĩ lëb na papath? Jö kibëc gönyö ginĩ lëb? **31** Keth unu cwinywu më nwongo mïc na pïrgi tæk. Ëka dong an abino nyutho niwu yoo na bër na löö.

13 Ka an adhüm kĩ lëb jö nökënë ëka më k'emalaika, nakun ba atye kĩ mar an abedo calö ölang na kok rwök onyo agece. **2** Ka an atye kĩ mïc më twakö köp na calö adwarpiny nakun aniang müng, ëka atye kĩ ngec kibëc, ëka ka an atye kĩ yee kibëc, na an arömö köbö kidi na thwönë kany ökënë, nakun ba atye kĩ

mar, an nwongo ba abedo gin mörö. **3** Ka an amiö jami kibëc na an atye ködë both écan, éka ajalö thon koma më awanga ki mac, nakun ba atye ki mar, ba bino könyöna ki gin mörö. **4** Mar diö cwinye, obedo thon nyakica, mar ba nyek, ba wakërë, **5** ba ger, ba rangö gin na makö kome kënë, ba ngöö pïöpïö, ba kanö gin na rac n'ëtïmö i kome. **6** Cwinye ba bedo na yom i tim na ba tye atir, ëntö cwinye yom i köp na tye adyer. **7** Mar diö cwinye i jami kibëc, yee köp kibëc, tye ki gen i karë kibëc, dangö köp kibëc. **8** Mar ba jik. Dwaropiny bino thum ökö, naka thon dhümö lëb bino jik ökö, éka ngec bino jik thon ökö. **9** Pïën onu engeo dul mökö na nönök kékën, éka edwaro thon dul na nönök, **10** ëntö ka gin n'opong obino, gin n'obedo dudul bino jik ökö. **11** I karë na an abedo athin, atwak kamë athin, athamö thama kamë athin éka apyem kamë athin. Kobedini na dong atengo, awëkö kite më thino ökö. **12** Gin na onu ënënö i caa ni, obedo calö cal na nen ribiribi ki i kiyo, ëntö i karë na bino anyim ca onu ebino nënërë wang ki wang. Kobedini an angeo dul mörö kékën, ëntö i ninö na bino anyim ca an abino bedo ki ngec kibëc, kadï bed engea na bër. **13** Dong tye gin adek na bino bedo naka naka: yee, gen, éka mar. Ëntö gin na pïrë tük na löögï kibëc ënë mar.

14 Yelere unu më nwongo mar, keth unu cwinywu thon më nwongo mïc më tipo, na löö kibëc mïc më twakö köp na calö adwarpiny. **2** Pïën dhanö na dhümö lëb na papath ba twak ki jii ëntö nwongo ën tye ka twak k'Obanga. Ngat na n'ang i köp mërë ope, nwongo ën tye ka kobo müng më Tipo Naleng. **3** Ëntö dhanö na twakö köp na calö adwarpiny, twak ki jii nakun döngö yeegï, cükö cwinygï, éka kweo cwinygï. **4** Dhanö na dhümö lëb na papath döngö yee mërë kënë, ëntö dhanö na twakö köp na calö adwarpiny nwongo tye ka döngö jö n'oye Kiricito. **5** An

amitō nī idhūm unu lēb na papath, ɛntō na lōō kibēc an amitō nī
 itit unu kōp k'Obanga. Dhanō na twakō kōp na calō adwarpiny
 pīrē tēk lōō ngat na dhūmō lēb na papath, thwara ka ngat mōrō
 ögönyö both jīi gin na ɛn kobo, ɛk ököny jō n'oye Kiricito mē
 döngö. **6** Utmegona, ka an abino bothwu nakun adhūmō lēb
 na papath, köny ngō na an abino bedo ködē bothwu, ka ba an
 akelo niwu kōp mōrō n'Obanga onyutho nīna, onyo ngec mōrō,
 onyo kōp mōrō na calō mē k'adwarpiny, onyo pwony mōrō? **7**
 Naka thon gin n'ope kī kwō, na kok na calō pelu onyo adungu,
 ka dwönē ba winyere na bē, jīi bino nīang nīngō ī wer n'etye ka
 kūdhō onyo n'etye ka göönō? **8** Ēka buruji, ka ba ɛkūdhō kī
 dwön mē cwodo, nga na bino yübērē mē cidhō ī lwēny? **9** ī kite
 acēl nōn, nga na bino nīang ī gin na un ikobo ka itye unu ka
 dhūmō lēb na papath, nakun ikobo unu kōp na ba ɛnīang iē?
 Kōpwu bino kēth ī wi yamō ata. **10** Tye koth lēb na pol ī wi lobo
 na gin kibēc papath, ɛntō ba tye mōrō na tyēn kōp mērē ope. **11**
 Ka an ba angeo lēb dhanō mōrō na tye ka twakō, an abedo na
 calō arok bothe, ɛka ɛn thon bedo na calō arok botha. **12** Dong
 kōmanōn, un thon na calō iketho unu cwinywu mē nwongo mīc
 mē Tipo, tēm unu mē löönō mīc na mīō jō n'oye Kiricito cung na
 tēk. **13** Pī manōn, dhanō na tye ka dhūmō lēb na papath ɛn
 myero ölēg both Obanga ɛk ömīi ɛn mīc mē gönyö ngō na ɛn
 etye ka kobo. **14** Pīen ka an alēgō nakun adhūmō lēb, cwinya
 lēgō, ɛntō nwongo thamana ba tīmō gin mōrō iē. **15** An atīm ngō
 kobedini? An abino lēgō both Obanga kī cwinya nakun alēgō kī
 thamana thon. An abino wero wer kī cwinya nakun abino wero kī
 thamana thon. **16** Ka in ipwōyō Obanga kī cwinyi kēkēn, dhanō
 nököne n'obino ī gürēwu twērō kobo “Amēn” nīngō ī pwōcni ī
 kite mēnē nakun ba öñiang ī kom ngō na in ikobo? **17** Kadī

onwongo ïmïö pwöc na bër, ba bino kõnyö dhanö nõkënë ca më döngö kadï kicël mörö. **18** An apwöyö Obanga pïën an adhümö lëb na papath na lööwu kibëc, **19** ëntö ï güre ka jö n'oye Kiricito an amïtö kobo köp mörö abic këkën kï thamana më pwonyo kï jö nõkënë, nakaka kobo köp elip apar nakun adhümö kï lëb na ba ngere. **20** Utmegona, kür ibed unu kamë ëthïnö ï thamawu. Bed unu ëthïnö ï tïmö gin mörö na rac, ëntö ï thamawu bed unu jö n'otengo. **21** Yam ëcöö ï Cïk nï, “An abino twak kï jö më rok ni kï lëb na jïi dhüm ködë na papath ëka kï dhö Erok. An abino twak both jö ni, ëntö kadï bed nï gin ba bino winyona,” man köp ka Rwoth. **22** Manön nyutho nï dhümö lëb na papath ëmïö ëk obed anyuth both jö na ba oye Kiricito, pathï both jö n'oye, ëntö twakö köp na calö adwarpïny tye pï jö n'oye, pathï pï jö na ba oye. **23** Dong ka jö kibëc n'oye Kiricito ögürë kanya acël nakun jö kibëc dhümö lëb na papath, ëka jö nõkënë na ba nïang, onyo jö na ba oye Kiricito obino ië, gin ba bino kobo nï un ipo? **24** Ëntö ka jö kibëc tye ka twakö köp na calö adwarpïny, ëka dhanö mörö na ba oye Kiricito, onyo dhanö na ba nïang obino ï cökërë, ën bino nïang ï kom bal mërë pï gin na ën owinyo kï both jö kibëc. Köp na jïi kibëc okobo bino ngölö ninë köp. **25** Müng na tye ï cwinye ebino kelo kanyalër, ëka bino ryebere pïny, wörö Obanga nakun tucö nï, “Adyer, Obanga tye ï kinwu.” **26** Utmegona, ka iëgürë unu, dhanö acëlacël tye kï wer, ngat nõkënë pwonyo, ngat nõkënë kobo ngö n'Obanga onyutho ninë, ngat acël bino dhümö lëb na papath, ëka ngat nõkënë bino gönyö ngö n'ekobo. Ëntö jami ni kibëc myero ötimërë ï yoo na kõnyö döngö ka jö n'oye Kiricito. **27** Ka dhanö mörö dhümö lëb na papath, myero gin obed jö ariö onyo jö adek, kür ökal wel nön, nakun eleo alea, ëka ngat mörö myero ögöny ngö na gin kobo. **28** Ëntö ka ngat

mörö ope na gönyö, myero ngat na mitö twak kî lëb na papath nön öling alinga i ka güre ka jö n'oye Kiricito, myero ötwak ën kënë ëka both Obanga. **29** Edwarpiny myero obed jö arïö onyo jö adek, ëka jö nökenë pimo köp na gin tye ka kobo. **30** Ka cë Obanga onyutho köp mörö both ngat mörö nökenë n'obedo piny i kinwu, dhanö n'onwongo tye ka twak myero öling ökö. **31** Piën un kibëc itwëro twakö köp na calö adwarpiny nakun ileo unu alea, ëk jö kibëc opwonyere ëka dök thon öcük cwinygi. **32** Ngat na tye ka twakö köp na calö adwarpiny myero ölöö mïc mërë më twak, **33** piën Obanga ba obedo won arubaruba, ën obedo won kuc. Na calö jö k'Obanga na leng kibëc n'oye Kiricito, **34** mon myero öling alinga ka tye gini i kin jö n'oye Kiricito. Ba eyeo niggi më twak, ëntö gin myero ömirë i the löc kite na Cïk kobo ködë. **35** Ka cë gin mitö ngeno köp mörö, myero gin openy cwögi kî pacö. Obedo lewic rwök both dhakö më twak i ka güre ka jö n'oye Kiricito. **36** Onyo ithamö unu ni köp k'Obanga yam öcakërë kî bothwu, ëka dökî obino bothwu këkën? **37** Ka ngat mörö thamö ni ën ebledo adwarpiny onyo etye kî mïc mökö më Tipo, myero ën ongee ni köp na an acöö bothwu ënë cïk n'öya kî both Rwoth. **38** Ëntö ka ngat mörö ba oketho köp ni i thama, ën thon ba ebino ketho thama i kome. **39** Dong utmegona, keth unu cwinywu më twakö köp na calö adwarpiny, ëntö dhümö lëb na papath thon kür ijük unu. **40** Ëntö gin mörö kibëc myero ëtim i kite na bër, körë kî körë.

15 Kobedi dong utmegona, an amitö poono wiwu i kom köp më Emuth na Bër na yam atitö bothwu, na un dong igamö ökö, ëka thon icung unu ië. **2** Pi köp më Emuth na Bër ni ënë ömiö ilarë unu, ka dong imakö unu na tæk köp na yam atitö bothwu, kono onwongo ba iyee unu nono. **3** Pi köp na an amiöwu na pïrë dit

mě acël, na an thon agamö kobo nĩ—Kiricito yam öthöö pĩ bal
onu, nakun lübö Cöc na Leng na yam ëcöö. **4** Eiko ën, ëka
ecero ën ökö ĩ nĩnö mẽ adek, nakun lübö Cöc na Leng na yam
ëcöö. **5** Ën onen both Kepa, cë onen both ëkwëna apar ariö. **6**
Kinge manön onen both utmego na löö mia abic wang acël, pol
jö mökö kĩ kom jö nön pod tye gĩnĩ na kwö, kadĩ bed nĩ jö mökö
öthöö gĩnĩ dong ökö. **7** Cë ën onen dökĩ both Yakobo, ëka both
ëkwëna kibëc, **8** cë ĩ ajiki mërë kibëc onen botha thon, kadĩ bed
nĩ an abedo calö ngat mörö n'ënywölö ĩ karë na ba opore. **9**
Pïën an atĩdĩ rwök kĩ kin ëkwëna kibëc, n'onwongo ba apora
nĩ ëk ecwoda nĩ akwëna, pïën yam ayelo jö k'Obanga n'oye
Kiricito. **10** Ëntö pĩ kica k'Obanga n'ömĩa, ënë ömĩö an atye
kite na an aute ködë, ëka kica mërë na ën ömĩa onwongo ba
obedo mẽ nono. An atio tic na tēk rwök na löö jö nön kibëc, kadĩ
bed nĩ pathĩ an, ëntö kica k'Obanga ënë otio köda. **11** Adyer
kadĩ bed onwongo nĩ an onyo gĩn, köp na wan dong ëtītö, ënë
köp na un iyee. **12** Kobedi dong ka ëtītö nĩ ecerö Kiricito kĩ kin
jö n'öthöö, pĩngö jö mökö kĩ kinwu kobo nĩ cer ka jö n'öthöö
ope? **13** Ëntö ka cer ka jö n'öthöö ope, cë Kiricito thon ba ecerö.
14 Ëka ka Kiricito ba ecerö, cë tītö köpwa bedo na köny mërë
ope, naka thon yeewu köny mërë ope. **15** Mëd ĩ kom manön,
onu thon ebedo ecaden mẽ twodo ĩ kom Obanga, pïën onu
ëtwakö köp ĩ kom Obanga nĩ ënë ömĩö Kiricito ocer kĩ ĩ thöö.
Ëntö ka tye adyer nĩ jö n'öthöö ba ecerogĩ, cë Obanga ba ocerö
Kiricito. **16** Ka cero jö n'öthöö ope, cë nwongo Kiricito thon yam
ba ecerö. **17** Ka Kiricito yam ba ecerö, cë yeewu köny mërë ope
thon, nwongo pod itye unu ĩ thë bal. **18** Cë jö na dong öthöö
gĩnĩ na yee ĩ Kiricito nwongo orwenyo gĩnĩ ökö. **19** Ka genwa ĩ
Kiricito könyöwa ĩ kwö mẽ karë ni kēkēn, cë nwongo ënënö

onu kī kīca rwök na löö jö kibēc. 20 Ęntö ĩ adyer mērē, Kiricito ecerö dong ökö kī ĩ kin jö n'öthöö, ěn tye na calö wi kac ka jö n'öthöö. 21 Pĭen dhanö ěnē okelo thöö, döc thon cer ka jö n'öthöö dhanö ěnē okelo. 22 Kite na jö kibēc thöö ködē ĩ Adam, kōmanōn thon jö kibēc ebino mĭögĭ kwö ĩ Kiricito. 23 Ęntö ngat acēlacēl kī kakarē, mē acēl Kiricito, na ěnē wi kac, ěka kinge jö ka Kiricito ĩ karē mē dwogo mērē. 24 Cē ajiki pĭny dong bino thuno, na Kiricito bino mĭö ker ĩ cĭng Obanga Apap, na nwongo dong otyeko türö kit löc kibēc, twērö kibēc ěka tēkö. 25 Pĭen Kiricito myero obed ĩ löc naka wang n'Obanga oketho lang mērē kibēc ĩ thē tyēnē. 26 Langö n'ebino tyeko mē ajiki ěnē thöö. 27 Pĭen yam ěcöö nĭ, "Obanga oketho jami kibēc ĩ thē tyēnē." Ęntö ka ekobo nĭ oketho "jami kibēc" ĩ thē löc mērē, cē nen kanyalēr nĭ ba ěkwanö ěn Obanga kikome n'oketho jami kibēc ĩ thē löc ka Kiricito. 28 Ka dong etyeko ketho jami kibēc ĩ thē löc mērē, ěn Wod kikome thon ebino ketho ĩ thē löc k'Obanga ěk Obanga öcök jami kibēc ĩ thē löc mērē. 29 Kobedi dong, ka cer ka jö n'öthöö ope, jö na dong ebaticagĭ pĭ jö n'öthöö bino gĭnĭ tĭmö ngö? Ka cer ka jö n'öthöö ope kadĭ thon kĭcēl, pĭngö dong ebatica dhanö na kakargĭ? 30 Pĭngö onu dong ebeto kanya rac caa kibēc? 31 An athöö nĭnö kibēc, utmegona, manōn akobo bothwu atĭr, pĭ wakērē na an atye ködē ĩ Kiricito Yecu Rwoth onu. 32 Kadĭ bed yam alwēnyö kĭ leeni na ger ĩ Epeco, kite na dhanö kobo nĭ, kit köny mēnē n'anwongo ĩē? Dong ka cer ka jö n'öthöö ope, "Eru ecemu ěka emedhu, pĭen diki onu ebino thöö ökö." 33 Kür ĩmĭĭ ěbwölwu: "Woth kĭ jö na reco balö kite na bēcö." 34 Dwog unu cen ĩ tham n'atĭr ěka ĩkwēr unu bal ökö. Pĭen jö mökö ba tye gĭnĭ kĭ ngec nōn ĩ kom Obanga. Akobo man ěk lewic ömakwu. 35 Gwök onyo ngat mörö bino penyo nĭ, "Jö

n'öthöo ebino cerog'i n'ingö? Kit kom mënë na g'in bino bedo ködë?" 36 In iming! Kodhi na in icwö i ngöm, ba twëro nwongo kwö wang n'öthöo kono. 37 Ëka gin na in icwö ënë kodhi nono, onyo kodhi kal onyo koth kodhi na path na ba obedo kom gin na donyo. 38 Ëntö Obanga mïö kom i kodhi nön kite na yam ën öyëro ködë, kodhi acëlacël k'i kit kothe. 39 Ringo kom gin na kwö k'ibëc ba röm: Ringo dhanö path, ringo leeni path, ringo winy path ëka më rëc thon path. 40 Dök thon kom më polo ëka më lobo tye, ëntö kom më polo tye k'i dheo mëre na path, ëka kom më lobo thon tye k'i dheo mëre na path. 41 Ceng tye k'i koth dheo mëre acël, dwe thon tye k'i dheo mëre na path, cër thon tye g'ini k'i dheog'i na path, ëka cër thon kiteg'i papath k'i dheo na g'in mïö. 42 Obedo thon n'i kōmanön i kom cer ka jö n'öthöo. Gin ëcwö obedo gin na thöo, ëntö ka ecero ba dök thöo. 43 Ëcwö na nwongo ope k'i dheo mëre, ëntö ecero na nwongo dheo mëre dong tye, ëcwö na nwongo pod görü, ëntö ecero na nwongo tye k'i tükö. 44 Ëcwö na nwongo obedo kom më lobo ni, ëka ecero ën na nwongo obedo kom më cwiny. Ka kom më lobo ni ute, cë nyutho n'i kom më cwiny thon ute. 45 Cöc na Leng kobo n'i onu ni, "Dhanö më acël obedo Adam n'ödökö dhanö na kwö." Ëntö Adam më ajiki ödökö tipo na mïö kwö. 46 Ëntö kom më tipo ba öcakö bino ëntö kom më lobo ni ënë öcakö bino, cë dong kom më tipo bino k'i körë. 47 Dhanö më acël ecweo k'i kom apua më lobo, ëntö dhanö më ariö na ënë Kiricito öya k'i i polo. 48 Jö më lobo cal g'ini k'i dhanö n'ecweo k'i kom ngöm më lobo, ëka jö më polo cal g'ini k'i dhanö n'öya k'i i polo. 49 Dong kite na yam onu eruko cal ka dhanö n'ecweo k'i ngöm më lobo ni, kōmanön thon onu ebino ruko cal ka dhanö n'öya k'i i polo. 50 Man ënë ngö na an akobo bothwu, utmegona, n'i gin na tye k'i ringo kom ëka

remo ba twërö leeno ker k'Obanga. Ėka gin na töp ökö thon ba twërö leeno gin mörö na ba töp. **51** Winy unu müng nĩ: Pathĩ nĩ onu kibęc ebino thöö, ěntö ebino lökö onu kibęc ökö— **52** pĩöpĩö pĩ karě na nönök mörö kėkėn, na calö wang na ryapi ěka ka buruji mē ajiki bino kok, pĩen buruji bino kok, ěka dong ebino cero jö n'öthöö ökö na ba dök bino gini thöö, cē ebino lökö onu thon. **53** Pĩ kom na töp myero orukere kĩ gin na ba töp, ěka gin na thöö myero orukere kĩ gin na ba thöö. **54** Dong ka gin na töp orukere kĩ gin na ba töp, ěka gin na thöö thon orukere kĩ gin na ba thöö, cē bino nyutho köp na yam ěcöö nĩ bino cobere kakarē nĩ, “Thöö dong ěmwönyö ökö ĩ löc.” **55** “In, thöö, löcni tye kwene? In, thöö, kwirni tye kwene?” (Hadēs g86) **56** Kwir ka thöö ěnē bal, ěka tēkö mē bal ěnē cĩk. **57** ěntö pwöc myero obed both Obanga na miö onu löc pĩ Rwoth onu Yecu Kiricito. **58** Pĩ manön, utmegona mē amara, cung unu na tēk abonge gin mörö na yengowu, mēdērē unu thon kĩ tic ka Rwoth ninö kibęc, nakun ĩniang unu nĩ ĩ Rwoth onu, yelerewu pathĩ mē nono.

16 Dong na makö köp mē jwoko ĩim mē könyö jö k'Obanga na leng, kite na calö acikö jö n'oye Kiricito na tye ĩ Galatia, un thon myero ĩĩim unu nĩ kömanön. **2** ĩ ninö mē acēl kibęc mē cabīt, dhanö acēlacēl kĩ kinwu myero opok ĩim mökö oketh path, nakun lübö kite na ěn onwongo ködē. Kür dök ĩkūra unu naka ka an athuno kunön ěka ĩcak unu ajwok. **3** Ėka ka an athuno bothwu, an abino mĩö waraga mē nyuthere both jö na un ĩyērö ěka mē orogĩ kĩ mĩc na mewu yo Jerucalem. **4** Ėka ka pore nĩna mē cĩdhö, cē gĩn twërö woth köda. **5** An abino ĩimöwu kinge wok kĩ Macedonia, pĩen an atye ka yübö mē wok kĩ ĩ Macedonia. **6** ĩ karē mökö gwök onyo an abino bedo bothwu pĩ karē mörö onyo an abino bedo kunön pĩ karē mē ngicö pĩny, ěk

ìkõnya unu ì wothna kanya an abino cìdhö ìë. 7 An ba amìtö nì
 anènwu kobedini, ageno nì an abino bedo bothwu pì karè mörö,
 ka Rwoth oyeo. 8 Èntö an abino bedo ì Epeco naka ì nìnö më
 Pentekot. 9 Dholokek na lac më tic etyeko yabö ökö nìna, kadì
 bed nì jö na pol tye ka pyem kòda. 10 Ka Timoteo obino, nèn
 unu nì ba obedo kì lworö mörö ì karè na èn tye ì kinwu. Pìèn èn
 tye ka tio tic ka Rwoth, kite na an atye ka tic kòdë. 11 Ngat
 mörö kür ökwèr èn, èntö kõny unu èn, èk owoth kì kuc ka èn tye
 ka dwogo botha. An atye ka kürö èn më dwogo botha kanya
 acèl kì utmego. 12 Kobedi dong köp ì kom ömìn onu Apolo, an
 akwaö èn më bino lìmöwu kanya acèl kì utmego nökèné, èntö
 èn onwongo ba mütö bino ì karè nòn, cè bino bino ka karè na bër
 onwongere. 13 Bed unu na wangwu thwolo, cung unu na tèk ì
 kom yeewu, bed unu cwö na cwinygì tèk, cung na tèk. 14 Tìm
 unu jami kībèc kì mar. 15 Ingeo unu nì Citipwanu ëka jö më ödë
 ènë öcakö gīnī dökö jö n'oye më acèl ì lobo Akaya, dök thon
 öjalèrë gīnī kèn-gī më tic pī jö k'Obanga na leng. Dong akwaöwu
 utmegona, 16 më bedo kì winy bothgì ëka kì jö nökèné kībèc na
 yelere gīnī më tic kanya acèl ködgì. 17 Cwinya onwongo yom ì
 karè na Citipwanu, Porotunatuc ëka Akaika othuno gīnī, pìèn gīn
 obedo ka mīö kõny n'onwongo un ipe kany më mīö. 18 Gīn
 dong okweo cwinya ëka cwinywu thon. Myero ìmīi unu pwöc
 both koth jö na calö man. 19 Jö n'oye Kiricito na tye gīnī ì lobo
 Acia omothowu. Akwila ëka Piricila omothowu gīnī kì cwinygì
 kībèc ì Rwoth, kanya acèl kì jö n'oye Kiricito na cökèrë gīnī ì
 ödgì. 20 Utmego kībèc omothowu. Motheru unu kì moth më
 mar. 21 An, Paulo, acöö moth ni kì cīnga kikokome. 22 Ka ngat
 mörö ba marö Rwoth, cen myero ömakì. Rwothwa, bin! 23 Kica

ka Rwothwa Yecu obed kodwu. **24** Mar na mëga obed bothwu
kībēc ĩ Kiricito Yecu. Amën.

2 Jö Korinti

1 Waraga ni öya kî both Paulo, n'ëyëro kî miti k'Obanga më bedo akwëna ka Kiricito Yecu ëka kî both ömîn onu Timoteo. Both jö k'Obanga n'oye Kiricito na tye ï Korinti, kanya acël kî jö k'Obanga na leng kibëc na tye ï Akaya kibëc: **2** Ëk Obanga Apap onu ëka Rwoth Yecu Kiricito ömîiwu kica ëka kuc. **3** Pwöc obed both Obanga Apap ka Rwoth onu Yecu Kiricito, Apap n'obedo akica ëka Obanga na kweo cwiny jö kibëc. **4** Ën kweo cwinywa kî ï canwa kibëc, ëk wan thon ekwe cwiny jö na tye kî can na papath kî kweo cwiny na wan kikomwa enwongo kî both Obanga. **5** Pî kite na can na Kiricito ödangö opodho ï komwa na thwönë, kömanön thon pî Kiricito wan thon ekweo cwinywa rwök. **6** Ka wan ëdangö can, manön miö ekweo cwinywu ëka inwongo unu larë. Ka ekweo cwinywa, manön thon miö ekweo cwinywu, miö un ïcakö nwongo tükö më dangö kit can na wan thon ëdangö. **7** Wan etye kî gen na tük pî un, piën wan engeo nî ka un ïnywakö unu ködwa can na wan ëdangö, un thon ebino kweo cwinywu kite n'ekweo kî cwinywa. **8** Utmegowa, wan ëmitö nî inge unu can na wan ëdangö ï lobo Acia. Pëkö ödiöwa rwök na wan ba dök ërömö dangö, ömiö wan ba dök ebedo kî gen mörö më kwö. **9** Adyer, wan onwongo engeo kî ï cwinywa nî dong etyeko ngölö niwa köp më thöö. Ëntö man ötimërë ëk kür eketh gen ï komwa kënwa ëntö both Obanga na cero jö n'öthöö. **10** Ën ölaröwa kî ï can na rac më thöö, ëka ën dökî bino laröwa. Wan dong eketho genwa ï kome nî ën bino laröwa dökî. **11** Myero ïribërë unu ködwa ï lëga, ëk ömîi jö na pol öpwö Obanga pîrwa pî gin na bër n'ëtümö ï komwa pî lëga ka jö na pol. **12** Gin na wan ëwakërë pîrë ën ene, wan engeo kî ï cwinywa adyer nî wan ëkwö na bër ï lobo nî, ëka rwök mërë wan ëkwö kanya acël kodwu abonge bal

mörö na cwinywa leng kit n'Obanga ömitö ködë. Pathi pī ryëkö ka dhanö ëntö pī kica k'Obanga. **13** Wan ba ëcöo bothwu gin mörö na un ba irömö kwanö onyo nīang ië. Ageno nī ibino unu nīang na bër, **14** kite na calö dong inīang unu na nönök nī i nīnö na Rwothwa Yecu bino dwogo, un ibino wakërë unu pīrwa kite na wan thon ebino wakërë pīrwa. **15** Pīën an onwongo anīang na bër, ömīö ayübö nī myero acak limöwu ëk inwong unu gum wang kiriö. **16** An ayübö më wok limöwu ka acīdhö yo Macedonia ëka dökī ka adwogo kī Macedonia, ëk ikönya unu i wothna yo Yudea. **17** I karë na an ayübö kömanön, onwongo ba abedo lölökö köpna. Ba ayübö calö dhanö mörö na kobo nī, “Eyo” onyo “Pe” awang acël. **18** Ëntö kite n'Obanga obedo ngat na genere, köp n'onwongo wan ekobo bothwu ba obedo “Eyo” ëka “Pe.” **19** Pīën Yecu Kiricito, Wod k'Obanga, n'onwongo wan kī Cilibwano ëka Timoteo ëtītö bothwu nī ba obedo ngat na kobo nī, “Eyo” ëka “Pe,” ëntö i ën, wan enwongo “Eyo” këkën. **20** Pīën gin n'Obanga öcīkö nī ëtīmö kibëc ocobere i kome, pī manön wan ekobo nī, “Amën” i Yecu Kiricito pī miö dheo both Obanga. **21** Obanga ënë ömīö wan ecung na tæk kanya acël kodwu i Kiricito, ëka ën owirowa. **22** Ën dong ömwönö anyuth mërë i komwa, ëka oketho Tipo mërë i cwinywa më moko nī ën ebino miö gin na kibëc na ën öcīkö. **23** An acwodo Obanga më bedo caden-na nakun akobo kī cwinya kibëc nī an ba abino adwogo i Korinti, pīën onwongo amītö tīmö niwu kica. **24** Pathi nī wan etye kī twërö i kom yeewu, ëntö wan etio kodwu kanya acël ëk un ibed kī yom cwiny, pīën un icung na tæk i kom yee.

2 Ëntö kī kubotha onwongo athamö nī dwogona myero kür okel niwu cwer cwiny nököënë. **2** Ka acwero cwinywu, cë nga na dökī bino yomo cwinya? Pathi dhanö na an acwero cwinye? **3** Manön

         an ac   waraga n n bothwu,  k ka abino, j  na myero
 oyom cwinya k r    a gin  cwer cwiny, pi n onwongo ageno
 n  yom cwinya    yom cwiny na mewu. **4** An onwongo ac  
 niwu waraga k  thw n kumo  ka k  cwer cwiny na pii wanga
 cwer, path  pi cwer cwinywu  nt   k     inge unu mar na
 thw n  na an aute k d  i komwu. **5** Ka ngat m r  okelo cwer
 cwiny, nwongo ba ocwero cwinya an k na,  nt  nwongo ocwero
 cwinywu k b c. Akobo n  k man n pi n ba amit  n  ad i  n
 rw k. **6** Koth dhan  n'obedo n  k man n, pwod na j  na pol
 oketho i kome nwongo  r m   n. **7** Kobedini, myero   im unu
 k ca n n   ka ikwee unu cwinye,  k     cwer cwiny na dit k r
 obuu  n  k . **8** P  man n akwa wu n  myero inyuth unu mar na
 un itye k d  i kome. **9** Man  n  gin n'    ac   waraga m 
 t m wu  k an n ka iwinya unu i yodhi k b c. **10** Ka ngat m r 
 na un dong   im  k ca n n , an thon at im  k ca n n ,  ka gin
 m r  na an dong at im  k ca   , ka m r  tye, nwongo at im  k ca
 i nyim Kiricito p rwu, **11**  k Catan k r  l  wa k  ry k  m r . Pi n
 wan dong engeo thama m r . **12**   kar  na an athuno i Teroa m 
 t t  Emuth na B r ka Kiricito, anwongo n  Rwoth dong  yab 
 yoo n na. **13**  nt  cwinya ba obedo na yom pi n ba anwongo
  m ra Tito kun n. C  amotho j  n'oye na tye kun n  ka apoth
 yo Macedonia. **14**  nt  pw c obed both Obanga, na kar  k b c
 t l wa i dore m  nyutho l c ka Kiricito, d k  tio k dwa  k Kiricito
 ongere na cal  gin na kur na ngwece dung i kabedo k b c. **15**
 Pi n wan ebedo gin na ngwece kur ka Kiricito both Obanga, na
 dung na m  both j  na tye ka lar   ka both j  na tye ka rwenyo.
16 Both j  na tye ka rwenyo ngwecewa obedo gin n' th   na
 kelo th  ,  nt  k  both j  na tye ka lar  ngwecewa obedo gin na
 kw  na kelo kw .  ka nga na tw r  tic ni? **17** Wan ba  cal k  j 

na pol nökenë na rubo gĩnĩ köp k'Obanga më nwongo magoba. Ëntö ĩ Kiricito, wan ëtwak na cwinywa leng ĩ nyim Obanga na calö jö n'Obanga ooro.

3 Wan döki ëcakö më pakërë kënwa? Onyo un ĩmütö nĩ wan ebin kĩ waraga më nyuthere bothwu calö jö nökenë onyo waraga na un ĩcöö? **2** Un kikomwu ĩcal kĩ waragawa më nyuthere n'ëcöö ĩ cwinywa, na ngere ëka jö kibëc kwanö. **3** Un dong inyutho nĩ ibedo unu waraga n'öya kĩ both Kiricito, na wan ekelo. Waraga ni ba ëcöö kĩ kalam ëka ingki, ëntö ëcöö kĩ Tipo k'Obanga na kwö, ba ëcöö ĩ kidi ëntö ëcöö ĩ cwiny dhanö. **4** Gin n'ömiö akobo kömanön piën wan ecung na tæk ĩ nyim Obanga ĩ Kiricito. **5** Wan kĩ komwa ba ërömö kobo nĩ gin mörö öya kĩ bothwa, ëntö tæköwa kibëc öya kĩ both Obanga. **6** Ën ömiöwa ërömö bedo etic më cिकेरë na nyen, pathĩ më cिक n'ëcöö acöa ëntö më Tipo, piën cिक n'ëcöö acöa kelo thöö, ëntö Tipo kelo kwö. **7** Cिक na yam ëcöö kĩ nyukuta ĩ kom kidi n'apada na tic mërë kelo thöö, onwongo obino kĩ dheo. Ömiö nënö wang Muca obino ölöö jö Icarael ökö pi ryëny ka terinyime, na dheo na ryëny nön obino orwenyo ökö. **8** Cë dong tic ka Tipo ba bino bedo kĩ dheo na löö? **9** Cë ka tic na miö köp löö dhanö tye kĩ dheo, kara tic na kelo kwanö dhanö nĩ kite atir dheo mërë ba bino löönö manön ökö? **10** Adyer gin na yam tye kĩ dheo dong ödökö gin na dheo mërë ope, pi dheo nökenë ca na dong löö ën rwök. **11** Ëka ka gin n'onwongo orwenyo ökö obino kĩ dheo, cë gin na ruu myero obed kĩ dheo na löö! **12** Pi manön, wan etye kĩ koth gen ni, ënë ömiö wan ëtwak kĩ tæk cwiny. **13** Wan ba ëcal kĩ Muca na yam oumo terinyime kĩ böngü ëk jö Icarael kür önën gĩnĩ kit na tar na ryëny rwenyo ködë kĩ ĩ terinyime. **14** Ëntö thamagi onwongo oumere ökö, naka thon tin thamagi pod oumere ka ëkwanö cिकेरë na cön. Gin më

um nön bara êkwanyö, piën twërö kwanyërë ökö pī yee ī Kiricito kēkēn. **15** Naka tin ka êkwanö cīk ka Muca, gin mē um nön pod umo thamagi. **16** Ēntö ka dhanö mörö ölökerë both Rwoth, gin mē um nön êkwanyö ökö. **17** Kobedini, Rwoth ënë Tipo, ëka kanya Tipo ka Rwoth tye ië, kuc thon tye ië. **18** Ēka wan kibëc na dong êkwanyö gin mē um ökö kī ī terinyimwa, dong etye na calö dheo ka Rwoth, na mīö ëlökerë ëdökö calö ën, nakun dheo mërë mëdërë amëda, na bino kī both Rwoth, na ënë Tipo.

4 Pī manön, wan na dong ëmīöwa tic ni pī kīca k'Obanga, cwinywa ba bino dök cen. **2** Ēntö wan dong êkwërö kit na reco kibëc n'ëkanö ëka mē lewic. Ēka dökī êkwërö tic mē bwöl ökö ëka kī dwanyö köp k'Obanga, ëntö wan ëtwakö köp adyer ī nyim Obanga, ëka jö kibëc na genere ngeo. **3** Ka cë Emuth na Bër na wan ekelo oumere ökö, nwongo oumere kī both jö na tye ka rwenyo kēkēn. **4** Gin jö na ba yee nonu, obanga mē lobo ni dong oumo thamagi ökö ëk kür önën gīnī tar mē Emuth na Bër ī kom dheo ka Kiricito, na ënë cal k'Obanga kikome. (aiōn g165)

5 Wan ba ëtītö köp ī komwa kënwa, ëntö ī kom Yecu Kiricito n'obedo Rwoth, ëka wan kikomwa ebedo eticwu pī Yecu. **6** Piën Obanga yam okobo nī, “Wëk tar öryëny nakun yaa kī ī cöl pīny,” man ënë Obanga acël nön n'ömīö tar mërë öryëny ī cwinywa mē mīöwa tar mē ngec ī kom dheo k'Obanga na ryëny ī wang Kiricito. **7** Ēntö wan etye kī lönyö ni na tye ī tabö n'ecweo kī lobo, mē nyutho nī tēkö na thwönë yaa kī both Obanga, ëntö ba yaa kī bothwa. **8** Ēdiöwa ī yodhi kibëc, ëntö ba ëridöwa rwök. Thamawa ocung ökö, ëntö genwa ba öbal. **9** Eyelowa, ëntö Obanga ba öwëköwa ata, ëtëöwa pīny, ëntö ba ëthöö. **10** Karë kibëc wan ëyëö thöö ka Yecu ī komwa, ëk kwö ka Yecu thon onen ī komwa. **11** Piën karë kibëc wan n'ëkwö ëmīrë mē thöö pī

Yecu, êk kwö mërë onen i komwa na thöô ökö. **12** Man dong nyutho ni thöô tye ka tic i komwa, ëntö kwö tye ka tic i komwu. **13** Wan etye ki koth tipo nön êk yee na yam êcöô ni, "An ayee, ënë ömiö atwak." Wan thon eyee, ënë ömiö wan ëtwak. **14** Wan engeo ni ngat n'ocero Rwoth Yecu bino cerowa thon kite n'ocero ki Yecu, êka ën bino kelowa i nyime kanya acël kodwu. **15** Jami ni kibëc ötimërë pïrwu, êk kica k'Obanga ömëdërë both jö na pol, êk gin thon ömëdërë ki pwöc rwök më miö Obanga dheo. **16** Pï manön, cwinywa ba tye ka döc cen, kadï del komwa ni tye ka bal, ëntö kwö më iwa tye ka rök ninö ki ninö. **17** Pïën can n'eyelowa ködë yot, tye pi karë mörö na nönök, êka tye ka yübö niwa dheo na thwönë na ba thum êka thwönë na löö. (aiönios g166) **18** Wan ba êcikö wangwa më nönö gin na nen, ëntö më nönö gin na ba nen. Gin na nen bedo pi karë na nönök këkën, ëntö gin na ba nen bedo naka naka. (aiönios g166)

5 Kobedini onu engeo ni ka kom onu më lobo ni n'ebedo ië ëbalö ökö, etye ki gedo n'öya ki both Obanga na ba ëgërö ki cing, öt na bedo na twal i wi polo. (aiönios g166) **2** Adyer onu ëcür acüra i kom onu më lobo ni piën onu etye ki miti ni êk eruk onu ki kom më polo, **3** piën ka eruko onu, ba ebino nwongo onu etye kotula. **4** Pïën ka wan pod etye i kom më lobo ni, ëcür acüra ki cwer cwiny n'önüöwa, pathi ni wan ba ëmitö ni ebed na ba erukowa, ëntö wan ëmitö ni erukwa ki kom na nyen, êk gin na kwö ömwöny gin n'öthöô ökö. **5** Ngat n'öyüböwa pi köp ni ënë Obanga, êka thon ömiöwa Tipo mërë na calö gin na moko ni ën ebino cobo gin n'ëcikö. **6** Pï manön i karë kibëc wan ecung na tük êka thon engeo ni ka wan êkwö i komwa ni nwongo ebedo na bor ki both Rwoth, **7** piën kwöwa cung i kom yee, pathi gin n'ënënö ki wang. **8** Wan ecung na tük, nakun ëthamö ni thwara

ewëk komwa ökö, ëk ebed i pacö kanya acël kî Rwoth. 9 Dong
 kadî bed etye i kom kany onyo kunön, wan eketho cwinywa më
 bedo jö na yomo cwiny Rwoth. 10 Piën onu kibëc myero ecung i
 nyim then më ngölö-köp ka Kiricito ëk ngat acëlacël onwong gin
 n'opore na ën ötimö i karë n'onwongo ën pod tye i kom, ka
 bër onyo rac. 11 Pî manön, wan kibëc engeo nî Rwoth myero
 elwor, wan ëtëmö më ywanö thama ka jö nökenë. Ëntö kitewa
 ngere both Obanga, ëka thon ageno nî ngere i ngec na tye i
 cwinywu na nyutho niwu bal. 12 Wan ba dökî etye ka pakërë
 kënwa bothwu, ëntö etye ka miöwu karë më wakërë i komwa, ëk
 ömiiwu igam unu köp ka jö na wakërë i kom gin na nen kî yökö,
 ëka pathî pî gin na tye i cwiny jö. 13 Ka wan ëdökö jö n'opo,
 nwongo wan epo pî Obanga, ëntö ka wiwa tye ka tic na bër,
 manön obedo më könyöwu. 14 Piën mar ka Kiricito tye ka löönö
 kwöwa, piën wan dong ëngölö köp köman nî ngat acël öthöö pî
 jö kibëc, manön dong ömiö jö kibëc öthöö gini. 15 Ën yam öthöö
 pî jö kibëc, ëk jö na kwö kür dökî obed na kwö pîrgî kën-gî, ëntö
 obed gini kî kwö pî ngat na yam öthöö ëka ocer pîrgî. 16 Dong
 cakërë tin më cîdhö ködë anyim wan ba dökî ënënö dhanö mörö
 i kite më lobo, kadî bed yam wan engeo Kiricito i kite më lobo,
 wan ba dökî engeo ën i kite nön. 17 Pî manön ka ngat mörö tye i
 Kiricito, ën dökö cwec na nyen, gin na cön nwongo orwenyo ökö,
 gin na nyen ënë dong oleo kakarë. 18 Man kibëc obedo tic n'öya
 kî both Obanga, n'ödwököwa bothe pî Kiricito ëka ömiöwa tic
 më dwökö jîi bothe, 19 Obanga onwongo tye ka dwökö jö na tye
 i lobo yo bothe i Kiricito nakun ba ökwanö balgî i komgî. Ëka ën
 ömiöwa köp më dwökö jîi bothe. 20 Pî manön, wan dong ëdökö
 ewang Kiricito, Obanga kwaöwu kî dwönwa. Wan thon ëbakö
 dhöwa bothwu nakaka Kiricito nî imiï unu Obanga ödwökwu

bothe. 21 Obanga ömïö ngat n'onwongo ba obedo abal ödökö abal pï onu, êk i Kiricito onu ënywak kite atir k'Obanga.

6 I ticwa kanya acël k'Obanga, wan êkwaöwu nï kür iwëk unu kica mërë öbal nono. 2 Pïën ën okobo nï, "Yam awinyi i karë më timö dhanö na bër, ëka i karë më larë abino akonyi." Winy unu, tin ënë caa më timö dhanö na bër. Tin ënë nïnö më larë. 3 Wan ba eketho orii i yoo ka ngat mörö, êk kür enwong bal mörö i ticwa. 4 Ëntö na calö etic k'Obanga, wan enyutho bërwa kënwa i kite na papath: kï dangö pëkö na tæk, i ayela na pol, i can, ëka kï kwö na tæk n'ödïöwa, 5 epwodowa, etweowa i buc, ëcüpö lwak i komwa, etio tic na tæk, ebeto abonge nïnö ëka cem oremowa. 6 Wan enyutho nï wan etic k'Obanga pï kitewa na leng, pï ngec na wan etye ködë, pï diinö cwinywa ëka kicawa, pï Tipo Naleng, ëka pï mar na wan etye ködë na twodo ope ië, 7 i twakwa n'atir, ëka pï tækö k'Obanga, wan ëmakö jami lwëny më kite atir i cingwa kucem ëka kucam. 8 Gïn öwöröwa, ëka ba öwöröwa gini thon, ëyanyöwa ëka ëpaköwa. Eterowa na calö etwodo, nakun wan ëtwakö köp adyer, 9 eterowa na calö jö na ba engeo, ëntö engeowa na bër, na calö jö n'öthöë ëntö ëkwö, na calö jö n'epwodogï ëntö ba enekowa, 10 na calö jö na kumo ëntö cwinywa nwongo pod tye na yom, na calö ëcan ëntö ëmïö jö na pol ödökö ëlönyö, na calö jö n'ope kï gin mörö ëntö etye kï jami kibëc. 11 Un jö Korinti, wan dong ëtwak kodwu kanyalër, ëka ëyabö cwinywa na lac bothwu. 12 Wan ba eumo cwinywa kï bothwu, ëntö un ënë iumo unu cwinywu kï bothwa. 13 An atwak kodwu na calö un ëthinöna, yab unu thon cwinywu na lac. 14 Kür iribërë unu kï jö na ba oyee. Kite atir twërö bedo kanya acël kï kite na ba tye atir ningö? Onyo tar twërö ribërë kï cöl piny kanya acël ningö? 15 Thama ka Kiricito twërö rwatërë kï më ka

Belial nīngō? Onyo ngō na dhanō n'oye Kiricito twērō nywakō kī dhanō na ba oye Kiricito? **16** Ōt k'Obanga twērō rībērē kī cal jwogi nīngō? Pīen wan ēnē ebedo ōt k'Obanga na kwō, na calō Obanga okobo nī, “An abino bedo kōdgī, ēka abino woth ī kin-gī, abino bedo Obangagī, ēka gīn thon bino bedo jōga.” **17** “Pī manōn dong yaa unu ōkō kī bothgī, ēka ipokere unu, man kōp na Rwoth okobo. Kūr igud unu gīn na ba leng, ēka abino gamōwu.” **18** “An abino bedo apapwu, ēka un ibino bedo awopena ēka anyirana, man kōp na Rwoth Won Twēr Kībēc okobo.”

7 Nyikoneina mē amara, kite na wan dong etye kī cikērē nī, myero onu dong ēlōnyērē ōkō kī kom gīn na kībēc na lino kom onyo tipo, nakun elworo Obanga, ēk ebed jō na leng kikokome. **2** Yab unu cwinywu bothwa. Wan ba ētīmō gīn mōrō na rac both ngat mōrō, wan ba ēbwölō ngat mōrō ēka wan thon ba ebuo ngat mōrō. **3** An ba akobo kōp nī ēk kōp ōlōwu, pīen akobo bothwu cōn nī un pīrwu tēk bothwa rwōk, mē kwō kanya acēl onyo mē thōō kanya acēl kodwu. **4** Atye kī gen rwōk ī komwu, awakara thon pīrwu. Cwinya okwe na bēr, ēka apong kī yom cwiny ī canwa kībēc. **5** ī karē na wan ethuno ī Macedonia wan ba enwongo karē mē yweo, can onwongo ōgūrōwa tungi kī tungi, lwēny ī kin dhanō ēka lworō n'onwongo tye ī cwinywa. **6** Ēntō Obanga, na kweo cwiny jō na cwinygī ōtūr, okweo cwinywa pī bino ka Tito. **7** Pathī pī bino mērē kēkēn, ēntō thon pī kite na un īcūkō unu kī cwinye. Ēn okobo bothwa miti na un itye kōdē mē nēnōna, cwer cwiny na un itye kōdē, kit cwiny na un ibedo kōdē ī koma, ēk yom cwinya ōmēdērē amēda. **8** Kadī bed waragana ocwero cwinywu, an ba angut mē cōōnō, kadī bed nī angut anīang nī waraga nōn ocwero cwinywu pī karē mōrō na nōnōk. **9** Kobedi dong an cwinya yom, pathī nī acwero

cwinywu, ëntö piën cwer cwinywu ömïö un ingut. Cwer cwinywu nön onwongo öya kî both Obanga, ëk ömïwu kür inwong unu can mörö pîrwa. **10** Pîën cwer cwiny n'Obanga mïö kelo ngut na tero dhanö î larë, abonge kobo nî kono angeo, ëntö cwer cwiny më lobo kelo thöö. **11** Nën unu kite n'Obanga otio kî cwer cwinywu ködë! Nën kite na dong iketho unu kî cwinywu më nyutho nî ipe unu kî bal, î akëmöwu, î lworö, mitiwu më nënöna, î kite na un îlara unu ködë, ëka kite na un iyübërë ködë më mïö pwod î kom gin na rac! Un dong ityeko nyuthere kenwu î yoo kibëc nî ba ingeo unu gin mörö î kom köp nön. **12** Kadî bed acöö waraga bothwu, ba acöö pî ngat mörö n'onwongo ötimö gin na rac, onyo pî ngat mörö n'ëtimö gin na rac î kome, ëntö acöö ëk ömïi kite na un idyërë ködë pîrwa onen ökö bothwu î nyim Obanga. **13** Î kom köp ni kibëc ekweo cwinywa. Mëd î kom kweo cwinywa, wan ebedo kî yom cwiny më nënö kite na Tito onwongo tye kî yom cwiny ködë, piën un kibëc ikweo unu cwinye. **14** An onwongo awakara bothe pîrwa, ëka ba imïa unu lewic. Ëntö kite na gin na kibëc na wan ekobo bothwu onwongo tye atîr, cë dong wakërëwa pîrwa î nyim Tito tye atîr. **15** Ëka mar mërë pîrwa ödökö na tëk, ka ën opo kite na un ibedo kî winy î kome, kite na un igamö unu ën ködë kî lworö ëka kî myël kom. **16** An cwiny yom, piën atye kî gen î komwu.

8 Kobedini, utmegowa, wan ëmïtö nî ibed unu kî negc î kom kîca n'Obanga ömïö both jö n'oye Kiricito na tye î Macedonia. **2** Gîn owok î atëmatëma na ger, ëka kî yom cwiny na gîn obedo gîni ködë î can na thwönë rwök n'ödiögî, ënë lönyö na dit më cwiny n'obedo gîni ködë më mïö mïc. **3** Pîën gîn ömïö gin na gîn römö mïö, ëka thon na kadhö. Gîn ötimö na ba ëdiögî adïa. **4** Gîn ökwaöwa nakun bakö dhögî nî ëk enwong gîni karë më

rībērē kōdwa mē kōnyō jō k'Obanga na leng. **5** Gīn otio tic n'ölōō
 genwa ökö, piēn gīn öcakō mīrē kēn-gī both Rwoth ēka dong kī
 miti k'Obanga gīn öcakō mīrē gīnī bothwa thon. **6** Pī manōn
 wan dong ēcūkō cwiny Tito nī kite na calō ēn dong öcakō tic
 mē kīca ī kinwu, myero ēn dong ocob ökö. **7** Ēntō kite na calō
 un īlōō dhanō ī yodhi kibēc—ī kom yee, ī twakō köp, ī ngec, ī
 ketho cwinywu, ēka mar na un itye kōdē ī komwa—bēr īlōō unu
 dhanō thon ī tic mē kīca mē mīō mīc. **8** Gīn na an atwakō ba
 obedo cīk na an ēnē amīō, ēntō amītō nyutho bothwu kite na
 jō nōkēnē oketho gīnī cwinygī, ēk atēm mar na un itye kōdē
 ka obedo mar n'atīr. **9** Piēn un ingeo cwiny mē kīca na Rwoth
 Yecu Kiricito obedo kōdē, kadī bed ēn obedo alōnyō, ēntō pīrwu
 ölökērē ödökō acan, ēk ī can mērē ibed unu ēlōnyō. **10** Ēka man
 ēnē thama na an amīō ī kom köp nī, twērō bedo na bēr ka icobo
 unu gīn na yam īcakō ī mwaka n'opoth ca. Yam un ēnē ibedo
 unu jō n'onwongo tye anyim, pathī tic kēkēn, ēntō naka thon mē
 ketho cwinywu ī mīō mīc. **11** Kobedi dong amītō nī īmēdērē unu
 kī ticwu anyim, ēk icob unu ökö. Bed unu kī miti mē tyeko na
 rōm arōma kī maca na yam īcakō unu kōdē nakun īkwanyō unu
 gīn na mītērē kī ī kom gīn na tye bothwu. **12** Obanga gamō mīc
 na dhanō tye kōdē ka cē ēn tye kī miti mē mīō, na ba parō pī gīn
 na ēn ope kōdē. **13** Wan ba etye ka kobo nī ēk jō nōkēnē obed
 gīnī na bēr nakun ēdīōwu, ēntō nī ēk jō kibēc obed gīnī na rōm
 arōma. **14** Kite na calō kobedini un itye kī jami na būp, mīī unu
 gīn na gīn mītō, ēk wang mōrō ka gīn thon bino bedo gīnī kī jami
 na būp, gīn thon bino mīōwu gīn n'orem kī bothwu, ēka dong
 bino mīō un ibedo na rōm arōma, **15** na calō ēcōō nī, “Ngat
 n'öcökō na būp, ba tye kōdē na pol, ēka ngat n'öcökō na nōnōk
 ba tye kōdē na nōnōk.” **16** An apwōyō Obanga n'oketho ī cwiny

Tito miti na thwönë na röm kī mëga më kõnyöwu. **17** Ën ba ögamö kwacwa këkën, ëntö oketho cwinye ië rwök, n'ömiö ën tye ka bino bothwu pī miti mërë kënë. **18** Wan eoro ën kanya acël k'öminwa n'ëpakö rwök both jö n'oye Kiricito kibëc pī kite na ën titö ködë köp më Emuth na Bër. **19** Pathī manön këkën, ëntö jö n'oye Kiricito öyëro gini ën më woth kanya acël ködwa i tic më miö mīc më kīca na wan etye ka tio pī miö dheo both Rwoth, ëka pī mitiwa më miö kõny both dhanö. **20** Wan etye n'ëgwökërë rwök ëk ngat mörö kür onwong bal mörö i kit na wan etye ka tic kī mīc na бүp ni ködë. **21** Pī manön thamawa tye më tio gin na bër, pathī i nyim Obanga këkën, ëntö naka thon i nyim dhanö. **22** Wan thon etye ka orogī kanya acël k'öminwa nökënë na wan ebedo ka tēmö kite i yodhi kibëc, ëka wan enwongo nī ën obedo dhanö na ketho cwinye i kom tic na pol, ëntö i karë ni dong tye ka ketho cwinye na tēk rwök na löö tic na yam cön, pī gen na thwönë na ën tye ködë i komwu. **23** Ëntö pī Tito, ën obedo atic kanya acël köda ëka awodha i kinwu, ëka pī utmegowa, gin obedo eor na cung pī jö n'oye Kiricito, ëka gin ënë jö na kelo dheo both Kiricito. **24** Pī manön, nyuth unu mar na un itye ködë both jö n'oye Kiricito, ëk gin önën wakërëwa na wan etye ködë i komwu.

9 Kobedi dong ba mütërë an më cöönö bothwu köp i kom mīc n'ëmīö pī jö k'Obanga na leng. **2** Pīën an angeo miti na un itye ködë më miö kõny, ëka an abedo ka wakara pīrwu rwök both jö më Macedonia, nakun akobo bothgī nī un jö na tye i Akaya onwongo iyübërë unu ökö cön më miö mīc anaka i mwaka n'opoth. Ketho cwinywu ömiö jö na pol thon oketho cwinygī i miö mīc. **3** Ëntö an atye ka oro utmego onu bothwu ëk wakërëwa pīrwu i köp ni kür ojik i köp këkën, ëk ibed unu nī yübërë i kite na

an akobo bothgĩ ködë. **4** Ka cë jö mökö më Macedonia owotho köda ëka onwongo nĩ un ba iyübërë, wan ebino bedo kĩ lewic pĩ gen n'onwongo wan eketho ĩ komwu. **5** Pĩ manön an athamö nĩ bër aor utmego ni anyim ëk otyek gĩnĩ yüb më mĩc na un ĩcĩkërë më mĩö, ëk obed n'öyübërë na calö mĩc na un ĩmĩö kĩ cwinywu kenwu na ba ëdiöwu adĩa. **6** Köp tye nĩ köman, dhanö mörö na cwöö kodhi na nönök, bino kaö thon na nönök, ëka dhanö mörö na cwöö kodhi na бүp, bino kaö thon na бүp. **7** Dhanö acëläcël myero ömĩĩ kite na cwinye omoko më mĩö, abonge cwer cwiny onyo dīc mörö, piën Obanga marö ngat na mĩö kĩ yom cwiny. **8** Ëka Obanga twërö mĩöwu gum më jami na pol, ëk ĩ jami kībëc ëka ĩ karë kībëc ibed unu kĩ jami na römöwu na bër, na mĩö un thon ĩtwërö mĩö kõny na thwönë më kõnyö tic kībëc na bécö. **9** Kite n'ëcöö ködë ĩ Cöc na Leng: "Ömĩö jami mërë na pol both ëcan, kite atĩr mërë bedo naka naka." (aiön g165) **10** Ngat na mĩö kodhi both acwö kodhi ëka cem më acama, bino thon mĩöwu kodhi ëka mëdö dërö më kodhiwu cë bino nyanö kac më kite atĩrwu më mĩö mĩc. **11** Ën bino mĩöwu ibedo ëlönyö ĩ kit yodhi kībëc ëk ibed unu jö na römö bedo kĩ cwiny më mĩö mĩc ĩ karë kībëc, ëka ka wan etero mĩcwu both jö na mĩtö, gĩn bino pwöyö Obanga. **12** Tic më kõny ni na un itye ka tĩmö bino kelo gĩn na mĩtërë both jö k'Obanga na leng, ëntö pathĩ manön kəkən, bino kelo thon pwöc na thwönë rwök both Obanga. **13** Piën gĩn na bër na ticwu kelo bino mĩö jö na pol më mĩö dheo both Obanga, piën nyutho winy na bër na un itye ködë ĩ köp më Emuth na Bër ĩ kom Kiricito ëka pĩ cwiny na bër na un ĩnywakö kĩ ĩmwu ködgĩ ëka kĩ jö kībëc. **14** Ëka ĩ lëgagĩ pĩrwu cwinygĩ bino parö pĩrwu, piën pĩ kica k'Obanga na thwönë n'ökadhö karë na dong onen bothwu. **15** Pwöc obed both Obanga pĩ mĩc mërë na bër na ba kobere!

10 An, Paulo, akok bothwu nakun abakö dhöga, an n'ekobo nĩ amwol ëka döki awör thon ka atye kanya acël kodwu, ëntö an abedo na ger ka atye thenge. Pĩ mwolo ëka döki pĩ kica ka Kiricito, **2** an akwaöwu nĩ ka an abino bothwu, kür imia unu abed kĩ gero ëka kĩ tæk cwiny na an ageno nĩ atwëro bedo ködë i kom jö mökö na thamö gini nĩ wan ëlübö kite më lobo ni. **3** Kadĩ bed nĩ wan etye i lobo, wan ba ëlwënyö kĩ jami lwëny më lobo ni. **4** Jami lwëny na onu ëlwënyö ködë ba obedo jami lwëny më lobo, ëntö obedo gini jami lwëny më tækö k'Obanga, na türö cël ka lang onu. **5** Wan ëtürö thama na ba tye atir, ëka awaka kibëc na tingere malö na miö jii ba ngeo Obanga. Wan ëmakö thamagi më jem ëka ëmiö bedo kĩ winy i kom Kiricito. **6** Eka kinge na dong idökö unu jö na tye kĩ winy n'örömö, cë wan ebino pwodo ngat acëlacël na ba bino bedo kĩ winy. **7** Nën unu gin na tye i nyimwu. Ka dhanö mörö tye kĩ tæk cwiny nĩ ën ebedo dhanö ka Kiricito, myero ën önën döki nĩ onu ebedo jö ka Kiricito kite na ën obedo ködë. **8** Piën kadĩ bed awakara rwök pĩ twëro na Rwoth ömiö bothwa, an ba abino bedo kĩ lewic më tic kĩ twërona. Twëro nön ën ömiö bothwa më kõnyöwu, ëka më döngöwu ëntö pathi më dwököwu piny. **9** An ba amitö nĩ abed calö ngat mörö na tye ka miö lworo bothwu kĩ waraga na an acöögí. **10** Piën jö mökö kobo nĩ, "Waraga mërë pëk ëka tæk, ëntö ka ën othuno bothwu kome bedo na görü, ëka thon gin mörö ope i köp mërë na ën twakö." **11** Jö n'obedo nĩ kömanön myero öniang gini nĩ kite na wan ëtwak ködë i waragawa ka wan epe, wan ebino timö nĩ kömanön thon ka etye bothwu. **12** Wan ba ëparö më kethere kënwa onyo më pore kĩ jö mökö na pakërë gini kën-gí. Eëntö ka gin opimere kën-gí ëka opore gini kën-gí, nwongo gin ba ryëk. **13** Wan ba ebino wakërë n'ökadhö

wangë n'ëmiö, ëntö wan ebino wakërë kanya Obanga opoko niwa më tic, më thuno naka thon bothwu. **14** Wan ba ebino kadhö kanya myero ejik ië calö yam ba ethuno bothwu, piën wan ënë ëcakö thuno bothwu më titö köp më Emuth na Bër i kom Kiricito. **15** Wan ba ëwakërë n'ökadhö wangë n'ëmiöwa i kom tic na jö nökenë ënë oyelere ië, ëntö wan etye ki gen ni ka yeewu ömedërë, ticwa thon bino mëdërë rwök i kinwu, nakun lübö kanya yam epoko niwa. **16** Cë wan ëtwërö titö Emuth na Bër i lobo na tye kanya bor. Piën wan ba ëmitö wakërë ki tic na dong ngat nökenë ötimö i kakar tic ka dhanö nökenë. **17** Ëntö ngat na wakërë myero öwakërë i Rwoth. **18** Piën pathi ngat na pakërë kënë ënë Obanga pwöyö, ëntö dhanö na Rwoth pakö.

11 Athamö ni idii unu cwinywu na nönök i koma pi mingona. Dii unu cwinywu köda. **2** An abedo ki nyeko i komwu ki koth nyeko n'Obanga tye ködë. Piën an acikara më miöwu both ëcwö acël na ënë Kiricito ëk amiiwu bothe na calö nyakö na leng na bara ongeö ëcwö. **3** Ëntö an atye ki lworo ni kite na calö thwol yam öbwölö Eba k'ököra mërë, un thon jii bino balö thamawu ökö, ëka bino miöwu ba ibino marö unu Kiricito ki cwinywu kibëc na leng. **4** Piën ka ngat mörö obino bothwu cë ötitö Yecu nökenë na path ki Yecu na wan ëtitö, onyo ka igamö unu tipo na path ki kom maca na un igamö, onyo Emuth na Bër na path ki kom maca na un iyeo, manön un iyeo më tic ködë. **5** Ëntö an ba athamö ni an atidi both "ëkwëna na dito." **6** Kadï bed ni an ba aryëk i twak, ëntö an atye ki ngec. Wan enyutho bothwu köp ni kanyalër i yodhi kibëc. **7** Onyo an onwongo atimö bal i karë na an amwolara ëk etingwu malö, piën an atitö bothwu köp më Emuth na Bër k'Obanga abonge cül mörö? **8** An ayakö jö n'oye Kiricito nökenë nakun agamö cül ki bothgi ëk atii niwu tic. **9**

Ēka ī karē na an onwongo atye kodwu na mītō gin mörō, an onwongo ba abedo pēkō both ngat mörō, pīēn utmego n'obino gīnī kī ī Macedonia ōmīō ngō n'onwongo an amītō. An agwōkara kūr abed pēkō bothwu ī yoo mörō kēkēn, ēka abino mēdara mē tīmō nī kōmanōn. **10** Na calō kōp n'adyer ka Kiricito tye ī cwinya, ngat mörō ope na bino jūkō awakana kī ī lobo Akaya. **11** Pīngō? Pīēn an ba amarōwu? Obanga ngeo nī an amarōwu! **12** Ēka an abino mēdara mē tīmō ngō na an atye ka tīmō, ēk kūr amīī jō na mītō nwongo karē mē mīōgī bedo na rōm arōma kōdwa ī tic na gīn wakērē iē. **13** Pīēn koth jō nōn obedo gīnī ēkwēna na twot, etic na bwōlō jīī, na lōkērē gīnī calō ēkwēna ka Kiricito. **14** Ngat mörō myero kūr obed kī ur ī kōp nī, pīēn kadī Catan kikome thon lōkērē na calō malaika na mēnyō pīny. **15** Pī manōn man ba obedo gin mörō mē aura ka cē etic ka Catan lōkērē gīnī calō etic na kitegī atīr. Ajikigī bino bedo na rōm arōma kī tic na gīn otio. **16** An akobo dōkī nī ngat mörō kūr ōtham nī an abedo amīng. Ēntō ka iīthamō unu nī kōmanōn, cē iījōla unu na calō dhanō na mīng, ēk ōmīa thon awakara na nōnōk. **17** Gin na an atye ka kobo k'awaka ba obedo gin na Rwoth ōmīa nī akob bothwu ēntō an atwak calō amīng. **18** Kite na jō na pol wakērē ī kite na lobo wakērē kōdē, an thon abino wakara. **19** Un īdīō cwinywu kī yom cwiny kī jō na mīng, nakun un ibedo jō na ryēk! **20** Adyer un īdīō cwinywu kadī ngat mörō tye ka lōkōwu mē bedo opii mērē, onyo tye ka camō līmwu, onyo buowu, onyo na bwōnōwu, onyo bapō lemwu. **21** Kī lewic na mēga an ayeo nī wan onwongo ēgōrū rwōk pī kōp nōn! Ēntō gin mörō na dhanō dīō cwinye iē mē wakērē pīrē, an atye ka twak na calō amīng, an thon adīō cwinya mē wakara ī kom gin nōn. **22** Gin obedo jō lburu? Cē an thon abedo. Gin obedo jō lcarael? Cē an thon abedo.

Gin obedo ëkwaë k'Abraam? Cë an thon abedo. **23** Gin obedo etic ka Kiricito? (An atwak na calö ngat n'opo.) An alöögï, atio tic na thwönë rwök, abedo i buc wang na pol, epwoda ki wel lüth na ba kwanërë, ëka abüc ki i thöo wang na pol. **24** Eyuda opwoda ginï wang abic ki del wang pyer adek wie abungwën. **25** Opwoda ginï wang adek ki lüth, ecela ki kite wang acël, mel ötür köda wang adek, abuto i nam kiwor ëka kiceng. **26** An abedo ka woth pi karë na pol. Anwongo can n'öya ki i kulo na möl ëka can n'öya ki both ëyak. Anwongo can n'öya ki both jö më thurwa kikokome ëka can n'öya ki both Erok. Anwongo can n'öya ki i pacö na dit, can n'öya ki i thim, can n'öya ki i nam. Anwongo can n'öya ki both utmego n'obedo etwodo. **27** An atio tic na tæk rwök pi karë na lac na ba aninö kiwor. An ario kec k'örïö pii, na ba acamö gin mörö. Adangö thon piny na ngic abonge gin mörö më aruka. **28** Mëd i kom gin nökenë kibëc, tye gin acël na kelo pëkö botha karë ki karë, ënë par na an atye ködë pi jö n'oye Kiricito kibëc na tye i kabedo na papath. **29** Nga na tye ki görü ëka an ba awinyo görü? Nga n'ëmiö opodho i bal na ia ba öwang ië? **30** Ka onwongo myero awakara, an abino wakara pi gin na nyutho görüna. **31** Obanga ëka Apap ka Rwoth Yecu, na myero ëpak naka naka, ngeo ni an ba atwot. (aiön g165) **32** I karë na an atye i Damaciko, gabuna na tye i thë löc ka rwoth Areta onwongo obedo ka kürö pacö ka jö Damaciko ni ëk ëmaka, **33** ëntö ëmia adönyö yökö n'elwa piny k'adita nakun awok ki i wang derica na tye i kom cël, ëka alüü ökö ki i cingë.

12 An myero amëdara më wakara. Kadï bed ni gin mörö ope n'enwongo ki ië. An abino mëdara më twak i kom gin na an anënö i wang lek ëka gin na Rwoth onyutho botha. **2** An angeo dhanö na tye i Kiricito na dong ökadhö mwaka apar wie angwën

na yam etingo etero ökö malö i wi polo më adek. Kadĩ bed
 nĩ onwongo tye i kom onyo ba tye i kom, an ba angeo ëntö
 Obanga ënë ngeo. **3** Ëka an angeo nĩ dhanö ni kadĩ bed tye i
 kom onyo ba tye i kom, an ba angeo ëntö Obanga ënë ngeo, **4**
 onwongo etingo etero malö i polo. Ën onwongo owinyo köp
 na ba römö atwaka, na ba eyeo dhanö më kobo. **5** An abino
 wakara pĩ koth dhanö na cal kĩ manön, ëntö ba abino wakara
 pira këna, na path kĩ görüna. **6** Kadĩ bed an amitö yërö më
 wakara, an ba abino bedo aming, piën nwongo an abino twakö
 köp n'atir. Ëntö an ba abino wakara ëk dhanö mörö kür obed kĩ
 thama i koma na löö gin na ën önönö onyo köp na ën owinyo
 awinya kĩ botha. **7** Më gwököna ëk kür atingara malö këna pĩ
 jami më aura na pol na yam Obanga onyutho botha, yam eketho
 öküdhö i ringo koma, aor ka Catan ëk oketh can i koma ëk kür
 atingara malö këna. **8** Wang adek an akwaö Rwoth ëk ökwany
 ökö kĩ botha. **9** Ëntö ën okobo nina nĩ, "Kicana tye na romi, piën
 tēköna bedo na tēk rwök kanya görü tye ië." Pĩ manön an abino
 wakara rwök kĩ yom cwiny i kom görüna, ëk tēkö ka Kiricito
 obed i koma. **10** Pĩ Kiricito ömïö cwinya yom pĩ görü na papath
 na an atye ködë, ayeny, can, pēkö mökö n'eyela ködë, pēkö na
 dĩa rwök, piën kanya an agörü kĩ ië, ënë kanya an atēk kĩ ië. **11**
 An onwongo abedo aming! İdĩa unu ië, piën un onwongo myero
 ipaka unu. An ba atidĩ both "Ėkwēna na dito" kadĩ bed an ba
 abedo gin mörö. **12** Gin na kibēc na nyutho nĩ an abedo akwēna
 kikome ötimēre yam i kinwu kĩ dīö cwiny na thwönē, anyuth
 mökö, gin më aura, ëka tango. **13** Gin acēl kēkēn na an ba
 atimö, na an atimö both jö n'oye Kiricito nökenē, an kikoma
 onwongo ba abedo pēkö bothwu. Tim nina unu kica i bal ni. **14**
 Kobedini dong an ayübara më bino bothwu wang më adek, ëka

an ba abino bedo pëkö bothwu, piën gin na an amitö ba obedo jamiwu ëntö un. Ka obedo ni kömanön, ëthinö kür myero ökan jami pi enyodogï ëntö enyodo ënë myero ökan jami pi ëthinögï.

15 An abino bedo ki yom cwiny rwök më tic ki jami kibëc na an atye ködë, kadï tëköna kibëc pi kënyö kwö më tipowu. Ka an amaröwu rwök, un ibino maröna na nönök? **16** Ëntö kadï bed ni kömanön, an ba abedo pëkö bothwu. Cë kite na an onwongo abedo ököra, an abino amaköwu ki bwöl. **17** Tye ngat mörö ki i kin jö n'onwongo an aorogï bothwu n'obuo gin mörö ki bothwu pira? **18** An akwaö Tito ni myero obin bothwu ëka aoro ömin onu më woth ködë kanya acël. Tito obino obuowu? Pe! Onu yam ba etio tic ki cwiny acël ëka ëlübö yoo acël këkën? **19** Un ibedo thamö pi karë kibëc ni wan ebedo ka pido pïrwa kënwä i nyimwu? Wan ebedo twak i nyim Obanga na calö jö na tye i Kiricito, ëka jami kibëc na wan ëtimö, utmegona më amara, obedo më jingöwu. **20** Piën an atye ki lworö ni caa nököne ka an athuno atwëro nwongowu ipath ki kite na an amitö ni ibed unu ködë, ëka un thon döki ibino nwongo unu ni an apath ki kite na un imitö ni an abed ködë. An atye ki lworö ni gwök onyo itye unu ki dha, adinga, akëmö, woro, ayeny, anii, awaka ëka arubaruba. **21** An atye ki lworö ni ka adwogo bothwu döki, Obangana bino miöna amwolara i nyimwu, ëka an abino kok pi jö na pol n'öbalö cön cë ba ongut gini ki i kom timgi na ba bër, tim më ölyang ëka miti më kom na gin ötimö.

13 Man ënë wang më adek na an atye ka bino ködë yo bothwu. “Caden na römö ariö onyo adek ënë myero omok gini köp kibëc n'ekelo më alara.” **2** An onwongo dong akobo niwu ökö cön i karë na an onwongo atye bothwu i limona më ariö. Kobedi dong anwö na an ape bothwu ni ka adwogo döki, ba abino timö kica

both jö n'öbalö cön, 3 kite na un imitö moko ni Kiricito twak
nakun wok ki botha. En ba obedo ngat na görü me tic kodwu
entö en tek i kinwu. 4 En onwongo eguro i kor yath aria pien
en onwongo ope ki tekö, entö kobedini en tye na kwö pi tekö
k'Obanga. Kad i onu thon egörü i en, entö i ticwa kodwu onu
ebino kwö kanya acel ki Kiricito pi tekö k'Obanga. 5 Ngire unu
kenwu, ek inen unu ka ce icung unu na tek i yeewu. Temere unu
kenwu. Un ba itye ka niang ni Yecu Kiricito tye i iwu? Thwara
ka ibedo unu jo n'Obanga ba pwöyö. 6 An ageno ni un ibino
niang na ber ni wan ba ebedo jo na ba epwöyögi. 7 Wan elögö
Obanga pirwu ek kur itim unu gin mörö na rac. Pathi me nyutho
ni wan jo n'Obanga pwöyö, entö wan emitö ni un itim gin na ber,
kad i bed ni wan enen calö jo na en ba opwöyö. 8 Pien wan
ba etwero tio gin mörö na ba rwatere ki kop na tye atir, entö
etwero tio gin na rwatere ki gin na tye atir kekän. 9 Cwinywa
yom ka wan egörü, nwongo un itek, doki wan elögö ni idök
unu jo n'otengo. 10 Man ene gin n'omiö an acöo kop ni na an
pod atye kanya abor kodwu, ek kur abed na ger i komwu ka an
abino nakun atio ki twero na yam Rwoth omia ek akonywu me
dongö, entö pathi me dwököwu piny. 11 Me ajiki, utmegona,
bed unu dong. Yub unu dong kitewu na ber, eka doki myero
iwiny unu kokona pi gin na an akwaöwu pire. Bed unu ki thama
acel, bed unu ki kuc, eka Obanga na won mar ki kuc bino bedo
kodwu. 12 Mother unu kenwu ki moth me mar. 13 Jo k'Obanga
na leng kibec omothowu. 14 Kica ka Rwothwa Yecu Kiricito, mar
k'Obanga, eka ki ribere ka Tipo Naleng obed kodwu kibec.

Jö Galatia

1 Waraga ni öya ki both Paulo n'obedo akwëna. Pathi jö mörö ënë oora, ëntö Yecu Kiricito ëka Obanga Apap n'ocero Yecu ki i kin jö n'öthöö. **2** Utmego kibëc na tye gini kanya acël köda kany ömiö mothgi. Both jö n'oye Kiricito kibëc na tye i Galatia. **3** Obanga Apap onu ëka Rwoth Yecu Kiricito ömiöwu gum ki kuc. **4** Kiricito ömiö kwö mërë pi bal onu, kite n'Obanga Apap onu onwongo öyübö ködë, ëk ëlar onu ökö ki kom gin na rac më karë ni. (aiön g165) **5** Dheo obed both Obanga naka naka. Amën. (aiön g165) **6** An auro kite na un ilökërë unu ködë piöpiö, ikwërö unu ngat na yam ocwodowu i kica ka Kiricito, ëka itye ka lökërë unu i emuth na bër nökenë na path k'Emuth na Bër. **7** Adyer Emuth na Bër nökenë ope, ëntö tye jö mökö na tye ka balö thamawu ökö nakun mitö gini lökö Emuth na Bër i kom Kiricito dökö gin na path. **8** Ëntö kadï bed wan onyo emalaika mörö n'öya ki i polo ötitö niwu emuth na bër nökenë na path k'Emuth na Bër na yam wan ëtitö niwu ca, myero ëcën dhanö nön ökö. **9** Na calö wan ekobo niwu cön, pod anwö kobo dökï: Ka ngat mörö tye ka titö niwu emuth na bër nökenë na path k'Emuth na Bër na yam igamö unu, myero ëcën dhanö nön ökö! **10** An kobedini atye ka rangö cwak ka dhanö, onyo cwak k'Obanga? Onyo an atye ka tëmö yomo cwiny jö? Ka onwongo an pod ayomo cwiny jö, kono an ba abedo atic ka Kiricito. **11** Utmegona, an amitö inge unu ni Emuth na Bër na an atitö ba obedo gin mörö na dhanö ënë öcakö. **12** An ba agamö ki both ngat mörö, onyo epwonya ködë apwonya; ëntö an anwongo ki both Yecu Kiricito n'onyutho botha. **13** Un ityeko winyo kite na kwöna na cön onwongo tye ködë i lübö dini k'Eyuda, ëka kite na an onwongo aketho ki can i kom jö k'Obanga n'oye Kiricito ëka

atēmō tyekogī ökō. **14** Ī dini k'Eyuda, an onwongo alöö pol jīī n'obedo gīnī nyelwaga ēka alübō thēkwarō ka kwerena kibēc. **15** Ēntō ĩ karē na bara ēnywōla, Obanga onwongo öyēra ökō, ēka ocwoda pī kica mērē. Cē oyomo cwinye **16** mē nyutho nīna Wode, ēk atīt köp ĩ kome both Erok. ĩ karē na köp ni ötimērē, an ba acīdhō mē penyo thama kī both ngat mörō, **17** an thon ba acīdhō yo Jerucalem both jō n'onwongo obedo gīnī ēkwēna cōn nīna, ěntō cūcūth an acīdhō ĩ lobo Arabia ēka kinge adwogo yo Damaciko. **18** Cē kinge mwaka adek, an acīdhō naka yo Jerucalem mē rwatērē kī Petero ēka abedo bothe pī ninō apar wie abic. **19** An ba anēnō akwēna mörō ěntō an anēnō Yakobo kēkēn ömīn Rwoth. **20** Adyer ĩ nyim Obanga, gin na kibēc na an atye ka cōönō niwu ĩ waraga nī, twodo mörō ope iē. **21** Kinge manōn an acīdhō yo Ciria ēka Cilicia. **22** ĩ karē nōn, jō n'oye Kiricito na tye gīnī ĩ Yudea onwongo bara ngeo gīnī koma. **23** Gīn onwongo owinyo köp ĩ koma kēkēn nī, "Ngat na yam oyelo onu kobedini dong tye ka tītō köp ĩ kom yee na yam ěn ötēmō tūrō." **24** Cē öpakō gīnī Obanga pī gin na ěn ötimō ĩ koma.

2 Cē kinge mwaka apar wie angwēn, an adök dōkī yo Jerucalem kī Baranaba. An thon awotho kī Tito. **2** An acīdhō kunōn pīēn Obanga onyutho nīna nī myero acīdhī ēk atīt ĩ nyimgī körē kī körē Emuth na Bēr na an atītō both Erok. Ēntō an atīmō man ĩ mūng both jō na pīrgī tēk, ēk kūr ökwēr gīnī ticna na an atio onyo na dong atyeko tio, ēk obed mē nono. **3** Tito n'onwongo owotho kōda ba ēdīō nī ēk ēlīr, kadī bed nī ěn onwongo obedo Arok n'öya kī Grecia. **4** Köp ni öya pīēn utmego mōkō n'obedo etwodo onwongo odonyo ĩ kinwa mē rīpō kuc na wan etye kōdē ĩ Kiricito Yecu ēka mē miōwa bedo opii. **5** Ēntō mē gwökō köp adyer mē Emuth na Bēr pīrwu, wan ba eyeo nī gīn ölöōwa kadī

na tidi mörö. **6** Both jö na pïrgi tēk—kite n'onwongo gin tye ködē ba okelo apokapoka mörö botha, piēn Obanga ba lengere both ngat mörö pī kite na ēn tye ködē—jö nōn ba ömēdō gini gin mörö i köpna. **7** Nakaka manōn, gin obino ongeō nī Obanga ömīa tic mē tītō Emuth na Bēr both Erok, na calō ömīō Petero tic mē tītō both Eyuda. **8** Obanga n'ooro Petero na calō akwēna mē tic both Eyuda, ēn onwongo thon tye ka tic köda na calō akwēna both Erok. **9** Yakobo, Petero ēka Jon, n'onwongo ngere mē bedo calō wir ka jö n'oye Kiricito, na dong öniang gini pī gum n'Obanga ömīa wan kī Baranaba, gin omotho cingwa mē nyutho nī wan kibēc etio kanya acēl. Gin oye nī wan myero ēcīdh both Erok, ēka gin ēcīdh both Eyuda. **10** Gin na gin ökwaōwa kēkēn ēnē nī wan myero ēmēdērē mē könyō ēcan, gin n'onwongo an aketho cwinya nī myero atīm. **11** I karē na Petero obino yo Antiokia, an ajükō ēn wang kī wang, piēn ēn onwongo ötimō gin na ba tye na bēr. **12** Na bara jö n'öya kī both Yakobo othuno, Petero onwongo cemo kanya acēl k'Erok. Ēntō i karē n'othuno gini, cē Petero öcakō jer thenge ēka opokere ökö kī both Erok piēn ēn onwongo lworō jö na mītō nī ngat mörö kēkēn n'oye Kiricito myero kono ēlir. **13** Eyuda nökönē n'oye öcakō gini lübō kite ka Petero nōn mē twodo ēka Baranaba thon öcakō lübō kitegi mē twodo nōn. **14** I karē na an anēnō nī gin ba dōkī tye ka tic na lübērē kī köp adyer mē Emuth na Bēr, an akobo both Petero i nyimgi kibēc nī, “In ibedo Ayuda, ēntō ikwō calō Arok ēka ba ikwō calō Ayuda. Cē dong in itwērō diō Erok nīngō mē lübō kite k'Eyuda? **15** “Onu n'ebedo Eyuda i anywōlī ēka ba ebeto ‘Erok n'obedo gini ēbal’ **16** engeo nī dhanō ba ekwanō nī kite atir piēn timō gin na cik mītō, ēntō pī yee i kom Yecu Kiricito. Kadī onu thon Eyuda, eketho yee onu i kom Yecu Kiricito ek ekwan

onu nĩ kite onu atĩr pĩ yee ĩ kom Kiricito, ěka pathĩ pĩ tĩmō gin na cĩk mītō. Pĩ manōn, ba ěkwanō dhanō nĩ kite atĩr piēn tĩmō gin na cĩk mītō. **17** “Ěntō ka onu ěrangō nĩ ěkwan onu nĩ kite onu atĩr pĩ Kiricito, cē enwongo nĩ onu kikome ebedo ěbal dōkĩ, manōn twērō nyutho nĩ Kiricito ōmĩō onu ědōkō ěbal? Adyer pathĩ nĩ kōmanōn! **18** Ka an agērō gin na yam arēdhō ōkō piny, an amoko kēna nĩ an abedo ngat na tūrō cĩk. **19** Cĩk kikome ěnē ōmĩō an athōō ěk akwō pĩ Obanga. **20** An dong etyeko gurona ōkō kĩ Kiricito ĩ kor yath arĩa mērē ěka pathĩ an ěnē dōkĩ akwō, ěntō Kiricito ěnē tye ka kwō ĩ ĩa. Kwō na an atye kōdē ĩ koma, an akwō pĩ yee ĩ kom Wod k'Obanga, n'ōmara ěka ōmĩrē kēnē pĩra. **21** An ba akwērō kica k'Obanga, piēn ka ěkwanō dhanō nĩ kite atĩr pĩ cĩk, cē Kiricito ōthōō nono abonge tyēn kōp mōrō.”

3 Un jō Galatia kara ĩmĩng unu kōman! Nga n'ōrōgōwu? Yam cōn onwongo enyutho niwu kanya lēr kite n'eguro kĩ Yecu Kiricito ĩ kor yath arĩa. **2** Ěk an apenywu peny acēl: Un inwongo Tipo Naleng pĩ lübō cĩk, onyo pĩ yeo kōp mē Emuth na Bēr na un iwinyo? **3** Un kara ĩmĩng kōman? Un ĩcakō kĩ Tipo Naleng k'Obanga ěntō kobedini dong ĩmītō unu tyeko kĩ tēk komwu? **4** Un ĩlimō can na pol nono? ĩ adyer onwongo ba obedo mē nono. **5** Obanga mĩōwu Tipo Naleng ěka tio tango na pol ĩ kinwu piēn ĩlübō unu cĩk onyo pĩ yeo kōp na un iwinyo? **6** ĩ yoo acēl nōn, “Abraam oye ĩ kom Obanga, ěka ěkwanō ěn nĩ kite atĩr pĩ yee mērē.” **7** Myero inge unu nĩ jō na tye kĩ yee, gĩn ěnē ěthĩnō k'Abraam. **8** Cōc na Leng onyutho nĩ Obanga bino kwanō Erok nĩ kitegĩ atĩr pĩ yee. Obanga yam ōtītō kōp mē Emuth na Bēr both Abraam cōn nakun kobo nĩnē nĩ, “Rok kībēc bino nwongo gum piri.” **9** Pĩ manōn, jō na tye kĩ yee bino nwongo gĩnĩ gum k'Abraam n'obedo kĩ yee. **10** Jō kībēc na jengere ĩ lübō cĩk

ëlamögi dong ökö, piën ëcöö ni, "Cen opodh i kom jö kibëc na
 ba lübö gin na kibëc n'ëcöö i buk më cïk." 11 Kobedini köp dong
 ongere ökö ni ba ëkwanö dhanö mörö ni kite atir i nyim Obanga
 pi timö gin na cïk mitö, piën ëcöö ni, "Ngat na kite atir pi yee
 bino bedo na kwö." 12 Ëntö cïk ba ocung i kom yee, piën ëcöö
 ni, "Ngat na timö nakun lübö gin na cïk mitö kibëc bino kwö." 13
 Kiricito ënë yam ökökö onu ki i cen n'opodho i kom onu piën
 onu ba ëlübö cïk. Ën obino cë ölökerë ödökö dhanö n'ëlamö
 nakaka onu, piën yam ëcöö ni, "Cen myero opodh i kom dhanö
 n'ëngabö malö i wi yath." 14 Ën ökökö onu ëk gum na yam
 Obanga ömiö both Abraam myero Erok thon onwong gini pi
 Yecu Kiricito. Ëk onu thon enwong Tipo Naleng na yam ën öcïkö
 pi yee. 15 Utmegona, ëk kono amii apor më kwö më karë kibëc.
 Ka jö ariö öcïkerë gini i gin mörö na gin omoko, ngat mörö ope
 na dökï twërö lökö onyo mëdö gin mörö ië. 16 Obanga yam
 öcïkerë both Abraam ëka akwarë. Cöc na Leng ba okobo ni,
 "ki both ëkwaëni," na nyutho jö na pol, ëntö okobo ni, "ki both
 akwaru," na nyutho ngat acël këkën na ënë Kiricito. 17 Ngö na
 an akobo ene: Cïk na dong obino kicen kinge mwaka 430 ba
 dökï twërö türö cïkerë n'Obanga otyeko moko cön ëka thon ba
 miö gin n'ëcïkö rwenyo. 18 Ka mïc n'Obanga miö obedo pi cïk,
 cë nwongo ba lübö cïkerë mërë, ëntö Obanga i kica mërë ömiö
 mïc both Abraam pi cïkerë mërë. 19 Pingö ëmiö cïk dökï? Cïk
 ebino ëmëdö i kom cïkerë ëk türö cïk onen ökö kanyalër naka
 wang n'akwar Abraam n'eketho cïkerë pïrë obino. Emalaika ënë
 yam okelo cïk cë ëmiö i cing ngat na ribö dhanö kanya acël. 20
 Ngat na ribö dhanö ba mitërë ka ngat acël këkën ënë tye; ëntö
 Obanga tye acël. 21 Cïk dong tye ka pyem ki cïkerë k'Obanga?
 Pathi kömanön, piën ka onwongo ëmiö cïk na twërö miö kwö, cë

kwanö dhanö nĩ kite atĩr obedo pĩ lübö cĩk. **22** Ęntö Cóc na Leng kobo nĩ jö kibęc tye ginĩ ĩ the löc mẽ bal, ěk gin n'onwongo ěcĩkö ěmĩĩ both jö n'oye pĩ yeegĩ ĩ kom Yecu Kiricito. **23** Na bara yee ĩ kom Kiricito enyutho both onu, cĩk onwongo gwökö onu na calö emabuc, naka ĩ karë na dong enyutho nĩ onu yee. **24** Kömanön, cĩk onwongo obedo gin na gwökö onu naka Kiricito obino; cë dong ěcakö kwanö onu nĩ kite onu atĩr pĩ yee. **25** Kobedini dong yee ĩ kom Kiricito tye, onu ba döki ětwërö bedo ĩ the gwök mẽ cĩk. **26** Un kibęc ibedo ěthĩnö k'Obanga pĩ yee ĩ kom Kiricito Yecu. **27** Pĩen un kibęc n'onwongo ebaticawu ĩ Kiricito, iruko unu dong Kiricito calö böngü na nyen. **28** Apokapoka ope ĩ kin Ayuda k'Arok, ĩ kin opii ěka ngat na löörë kënë, ĩ kin ěcwö ěka dhakö, pĩen un kibęc itye unu acël ĩ Kiricito Yecu. **29** Ka un ibedo jö ka Kiricito, cë un dong ibedo unu ěthĩnö k'Abraam na bino leo gin na yam Obanga öcĩkö both Abraam.

4 Gin na an atye ka kobo ěnë nĩ alee jami ka pod obedo athĩn, bedo na röm aröma k'opii, kadĩ bed ěn obedo won jami kibęc. **2** Ęn bedo ĩ the löc ka jö na gwökö ěn ěka edite na gwökö jami naka ka karë n'apap mërë öcĩkö örömö. **3** Man ěnë kite n'obedo ködë ĩ kom onu, ĩ karë na onu pod ebeto calö ěthĩnö, onu onwongo etye calö opii na tye ĩ the twër mẽ lobo ni. **4** Ęntö ka karë n'ěcĩkö kikome örömö, Obanga obino ooro Wode na dhakö önywölö ěka ökwö ĩ the cĩk, **5** mẽ kökö jö n'onwongo tye ĩ the cĩk, ěk ělök onu ědök ěthĩnö k'Obanga kĩ twër n'örömö. **6** Kobedini kite na un dong ibedo ěthĩnö k'Obanga, ěnë ömĩö Obanga ooro Tipo ka Wode ĩ cwinywu na kok nĩ, "Aba, Apap." **7** Pĩ manön un ba döki ibedo unu opii. Un ibedo ěthĩnö k'Obanga, ěka ebino miöwu gin na ěn öcĩkö. **8** ĩ karë na un bara ingeo Obanga, onwongo ibedo unu opii ka gin mökö na ba obedo ginĩ

obanga kikome. 9 Ĕntö kobedini dong un ingeo Obanga—onyo nĩ Obanga dong ngeowu—pĩngö un döki ĩmitö dök cen ĩ opii mẽ bedo ĩ the twër mẽ lobo ni na görü ěka na pĩny ölöögĩ? ĩmitö unu dök mẽ bedo opiigĩ döki? 10 Un iketho cwinywu mẽ kwero ninö mökö, dwe, karë na papath, ěka mwaka. 11 An atye kĩ lworu rwök nĩ ticna kibëc na an atio pĩrwu onwongo obedo mẽ nono. 12 Utmegona, an akwaöwu nĩ ibed unu calö an, piën an dong adökö calö un. Un ba ĩtimö gin mörö na rac ĩ koma. 13 Kite na un ingeo nĩ onwongo obedo pĩ lĩth koma, ěnë ömĩö an acakö titö niwu Emuth na Bër. 14 Un ba ibino ĩcaa onyo ĩkwëra unu kadĩ bed lĩth koma onwongo obedo atëmatëma bothwu, ěntö ĩjöla unu na bër na calö an onwongo abedo malaika k'Obanga, onyo na calö an onwongo abedo Kiricito Yecu kikome. 15 Ngö n'öbalö yom cwinywu kibëc n'onwongo itye unu ködë? An arömö miö caden nĩ, ka onwongo twërë, onwongo myero igol wangwu ökö ěka ĩmiĩ unu botha. 16 An dong adökö langöwu piën an akobo niwu köp adyer? 17 Jö nököñë ca tëmö gĩnĩ kĩ tøk mẽ lököwu, ěntö thamagĩ rac. Gin na gin mitö ěnë nĩ ĩlökërë unu ökö kĩ botha ěk ĩcak unu winyogĩ. 18 Ka ngat mörö tye kĩ miti mẽ timö gin na bër bothwu, manön kibëc bër, ěntö myero ötim gĩnĩ ĩ karë kibëc, pathĩ ka an atye kodwu këkën. 19 Ĕthĩnöna mẽ amara, pod döki atye ka dangö arem kodwu calö dhakö na dangö arem ĩ karë mẽ nywöl naka ka Kiricito obedo na tye rwök ĩ kwöwu. 20 An onwongo amitö nĩ kono abin abed bothwu kobedini ěk anĩang ĩ kom gin na myero atwak bothwu, piën thama ĩ komwu dong ocungo wia ökö! 21 Un jö na mitö nĩ cĩk ölööwu, un ba ingeo ngö na cĩk kobo? 22 Piën ěcöö nĩ Abraam onwongo tye k'awope ariö, acël obedo wod ka dhakö n'onwongo obedo opii, ěka acël wod ka dhakö na ba obedo opii. 23 Wod ka dhakö n'onwongo

obedo opii ënywölö i kite më kom; ëntö wod ka dhakö na ba obedo opii ënywölö na calö adwogi më cïkërë n'Obanga öcïkö.

24 Man ërömö nïang ië na calö carolok, mon ariö ni nyutho cïkërë ariö. Cïkërë acël öya kï i wi kidi Cinai, önywölö ëthinö na bino bedo gïni opii: Dhakö ni ënë Aga. **25** Kobedini Aga cung pï kidi Cinai na tye i Arabia na röm aröma kï Jerucalem më karë ni piën tye i opii kanya acël k'ëthinö mërë. **26** Ëntö dhakö nököne ca cung pï Jerucalem na tye i polo; ën löörë këne ëka ën ënë obedo aya onu. **27** Piën ëcöö nï: "Bed kï yom cwiny, in dhakö nï bedo alür, na ba önywölö ëthinö mörö; red kï yom cwiny rwök, in n'arem më nywöl ba ogoi; piën ëthinö ka dhakö na cwörë öwëkö pol na löö ëthinö ka dhakö na tye kï cwörë." **28** Utmegona, un ibedo ëthinö më cïkërë k'Obanga, na calö Icaka. **29** I karë nön, athin n'ënywölö i kite më kom obedo yelo athin n'ënywölö pï tükö ka Tipo k'Obanga, ëka röm aröma thon kobedini. **30** Ëntö ngö na Cöc na Leng kobo? "Ryëm dhakö n'obedo opii ökö kï wode, piën wode ba bino leeno jami kanya acël kï wod ka dhakö na ba obedo opii." **31** Pï manön, utmegona, onu ba ebedo ëthinö ka dhakö n'obedo opii, ëntö ëthinö ka dhakö na ba obedo opii.

5 Onu dong ebedo jö më kuc piën Kiricito otyeko gönyö onu dong ökö kï i opii. Cung unu na tük, ëka kür idök unu i opii më cïk dökï. **2** Winy unu köpna, an, Paulo, kobedini akobo bothwu nï: Ka imiö ëliröwu, cë Kiricito bino bedo gin mörö na köny mërë ope bothwu. **3** An anwö köpna dökï both dhanö acëlacël na miö ëlirë nï ën dong tye kï banya më lübö cïk kibëc. **4** Un jö na mitö nï ëkwanwu nï kitewu atir pï lübö cïk, un dong ityeko pokere ökö kenwu kï both Kiricito; inyikö unu ökö kï cecen kï kom kica k'Obanga. **5** Pï Tipo Naleng, onu etye kï gen na thwönë rwök më nwongo kite n'atir n'emïö pï yee. **6** Piën i Kiricito Yecu, lirë

onyo bedo abonge lîrë ope kî kõny mörö. Gin na kõnyö këkën
 ënë yee na tio kî mar. 7 Un onwongo itye ka ngwëc na bër. Nga
 n'öjükwu më lübö köp më adyer? 8 Ėka pwony na calö man ba
 öya kî both Obanga n'ocwodowu. 9 Pwony më twodo ni cal kî
 thöbî na tîdî mörö na yenyo mökö ogati kibëc. 10 An atye kî gen
 î Rwoth nî thamawu ba bino pokere kî mëga. Ngat na tye ka
 miöwu dönyö î arubaruba, Obanga bino pwodo kadî bed ën
 nga. 11 Utmegona, ka an onwongo pod atitö niwu köp më lîrë,
 pîngö dökî pod eketho ayela î koma? Köp na makö yath ariä
 onwongo ba dökî römö bedo pëkö, ka an atitö nî lîrë bër. 12 An
 onwongo athamö nî ka twërë jö nön na tye ka rubowu kî köp më
 lîrë myero ömëdërë ginî anyim ëka opudhere ginî kën-gî. 13
 Utmegona, un yam ecwodowu më bedo kî kuc. Ėntö kür dök
 ilök unu kuc na mewu obed më cobo miti më kwö më anywöli.
 Nakaka timö kömanön, myero dhanö acëlacël ömîrë më kõnyö
 awodhe kî mar. 14 Piën cîk kibëc ëribögî ökö î köp acël këkën
 nî, "Mar awodhi na calö îmarö komi keni." 15 Ėntö ka îkarë unu
 calö leeni më thim, cë myero igwökërë unu ëk kür ithum unu
 ökö kenwu. 16 Gin na an akobo niwu ene, miî unu Tipo Naleng
 ötëlwu, ëk kür icob unu mitiwu më kwö më anywöli. 17 Piën
 miti më kwö më anywöli pyem kî miti ka Tipo Naleng, ëka miti
 ka Tipo Naleng pyem kî miti më kwö më anywöli. Gin ariö ni
 dagërë ginî, manön ënë gin na jüköwu më timö gin na un imitö.
 18 Ėntö ka Tipo Naleng ënë tye ka tëlöwu, un ba itye î thë cîk.
 19 Tic më miti më kwö më anywöli nen ökö kanya leng. Gin ene:
 tim më ölyang, carö, tarwang, 20 wörö cal jwogi, tic më jwöjwök,
 adagë, dhaa, nyeko, akëmö, larö dito, pyem, apokapoka, 21
 woro, mërö, cem më yom cwiny na rac, kî mökö nökënë na
 calö manön ginî. Pod dökî aciköwu na tæk, kite na calö aciköwu

cön, nĩ jö na timö koth jami na calö man gini, ker k'Obanga ba bino bedo megĩ. **22** Entö nyig na nyak pi Tipo Naleng ene: Mar, yom cwiny, kuc, diö cwiny, kica, bër, gen, **23** mwolo, ëka gwökëre kën. Cik mörö ope na kwërö jami na calö man gini. **24** Jö n'obedo gini jö ka Kiricito Yecu otyeko gini guro miti më kwö më anywöli ki kite mërë kibëc i kor yath aria. **25** Tipo Naleng ömïö onu kwö, cë onu myero ewothu nakun ëlübö ën. **26** Onu myero kür ebed k'awaka, kür ebed nyuthere rwök both ewodh onu, ëka kür ebed ki nyeko i kin onu.

6 Utmegona, ka cë ëmakö dhanö mörö timö bal, un jö na Tipo Naleng tëlöwu myero iköny unu ën ëk odwog i yoo n'atir, nakun ikönyö unu ën ki cwiny më mwolo. Entö myero igwökëre unu ëk un thon kür ëtëmwu. **2** Ting unu pëkö k'ewodhwu, manön ënë bino miöwu icobo cik ka Kiricito. **3** Ka dhanö mörö thamö nĩ ën pïrë tük ëlöö jö nökenë, nakun i adyer nwongo ën pïrë ba tük, nwongo ën bwölërë kënë. **4** Dhanö acëlacël myero önën tic mërë kënë ka bër. Manön miö tyën köp më wakërë mërë bedo pi tic mërë kikome na ën otio, na ba dök poro ki tic ka ngat mörö nökenë, **5** piën dhanö acëlacël tye ki yëc mërë na myero oting. **6** Dhanö n'etye ka pwonyo ki köp i kom Kiricito myero önywak jami kibëc na bëcö na ën tye ködë k'apwony mërë. **7** Kür iwëk ëbwölwu: Obanga ba etuko ködë. Gin na dhanö öcwö ënë ën thon bino kaö. **8** Ngat n'öcwö kodhi mërë i pwodho më miti më kwö më anywöli, gin na ën bino kaö ki ië ënë thöö, ëntö ngat n'öcwö kodhi mërë i pwodho ka Tipo Naleng, gin na ën bino kaö ki ië ënë kwö na ba thum. (aiönios g166) **9** Kür myero onu edher më timö gin na bër, piën ka karë örömö, onu ebino kaö kac ka onu ba edhero. **10** Dong pi manön kite na onu pod etye ki karë, onu myero ëtim gin na bër both jö kibëc, na löö kibëc myero

onu etii both utmego onu n'oye gini Kiricito. **11** Un itwerö nenö nyukuta na thwon na an atye ka cöönö ki cinga kikome. **12** Jö nonu na tye ka temö me diöwu ni myero ilire unu, obedo gini jö na mitö ni gin enen na ber both jö nökenë. Tyen köp na miögi timö enë me jükö kür eketh ayela i komgi pi yath aria ka Kiricito. **13** Naka thon jö n'elirögi ba lübö gini cik, entö gin mitö ni elirwu ek ewakere gini pi lire me komwu. **14** Entö an ba amitö ni awakara pi gin mörö, kono pi yath aria ka Rwoth onu Yecu Kiricito, ki kubotha lobo kibec dong eguro ökö i kör yath aria, ëka an kikoma thon egura ökö i kom lobo pi yath aria. **15** Piën ka ngat mörö elirö onyo ba elirö, manön ba obedo gin mörö na pire tek; gin na pire tek enë me bedo cwec na nyen. **16** Kuc ki kica obed i kom jö na lübö pwony ni, ëka both jö k'Obanga kibec. **17** Cakere kobedini cidhö köde anyim, an ba amitö ni ngat mörö oyela, piën an atye ki poo na dong eketho i koma na nyutho ni an abedo opii ka Yecu. **18** Utmegona me amara, kica ka Rwoth onu Yecu Kiricito obed kodwu. Amen.

Jö Epeco

1 Waraga ni öya kî both Paulo n'obedo akwëna ka Kiricito Yecu pî miti k'Obanga. Both jö k'Obanga na tye î Epeco, na gîn ënë jö na genere î kwögi kanya acël kî Kiricito Yecu: **2** An alëgö Obanga Apap onu ëka Rwoth Yecu Kiricito ömïïwu ibed unu kî kîca ëka kuc. **3** Eru ëmïï pak both Obanga ëka Apap ka Rwoth onu Yecu Kiricito, n'ömïö onu gum kibëc më tipo na tye î polo î Kiricito. **4** Ën öyëroö onu cön î Kiricito na pod bara öcakö cweo lobo, ëk onu ebed jö na leng î nyime abonge bal mörö î kom onu. Pî mar mëre, **5** Obanga kî miti mëre kënë onwongo dong öyübö cön nî onu myero ebed ëthïnö mëre pî tic na Yecu Kiricito otio. **6** Eru ëmïï pak both Obanga pî kîca mëre më dheo na dit, na ën ömïö onu nono î Kiricito na ën marö. **7** Pî remo ka Kiricito Yecu, etyeko kökö onu ökö, ëtimö kîca î kom bal onu ökö, na lübërë kî lönyö më kîca k'Obanga na dit **8** na ën ömïö onu na thwönë î ryëkö mëre kibëc ëka kî niang. **9** Obanga ötimö man î karë na ën otuco müng më miti mëre both onu, nakun lübö yüb mëre na bër na ën onwongo öyübö më cobo î Kiricito. **10** Yüb k'Obanga na ën bino cobo ka karë örömö, ënë më cökö jami kibëc na tye î polo ëka î wi lobo, më rîbögi ökö kanya acël î Kiricito. **11** Jami kibëc timërë na lübërë kî yüb k'Obanga ëka thama mëre. Obanga öyëroö onu më bedo jögë î Kiricito nakun ën onwongo dong öyübö anaka kî î acaki **12** ëk wan, n'onwongo ëcakö bedo kî gen î kom Kiricito, myero ëmïï pak ëka dheo both Obanga. **13** Kiricito thon öyërowu më bedo jö k'Obanga î karë na un iwinyo köp adyer, Emuth na Bër n'okelo niwu larë. Un iye Kiricito, ëka ënë ömïö ëmïöwu Tipo Naleng n'onwongo Obanga öcîkö pîrë cön ëk obed na calö anyuth mëre n'ëmwönö î komwu, **14** na ënë gin n'ejengo na nyutho nî onu ebino nwongo gin na

kibëc n'Obanga öyübërë më miö onu i karë n'Obanga bino kökö jögë—na bino miö jii pakö dheo mërë. **15** Pï tyën köp ni, anaka an awinyo köp i kom yeewu i Rwoth Yecu ëka pï mar na un ïmarö ki jö k'Obanga kibëc, **16** an ba awëkö më miö pwöc both Obanga pïrwu, nakun apo pïrwu i lëgana. **17** An alëgö nï Obanga ka Rwoth onu Yecu Kiricito, Obanga më dheo, myero ömïiwu Tipo Naleng më ryëkö ëka onyuth niwu Obanga ëk inge unu ën na bër rwök. **18** An thon alëgö nï ömëny thamawu ëk inge unu gen na ën ocwodowu ië, kit lönyö ëka dheo na thwönë na ën miö both jögë ëk obed mëgi. **19** An thon alëgö nï ïniang unu kite na tükö mërë na dit tio ködë i kom onu jö n'oye Yecu. Tëkö ni na tio i kom onu röm ki tic na dit më twër na ën tye ködë **20** n'ocero Kiricito ki kin jö n'öthöö ëka ömïö ën obedo i nget cingë më kucem i polo. **21** Ën dong tye malö i polo, löö ëlöc kibëc më polo, twërö, tükö, ëka nyïng kibëc n'ëcakö, pathï i lobo më karë ni këkën ëntö thon i lobo më karë na tye ka bino. (aiön g165) **22** Obanga oketho jami kibëc i thë twër ka Kiricito ëk ölöö, ëka ömïö ën both jö n'oye Kiricito na calö wic nakun löö jami kibëc. **23** Jö n'oye Kiricito obedo gïni kom Kiricito, na miö jö n'oye pong na bër, nakun Kiricito thon pong i jami kibëc.

2 i karë n'opoth un onwongo ibedo calö jö n'öthöö pï türö cïk ëka balwu. **2** i karë ca onwongo un ilübö yodhi na reco më lobo ni, nakun iwinyo unu köp ka ngat na rac na löö twër mökö na tye malö i yamö, na ënë cwiny na kobedini tye ka tic i cwiny jö na ba mitö winyo köp k'Obanga. (aiön g165) **3** Onu kibëc onwongo ëröm ki jö nön i lübö miti më kwö më anywöli, nakun ecobo miti më kom onu ki gin na onu ëthamö. i kite na yam onu etye ködë, akëmö k'Obanga onwongo myero opodh i kom onu calö jö nököne kibëc. **4** Ëntö Obanga obedo alönyö i kica mërë, mar

na  n  mar  k  onu k d  dit rw k, 5 kad  bed n  onu  d k  j  n' th    k  p  t r  c k m r ,  n  mi  onu kw  kanya ac l k  Kiricito—obedo p  k ca k'Obanga  n   mi   lar  unu. 6 Obanga ocero onu k    th  k  Kiricito,  ka  mi  onu kabedo m  bedo kanya ac l k  Kiricito Yecu   polo. 7 Obanga  tim  jami ni k b c  k enyuth   kar  k b c na tye anyim l ny  m r  na thw n  na ba pimere m  k ca n'onen   mar m r  both onu na Kiricito Yecu tim  n  onu. (ai n g165) 8 P en p  k ca m r   mi  Obanga  lar wu p  yeewu— ka man ba  tim r  p  tic m r  na un  tim , man n obedo m c k'Obanga— 9 path  p  tic na dhan  tim ,  k k r  mi  ngat m r   wak r . 10 Onu ebedo gin n'Obanga otio,  n ocweo onu   Kiricito Yecu  k ebed j  na tio tic na b c  na  n yam  y b  c n n   k onu  tim . 11 P  man n, po n  un c n onwongo ibedo unu Erok   kite n' nyw l wu k d   ka Eyuda cwodowu n  "j  na ba  l r ," nakun g n cwodere k n-g  n  "j  n' l r " (na c ng dhan   n   tim    komg )— 12 po unu n    kar  n n un onwongo ipokere  k  k  both Kiricito. Un onwongo  k  wu  k  k    kom j  lcarael, ba  nywak  unu c k r  k'Obanga  ka k  gin na k b c na  n  c k  n  ebino tim  p  j g . lbedo unu   lobo ni abonge gen  ka na ba ingeo unu Obanga. 13  nt  kobedini   Kiricito Yecu un n'onwongo itye unu na bor k'Obanga, ekelowu dong  k  na cw k p  remo ka Kiricito. 14  n kikome okelo kuc   kin j  ar  ,  mi wa kodwu dong etye ac l,  ka  n  t r  c l m  gero n'opoko onu. 15 P  kelo kuc,  n  jwa  c k ka Muca  k  k  c k m r  k b c.  n  tim  man  k eketh j  ar   obed rok ac l na nyen n' r b r  kanya ac l    n. 16 P  th   m r    kor yath ar a, Kiricito odwongo j  ar   both Obanga   kom ac l,  mi  adag  oj k  k . 17 Kiricito obino  tit  k p m  kuc bothwu un j  n'onwongo itye unu na bor k  both Obanga  ka both j 

n'onwongo tye na cwök. **18** Pī Kiricito onu kibēc etyeko yabō nī
onu yoo mē thuno both Apap kī Tipo Naleng acēl. **19** Kobedini
dong un ba ibedo erok onyo wele, ēntō un ibedo jō mē pacō acēl
kī jō k'Obanga ēka ibedo unu jō mē ödē. **20** Un dong īcal kī gedo
n'ēgērō, n'acaki thērē obedo ēkwēna ēka edwarpīny, kī Kiricito
Yecu kikome na calō kidi mē gwīc. **21** Gedo ni kibēc okubere
kanya acēl ī Kiricito ēka tye ka dōngō mē bedo ōt k'Obanga na
leng pī Rwoth. **22** Kiricito thon tye ka gērōwu kanya acēl ī kome,
ēk ibed unu kanya Tipo k'Obanga bedo iē.

3 Pī köp ni, an Paulo na an abedo amabuc ka Kiricito Yecu
pīrwu, un Erok— **2** Adyer iwinyo unu kite n'Obanga ōmīa mē tio
tic mē kīca mērē pīrwu, **3** dök thon kite na ēn onyutho nīna
mūng mērē, na calō atyeko cōōnō pīrē na cecek. **4** Ka īkwanō
unu ngō na an acōō, cē un ibino nīang na bēr kite na an anīang
kī mūng ī kom Kiricito kōdē. **5** Ī karē n'opoth anged, Obanga
ba onyutho mūng ni both dhanō, ēntō kobedini pī Tipo Naleng
Obanga onyutho both ēkwēna mērē na leng ēka edwarpīny. **6**
Mūng ni ēnē nī pī Emuth na Bēr, Erok ödökō gīnī dong jō na leo
lōnyō k'Obanga kanya acēl k'Eyuda, ödökō gīnī dul kom acēl
kōdgī, ēka gīn thon nywakō cīkērē n'Obanga ōcīkērē kōdē ī
Kiricito Yecu. **7** An adökō atic mē Emuth na Bēr ni pī mīc mē
kīca k'Obanga n'ēmīa pī tic mē tēkō mērē. **8** Kadī bed nī an pīra
ba tēk rwök kī kin jō k'Obanga kibēc, kīca ni onwongo ēmīa mē
tītō Emuth na Bēr both Erok pī lōnyō na Kiricito mīō na ba ērōmō
pimo, **9** ēka mē mīō jō kibēc ngeo yūb mē mūng k'Obanga,
n'onwongo Obanga n'ocweo jami kibēc ōkanō pī karē n'opoth
anged. (aiōn g165) **10** Miti k'Obanga ī köp ni kibēc onwongo mītō
tic kī jō n'oye Kiricito mē mīō ēlōc ēka wegī twēr kibēc na tye ī
polo ngeo ryēkō k'Obanga na kothe papath. **11** Obanga ōtīmō

man na lübërë kī yūb mērë na ba thum na ën ömïö ocobere i Kiricito Yecu Rwoth onu. (aiōn g165) **12** Pī Kiricito kobedini dong ën ömïö onu diö cwiny ëka tēk cwiny piēn onu dong ëtwērö bino both Obanga pī yee. **13** Pī manön an alëgö nī kür idwök unu cwinywu cen nī piēn an atye ka limö can pīrwu, man kibēc obedo më miöwu dheo. **14** Pī tyēn köp ni an arumo cōnga i nyim Apap, **15** na ënë Acwec më jami kibēc na tye i polo ëka i lobo. **16** An alëgö both Obanga ëk kī i lönyö mērë më dheo ömïiwu twēr ibed unu na tēk i cwinywu pī Tipo mērë, **17** ëk Kiricito obed i iwu piēn iyee unu ën. An alëgö nī Obanga ömïi icung unu na tēk i mar. **18** Ibed unu kī tēkö më nīang kanya acël kī jö k'Obanga kibēc, kite na mar ka Kiricito pī onu lac ködë, bor ködë, ödöngö ködë malö, ëka kite na thuth ködë. **19** An amitö nī inge unu mar ka Kiricito na löö ngec kibēc—ëka ipong unu i gin mörö kibēc n'opong i Obanga. **20** Dheo kibēc obed both Obanga, na ënë twērö tio tic na thwönë rwök, na löö gin na onu ëtwērö kwaö pirë onyo ketho thama onu ië, pī tēkö mērë na tye ka tic i kom onu. **21** Dheo obed both Obanga naka naka i Kiricito Yecu ëka kī jö n'oye Kiricito më wang rok kibēc! Amën. (aiōn g165)

4 Pī manön an na calö amabuc pī Rwoth, an akwaöwu nī ilüb unu kit kwö n'opore na rwatërë kī cwodo na yam ecwodowu ië. **2** Bed unu kī wörö ëka kī mwolo i kom jö nököñë; ëka ibed unu jö na dangö gin na kibēc na balö cwiny dhanö, nakun ngat acëlacël diö cwinye i kom awodhe kī mar. **3** Tim unu tēk më gwökö ribërë na Tipo Naleng ömïöwu ëk ibed unu i kuc na tweowu kanya acël. **4** Kom tye acël ëka Tipo k'Obanga tye acël—kite na gen thon tye acël n'Obanga ocwodowu ië— **5** Rwoth tye acël, yee tye acël, batika tye acël, **6** Obanga tye acël ëka Apap ka jö kibēc. Ën löö jami kibēc, tio i jami kibēc, ëka tye i jami kibēc. **7**

Ĕntö ngat acēlacēl i kin onu onwongo mīc mē kīca, n'opore kī
 mīc na Kiricito ömīö bothe. **8** Manön enē ömīö Cōc na Leng
 kobo nī: “İ karē na en öidhō ködē malö, en otero opii na pol
 ēka ömīö mīc gīnī both jīi.” **9** (Tyēn köp nī “öidhō malö” gönyö
 nīngö? Gönyö nī en thon obino pīny i lobo. **10** Ngat n'obino pīny
 en acēl nön enē öidhō malö kanya bor i nge polo kibēc, ēk
 epong jami kibēc.) **11** Mīc na Kiricito ömīö gīn ene: ömīö jö mökö
 mē bedo ēkwēna, mökö mē bedo edwarpīny, mökö mē bedo jö
 na tītö köp k'Obanga, jö mökö mē bedo ēkwath ēka epwonye.
12 Ticgī obedo mē yübö jö k'Obanga i ticgī mē könyö jīi ēka mē
 gērö jö n'oye Kiricito, **13** naka ka onu kibēc ēdökö acēl i yee
 onu ēka i ngeo Wod k'Obanga, naka ka onu ēdökö jö n'otengo,
 nwongo ēdōngö na röm kī Kiricito, ēka onu ebino bedo calö en.
14 Cē mīö onu ba dōkī ebeto calö ēthinö, na pii na tataga tatago
 yeegī, jö na wēkö yamö mē pwony na papath lökögī, ryēkö ka
 jö ēka yübgī mē twodo na ba dōkī mīögī cacapa. **15** Nakaka
 manön, onu myero ētwak köp atīr kī mar, onu myero ēdōng i
 yodhi kibēc ēka ebeto calö Kiricito, na enē obedo awi jö n'oye
 Kiricito. **16** Enē obedo wic, dul kom kibēc rībērē gīnī i kome ēka
 kubere gīnī kanya acēl i wang romo kibēc na tyē iē. Cē ka dul
 acēlacēl tyē ka tio tic mērē kakarē, mīö kom dōngö na bēr kī
 mar. **17** An akobo niwu kī twēr na Rwoth ömīa nī kür myero dōkī
 imēdērē unu mē bedo kī koth kwö na jö na ba ngeo Obanga
 bedo ködē, i thamagī na köny mērē ope. **18** Thamagī önyöbērē
 dong ökö, ba dōkī twērö nīang gīnī. Gīn opokere ökö kī kom
 kwö n'Obanga mīö pī kwia pīny n'obino nīgī pī cwinygī n'ödökö
 na nwang. **19** Gīn ba dōkī parö gīn mörö, gīn ömīrē kēn-gī i tīm
 mē tarwang ēka thon owor gīnī rwök mē tīmö koth tīm mökö na
 ba bēr. **20** Ĕntö man ba obedo kite n'onwongo epwonyowu ködē

ki köp i kom Kiricito. 21 Adyer iwinyo unu köp i kome ëka na calö ëlëbkörë epwonyowu ki köp adyer na tye i Yecu. 22 Koth kwöwu na cön na yam i kwö unu ködë, myero iwëk unu dong ökö. Koth kwö nön öbal dong ökö pi miti na reco n'öbwölöwu. 23 Wëk unu Obanga dong ölok thamawu më cwiny obed na nyen, 24 ëka iruk unu kom na nyen, n'ecweo më bedo calö Obanga i adyer më kite atir ëka na leng. 25 Pi manön ngat acëlacël myero öwëk köp më twodo ëka ötwak köp atir both awodhe, piën onu kibëc ebedo jö më dul kom acël. 26 "Ka akëmö ömaköwu, kür ipodh unu i bal." Kür imiï unu ceng ödöny nakun akëmö pod ömaköwu, 27 ëka kür imiï unu karë both Catan. 28 Ngat n'obedo ka kwalö jami ka jii myero öwëk kwo ökö ëka öcak tio tic më timö gin mörö na bër ki cingë, ëk onwong gin mörö më könyö ki jö nököne na mitö köny. 29 Kür imiï unu köp na rac odonyi ki i dhöwu, ëntö twak unu köp na bëcö këkën na könyö më döngö jö nököne na lübërë ki gin na mitërë, ëk jö na winyo köpwu onwong köny ki ië. 30 Kür imiï unu Tipo Naleng k'Obanga okum, n'ëmiöwu ëk obed calö anën mërë n'ëmwönö i komwu pi kürö ninö më kököwu. 31 Wëk unu dong bedo ki këc cwiny, wang ic, akëmö, dha i wi jö nököne, ayeny, ëka rac cwiny kibëc. 32 Nakaka manön, bed unu jö na timö kica both ngat acëlacël ki cwiny na bër, tim unu kica i kinwu kenwu kite n'Obanga ötimö niwu kica i Kiricito.

5 Lüb unu kite k'Obanga, piën onu ebedo ëthinö na ën marö. 2 Bed unu nakun ilübö unu yoo më mar, na calö Kiricito ömarö onu, cë ömirë këne pi onu na calö tyër n'ëwangö na ngwece kur both Obanga. 3 Dong pi manön tim më ölyang, onyo tim mökö më carö carö, onyo woro më lim myero kür ekob i kinwu, piën man ëne tim na ba opore pi jö k'Obanga na leng. 4 Ba bër niwu

më twakö köp mökö më lewic, twak mökö më mingo onyo twakö köp më arath, kür myero thon owinyere bothwu, ëntö thwara imiï unu pwöc both Obanga. 5 Un inïang na bër nï ngat mörö ope i kin jö n'obedo jö ölyang, jö na timö tim më carö carö, onyo jö n'owor i kom jami—koth dhanö ni obedo awör cal jwogi—na ba bino nwongo dul mörö më bedo mëgë i ker ka Meciya ëka më k'Obanga. 6 Kür iye unu ngat mörö öbwölwu kï köp mökö na thërë ope, piën akëmö k'Obanga bino i kom jö na ba winyo köp mërë pï timgi nonu. 7 Pï manön kür iribërë unu ködgi. 8 Un onwongo cön itye unu i piny na cöl, ëntö kobedini un dong itye unu i piny na tar i Rwoth. Bed unu calö ëthinö më tar 9 (piën nyig n'önyak pï tar nen ökö i gin na kibëc na tye na bër, na kite atir ëka adyer) 10 ëka itëm unu më pwonyo ngö na yomo cwiny Rwoth. 11 Kür iribërë unu i tic mörö kibëc më piny na cöl na ba kõnyö, ëntö thwara ituc unu tic nonu ökö kanyalër. 12 Piën obedo më lewic thon më twak i kom jami na jö na ba winyo köp timö gini i müng. 13 Gin mörö na tar onyutho nen ökö kanya leng, 14 piën tar ënë miö jami kibëc nen. Man ënë ömiö ekobo nï: “Coo ökö, in ngat ininö, cer ökö kï i kin jö n'öthöö, cë Kiricito bino mënyöni.” 15 Gwökërë unu, i kite na un i kwö ködë—kür ibed unu calö jö na kwia piny, ëntö bed unu calö jö na ryëk. 16 Tii unu kï caa n'onen na bër, piën man ënë karë më tim na rac. 17 Pï manön kür ibed unu jö na mïng, ëntö tëm unu më niang i kom gin na Rwoth mitö nï un itim. 18 Kür imër unu kï kõngö ölöc na kelo tim më carö. Nakaka manön, wëk unu Tipo Naleng opong i cwinywu, 19 nakun itwak unu i kinwu këkënwu kï köp më jabuli, wer ëka kï wer më cwiny. Wer unu wer më pakö Rwoth i cwinywu. 20 Miï unu pwöc both Obanga Apap i karë kibëc pï jami kibëc i nyiing Rwoth onu Yecu Kiricito.

21 Mîrë unu këkënwu ï thë löc ka jö nököñë, ngat man both awodhe, pî wörö Kiricito. 22 Un mon, mîrë unu kenwu ï thë löc ka cwöwu, na calö ïmîrë unu kenwu both Rwoth. 23 Pîën ëcwö ëñë obedo awi dhakö kite na Kiricito obedo awi jö n'oye ëñ, na gîn ëñë kome, ëka Kiricito obedo alar ka jö n'oye ëñ. 24 Kite na jö n'oye Kiricito mîrë gîñi ï thë löc ka Kiricito, mon thon myero ömîrë gîñi ï thë löc ka cwögi ï jami kibëc. 25 Un cwö, mar unu monwu kite na Kiricito ömarö ki jö n'oye ëñ ëka ömiö kwö mërë pîrgi, 26 ëk ëlönygi obed na leng, kinge na dong ölwökögi ki pii ëka ki köp, 27 ëk ekel jö n'oye ëñ ï nyime na calö nyakö n'ëyübö më anyöma, na poo mörö ope ï kome onyo na terinyime öjüjunga onyo gin mörö nököñë na rac, ëntö obed na leng na bal mörö ope ï kome. 28 ï yoo acël nön, cwö myero ömar mon-gi kite na gîn marö ki komgi këñ-gi. Ngat na marö dhakö mërë nwongo marö kome këñë. 29 Ngat mörö ope na dag kome këñë, ëntö pîdhö ki cem ëka gwökö, kite na Kiricito thon gwökö ëka pîdhö ki jö n'oye ëñ, 30 pîën onu ebedo dul kom Kiricito. 31 Kite n'ëcöö ködë ï Cöc na Leng ni: "Pî tyën köp ni ëcwö bino wëkö apap mërë ëka aya mërë, cë rîbërë ki dhakö mërë, ëka jö ariö bino dökö kom acël." 32 Man obedo müng na dît—ëntö an atye ka twak ï kom Kiricito ëka ki jö n'oye ëñ. 33 Pî manön, ëcwö acëlacël ï kinwu myero thon ömar dhakö mërë kite na ëñ marö ki kome këñë ëka dhakö myero öwör cwörë.

6 Un ëthîñö, winy unu enyodowu ï Rwoth, pîën manön ëñë bër. 2 Cöc na Leng kobo ni, "Wör apapni ëka ayani," man ëñë cik më acël n'ëcîkö pî gin mörö na bër na bino yaa ki ië— 3 "ëk ibed unu na bër ëka ibed unu ï lobo pî karë na lac." 4 Un jö kabebe, kür iter unu ëthîñöwu ï yoo na rac na miö akëmö makögi, ëntö miï unugi ödöng na bër nakun ipwonyo unugi ëka inyutho unu

nīgī kite na bécō na Rwoth pwōyō. **5** Un opii, winy unu editewu mē lobo kī cwiny acēl, na calō iwinyo unu Kiricito, nakun ilworo unugī kī myēl kom. **6** Ticwu myero kūr obed tic n'ēnēnō kī wang kēkēn mē yomo cwiny dhanō, ēntō tii unu gin n'Obanga mītō kī cwinywu kībēc, na calō opii ka Kiricito. **7** Tii unu ticwu kī cwiny na bēr, na calō itio unu pī Rwoth, ēka pathī pī dhanō, **8** piēn un ingeo nī Rwoth bino cūlō ngat mōrō kēkēn, kadī obedo opii onyo ngat mōrō na lōörē kēnē pī gin mōrō kēkēn na bēr na ēn otio. **9** Wegi opii, ter unu opiiwu ī yoo acēl nōn. Kūr ībūr unugī, kite na un ingeo nī adit na lōögī ēka kī un tye ī polo, na ēn makō jō kībēc na rōm arōma. **10** Mē ajiki, bed unu na tēk ī Rwoth ēka ī twērō mē tēkō mērē. **11** Ruk unu jami mē lwēny n'Obanga mīō, ēk icung unu na tēk, nakun īgēngērē unu kī kom ökōra ka Catan. **12** Piēn onu ba ēlwēnyō kī dhanō adhana, ēntō ēlwēnyō k'ēlōc ēka wegī twēr mē yōkō, na lōō wi lobo thūkūl ī karē nī mē cōl pīny ēka kī tipo mōkō na reco na tye malō ī wi yamō. (aiōn g165) **13** Pī manōn, myero iruk unu jami lwēny n'örömō n'Obanga mīō, ēk ökōnywu mē cung na tēk ka nīnō na rac othuno, ēka kinge lwēny naka ī ajiki, un pod ibino cung unu na tēk. **14** Pī manōn myero icung unu nakun itweo unu wang pyērwu kī del mē kōp atīr, ruk unu kite atīr obed nywenyo mē gwōkō korwu, **15** ēka iyübērē unu mē tītō kōp mē Emuth na Bēr mē kuc na calō wōr mē tyēnwu. **16** Mēd ī kom jami nī kībēc, yeewu myero obed kwotwu na un ītwērō neko mac kī ī kom athērō na Catan yuo. **17** Ruk unu larē obed tok nywenyo mē wiwu, ēka kōp k'Obanga na ēnē pala abadē ka Tipo Naleng. **18** Lēg unu lēga kībēc na papath kī tēkō ka Tipo Naleng ī karē kībēc. Bed nī yübērē unu ī karē kībēc nakun īdangō unu pēkō, ēka īlēgō unu pī jō k'Obanga kībēc. **19** Lēg unu thon pīra ēk Obanga öyab dhōga, ömīa ngō

na myero atwakĩ, ěk atuc mũng mẽ köp mẽ Emuth na Bër. 20 An abedo akwëna mërë na röm kĩ ngat mörö na cung pĩ lobo mërë, ěntö etwea ökö kĩ nyör. Lëg unu ěk atwak abonge lworö ĩ kom Emuth na Bër kite na an myero atwak ködë. 21 Ömĩn onu Tukiko na an amarö ěka atic na genere ĩ Rwoth, bino kobo niwu köp kibëc ĩ koma ěka ĩ kom ticna, ěk un thon inge. 22 An atye ka oro ěn yo bothwu pĩ tyën köp ni, ěk ěn ömĩiwu inge kite na wan etye ködë ěka ödĩi cwinywu. 23 An alëgö nĩ Obanga Apap ěka Rwoth Yecu Kiricito bino mĩö kuc, mar ěka yee both utmego kibëc. 24 Kĩca k'Obanga obed both jö kibëc na marö Rwoth onu Yecu Kiricito kĩ mar na ba thum.

1 Jö Tecalonika

1 Waraga ni öya ki both Paulo gin ki Cilibwano ëka Timoteo, Both jö n'oye Kiricito na bedo gini i Tecalonika na gin enë jö k'Obanga Apap ëka jö ka Rwoth Yecu Kiricito: Kica ëka kuc obed kodwu. **2** Wan emiö Obanga pwöc jwiji pirwu kibëc nakun wan epo pirwu i lëgawa. **3** Wan epo kite na un iketho ki yeewu i tic i nyim Obanga Apap onu, ëka kite na un iyelere ki mar kanya acël ki kite na un idio unu ki cwinywu, pi genwu i Rwoth onu Yecu Kiricito. **4** Utmegowa n'Obanga marö, wan engeo ni Obanga öyeröwu dong ökö, **5** piën Emuth na Bër na wan ëtitö bothwu, ba igamö unu ki köp këkën ëntö ki tükö ëka ki Tipo Naleng, nakun ödönyö na thuth i cwinywu. Un ingeo na bër kite na wan ebedo ködë bothwu më könyöwu. **6** Un ibino iporo unu kitewa ëka kite ka Rwoth; kadï bed inwongo unu can na thwönë rwök, un igamö unu köp mërë ki yom cwiny na Tipo Naleng ömiö. **7** Man ömiö idökö unu apor na bër both jö kibëc n'oye Yecu na tye gini i Macedonia ëka Akaya. **8** Köp ka Rwoth owinyere pathi i Macedonia ëka Akaya këkën— ëntö köp i kom yeewu i kom Obanga owinyere örömö kanya kibëc. Pi manön wan ba dökï ërömö kobo gin mörö ië, **9** piën jö nön kibëc odwongo köp i komwa kite na un ijölöwa ködë. Gin thon okobo kite na un ilökërë ködë both Obanga nakun iwëkö unu wörö cal jwogi pi tio tic n'Obanga na kwö ëka n'adyer, **10** ëka më kürö dwogo ka Wode ki i polo, na ën ocerö ki i kin jö n'öthöö—Yecu, n'ölarö onu ki i akëmö k'Obanga na tye ka bino.

2 Utmegowa, un ingeo ni binowa më limöwu ba obedo më nono. **2** Kadï bed wan ënënö can ëka ëtimö tim më lewic i komwa ki i Pilipi kite na un ingeo ködë, ëka kadï bed pyem obedo na dwong, Obangawa ömiöwa tük cwiny më titö niwu

Emuth mërë na Bër kanyalër. 3 Pïën köp na wan ëtītō ba öya kī ī thama na ba tye atīr onyo kī ī thama na ba leng, ökōra mörō ope ië. 4 Ëntō kite na calō Obanga dong otyeko pwöyōwa ëka ömïōwa Emuth na Bër më atīta, wan thon ëtītō kōmanōn, pathī më yomo cwiny dhanō ëntō më yomo cwiny Obanga na ngeo cwiny onu. 5 Un ingeo unu nī wan ba ëtwak nono më ywaō thamawu, wan ba ëkanō thamawa pī nwongo līm—Obanga ënë obedo acadenwa. 6 Wan ba ërangō dheo kī both dhanō, kadī kī bothwu onyo kī both ngat mörō nökënë. Na calō ëkwëna ka Kiricito wan onwongo myero eketh pëkö ī komwu, 7 ëntō wan ebedo na mwol ī kinwu calō aya k'athīn na tye ka gwökō ëthīnë. 8 Parō pīrwu ömïō ba ëmïōwu Emuth na Bër këkën n'öya kī both Obanga, ëntō wan ëmïō kwōwa bothwu pīën wan onwongo ëmarōwu rwök. 9 Utmegowa, un ipo kite na wan onwongo eyelere ködë kī tic; ī karë na wan ëtītō niwu Emuth na Bër n'öya kī both Obanga, wan etio kiceng ëka kiwor ëk kür eketh pëkö ī kom ngat mörō kī ī kinwu. 10 Un ibedo ecadenwa, ëka Obanga thon ngeo kite na wan ebedo ködë na leng ëka n'atīr abonge köp mörō n'ölöōwa ī nyimwu un jō n'oye. 11 Un ingeo kite na wan ëkönyō ngat acëlacël kī ī kinwu na calō apap na könyō ëthīnë, 12 nakun ëcükō cwinywu, ekweo cwinywu ëka ëkwaōwu ëk ilüb unu kwō n'opore both Obanga n'ocwodowu ī löc mërë ëka ī dheo mërë. 13 Wan thon ëpwöyō Obanga karë kībëc pī köp nī, pīën cakërë na un īgamō köp k'Obanga na un iwinyo kī bothwa, ba īgamō unu na calō köp ka dhanō ëntō na calō köp adyer n'öya kī both Obanga, tye thon ka tic iwu un jō n'oyeo Yecu. 14 Utmegowa, un thon por unu kite ka jō k'Obanga n'oyeo Kiricito na tye ī Yudea, na tye ī Kiricito Yecu: Pīën un thon īnënō unu can kī both jöwu kikome na röm kī can na jō n'oye Kiricito önënō

kĩ both Eyuda, 15 n'oneko gĩnĩ Rwoth Yecu ěka edwarpĩny, ěka oyelowa gĩnĩ thon. Gĩn ba oyomo cwiny Obanga ěka thon obedo gĩnĩ lang ka jö kibęc. 16 Gĩn thon ötēmö jüköwa ökö mẽ titö köp both Erok ěk ölarē gĩnĩ. Man ömĩö balgĩ ömēdērē na thwönē rwök, ěntö kinge akēmö k'Obanga obino ĩ komgĩ. 17 Utmegowa, ĩ karē n'epokowa kodwu pĩ karē na nönök (ĩ kom ěntö pathĩ ĩ cwiny), wan ětēmö kĩ miti na thwönē mẽ nwongo yoo mẽ nēnōwu dökĩ. 18 Wan onwongo ěmitö mẽ bino bothwu; an, Paulo, atēmö dökĩ atēmö—ěntö Catan öjököwa ökö. 19 Ngö ěnē genwa kĩ yom cwinywa ěka tok dheo mẽ cung ĩ nyim Rwothwa Yecu ka obino? Pathĩ un? 20 Adyer un ěnē ibedo dheowa ěka yom cwinywa.

3 Mē ajiki, ĩ karē na dong wan ěnēnō nĩ ba dökĩ ěrömö dangö, wan ěthamö kēnwa mẽ dong ĩ Atene. 2 Cē ěcakö oro Timoteo na ěnē ömĩnwa ěka atic k'Obanga ĩ titö Emuth na Bēr ka Kiricito, mẽ jĩngö ěka mẽ cükö cwinywu ĩ yeewu, 3 ěk ngat mörö kür cwinye opodhi ĩ atēmatēma nonu. Un ingeo na bēr nĩ can ni myero opodh ĩ kom onu. 4 Pĩēn ĩ karē na wan etye bothwu, wan ebedo kobo niwu nĩ karē mörö ebino yelo onu. Ěka ötimērē kömanön kite na un thon ingeo na bēr. 5 Pĩ köp ni, ĩ karē na an anēnō nĩ ba dökĩ arömö dĩö cwinya, an aoro Timoteo bothwu ěk anĩang ĩ kom yeewu. An onwongo atye kĩ lworö nĩ gwök onyo Catan öbwölöwu cē ticwa römö bedo na köny mērē ope. 6 Kobedini Timoteo pod odwogo kĩ bothwu yo bothwa ěka ěn okelo nĩwa emuth na bēr ĩ kom yee ěka marwu. Ěn okobo nĩwa nĩ un ipo pĩrwa ěka itye unu kĩ miti mẽ nēnōwa kite na wan thon etye kĩ miti mẽ nēnōwu. 7 Pĩ manön, utmegowa, cwinywa dong okwe ĩ komwu pĩ yeewu ĩ can ěka ayela n'eyelowu ködē kibęc. 8 Pĩēn kobedini wan ěkwö pĩrwa ka icung unu na tēk ĩ Rwoth. 9 Wan

ëtwërö mïö pwöc both Obanga nïngö pïrwu pï yom cwiny kibëc na wan etye ködë pïrwu ï nyim Obanga? **10** Kiwor ëka kiceng wan ëlëgö kï cwinywa kibëc nï ënënwu dökï ëk ëmëd gin n'orem kï ï kom yeewu. **11** Wan ëlëgö nï Obanga Apap onu ëka Rwoth onu Yecu öyab yoo nïwa më bino bothwu. **12** Wan ëlëgö dökï nï Rwoth ömïï marwu ömëdërë rwök both ngat acëlacël ëka both jö kibëc kite na wan ëmaröwu ködë. **13** Ëk ën öjïng cwinywu ibed unu jö na leng abonge köp mörö ï nyim Obanga Apap onu ï karë na Rwoth onu Yecu bino bino kï jögë kibëc na leng.

4 Më ajiki mërë utmegowa, wan ëkwaöwu ï Rwoth Yecu nï ïmëdërë unu anyim naka naka kï kwö na un ïmakö kï bothwa më yomo cwiny Obanga, na un itye ka lübö. **2** Po unu ï cïk na yam wan ëmiöwu kï twërö ka Rwoth Yecu. **3** Obanga mïtö nï ibed unu jö na leng: wëk unu tïm më ölyang. **4** Ngat acëlacël myero onge kite më bedo kï dhakö mërë kënë kï cwiny na leng ëka kï wörö, **5** kür ïmïï unu miti më kom obuwu calö jö na ba ngeo gïni Obanga. **6** Ngat mörö kür ötïm bal ï kom ömïn mërë onyo öbwöl ën kï köp ni. Pïën Rwoth bino pwodo dhanö pï bal nön gïni kibëc, kite na yam wan ekobo ëka ëcïköwu. **7** Obanga ba ocwodo onu më nyöbërë kï bal ëntö më bedo jö na leng. **8** Pï manön, ngat n'ökwërö cïk ni ba ökwërö dhanö ëntö ökwërö Obanga, na mïöwu Tipö mërë Naleng. **9** Kobedini köp na makö mar më utmego wan myero kür ëcöö niwu köp mörö ië, pïën un kikomwu Obanga dong opwonyowu ökö më marö ngat acëlacël. **10** Ëka adyer dong ïmarö unu utmego kibëc ï Macedonia kibëc. Ëntö wan ëkwaöwu, utmegowa, nï ïmëdërë unu ië naka naka. **11** Keth cwinywu ï bedo moth, ngat acëlacël öpar pï tic mërë nakun tio kï cïngë kite na yam wan ëcïköwu ködë, **12** ëk kwöwu më nïnö kibëc ömïï jö na ba ngeo Yecu öwörwu ëka un ba ibino

jengere i kom jö nökenë pi gin na un imitö. 13 Utmegowa, wan ba emitö ni ibed na ba ingeo unu köp i kom jö na dong öthöo, onyo më bedo ki cwer cwiny calö jö n'ope ki gen. 14 Wan eye ni Yecu öthöo ëka ocer dökë ëka thon wan eye ni Obanga bino kelo jö n'öthöo na yee i kom Yecu kanya acël ködë. 15 Wan ekobo niwu köp ka Rwoth ni onu jö na kwö na pod edong naka i ninö më dwogo ka Rwoth, ba ebino tëlö nyim jö na dong öthöo. 16 Rwoth bino idho piny ki i polo ki cwodo më twër, dwön malaika na dit bino winyere, buruji k'Obanga bino kok ëka jö na yam öthöo n'oye i kom Kiricito bino cakö cer. 17 Kinge manön, onu jö na pod edong na kwö ebino tero onu kanya acël ködgë i wi pöl më romo ki Rwoth i wi yamö ëk dong ebed both Rwoth na twal. 18 Pi manön, cük unu cwiny ngat acëlacël ki köp ni ginä.

5 Kobedini, utmegona, köp na makö caa ëka ninö myero wan kür ecöö niwu, 2 piën un ingeo na bër ni ninö më dwogo ka Rwoth bino bino calö akwo i kiwor. 3 Na jii pod kobo ni, "Kuc tye, piny okwe moth, gin mörö ope na rac," cë can na rac bino podho i komgi athura calö arem më nywöl na bino i kom dhakö na yac, ëka ngat mörö ope na bino bwöth. 4 Entö un, utmegona, ba itye unu i piny na cöl na twërö mïö ninö nonu bino i komwu athura calö akwo. 5 Un kibëc ibedo unu jö më tar ëka jö më kiceng. Onu ba ebedo jö më kiwor onyo më piny na cöl. 6 Pi manön, myero onu kür ënin calö jö nökenë, ëntö ebed na wang jö thwolo nakun ëgwökërë kën onu. 7 Piën jö na ninö, ninö ginä kiwor, ëka jö na mër, mër ginä kiwor. 8 Entö kite na onu ebedo jö më kiceng, myero ëgwökërë kën onu, nakun nwongo eruko yee ëka mar na calö nywenyo më gëngö kor, ëka gen më larë na calö tok n'obedo nywenyo. 9 Piën Obanga ba öyërö onu ni ëk akëmö mërë opodh i kom onu ëntö më nwongo larë na yaa ki

both Rwoth onu Yecu Kiricito. 10 Ēn yam ōthōō pī onu ěk kadī
onu ěkwō onyo ěthōō, ebin ěkwō kanya acēl kōdē. 11 Pī manōn,
cūk unu cwiny ngat acēlacēl ěka ĭkōny unu ngat acēlacēl mē
dōngō, kite na un itye ka tīmō kōdē. 12 Pī manōn, wan ěkwaōwu
utmegowa, wōr unu jō n'obedo ětēlawu na tye ka tic na tēk ĭ
kinwu, na yelere ginī pīrwu ĭ Rwoth ěka na pwonyowu. 13 Bed
unu kī wōrō na dit ěka kī mar ĭ komgī pī tic na gīn tio. Bed unu kī
kuc ĭ kinwu kenwu. 14 Wan ěkwaōwu utmegowa, jūk unu jō
na balō gīnī karēgī abonge tic mōrō, cūk unu cwiny jō na lwor,
kōny unu jō na gōrū, dīi cwinywu ĭ kom jō kībēc. 15 Nēn unu nī
ngat mōrō ba ōcūlō gin na rac kī gin na rac, ěntō karē kībēc
tēm unu mē tīmō gin na bēr ĭ kinwu ěka both jō kībēc. 16 Bed
unu kī yom cwiny ĭ karē kībēc; 17 lēg unu karē kībēc; 18 mīi
unu pwōc ĭ gin na kībēc, piēn manōn ěnē gin n'Obanga mītō kī
bothwu ĭ Kiricito Yecu. 19 Kūr ĭjūk unu Tipo Naleng mē tio tic
mērē; 20 kūr ĭcaa unu kōp k'edwarpīny. 21 Tēm unu gin na
kībēc. Mak unu gin na bēr. 22 Kwēr unu tīm na reco kībēc. 23
An alēgō nī Obanga kikome, Obanga mē kuc, ōmīi ibed unu jō
na leng ĭ yodhi kībēc, ōgwōk cwinywu, tipowu ěka komwu mē
bedo abonge bal mōrō ĭ karē mē dwogo ka Rwoth onu Yecu
Kiricito. 24 Ngat n'ocwodowu obedo ngat na genere ěka bino
cobo. 25 Utmegowa, lēg unu pīrwa. 26 Moth unu utmego kībēc
kī moth mē mar. 27 Acīkōwu ĭ nyīng Rwoth mē kwanō waraga nī
both utmego kībēc. 28 Kīca ka Rwoth onu Yecu Kiricito obed
kodwu.

2 Jö Tecalonika

1 Waraga ni öya ki both Paulo gin ki Cilibwano ëka Timoteo, Both jö n'oye Kiricito na bedo gin i Tecalonika na gin ënë jö k'Obanga Apap ëka jö ka Rwoth Yecu Kiricito: **2** An alëgö ni Obanga Apap ëka Rwoth Yecu Kiricito ömiiwu kica ëka kuc. **3** Utmegowa, wan myero ëmii pwöc both Obanga pi karë kibëc pïrwu, piën yeewu tye ka döngö rwök ëka mar ka ngat acëlacël i kom awodhe thon tye ka mëdërë. **4** Pi manön, wan etye k'awaka i kin jö n'oye Kiricito n'obedo gin jö k'Obanga i kom diö cwinywu ëka yee i ayela ëka atëmatëma kibëc na un itye ka dangö. **5** Man kibëc nyutho ni ngölö-köp k'Obanga tye kakarë, ëka pi manön ebino kwanöwu ni jö n'opore pi ker k'Obanga na un itye ka dangö can pïrë. **6** Obanga bino timö gin na tye atir, ën bino miö can i kom jö n'ömiöwu can, **7** ëka bino miö yweo both jö n'eyelo ëka bothwa thon. Man bino timërë i karë na Rwoth Yecu bino nen k'emalaika mërë na tük ki i polo i mac na lyël. **8** Ën bino pwodo jö na ba ngeo Obanga ëka na ba wörö gin Emuth na Bër ka Rwoth onu Yecu. **9** Ën bino pwodog i can na bedo na twal ëka ebino ryëmögi ökö ki i nyim Rwoth ëka ki i dheo më tükö mërë (aiönios g166) **10** i ninö na ën bino dwogo, ën bino nwongo dheo ki both jögë kibëc na leng ëka wörö ki both jö na yee i kome. Un thon ibino bedo i kin-gi, piën iyee unu cadenwa na wan ekobo niwu. **11** Ënë ömii wan ëlëgö pïrwu i karë kibëc ëk Obanga onu ömiiwu ibed jö n'opore ki cwodo mërë, ëka ökönywu ki tükö mërë më cobo mitiwu kibëc na bëcö na un itio pi yeewu. **12** Cë nying Rwoth onu Yecu ebino wörö pïrwu, ëka un thon inwong dheo pïrë pi kica na yaa ki both Obanga onu ëka Rwoth Yecu Kiricito.

2 Utmegowa, na lübéřě kī köp ī kom dwogo ka Rwoth onu Yecu Kiricito ěka cökěřě onu mě rwatěřě ködě, wan ěkwaöwu nī 2 kür ĩwěk thamawu orubere ökö pīöpiö, cwinywu thon kür opodhi kadī pī köp k'adwarpīny onyo köp n'ětītö onyo waraga möřö n'ekobo nī öya kī bothwa na kobo nī nīnö ka Rwoth dong othuno. **3** Ngat möřö kür öbwölwu ī yore möřö kėkėn, piėn nīnö ka Rwoth bara bino naka ka jēm ī kom Obanga obedo na tye ěka atūr cīk thon onen, ngat na myero ebol ī mac mě kapīny. **4** Ěn bino pyem ěka bino tingere malö ěn kėnė na löö gin na kibėc n'ecwodo nī Obanga onyo gin möřö mě awöra, ěk ebed ī öt k'Obanga nakun nyuthere kėnė nī ěn ebedo Obanga. **5** Ba ipo unu nī an akobo niwu köp ni ī karė na an atye bothwu? **6** Un dong ingeo ngö na tye ka jükö, ěk Ngat na Rac onen ka karė mēřě n'opore örömö. **7** Piėn müng mě tėkö k'atūr cīk dong tye ka tic; ěntö ngat na tye ka jükö pod mēdėřě mě jükö naka ka ěryēmö ěn ökö. **8** Cė atūr cīk bino nen ěka Rwoth Yecu bino neko ěn ökö kī yamö mě dhögė cė tyeko ökö ī karė na ěn bino dwogo. **9** Bino k'atūr cīk bino yaa kī ī tic ka Catan nakun tio kī koth twodo kibėc mě tango, anyuth ěka gin mě aura gīnī, **10** ěn bino tic kī bwöl na reco kibėc ī kom jö na bino rwenyo. Gīn bino rwenyo piėn ökwėřö gīnī marö köp adyer na larögī. **11** Pī manön, Obanga bino kethogī ī thė twėř mě bwöl ěk gīn oyee köp mě twodo **12** ěk köp ölöö jö kibėc na yee köp mě twodo ěntö cwinygī yom ī tīmö gin na ba tye atīr. **13** Utmegowa na Rwoth marö, myero wan ěpwö Obanga pīrwu karė kibėc piėn Obanga öyėřöwu ī acaki laröwu pī Tipo Naleng na lönyöwu mě bedo na leng ěka pī yee köp mě adyer. **14** Ěn ocwodowu ī larė ni k'Emuth na Bėř na wan ětītö niwu; ěk ömīī ĩnywak unu dheo ka Rwoth onu Yecu Kiricito. **15** Pī manön utmegona, cung unu na tėk ěka ĩmak unu pwony

na wan epwonyowu ködë kadî kî köp më dhök onyo kî waraga.
16 Kobedini êk Rwoth onu Yecu Kiricito kikome ëka Obanga
Apap onu na marö onu kî kîca mërë okwe cwiny onu kî gen na
bedo naka naka, (aïñios g166) **17** öcük cwinywu ëka öjïngwu ï
gin na kibëc na bër ï tic ëka ï köp.

3 Më ajiki utmegowa, lëg unu pîrwa êk köp ka Rwoth ömëdërë
më këth pïöpiö ëka ëgam kî wörö, kite n'onwongo tye ködë
bothwu. **2** Lëg unu thon êk Obanga ölarwa kî both jö na tîmö
bal ëka jö na reco; piën pathî jö kibëc ënë tye kî yee. **3** Rwoth
genere, ën bino mïöwu tükö ëka bino gwököwu kî both ngat na
rac. **4** Rwoth ömïöwa gen ï komwu, ëka wan etye kî gen nî itye
unu ka mëdërë anyim më tio ngö na wan ekobo niwu. **5** An
alëgö nî Rwoth ötël cwinywu ï mar k'Obanga ëka ïdiö cwiny na
yaa kî both Kiricito. **6** Utmegowa, an aciköwu ï nyïng Rwoth
onu Yecu Kiricito më pokere ökö kî dhanö mörö na bedo abeda
abonge tic ëka na ba lübö pwony na wan ëmïögî. **7** Un kikomwu
ingeo na bër kite na myero ipor unu kî kitewa. Wan onwongo ba
ebedo abeda abonge tic ï karë na wan etye bothwu. **8** Wan ba
ëcamö cem ka ngat mörö abonge cülö, ëntö wan eyelere kî tic ï
kiceng ëka ï kiwor êk kür eketh pëkö ï kom ngat mörö kî ï kinwu.
9 Wan ëtîmö kömanön pathî nî wan epe kî twërö më nwongo
köny kî bothwu ëntö wan ëmîrë kënwa më bedo apor bothwu
më alüba. **10** ï karë na wan etye bothwu, wan ëmïöwu cîk nî:
“Ngat n'ökwërö tic myero kür ocem.” **11** Wan ewinyo nî jö mökö
kî ï kinwu bedo gîni abeda abonge tic ëntö dönyö gîni ï tic ka
jö nökënë. **12** Wan ëcîkö koth jö nön ëka döki ëbakö dhöwa
ï Rwoth Yecu Kiricito nî myero gîn otii ticgî êk ngat acëlacël
öpîdhërë kënë. **13** Ëntö utmegowa, kür idher unu më tîmö gin
na bër. **14** Ka ngat mörö ökwërö lübö cîk na tye ï waraga nî,

myero ĩĩĩang unu ĩ kom ngat nõn na bẽr, ẽk kũr ĩĩĩbẽrẽ unu kũdẽ
ẽk lewic õmakĩ. 15 Kũr iter unu ẽn na calõ langõ ẽntõ na calõ
õmĩnwu. 16 An alẽgõ nĩ Rwoth mẽ kuc kikome õmĩĩwu kuc ĩ
karẽ kĩbẽc ẽka ĩ yodhi kĩbẽc. Rwoth obed kodwu kĩbẽc. 17 An,
Paulo, acõõ moth ni kĩ cĩnga an kikoma, man ẽnẽ kite na an
aketho kĩ cĩnga ĩ waragana kĩbẽc. Man ẽnẽ kite na an acõõ
kũdẽ. 18 Kĩca ka Rwoth onu Yecu Kiricito obed kodwu kĩbẽc.

1 Timoteo

1 Waraga ni öya ki both Paulo n'obedo akwëna ka Kiricito pi cik k'Obanga Alar onu ëka Kiricito Yecu na gen onu tye i kome. **2** Both Timoteo athina më adyer i yee: Obanga Apap ëka Kiricito Yecu Rwoth onu ömiiwu gum, kica ëka kuc. **3** I karë na an aya më cidhö yo Macedonia, an amitö ni in idong i Epeco ëk icik jö mökö kür dökï opwony gini pwony më twodo **4** onyo kür oketh gini cwinygi i kom köp mökö më ödödö, ëka ki nyiing mökö na gin öryëö na böcöböcö na lübö thëkwarö. Koth jami ni kelo pyem këkën, ba kõnyö yüb k'Obanga—n'ocung i kom yee. **5** Tyën köp më cik ni ënë ni jö n'oye kibëc myero obed ki mar na dhanö tye ködë ka cwinye leng ëka na kite bër, na bal mörö ope i kome, ëka yee mërë twodo mörö ope ië. **6** Jö mökö ölökerë gini ökö ki i kom köp ni cë ödönyö gini më twakö köp atata na kõny mërë ope. **7** Gin mitö bedo epwony cik k'Obanga, ëntö ba ngeo gini köp na gin twakö, onyo ngö na gin tye ka twakö na gin ocung ië na ték rwök. **8** Wan engeo ni cik bër ka dhanö mörö otio ködë i yoo na bër. **9** Wan thon engeo ni cik ba eketho pi jö na kitegi atir, ëntö eketho pi ëtür cik ëka pi jö na jem gini, pi jö na ba lworo Obanga ëka pi ëbal, pi jö na ba leng gini, jö na ba ketho cwinygi i kom Obanga, pi jö na neko apapgi onyo ayagi, pi enek, **10** pi jö na timö tim më ölyang, jö na bedo ki cwö ewodhgi, onyo jö na kwalö dhanö ëka rwenyo gini ködgi ökö i müng, etwodo, jö na kwongo kwong abonge thërë—onyo ngat mörö na kwö mërë ba rwatërë ki pwony më adyer, **11** man ënë pwony na nwongere i Emuth na Bër n'emia më atita, Emuth na Bër na titö pi dheo k'Obanga më gum. **12** An amiö pwöc both Kiricito Yecu Rwoth onu, na ën ömia tékö, ëka önënö ni abedo ngat na genere, ëka öyëra më tio tic mërë. **13** Kadï bed yam onwongo abedo ngat na

yanyö nyīng Kiricito ëka abedo ka ketho ayela ī kom jögë, ëka ngat na ger, ëntö Obanga obino onyutho kica mërë ī koma piën an abino atimö manön kibëc pī kwia pīny abonge yee. **14** Kica ka Rwoth onu ömëdërë na thwönë rwök ī koma, kanya acël kī yee ëka mar na tye ī Kiricito Yecu. **15** Man ënë köp adyer na myero dhanö kibëc oyee gīnī: Kiricito Yecu obino ī lobo më larö ëbal—na an ënë abedo abal na löögī. **16** Ëntö pī tyën köp ni ën obino onyutho kica mërë botha ëk ī an, abal na löö kī kin ëbal, Kiricito Yecu onyuth dïö cwinye më aura botha na calö apor both jö na bino gīnī yeo ën, ëka onwong gīnī kwö na ba thum. (aiōnios g166) **17** Wörö ëka dheo kibëc obed naka naka both Rwoth na löö karë kibëc, na ba thöö, na ba nen, Obanga acël kënë. Amën. (aiōn g165) **18** Athīna Timoteo, an amīö cīk ni bothi na lübërë kī köp na yam edwarpīny okobo ī komi, ëk ka in īlübö köpgī, īlwëny lwëny na bër, **19** nakun icung ī yeeni na tēk ëka na ii lër. Jö mökö ökwërö thama më ī īgī na nyutho nīgī balgī ëka ömīö yeegī dong öbalërë ökö. **20** ī kin-gī ënë Kumenayo ëka Alegijanda, na an amīögī ī cīng Catan ëk opwonygī öwëk gīnī yanyö Obanga.

2 Köp më acël na an aciki ködë ënë nī lëg pī jö kibëc. Lëg both Obanga ökönygī ëka ömīīgī gum, ëka īmīī Obanga pwöc pīrgī kibëc. **2** Lëg pī rwodhi ëka kī jö kibëc na tye gīnī ī löc, ëk ömīī onu ebed kī kwö na yot n'ëwörö Obanga nakun kite onu thon tye na bëcö gīnī. **3** Man bër, ëka yomo cwiny Obanga Alar onu, **4** na mītö nī jö kibëc ölarë gīnī ëka onge gīnī köp më adyer. **5** Piën Obanga tye acël, ëka ngat acël na ribö Obanga kī dhanö tye acël, na ënë Kiricito Yecu, **6** na ën ömīrë kënë më kökö jö kibëc. Man ënë caden n'Obanga ömīö ī karë mërë n'opore. **7** Man ënë ömīö Obanga öyëra më tītö ëka më bedo akwëna më Emuth na Bër—an atye ka kobo köp adyer, an ba abedo

atwodo. Obanga oora më pwonyo Erok kî köp î kom yee ëka adyer. **8** Pî manön amîtö nî cwö ölëg gîni Obanga î kabedo kibëc nakun tingo cîng-gî na leng malö abonge akëmö onyo dhaa. **9** An thon amîtö nî mon myero orukere na bër, kî wörö, nakun gwökërë gîni, pathî kî yer wic n'ekedo, onyo gol, onyo aculo, onyo ruk mökö më wel na malö, **10** ëntö bërgî myero onen î tic na bëcö na gîn tio, manön ënë gin na mîtërë both mon na cwodere gîni kën-gî nî gîn jö na wörö Obanga. **11** Dhakö myero opwonyere aliling ëka obed kî winy. **12** An ba ayeo nî dhakö myero opwony onyo më bedo kî twër î kom ëcwö; ën myero öling alinga. **13** Piën Adam ënë ëcakö cwëo, ëka dong Eba. **14** Eka pathî Adam ënë ëbwölö, ëntö dhakö ënë ëbwölö ëka ödökö abal. **15** Eëntö dhakö bino larö kwö mërë î karë më nywöl—ka ën bino mëdërë më bedo kî yee, mar ëka bedo na leng nakun gwökërë kënë.

3 Man ënë köp më adyer: Ka cë dhanö mörö mîtö tic më bedo atël jö n'oye Kiricito, nwongo ën ömîtö tic na bër. **2** Atël jö n'oye Kiricito myero obed abonge köp mörö n'ëjükö ën ië, obed kî dhakö acël, ögwökërë kënë, obed ngat na ryëk, obed ngat n'ëwörö, obed ngat na gwökö welo, obed ngat na twërö pwony, **3** na ba obedo amërö, na ba obedo ngat na kwiny, ëntö na mwol, na ba dhaa atata, na ba obedo ngat na marö lim. **4** Myero obed ngat na löö jö më ödë na bër ëka önën nî ëthinë winye kî wörö n'opore. **5** Ka ngat mörö ba twërö löö ödë na bër, ën twërö gwökö jö n'oye Kiricito n'obedo gîni jö k'Obanga nîngö? **6** Myero kür obed ngat na nyen na pod ölökerë alöka, mïö kethere malö k'awaka, cë podho ökö, mïö köp löö ën na calö yam ölöö Catan. **7** Më ajiki, ën myero obed dhanö na jö na ba obedo ëlëbkör Yecu wörö, ëk kür okel lewic î kome ëka ömïi ën omok î owico ka

Catan. **8** Kōmanōn thon, ëköny tic i kin jö n'oye Kiricito, myero obed gini jö n'ëwörö, jö na dhögi ba tye ariö, jö na ba obedo ëmadh köngö rwök, ëka kür obed gini eworo më nwongo lim. **9** Gin myero obed jö na niang na bër i müng më yee onu, nakun cwinygi leng. **10** Myero kono ëtëmgï, ka enwongo ni köp mörö na rac ope i komgi, cë ëmiigi oti na calö ëköny tic i kin jö n'oye Kiricito. **11** Kōmanōn thon, mon-gi myero obed mon n'opore më awöra, na ba obedo jö na twakö köp më twodo i kom jö nökenë ëntö obed gini jö na gwökëre kën-gi ëka na genere gini i jami kibëc. **12** Aköny tic i kin jö n'oye Kiricito myero obed ki dhakö acël ëka myero ölöö ëthinë ëka öde na bër. **13** Jö n'otio na bër na calö ëköny tic i kin jö n'oye Kiricito nwongo gini dito pïrgi kën-gi, ëka dökö gini jö na cwinygi ték i kom yee na tye i Kiricito Yecu. **14** Kadï bed an atye ki gen më bino yo bothi na cwöcwök, an atye ka cöönö bothi cik ni gini ëk, **15** ka an aruu, in ibino ngeo kite na myero jii obed köde i öt k'Obanga, na ënë jö n'oye Kiricito n'obedo gini jö k'Obanga na kwö, wir ëka acaki thëre më köp adyer. **16** Adyer onu kibëc eyee ni müng më dini na onu ëtütö pïre dit rwök: Ën onyuthere i kom, ëkwanö ën ni kite atir pi Tipo Naleng, emalaika önönö gini ën, ëtütö pïre both Erok, ebino eyeo ën i lobo kibëc, ëka dong etero ën malö i dheo.

4 Tipo Naleng kobo atir ni karë mörö i anyim jö mökö bino lökëre gini ökö ki kom yeegi, cë cakö gini lübö tipo na reco më bwöl ëka ki pwony na yaa ki both cene. **2** Pwony n'obedo kōman yaa ki both jö n'obedo etwodo, na thama na tye i igi na nyutho niggi balgi odhil ökö na calö gin n'ëwangö ki nywenyo na lyeth. **3** Gin jükö jii ni kür onyom gini ëka cikögi ni kür öcam gini cem mökö n'Obanga oketho ëk jö na yee ën ëka ki jö na ngeo köp adyer ögam gini ki pwöc. **4** Jami kibëc n'Obanga

oketho bëcö, ëka ba tye mörö na myero ëkwër ökö ka ëgamö kî pwöc, 5 piën nwongo ëlönyö kî köp k'Obanga ëka kî lëga. 6 Ka in ibino miö pwony ni both utmego, in ibino bedo atic ka Kiricito Yecu na bër, n'ëpidhö kî köp më yee ëka kî pwony na bëcö na in ilübö. 7 Kwër köp mökö më mingö na thërë ope na ba obedo më lworö Obanga. Pwonyiri keni më lworö Obanga. 8 Piën pwony më ryëö ler kom tye kî kõny mökö, ëntö lworö Obanga tye kî kõny i yodhi kibëc, piën twërö kelo kwö më karë ni ëka kî karë na tye ka bino anyim. 9 Man ënë köp më adyer na myero jö kibëc oye. 10 Manön ënë ömiö onu etio rwök ëka eyelere piën eketho gen onu i kom Obanga na kwö, na ënë obedo Alar ka jö kibëc, ëka rwök mërë pi jö n'oye. 11 Pwony cîk ni ginî ëka ikob ni jö kibëc më timö gin na in ikobo. 12 Kür iye ngat mörö ocai nî in pod itidi, ëntö bed apor both jö n'oye i twak, i kwö, i mar, i yee ëka bedo abonge gin mörö na rac. 13 Miî karëni më kwanö Cöc na Leng i nyim lwak, i titö köp mërë ëka më pwonyogi naka ka an adwogo. 14 Tii kî mîc n'emii i karë n'edwarpiny ötwak ëka edite ka jö n'oye Kiricito omii gum kî ketho cîng-gî i wii. 15 Keth köp ni i tic, keth cwinyi ië, ëk jö kibëc önën kite na in itye ka woth ködë anyim. 16 Gwokiri keni ëka igwök pwonyini thon. Makgi na tük, piën ka itimö kömanön, in kikomi ibino lari kanya acël kî jö na winyo köpni.

5 Kür itwak kî gero both adwong mörö n'otii, ëntö twak ködë na calö apapni. Myero imak awope na calö utmegoni, 2 mon n'otii na calö ayani, ëka kî mon na thinä na calö amegeni, abonge thama mörö na rac. 3 Miî wörö both mon na cwögi öthöö, na mitö ginî kõny rwök. 4 Ëntö ka dhakö na cwörë öthöö na tye k'ëthinö onyo k'ëkwaë, myero gin kono öcak pwonyo tic më dinigi kî gwökö pacögi nakun miö ginî kõny both jö n'önywölögi.

Man ënë gin na yomo cwiny Obanga. 5 Ëntö dhakö na cwörë öthöö n'odong kënë abonge ngat mörö na miö ën kõny, ketho gen mërë i kom Obanga ëka mëdërë më lëga both Obanga kiceng ëka kiwor pi kõny. 6 Ëntö dhakö na cwörë öthöö na rangö yom cwiny më jami na bëcö këkën nwongo öthöö kad'i bed pod kwö. 7 Mii cik ni both jii, ëk obed gini abonge köp mörö n'ëjükögi ië. 8 Ka cë dhanö mörö ba miö kõny both wede mërë, ëka rwök mërë pi jö më ödë, nwongo dong ökwërö yee mërë ökö, ëka rac rwök na löö ngat na ba oyeo Obanga. 9 Myero kür ëcö nying dhakö mörö na cwörë öthöö na mwaka më dit mërë bara thuno pyer abicël, ëka myero obed dhakö n'obedo ki cwörë acël këkën, 10 myero obed ngat na ngere pi tic mërë na bëcö, na calö gwökö ëthinö, ngat na jölö wele, ngat na lwökö tyën jö k'Obanga, ngat na kõnyö jö na pëkö diögï, ëka ngat na mirë pi tic na bëcö i yodhi kibëc. 11 Ëntö pi mon na pod thinö na cwögi öthöö, kür iketh nying-gi i kin jö nön. Ka miti më komgi ödiögï, miö kwërö gini ketho gen-gi i kom Kiricito ökö, cë cakö gini bedo ki miti më nyom. 12 Pi manön miö kelo ngölö köp i komgi, piën nwongo ötürö gini cikërë na mëgi më acël. 13 Mëd i kom manön, lökërë gini dökö jö na komgi wac ëka nwongo bedo gini ka woth awotha i öt ki öt. Gin ba obedo jö na komgi wac këkën, ëntö dökö gini jö na twak atata, ëka bedo gini jö na ridërë i gin na ba obedo mëgi, bedo ka twakö gini köp na ba myero ötwak gini. 14 Pi manön ömiö akobo both mon na thinö na cwögi öthöö ni myero önyömërë gini ëk önywöl gini ëthinö, ëka ölöö gini pecigi ëk kür ömii karë both lang onu më twakö gin mörö na rac i kom onu. 15 Piën jö mökö ki kin-gi dong ölökërë gini ökö më lübö kör Catan. 16 Ka cë dhakö mörö n'oye Kiricito tye ki mon thöö na ën gwökögi, ën myero ömëdërë më kõnyögi ëk kür

oketh pëkö i kom jö n'oye Kiricito, ëk jö n'oye Kiricito obed gïni ka kõnyö mon na cwögi öthöö na mitö ëkönygi. **17** Edite na löö jö n'oye Kiricito myero ëmïigi wörö rwök, pol mërë jö na ticgi obedo më titö köp k'Obanga ëka pwony. **18** Piën Cöc na Leng kobo ni, "Kür itwe dhö thwön ka tye ka nyönö kal më apwoda," ëka ni, "Atic myero ëcül öcara mërë." **19** Kür iye köp mörö më adoth i kom adit mörö thwara ka ecaden ariö onyo adek omoko gini kokogi i kome. **20** Edite na timö bal myero ijükgi ökö i nyim jii, ëk ömii jö nökenë obed gini ki lworo. **21** An dong aciki, i nyim Obanga ëka i nyim Kiricito Yecu k'emalaika n'ëyerö, më gwökö cik ni gini abonge lengere, ëka kür ibed ngat na lengere. **22** Kür ibunyiri më ketho cingi i wi ngat mörö pïöpiö, ëka kür iribiri ki jö nökenë i kom balgi. Ëntö myero ibed na leng. **23** Cakërë kobedini, kür imodh pii këkën, ëntö cak madhö kõngö ölökö na nökökö më kõnyö ii pi two na maki karë ki karë. **24** Bal ka jö nökenë nen ökö kanya leng, na bara othuno anyim i kabedo më ngölö-köp; ëntö bal ka jö nökenë lübö körgi. **25** I yoo acël nön, tic na bëcö nen ökö kanya leng, ëka ba tye mörö na twërö kanërë.

6 Jö kibëc na tye gini i thë löc më opii, myero otii gini k'editegi na calö jö na myero ëwörgi ki wörö n'opong, ëk ngat mörö kür ötwak köp na rac i nying Obanga ëka pwony onu. **2** Jö na dong tye k'editegi n'oye myero kür ökwër gini nyutho wörö bothgi, piën gin obedo utmego. Nakaka manön, gin myero otii tic bothgi na löö, piën jö na nwongo kõny ki i ticgi obedo gini jö n'oye ëka jö na gin marö. Man ënë jami na in myero ipwony ëka ikönygi i yodhi kibëc na in itwërö. **3** Ka ngat mörö pwonyo pwony na path nakun ba lübö köp adyer ka Rwoth onu Yecu Kiricito ëka ki kite na myero jö n'oye ökwö ködë, **4** nwongo ën kethere malö këne k'awaka, ëntö ba ngeo gin mörö kad'i k'acël. Ën nwongo opong

kɪ par na reco mē pyem kɪ dhaa ɪ kom kōp mōkō, na kelo nyeko,
 pyem, ayeny kɪ par na reco na mīō gen rwenyo ōkō kɪ ɪ kin
 dhanō, **5** ěka mīō jō na thamagɪ ba tio, n'ope gɪnɪ dong kɪ kōp
 mē adyer. Gɪn thamō gɪnɪ nɪ dini ěnē obedo yoo mē nwongo
 lōnyō. **6** Lōnyō dit rwōk ɪ dini ka cē iyeng kɪ gin mōrō kēkēn na
 in itye kōdē. **7** Pīēn onu ba ekelo gin mōrō ɪ lobo, ěka onu ba
 ebino tero gin mōrō kɪ ɪ lobo. **8** Ēntō ka onu etye kɪ cem kɪ ruk,
 jami ni bino rōmō onu. **9** Jō na mītō bedo ělōnyō dōnyō gɪnɪ ɪ
 atēmatēma cē podho gɪnɪ ɪ bal, ěka moko gɪnɪ ɪ miti na pol mē
 mingo na mīō rwenyo gɪnɪ ěka thōō gɪnɪ ōkō. **10** Pīēn marō līm
 ěnē acaki mē gin na reco kībēc. Man ěnē gin n'ōmīō jō mōkō
 yaa gɪnɪ ōkō kɪ ɪ yee, na tye gɪnɪ kɪ miti rwōk ɪ kom līm, ěka mīō
 can na pol ata bino ɪ komgɪ. **11** Ēntō in, dhanō k'Obanga, kwēr
 jami ni kībēc, ěka iketh cwinyi ɪ kite n'atir, ɪ lworō Obanga, ɪ yee,
 ɪ mar, ɪ dīō cwiny ěka kɪ mwolo. **12** Lwēny lwēny na bēr mē
 yee. Mak kwō na ba thum na tēk na yam ecwodi iē ɪ karē na in
 ituco yeeni ɪ nyim ecaden na pol. (aiōnios g166) **13** An aciki ɪ
 nyim Obanga na mīō kwō both gin na kībēc, ěka ɪ nyim Kiricito
 Yecu, na ěn otuco yee mērē na bēr ɪ karē na ěn ōmīō caden
 mērē ɪ nyim Pontio Pilato: **14** Gwōk cɪk n'ēmīō bothi abonge bal
 mōrō onyo kōp mōrō n'ejuki iē, naka ka Rwoth onu Yecu Kiricito
 bino nen, **15** n'Obanga bino kelo ɪ karē mērē kikome—Obanga,
 n'ēpwōyō, ěn acēl kēkēn ěnē Won Twēr, Rwoth ka rwodhi, **16**
 na ěn Obanga acēl kēnē na ba thōō, na bedo ɪ tar mōrō na
 ngat mōrō ba rōmō nyikō na cwōk kōdē, na ngat mōrō pod bara
 ōnēnō onyo twērō nēnō. Wōrō ěka twēr na ba jik obed bothe na
 twal. Amēn. (aiōnios g166) **17** Cɪk ělōnyō mē karē nɪ, ōwēk gɪnɪ
 wakērē, ěka kūr oketh gɪnɪ gen-gɪ ɪ kom lōnyō, na gen mōrō ope
 iē, ěntō oketh gɪnɪ gen-gɪ ɪ kom Obanga na mīō onu jami kībēc

na büp na yomo cwiny onu. (aiōn g165) 18 Kob nīgī otii tic na
bēcö, ëka obed gīnī jö n'ölöny ī tīmō gin na bër. Po wigī mē miö
jamigī kī yom cwiny, ëka önywak gīnī gin na gīn tye kōdë. 19 Ka
ötīmō gīnī kōmanön, nwongo ökanö gīnī lönyö na bër pīrgī kën-
gī pī karë mē anyim, ëk ömak gīnī kwö na ënë kwö mē adyer.
20 In Timoteo, gwök gin n'ëmiö ī cingī. Gwokiri kī kom köp mökö
n'ëtwakö na ba obedo mē wörö Obanga, ëka kī kom pyem mökö
na yaa kī gin na gīn cwodo twodo twodo nī ngec, 21 na jö mökö
orwenyo yeegī ökö pī yeo koth twak ni. Kīca k'Obanga obed
kodwu.

2 Timoteo

1 Waraga ni öya kî both Paulo n'obedo akwëna ka Kiricito Yecu pî miti k'Obanga, na lübërë kî cîkërë mërë më miö onu kwö na tye i Kiricito Yecu. **2** Both Timoteo athina na an amarö: Obanga Apap ëka Kiricito Yecu Rwoth onu ömîi bothi gum, kîca, ëka kuc. **3** An amiö pwöc both Obanga, na an atio bothe kî thama n'atir, kite na kwerena otio gîni bothe. Kiceng ëka kiwor an apo piri i lëgana. **4** Ka an apo i kom pii wangi, miö athamö më nënöni, ëk ka twërë apong kî yom cwiny. **5** An apo i kom yeeni na twodo mörö ope ië, n'öcakö bedo both adhani Loi ëka ayani Yuneki, ëka an angeo nî yee nön tye bothi thon. **6** Pî tyën köp ni an apo wii më tic kî mîc n'Obanga omii i karë na an aketho cînga i wii. **7** Pîën Obanga ba ömiö onu cwiny më lworö, ëntö cwiny na miö onu tükö, mar ëka gwökërë kën jö. **8** Dong pî manön lewic kür ömakî më miö caden i kom Rwoth onu, onyo i koma na an abedo amabuc mërë. Kî tükö n'Obanga mii, yubiri më dangö can köda pî köp më Emuth na Bër. **9** Ën ölarö onu ëka ocwodo onu më bedo jögë na leng—pathî pî gin mörö na onu ëtimö ëntö pî tyën köp më yüb mërë ëka kîca. Kîca ni ëmiö both onu i Kiricito Yecu na bara ecweo lobo, (aiönios g166) **10** ëntö kobedi dong enyutho ökö both onu i bino k'Alar onu Kiricito Yecu n'ökwanyö thöö ökö ëka okelo kwö na bedo na twal n'onen kanya leng pî köp më Emuth na Bër. **11** Obanga öyëra na calö akwëna ëka apwony më titö Emuth na Bër ni. **12** Man ënë gin n'ömiö an atye ka limö can kobedini. Ëntö an lewic ba ömaka, pîën an angeo ngat na yeena ocung i kome ëka angeo nî ën twërö gwökö na bër gin n'eketho i cînga naka i nînö nön. **13** Köp na in iwinyo kî botha, gwök na calö gin na pîrgî tük më pwony, kî yee ëka mar na tye i Kiricito Yecu. **14** Gwök gin na bër n'eketho i cingi pî tükö

ka Tipo Naleng na bedo iŋi onu. **15** In ingeo nŋ jŋ kŋbēc na bedo gŋnŋ i Acia ōwēka gŋnŋ ōkŋ, ēka Pugelo gŋn kŋ Kermogen tye gŋnŋ i kin-gŋ. **16** An alēgŋ nŋ Rwoth myero obed kŋ kŋca i kom pacŋ k'Oneciporo, piēn ēn obedo ka kweo cwinya ēka lewic ba obino ōmakŋ ēn i koma i karē n'etwea i buc. **17** Ēntŋ i karē na ēn othuno i Roma, obedo ka rangŋna rwŋk naka obino onwonga. **18** An alēgŋ nŋ Rwoth myero ōmŋi ēn onwong kŋca na yaa kŋ both Rwoth i nŋnŋ nŋn! In ingeo na bēr rwŋk kit kŋny na pol na ēn ōkŋny kŋdē i Epeco.

2 Timoteo, athŋna, cung na tēk i kŋca n'ēmŋŋ both onu i Kiricito Yecu. **2** Gin na in iwinyo kŋ botha i nyim ecaden na pol, in thon ikob both jŋ na genere na rŋmŋ pwonyo kŋ jŋ nŋkēnē. **3** Dang gin na rac n'ētŋmŋ i komi kanya acēl kŋdwa, calŋ acikari na bēr ka Kiricito Yecu. **4** Acikari mŋrŋ ope na tye i dhŋ tic na mŋŋ tic kŋ yŋkŋ bodo wie, piēn thama mērē tye nŋ myero eyom cwiny adit n'ŋcŋŋ ēn i acikari. **5** Rŋm arŋma, ka ngat na tye ka pyem i ngwēc, ba twērŋ lŋŋnŋ ngwēc ka ba ōlŋbŋ cŋk mē ngwēc. **6** Apur n'otio tic na tēk ēnē myero ōcak camŋ gin n'ŋcēk kŋ i pwodho mērē. **7** Tham pŋ gin na an atye ka kobo. Rwoth bino mŋŋni kite mē nŋang i kom jami nŋ kŋbēc. **8** Po i kom Yecu Kiricito, akwar Daudi n'Obanga ocerŋ kŋ kin jŋ n'ŋthŋŋ. Man ēnē kŋpna mē Emuth na Bēr, **9** na an atye ka lŋmŋ can pŋrē, nakun etwea kŋ nyŋr calŋ abal. Ēntŋ kŋp k'Obanga ba etweo. **10** Pŋ manŋn ēnē gin n'ŋmŋŋ atye ka lŋmŋ can kŋbēc pŋ jŋ n'ēyērŋgŋ, ēk gŋn thon onwong larē na tye i Kiricito Yecu, kanya acēl kŋ dheŋ na ba thum. (aiŋŋnios g166) **11** Man ēnē kŋp mē adyer: Ka onu ēthŋŋ kŋdē, onu thon ebino kwŋ kanya acēl kŋdē; **12** ka onu ēdangŋ can, onu thon ebino lŋc kanya acēl kŋdē. Ka onu ēkwērŋ ēn, ēn thon bino kwērŋ onu, **13** ka onu ba egenere, ēn gire genere

naka naka, pïën ën ba twërö kwërë kënë. **14** Bed ka po wi jö k'Obanga i kom köp ni, ëka icikgi döki i nyim Obanga ëk öwëk gini pyem i kom köp mökö; pïën manön ba bino könyö ngat mörö, ëntö balö jö kibëc na winyo. **15** Tim ki tæk më miri keni both Obanga na calö atic n'ëpwöyö, atic na lewic myero kür ömaki ëka makö köp më adyer i yoo n'atir. **16** Kwër boko köp mökö na ba obedo më wörö Obanga, pïën jö na dönyö ië bino rwenyo arwenya i kite më wörö Obanga. **17** Pwonygi bino këth calö bür na camö kom dhanö. Kumenayo gin ki Pileto tye gini i kin jö nön, **18** n'ölökërë gini ökö ki kom köp më adyer. Gin kobo ni cer ötimërë dong ökö, ëka tye ka balö gini yee ka jö mökö. **19** Ëntö acaki thërë n'Obanga oketho tye n'ocung na tæk, na tye ki cöc i kome ni: "Rwoth ngeo jö n'obedo mëgë," ëka ni, "Dhanö acëlacël na cwodo nying Rwoth myero ölökerë ökö ki i kom bal." **20** I öt na thwönë, ba bedo ië jami më gol ki ryal këkën, ëntö bedo ië thon jami mökö n'ëyübögi ki bao ëka lobo; mökö ëyübö pi tic na pïrë tæk ëka nökökënë pi tic na pïrë ba tæk. **21** Ka dhanö mörö ölönyërë nakun öwëkö kite mërë na reco ökö, ën bino bedo gin më tic n'etio ködë i karë më dheo, kwö mërë bino bedo na leng, ëka bino bedo dhanö na pïrë tæk both Adwong nakun yübërë më tio tic mörö këkën na bër. **22** Pi manön, kwër miti më awobi ökö, ëntö iketh cwinyi i kite n'atir, yee, mar ki kuc, kanya acël ki jö kibëc na tye ka cwodo gini Rwoth ki i cwinygi na leng. **23** Kwër pyem më mingö ökö na bino pi kwia piny, pïën in ingeo koth pyem na calö manön kelo dhaa. **24** Atic ka Rwoth myero obed ngat na ba dhaa atata, ëntö myero obed ngat n'obedo akica both jö kibëc, obed apwony na ryëk na ngeo pwony, ngat na diö cwinye. **25** Obed ngat na twërö tirö jö na pyem ködë ki mwolo, ëk karë nökökënë Obanga twërö miö jö nön cwiny më ngut

ëk öñiang gĩnĩ na bër ĩ kom köp adyer, **26** cë miö ryëkögĩ dwogo ëka bino gĩnĩ bwöth kĩ kom pawaka ka Catan n'onwongo miögĩ tio gin na ën mītö.

3 Myero ĩniang unu nĩ ĩ karë më ajiki, pĩny bino bedo na rac. **2** Jĩ bino marö komgĩ kën-gĩ, nakun bedo jö na marö ĩm, jö na wakërë, jö na caö jĩ, jö na yanyö jĩ. Ba bino gĩnĩ winyo enyodogĩ, ba bino gĩnĩ miö pwöc mörö, bino bedo gĩnĩ jö na ba leng, **3** ba tye gĩnĩ kĩ mar, ba ĩmö gĩnĩ kica both jĩ, obedo gĩnĩ jö na twakö köp më twodo ĩ kom jö nökö, obedo gĩnĩ jö na mitigĩ ba jükërë, jö na ger, jö na dag gĩnĩ gin na bër, **4** obedo gĩnĩ jö örörö, jö na tye atata na ba parö gĩnĩ pĩny, jö na kethere gĩnĩ malö kën-gĩ kĩ wakërë, jö na marö kwö na yot nakaka marö Obanga— **5** bino gĩnĩ makö kite më dini na nen kĩ yökö, ëntö kwërö gĩnĩ tükö mërë ökö. Pokiri ökö kĩ ĩ kom jö na calö manön. **6** Jö mökö tye ĩ kin-gĩ na dönyö gĩnĩ ĩ peci ka jö nökö, cë löö gĩnĩ thama ka mon mökö na tye kĩ görü, na pëkö më bal obuogĩ ökö, na mitigĩ tye na papath cë bedo ka ywaögĩ tungi kĩ tungi, **7** nakun pwonyere gĩnĩ karë kibëc, ëntö ba twërö gĩnĩ niang ĩ kom köp adyer. **8** Jö nön röm aröma kĩ Yane ëka Yambure na yam opyem gĩnĩ kĩ Muca. Gĩn thon tye ka pyem kĩ köp adyer ĩ kite acël nön, ryëkögĩ dong öbal ökö, ëka yeegĩ ba tye kakarë. **9** Ëntö gĩn ba bino mëdërë anyim pĩen mingogĩ nön bino ngere ökö both lwak kibëc calö më ka Yane ëka Yambure. **10** Ëntö in, dong ingeo pwonyina ökö kibëc, kĩ kite na an abedo ka kwö ködë, yübna kibëc ĩnënö, yeena, dïö cwinya, mar na an atye ködë, kĩ kite na an abedo ka dangö kĩ can ködë, **11** ĩnënö thon kite na gĩn obedo ka yelona ködë, kĩ can na pol—dök ingeo gin n'ötümërë ĩ koma ĩ Antiokia, ĩ Ikonio, kĩ Licitra, ayelayela na pol na an anwongo. Ëntö Rwoth ölara ökö kĩ ĩ kibëc. **12** Adyer, jö

kībēc na mītō gīnī kwō ī kite mē lworō Obanga ī Kiricito Yecu ebino yelogī, **13** nakun jō na reco kī jō n'obedo gīnī etwodo bino gīnī mēdērē kī bedo na rac rwōk na dong lōō ōkō, nakun bwōlō gīnī jō nōkēnē ēka gīn thon ēbwōlōgī. **14** Ēntō na calō in, myero imediri ī gin na in ipwonyiri īē ēka na in iyeo, nakun ingeo jō na yam opwonyi gīnī, **15** ēka kite na in ingeo kī Cōc na Leng kōdē ī karē mē thinoni na twērō mīōni bedo na ryēk ī yoo mē larē pī yee ī Kiricito Yecu. **16** Cōc na Leng kībēc ēcōō pī tēkō ka Tipo Naleng k'Obanga. Kōnyō mē pwony, mē coko, mē tīrō kite ka dhanō, ēka mē pwonyo dhanō ī yoo mē kite atīr, **17** ēk dhanō k'Obanga obed n'otengo, na nwongo ōyūbērē ī yoo kībēc mē tio tic na bēr kībēc.

4 Aciki ī nyim Obanga ēka ī nyim Kiricito Yecu, na bino ngōlō kōp ka jō na kwō kī jō n'ōthōō, ēka ka bino dwogo mē lōc na calō Rwoth, an amīō cīk ni bothi: **2** Tīt kōp k'Obanga; bed nī yubiri ī karē na bēr ēka ī karē na rac, tīr jīī, cokgī ēka īcūk cwinygī—nakun īdīō cwinyi rwōk ēka kī pwony na pīrgī tēk. **3** Pīēn karē tye ka bino na dhanō ba bino winyo gīnī pwony mē adyer. Nakaka manōn, gīn bino rangō epwonye na bino yomo cwinygī mē kobo gin na ithgī mītō winyo. **4** Gīn bino lōkō ithgī ōkō kī kom kōp mē adyer ēka lōkērē gīnī ī kōp mōkō mē ōdōdō. **5** Ēntō in, myero ibed ngat na gwōkērē ī karē kībēc, ī dangō can, ī dīō cwinyi, tii tic mē tītō kōp mē Emuth na Bēr, dōk icob ticni kībēc na bēr. **6** An dong ēcwōk ōnyō remona calō gin mē atyēra ī wi keno tyēr, ēka karēna mē wēkō lobo ni dong cwōk. **7** An dong alwēnyō lwēny na bēr, atyeko ngwēc, ēka agwōkō yee. **8** Kobedi dong ēkanō nīna tok mē kite atīr, na Rwoth na ngōlō kōp atīr bino mīō botha ī nīnō nōn—ēka pathī botha kēkēn, ēntō both jō kībēc na cwinygī tye ka kūrō pī dwogo mērē. **9** Tīm kī tēk

më bino botha pïöpïö, **10** pïën Dema dong öwëka ökö pï marö jami më lobo ni, ëka öcïdhö ökö yo Tecalonika. Krecen öcïdhö yo Galatia, ëka Tito öcïdhö yo Dalmatia. (aiōn g165) **11** Luka kënë ënë tye kanya acël köda. Nwong kom Marako ëka ibin ködë, pïën ën bërwök ëka kõnya ï dhö ticna. **12** An aoro Tukiko öcïdhö yo Epeco. **13** Ka in ibino, kel nina böngü na bor na yam awëkö ï Teroa ï pacö ka Karpo. Kel thon bukena nökenë na pïrgï tæk n'ëyübö kï pyen. **14** Alegijanda n'obedo athedh mola ötimö tim na rac rwök ï koma, Rwoth bino cülö ën ï kom tim mërë nön. **15** In thon myero igwokiri rwök ködë, pïën ën obino opyem rwök ï kom köp onu. **16** ï pidona më acël, ngat mörö ope n'obino ocung pïra. Jö kibëc obino öwëka gïni ökö. Pï manön Obanga kür öngöl köp ï wigï. **17** Ëntö Rwoth ocung ka ngeta ëka ömïa tækö, ëk an abed ka tucö köp mërë kakarë, ëk Erok kibëc owiny gïni. Ëka Rwoth obino ölara kï ï dhö kibwor. **18** Rwoth bino laröna kï ï kom gin na reco kibëc, ëka bino kelona na bërwök ï ker mërë më polo. Dheo obed bothe naka naka. Amën. (aiōn g165) **19** Moth Piricila gin k'Akwila, kï jö më pacö ka Oneciporo. **20** Eracito obedo ï Korinti, ëka awëkö Tropimo na two ï Mileto. **21** Tim kï tæk ibin na bara karë më ngicö öcakërë. Yubulo omothi, Pudén gin kï Lino, Kalaudia, ëka utmego kibëc. **22** Rwoth obed kodi. Kica mërë obed kodwu kibëc.

Yakobo

1 Waraga ni öya kî both Yakobo atic k'Obanga ëka Rwoth Yecu Kiricito. Both kaka apar wie ariö n'ökëth gîni ï wi lobo thükül. Amothowu. **2** Utmegona, bed unu kî yom cwiny na thwönë ka ëtëmöwu ï yodhi na papath, **3** piën ingeo unu nî tëmö yeewu miö ïdiö unu cwinywu. **4** Wëk unu diö cwiny ocob tic mërë ëk ibed unu jö n'otengo, na bal mörö ope ï komwu ëka dökî ibed unu na gin mörö thon ba orem kî bothwu. **5** Ëntö ka ngat mörö tye ï kinwu na ryëkö mërë nönök, myero ën ökwa kî both Obanga na miö both jö kibëc kî yom cwiny, nakun ba coko ngat mörö, ëka ebino miö bothe. **6** Ëntö ka ën lëgö, myero ën oyee ëka kür obed ka kalakala, piën ngat na tye ka kalakala röm kî pii më nam na tagere, na yamö cwarö. **7** Dhanö nön myero kür ötham nî ën ebino nwongo gin mörö kî both Rwoth, **8** piën ën obedo dhanö na thama mërë ariö, na ba cung na tæk ï jami kibëc na ën timö. **9** Jö n'oye n'obedo ëcan myero öwakërë gîni ka etingogi malö, **10** ëka ngat n'obedo alönyö myero öwakërë ka ëdwökö piny, piën ën bino rwenyo calö thur lum. **11** Ceng donyo kî lyetho mërë ëka nero lum ökö, thure öny cë lengo mërë bal ökö. ï kit yoo acël nön, ngat n'ölöny bino rwenyo ökö ï dyere tic mërë më karë kibëc. **12** Ngat na cung na tæk ï atëmatëma tye kî gum, piën ka ën ölöö atëmatëma, ën bino nwongo tok më kwö n'Obanga öcikërë më miö both jö na marö ën. **13** Ka ëbwölö ngat mörö, ën kür okob nî, "Obanga ënë öbwöla." Piën gin na rac ba twërö bwölö Obanga, ëka ën thon ba bwölö ngat mörö. **14** Ëntö ngat acëlacël miti mërë kënë ënë bwölö ën, ywaö ën ökö, ëka ömö cwinye. **15** Cë kinge ka miti dong öyac, nywölö bal. Bal ka ödongö n'otengo dong, nywölö thöö. **16** Utmegona më amara, kür iwëk ëbwölwu. **17** Gin mörö na bër ëka mïc kibëc

na bal mörö ope ië bino kî malö both Obanga Apap, na ënë acwec më tar na ryëny, na ba lökërë calö tipo na wirë. **18** Ën öyëro më nywölö onu kî köp mërë n'adyer, ëk onu ebed calö cem na tye i pwodho n'öcakö cëk kî kin jami kibëc n'ecweo. **19** Utmegona më amara, ngee unu köp ni: Dhanö acëlacël myero owiny köp piöpiö, ëntö kür myero öbünyërë më twak, ëka kür akëmö ömak ën piöpiö. **20** Piën akëmö ka dhanö ba cobo kit kwö n'atir n'Obanga mitö. **21** Pi manön, kwër unu gin na kibëc më lewic ëka kî tîm na reco na tye i kwöwu. Gam unu kî mwolo köp n'Obanga öpidhö i cwinywu na twërö laröwu. **22** Ëntö bed unu jö na ketho gin n'ëtwakö i tic. Kür ibed unu jö na winyo awinya këkën nakun ibwölërë unu kenwu. **23** Piën ka dhanö mörö obedo ngat na winyo köp ëka ba ketho i tic, ën bedo calö ngat na ripö wangë kî i kiyo. **24** Ëntö ka otyeko dong ripërë, cïdhö ökö ëka cücüth wie wil ökö i kite na ën ebedo ködë. **25** Ëntö ngat na ripö i cik na bal mörö ope ië na kelo kuc, ëka ketho thama mërë ië, na wie ba wil i kom gin na ën owinyo, ëntö tio gin nön—ën bino bedo kî gum i kom gin na ën tio. **26** Ka ngat mörö thamö nî ën ebedo adini nakun ba gwökö lëbë, ën nwongo tye ka bwölërë kënë kî i cwinye ëka dini mërë köny mërë ope. **27** Dini na leng i nyim Obanga Apap na gin mörö na rac ope ië ënë: më könyö ëthinö kic ëka mon thöo na tye i can, ëka më gwökërë kën kür gin mörö më lobo obali.

2 Utmegona, na calö jö n'oye Rwothwa më dheo Yecu Kiricito, kür döki inyuth unu apokapoka mörö. **2** Cë ka dhanö mörö n'oruko agith më gol ëka kî böng na bëcö obino i athukowu, ëka döki dhanö n'obedo acan n'oruko böng na reco obino, **3** un icakö unu thamö pi ngat n'oruko böng na bëcö nakun ikobo unu nî, “Adwong, bed i then kany,” ëntö both acan ikobo unu nî,

“Cung kunön, onyo bed piny ka tyëna kany,” 4 manön nwongo
 ba dong iketho unu apokapoka ökö i kinwu nakun ibedo unu
 ëngöl-köp ki thama na reco? 5 Winy unu, utmegona më amara:
 Pathi Obanga ënë öyëro ëcan i lobo ni më bedo ëlönyö i yee
 ëka më leeno ker na ën öcïkö both jö na marö ën? 6 Ëntö un
 i'caö ëcan. Pathi ëlönyö ënë büröwu? Pathi gïn ënë terowu i
 nyim okiko? 7 Pathi gïn ënë jö na twakö köp na reco i kom
 nyïng na bër n'ëmiö bothwu? 8 Ka igwökö unu cïk na pïrë tæk
 n'ëcöö i Cöc na Leng ni, “Mar awodhi na calö ïmarö komi keni,”
 nwongo itimö na bër. 9 Ëntö ka inyutho unu apokapoka, nwongo
 itimö unu bal ëka ebino ngölö niwu köp na calö jö n'ötürö cïk. 10
 Piën ngat na gwökö cïk kibëc ka opodho i acël nwongo ötürö cïk
 kibëc. 11 Piën ngat n'okobo ni, “Kür idöny i elomi,” ënë thon
 okobo ni, “Kür ineki.” Cë ka ba idönyö i elomi ëntö ineko nek,
 nwongo ibedo ngat na türö cïk. 12 Twak na un itwakö ëka tic na
 un itio myero obed na calö më ka jö n'ebino ngölö köp nigï ki cïk
 na kelo kuc. 13 Piën ngölö-köp abonge kïca bino timërë both
 ngat mörö këkën na ba obedo timö kïca. Ngat na timö kïca ba
 bino lworö ngölö-köp. 14 Köny mërë ngö, utmegona, ka ngat
 mörö kobo ni eut ki yee nakun ba ketho i tic? Koth yee nön
 twërö larö ën? 15 Ka omego onyo amego mörö ope ki böngü
 ëka cem më ninö kibëc, 16 cë ngat mörö ki kinwu okobo ninë
 ni, “Apë ki kuc; komi obed na mömör ëka cem na bër,” ëntö
 nwongo ba imiö ën gin mörö na mitërë pi kom, cë manön könyö
 ngö? 17 Kömanön thon, yee këkën, ka ba eketho i tic, nwongo
 dong öthöö. 18 Ëntö ngat mörö bino kobo ni, “In iut ki yee; ëka
 an aut ki tic.” Nyuth nïna yeeni abonge tic, ëka An abino nyutho
 nini yeena ki ngö na an atimö. 19 Un iyee ni Obanga tye acël.
 Bër! Cene thon yee kömanön—ëka komgi myël ki lworö. 20 In

amingo, imitö nĩ enyuth nini nĩ yee abonge tic kõny mërë ope?

21 Kwarö onu Abraam yam ba ëkwanö nĩ kite atir pĩ gin na ën ötimö i karë na ën ömiö wode lcaka më aryëda i wi keno tyër?

22 Un inënö nĩ yee ëka tic mërë onwongo tio kanya acël, ëka yee mërë onwongo ocobere pĩ gin na ën ötimö. **23** Ömiö Cöc na Leng ocobere na kobo nĩ, “Abraam oyee Obanga, ëka ömiö ëkwanö ën nĩ kite atir,” ëka döki ecwodo ën nĩ okone k'Obanga.

24 Un inënö nĩ ëkwanö dhanö nĩ kite atir pĩ tic na ën timö ëka pathi pĩ yee këkën. **25** I yoo acël nön, yam Raab n'obedo ölaya ba ëkwanö nĩ kite atir pĩ ngö na ën ötimö i karë na ën öjölö ëröth piny ëka ömiögĩ owok ki i yoo nökenë na path? **26** Kite na calö kom abonge yweo nwongo dong öthöö, yee abonge tic thon nwongo öthöö.

3 Utmegona, myero jö na pol ki kinwu kür obed gini epwonye, piën ingeo unu nĩ wan epwonye ebino ngölö niwa köp na tæk na löö jö nökenë. **2** Adyer onu kibëc ëtimö bal i yodhi na pol. Ëntö ka cë ngat mörö ba ötimö bal i ngö na ën kobo, nwongo ën obedo dhanö na kite bër ëka döki twërö gwökö kome kibëc. **3** Onu eketho nywenyo i dhö angole ëk ömii owiny onu, ëka onu ërömö miö angole cidhö kanya onu ëmitö. **4** Onyo nën unu apor ki kom mel. Kadĩ bed nĩ döngö gini rwök na yamö ënë kölögĩ, ëntö adwö mel twërö wirö wie cidhö kanya ën mitö ki gin n'ëdwö ki mel na tidi mörö. **5** Kömanön thon, lëb obedo dul kom na tidi mörö, ëntö wakërë i kom jami na thwon rwök. Nën kite na mac na tidi mörö wangö ki thwön bunga ködë. **6** Lëb thon cal ki mac, obedo tækö na rac na balö kom dhanö. Lëb balö kwö ka dhanö kibëc, ketho kwö ka dhanö kibëc kanya rac, ëka ën kikome mac më kapiny moko i kome. (Geenna g1067) **7** Dhanö römö gwökö kwa leeni kibëc, winy, leeni na wotho i ngöm ki korgi ëka leeni

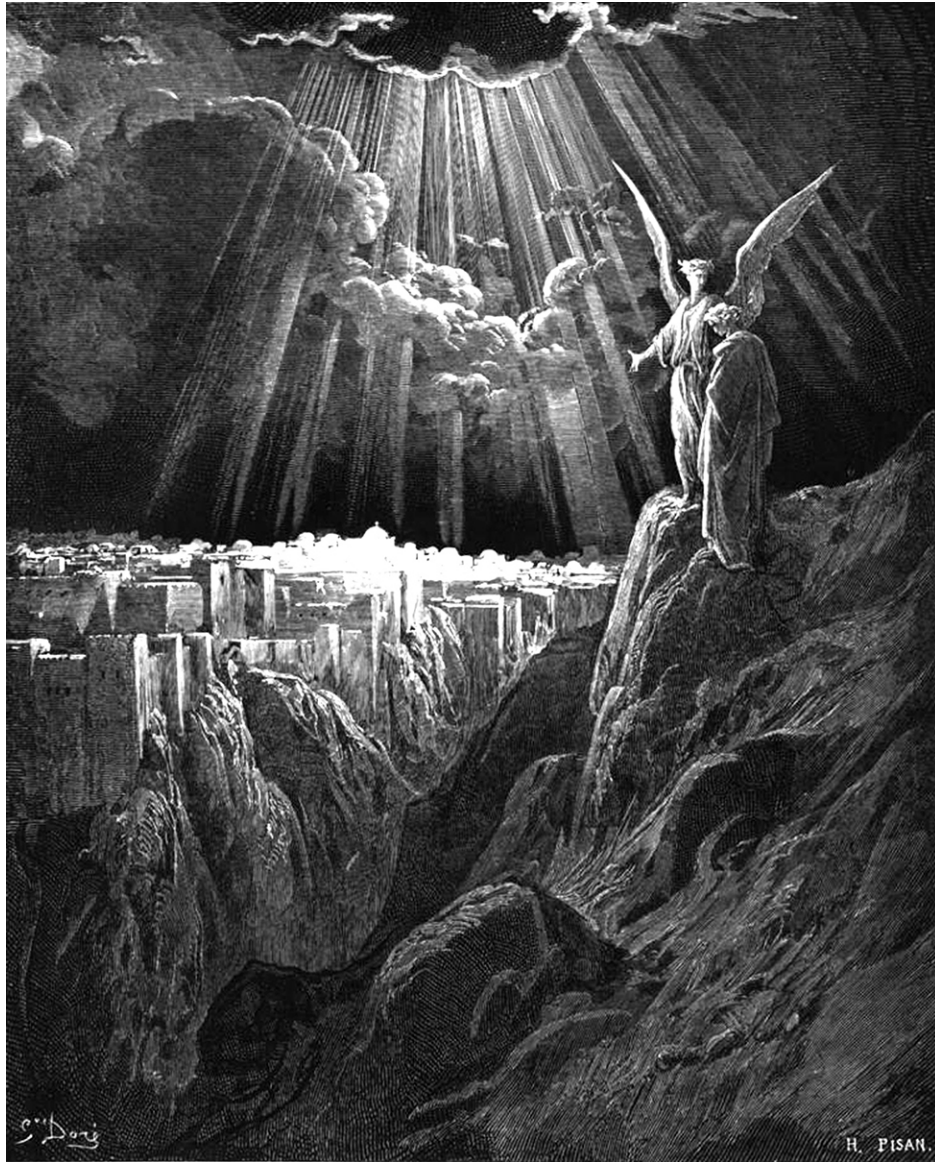
na kwö i pii, 8 ëntö ngat mörö ope na römö gwökö lëb. Lëb rac ëka ba jükërë, opong ki kwir na rac. 9 Ki lëb onu ëpakö Rwoth onu ëka Apap, ëka ki lëb onu ëlamö ki jö n'ecweogí i thë cal k'Obanga. 10 Ki i dhö jö acël nön donyo ki ië gum ëka alem. Utmegona, man myero kür obed kömanön. 11 Pii na mit ëka pii na wac römö möl ki i wang kulo acël? 12 Utmegona, yath ölam twërö nyakö yaü, onyo yath ölok twërö nyakö ölam? Kömanön thon pii na wac ba römö molo ki i wang pii na mit. 13 Nga na tye ki ryökö ëka na nïang ki i kinwu? Ëk ën onyuth tic mërë më ryökö ki mwolo pi kwö mërë na bër. 14 Ëntö ka itye unu ki nyeko na reco, ëka woro i cwinywu, kür iwakërë unu ködë onyo ikwër unu köp n'atir. 15 Koth "ryökö" nön ba obino piny ki i polo ëntö obedo më lobo, ba wörö Obanga ëka obedo më ka cene. 16 Kanya nyeko ëka woro ut ië, nwongo anyöbanyöba ëka tim na reco kibëc ut ië. 17 Ëntö ryökö n'öya ki i polo n'öcakö bedo na leng, ëka bedo më kuc, më mwolo, gamö thama kibëc na bécö, opong ki kica, ëka nyakö nyige na bécö, ngat na ute ködë ba poko kin dhanö, bedo na cwinye atir. 18 Jö na kelo kuc cwöö gini kodhi më kuc ëka kaö gini kac më kite atir.

4 Ngö na kelo dha ëka lwëny i kinwu? Pathi miti na reco na un itye ködë i cwinywu ënë tye ka lwëny i dul komwu? 2 Un imitö gin mörö ëntö ba inwongo unu. Un ibedo ki miti i kom jami ka jö nökenë ëka ineko unu nek, ëntö ba inwongo unu gin na un imitö. Idhaa ëka ilwënyö unu. Ba inwongo gin imitö unu, piën un ba ikwaö ki both Obanga. 3 Ka ikwaö unu, ba inwongo unu, piën ikwaö unu ki thama na rac, ëk inwong unu gin na un imitö më cobo mitiwu. 4 Un jö ni balö watwu k'Obanga, ba ingeo unu ni makö okone ki lobo miö dhanö dökö langö k'Obanga? Ngat mörö na yërö më bedo okone ki lobo bedo langö k'Obanga. 5

Onyo un ïthamö nĩ Cöc na Leng na yam ëcöö obedo köp na thërë ope na kobo nĩ, “Tipo na yam Obanga oketho ï kom onu tye kĩ nyeko rwök?” 6 Ëntö ën mïö both onu kica. Manön ënë ömïö Cöc na Leng kobo nĩ, “Obanga pyem kĩ jö na wakërë, ëntö mïö kica both jö na mwol.” 7 Pï manön dong, mïrë unu kenwu më bedo ï thë löc k’Obanga. Kwër unu Catan, ëka ën bino rïngö ökö kĩ bothwu. 8 Nyingi unu na cwök both Obanga, ëka ën thon bino nyingo na cwök bothwu. Lwök unu cïngwu, un ëbal, ëka ïlönyërë unu ï cwinywu, un jö na thamawu tye ariö. 9 Bed unu kĩ cwer cwiny, kum unu, ëka ikok unu. Nyëröwu myero ölökerë ödök kumo, ëka yom cwinywu myero ölökerë ödök kumo. 10 Mwolere unu ï nyim Rwoth, ëka ën bino tingowu malö. 11 Utmegona, kür ïtwak unu köp mörö na rac ï kom awodhi. Ngat na twakö köp na rac ï kom ömïn mërë, onyo ngölö köp ï kom ömïn mërë, nwongo twakö köp na rac ï kom cïk ëka ngölö köp ï kom cïk. Ëntö ka in ïngölö köp kĩ cïk, in ba ibedo ngat na cobo cïk ëntö ïdökö angöl-köp. 12 Ngat na mïö cïk ëka angöl-köp tye acël, na ënë ngat na twërö larö ëka kĩ neko. Ëntö in—ibedo nga më ngölö köp ï kom awodhi? 13 Winy unu, un jö na kobo nĩ, “Tin onyo diki wan ebino cïdhö ï pacö ni onyo maca, wan ebino tyeko mwaka acël kunön, wan ebino cadhö jamiwa ëka enwongo magoba.” 14 Un ba ingeo ngö na bino timërë diki. Kwöwu tye nïngö? Un ïcal k’edou na nen pï karë mörö na nönök, ëka kinge rwenyo ökö. 15 Nakaka manön, un onwongo myero ikob unu nĩ, “Ka Rwoth oye, onu ebino bedo na kwö, ëka ëtimö man onyo maca.” 16 Kite na calö, un ïwakërë ëka inyuthere unu. Koth wakërë ni kïbëc obedo gin na rac. 17 Ngat mörö na ngeo gin na bër na ën myero ötim, ëka ba ötimö, nwongo ën ötimö bal.

5 Winy unu, un ëlönyö, kok unu ëka ikok unu rwök, pĩ can na tye ka bino më podho i komwu. **2** Lönyöwu dong ötöp ökö, ëka nyënyë öcamö böngwu ökö. **3** Gol ëka ryalwu nyalĩ ömakö ökö. Nyalĩ ënë bino bedo caden i komwu, ëka bino camö ringo komwu calö mac. Un ityeko kanö lönyö pĩ karë më ajiki. **4** Nën! Öcara k'etic n'otio gini i pwothiwu na un ikwërö cülö, tye ka kok i komwu. Koko k'ëcac owinyere i ith Rwoth Won Twër. **5** Un ikwö i wi lobo ki jami na bëcö rwök ëka ki yom cwiny. Un icwëë unu, ëntö nĩnö më nekowu dong örömmö. **6** Un ingölö köp ëka ineko unu ngat na kite atir, n'onwongo ba ökwëröwu. **7** Utmegona, dñi unu cwinywu naka i nĩnö na Rwoth bino dwogo ködë. Nën unu kite n'apur kürö ki gin na bër na cëk ki i ngöm, ëka kite na ën dñö ki cwinye ködë naka köth më cwir ki oro cwee. **8** Un thon, dñi cwinywu ëka icung unu na tæk, piën dwogo ka Rwoth onyingo na cwök. **9** Kür ingüngüta unu i kinwu kenwu, utmegona, onyo ebino ngölö niwu köp. Nën, Angöl-köp ocung i dholokek. **10** Utmegona, na calö apor më dangö can ëka dñö cwiny, nën unu apor ki both edwarpiny na yam ötwak gini ki nying Rwoth. **11** Na calö ingeo unu, wan ecwodo jö na yam ödangö can nĩ jö na komgi gum. Un iwinyo kite na Job ödangö ki can ëka inënë unu gin na Rwoth onwongo mītö. Rwoth opong ki timö gin na bër ëka kica. **12** Na löö kibëc, utmegona, kür ikwong unu kwong—ki nying polo onyo ki nying lobo onyo ki nying gin mörö këkën. Mii unu “Eyo” na mewu obed eyo, ëka “Pe” obed pe, onyo ebino ngölö niwu köp. **13** Ngat mörö ki kinwu tye ki can? Ën myero öläg both Obanga. Ngat mörö tye na cwinye yom? Ën myero ower wer më pakö Obanga. **14** Ngat mörö tye na kome lith? Ën myero ocwod edong ka jö n'oye Kiricito ëk öläg gini pirë ëka ewir ën ki möö i nying Rwoth. **15** Ëka lëga n'ëlëgö ki yee bino

mĩö atwo cang, ěka Rwoth bino tingo ěn malö. Ka ěn onwongo
ötĩmö bal, ebino tĩmö nĩně kĩca. **16** Pĩ manön ngat acĕlacĕl otuc
bal mĕrĕ both awodhe, ěka ngat acĕlacĕl ölēg pĩ awodhe, ěk
ĩcang unu. Lĕga ka dhanö na kite atĩr tĕk ěka tio rwök. **17** Eliya
onwongo obedo dhanö kamĕ onu. Ěn ölēgö Obanga na tĕk nĩ
köth kür ocwee, ěka köth ba ocwee ĩ wi lobo pĩ mwaka adek kĩ
nucu. **18** Ěn döki ölēgö, ěka ömĩö köth ocwee kĩ ĩ polo, ěka lobo
öcĕgö cem. **19** Utmegona, ka cĕ dhanö mörö kĩ kinwu öngĕl ökö
kĩ ĩ köp n'atĩr, ngat mörö nöķĕnĕ myero odwongi ěn cen, **20** po
unu ĩ köp ni: Ngat mörö na bino lökö abal kĩ ĩ yoo mĕrĕ na rac
bino larö ěn kĩ kom thöö ěka ebino tĩmö kĩca nĩnĕ.

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Thur at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Thur at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēse g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Thur---Leb-Thur-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luke 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

aidios

Romans 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matayo 12:32
Matayo 13:22
Matayo 13:39
Matayo 13:40
Matayo 13:49
Matayo 21:19
Matayo 24:3
Matayo 28:20
Marako 3:29
Marako 4:19
Marako 10:30
Marako 11:14
Luke 1:33
Luke 1:55
Luke 1:70
Luke 16:8
Luke 18:30
Luke 20:34
Luke 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

Tic k'Ēkwēna 3:21
Tic k'Ēkwēna 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Jō Korinti 1:20
1 Jō Korinti 2:6
1 Jō Korinti 2:7
1 Jō Korinti 2:8
1 Jō Korinti 3:18
1 Jō Korinti 8:13
1 Jō Korinti 10:11
2 Jō Korinti 4:4
2 Jō Korinti 9:9
2 Jō Korinti 11:31
Jō Galatia 1:4
Jō Galatia 1:5
Jō Epeco 1:21
Jō Epeco 2:2
Jō Epeco 2:7
Jō Epeco 3:9
Jō Epeco 3:11
Jō Epeco 3:21
Jō Epeco 6:12
Philippians 4:20
Colossians 1:26
1 Timoteo 1:17
1 Timoteo 6:17
2 Timoteo 4:10
2 Timoteo 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25
1 Peter 4:11
1 Peter 5:11
2 Peter 3:18
1 John 2:17
2 John 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Revelation 1:6
Revelation 1:18
Revelation 4:9
Revelation 4:10
Revelation 5:13
Revelation 7:12
Revelation 10:6
Revelation 11:15
Revelation 14:11
Revelation 15:7
Revelation 19:3
Revelation 20:10
Revelation 22:5

aiōnios

Matayo 18:8
Matayo 19:16
Matayo 19:29
Matayo 25:41
Matayo 25:46
Marako 3:29
Marako 10:17
Marako 10:30
Luke 10:25
Luke 16:9
Luke 18:18
Luke 18:30
John 3:15
John 3:16
John 3:36
John 4:14
John 4:36
John 5:24
John 5:39
John 6:27
John 6:40
John 6:47
John 6:54
John 6:68

John 10:28
John 12:25
John 12:50
John 17:2
John 17:3
Tic k'Ēkwēna 13:46
Tic k'Ēkwēna 13:48
Romans 2:7
Romans 5:21
Romans 6:22
Romans 6:23
Romans 16:25
Romans 16:26
2 Jō Korinti 4:17
2 Jō Korinti 4:18
2 Jō Korinti 5:1
Jō Galatia 6:8
2 Jō Tecalonika 1:9
2 Jō Tecalonika 2:16
1 Timoteo 1:16
1 Timoteo 6:12
1 Timoteo 6:16
2 Timoteo 1:9
2 Timoteo 2:10
Titus 1:2
Titus 3:7
Philemon 1:15
Hebrews 5:9
Hebrews 6:2
Hebrews 9:12
Hebrews 9:14
Hebrews 9:15
Hebrews 13:20
1 Peter 5:10
2 Peter 1:11
1 John 1:2
1 John 2:25
1 John 3:15
1 John 5:11
1 John 5:13
1 John 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Revelation 14:6

eleēsē

Romans 11:32

Geenna

Matayo 5:22
Matayo 5:29
Matayo 5:30
Matayo 10:28
Matayo 18:9
Matayo 23:15
Matayo 23:33
Marako 9:43

Marako 9:45
Marako 9:47
Luke 12:5
Yakobo 3:6

Hadēs

Matayo 11:23
Matayo 16:18
Luke 10:15
Luke 16:23
Tic k'Ēkwēna 2:27
Tic k'Ēkwēna 2:31
1 Jō Korinti 15:55
Revelation 1:18
Revelation 6:8
Revelation 20:13
Revelation 20:14

Limnē Pyr

Revelation 19:20
Revelation 20:10
Revelation 20:14
Revelation 20:15
Revelation 21:8

Sheol

Acaki 37:35
Acaki 42:38
Acaki 44:29
Acaki 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Nwō Cìk 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

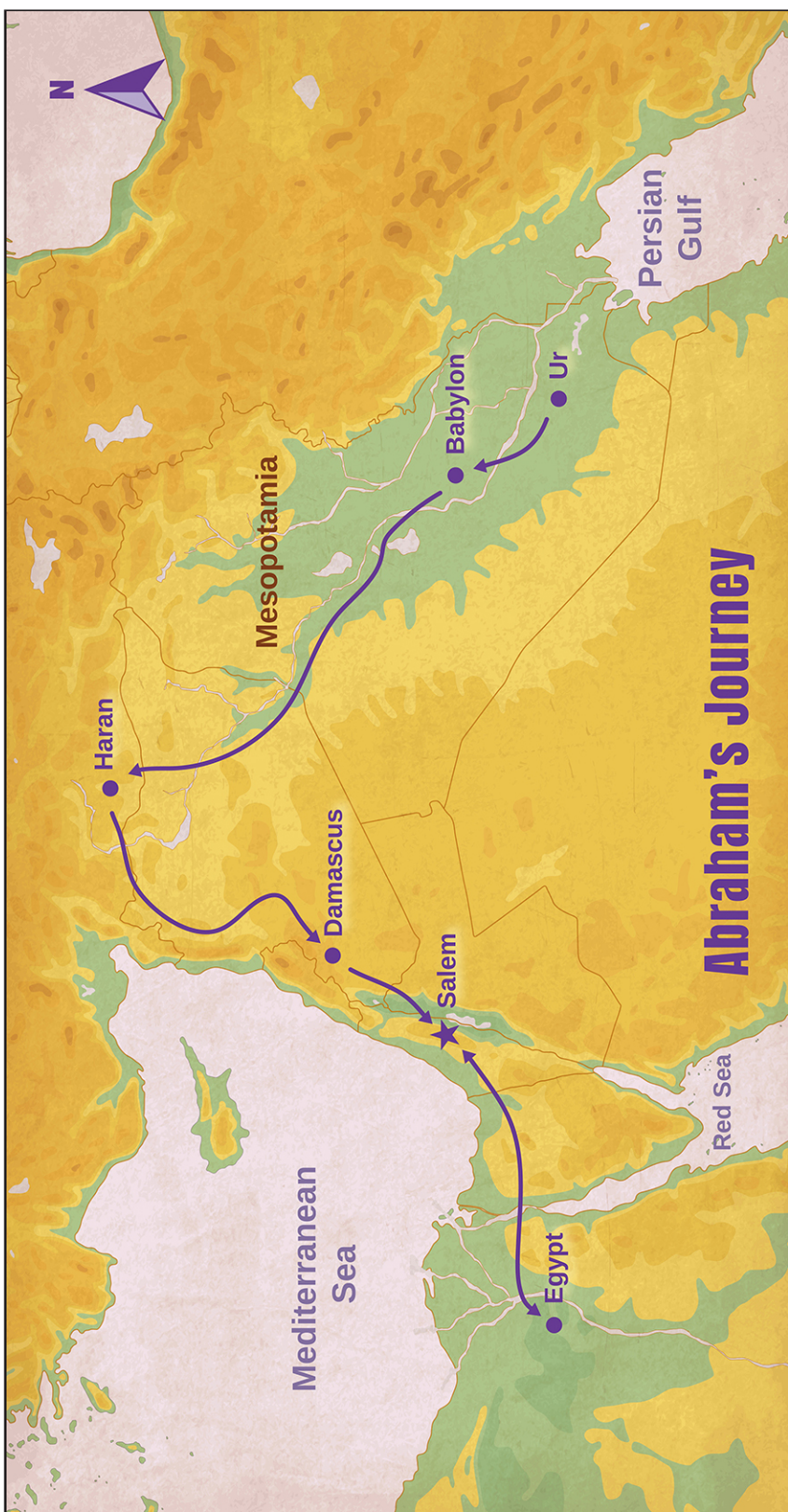
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Peter 2:4

Questioned

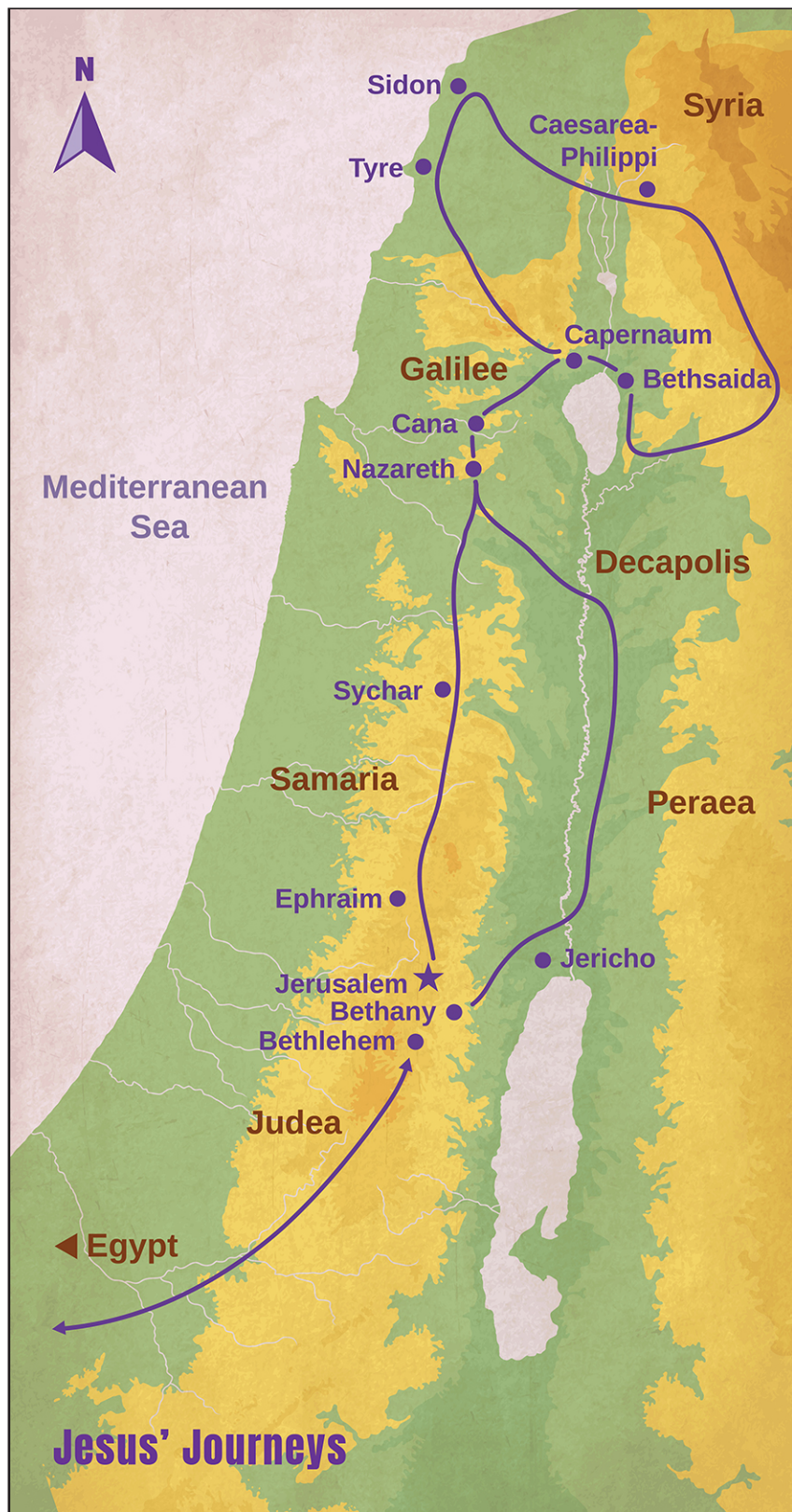
None yet noted

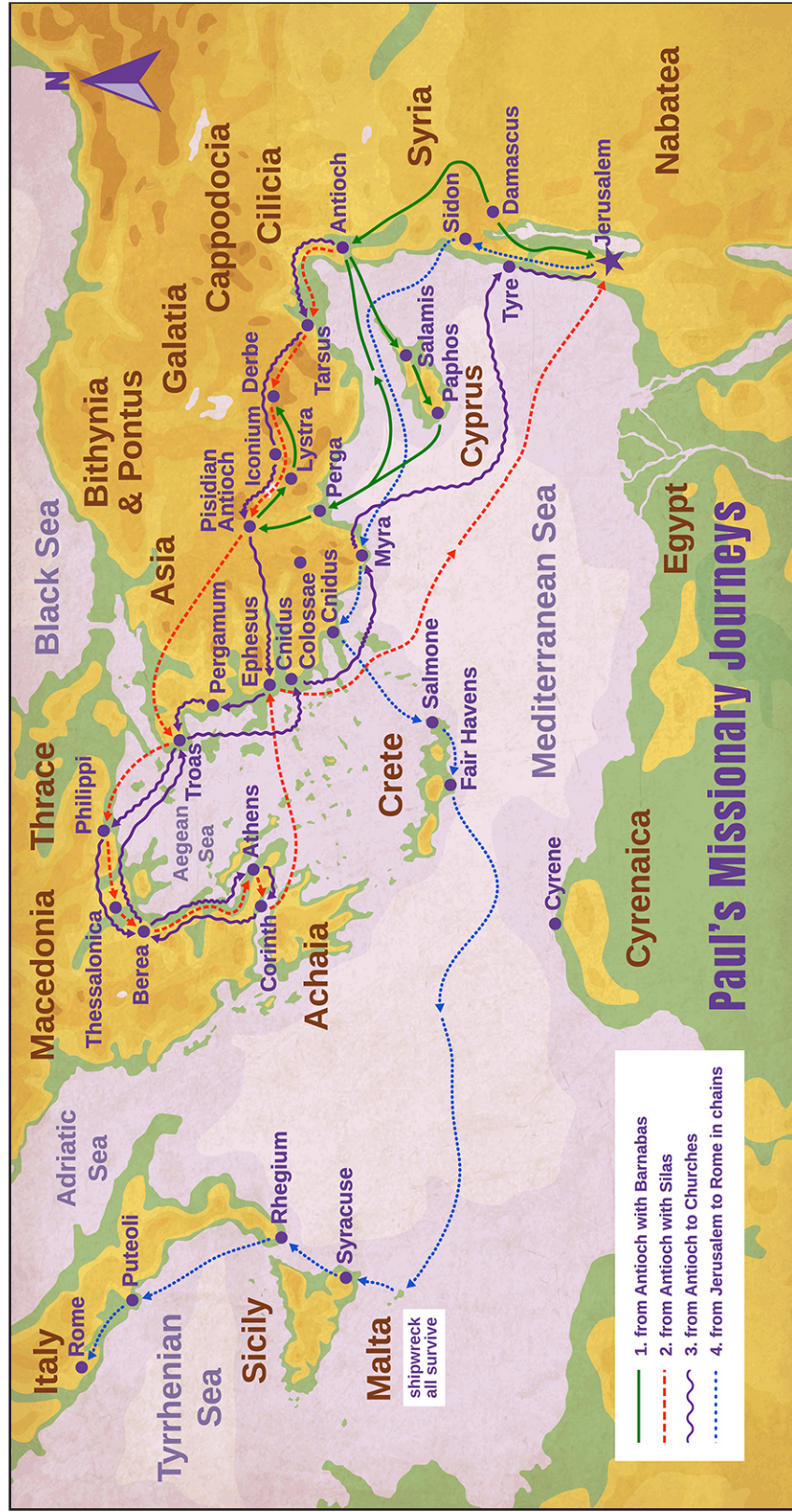
"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"
Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near;
for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Naka thon Wod ka Dhanö ba obino ni ëk etii ninë ëntö më tic pi jiri ëka më miö kwö mëre më kökö jö na pol. - Marako 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Ussher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis preaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

When?									
Innocence		Fallen			Glory				
Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth		
Who?	Father	God's Perfect Fellowship John 10:30	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16				God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City	All Restored Acts 3:21	
	Son		God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Pre-Incarnate, John 8:58	Incarnate, John 1:14	Paradise, Luke 23:43			
	Holy Spirit		Everywhere, Psalm 139:7	Indwelling Believers, John 14:17					
	Living Mankind	Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5							
	Deceased Believing Mankind	Blessed in Paradise, Luke 16:22							
	Deceased Unbelieving Mankind	Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13							
	Holy Angels	Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14							
	Imprisoned Angels	Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6							
	Fugitive Angels	Rebelling Against Christ			Thalaasa, Rev 20:13				
	First Beast Demon	Accusing Mankind			Lake of Fire Revelation 19:20				
False Prophet Demon	1 Peter 5:8 and Revelation 12:10			Abyss Revelation 20:2					
Satan	Gen 1:31			Mat 25:41 Rev 20:10					
Angels		No Fall		Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels				Fallen Angels Forgiven?	
		No Unholy Angels		Col 1:20 Yes?					
		Gen 1:31		Heb 2:16 No?					

Who?

Destiny

Thur at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Pi manön cīdh unu dong ēk īlōk unu jō mē rok kibēc ōdōk gīnī ēlūbkōra, baticagī unu kī nying Apap, ēka Wod ēka Tīpo Naleng, - Matayo 28:19